28

SIMONE DE BEAUVOIR

BİR GENÇ KIZIN ANILARI

payel

bir genç kızın anıları

Çeviren: Seçkin Selvi

SIMONE DE BEAUVOIR

6. basım

SIMONE DE BEAUVOIR

BİR GENÇ KIZIN
ANILARI

ÇEVİREN SEÇKİN SELVİ

6. BASIM

PAYEL YAYINLARI : 28
Çağdaş Kadının Kitapları : 5

ISBN: 975-388-004-9

Dizgi Operatörü: Filiz Koçer
Düzelti : H. Necmi Öztürk-Filiz Koçer
Baskı : Özal Matbaası
Kapak Filmleri : Ebru Grafik
Kapak Baskısı : İpomet Matbaası
Cilt : Yıldız Cilt

Simone de Beauvoir 1908 yılında Paris'te doğdu. Sorbonne Üniversitesi'nde okudu. Öğrenciyken ünlü yazar ve düşünür, J. P. Sartre ile tanıştı ve bir daha ondan ayrılmadı. Bir süre felsefe öğretmenliği yaptı. 1943'te yayımlanan ve büyük ilgi gören *Konuk Kız* romanıyla yazarlığa başladı. Çeşitli roman, deneme ve inceleme kitapları yazdı. Dünyanın pek çok yerini dolaştı. 1954'de *Mandarinler* romanıyla Goncourt Ödülü'nü, 1975'te Uluslararası Kudüs Ödülünü aldı. Kadın ve insan hakları için savaştı. Hümanist ve feminist bir yazar olarak dünyada ün kazandı. 14 Nisan 1986 Pazartesi günü Paris'te öldü.

Yapıtın özgün adı Les Memoires d'une Jeune fille rangée
Türkçe birinci basım Haziran 1971
İkinci basım Aralık 1972
Üçüncü basım Şubat 1976
Dördüncü basım Aralık 1982
Beşinci basım Mart 1994

SİMONE DE BEAUVOİR

BİR GENÇ KIZIN ANILARI

ÇEVİREN: SEÇKİN SELVİ

payel

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

BİRİNCİ KİTAP

9 OCAK 1908 günü sabahın dördünde, Raspail bulvarına bakan, beyaz lake mobilyalarla donatılmış bir odada doğdum. Ertesi yaz çekilmiş aile fotoğraflarında, tatlı gülücüklerle bir bebeğe bakmakta olan uzun etekli, şapkaları devekuşu tüyleriyle süslü hanımlarla, kimi hasır, kimi panama şapkalı beyler görülür: Annem, babam, dedem, teyzeler, amcalar, ortalarındaki bebek de ben. O resim çekildiğinde babam otuzundaydı, annem yirmi bir yaşını sürüyordu ve ben, ilk çocuklarıydım. Albümün sayfasını çeviriyorum; bir başka resim: Annemin kucağında benden başka bir bebek. Ben ise, iki buçuk yaşındayım, başında berem, üstümde pilili bir eteklik; kız kardeşim de yeni doğmuş. Bugün bakıyorum da, bayağı kıskanmışım kardeşimi; ama pek de uzun boylu değil. Anımsayabildiğim kadarıyla, abla olmaktan, evin ilk gözağrısı olmaktan hep böbürlenmişimdir. Kırmızı şapkalı kız kılığına bürününce, elime de çörek dolu bir sepet aldım mı, beşiğe mahkûm bir bebekten çok daha ilgi çekici bulurdum kendimi. O, bana getirilmiş bir küçük kardeşti; oysa ben, o yapma bebek kılıklı yaratığa getirilmiş bir şey değildim.

Çocukluğumun ilk yıllarından sadece bir tek izlenimi, o da ancak hayal meyal anımsıyorum. Kırmızı renkler içinde bir anı bu: kıpkırmızı, kara ve sıcacık. Baştan aşağı bir kızıllığa bürünmüştü evimiz. Kırmızı kadife kaplı koltuklar, kırmızı Rönesans stilinde yemek odası, renkli camdan kapıların üzerinde yine kırmızı desenli ipek tüller ve babamın çalışma odasında kırmızı kadifeden perdeler. Evin kutsal bir köşesiydi babamın odası. Bu ürkütücü yer, kara armut ağacından mobilyalarla

döşeliydi. Yazı masasının altındaki boşluğa süzülür, bu tozlu, kasvetli köşede büzülüp otururdum. Karanlık ve sıcak bir yerdi. Halının kırmızısı gözlerimi okşardı. Çocukluğumun ilk dönemlerini işte böyle geçirdim. Tüm tehlikelerden uzak, köşeme gizlenmiş; her şeye merakla bakarak, her şeyi merakla elleyerek dünyayı öğreniyordum.

Şaşmaz güven duygumun nedeni, Louise'in varlığıydı. Sabahları beni o giydirir, akşamları o soyar, benimle aynı odada yatardı. Gençti, alımsız, silik bir kızcağızdı. Gizli kapaklı bir yanı da yoktu; çünkü benim aklımca, Louise'in varolmasının tek nedeni kardeşimle bana bakmaktı. Durup dururken bağırmaz; hele hiç yoktan azarlamazdı beni. İster Luxembourg Parkı'nda kumlarla oynayayım, ister bir Noel akşamı tüm giysileriyle birlikte cennetten inen bebeğim Blondine'e ninniler söyleyeyim: nerede olursak olalım Louise'in telaşsız, güvenli bakışlarıyla beni koruduğunu duyardım. Gün kararmaya başlayınca, yanı başına oturur; bana rengârenk resimler gösterir, binbir çeşit masal anlatırdı. Onun varlığı ayağımın altındaki toprak kadar gerekli ve doğal geliyordu bana.

Bana daha uzak ve daha kaprisli görünen annem, içimde köklü bir sevgiyi bütünlüyordu. Annemin dizlerine oturur, kollarının güzel kokulu yumuşaklığına gömülüp, taze diri tenini öpücüklere boğardım. Bazı geceler odama gelir; tek bir leylakla süslü yeşil tül elbisesi, ya da ışıl ışıl yanan pullu siyah kadife tuvaletiyle bakmaya doyulmayacak bir resim kadar güzel, başucumda dururdu. Bana kızdığı zamanlar, kaşlarını çatar, gözleri öfkeden çakmak çakmak olurdu. O güzel yüzüne hiç yaraşmayan bu bakıştan ürker, hep gülümsesin isterdim.

Babama gelince, onu pek az görürdüm. Her sabah erkenden çıkar, elinde, dosya dedikleri, dokunulması yasak nesnelerle dolu bir çanta ile Adliyeye giderdi. Ne sakal bırakırdı başkaları gibi, ne de bıyık. Maviş gözlerinin içi gülerdi. Akşamları gelirken anneme menekşeler getirirdi. Sarılıp öpüşürler, kahkahalarla gülerlerdi. Babam, ilgilendiği zaman benimle de eğlenirdi. Bana *C'est une auto grise*'yi ya da *Elle avait une jambe de bois*'yı söyletir, türlü hünerler gösterip, burnumdan para çıkarır, avucunda kaybederdi. Pek hoş, pek eğlendirici bulurdum babamı. Benimle oynadığı zaman bayağı sevinirdim; ama yaşamımda çok belirgin bir rolü yoktu.

Louise ile annemin başlıca dertleri bana yemek yedirmekti; pek kolay bir iş değildi bu doğrusu. Ağzıma tıkıştırdıkları yiyecekler, dünyayı, gözlerim ya da ellerimle tanıdığımdan daha iyi belletiyordu bana. O muhallebilerin tatsızlığı, yulaf çorbalarının yavanlığı, tereyağıyla ezilmiş ekmeklerin biçimsizliği gözlerimden oluk gibi yaşlar boşanıyor; etlerin vıcık vıcık yağı, istiridyelerin sümüklü kayganlığı cinleri tepeme üşüştürüyordu. Ağlıyordum, bağırıp ter ter tepiniyor, daha da olmadı, kusuyordum. Sonunda, bu iç bulandırıcı şeyleri yedirmekten vazgeçmek zorunda kaldılar. Bir yandan da, yenebilecek şeyleri bir güzellik, bir lüks, bir mutluluk haline getiren çocukluğun o ayrıcalığından yararlanmaktan da geri durmuyordum. Vavin Caddesi'nde giderken, şekerci dükkânlarının önünde taş kesilir; camekânlara yapışıp şekerlemelerin ışıltısını, jölelerin buğulu parıltısını, bonbonların rengârenk görünüşünü kendimden geçmişçesine seyrederdim: Yeşiller, kırmızılar, turuncular, morlar; şekerlerin tatları kadar, renkleri de çekiyordu beni. Annem badem şekerlerini ezer, sarı bir krema ile karıştırıp bana yedirirdi; şekerlemeleri pembemsi, sayısız tonlara ayrışır, bense bir gurup vaktinin parlaklığını anımsatan bu kremaya coşkuyla kaşığımı daldırırdım. Eve konukların çağırıldığı akşamlarda, oturma odasındaki aynalar, kristal avizenin çevreye saçtığı kıvılcımları çoğaltır, bir sonsuzluğa ulaştırırlardı. Annem, keman çalan ve bulut gibi tüllere bürünmüş bir hanımla, çello çalan kuzenine eşlik etmek için piyanonun başına geçerdi. Ben de, ağzımdaki şekerlemenin kabuğunu dişlerimle çıtlatır; damağımı ışıltılara boğan kara frenk üzümünün, ya da ananasın tadını çıkarırdım. İşte o anda, bütün renklere, ışıklara, renk renk eşarplara, bütün mücevherlere, işlemeli dantelaların tüm çeşitlerine sahip olduğumu düşünerek sevinirdim. Bütün şenliğin, bütün şölenin tadını damağımda duyardım. Çeşmelerinin bir oluğundan süt, bir oluğundan bal akan cennet masallarına pek rağbet etmezdim de, Hansel ile Gretel'in pandispanyadan evlerini hasetle düşlerdim. N'olurdu, içinde yaşadığımız şu evrenin tümü yenilecek bir nesne olsaydı, nasıl güçlü olurduk, diye düşünürdüm. Büyüdüğüm zaman, çiçeğe kesmiş badem ağaçlarını çıtır çıtır yemeyi, gün batımının yedi renkli şekerini dişleye dişleye emmeyi kurardım. New York gecelerinin gökyüzüne uzayan neon lambaları, gözüme kocaman şekerlemeler gibi görünür, ağzımı sulandırırdı.

Yemek yemek, salt bir öğrenme, bir araştırma ve bir başarı, yani sözün tam anlamıyla bir tat alma değil, aynı zamanda da en şakaya gelmez bir görevdi benim için: "Hadi, bir kaşık anneciğinin hatırı için; bu da anneannenin hatırı için... Eğer doğru dürüst yemezsen, büyüyüp genç kız olamazsın." Beni kapının yanına dikerler, pervaza kalemle boyumu işaretler sonra yeni çentiği bir öncekiyle karşılaştırırlardı. İki üç santim boy atmış olurdum. Hemen pohpohlarlardı, ben de hindi gibi kabarırdım kurumumdan. Ama bu büyüme zaman zaman korkular salardı içime. Güneşin ışıkları cilalı parkeleri oynaş tutup, döşemelerin beyaz lakesini alazladığında gözümü annemin koltuğuna daldırıp düşünürdüm: "Boyuna büyüyüp gidersem böyle annemin kucağına oturamam bir daha." Gelecek, bir anda olanca ağırlığıyla çökerdi omuzlarıma. Önümüzdeki yıllar, beni bir başka varlığa dönüştürecekti; bu başka varlık yine "ben" olacak, "benim" gibi olmayacaktı. Gelecekteki bütün ayrılıkları, itilmeleri, yenilgileri, bütün terkedilmişlikleri ve üst üste, çeşit çeşit ölümlerimin yıllar yılı birbirini kovalayışını algılardım. "Dedenin hatırı için bir kaşık daha al hadi..." Bütün kuruntular bir yana, önünde sonunda yemekleri mideye indiriyor, aslında büyüdüğüm için de bayağı böbürleniyordum. Bütün ömrümce bebek olarak kalmaya hiç de niyetli değildim doğrusu. Bu ikilem, bu içimdeki çatışma belleğimde öylesine yer etmiş ki, Louise'in anlattığı Charlotte masalı bugün bile en ince ayrıntılarına dek aklımda. Günlerden bir gün, bu Charlotte uyanınca bir de bakmış ki, başucunda kocaman, nerdeyse kendisi kadar bir yumurta. Hem de pembe şekerden yapılma. Bu yumurta, benim de aklımı çeliyordu. Şişkin bir karın gibi, koca bir beşik gibi, üstelik de yenebiliyor. Charlotte, bu yumurtadan başka bir şey yemem de yemem diye tutturmuş; günden güne gül gibi solup, mum gibi eriyerek, parmak kadar kalmış. Öylesine küçülmüş öylesine küçülmüş ki, kâselere düşüp boğulmasına ramak kalmış; hizmetçi yanlışlıkla faraşa süpürdüğü parmak kızı çöp tenekesine boca edivermiş; bir keresinde de, bir fare çekip götürmüş Charlotte'u. Kurtarmışlar. Bütün bunlardan ödü patlayan Charlotte'cuk, başlamış ha babam de babam yemeye. Bir yemiş bir yemiş ki, kimseler yiyecek dayandıramaz olmuş. Sonunda oburluktan şişmiş de şişmiş, balon gibi bir şey oluvermiş. Anası almış, bu dokunsan patlayıverecek balon kızı, götürmüş doktora. Masal kitabında, doktorun Charlotte'a öğütlediği

yiyeceklerin resmine bakarken ağzım sulanırdı: Bir fincan sıcak çikolata, haşlanmış taze yumurta, az pişmiş bir kemik pirzola. Charlotte, bunları yiyince eski haline dönmüş. Masal burada biter, ben de Charlotte'la birlikte yaşadığım serüvenden, bir parmak çocuk, ardından bir dev anası olmaktan sağ salim kurtulurdum.

Gittikçe büyüyor ve artık yazgımın değişmez olduğunu iyiden iyiye farkediyordum: Çocukluk döneminden fırlatılıp atılmaya mahkûmdum sonunda. Aynadaki hayalimden medet umuyordum. *Louise*, her sabah saçlarımı bukle bukle kıvırıp tarar; ben de lülelerle çevrili yüzüme bakıp bakıp, kendimi pek beğenirdim. Siyah saçla mavi göz, pek sık rastlanır şey değil demişlerdi. Bulunmaz Hint kumaşı olmanın ne denli değerli olduğunu o yaşta bile kestirebiliyordum. Kendimi pek beğeniyor, başkaları da beğensin istiyordum. Eş dost da bu konuda hiç yüzümü kara çıkarmıyor, beni pohpohlayıp şımartıyorlardı. Evimize gelen hanımların, yumuşacık kürklerini okşar, parlak saten giysilerini zevkle ellerdim. Asıl erkek konuklara bayılırdım: o samur gibi bıyıkları, o erkeksi tütün kokuları, o kalın davudi sesleri, hele hele beni ta tavanlara kadar fırlatıp tutuveren güçlü kolları. Erkeklerin ilgisini çekmek için elimden geleni ardıma koymuyordum. Bir yerinde duramazlık, bir merak, bir safdillikle dikkatlerini üzerimde toplamaya çalışıyor; beni çocukluk denilen hapishaneden çekip çıkaracak, büyüklerin arasına sokacak bir tek bakışı, bir tek sözü kaçırmıyordum. Bir akşam, babamın arkadaşlarından biri bizdeyken; Rus salatasına çala kaşık bir giriştim, koca tabağı silip süpürdüm. Adamcağız unutmamış bunu. Yaz tatiline gittiği zaman gönderdiği kartta bile "Simone, Rus salatasını hâlâ eskisi kadar seviyor mu?" diye yazmıştı. Yazılarda bile benden söz edilmesi sevinçten çılgına çevirmişti beni; yere göğe sığamaz olmuştum. Demek dikkati çekiyordum! Sonra bir gün, Notre-Dame-des-Champs kilisesinin önünde bu Bay Dardelle ile karşılaştık. Yine bana takılır diye umuyordum. Dönüp, iki çift tatlı söz etsin diye çabaladım durdum; ama nafile! Bu sefer daha da artırdım şamatayı. Sus diye azar işittim bir de üstelik. Böylece her çıkışın bir inişi olduğunu, şarın şöhretin hiç de öyle ömürlü olmadığını pek acı bir deneyle öğrenmiş oldum.

Çoğunlukla, bu tür düş kırıklıklarına uğramamam için ellerinden geleni yapardı çevremdekiler. Evde, en ufak bir sözüm, en küçük bir

davranışım, büyütülür, dillere destan edilirdi. Herkes yaptıklarımı can kulağıyla dinler, büyüyüp de küçülmüşlüğüm ağızdan ağıza dolaştırılırdı. Dedemler, amcamlar, teyzemler, teyzezadeler, amcazadeler ve daha bir yığın yakın uzak akraba, beni el üzerinde tutmakta, başımı göklere değdirmekte birbirleriyle yarış ederlerdi. Bunlar yetmiyormuş gibi, anladığım kadarıyla, tümen tümen de doğaüstü varlıklar, kutsal bir titizlikle bana kol kanat germekteydiler. Daha yürümeye başlar başlamaz, annem elimden tuttuğu gibi beni doğru kiliseye götürmüş; kimi alçıdan, kimi balmumundan, kimi duvarlara çizilmiş bir sürü İsa, tanrı baba, Meryem Ana tasvirleri ile bir o kadar da melek resmi göstermişti. Bu meleklerden biri de, tıpkı Louise gibi, sadece ve sadece bana göz kulak olmakla görevliydi. Benim altında soluk alıp verdiğim gökyüzüm iyilik dolu bakışlarla üzerine çevrilmiş gözlerden meydana gelen onbinlerce yıldızla bezenmişti.

Yeryüzündeki dertlerimle ilgilenen meleklerim ise annemin kız kardeşi ile annesiydi. Anneannemin elma gibi pembecik pembecik yanakları, kar gibi saçları vardı. Kulaklarında sallantılı elmas küpeler takılıydı. Sert, yuvarlak, renkleri başımı döndüren, hoş kokulu pastiller emerdi. Anneannemi yaşlı olduğu için, teyzemi de genç olduğu için severdim. Lili teyzem, tıpkı küçük kızlar gibi annesi babasıyla beraber otururdu. Büyükler içinde kendime en yakın onu bulurdum. Kırmızı suratlı, kel kafalı, çenesi bir tutam diken gibi sakallı dedem, beni bacağına ata biner gibi oturtup hoplatırdı. Ama sesi öylesine kalın ve boğuktu ki, insan onun neşeli mi, öfkeli mi olduğunu bir türlü sökemezdi. Perşembeleri yemeğe onlara giderdim. Anneannem daima sevdiğim şeyleri pişirmiş olurdu: Ya beyaz salçalı tavuk dolması, ya balık köftesi, ya bizim evde "yüzen ada" denilen tatlıdan... Yemekten sonra dedem, işlemeli koltukta şekerleme yapar, ben de masanın altında sessizce oynanabilecek oyunlar oynardım. Sonra dedem sokağa gider, anneannem de dolaptan sesli topacı çıkarırdı; oynardık. Topacı çevirir, dönerken de üzerine renk renk kartondan kesilmiş halkalar atardık. Daha sonra anneannem "Skitter Efendi" adını taktığı kurşundan dökme bir biblonun arkasına geçer, beyaz, hapa benzer bir şeyi tutuşturur, bu kapsülün içinden yılan gibi kıvrım kıvrım, kahverengi bir şeyler çıkardı. Beraberce domino, kızmabirader oynardık. Dedemlerin yemek odası bunaltırdı

beni. Antikacı dükkânı gibi tıklım tıklım eşya doluydu; duvarlarda iğne batıracak yer yoktu, çeşit çeşit kanavalar, porselen tabaklar, yağlı boyalar, yeşil bir lahana yığınının üzerine oturtulmuş saman dolu bir hindi. Sehpaların üzerinde kadifeler, dantelalar, iğne oyası örtüler. Hele bakır vazolara hapsedilmiş zambaklar, dokunsalar ağlayacak hale getirirdi beni.

Bazen Lili teyzem beni gezmeye götürürdü. Nasıl oldu bilmiyorum, birkaç kere de at yarışlarına gittik. Bir defasında, Issy-les-Moulineaux'da yarış seyrederken, gökyüzünde tek kanatlı ve çift kanatlı uçaklar gördüm. Lili teyzemle pek iyi anlaşıyor, pek iyi geçiniyorduk. Çocukluğumun en güzel anılarından biri de, Haute-Marne'a, Châteauvillain'deki anneannemin kardeşine gidişimizdir. İyiden iyiye yaşlanmış olan Alice teyze, kocasını ve kızını çoktan kaybetmiş, koskoca bahçenin içindeki koskoca evde tek başına ömrünü tüketiyordu. Teyzemin oturduğu küçük kasaba, daracık sokakları, alçacık evleri ile masal kitaplarındaki resimlere benziyordu. Üzerleri yonca ya da yürek şeklinde oyulmuş tahta pencere kepenkleri çeşitli biçimlerde, süslü kancalarla duvarlara tutturulur; kapılar, el şeklindeki pirinç tokmaklarla çalınır; geyiklerin dolaştığı parka oymalı bir kapıdan girilir; eski taş kule yaban sarmaşıklarıyla örtülürdü. Kasabanın bütün yaşlı hanımları bana bayılmışlardı. Matmazel Elise, kalp biçiminde kesilmiş kurabiyeler getirir; Matmazel Marthe, cam bir kutunun içindeki sihirli fare ile oyunlar yapardı: Bir kâğıdın üzerine istediğimiz soruyu yazıp, cam kutunun kenarındaki aralıktan içeri atıyordu. Fare, birden dönmeye başlıyor, dönüyor, dönüyor; sonra burnu bir noktaya bakarak duruyordu. Farenin dönük olduğu yönde, üzerinde cevap yazılı kâğıdı buluyorduk. Bütün bunların içinde en hoşuma gideni de, Doktor Masse'ın tavuklarıydı. Bu tavuklar her sabah, üzerinde kara kalemle resimler çizilmiş yumurtalar yumurtluyorlardı. İnanmayanlara, "Ama ben kendi ellerimle aldım yumurtayı tavuğun altından!" diye diretiyordum. Alice teyzenin bahçesindeki, dikkatle budanmış porsuk ağaçlarına, şimşir ağaçlarının kokusuna bayılıyordum. Hele, taştan bir masa vardı, en çok onu seviyordum. Bir sabah fırtına koptu. Lili teyzemle yemek odasında oynuyorduk. Tam o sırada eve yıldırım düştü. Bana gurur veren, önemli bir olaydı bu. Ne zaman bu tür bir şeyler olsa, hiç değilse *bir kimse, bir kişi* olduğumu

içten içe duyuyor, bir hoşnutluğa gömülüyordum. Bahçedeki helaların duvarını akasyalar sarmıştı. Bir sabah Alice teyze, o kuru, çatlak sesiyle seslendi. Yere bir çiçek düşmüştü. Teyzem, "Bunu sen kopardın," diye azarladı beni. Bahçedeki çiçekleri koparmanın, sonu nerelere varacak bir suç olduğunu biliyordum. Ama bu kez, ben koparmamıştım yerdeki çiçeği. "Ben yapmadım" dedim. Ama gel de Alice teyzeye laf anlat. Lili teyzem, canla başla savundu beni. Orada anamın babamın yerini tutan ve bana karışmaya hakkı olan tek kişi Lili teyzemdi. Alice teyze ise, çil basmış kara sarı suratı ile, küçük çocukları dikenli fıçılara atan kötülük perileri soyundandı. Benim için, iyilik perisiyle kötülük perisinin nasıl diş dişe çatıştığını büyük bir hazla seyrediyordum. Paris'e gittiğimizde de, hem annemler, hem anneannemler benden yana çıktılar da, önünde sonunda erdemin zafere ulaşacağına bir daha inandırdılar beni.

Okşanıp sevilerek, şımartılıp korunarak, yaşamın doyulmaz, tükenmek bilmez tatlarını tadarak, çılgınca bir neşeyi, çılgınca bir mutluluğu sürdürüyordum. Ama yine de, arada bir işler ters gider; öfkeden suratım mosmor olur, ağlayıp tepinerek yerlere atardım kendimi. Hiç unutmam; üç buçuk dört yaşlarındaydım. Divonne-les-Bains'deki büyük otelin güneşli taraçasında yemek yiyorduk. Önüme bir kırmızı erik koydular. Ben de kabuğunu soymaya başladım. Annem "Hayır, olmaz" dedi. Demesiyle kendimi yerden yere vurmam bir oldu. Bir keresinde de, Bourcicaut alanında kumlarla oynamama Louise izin vermedi diye, Raspail bulvarın bir boydan bir boya ağlayıp haykırarak, tepinip sürüklenerek geçmiştim. Cinler böylesine tepeme üşüştüğü zaman, ne annemin gözlerini devirmesi, ne Louise'in azarlamaları, hatta ne de babamın işe karışması para ederdi. Luxembourg Parkı'nda bazen bir tutturur, saatlerce ağlayıp tepinirdim de, çevremize toplanan hanımlarla dadılar, Louise'i bayağı ayıplayıp kınar, bana eza cefa ettiğine inanırlardı. Bir keresinde, yaşlıca bir hanım "Ah zavallı yavrucak" diye hayıflanarak elime şeker tutuşturmuştu. Tutup kadıncağıza teşekkür edeceğime, kaba etlerine bir tekme savurmuştum. Bu olayı büyüttükçe büyüttüler. Etli göbekli, sakallı, bıyıklı teyze hanım, tuttu, *La Poupè Modèle*'de bile yazdı bunu. Annem babam gibi, ben de bir çeşit dinsel saygı duyardım kitaplara, dergilere, yazılara. Louise, kıssadan hisse benim yaptıklarımı anlatan eğitici yazıyı okurken, önemli biri olduğum duygusuna kapılırdım. Ama

sonra bir kurttur düştü içime: Teyzem "Louise'cik, yitirdiği kuzusu ne zaman aklına düşse, ağlamaya başlardı," diye yazmıştı. Oysa Louise hiç ağlamazdı; üstelik kuzuları da yoktu. Hem beni de çok severdi. Sonra nasıl olurdu da, bir küçük kız kuzu olurdu? O günden sonra, edebiyatın gerçeklikle pek kuşkulu ilintileri olabileceği burgusu girdi içime.

Bu patlamalarımın, bu hoyratlıklarımın nerden geldiğini, ne anlam taşıdığını sık sık kurcalamışımdır. Sanırım bu davranışlarımın bir nedeni, bugün bile bir türlü sıyırıp atamadığım bir aşırılık, dizginleyemediğim anlık öfkelere, anlık duygulara sürüklenmem olmuştur. Bir şeyi sevmedim mi, onu gördüğüm zaman tüylerim diken diken olur, işi kusmaya dek götürürdüm. Ama sevdiğim şeyi de, bir tutku, bir saplantı haline getirirdim. Sevdiklerimle nefret ettiklerim arasında ulaşılmaz, aşılmaz uçurumlar vardı. Çoktan yoka düşmeye, mutluluğun mutsuzluğa dönüşmesine kayıtsız kalamaz; bu değişimleri ancak kaçınılmaz olduklarına inandığım zaman kabullenebilirdim. Hiçbir zaman, bir nesneye öfkemi boşaltamadım. Ama sözcük denilen, o kaypak, o belirsiz güce boyun eğmeye de hiç yanaşmadım. "Şunu yapmalısın...", "Şunu yapmamalısın" gibi donuk, cansız, sıradan sözlerle başlayan bir deyişin, bütün planlarımı altüst etmesine, bütün mutluluğuma zehirler saçmasına dayanamıyordum bir türlü. Yumruklarla, tepinmelerle karşı koymaya çalıştığım buyrukların ve yasakların keyfiliği, tutarsızlıklarının en iyi kanıtıydı aklımca: Öyle ya, dün şeftali soydum, bir şey demediler de, bugün erik soymama ne demeye engel olurlar? İstedikleri anda oyunu bırakmam neden gerekli? Karşıma sürekli zorlamalarla çıkıyorlardı, zorunluluklarla değil. Bir kurşun ağırlığıyla ruhuma çöken bu yasalar karşısında, onulmaz bir çaresizlik duygusuna kapılıyor, sınırsız bir boşluk kuyusuna yuvarlanıyor, tüm benliğim öfkeden sarsılıyordu. Kollarımı bacaklarımı dört yana açarak kendimi yerden yere atıyor, ne idüğü belirsiz bu gücün baskısına etimle, kemiğimle, olanca ağırlığımla karşı koymaya çalışıyor; bu belirsiz gücü elle tutulur bir kalıba girmeye zorluyordum: Kolumdan çekip götürürler, uzun saplı süpürgelerin, tüylü toz fırçalarının durduğu dolaba hapsederlerdi. O karanlık dolaba kapatılınca, hiç değilse, bir başkasının keyfi saçmalıklarına değil de, gerçek duvarlara sallayabiliyordum yumruklarımı, tekmelerimi. Bütün çabamın, bütün mücadelemin boşuna olduğunu da biliyordum. Daha annem,

eriği elimden alır almaz, ya da Louise kovamla küreğimi elindeki sepete tıkar tıkmaz, yenik düştüğümü anlıyordum. Anlıyordum ama, yiğitliği elden bırakmayı da yediremiyordum kendime. Sonuna dek, canla başla sürdürüyordum savaşımı. Ter ter tepinmelerim, gözlerimden ip gibi boşanan yaşlar, zamanla mekânın zincirlerini kırıyor, kısıtlamaları yok ediyor; ulaşmak istediğim nesne ile aramdaki tüm engelleri ortadan kaldırıyordu. Çaresizliğimin giderek büyüyen karanlığı içinde boğuluyordum. Bitip tükenmek bilmez haykırmalarımdan, sonu gelmez çığlıklarımdan, yoğunlaşan yalın benliğimden öte hiçbir şey kalmıyordu geride.

Büyüklerin sadece iradelerinin ve isteklerinin değil, vicdanlarının da oyuncağı oluyordum. Canları istedi mi, bir iyilik, bir şefkat aynası sırçalıyorlar; ben olmaktan çıkmış bir beni, isteyip istemediğime bakmadan o aynaya yansıtıyorlardı. Daha da ötesi, bir çeşit büyülerle beni bir hayvan, bir nesne kılığına da bürüyebiliyorlardı. Hanımın biri, kaba etlerimi tutup tutup, "Ama ne de güzel bacakları var bu kızın!" demişti bir gün. "Aptal kocakarı! Beni tencerede kaynayan tavuk mu sandı ne!" diyebilseydim eğer, rahatlayacaktım. Ama olduğu olacağı üç yıllık yaşantımla, bu budala, bu boş sese, bu aptal sırıtışa karşı koyacak hiçbir gücüm, hiçbir çözümüm yoktu. Bağırıp haykırarak kendimi yerlere atmaktan başka bir şey gelmiyordu elimden o zaman. Sonraları, kendime başka savunma yolları da buldum; buldum ama, bu sefer büsbütün huzur kaçkını olup çıktım. Tepemin atması için, birinin bana bebekmişim gibi davranması yetip de artıyordu. İsterse bildiklerim yetersiz olsun, isterse yeteneklerim bir noktada çakılıp kalsın; ben yine de kendimi büyümüş görüyordum. Bir gün, benimle nasıl konuşacağını, hiç mi hiç kestiremeyen Marguerite teyzemin elini tutmuş Saint-Sulpice alanından geçerken, "Bana ne gözle bakıyor acaba" diye düşündüm birden ve müthiş bir üstünlük duygusuna kapıldım. Çünkü ben kendimin ne olduğunu, ta içimi, yüreğimi biliyordum; oysa o, bilmiyordu. Dış görünüşe aldanıyor, daha olgunlaşmamış, yetişmemiş bedenimin içinde, hiçbir şeyin eksik olmadığım aklına bile getirmiyordu. Daha yaşlandığım zaman, beş yaşındaki bir çocuğun, bütünlenmiş bir birey olduğunu, kendine özgü bir kişiliği bulunduğunu hiç aklımdan çıkarmamayı kafama iyice koydum. Ama gel de sen bunu büyüklere anlat. Şöyle bir tepeden tepeden bakarak konuşmaya başlamazlar mıydı, şöyle bir alçak dağları biz yarattık gibilerden,

sanki lütufta bulunuyormuşçasına yanıma gelmezler miydi, tepemin tası atardı. Döşeğe çakılı, yatalak bir acuze kadar tersleşir, naletleşirdim. Anneannemle iskambil oynarken mahsustan bana yenilse, ya da Lili teyzem parmak kadar çocuğun bilebileceği bulmacalar sormaya başlasa, öfkemden çılgına dönerdim. Büyüklerin hep rol yaptığından kuşkulanır, beni hoşnut etmek için oynadıkları rollere gerçekten inanacak kadar saf-dil olmadıklarına da güvendiğimden, el birliğiyle beni küçük düşürmeye, benimle dalga geçmeye çalıştıkları kanısına kapılırdım. Bir doğum günü yemeğinde, dedem, sağlığına kadeh kaldırmamı isteyince, sinir nöbetleri geçirmiştim. Bir başka gün, kan ter içinde koşarken, Louise'in mendilini çıkarıp alnımı kurulaması, çılgına çevirmişti beni. Kollarından kurtulduğum gibi kaçmıştım: Üstüme düşmesinin yapmacık olduğu inancındaydım. Doğru ya da yanlış, karşımdakilerin, benim saflığımdan yararlanarak bana bir şeyler yaptırmaya yeltendiklerinden bir kere kuşkulandım mı, öldürseler denileni yapmaz, tekme tokat girişirdim çevremdekilere.

Benim bu ölçüsüzlüğüme sinirlenirlerdi. Beni azarlarlar, arada bir ceza bile verirlerdi, kırk yılın bir başı da, cennetten çıkma bir tokat yediğim olurdu. Annem, "Simone'a parmağınızı kaldırsanız, suratı mosmor kesiliyor" derdi. Günün birinde sabrı tükenen amcalarımdan biri, işi ele aldı. Dayak yemek beni öylesine şaşkına çevirmiş, öylesine dilim tutulmuştu ki, bir anda susuverdim. Beni bu saçma sapan davranışlardan sıyırmak annem babam için pek kolaydı; ama bu halimi bir türlü ciddiye almazlardı ki. Babam, bir oyuncuya öykünerek, sesini değiştirip "Bu çocuk adam olmaz" demeye bayılırdı. "Simone katır gibi inatçıdır" derlerdi. Bütün bunlar, işime geliyordu. Her türlü kaprisi kendime hak sayıyor, sırf söz dinlememiş olmak için söz dinlemiyordum. Akrabaların, eşin dostun resimlerine dilimi çıkarır, sırtımı dönü dönüverirdim; herkes de gülerdi bana. Bu ufak tefek üstünlükler, başarılar, yasaların, kuralların ve uyumlu bir düzenin aşılamaz nesneler olmadığına iyiden iyiye inandırıyordu beni. Tüm çekip çevirmelere karşın, içimde sürüp gitmekte direttiğim bir iyimserliğin kökünde işte bu inançlar yatar.

Yenik düştüğüm zaman ise, ne kendimi küçülmüş buluyor, ne de bir eziklik duyuyordum. Artık gözlerimde yaş kalmayıp ağlamam kesil-

diği, sesim kısılıp feryatlarım dindiği zaman boyun eğdiğimde, öylesine bitkin düşüyordum ki, yitirdiklerime yanıp yakılacak halim kalmıyordu. Hatta bütün bu patırtının neden koptuğunu bile hatırlamadığım oluyordu. Bugün bile belirli bir nedenle kanıtlayamadığım o aşırılıklarım, geride sadece bir pişmanlık bırakıyor; hemen bağışlandığım için de, bu pişmanlık pek uzun sürmüyordu. Bir bütün içinde düşünülürse, bütün hırçınlıklarım, bütün hoyratlıklarım, beni kısıtlayan kurallarla, yasalarla bir ödeşme oluyor ve beni, dipsiz kinlere, garazlara düşmekten alıkoyuyordu. Otoriteye hiçbir zaman ciddi olarak karşı gelmedim. Sadece, büyükler, benim küçüklüğümden yararlanıyor sandığım zamanlar, onlardan kuşkulandım, başkaldırdım. Ama çevremdekilerin değerlerini ve yeteneklerini, üstünlüklerini sorgusuz sualsiz kabul ediyordum.

Dünyam iki ana bölüme ayrılmıştı: İyilik ve Kötülük. Ben, mutlulukla erdemin ayrışmaz bir beraberliği sürdürdükleri iyilik dünyasında yaşıyordum. Belirli acılar duyduğum oluyordu tabii; bunları hak edecek bir şey yapmadığıma da inanıyordum. Örneğin kafamı bir yere çarpıp şişiriyor, dirseğimi incitiyordum. Bir keresinde, egzama oldum, yüzüm bozuldu. Bir keresinde, doktor, sığillerimi yaktı, cıyak cıyak bağırdım. Ama bütün bu olaylar çabucak unutuluyor ve insanın, hak ettiği mutluluğu ya da acıyı bulacağı inancımı sarsmıyordu.

Erdemle böylesine iç içe yaşamak, bana iyiliğin çeşitli dereceleri ve çeşitli biçimleri olduğunu öğretmişti. Ben cici, iyi bir kızcağızdım; arada bir kusur ettiğim de oluyordu. Alice teyzem, akşamdan sabaha, sabahtan akşama dua eder dururdu, cennete gidecekti dosdoğru; ama yine de, bana haksızlık etmişti. Sevgi ve saygı duymam gereken kişiler arasında, annemle babamın şu ya da bu nedenle aforoz ettiği kimseler de vardı. Anneannemle dedem bile, zaman zaman annemlerin dilinden kurtulamıyorlardı. Anneannemler, annemlerin çok sık görüştüğü, benim de pek sevdiğim bir akrabamızla bozuşmuşlardı. Bu yüzden annemlerle tartışmışlardı. "Kavga" sözünden nefret ederdim. Hem insanlar neden kavga ediyorlardı? Ve nasıl kavga ediyorlardı? "Dalaşmak" sözcüğü de bana, hiç hoş olmayan bir tarzda dolaşmış yün yumakları anımsatıyordu. Dalaşmak ve kavga etmek, en çok pişmanlık uyandıracak hareketlermiş gibi gelirdi. Bu gibi durumlarda hep annemin tarafını tutardım. Lili

teyzem, "Dün kimleri gördünüz bakayım?" diye sorardı. "Söylemeyeceğim işte, annem sakın söyleme diye tembihledi" derdim. Anneannemle teyzem anlamlı anlamlı bakışırlardı. Bazen de, "Annen de boyuna bir yerlere gidiyor, değil mi?" diye tuhaf tuhaf takılırlardı. Seslerindeki burukluk, küçümseyici ton, onları gözümden düşürür, ama anneme olan sevgimi saygımı hiçbir şekilde eksiltmezdi. Ama bu davranışları, onlara olan sevgimi de yok etmiyordu. Bunu doğal buluyor; ikinci sınıf insanların bu tür yanlışlara düşmesinden bayağı hoşlanıyordum. Çünkü, bence tanrılara özgü o mükemmellik, erdemlilik, yanılmazlık, sadece Louise ve annemle babamda varolan bir nitelikti.

İyilikle kötülük arasında alevden bir bıçak sırtı gibi kesin ayrım vardı. Hiçbir zaman iyi ile kötünün karşı karşıya geldiğini görmemiştim. Bazen annemle babamın sesleri yükselir, öfkelerine, kızgınlıklarına bakıp bakıp, en yakınların arasında bile bir kara kedi olduğuna hükmederdim. Bu kara kedinin kim olduğunu, ya da tatsızlıkların çıkması için ne gibi günahlar işlenmiş bulunduğunu kestiremiyordum. Kötülük, saygılı bir uzaklığı sürdürüyordu hep. Kötülük temsilcilerini ancak Şeytan, Cadı, Öcü gibi efsanevi kişiler olarak düşleyebiliyordum... Onları etten kemikten birer varlık olarak karşımda göremediğim, elimle dokunup duyamadığım için, birer kavram, birer anlam haline indirgemiştim. Kötü, kötülük yapar diye bellemiştim bir kez. Bu, ateşin yakması gibi doğal, kaçınılmaz, sorgusuz sualsiz kabul edilmesi gereken bir durumdu. Cehennem kötülerin gitmesi mutlak yer ve bitip tükenmez acılar, işkenceler de kötülüklerin bozulmaz yazgısıydı. Kötülerin acı çekmesine üzülmek, onlara acımak, bir anlamda tanrıya karşı çıkmak gibi geliyordu bana. Gerçekten de, nc Cüceler'in Pamuk Prenses'in analığına giydirdikleri kızgın kordan ayakkabılar, ne büyücü Lucifer'i yakıp kavuran cehennem alevleri, kafamda bir fizik acı düşüncesi uyandırmıyordu. Bir dudağı yerde bir dudağı gökte Araplar, devanaları, cadılar, şeytanlar, üvey analar ve işkence yapanlar, bütün bu insandışı yaratıklar, soyut bir gücü temsil ediyorlardı. Hak ettikleri yenilgilerin de yine soyutlanmış acılarla yoğunlaştığına inanıyordum.

Louise ve kardeşimle beraber Lyon'a giderken, en sonunda kötülükle yüzyüze geleceğim umudunu besliyordum. Uzak bir akraba çağırmıştı bizi. Şehrin hemen dışındaki koca bir parkın içindeydi evleri.

Annem, gideceğimiz evdeki çocukların öksüz olduğunu, anneleri olmadığını, her zaman terbiyeli davranmadıklarını ve bazı geceler dua etmeyi unuttuklarını söylemişti bana. Ben dua ederken, benimle alay ederlerse alınmamam gerektiğini, çünkü yaşlıca bir tıp profesörü olan babalarının tanrıya inanmadığını anlatmıştı. Kendimi, aslanların önüne atılmak üzere olan, beyazlara bürünmüş Azize Blondine gibi görüyordum, ama hiç kimse çıkıp da beni Azize payesine erdirecek bir şeyler yapmıyordu. Sirmione Amca sokağa çıkarken, "*Allaha ısmarladık*" dediğine göre, tanrıyı inkâr ediyor olamazdı. Yaşları on ile yirmi arasında değişen kuzenlerimin ise, gerçekten de tuhaf huyları vardı. Bahçe parmaklıklarının arasından, dışarda sokakta oynayan çocuklara taş atarlar; boyuna birbirleriyle kavga edip dövüşürler, geri zekâlı evlatlık kıza yapmadıklarını komazlar, geceleri, kızcağızı korkutmak için babalarının çalışma odasında duran çarşafa sarılı iskeleti sürüyerek dışarı çıkarırlardı. Bu davranışlarından pek de hoşlanmamakla beraber yaptıklarını hepten zararlı da bulmuyordum. Kuzenlerimde bulacağımı sandığım, kötülüğün o kapkara uçurumlarıyla karşılaşmamıştım. Ben bir yana çekiliyor, bahçedeki ortancaların arasında kendi kendime oyunlar oynuyordum. Yaşamın çileli yanlarından yine uzaktım.

Ama bir akşam, dünyanın sonu geldi sandım. Annemler de oraya gelmişlerdi. Öğleden sonra Louise, kardeşimle beni panayır yerine götürmüş, pek eğlenmiştik. Hava kararırken eve yollandık. Konuşa güle yürüyorduk. Ben de bir yandan, saç örgüsü biçimindeki şekerlemeni çiğniyordum. Birden yolun dönemecinde annem çıktı karşımıza. Başına yeşil muslinden bir eşarp bağlamıştı. Üst dudağı da şişti. Eve bu saatte mi dönülür, diye sordu bize. Annem evin büyüğü idi, üstelik "Madam" dı. Onun için Louise'i azarlamaya hakkı vardı. Yine de, sesinin tonunu, dudağındaki şişi pek beğenmedim. Louise'in sabırlı gözlerinde, dostça olmayan bir ışıltının yanıp sönmesinden hoşlanmadım. O akşam, yoksa bir başka akşam mıydı bilemiyorum. İki olay öylesine birbirine bağlanmış ki kafamda, hep karıştırıyorum. Louise, ben, bir de bir başkası, bahçedeydik. Evin cephesi karanlıktı. Bir tek odada ışık vardı. Cam açıktı. İçerde iki kişi dolaşıyor, seslerinin gittikçe yükseldiğini duyuyorduk. "Hanımefendiyle beyefendi yine kavga ediyorlar" dedi Louise. O anda bütün dünya başıma yıkılıyor sandım. Annemle babamın birbirlerine

düşman olması, Louise'in de ikisine birden düşman olması olmayacak şeydi. Olmayacak gibi gelen şeyler oluverince de, cennetle cehennem birbirine karışıyor, karanlıkla aydınlık ayrılamıyordu. Dünyanın ilk dönmeye başladığı zamanki karmaşa içinde kaybetmeye başladım kendimi.

Bu kâbus uzun sürmedi. Ertesi sabah, annemle babam her zaman olduğu gibi konuşup gülüşüyorlardı. Louise'in alaycı tavrı, yüreğime taş gibi oturmuştu ama, bunu elimden geldiğince unutmaya çalışıyordum. Unutkanlık zindanına kapatabildiğim pek çok ufak tefek olay oluyordu.

Çocukluğumu anımsadığım zamanlar, çok derinden duyup yaşadığım olayları sessizce geçiştirme yeteneğim çıkar hep ön plana. Çevremdeki dünya, belirli dayanak noktaları üzerine oturtulmuş ve kesin çizgilerle bölünmüş, uyumlu, düzenli bir dünya idi. Bu dünyada, belirsizliğe, tarafsızlığa, orta kararlılığa yer yoktu. Her şey ya beyaz, ya siyah, ya hep, ya hiçti. Hainle kahraman arasında bir üçüncü tanım, dinsizle aziz arasında bir üçüncü inançlı olamazdı. Yenilemeyen meyvelerin tümü zehirliydi. Hiç hoşlanmadığım büyük teyzelerim de dahil, ailenin bütün kişilerini "sevdiğim" söylenirdi. Oysa deneylerim, bu gerçekleri boyuna yalanlıyordu. Beyazın, gerçekten beyaz olduğu pek enderdi. Kötülüğün karası ise parlak lekelerle boza çalıyordu. Nereye baksam, saf bir beyaz, ya da zifiri bir kara görmüyor, hep bozlar, hep kırçıllar içinde döneniyordum. Bu renkleri, bu tonları tanımlamaya çalıştığım zaman da, sözcükler seçmem gerekiyor ve kendimi bir kemikleşmiş kavramlar dünyasında buluveriyordum. Kendi gözlerimle gördüğüm, kendi başımdan geçen her şeyi, şu ya da bu şekilde katı, köşeli bir sınıfa sokmak gerekiyordu. Düzmeceler ve klişeleşmiş fikirler, gerçeklere ağır basıyor; gerçekleri bir türlü sağlam yere oturtamayınca da, bir anlamsızlık içinde yitip gitmelerine göz yummak durumunda kalıyordum.

Dil konusunda herhangi bir bağlantıya girmeden, sözlerin gerçeğin tam karşılığı olduğunu kabullenmiştim. Bu yanlış düşünceye, büyükler sebep olmuştu, çünkü onların mutlak gerçeği bildiklerine inanıyordum. Onlar da bir şeyi tanımlarken, özünü çekip çıkarıyorlardı, tıpkı bir meyvenin suyunu sıkıp çıkarır gibi. Öylesine kuvvetle konuşuyorlardı ki, sözcük ile nesne arasında, herhangi bir yanlışın sızabileceği bir aralık,

bir boşluk olamazdı. İşte bu yüzden kuşkulanmamı gerektirecek durumlarda dahi, sözcük karşısında boyun eğiyor, anlamını araştırıp soruşturmadan kabulleniyordum. Sirmione Amcanın çocuklarından ikisi, çubuk biçimindeki şekerleri eme eme yiyorlardı. "Müshil bu" dediler. Seslerinin tonundan, benimle alay ettikleri belliydi; yine de kullandıkları sözcük kafama bir çengel gibi takıldı. O günden sonra çubuk şeklinde şekerleri sevmez oldum; çünkü sonunda şekerle ilaç arasında belirsiz bir bağ kurmuştum.

Ama bir keresinde, sözcükler mantığımı alt edemediler. Köye tatile gittiğimiz zaman, beni sık sık küçük bir kuzenimle oynamaya götürürlerdi. Çocuk, koskoca bahçesi olan çok güzel bir evde oturuyordu. Onunla oynamaktan bayağı hoşlanıyordum. Bir akşam babam, "Bu oğlan yarım akıllı" dedi. Benden epeyce büyük olan Cendri, bana normal geliyordu; çünkü onu yakından tanıyordum. Daha önce bir yarım akıllı görüp görmemiş olduğumu hatırlamıyorum. Budalanın ne demek olduğunu da söyleyip söylemediklerini anımsamıyorum. Budala dendiği zaman, gözlerimin önüne, hep ağzından salyaları akan, yavan yavan sırıtan, boş boş bakan biri gelirdi. Cendri ile ilk karşılaştığımızda, kafamdaki bu hayali onun suratına yerleştirmeye çalıştım, oturmadı. Belki de dış görünüşünden bir şey anlaşılmıyordu ama, iç yapısı budala tanımına uyuyordu. Ama bir türlü inanamıyordum buna. Kafamı kurcalayan bu sorunu çözmek, biraz da babamın arkadaşıma hakaret etmesinden gelen öfkeye yön vermek için Cendri'nin büyükannesine sordum: "Cendri'nin yarım akıllı olduğu doğru mu?" Sinirlendi, "Tabii ki değil!" dedi. Torununu o tanımayacaktı da, kim tanıyacaktı? Öyleyse, babam mı yanılıyordu acaba? Kafam iyiden iyiye karıştı.

Cendri'ye öyle canı yürekten bağlı değildim. Bu olay da, beni şaşırtmış olmakla beraber, pek fazla etkilememişti. Sözcüklerin kötülük saçan anlamını, ancak karabasan gibi yüreğime çöktükleri zaman kavrayabiliyordum.

Annem, portakal rengi bir elbise diktirmişti. Tango rengi entari diye ad takmıştık. Louise, yolun bir tarafından öte tarafına, hizmetçiye seslendi: "Madamın bugünkü kılığını gördün mü? Amma da eksantrik haa!" Yine bir başka gün, Louise merdivenin dibinde kapıcının kızıyla başbaşa vermiş, dedikodu yapıyordu. Annem de, iki kat yukarıda, piyano çalıp,

şarkı söylüyordu. Louise "Aman!" dedi. "Madam başladı yine karga gibi ötmeye!" Eksantrik. Karga. Bu sözler, müthiş korkunç geliyordu bana. Bu sözlerin annemle, o güzel, zarif, bülbüller gibi şakıyıp piyano çalan annemle ne gibi bir ilintisi olabilirdi? Ama bunları söyleyen de Louise'di. Bu sözlerdeki fesadına nasıl karşı koyabilirdim? Kendimi başkalarına karşı nasıl savunacağımı biliyordum. Ama Louise'e karşı elimden bir şey gelmezdi. Louise demek, adaletin ta kendisi demekti; doğruluğun ve gerçeğin ta kendisi demekti. Ona duyduğum bu saygı, söylediklerini yargılamama engel oluyordu. Çünkü Louise'in sözlerini sadece zevksizliğe bağlamak yetmeyecekti. Kötü niyetini, ancak öfkeye bağlayabilir ve annemle aralarının iyi olmadığına hükmedebilirdim. O takdirde de, ikisinden birinin kusurlu olması gerekiyordu. Hayır. İşte bu hiç olmazdı! İkisinin de mükemmel kişiler olmasını istiyordum. Louise'in dediklerini, anlam kabuğundan sıyırıp çıkarmaya çalışıyordum. Benim aklımın ermeyeceği nedenlerden dolayı, Louise'in ağzından bazı tuhaf sesler çıktı diyordum. Ama bu da pek işe yaramıyordu. O günden sonra, annem ne zaman yeni bir şey giyse, ya da şarkı söylemeye başlasa, bir garip huzursuzluk duydum. Üstelik, Louise'in dediklerine eskisi kadar önem vermemem gerektiğini de aklıma koyduğum için, onu da can kulağıyla dinlemez oldum.

Güvenliğimi tehdit eden şeyleri görmezden gelmekte üstüme yoktu. Bunu sağlamak için de "tehlikesiz" soruları yeğliyordum hep. Doğum sorunu pek kurcalamazdı aklımı. İlk önce, annelerin çocuklarını satın aldıklarını söylemişlerdi. Olur a, dünya öylesine büyük ve geniş ki, bir köşesinde bebek satan bir dükkân da bulunabilir diye düşünmüştüm. Sonra bu cevaplar unutuldu. Ben de kendime daha belirsiz bir çözüm buldum: "Çocukları tanrı yaratır," diyordum. Dünyayı yaratan tanrıydı, Adem babamızı yaratan tanrıydı. Öyleyse boş beşikten bebek yaratmasında şaşılacak hiçbir şey yoktu. Kutsal güçlere inanmak, meraklımı gidermişti. Tanrı kavramı, her şeyi açıklamaya yetiyordu. Bu kutsal oluşumun ayrıntılarını da, zamanı gelince yavaş yavaş öğreneceğime inanıyordum. Beni asıl şaşırtan, annemle babamın arada bir seslerini iyiden iyiye alçaltarak, bazı konuşmaları duymamı önlemeye çalışmaları oluyordu. Ben yanlarına gittim mi, ya fısıltı halinde konuşmayı sürdürürler, ya da hepten susarlardı. Demek ki, anlayabileceğim, ama duymamam

gereken bazı şeyler vardı! Neydi bunlar? Neden benden saklıyorlardı? Madame de Ségur'ün peri masalları vardı. Annem, onlardan birini okumasını yasaklamıştı Louise'e. Gece rüyama girermiş de, korkuturmuş beni, demişti. Resimlerdeki hayvan postuna bürünmüş oğlanın başına neler geliyordu acaba? Sorularım cevapsız kalıyordu. *Bizimoğlan* adındaki bu ayı-çocuk gizlerin kaynağı gibi geliyordu bana. Dinin yüce gizleri, beni şaşırtmayacak denli uzak ve karmaşıktı. Ama iyice içli dışlı olduğum Noel mucizesi sık sık düşündürürdü beni. Her şeye kadir çocuk İsa'nın, bir çalı süpürgesi gibi bacadan girmesi pek saçma gelirdi. Bu konuda uzun süre kafa yordum; sonunda annemlerden medet umdum. Beni aldatmış olduklarını itiraf ettiler. Doğru olmayan bir şeye böylesine inandığım için, doğru sanılanın doğru olamayacağını farkettiğim için aptala döndüm adeta. Bu olaydan ders de almadım üstelik. Annem babam beni bir kez aldattılarsa, başka konularda da kandırabilirler demedim hiç kendime. İsteklerimi önlemek için söyleyecekleri ya da beni derinden yaralayacak bir yalanı affetmeyebilirdim. İsyan eder, her şeyde kuşku duymaya başlayabilirdim. Oysa, bu olay, bir hokkabazın hilelerini açıkladığı zaman duyulacak ölçüde bir şaşkınlık yaratmaktan öteye gitmemişti. Aslında, Noel için astığım çorabın yanıbaşında bebeğim Blondine'i bulunca öylesine sevinmiştim ki, bu tatlı yalanlarından dolayı annemleri büsbütün sevmiştim. Belki de, bu yalanı kendi ağızlarıyla itiraf etmiş olmasalardı, onlara kırılırdım; ama, yaptıkları oyunu kendileri açıklamakla, içtenliklerini kanıtlamış oluyorlardı. Demek ki, artık bana büyük muamelesi yapıyorlar, diye düşünüyordum. Bu yeni onurdan pek kurumlanıyor, artık bebek olmadığım için de, annemlerin bebeklerine oyun oynamış olduklarını sevinçle kabulleniyordum. Küçük kardeşimi aldatmaya devam etmemizi de çok olağan karşılıyordum. Ben artık büyüklerin cephesindeydim ve sanıyordum ki, bana hep doğruyu söyleyecekler.

Annemle babam, sorularıma cevap vermeye can atıyorlardı. Bilgisizliğim, dile getirdiğim anda yokoluyordu. Ama aşılamaz bir uçurumun varlığını da duyuyordum. Büyükler için, kitapların üzerindeki kara kuru işaretler birer sözcük demekti. İşaretleri ben de görüyor, gözlerimi dört açıp bakıyordum ama, hiçbir şey çıkaramıyordum. Daha çok ufakken harfleri belletmişlerdi bana. Üç yaşına bastığımda, "o"nun "o" olduğu-

nu, "s"nin "s" olduğunu tıpkı masanın masa olduğunu bildiğim gibi biliyordum. Alfabeyi de söktürebiliyordum ama, kitaplar benim için hâlâ bir giz olmakta devam ediyordu. Günlerden bir gün, her şey yerli yerine oturuverdi. Annem, yemek masasının üzerine okuma kitabını açmış, bana bir inek resmi gösteriyordu. Hem resimdeki ineğe bakıyor, hem de resmin altındaki *VACHE* yazısında CH olarak söylenilen C ve H harflerini görüyordum. Bir anda, harflerin adları değil, sesleri olduğunu farkediverdim. Harfler, birer simgeydi. O günden sonra, kısa süre içinde okumayı söktüm. Ama yine de, kafamda bazı karanlık noktalar kaldı. Kitaptaki harflerin temsil ettikleri ses *olduklarını* sanıyordum. Her ikisi de, tanımladıkları nesneden doğuyor ve öylesine birbirlerine bağlı oluyorlardı ki, bu değişmez denklemde herhangi bir keyfi değişkene yer olamıyordu. Simgenin anlaşılması demek, ille de geleneksel kullanılışının anlaşılması demek değildi. Anncannem bana notaları öğretmeye kalkıştığında, işte bu yüzden var gücümle karşı koydum. Anneannem eline şişini alır, portrenin üzerindeki herhangi bir işareti göstererek, bu çizginin piyanodaki şu notanın karşılığı olduğunu söylerdi. Ama neden, niçin ve nasıl? Bu işaret, o notayı nasıl karşılardı? Çizgi çizgi bir kâğıtla müzik araçlarının anahtarları arasında ortak hiçbir şey göremezdim. Karşımdakiler, kanıtlanmamış varsayımları ve fikirleri bana zorla kabul ettirmeye çalıştıklarında, isyan ederdim. Aynı şekilde, mutlak, kesin bir temele oturmayan gerçekleri de kabul etmeye yanaşmazdım. Sadece zorunlu kaldığım zaman boyun eğerdim. Bence, insanların verdikleri kararlar, az ya da çok kaprislerle belirleniyor ve bu kararlar, benim boyun eğmemi kanıtlayacak bir ağırlık taşımıyordu. Günlerce, böylesi keyfi kuralları kabul etmemek için direndim. Ama sonunda pes ettim ve gam yaparak notaları okumaya başladım. Ne var ki, yalnızca bir oyunun kurallarını öğrendiğim kanısındaydım, gerçekten bilgi kazandığıma inanmıyordum. Oysa, aritmetik kurallarını benimsemekte hiç de inat göstermiyordum; çünkü, rakamların mutlak gerçekliğine inanıyordum.

1913 yılının Ekim ayında, yani beş buçuk yaşındayken, okula gitmeme karar verildi. Le Cours Désir gibi pek çekici bir adı olan özel bir okuldu bu. İlk kısmın başöğretmeni Matmazel Fayet, insanı ürküten, kapitone kapılı bir odada karşıladı beni. Bir yandan annemle konuşuyor,

öte yandan saçlarımı okşuyordu. "Bizler eli sopalı çocuk bakıcısı değil, gerçek eğiticileriz" dedi anneme. Dik yakalı, uzun etekli bir elbise vardı sırtında. Ardından neler gelecek diye endişe uyandıracak kadar aşırı bir tatlılık, zoraki bir sevimlilik içindeydi. Daha sert, daha ciddi bir davranışı yeğlerdim. Yine de, onunla beraber geçirdiğimiz ilk günün akşamı, "Yarın okula gidiyorum!" diye sevinç içinde hoplayıp sıçradım evde. Louise, "Her zaman, bu kadar sevinmeyeceksin okula gittiğin için" diyerek uyardı beni. Ama bu kez, onun yanıldığına kesinlikle inanıyordum. Kendime özgü bir yaşantıya girmek fikri sevinçten sarhoş ediyordu beni. Şu ana kadar, büyüklerin yaşamının eşiğinde durmuştum hep; şimdiden sonra ise, kendi çantam, kendi kitaplarım, kendi defterlerim ve ev ödevlerim olacaktı. Günlerim ve haftalarım, benim yaşamıma göre düzenlenecekti. Geleceği düşündükçe, beni kendimden uzaklaştıran değil, birikimlerle belleğimde yer edecek günlerin yaklaştığını duyuyordum. Her yıl biraz daha kendimi bulacak, ama sonuna dek, doğumunu şu anda kutladığım okullu kıza bağlılığımı sürdürecektim.

Düş kırıklığına uğramadım. Çarşambaları ve cumartesileri, neredeyse insana coşkunluk veren ve bütün haftaya damgasını vuran, bir saatlik bir törene katılıyordum. Öğrenciler, oval masanın çevresinde toplanırlar, yüksek kürsüde bir çeşit taht'a oturmuş gibi duran Matmazel Fayet, toplantıya başkanlık ederdi. Okulun kurucusu olan ve şimdi azizelik mertebesine ulaşma yolunda bulunan, asık suratlı, hafifçe kambur Adeline Désir, duvardaki yaldızlı çerçevesinin içinden bizleri gözlerdi. Annelerimiz ise, siyah, meşin taklidi koltuklara oturur, ya nakış işlerler, ya örgü öğrerlerdi. Usluluğumuza, yaramazlığımıza göre bize not verirler; biz de bu notları dersin sonunda Matmazele verirdik. Matmazel defterine işlerdi. Annem bana hep on üzerinden on verirdi. Dokuz bile olsa, on dışında not vermenin ikimiz için de utanılacak bir onursuzluk olduğunu düşünürdük. Sonra Matmazel, hak edenlere "pekiyi" ya da "iyi" yazılı kartlar verir, devre sonunda bu kartları, kenarları yaldızlı kitaplarla değiş tokuş ederdik. Sonra Matmazel kapıda durur, her birimizi alnımızdan öper, bir iki öğüt fısıldayarak yolcu ederdi. Okuyup yazmayı, az buçuk da sayı saymayı beceriyordum. Sınıfın göz bebeği bendim. Noel yaklaşırken yapılan törende bana sırma işlemeli bir beyaz elbise giydirdiler, İsa oldum. Bütün öteki kızlar, gelip önümde diz çöktüler.

Annem ödevlerime yardım eder, ben derslerimi anlatırken dikkatle dinler, kulak kesilirdi. Öğrenmeyi seviyordum. Kutsal kitaptaki hikâyeler, Perrault'un masallarından daha çok hoşuma gidiyordu. Çünkü bu hikâyelerde anlatılan mucizeler gerçekten olmuştu. Atlasımdaki haritalara bayılıyordum. Adaların çevreden kopuk yalnızlığı, dağlık burunların gözüpekliği, yarımadaları kıtalara bağlayan kara şeritlerinin dokunsan kırılıverecekmiş gibi görüntüsü müthiş duygulandırıyordu beni. Büyüdüğümde, bir uçağın penceresinden, Korsika ve Sardunya adalarını Akdeniz'in mavisine serpiştirilmiş gördüğüm zaman, sonra Kolkhis'te gerçekten kavurucu güneş altında ve iki deniz arasında sıkışmış bir berzahı seyrettiğim zaman aynı büyüleyici duyguyu yaşadım yeniden. Katı ve akla hayale sığmaz şekillerle dolu, yüzyılların mermerine oyulmuş hikâyelerle bütünlenen dünya, bıkıp usanmak bilmez bir sevinçle baktığım renkli resimler albümüydü sanki.

Derslerden bu denli hoşlanmam, günlük yaşantımın artık bana yavan gelmeye başlamış olmasındandı. Paris'te oturuyordum. Çevremdeki her şeye insan eli değmiş, her şey evcilleştirilmişti. Sokaklar, evler, tramvaylar, sokak fenerleri, mutfak eşyası... Her şey, her şey, salt birer kavram kadar yavanlaştırılmış, basite indirgenmişti. El sürülmez fundalıkları ve ayak basılmaz çimenleriyle Luxembourg Bahçesi, benim için sıradan bir çocuk parkından farklı değildi. Bazen dış görünüşlerin oluşturduğu bu resmin kenarındaki bir çatlak, iç dünyayı göz ucuyla yansıtırdı, ve ben, yüzeydeki boyaların altında ürkütücü, karmaşık, karanlık, uçurumlar olduğunu sezerdim. Metronun tünelleri, sonsuzluk içinde, dünyanın bilinmeyen çekirdeğine doğru uzayıp giderlerdi.

Montparnasse Bulvarı'nda, şimdi Coupole'ün olduğu yerde, Juglar kömür deposu vardı o zamanlar. Depodan, sırtlarında kömür çuvalları, yüzleri gözleri karaya bulanmış adamlar çıkardı. Tanrının ışık dünyasının dışına attığı bu yaratıklar, kokların, antrasitlerin arasında, kurum dolu bir bacaya tıkılmış kâğıt parçaları gibi sürünerek günlük işlerini yaparlardı. Ama bunlar etkilemiyordu beni. İçine sıkıştırıldığım polis devleti koşulları içinde, artık hiçbir şeye şaşmaz olmuştum. Çünkü insanın gücünün nerde başlayıp, nerede bittiğini bilmiyordum. Zaman zaman Paris göklerini çizgilerle bölen uçaklarla balonlar, benden çok,

büyüklerin dikkat ve hayretini topluyordu. Eğlence derseniz, pek öyle değişik yerlere gittiğimiz yoktu. Bir keresinde annemler, İngiliz kral ve kraliçesinin Champs-Elysées'den geçişini seyretmeye götürmüşlerdi beni. Birkaç kez, Lenten geçit törenlerine, sonra da Gallieni'nin cenaze törenine gittim. Törenlerde yürüyenlerin peşlerine takılıyor; büyük adamların son dinlenme yerlerine gidiyordum. Öyle sirkmiş, yok kuklaymış, bildiğim gördüğüm yoktu. Oynadığım birkaç parça oyuncağım vardı; bunların da sadece bir ikisini gerçekten seviyordum. En çok da, dürbüne benzer bir oyuncağım vardı, onu severdim. İki tane resmi, bu oyuncağın kenarından soktuğunuz zaman, bir tek, üç boyutlu resim haline getiriyordu. Sonra bir de sinema makinem vardı. Resimli şeritleri buna takıp çevirmeye başlayınca, duran atların dörtnala kalkışına bayılırdım. Sayfalarını oynatınca kımıldayan resimlerle dolu kitaplarım da vardı. Kızlar sıçramaya koyulur, boksör yumruklarını savurmaya başlardı. Gölge oyunları, sihirli lambalar: Bütün bu göz aldatmacalarında hoşuma giden, gördüğüm şeylerin, tıpkı çölde giden birine görünen serap gibi, kendi gözlerimin oyunu olmasıydı. Şehirde geçirdiğim çocukluk günlerimin kısır eğlenceleri, kitaplardaki zenginliklerle boy ölçüşemezdi.

Şehirden uzaklaşıp da, hayvanların, bitkilerin arasına gittiğim, doğanın sonsuz çeşitlemeleriyle, sonsuz hazineleriyle karşılaştığım zaman her şey bambaşka oluyordu.

Yazları, babamın ailesinin oturduğu Limousine'e giderdik. Dedem, Uzerche yakınlarında babasının almış olduğu bir çiftliğe çekilmişti. Beyaz, uzun favorileri vardı. Siyah tepelikli bir kasket giyer, Légion d'Honneur nişanını takardı. Sabahtan akşama şarkılar mırıldanırdı kendi kendine. Bana ağaçların, çiçeklerin, kuşların adlarını öğretirdi. Mor salkımlar ve begonyalarla kaplı evin önünde, tavus kuşları rengârenk kuyruklarını yelpazeleyip dolaşırlardı. Kuşluktaki al tepelikli ispinozlara, altın tüylü sülünlere bayılırdım. Bahçeden akan, "İngiliz ırmağı" adını taktığımız derede, yapma şelaleler vardı. Kırmızı balıkların yüzdüğü suyun üzeri, nilüferlerle yıldız yıldızdı. Derenin ortasında, iki dizi taşla kıyıya bağlanmış bir ufak adacık vardı. Bahçe, sedir ağaçları, kara gürgenler, japonikalar, salkım söğütler, manolyalar, yapraklarını döken dökmeyen çeşit çeşit ağaçlar, fundalıklar, çalılar, çimenlerle bezenmişti.

Beyaz parmaklıklarla çevrili bahçe pek büyük değildi; ama içinde o kadar çok çeşit vardı ki, köşesini bucağını hiçbir zaman öğrenemeyeceğimi düşünürdüm. Tatilin ortalarında oradan ayrılır, eşraftan biriyle evlenmiş olan halamlara giderdik. İki çocukları vardı. Dört atlı arabalarıyla bizi almaya gelirlerdi. Birlikte otur, yemek yer; yemekten sonra, biraz toz, biraz saman, biraz güneş kokan mavi meşin kaplı döşemelere kurulurduk. Eniştem, atla, önümüzden giderdi. Yirmi kilometre kadar gittikten sonra La Grillière'e varırdık. Dedemin Meyrignac'taki bahçesinden çok daha geniş, çok daha yaban, ama daha az çeşitli, daha az zengin bahçe, arduvaz damlı kuleli bir şatoyu çevrelerdi. Hèléne hala, bana tamamen kayıtsız davranır, ha varmışım ha yokmuşum farketmezdi. Pos bıyıklı, deri çizmeli, eli kırbaçlı Maurice enişte, dakikası dakikasına uymayan, somurtkan bir adamdı. Bu halinden ürkerdim. Ama, biri benden beş, öteki üç yaş büyük olan Robert ve Madeleine ile oynamak hoşuma giderdi. Dedemlerde olduğu gibi, halamlarda da, çimenlerin üzerinde koşmama, her gördüğümü elleyip bakmama kimse karışmazdı. Ellerimle toprak kazarak, çamurlarla oynayarak, yaprakları çiçekleri okşayarak, at kestanelerini parlatarak, tohumları çatlatarak; okulların, kitapların öğretemeyeceği yığınla bilgi edinirdim. Düğün çiçekleri ile yoncaları bahçelerde tanıdım. Floksları, gündüz sefalarının parlak ışıltılı mavisini, kelebekleri, hanım böceklerini çimenlerin arasında sevmeyi öğrendim. Ateş böcekleriyle, örümcek ağlarının bürümcük telleriyle hep bu bahçelerde haşır neşir oldum. Çoban püskülünün, taflandan ve yaban üvezlerinden daha kırmızıya çaldığını; sonbaharda yaprakların bronzlaşıp şeftalilerin tomurcuklandığını ağaçlarla birlikte yaşadım. Biz hareket ettiğini görmesek de, güneşin gökte yükselişini, sonra giderek alçalıp batışını açık ufuklarda izledim. Renklerin çeşitliliği, kokuların bitip tükenmezliği büyülerdi beni. Her yerde, havuzların mavili yeşilli sularında, tarlalarda dalgalanan otlarda, dikenli çitlerde, koruların içinde, her yerde, her yerde arayıp bulmaya çalıştığım hazineler gizliydi.

*
* *

Okula gitmeye başlayalı, babam yetişmemle, başarılarımla daha bir ilgilenir olmuş; hayatımda daha çok yer tutmaya başlamıştı. Erkeklerin az rastlanır soyundan biri gibi gelirdi bana. Herkesin sakallı bıyıklı dolaştığı o devirde, sinekkaydı tıraşlı yüzü, o üstün mimik gücüyle, insanı şaşırtıp çekerdi. Arkadaşları, babamın aktör Rigedin'e benzediğini söylerlerdi. Tanıdıklarım içinde hiç kimse babam kadar komik, babam kadar ilginç, babam kadar zeki değildi. Hiçbirinin babam kadar kitabı yoktu. Hiçbiri, babam kadar çok şiir bilmez, hiçbiri babam kadar ateşli konuşmasını beceremezdi. Arkasını şömeniye verir; ellerini kollarını sallayarak konuşmaya başlar, herkes de ağzının içine bakardı. Ne zaman ailece bir araya toplansak, toplantının bütün neşesi, bütün canlılığı babamdan gelirdi. Monologlar söyler, hikâyeler anlatır; herkesin alkışını toplardı. Kimselere benzemeyen bir başka yönü de, boş zamanlarında amatör oyunculuk yapmasıydı. Pierrot kılığında, ya da garson, asker, hatta Sarah Bernardt kılığında çekilmiş resimlerini ne zaman görsem, babamın bir çeşit sihirbaz olduğuna hükmederdim. Sırtına bir entari geçirir, önüne beyaz önlük takar, başına da bone bağlayıp, mavi gözlerini kocaman kocaman açarak aşçı Rosalie'yi taklit etmeye başladı mı, gülmekten katılırdım.

Annemle babam her yıl, Divonne-les-Bains'e giderler; orada, Gazino'da oyunlar veren amatör oyunculara katılırlardı. Yaz tatili için gelmiş müşterileri eğlendirirler, Gazino'nun müdürü de onlardan para almazdı. 1914 yılında, Louise, ben, bir de kardeşim Meyrignac'a, onları karşılamaya gittik. Babamın büyüğü olan Gaston amca, solgun benzi ve kopuverecekmiş gibi inceliği ile beni ürküten Marguerite yenge ve benden bir yaş ufak olan kuzenim Jeanne da oradaydılar. Onlar da Paris'te otururlardı. Sık sık görüşürdük. Kardeşimle Jeanne'a yapmadığımı komazdım; onlar da boyunlarını büküp, ne desem ses çıkarmazlardı. Meyrignac'ta, küçük bir arabaya onları koşar, koca bahçede kendimi çektirirdim. Onlara akıl hocalığı eder; pek aşırıya kaçmamak şartıyla ufak tefek kaçamaklara teşvik ederdim. Bir sabah, talaşların oradaki sundurmanın altında oynarken, birden alarm düdükleri çalmaya başladı. Savaş ilan edilmişti. Savaş sözünü ilk kez önceki yaz Lyon'da duymuştum. Savaşta insanlar birbirlerini öldürürler demişlerdi de, ben nerelere kaçıp saklanırım diye düşünmüştüm. O yıl içinde babam, savaşın,

ülkenin yabancılar tarafından işgal edilmesi demeye geldiğini anlattı. Ondan sonra, köşe başlarında kâğıttan fenerler, yelpazeler satan Japonlara eğri eğri bakmaya başladım. Ama hayır. Hiç kuşkusuz, bizim düşmanlarımız, daha şimdiden Alsace-Loraine'i elimizden almış olan, sivri miğferli, kabasaba Almanlardı.

Savaşta sadece askerlerin birbirlerini öldürdüklerini öğrenmiştim artık. Üstelik Limousine'in sınırdan epey uzak olduğunu kestirecek kadar coğrafya da biliyordum. Çevrede kimse telaşa kapılmıyordu. Ben de korkmuyordum. Annemle babam çıkageldiler. Kırksekiz saat trenlerde sefil olmuşlar. Ahırın kapısına, hayvanlara ve araçlara el konulduğunu bildiren bir genelge astılar. Dedemin atlarını alıp Uzerch'e götürdüler. Ortalıktaki genel huzursuzluk, *Courrier du Centre*'daki manşetler, heyecanlandırıyordu beni. Bir olay, bir yenilik, bir hareket oldu mu, seviniyordum. Evcilik oyunlarımızı da, günün ortamına uydurdum: Ben Poincarè oluyordum, Jeanne V. George oluyordu, kardeşim de Çar. Sedir ağaçlarının altında barış görüşmeleri yapıyor, kılıçlarımızla balık doğrar gibi doğruyorduk Prusyalıları.

O eylül, La Grillière'de, vatansever bir Fransız kızı olarak bana düşen ödevleri yerine getirmeyi öğrendim. Sargı bezleri hazırlayan anneme yardım ediyordum. Bir de, ağ şeklinde miğfer kılıfı ördüm. Hélène halam, köpeklerin koşulu olduğu arabayla bizi alıyordu, istasyona iniyorduk. Orada uzun boylu, sırım gibi, türbanlı Hintlilere elma dağıtıyorduk, onlar da bize kara buğday veriyorlardı karşılığında. Yaralılara sandviç ve peynir götürüyorduk. Köylü kadınlar, elleri kolları yiyecek sepetleriyle dolu, yollara dökülüyorlardı. "Bir hatıra verin bize! Bir hatıra!" diye sesleniyorlardı. Askerler de onlara, kaputlarından kopardıkları düğmeleri, ya da boş mermi kovanlarını atıyorlardı. Bir gün, kadınlardan biri, bir Alman esirine şarap verdi. Öteki kadınlar, homur homur homurdanmaya başladılar. Kadın, "N'apalım" dedi. "Onlar da ötekiler gibi insan. Homurtular arttı. Hélène halamın gözleri öfkeden çakmak çakmak oldu. Bu Alman gâvuru anadan doğma caniydi. Onlara öfkelenmek filan şöyle dursun, en azından kin duyulur, nefret edilirdi. İnsan kılığına girmiş Şeytanın ta kendisi olan bu adamlara kızmak devede kulak kalırdı. Vatan hainleri, casuslar ve vatan sevgisinden uzak Fransız kadınları ile erkekleri, erdemli yüreklerimizi korkulara salıyor,

bizleri tir tir titretiyorlardı. O günden sonra "Frau" diye ad taktıkları kadına dehşetle bakıyor, gözlerimi ayıramıyordum. Kötülüğü elle tutulur biçimde, somut olarak görebilmiştim sonunda.

Haklıların davasını canı gönülden benimsemiştim. Kısa bir süre önce, kalp rahatsızlığından dolayı yedeklikten çürüğe çıkarılmış olan babamı, Zuhaf birliklerinde faal hizmete çağırdılar. Annemle beraber, babamın eğitim gördüğü Villetancuse'e gittik. Babam bıyık bırakmıştı. Başına giydiği fese benzer kalpak, yüzüne çekici bir ağırbaşlılık vermişti. Böylesine yiğit bir babaya layık bir evlat olduğumu ispatlamalıydım artık. "Alman malı" bir bebeğin üstüne çıkıp tepinmekle, vatanseverliğimi zaten yeterince göstermiştim, nasılsa kardeşimin bebeğiydi o da. Yine "Alman malı" gümüş çatal bıçaklarımızı pencereden atmama ramak kalmış, güçlükle elimden almışlardı. Vazolara, müttefik bayrakları sokuşturuyor, oyunlarımızda hep gözüpek bir Zuhaf askeri birliğin yürekli kahramanı oluyordum. Elimde renkli tebeşirler, önüme gelen yere *"Yaşasın Fransa!"* yazıyordum. Büyükler, kutsal davayı böylesine benimseyişime bayılıyorlardı. Koltukları kabara kabara, "Simone gibi vatansever az bulunur!" diyorlardı. Yüzlerdeki geniş tebessümleri belleğimin bir köşesine atıyor; kayıtsız şartsız övgülere iyiden iyiye kapılıyordum. Şimdi kimdi anımsamıyorum, biri anneme üniformaların "gök mavisi" kumaşından vermişti. Bu kumaştan kardeşimle bana, asker kaputlarının eşi paltolar diktirdiler. Annem, gözleri hayranlık ya da hayretle açılmış dostlarına paltolarımızı gösterirken "Bakın kasatura askısı bile eksik değil!" diye övünüyordu. Başka hiçbir çocukta benimki kadar değişik, benimki kadar vatan sevgisini yansıtan bir giysi yoktu. Kendimi, vatanıma, ulusuma adamış duyuyordum.

Çocuklar, her gördüğüne öykünen bir maymun haline geliveriyorlar kolayca. Her zaman gösterişe meraklıydım; ama büyüklerin, kendilerini eğlendirmek için benden istediklerini yapmaya da yanaşmazdım. Kucaklarda hoplatılıp koklanıp sevilecek kadar küçük değildim artık. Bu yüzden de, büyüklerin beni beğenmesini, pohpohlamasını daha bir içtenlikle ister olmuştum. Şimdi benden istedikleri pek kolay oynayabileceğim ve bana yaraşacağına inandığım bir roldü. Bu fırsata dört elle sarıldım. Sırtımda gök mavisi kaputum, elimde bir teneke kutu, büyük bulvarda, annemin bir akrabasının kurduğu Fransa-Belçika Dostluk Derneği'nin önünde yardım topluyordum. Kutuyu gelene geçene uzatıp,

"Belçika'nın zavallı göçmenlerine bir yardım!" diyordum. Çiçeklerle süslü kutuma paralar yağıyor ve yoldan geçenlerin aydınlık gülümseyişleri, pek sevimli bir vatansever olduğuma inancımı biraz daha güçlendiriyordu. Ama, baştan aşağı karalara bürünmüş kadın, önüme dikilip beni tepeden tırnağa süzerek, "Ya Fransa'nın zavallı göçmenleri ne olacak?" dediği zaman çok bozuldum. Yiğit, yürekli Belçikalılar, bizim kahraman müttefiklerimizdi. Öyle olmasına öyleydi ama, insan gerçekten vatansever oldu mu, ille de Fransızları ön plana almalıydı. Beni kendi silahımla vurmuşlar gibi oldum. Akşam üzeri Fransa-Belçika Dostluk Derneği'ne döndüğüm zaman, beni nasıl kutlayacaklarını, nasıl göklere çıkaracaklarını bilemediler. Orayı yöneten hanım "Nihayet kömür alabileceğim!" diye sevinçle haykırdı. "Ama bu para Belçikalı zavallı göçmenler için!" diye atıldım. Derneğin çıkarlarıyla zavallı Belçikalı göçmenlerin çıkarlarının nasıl olup da çakıştığını bir türlü anlayamıyordum. Çok daha yararlı, çok daha gerekli işler için kullanılacağını sanıyordum paranın. İçimin ezikliği yetmiyormuş gibi, Matmazel Fevirer, topladıklarımın yarısını cebe atıp, kalanını sanki o kadar para toplanmış gibi bir hastabakıcıya vermez mi, beynimden aşağı kaynar sular boşaldı. Hemşire, âdet yerini bulsun diye, "Oniki frank ha! Harika bir şey bu!" diye zoraki bir sevinç gösterisine koyuldu. Hırsımdan deliye döndüm. Bana gerçek değerimi vermiyorlardı. Yardım kampanyasının yıldızı benim sanıyordum; oysa beni ayak işlerinde kullanmışlar, bal gibi aldatmışlardı.

Yine de o günü, güzel bir anı olarak sürdürdüm ve iyilik yapmakta dirençli bir kararlılık gösterdim. Benim yaşımda bir sürü kızla birlikte, bir yandan ilahiler söyleyip, bir yandan Aziz Denis'in kutsal bayrağını dalgalandırarak Sacre-Coeur'de yürüyüşler yapıyor, cephede kahramanca çarpışan yiğit askerlerimiz için dua ediyordum. Savaşla ilgili bütün sloganları bir ödev gibi tekrarlıyor, bütün buyruklara kesinlikle uyuyordum. Metrolarda, tramvaylarda "Düşünülmeden söylenmiş bir söz hayatınıza mal olabilir! Duvarların kulağı vardır!" gibi afişler asılıydı. "Casuslar varmış" diyorlardı. "Kadınların kaba etlerine iğneler saplıyorlarmış; çocuklara zehirli şekerler dağıtıyorlarmış" diyorlardı. Kendimi bunlardan korumaya çalışıyor; dikkati elden bırakmıyordum. Bir gün okuldan çıkarken sınıf arkadaşlarımdan birinin annesi, bana bir külâh

hünnap şekerlemesi verdi; almadım. Kadın ağır bir koku sürünmüştü. Dudaklarını ciğer gibi boyamıştı. Parmaklarında kocaman taşlı yüzükler vardı. Daha da beteri, adı Madam Malin'di, yani Bayan Kötülük! Şekerlemelerin beni zehirleyeceğine gerçekten inanmıyordum; ama korkulu düş görmektense uyanık yatmayı yeğledim.

Okulun bir bölümünü hastane haline getirmişlerdi. Koridorda, ilaç kokuları ile muşamba cilasının kokusu birbirine karışarak insanın ciğerlerine doluyordu. Yer yer kan lekeleriyle dolu önlükleri, beyaz kepleriyle öğretmenlerimiz, azizelere benziyorlardı. Beni alnımdan öptükleri zaman müthiş gururlanıyordum. Kuzeyden bizim taraflara göçetmiş bir kızcağızı bizim sınıfa verdiler. Oturdukları yerlerden ayrılmak, kasabaları, kentleri boşaltmak, kızı iyiden iyiye serseme çevirmişti. Kekeliyor, sinirli sinirli tikler yapıyordu.

Nereye gitsem, göçmenlerden söz ediyorlar, çektikleri acıları anlatıp duruyorlardı. Ben de onlara nasıl yardım edebilirim diye düşünürken birden aklıma geldi. Bana verilen bütün sevdiğim yiyecekleri biriktirmeye başladım. Günün birinde kutum, bayatlamaya yüz tutmuş pastalarla, eriyip etrafa bulaşmış çikolatalarla, erik, üzüm kurularıyla ağzına kadar tıka basa dolunca, annemle beraber kutuyu bir güzel sarıp sarmalayıp, iyiliksever hanımlara götürdük. Hanımlar beni şımartmamak için, pek fazla övgülere boğmadılar ama; ben yine de hakkımdaki koltuk kabartıcı fısıltılara kulak misafiri oldum.

Artık erdem yolunda güvenli adımlarla ilerliyordum. O eski kaprisler, o eski öfkeler, hırçınlıklar geride kalmıştı. Eğer uslu durursam, iyilik yaparsam, söz dinlersem, tanrının Fransa'yı kurtaracağını söylemişlerdi bana. Okulun papazı benimle ilgilenmeye başladıktan sonra, örnek bir kız olup çıktım. Gençten, alabildiğine solgun, alabildiğine ince bir adamdı. Bana dinsel konularda çeşitli sorular soruyor, cevaplarını öğretiyor; günah çıkarmanın ne denli artıcı bir şey olduğunu kanıtlıyordu. Küçük kilisede, önüne diz çöküyor; sorduğu soruları cevaplıyor, dramatik bir heyecan ve duyguyla kendimi onun dediklerine kaptırıp gidiyordum. Ona neler anlattım, neler söyledim bilemiyorum ama; daha sonra —kardeşim anlatıyor— bu kadar soylu, bu kadar temiz ruhlu bir çocuk yetiştirdiği için kutlamış annemi. Bembeyaz, ışıl ışıl bir şey olarak düşünüyordum ruhumu; sanki tanrının kendisi gibi, gümüşi bir beyazlık gibi

geliyordu bana ve bu ruha âşık oluyordum. Artık iyilik üstüne iyilik yapıyordum. Rahip Martin, Noel yaklaşırken, hepimize İsa'nın birer resmini dağıttı. Yaptığımız her iyiliğe karşılık, mor mürekkeple çizilmiş İsa'nın resmi üzerine iğneyle bir delik açmamızı söyledi. Noel günü, bu resimleri, kilisenin bir ucuna yerleştirilecek beşiğin çevresine dizecektik, açtığımız deliklerden pembe pembe ışıklar sızacaktı. Boyuna dua ediyordum; en çok delik benim resmimde olsun, en çok ışık benim resmimden yayılsın diye. Bu olup bitenler Louise'in huzurunu kaçırıyordu. Ama bir yandan annem, bir yandan öğretmenlerim, doğru yolda olduğumu söylüyorlar, böyle devam etmem için beni destekliyorlardı. "Şefkat Melekleri" adında bir çocuk kulübüne üye oldum. Bu üyelik, bana kulübe özgü uzun gömleği giyme hakkını veriyor; bu gömleğe bürünüp Meryem Anamızın yedi acısını düşünüyordum. Papanın en son buyruğu uyarınca, komünyonumu özel olarak yerine getirdim ve inzivaya çekildim. Ferisîlerin neden İsa'ya karşı olduklarını bir türlü anlayamıyordum, ama sabahtan akşama, akşamdan sabaha İsa'nın çekmiş olduğu acıları kendi kendime yeniden yaşıyordum. Beyaz tüllere bürüdüler beni. Yüzüme İrlanda dantellerinden bir peçe geçirdiler. İlk kutsal ekmeğimi yedim, komünyonumu tamamladım. Ondan sonra, annem haftada üç kez, Notre-Dame-des-Champs'daki âyinlere götürmeye başladı beni. Sabahın kurşuniliğinde, kilisenin büyük taşlarla döşeli tabanında ayak seslerimizi duymaktan çok hoşlanıyordum. Günlük kokularını burnuma çekerek, mumların isinden gözlerim yaşararak, büyük çarmıhın önüne diz çöker; bir yandan da evde beni bekleyen koca bir bardak sütlü kahveyi düşlerdim.

Bu dinsel beraberliğimiz beni anneme daha da yakınlaştırdı. Artık her şeyden, herkesten önde o geliyordu. Louise'in erkek kardeşlerini askere almışlar; o da tarlada çapada yardım etmek için köyüne ailesinin yanına gitmişti. Kıvır kıvır saçlı, yapmacıklı, özentili yeni hizmetçi Raymonds'a iğrenerek bakıyor, tiksintiden başka bir şey duymuyordum. Annem pek az sokağa çıkıyor; pek az konuk kabul ediyordu. Hemen hemen bütün zamanını kardeşimle bana ayırıyor, benimle daha fazla ilgileniyordu. Sanki o da büyük ablamızdı. Herkes ona ne kadar çok benzediğimden söz ediyordu. Annemin, anlatılamaz bir saflıkla salt bana ait olduğu duygusunu yaşıyordum.

Ekim ayında babam cepheye gitti. Metronun koridorları, yanımda yaşlı gözlerle yürüyen annem; bugün bile hepsi gözümün önünde... Parıl parıl, kahverengi gözleri vardı annemin. İki damla yaş yanaklarına süzülüyordu. Bu hali pek içime dokunmuştu. Ama babamın tehlikede olduğunu hiç aklıma getirmiyordum. Yaralılar görmüştüm. Savaşla ölüm arasında yakın bir ilişki olduğunu biliyor, seziyordum. Ama bu büyük, bu kapsamlı, bu ortak serüvenin *beni* şu ya da bu şekilde ilgilendirebileceğini, ucunun *bana* dokunabileceğini aklım almıyordu. Üstelik, sırf benim hatırım için, tanrının babamı özellikle koruyacağına inanıyor, onun başına herhangi bir kötülük gelebileceğini düşünemiyordum bile.

Olaylar doğruladı iyimserliğimi. Babam, bir kalp krizi geçirmiş, Coulommiers'deki askeri hastanede bir süre kaldıktan sonra, geri hizmete alınıp Savunma Bakanlığı'nda bir göreve getirilmişti. Başka türlü bir üniforma giymeye başlamış; bıyıklarını kesmişti. Hemen hemen aynı günlerde Louise de geldi. Artık yaşantımız normale dönmüş; eski günler geri gelmişti.

Ben kesin ve belirgin bir dönüşümle, uslu, cici bir kız olup çıkmıştım. İşin başından başlayarak, çevreye göstermek istediğim kişiliği yoğurup biçimlendirmiş ve bu kişilikle öylesine büyük övgüler, öylesine derin sevgiler, öylesine büyük doyumlar kazanmıştım ki; kendimi kendi yarattığım kişilikle özdeş kılmayı bir yana atmış; o kişiliğe, tek gerçeğim olarak dört elle sarılmıştım. Eskisi kadar canlı, eskisi kadar hareketli, eskisi kadar deli dolu değildim. Hızla boy atıyordum. Kızamık geçirmiştim; benzim solmuştu, bu da yüzüme ayrı bir anlam, ayrı bir çekicilik katıyordu. Kükürtlü banyolara giriyor; besleyici yiyecekler yiyordum. Hırçınlık nöbetleriyle büyükleri şaşkına çevirmekten vazgeçmiştim. Beğenilerim, isteklerim, sürdüğümüz yaşantıya tıpa tıp uygundu. Bu nedenle, aykırı davranışlara hiç yer kalmıyordu. Çevremdekilerle anlaşamadığımız bir nokta oldu mu, sebebini soruyor; tartışabiliyordum. Ben tartışmaya girdim mi, çoğu kez "Hayır efendim, böyle yapılmaz. Bir kere olmaz dedim mi, olmaz!" gibilerden cevaplarla karşılaşıyordum; ama, böyle olduğu zaman bile, küçümsenen, hor görülen bir çocuk gibi bulmuyordum kendimi. Biliyordum ki, annem, babam, benim için ellerinden geleni yapıyorlardı. Üstelik, onların ağızlarından çıkan her söz, aslında tanrının onlara söylettiği sözlerdi.

Tanrı, beni yaratmış; benim için canını vermiş; kendini bana adamıştı. Omuzlarımda zorunluluğun boyunduruğunu duyuyordum.

Çocukluğumun ilk yıllarında var gücümle korumaya çalıştığım bağımsızlığıma böylece veda ettim. Bir süre, annemle babamın isteklerinin bir yankısı oldum. Ama artık onlar hakkında bildiklerimi ortaya dökmenin zamanı geldi.

Babamın çocukluğu hakkında hiçbir şey bilmiyorum desem yeridir. Argenton'da Vergi Müfettişi olan büyük dedem, oğullarına oldukça yüklü miras bırakmış olsa gerek; çünkü, en küçük oğlu bile, çalışmadan, geliriyle beyler gibi yaşayabiliyordu. En büyük oğlu olan dedeme ise, diğer malların yanı sıra, yirmi beş dönümlük bir çiftlik kalmıştı. Dedem, kuzeyli, orta sınıftan zengin bir ailenin kızını almıştı. Çalışmayı sevdiğinden miydi, yoksa üç çocuğum var diye ileriyi düşündüğünden miydi bilmem, dedem geliriyle geçinme yolunu seçmemiş; Paris Belediyesi'nde bir iş bulmuştu. Uzun yıllar çalıştıktan sonra emekliye ayrıldığında, şube müdürlüğüne kadar yükselmiş; üstelik madalya almıştı. Yaşantısı, toplumsal durumundan, meslekteki kıdeminden çok daha renkli, çok daha üstündü. Babamın çocukluğu Saint-Germain bulvarındaki gösterişli bir apartmanda geçmiş; tantanalı değilse bile lüks sayılabilecek bir ortamda yetişmişti. Bir ablası, bir ağabeyi vardı. Ağabeyi şamatacı, numaracı, vurucu kırıcı biriydi ve babamı ezerdi. Pek güçlü kuvvetli olmayan babam ise, her türlü sertlikten, kaba kuvvetten kaçınırdı. Fiziksel güçsüzlüğünü, başka yönlerini geliştirmek, ön plana çıkarmakla dengelemişti. İnsanların hoşuna gider, onları eğlendirirdi. Annesinin gözbebeği, öğretmenlerinin bir numaralı öğrencisiydi. Beğenileri de ağabeyininkilerin tam tersi yönde gelişmiş; spor ve jimnastik yapmak yerine okumayı, araştırmayı seçmişti. Babaannem, onu boyuna desteklemiş; babam da annesinin dizi dibinde yaşayıp, onu hoşnut etmekten başka bir şey düşünmez olmuştu. Babaannem, sarsılmaz bir Katolik inancıyla tanrısına fazlasıyla bağlı burjuva bir aileden gelmeydi. İnsanın ödevleri, görevleri ve kişisel değerleri konusunda o

sarsılmaz Katolik inancının getirdiği şaşmaz ve değişmez yargılar çerçevesinde yaşardı. Oğlunun, örnek bir evlat olduğu kadar, örnek bir öğrenci olmasında kesinlikle diretmişti. Böylece Georges, her yıl Stanislas Koleji'nin onur listesine geçmiş, her yıl sınıfını birincilikle atlamıştı. Okul tatillerinde, ırgatların çocuklarını çevresine toplar, ders verirdi. Meyrignac'ta çekilmiş bir resmi vardır. Çevresinde on-oniki kadar çocuk; değişik yaşlarda, kızla, oğlan... Beyaz önlüklü ve boneli bir hizmetçi ortalarında duruyor. Elinde bir tepsi. Tepside portakal suları bardak bardak. Babaannem, babam onüçündeyken ölmüş. Babam annesinin ölümünden duyduğu tanımsız acıları yaşamakla kalmamış; üstelik hayatta tek başına da kalmış, kendi sorunlarını kendi çözmek gibi bir zorunluluğa düşmüştü. Babam için, annesi demek, düzen ve kural demekti. Dedem, babaannemin yerini bir türlü dolduramamış. Elinden geleni yapmış tabii; babamın iyiliğini istediğine, çıkarını düşündüğüne de hiç kuşku yok. Doğru yolu seçtiği, köklü fikirler beslediği de mutlak. *Komünculerden* nefret etmiş, Déroulède'i silkip atmış. Ne var ki, kendi kişisel hakları ve istekleri, sürekli olarak ödevlerine ağır basmış. Soylularla burjuvazi arasında, toprak ağalarıyla memurluk arasında bir yerlerde, ne o ne de öteki olabilen, Katolik inancına saygı duyan, ama bu inancın gereklerini yerine getirmeyen babam, ne toplumla hepten haşır neşir olmuş, ne de sırtına kaldıramayacağı kadar ağır sorumluluklar yüklenmiş. Giderek, yaşamın haz temeline oturduğu ilkesine bağlı biri olup çıkmış. Spor denince, eskrim yapmış yapmasına ama, meçle değil de, sopayla yapmış. Ve bu sporda ikincilik kazanmış. Bu derecesiyle de pek övünürdü. Tartışmaları, kavgaları, üzüntüleri sevmezdi. Çocuklarını alabildiğine özgür yetiştirmeye çabalardı. Kendisini ilgilendiren konularda, örneğin edebiyat ve Latince'de yine önde gelenlerden biri olmaya devam etmiş; ama artık sınıf birincisi olmaz olmuş. Olmaz olmuş, çünkü eskisi gibi, canını dişine takıp çalışmazmış.

Babamla halama birkaç kuruş verdikten sonra, Gaston amca, Meyrignac'ın tek sahibi olmuş, ekmek elden su gölden yaşamını sürdürmüş. Ailenin küçük oğlu olması, annesine olan kopmaz bağı ve okullardaki başarısı, geleceği hiç de güven altında olmayan babamı, kendini düşünmekten koparıp birtakım sorumluluklara itmiş. Ancak, belirli yetenekleri olduğunu gören babam, bunlardan yararlanabildiği kadar yararlanma-

ya karar vermiş. Dramatik yeteneklerinin gerçekten son derece gelişmiş olmasına karşın, meslek olarak hukuk yolunu seçmiş. Çünkü çok iyi konuşan, konuştu mu herkesi etkileyip ağzına baktırmasını bilen birisi olduğunun farkındaymış. Hukuk fakültesine kaydolmuş. Ama bana hep, "Ailenin tutumu biraz yatkın olaydı, konservatuvara girer, oyuncu olurdum" derdi. Bu, öyle gelip geçici bir heves de değildi üstelik. Babamın tiyatro sevgisi, gerçekten bir tutku niteliğine bürünmüştü. Hukuk öğrenimi yaparken, devrin ileri gelen yazarlarının yapıtlarıyla ilgilenmiş; sabahlara dek Alphonse Daudet, Maupassant, Bourget, Marcel Prèvost ve Jules Lemaitre'i okumuş. Ama Comedie Française ile müzikholler, ona kitaplardan çok daha çekici gelmiş. Bütün oyunlara gidermiş. Devrin ünlü aktrislerine âşık olur, aktörlerine tanrı gibi taparmış. Oyunculara benzemek için sakalını bıyığını kesmiş. O günlerde, evlerde amatör oyunlar oynanırmış. Babam da, diksiyon dersleri almış; makyaj sanatını öğrenmiş ve bir amatör gruba katılmış.

Babamın bu alışılmamış davranışı, sanırım, toplum içindeki yeri ile açıklanabilir. Adı sanı, aile bağları, çocukluk arkadaşları ve gençliğinde bir arada olduğu kişiler, onu aristokrat olduğu inancına sürüklemişlerdi. O da, bir aristokrat gibi yaşamaya başlamıştı. Zenginlerin zarif hareketlerine, tatlı sözlerine, nezaket, zarafet, incelik ve alaylarına bayılır olmuştu. Burjuvazinin değer verdiği daha ciddi erdemleri ise, sıkıcı bulmaya başlamıştı. Belleğinin gücüyle sınavlarını vermiş; öğrencilik yıllarını ders çalışmaktan çok eğlenmeye adamıştı: Tiyatrolar, at yarışları, kahveler ve sayısız partiler. Sıradan başarılara o kadar önem vermez olmuştu ki, bitirme sınavlarını verdikten sonra, tez hazırlamaya bile gerek görmemiş; Temyiz Mahkemesinde bir iş bulup, ünlü avukatlardan birinin yanına kâtip olarak girmişti. Büyük çaba ve çalışma sonucu elde edilen başarılara dudak büküp geçerdi. Ona göre, insan, eğer gerçekten önemli bir kişi olmak için "doğmuşsa" gerekli bütün nitelikler zaten kendiliğinden olurdu. Zekâ, yetenek, çekicilik ve iyi yetişme olağan özellikler sayılırdı. Ne var ki, girmeye can attığı yüksek sosyetede babamın ne bir yeri, ne de önemi vardı. Beauvoir'ın "de"sü, ona soylu soplu bir hava veriyor idiyse de, duyulmamış bir ad olduğu için, her kapıyı açan bir anahtar olamıyordu bir türlü. Lordlar gibi yaşayacak kadar geliri de yoktu üstelik. Burjuvaların çevresinde, ünlü bir avukat olmak, iyi bir

aile babası olmak, saygıdeğer bir vatandaş olmak gibi kendisine kucak açmış olan yerleri de babam burun kıvırıp geçiyordu. Cebi delik, eli boş daldı yaşama ve kullanabileceği fırsatları da kullanamadı. Onun için tek çözüm kalıyordu geriye: Oyuncu olmak.

Ama oyuncu için seyirci gerekti. Babam yalnızlıktan, taşra yaşantısından, çiftliğe, köye çekilmekten hoşlanmazdı. Mesleğini, kendisine oyunculuk fırsatları verdiği ölçüde seviyordu. Gençliğinde dış görünüşe büyük önem verir, süslenip püslenir, iki dirhem bir çekirdek züppenin biri olup çıkardı. Çocukluğundan beri başkalarının gönlünü hoş etme alışkanlığı kısa sürede babamın çevresinde, son derece çekici bir insan ve ağzından bal akan adam tanımlamalarının oluşmasına yol açtı. Ama bu başarılar doyurmuyordu onu. Bu niteliklerle, soyluluk ve zenginliğin her şeye ağır bastığı büyük salonların kenarında köşesinde bir yer kapabiliyordu ancak. Aristokrat toplumunun katı hiyerarşisine karşı çıkabilmek, bu çerçeveyi sarsıp kırabilmek için, alışılagelmiş, kabullenilmiş sınıflamaların dışında, yeni, değişik bir yere gelmesi gerekti. Edebiyat, gerçekliği düzmece hikâyeye köle etmekle ondan öcünü alır. Ne var ki, babam iyi bir okuyucu olmakla beraber, iyi bir yazar olmak için sabır ve çalışma gibi özelliklerin gerekli olduğunu biliyordu. Üstelik, yazarlık tek başına yürütülen bir meslekti ve sayısız okuyucu kitlelerinin varlığı sadece yazarın düşlerinde gerçekleşen bir olaydı. Oysa tiyatro, babamın sorunlarına kısa vadeli çözümler getirebiliyordu. Oyuncu, yazar gibi, yaratıcılığın doğum sancılarını çekmek zorunda değildi. Oyuncunun önüne, gümüş bir tepsi içinde, kendisine de ayrılmış bir yer bulunan bir düşler dünyası getirilir. Bu dünya, oyuncu için yaratılmış, ona sunulmuştur. Oyuncu bu düşler dünyasındaki yerini gerçek varlığıyla doldurur ve elini uzatsan tutuvereceğin yakınlıktaki, gerçek seyirciler önünde boy gösterir. Bir ayna görevi yapan seyirciler, oyuncuyu yansıtmaktan öte bir şey yapmazlar. O bir kraldır sahnede ve gerçekten kral olduğuna inanır. Babam, makyaj yapmaktan özel bir zevk alırdı. Başına bir peruk geçirmekle, bir bıyık takmakla kolayca kaçabilirdi kendinden. Böylelikle de belirli bir tanımla damgalanmaktan kurtulmuş oluyordu. Ne bir soylu, ne de sıradan bir insandı. Bu belirsizlik, bu askıda oluş, onun her kılığa bürünmesine yardım ediyor; temelde kendi kendisi olmaktan kopmuş bulunan babam, istediği kişiliğe girerek, herkesi gölgede bırakabiliyordu.

Toplum çerçevesinin geleneklerini çiğneyip, porfesyonel oyuncu olmayı hiç düşlememişti babam. Sahneye bağlanması, toplumdaki kenar köşe yerlere boyun eğmezliğindendi. Yerinden olmak, ayağı boşta olmak gibi olasılıkları hiç mi hiç aklına getirmezdi. Başarılı oldu. Kendisine kucak açmaktan kaçınan bir sosyeteye girmenin en iyi yolu olarak, bu sosyetenin ön kapısını omuzlamayı seçti. Amatör oyunculuk yetenekleri sayesinde, o yaşa kadar içinde yaşadığı çevrelerden çok daha soylu, çok daha tantanalı, şatafatlı topluluklara girmeyi becerdi. Zeki erkekler, güzel kadınlar ve her çeşit eğlence. Babam, gerçek yolunu, oyunculukta, toplantıların aranılır kişisi olmakta bulmuştu. Bütün boş vakitlerini komedilere ve mim'e adamıştı. Evlendiği gece bile oyunu vardı. Balayından döner dönmez annemi de sahneye çıkarmıştı. Annemin güzelliği tecrübesizliğini örtüyordu. Daha önce de söylediğim gibi, her yıl Divonneles-Bains'de, amatör bir toplulukla birlikte oyunlar oynuyorlardı. Sık sık tiyatroya giderlerdi. Babam *Comèdia* dergisine aboneydi. Kulis dedikodularını günü gününe izlerdi. En yakın arkadaşlarından biri, Odéon'da oynayan bir oyuncuydu. Coulommiers'de hastahanede yattığı süre içinde, sonradan sık sık evimize konuk olan genç şarkıcı Gabriello ile birlikte bir oyun yazmışlar ve diğer hastalara oynamışlardı. Daha sonraları, artık eski canlı, hareketli toplumsal yaşantıyı sürme olanakları ortadan kalktıktan sonra bile; kilise toplantılarında da olsa yine sahneyi arşınlama fırsatını kaçırmazdı.

Eşsiz kişiliği, bireyciliği, tiyatroya karşı onulmaz tutkusunda doruğa ulaşıyordu. Babam bütün diğer yönleriyle, çağının ve sınıfının gerçek bir temsilcisiydi. Yeniden krallık düzeninin kurulmasını ütopist bir düş olarak görür; ama Cumhuriyetten de tiksinirdi. *L'Action Française*'e abone olmamıştı ama, bu kralcı gazeteyi çıkaran gençlerden pek çok dostu vardı. Maurras ile Léon Daudet'ye hayrandı. Politika konusunda milliyetçiliğinden kuşkulandığı anda, kahkahalarla gülmeye başlar, sözü orada kesiverirdi. Vatanına karşı olan sevgi ve bağlılığı her şeyin üstündeydi. "Vatanım, tek inancım, dinimdir benim" derdi. Yabancıları sevmezdi. Yahudilerin hükümette görev almaları kararına en çok öfkelenenlerden biri de babam olmuştu. Annem tanrıya ne denli inanıyorsa, babam da Dreyfus'un suçlu olduğuna öylesine inanıyordu. *Le Matin*'den

başka gazete sokmazdı eve. Yeğenlerimizden biri bir gün, *L'Oeuvre* gazetesini getirdi diye köpürmüş, öfkesi yere göğe sığmamıştı. "Nereden buldun bu paçavrayı?" diye ter ter tepinmiş, bağırmıştı. Renan'ın büyük bir düşünür olduğu görüşündeydi; ama kiliseye saygısı derindi ve Emile Combes'un Meclisten geçirdiği kanun teklifleri babamı dehşete düşürüyordu. Özel yaşamıyla ilgili ahlak görüşü, aile temeline dayanıyordu. Kadın, ana olarak, kutsal bir varlıktı onun için. Evli kadınların kayıtsız şartsız kocalarına bağlı kalmalarını ve bütün genç kızların iffetlerini korumaları gerektiğini savunurdu. Ama erkeklerin istediklerini yapabilecek özgürlüğe sahip olmalarını da çok doğal bulurdu. Bu tutumu da "hızlı" diye bilinen kadınlara kaçamak da olsa bakmasına yol açardı. Hemen bütün idealistlerde olduğu gibi, babam da kuşkuculuğu sinizme kadar vardırmıştı. *Cyrano*'yu içi titreyerek seyreder, Clement Vautel'i beğenir, Capus, Donnay, Sacha Guitry, Flers ve Callavet'a baydırdı. Bir yandan koyu milliyetçi oluşu, öte yandan eğlenceye, neşeye, canlılığa düşkünlüğü babamın hem ağırbaşlı, hem hafifmeşrep değerlerini sürdürüyordu.

Çok küçükken, babamın coşkunluğunu, taşkınlığını severdim. Büyüdükçe, daha ciddi nedenlerle ona bağlanmaya başladım. Kültürü, zekâsı, sezgileri ve sağduyusu büyülerdi beni. Evin tek hâkimi, tartışmasız babamdı. Ondan sekiz yaş küçük olan annem, seve seve ikinci planda olmayı kabullenmişti. Anneme dünyayı öğreten, ona kitapları, okumayı sevdiren hep babam olmuştu. Babam, sık sık, "Kadınlar, kocalarının eseridir; kadını bir varlık haline getirmek erkeğin elindedir" derdi. Anneme, yüksek sesle Taine'den, Gobineau'dan parçalar okurdu. Boş yere övünmez, kendini olduğundan başka göstermeye çalışmazdı. Tam tersine, haddini bilmekle övünürdü. Cepheden döndüğünde kafasında bir yığın hikâye konusu vardı. Annem bu hikâyeleri pek beğenmiş, ama babam, kötü bir şey yazmaktansa hiç yazmamayı yeğ tutarak, yazarlık konusundaki endişe ve çekingenlik zincirini kıramamıştı. Babamın bu alçakgönüllülüğü, ona herhangi bir sorunda son sözü söylemek hakkını veren bir düşünce sağlamlığı kazandırıyordu.

Büyüdükçe, eğitimimle ve dış görünüşümle gitgide ilgilenir oldu. Özellikle elyazımın güzelliği ve yazım kurallarını öğrenmem üzerinde duruyordu. Ne zaman babama bir mektup yazmışsam, üzerindeki yazım

yanlışlarını düzeltip, bana geri yollamıştır. Tatillerde, çoğu Victor Hugo' dan olmak üzere, bir sürü dolambaçlı, karışık bölüm seçer, bana dikte ederdi. Okumayı çok sevdiğim ve bol bol okuduğum için çok az yanlış yapardım. Babam, beni kutlar; doğuştan yazımcı olduğumu söylerdi. Yazınsal zevkimin gelişmesi için, parlak, siyah maroken ciltli bir defter, Banville'den, Coppe'den, Moreau'dan şiirler seçerek bir antoloji meydana getirmişti. Bu şiirleri, "anlam katarak" yüksek sesle okumayı öğretti bana. O da, klasikleri okurdu bana: *Ruy-Blas, Hernani,* Rostand'ın oyunları, Lanson'un *Fransız Edebiyat Tarihi* ve Labiche'in komedileri. Babama soru üstüne soru sorardım; o da, seve seve cevap verirdi. Babam, gözümü korkutmaz, beni yıldırmazdı. Onun yanında, hiç huzursuzluk duymazdım. Ama aramızdaki belirli açıklığı örtecek bir köprü atmaya da kalkışmadım hiç. Onunla konuşmayı aklımın köşesinden bile geçiremeyeceğim yığınla konu vardı kafamda. Babam için ben, ne bir ruh, ne bir bedendim, sadece ve sadece akıldım. Babamla aramdaki ilişki, rahatsız edici, hoşa gitmeyen herhangi bir şeyin varolamayacağı saf, duru bir atmosfer içinde sürer giderdi. O benim düzeyime, benim yaşıma inmez; beni kendi düzeyine çıkarırdı. Büyük insan muamelesi görmekten koltuklarım kabarırdı. Kendi yaşıma, kendi düzeyime dönüp geldiğim zaman ise, işe annem el koyardı. Her türlü bedensel ve ruhsal gelişmemle eğitimimden yalnızca annem sorumlu idi.

Annem Verdun'lü idi. Oldukça zengin bir burjuva ailenin kızıydı. Babası bankerdi, Cizvit okulu mezunuydu. Annesi manastırda eğitim görmüştü. Annem Françoise'ın kendinden küçük biri kız öteki erkek, iki kardeşi vardı. Kendini bütün varlığıyla kocasına adamış olan anneannem çocuklarıyla çok az ilgilenirdi. Dedemin gözbebeği de, çocukların en küçüğü Lili'ydi. Annem, evdekilerin kendisine soğuk davranmalarından büyük acı çekiyordu. Oiseau Manastırı'nda gündüzlü olarak okuyor, öğretmenlerinin yakın ilgi ve şefkati anneme evde yoksun kaldığı duygu payını aktarıyordu. Rahibelerin yardımıyla derslerine çalışıyor, dinsel ödevlerini yerine getiriyordu. Öğreniminin ilk bölümünü tamamlayınca, başrahibe, bizzat ilgilenmeye başladı annemin eğitimiyle. Annem, genç kızlık dönemini de pek çok mutsuzluk, pek çok düş kırıklığıyla geçirdi. Çocukluğunun ve genç kızlığının yüreğinde bıraktığı izler, burukluklar, kırgınlıklar ve acıları hiçbir zaman unutamadı annem. Yirmisini

sürdüğü sırada, dimdik balinalı yakalar içinde boynu kısılmış, bütün içten davranışlarını, coşkunluklarını zorla bastırmaya, susturmaya alışmış, konuşmadan gülmeden kesilmiş, kendi gizemleriyle başbaşa çilesini dolduran, tek başına ve anlaşılmayan bir kız olup çıkmıştı. Bütün güzelliğine karşın, kendine güveni yoktu. Silik, neşesiz, köşesine çekilirdi. Houlgate'de, yüreğinde en ufak bir çarpıntı duymadan, genç bir adamla tanıştı. Birbirlerinden hoşlandılar. Babamın hayat dolu, etrafa coşup taşan canlılığının etkisiyle, anneme olan sevgisinin kanıtlanmasıyla, annem için için kıpırdayan, yaprağım zorlayan bir tomurcuğa dönüştü. Annemi hep, dudaklarından kahkaha, gözlerinden parıltı eksik olmayan genç bir kadın olarak anımsarım. Güzelliğinin, canlılığının yanı sıra, annemde, evlendikten sonra su yüzüne çıkan bir ihtişam, bir haşmet vardı. Babam, en büyük sevgi ve saygıyı onun gözlerinden öğrendi. Annem, her ortamda, her konuda kadının kocasına mutlak itaat etmesi gerektiğine inanırdı. Ama dönüp dolaşıp, Louise, ben ya da kız kardeşim söz konusu olduk mu, annem bayağı despot kesiliyor; dayanılmaz bir diktatör oluveriyordu. Yakın arkadaşlarından ya da akrabalarından biri, hoşuna gitmeyen, onu öfkelendirecek bir şey yapsa, annem hırsından ne yapacağını şaşırır, demediğini komazdı. Ama topluluk içinde, her zaman yumuşak, her zaman zarif ve nazikti. Taşradaki çevresinden tamamen değişik bir toplumsal ortama girdiği ilk günlerde, bu çevreye ayak uydurmak anneme bayağı zor gelmişti. Gençliği, toyluğu, babama olan büyük sevgisi, annemi dokunsan kırılacak bir duyarlılığa getirmiş; birisi bir söz edecek diye ödü patlar olmuş; bunu önlemek için de "herkes gibi olmak"tan başka çıkar yol bulamamıştı. Girdiği bu yeni çevrede, annemin manastırda aldığı terbiyeye dudak büküyorlardı. O da, gözü açılmamış sığırcık yavrusu yerine konmak istemediği için, kendi yargı değerlerinden, değer ölçülerinden ayrıldı; sosyetenin etiket kurallarının suyundan gitmeye başladı. Babamın en iyi arkadaşı, bir kadınla beraber yaşıyordu. Bu demekti ki, adam günah işliyordu; ama günahkâr yaşantısı, evimize gelmesine engel değildi. Tersine, adam sık sık bize gelirdi. Ancak, sosyete kurallarına göre, kadını evimize alamazdık. Annem, toplum geleneklerinin kutsadığı herhangi bir mantıksızlığa karşı çıkmayı göze alamazdı. Daha başka ödünler de verdi. Bu ödünler annemin kişisel ilkelerini zedelemediler. Hatta belki de salt bu ödünleri

dengelemek için, annem yüreğinin ta derinlerinde katı, en ufak bir esnekliği olmayan kişisel bir ahlakı sürdürdü. Mutlu bir evliliği yıldan yıla geliştirmesine karşın, cinselliği hep günah kavramı ile aynı paralelde düşünmekten hiçbir zaman kurtulamadı. Gelenekler görenekler, erkeklere bazı özgürlükleri tanımasına yol açıyordu. Ama kadınlar konusunda acımasızdı. Anneme göre, kadınlar "saygıdeğer" ya da "serbest" diye sınıflanıyorlardı. Bu ikisinin ortası olamazdı. "Fiziksel" konular anneme o denli itici gelirdi ki, benimle bu konuları konuşmaya hiç yanaşmadı; hatta erginlik çağında karşılaşacağım sürprizlere bile beni hazırlamadı. Bütün diğer konularda ise, bir çeşit tanrı buyruğu imişçesine babamın her dediğini, her görüşünü tartışmasız benimserdi. İnsan yüreğinin karmaşıklığı, çelişkileri, kahtımın karşımıza serdiği ufak tefek oyunlar, düşlerin tuhaflığı babamı hep şaşırtırdı. Annemin hiçbir şeye şaşırdığını görmedim.

Babamın ihmalciliğinin tam tersine, annem bütün sorumluluklarını sonuna dek bilinçlendirip yaşardı. Anne olarak kendine düşen ödevleri ayrıntılarıyla bilir, yerine getirirdi. Hıristiyan Anneler Derneği'nin görüşlerini benimsemişti. Sık sık toplantılarına katılırdı. Beni okula o götürür, ta sınıfın içine kadar girip oturduğu olurdu. Derslerimle yakından ilgilenirdi. Bana yardımcı olabilmek ve çalışmalarımı izleyebilmek için İngilizce öğrendi; daha sonra Latince dersleri almaya başladı. Okumama yardım ediyor, dualarımı nasıl söyleyeceğimi öğretiyordu. Sabah ve akşam dualarını annem, kardeşim, ben birlikte ederdik. Günün her saatinde, her anında varlığını duyabilme olanağı vardı. Ruhumun en gizli kıyı bucaklarında dahi annemi buluyordum. Onun bu her şeyi gören, her şeyi bilen zekâsı ile her şeyi gören, her şeyi bilen Tanrı arasında bir ayrım yapmıyordum. Teyzelerimden hiçbiri, Sacrè-Coeur'de yetiştirilmiş olan Marguerite teyzem bile, dinsel ödevlerini annem kadar canla başla yerine getirmezlerdi. Annem düzenli olarak Komünyona katılır; uzun uzadıya dualar eder, sayısız yakarışlarda bulunurdu. Kişisel davranışları da tanrıya olan sarsılmaz inancının dışa dönük bir anlatımı halindeydi. Bencillikten uzak, bütün benliğini sevdiklerinin, yakınlarının mutluluğuna adamıştı. Ona bir ermiş gözüyle bakamıyordum. Çünkü, annemi yeterince yakından tanıyor, onun kadar çabuk sinirlenen bir insanın ermiş olamayacağını biliyordum. Annem önümde canlı bir ör-

nekti. Onun gibi olmalı, erdem ve iyilikte, şefkat ve inançta onu bile geride bırakmalıydım. Sevgisinin sıcaklığı, bir anının ötekine uymazlığını, sinirliliğini örtüyordu. Daha ölçülü, daha tutarlı davranışları olsaydı, hiç kuşkusuz bana da daha uzak olacak ve üzerimde böylesine güçlü bir etkisi olmayacaktı.

Annemin üzerimdeki hakimiyeti, ilişkimizin yakınlığından doğuyordu. Babam, bana büyük insanmışım gibi davranıyordu. Annem ise, bir annenin çocuğuna nasıl davranması gerekirse öyle davranıyordu ve ben çocuktum hâlâ. Bana babamdan daha fazla hoşgörü gösteriyordu. Yaramazlıklarımı, saçma sapan davranışlarımı annem doğal buluyor, babam ise öfkeleniyordu. Çocuksu konuşmalarım, annemin hoşuna gidiyor, babam bunlarda gülünecek bir taraf göremiyordu. Herkesin dikkati üzerimde toplansın istiyordum. Aslında, yaşımdan gelen bütün yetersizliklerimle olduğum gibi kabul edilmek ihtiyacındaydım. Annemin sevgi ve şefkati bu ihtiyacın doğrulanabilir olduğunu kanıtlıyordu bana. Babam beni övdüğü zaman, sevincimden uçardım; yere göğe sığamazdım. Ama, çalışma odasını karıştırdım diye söylendi mi, ya da "Ne aptal oluyor şu çocuklar!" diye bağırdı mı, pek ağrına gitmez, fazla ciddiye almazdım; çünkü babamın bunları söylerken takındığı tavır, fazla ciddi bir tavır olmazdı. Oysa, annemin en ufak bir öfkesi, hatta sadece kaşını çatması bile, beni ürkütmeye yeterdi. Annem istemese yaşamaya bile hakkım yok diye düşünürdüm.

Annemin fikirlerine aşırı değer verdiğim için, onun öfkelenmesi, kırılması fazlasıyla üzerdi beni. Yedi sekiz yaşlarımdayken, annemden gizli hiçbir şeyim yoktu. Her şeyi, açık açık konuşurdum onunla. Bu konuda, daha dünmüş gibi aklımda kalan bir anım var: Kızamık geçirdikten sonra, belkemiğimde hafif bir eğrilik kalmıştı. Doktor, sırtıma boydan boya bir çizgi çektikten sonra, İsveç jimnastiği yapmamı öğütledi. Uzun boylu, sarışın bir jimnastik öğretmeninden ders almaya başladım. Bir gün öğretmeni beklerken barfiks'te biraz çalışayım dedim. Bacaklarımı açıp, çubuğun üzerine oturdum. Kasıklarımın arasında tuhaf bir duyarlık oldu birden. Hoşuma giden bir gıcıklanma, ama yine de bir noktada garip bir eziklik. Bir kez daha denedim. Aynı şey yeniden oldu. "Tuhaf bir şey" diye anlattım anneme bir bir olanları. Annem, yüzünde tamamen kayıtsız bir ifade ile, bambaşka bir konudan söz etmeye

başladı. Hiçbir zaman cevabını alamayacağım sorulardan birini sormuş olduğumu farketmiştim.

O günden sonra, davranışlarım, tutumum değişmeye başladı. Ne zaman bir kitapta "kan bağları"ndan söz edilse ya da Kutsal Bakire'nin "rahminin meyvesi"nden konu açılsa, kafamı kurcalayanlara bir cevap bulmak için anneme koşmaz oldum. Bunun bir nedeni de, şu anda unutmuş olabileceğim bazı davranışlarla, annemin sorularıma set çekmiş olması olabilir. Ne var ki, bu konulardaki suskunluğum çok daha genel, çok daha kapsamlı bir kısıtlamadan doğuyordu: Sürekli olarak sözlerimi denetliyor, dilimi tutuyor ve davranışlarımda aşırı titiz oluyordum. Annem beni hiç cezalandırmazdı dersem yeridir; kırk yılın başında şöyle bir vuracak olsa o zaman da canımı yakmamaya bakardı. Bütün bunlara rağmen, annemi eskisinden daha az sevmemekle beraber, ondan utanır olmuştum. Annemin sık sık kullandığı, her duyuşta da kardeşimle beni buz gibi donduran bir sözü vardı: "Maskaralık doğrusu!" diye haykırırdı. Ne zaman babamla oturup bir üçüncü kişiyi çekiştirseler, annem durup durup bu sözü tekrarlardı. Aynı sıfat bize yakıştırıldığı zaman, aile dünyamızın sevgisinden biçimlenmiş doruklardan koptuğumuzu, dipsiz uçurumlara yuvarlanıp, insanlıktan uzak, tortulaşmış bir yozluğun bataklığına daldığımızı duyardık. Bu korkunç kelimeyi iplerinden koparıp üzerimize salıverecek davranış ya da sözün ne olduğunu da tam olarak kestiremediğimiz için, her an tetikte durur, ne olur ne olmaz endişesiyle ağzımızı açamazdık. Bir keresinde anneme, tatilde gezmeye giderken bebeklerimizi de yanımıza alabilir miyiz, diye sormuştum; o da çok olağan bir şey gibi karşılayıp "Tabii, neden olmasın!" demişti de şaşıp şaşıp kalmıştık kardeşimle. Çünkü yıllardır bebeklerimizi de götürmeye can atardık da, bir türlü cesaret edip, bunu anneme açamazdık. Bu çekingenliğimin temel nedeni, annemin alaylarına, öfkesine hedef olmak korkusuydu. Ama aynı zamanda, annemin gözleri ne zaman öfkeden çakmak çakmak olsa, ya da sinirden dudaklarını ısırsa, kendime yönelik durumdan çok, annemin duyduğu rahatsızlık ve huzursuzluk üzerdi beni. Benim bir yalanımı yakalayacak olursa, bu yalanın yaratacağı utanç bütün olası utançlara ağır basardı. Annemin beni yalan söylerken yakalayacağını düşünmek bile öylesine dayanılmaz bir olaydı ki, kesinlikle doğruyu söylerdim her zaman. Annemin değişik ve yeni olan her

şeye dudak bükmesinin, kendi iç çatışmasının yarattığı karmaşayı önlemek için olduğunu bilemezdim o zaman; ama, dünüşülmeden söylenmiş her sözün, birden değiştirilen planların onu derinden sarstığım algılayabiliyordum. Anneme karşı duyduğum sorumluluk, ona düşkünlüğümü, bağımlılığımı daha da artırıyordu.

Annemle, bir elmanın iki yarısı gibi, ortak bir yaşamı sürdürüyorduk. Ona benzemeye çalışmadan, koşullanıyordum anneme. Bana bencil olmamayı öğretiyor, bunun yanı sıra içimde bir ödev duygusunu pekiştiriyordu. Babam sivrilmemize, ön plana çıkmamıza karşı değildi. Ama annemden hep geri planda kalmayı, dilimi tutmayı, isteklerime gem vurmayı, söylenilmesi ve yapılması gerekeni söyleyip yapmayı öğrendim. Yaşamdan herhangi bir şey beklemiyor, istemiyordum. Kendi kendime de bir şey yapmaktan ölesiye korkuyordum.

Annemle babamı birbirlerine bağlayan uyumluluk, her ikisine karşı duyduğum saygıyı giderek köklendirip güçlendiriyordu. Bu uyum, beni çok zor bir duruma düşmekten kurtardı bir keresinde: Babam, Pazar günleri kiliseye gitmez; Marguerite teyzem ermişlerin mucizelerinden söz ederken babam bıyık altından gülümser, Tanrıya inanmazdı. Tanrının varlığı öylesine içime işlemişti ki babamın bu şüpheciliği hiç de etkilemezdi beni. Ama, babam her zaman haklıydı. Her şeyin doğrusunu babam bilirdi. Gerçeklerin en gerçeği, doğruların en açık seçik olanı konusunda nasıl yanılabilirdi? Baktım, dinine imanına öylesine düşkün olan annem, babamın bu tutumunu oldukça doğal karşılıyor; ben de ses etmedim, olduğu gibi kabullendim. Bunun sonucunda, babamla biçimlenen düşünsel yaşantım ile annemle doğrulanan ruhsal yaşantımın, birbirleriyle ortak hiçbir yönü olmayan iki ayrı dünya olduğu fikrine kaptırdım kendimi. Kutsallık ile akıl, birbirine zıt iki dünyaya aitti ve kültür, politika, iş hayatı, davranışlar, töreler gibi insancıl olan şeylerin dinle hiç mi hiç ilintisi yoktu. Bu inanca gelince Tanrıyı yaşamdan ve dünyadan koparıp ayrı bir yere yerleştirdim. Bu tutumum, o günden sonraki gelişimim üzerinde köklü etkiler yaptı.

Aile çevresindeki durumum, babamın çocukluğu ve gençliğindeki durumuna benziyordu. Babam da, dedemin yüksekten bakan şüpheciliği ile babaannemin burjuva içi dışı bir tutumu arasında kendini hep askıda duymuştu. Benim durumum da aynıydı: Babamın bireyciliği ve tanrı

tanımaz ahlak görüşü, annemin öğretilerindeki katı ahlâk gelenekçiliği ile taban tabana karşıtlı. Yaşamımı sonu gelmez bir çatışma durumuna sokan bu dengesizlik, sonunda bir aydın olup çıkmamın başlıca nedeni olmuştur.

O sıralarda ise, hem bu dünyanın, hem öteki dünyanın sorunlarına karşı korunulduğum ve koltuklandığım inancındaydım. Yaşantımın salt büyüklerin keyfine kalmayışına; çocuk dünyasında yapayalnız olmayışıma da çok seviniyordum. Bir benzerim, benimle eşit koşulları paylaşan bir ortağım vardı: Kız kardeşim, altıncı yaş günümden başlayarak, yaşamımda büyük yer tutar olmuştu.

Adı Poupette'ti. Benden iki buçuk yaş ufaktı. Babama benzediğini söylerlerdi. Mısır püskülü gibi saçları vardı. Çocukluğumuzda çekilmiş resimlerin hepsinde, gözleri bir yaş bulutunun ardından mavi mavi parlar. Doğuşu büyük bir düş kırıklığı yaratmıştı. Evde herkes, oğlan istiyordu. Tabii kız olmasında kardeşimin bir suçu, bir günahı yoktu, ama yine de beşiği pişmanlık dolu sözlerin çarpıp çarpıp yansıdığı bir ağlama duvarı haline gelmişti. İkimize eşit davranmak için, türlü sıkıntılara girerdi ev halkı. İkimiz bir örnek giyinir, çoğunlukla birlikte sokağa çıkardık. İkimiz bir tek yaşantıyı ortaklaşıyorduk. Ama tabii, ben abla olmak sıfatıyla daima biraz daha ayrıcalıklı yaşıyor, her şeyden benim payıma düşen biraz daha fazla oluyordu. Benim kendi odam vardı. Louise'le beraber yatardım. Kocaman, oymalı tahtadan bir karyolam vardı. Baş ucumda da Murillo'nun "Kutsal Bakire" tablosunun bir röprodüksiyonu asılıydı. Kardeşim ise, daracık bir koridora yapılan yatakta yatardı. Babam seferberlikte eğitime çağrıldığı zaman, onu görmeye annemle ben gitmiştim; kardeşim evde kalmıştı. Sürekli ikinci planda olan "ufaklık", kendini gereksiz bir varlık olarak görürdü. Ben ilk olarak annem, babam için yepyeni bir varlık, yepyeni bir deneydim. Oysa kardeşim, ne yapsa, ne etse artık onlara yeni gelmiyor; onları şaşırtmıyordu. Ben, hiç kimseyle kıyaslanmamıştım. Kardeşim ise, her hareketinde, her sözünde benimle kıyaslanmak durumunda kalıyordu. Cours Desir'deki öğretmenler, daima büyükleri küçüklere örnek gösterme alışkanlığındaydılar. Poupette ağzıyla kuş tutsa, yine de her şeyi benim daha iyi, daha üstün yapmış olduğum bir efsane gibi dilden dile geziyordu. Bu aşılmaz barikatı yıkmak için, kardeşim ne yapsa boşunaydı. Anlamsız bir bahtsızlığın kurbanı olan zavallı kızcağız, akşamları

oturup gizlice ağlardı çoğu kez. Bu sefer de onu suratsızlıkla, aksilikle suçlarlar ve altetmesi gereken yeni bir kusurla karşı karşıya bırakırlardı. Benden ne kadar nefret etse yeriydi; ama işin tuhafı, Poupette ancak benim yanımdayken kendini güven içinde buluyordu. Abla olmanın verdiği rahatlık içinde, ona biraz yükselden, ama hoşgörüyle bakar; o da benim gibi, ancak biraz daha ufak diyerek, Poupette'i olduğu gibi kabul ederdim. Benim bu hoşgörü içindeki tutumum, kardeşimi minnettar bırakır ve "varsa yoksa ablam" diye git gide bağlanırdı bana. Poupette, bana bağımlı biriydi. Benim *ikinci ben*'im, eşimdi. Birbirimizden ayrılamaz olmuştuk.

Kardeşi olmayan çocuklara acırdım. Tek başına oynanan oyunlar anlamsızdı; vakit öldürmekten başka bir işe yaramazdı. Ama iki kişi oldun mu, ister sek-sek oyna, ister top, bütün oyunlar yepyeni birer serüven havasına bürünürdü. Bir dergiye baktığım ya da resimli bir defteri suluboya ile boyadığım zaman bile bir yardımcıya bir yoldaşa gerek vardı. Birbirimize yardım etmek, bir işi beraberce yapmakla, ikimiz de, karşımızdakine şükran duymayacak, minnet altında kalmayacak biçimde işe yaramış olur, aynı doygunluğu tadardık. En sevdiğim oyunlar, bir başka kişiliğe, bir başka kılığa büründüğüm oyunlardı. Bunun için de ille bir yardımcı gerekti bana. Pek fazla oyuncağımız yoktu. Olanları da annemler saklarlar; o güzelim yürüyen kaplanı, arka ayakları üzerine kalkabilen koskoca fili, misafirden misafire ortaya çıkarırlardı. Aldırmazdım pek. Üstelik, büyüklerin bu denli beğendiği oyuncakların olmasından gurur duyuyor ve oyuncaklarımı, bucak bucak saklanacak kadar değerli oldukları için seviyordum. Her an elimde olsalar, onlara alışacak, bu sevgimi yitirip, bir bıkkınlığa girecektim. Geri kalan oyuncaklarımız, hastabakıcı önlüğü, mutfak eşyası gibi düş gücüne fazla olanak tanımayan şeylerdi. Bu durumda, düşlediğim hikâyeleri canlandırmak için, bir yardımcı, bir ortak kaçınılmaz oluyordu.

Oynadığımız oyunlar, kurduğumuz hikâyeler oldukça sıradan, hiçbir olağanüstülüğü olmayan şeylerdi. Şapkacılık oynarken ya da Boche'nin askerlerini elimizdeki sopadan tüfeklerle yere devirirken, büyüklerin yanında olmak bizi rahatsız etmezdi. Ama en çok sevdiğimiz bazı oyunlar vardı ki, bunların gizli oynanması gerekiyordu. Bu oyunlar, ilk bakışta son derece masum görünürdü. Ama çocukluk serüvenlerimizi

yüceltmek, geleceği bize aktarmak yolunda bu oyunların içimizde uyandırdığı gizli ve içten bir kıpırtının, yetişkinlerin gözlerinden sızacak keskin ışığa tahammülü yoktu. Bence en önemli olan bu oyunlardan birkaçını daha sonra anlatacağım. Aslında, bu tür oyunlarda ön plana çıkan, kendi varlığını ortaya koyan hep ben oluyordum. Oyunları ben belirler, kardeşime hep ikinci derecede bir rol verirdim. O da ses çıkarmadan boyun eğerdi isteklerime. Akşamları, orta halli evlere özgü sessizlik, kasvetli ağırlık çökmeye başladı mı, kafamdaki düşlerin dizginlerini koyverirdim. Büyük jestlerle, özentili konuşmalarla gerçeğe dönüştürürdük fantezilerimi ve kendimizi oyuna kaptırır, dünyadan kopar, dalıp giderdik. Ta ki buyuran bir ses bizi yeniden yeryüzüne döndürene dek. Ertesi gün, al baştan, yeniden vururduk kendimizi oyuna. Yatacağımız zaman bir yandan soyunur, bir yandan da "*hadi ondan* oynayalım!" diye fısıldaşırdık. Üst üste defalarca oynayıp da, artık yeni bir esin getirme gücünü yitirmiş oyunları rafa kaldırır, bir yeni konu bulur ve bazen saatlerce haftalarca, onu oynardık.

Düşlerimi dışa vurmama, oyun içinde bunları benliğimden atmama yardımcı olduğu için kardeşime çok şeyler borçluyum. Ayrıca, beni sessiz dünyamdan uzaklaştırdığı, bana insanlarla ilişki kurmayı sevdirdiği için de yaptıklarını unutamam hiçbir zaman. Kardeşim yanımda olmadığı zamanlarda, iki karşıt uçtan birine düşüyordum. Ya ağzımdan çıkanlar, anlamsız sesler olmaktan öte gitmiyorlar; ya da annemle babama söylediklerim ağzımdan dirhemle çıkıyordu. Ama Poupette'le konuşurken, sözler hem anlam kazanıyor, hem de omuzlarımıza bindirmiyorlardı ağırlıklarını. Kardeşimle herhangi bir şeyi paylaşmanın ya da değiş tokuş etmenin tadını bilmiyordum; çünkü neyimiz varsa ortaktı. Ama, gündüz olup bitenleri birbirimize anlatırken, olaylar daha bir önem, daha bir çekicilik kazanıyordu. Birbirimize anlattıklarımızda hiçbir kötülük yoktu. Ama yine de konuşmalarımıza verdiğimiz önem, bizi büyüklerden ayıran bir bağla bağlıyor; bizi gizli bahçemizin kuytularına çekiyordu.

Bu düzen çok işimize geliyordu. Aile gelenekleri, bizi bir sürü zorunlu ziyarete sürüklerdi. Özellikle yılbaşlarına yakın bu gidip gelmeler daha da artar; halalarla, teyzelerle, amcazadeler, dayızadelerden tutun da dış kapının dış mandalına kadar bütün akrabalarla yemek yemek; eli

ayağı tutmaz acuzelere gitmek zorunda kalırdık. Bu sıkıntıdan, ancak bir köşeye çekilip "hadi ondan" oynamakla kurtulabiliyorduk. Yazları, babam Chaville ya da Meudon ormanlarına geziler düzenlemeye bayılırdı. Bu bitip tükenmek bilmeyen yürüyüşlerin getirdiği can sıkıntısını, ancak birbirimizle konuşarak atabiliyorduk. Gelecek için planlar tasarlar; başımızdan geçmiş olanları anımsayıp yeni baştan yaşardık. Poupette bana sorular sorardı. Ona Fransa ya da Roma tarihinden bölümler anlatır; daha olmazsa kendim hikâyeler uydururdum.

Poupette'le olan ilişkimizin en sevdiğim yönü, kayıtsız şartsız ona egemen oluşumdu. Büyükler, hâlâ keyiflerince davranıyorlardı bana. Bana övgüler yağdırmalarını beklediğim, arzuladığım zaman, övüp övmemeye karar vermek hâlâ onların bileceği işti. Bazı davranışlarım, annem üzerinde derhal etkisini gösterirdi; ama bu etki, benim ulaşmak istediğim sonuçla hiç mi hiç bağıntılı olmazdı. Oysa kardeşimle aramda, her şey doğal olarak oluşup gelişirdi. Bozuşurduk: o ağlardı, ben küserdim. Birbirimize en büyük hakareti yapar ve "Aptal!" diye bağırırdık; sonra barışırdık. Ağlarken gerçekten ağlardı. Söylediğim bir söze, yaptığım bir şakaya gülerken de, gerçekten gülerdi. Bir an bile, ben alınmayayım diye güldüğü geçmezdi aklımdan. Bana yetki tanıyan, otoritemi kabul eden, sadece oydu. Büyükler, bazen suyuma giderlerdi olsa olsa. Poupette ise, sözümden çıkmazdı.

Bizi bağlayan en güçlü bağlardan biri de, öğretmen-öğrenci ilişkisiydi. Öğrenmeyi öylesine seviyordum ki, öğretmeye de bayılıyordum. Bebeklerimle öğretmenlik oynamak hoşuma gitmiyordu. Öğretmencilik oynamak değil, bildiklerimi gerçekten bir başkasına aktarmak istiyordum ben.

Altı yaşımdan başlayarak, kardeşime okuma yazma ve sayı saymayı öğretmek, kendime güven duymamı, kendi yeterliğime, üstünlüğüme güvenmemi sağladı. Elime bir kâğıt alır bir şeyler yazar ya da çizerdim. Ama böyle yapmakla ancak yapay şeyler yaratmış oluyordum. Oysa, cehaleti bilgiye dönüştürmeye başladığım zaman, el değmemiş bir kafaya gerçekleri yerleştirmeye başladığım zaman, gerçek bir şey yarattığımı sezinliyordum. Böylelikle sadece büyüklere öykünmüş olmuyor; onların düzeyine çıkıyordum. Başarım, büyüklerin keyfine kalmış bir şey olmaktan çıkıyor, içimde, boşa gitmişlikten öte bir duyguyu, bir isteği doyuruyordu. O zamana dek, bana gösterilen özen ve şefkate ayak

uydurmuştum sadece; oysa, ben de birisine şefkat gösteriyor; ben de birisine yardım ediyordum artık. Çocukluğun duraganlığından, edilgenliğinden sıyrılıyor; herkesin herkese yardımcı olduğu, herkesin bir işe yaradığı büyük insancıl döngüye giriyordum. Ciddi olarak çalışmaya başladıktan sonra, zaman uçup gitmez oldu. Her an, her dakika üzerimde bir iz bırakarak geçiyordu. Bildiklerimi bir başkasıyla paylaşarak, zamanı bir başka bellek üzerinde belirleyip yoğunlaştırıyor ve böylelikle iki kat somutlaştırıyordum.

Kardeşimin sayesinde kişisel özgürlüğüme kavuşuyor; bireysel egemenliğin tadına varıyordum. O yardımcım, uyruğum, uydum, yaratığımdı benim. Onu "benimle bir, ama benden farklı" görüyordum, bu doğru. Bu da kişinin kendine öncelik tanımasının bir başka anlatımıdır zaten. Uzun uzadıya açıklamalara girmeksizin, düşünceyi sözcüklere dökmeksizin, annemle babamın da bu hiyerarşiyi kabul ettiklerini ve onların gözbebeğinin ben olduğumu bir oldu bitti olarak kabul ediyordum. Odam, kardeşimin yattığı koridora açılırdı. Koridorun öteki ucunda da babamın çalışma odası vardı. Akşamları babamın annemle konuştuklarını duyardım yattığım yerden. Bu huzur dolu mırıltılar bana ninni gibi gelir, uykuya dalıverirdim. Ama bir akşam, neredeyse kalbim duracak sandım. Annem, çok alelade bir şeyden söz ediyormuşçasına, sesinde en ufak bir merak olmadan babama sordu: "Hangisini daha çok seviyorsun?" diye. Babamın, derhal benim adımı söylemesini bekledim. Ama o, bana sonsuzluk kadar uzun gelen bir an duraladı, sonra "Simone ağırbaşlı, oysa Poupette öylesine sevimli, cana yakın ki..." dedi. İkimiz hakkında konuşmayı sürdürdüler; düşüncelerini açık açık koydular ortaya. Sonunda, ikimizi de ayırmadan sevdiklerine karar verdiler. Kitaplarda, çocuklarını eş duygularla seven örnek ana babalardan söz edilir; sanki o kitaplardan birini okuyormuşum gibi oldum. Yine de belirli bir öfke, belirli bir isyan duygusu sardı benliğimi. Birinden biri, kardeşimi bana yeğ tutmuş olaydı, dünyada dayanamazdım buna. İkimizi ayırmadan sevmiş olmalarına boyun eğmem, aksi ihtimale karşı, bu duru-

mun daha lehime olmasından ileri geliyordu. Ama ben daha büyüktüm, daha akıllıydım, daha tecrübeliydim. Eğer annemler ikimizi de aynı şekilde seviyor idiyseler, bana daha çok önem vermeleri, daha bir üstünlük, daha bir ayrıcalık tanımaları gerekirdi. Onların olgunluğuna, kardeşimden ne kadar daha yakın olduğumu sezmeleri gerekti.

Tanrının bana bu ana babayı, bu kardeşi ve bu yaşamı vermiş olması, ne ilginç bir rastlantı diye düşündüm, ne şans! Hiç kuşkusuz, talihimin bana bu denli yaver olmasından hoşnutluk duymalıydım. Üstelik, iyimser bir yanım da vardı. Gerçeğin, düşlerden çok daha fazla mutluluk getireceğine inanmışımdır her zaman. Varlığını en gerçek duyduğum şeyler, benim olan şeylerdi. Onlara verdiğim değer, beni tüm düş kırıklıklarından korur; pişmanlıklardan, kırgınlıklardan uzak tutardı. Onlara duyduğum sevgi, daha basit, daha değersiz isteklerime set çekerdi. Bebeğim Blondine, artık eskimiş, bozulmuştu; üstündekiler dökülüyordu nerdeyse. Ama oyuncakçı vitrinlerinde bir kraliçe edasıyla salınan dünyanın en güzel bebeğine değişmezdim onu. Blondine'e duyduğum sevgi, onu eşi benzeri olmayan ve yerini hiçbir şeyin tutmayacağı bir değere ulaştırıyordu. Meyrignac'taki bahçeyi, dünyanın bütün cennetlerine değişmez; Paris'teki evimizin yerine, üste para verseler en güzel saraylarda oturmazdım. Louise'in, kardeşimin, annemle babamın yerine bir başka Louise, bir başka kardeş ve bir başka anne ile baba olabileceği aklımın ucundan bile geçmezdi. Bana gelince; kendimi ne bir başka suratla, ne de bir başka bedenle düşünemezdim. Olduğum gibi olmaktan yeterince hoşnuttum.

Hoşnutlukla mutluluk arasında pek fark yok. Dünyadaki yerimden alabildiğine hoşnut olmak, bana, özel bir ayrıcalığa sahipmişim duygusunu veriyordu. Annemle babam, eşi menendi bulunmaz insanlardı. Bizim evimiz, her yönden örnek bir yuvaydı bence. Babam, çevresindekilerle alay etmekten hoşlanırdı. Annem, kolay kolay kimseleri beğenmezdi. Onların gözüne girebilenlerin sayısı birkaç kişiyi aşmazdı. Ama hiç kimsenin *onlar* için kötü düşündüğünü, kötü söylediğini duymamıştım. Öyleyse, onların yaşantısı, örnek olmalıydı. Annemle babamın bu üstünlüğü bende de yansıyordu. Luxembourg Parkı'na gittiğimiz zaman, tanımadığımız çocuklarla oynamamıza izin vermezlerdi. Hiç kuşkusuz, bunun nedeni, onlardan daha üstün oluşumuzdaydı. Sokaklardaki

çeşmelerin, zincirle tutturulmuş maşrapalarından ancak sokak çocukları su içerlerdi; biz içmezdik. Anneannem bana, parlak bir deniz kabuğu vermişti. Bu sedef maşrapadan su içmek, sadece benim hakkımdı. Gök mavisi kaputum gibi, maşrapamın da eşi benzeri yoktu. Bayramlarda, geçit törenlerine giderken çantalarımıza konfeti değil, gül yaprakları doldururlardı. Annem, pastaları, sadece belirli pastacılardan alırdı. Her önüne gelen pastacıdan alınan pasta yenmez; bunlar kireç gibi otururdu insanın midesine. Midelerimizin hassaslığı ile de ayrılıyorduk aşağı tabakadan. Çevremizdeki çocukların çoğu *La Semaine de Suzette* adlı çocuk dergisini okurlarken; annem, daha erdemli bulduğu *L'Etoile Noeliste* dergisine abone etmişti beni. Devlet okuluna gitmiyor, farklılığını çeşitli biçimlerde ortaya koyan özel bir okulda okuyordum. Örneğin, sınıflarımız bile tuhaf bir tarzda adlandırılmıştı: Sıfırıncı sınıf, ikinci sınıf, birinci-üçüncü sınıf, üçüncü-ikinci sınıf, birinci-dördüncü sınıf, vb. gibi. Mahallenin öteki çocuklarıyla bir arada kiliseye doluşmaksızın, okulun kilisesinde tek başıma günah çıkarırdım. Üst tabakadandım ben.

Ne var ki, bu seçkin çevre içinde, annemlerin bazı dostları bizden üstün bir olanağı tadıyorlardı. Onlar zengindi. Oysa babamın eline onbaşı maaşı diye günde birkaç lira geçiyor, iki yakamızı bir araya zar zor getiriyorduk. Kardeşimle beni, sık sık, pek muhteşem, pek tantanalı çocuk partilerine çağırırlardı. Satenlerle, kadifelerle bezenmiş, salkım saçak avizelerle aydınlanmış koca koca salonlara bir yığın çocuk doluşur; dondurmalar, pastalar, *Marrons glacés*'ler girla giderdi. Kuklalar oynar, vantriloglar, hokkabazlar gösteriler yapardı. Tavana kadar yükselen, renk renk, boy boy armağanlardan dalları sarkmış Noel ağaçlarının çevresinde dans edip oynardık. Öteki çocuklar, ipekler, dantelalar içinde ışıldardı. Biz ise, kum rengi, çamur rengi yünlü giysiler giyerdik. Bu gibi yerlerde huzursuz olurdum. Akşam olup da parti bittiği zaman, yorgun, bitkin ve kesinlikle hasta olarak; tüylü halılardan, kristal avizelerden, ipeklerden, taftalardan başım dönmüş, midem bulanmış olarak, eve dönmeye can atardım. Yetişme tarzım, bana bütün öğretilenler, bütün örneklenenler, erdem ve kültürün maddi servetten daima daha üstün olduğunu kanıtlar; kendi beğenilerim de beni bu doğruya yöneltirdi. Bu nedenle, daha basit, daha şatafatsız, kendi halindeki

düzenimizi daha çok severdim. Çok hesaplı bir iyimserlikle, bizim durumumuzun, gıpta edilecek bir durum olduğuna bile inandırırdım kendimi. Bizim orta halli dünyamız, imrenilecek bir dünyaydı. Yoksulları ve sokaklarda başı boş gezenleri, bu toplumun dışına itiyor, bu dünyanın insanları saymıyordum. Ama prenslerle milyonerler de, gerçek dünyanın insanları değillerdi. Onların, kimseninkine benzemeyen durumları, kendilerini normal toplum düzenin dışına atıyordu. Bana gelince, toplum katlarının en alt basamağına inebileceğim gibi, en yüksek noktasına da çıkabilirim diye düşünüyordum. Oysa, en yüksek basamaklar bana kapalı, en alt basamaklar ise kesinlikle benden kopuktular.

Ölçülü, tutarlı davranışlarımı, düşüncelerimi pek az şey alt-üst edebilirdi. Yaşamı, mutlu bir serüven olarak görüyordum. Tanrıya inancım, beni ölüm sonrası acılardan, işkencelerden koruyordu. Vadem dolup günüm geldiği zaman, gözlerimi kapatacak ve göz açıp kapayana dek, meleklerin kar-beyaz elleri üzerinde cennete yükselecektim. Okulda aldığım ödüllerden, yaldızlı bir kitapta okuduğum masal, bu inançlarımı daha da güçlendirdi. Bir su birikintisinde yaşayan bir kurtçuk varmış. Çevresindeki öteki kurtçuklar birer ikişer ortadan kaybolmaya başlayınca, almış bizimkini bir endişe, acaba ben de bir gün yok olacak mıyım diye? Birden kendini karanlıkların ötesinde buluvermiş. Sırtında kanatları varmış. Güneşin okşayıcı sıcaklığı altında, renk renk çiçekler arasında uçmaya başlamış. Aradaki benzerlik su götürmez gibi geliyordu bana. Beni de, gerçek ışıklarla aydınlanan cennetlerden ayıran incecik bir perdeydi aslında. Halının üzerine diz çöker, gözlerimi kapatır, dua ederdim ve ruhumun alıp başını gitmesini dilerdim Tanrıdan. Tabii sadece bir oyundu bu. Yoksa, gerçekten saatimin gelip çattığını bilsem, dehşete kapılırdım. Ama en azından ölüm fikri, korkutmuyordu beni. Yine de, ölüm korkusu iliklerime dek titretti beni bir akşam. Bir deniz kızının hikâyesini okuyordum. Sevdiği prensin aşkı uğruna, ölümsüzlüğünden vazgeçmiş, su köpüklerine dönüşerek, üzgün dalgaların eteğinde ölen bir deniz kızının hikâyesiydi. Her zaman içinde duyduğu "Burdayım ben" sesi, bir daha duyulmamak üzere sessizliğe gömülmüştü. Bana öyle geliyordu ki, bütün evren, bu sessizliğin içinde eriyip kayboluyor. Ama, hayır. Olamazdı böyle bir şey. Tanrı, bana sonsuzluk,

ölümsüzlük sözü vermişti. Artık göremeyeceğim, duyamayacağım, kendi kendimle konuşamayacağım bir gün gelip çatamazdı. Her zaman, "Buradayım ben!" diyebilmeliydim. Bir son *olamazdı.*

Ama bir başlangıç *olmuştu.* İşte bu fikir huzursuz kılıyordu beni zaman zaman. Çocuklar, Tanrının isteğiyle doğarlar diyordum kendime. Ama, bütün dinsel inançlara karşı olarak, Tanrının sonsuz gücüne bir sınır koyuyordum. İçimde duyduğum ve benim ben olduğumu, bir başkası olamayacağımı haykıran bu varlık, hiç kimseye bağımlı olamazdı. O varlığa, hiçbir şey dokunamaz, erişemezdi. Tanrı bile olsa, o varlığı kimse yaratmış olamazdı. Olsa olsa, Tanrı sadece dış kabuğu biçimlendirmişti. Evrenin doğaüstü boşluklarında, gözle görünmez, elle tutulmaz milyonlarca ruhun, yeniden dünyaya gelmek için beklediklerine inanıyordum. Ben de bir zamanlar onlardan biriydim. Ama ne yazık ki, o zamanki durumumu unutmuştum. Bu ruhlar, bu dünya ile öte dünya arasında gider gelir, bu gidiş gelişlerini de hiç anımsayamazlardı. Ürpertici bir acı içinde, bu unutkanlığın yok olmakla, hiçlikle aynı anlama geldiğini farkettim. İlk kez beşiğimde gözler önüne serilmeden önce, hiç mi hiç varolmadığımı kanıtlamak için söz birliği etmiş gibiydi her şey. Bu kusuru, bu eksikliği, bu yanlışlığı düzeltmem gerekiyordu: Geceleri gözüme çarpan ve aldatıcı ışıklarıyla hiçbir şeyi aydınlatamayan, o alevden bulutları yakalayacak, onlara kendi gözlerimi sunacak ve çevrelerindeki karanlığı yırtacaktım. Ve o gecenin ertesinde doğan çocuklar, artık unutmayacaklardı... Bu baş döndürücü düşlere kendimi kaptırır, bilinçten ve zamandan koptuğumu kabule de bir türlü yanaşmazdım.

Sonunda gölgelerden, bulanıklıktan sıyrılmıştım sıyrılmasına, ama, çevremdeki her şey bir karanlığın sonsuzluğu içinde yitip gitmişti. İğnelerin iğnelere yaraşır düşünceler beslediği, tahtaların tahta gibi düşündüğü masallara kaptırmıştım kendimi. Ancak, ne de olsa sadece birer masaldı bunlar. Eşyaların kapkara, içine işlenmez yürekleri vardı ve dünyaya neden geldiklerini bilmeden geliyorlar, bir kez olsun kendi kendilerine "buradayım ben!" diyemiyorlardı. Meyrignac'ta, sandalyenin üstüne atılıvermiş eski bir cekete bakıp, kendimi ceketin yerine koymaya çalışmış: "Ben eskimiş, yapranmış bir ceketim" demeyi denemiştim. Olmamıştı, yapamamıştım ve dehşete kapılmıştım. Geçmişin

karanlıkları içinde, cansız varlıkların suskunluğu ortasında, kendi sonumu, kendi yokluğumu algılıyordum. Aldatıcı hayaller buluyor, bunları gerçeğin bir ışığı haline getiriyor, sonunda kendi ölümüme dönüştürüyordum.

Işığı kendi gözlerimle yaratıyordum. Özellikle tatillerde, görüntüsel buluşlarım oluyordu. Ama zaman zaman içimi kemiren kuşkulardan kurtulamıyordum. Varlığımın, çevremdeki dünyaya bir açıklık getirmek şöyle dursun, yeryüzünde bir leke gibi durduğunu duyuyordum. Tabii ki, ben uyurken, oturma odasındaki çiçeklerin kalkıp balolara gittiği, ya da vitrinlerdeki süslü eşyaların çılgınca dans ettikleri gibi düşler kurmuyordum. Ama arada bir, o bildik, tanıdık bahçelerin, koruların, yabancılar gelince kılık değiştiren sihirli ormanlara öykündüğünü düşlüyordum. Gizleri ortaya çıkmasın diye, yabancıların önüne seraplar seren, onlara yollarını kaybettiren ve gizlerini sürdüren ormanlar. Bir ağacın ardına gizlenir, ormanın derinlerinde varolduğuna inandığım gizi bulmaya, sezmeye çalışırdım. *Valentine ya da Merak Kurdu* adındaki eğitici masal, beni fazlasıyla etkilemişti. Kötü kalpli bir peri olan vaftiz annesiyle araba gezisine çıkıyordu Valentine. Peri, Valentine'e, sihirli bir ülkeden geçtiklerini söylüyor; ama arabanın perdelerini açıp dışarı bakmasına izin vermiyordu. Valentine şeytana uyup, perinin sözünü dinlemiyor, perdeyi aralayıp bakıyordu. Ama görüp görebildiği, alabildiğine uzanan zifiri karanlıktan başka bir şey olmuyordu. Merakı, görmek istediği şeyleri yok etmiş, sihirli dünya ortadan kaybolmuştu. Valentine'in bundan sonra başına gelenler beni ilgilendirmiyor; o şeytanlarla uğraşa dursun, ben kitabı bir yana atıp, kör cahilliğe meydan okuyordum.

Hırçınlık nöbetlerim kısa zamanda geçti. Dünya, ancak içindeki büyük insanların varlığı ile doğrulanıyordu. Ben de, bu dünyanın gizlerini onlar yanımda olmaksızın pek seyrek araştırmayı göze alabiliyordum. Büyüklerin çevremde yarattıkları düşsel evrenlerde, onları izlemek hoşuma gidiyordu.

Salonda volta atardım. Rustik taklidi köşe dolabının önünde durur; üzerindeki oymalı tahtadan saati seyrederdim. Saatin içinde, kozalak biçiminde iki madeni ağırlık ve zamanın bütün geçmiş ve karanlık uçurumları asılıydı. Dolabın yanında, duvarda, odaya sıcak hava veren bir delik vardı. Bilinmeyen derinliklerden gelip, deliğin yaldızlı ızgaralarının-

dan odaya akan sıcaklık, baş döndürücü kokular halinde burnuma dolar, midemi bulandırırdı. Bu uyuşturucu sıcaklık ve saatin değişmez üktakları, içime ürpertiler salardı. Beni tedirgin etmeyen, bana güven veren tek şey kitaplardı. Kitaplar, salt söylenilmesi gerekeni söylüyor; bir başka şeyden söz ediyormuş gibi yapmıyorlardı. Ben elime almadığım zaman, suskundular. İçlerinden birini alıp da sayfalarını karıştırmaya başladığım zaman ise, söylemek istediklerini açık seçik söylüyorlardı. Anlamadığım bir sözcük olursa, anneme sorup öğreniyordum. Yerdeki Türk halısının üzerine boylu boyunca uzanır, Madam de Ségur'den, Zénaide Fleuriot'dan hikâyeler okur; Perrault'nun masal kitaplarını, Grimm kardeşlerin masallarını, Madam d'Aulnoy'un, Canon Schmidt'in, Töpffer ve Bécassine'in kitaplarını devirirdim. Fenouillard ailesinin başından geçenleri, Sapper Camember'in serüvenlerini, Jules Verne'i, Paul d'Ivoi'yı, André Laurie'yi bir solukta okurdum. Larousse yayınlarından olan, "Pembe Kitaplar" dizisindeki bütün dünya masallarını, halk hikâyelerini ve savaş sırasında yayımlanan kitaplarda yer alan kahramanlık öykülerini nerdeyse ezbere bilirdim.

Bana sadece çocuk kitapları verirler; onları da büyük titizlikle seçerlerdi. Bu kitapların savunduğu ahlak anlayışı, annemin babamın, öğretmenlerimin benimsediği ahlak görüşüyle aynı paralelde olurdu hep. İyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır; eden bulurdu sonunda. Aptalların, cahillerin, düşüncesizlerin başına iş açılırdı hep. Bu temel ilkelerin benim iyiliğim için varolduğunu bir oldu bitti olarak kabullenmiş, gerçeklikle kitaplarda okuduğum fanteziler arasında herhangi bir ilişki kurmaya kalkışmaz olmuştum. Bu kitaplar beni eğlendiriyor, hoşuma gidiyordu. Ama belirli bir uzaklık vardı aramızda; tıpkı kukla seyrederken eğlendiğim gibi, uzaktan beğeniyordum bunları da. Büyüklerin kitaplarda buldukları bütün şaşırıcı anlamlara karşın, Madam de Ségur'ün romanları, kılımı bile kıpırdatmıyordu benim. Bu kitaplarda sözü edilen Madam Bonbec'ler, General Durakin'ler, Mösyö Cryptogame'ler, Baron de Crac'lar ve Bécassine'ler, canlı birer kukladan başka bir anlam taşımıyordu benim için. Bir hikâye, hikâye olarak güzeldi, tıpkı bir kukla oyununun kendi başına güzel oluşu gibi. Ya da güzel sözcüklerle cümlelerin kendilerine özgü ışıltılarıyla parladıkları, bir resmin renkleri gibi bütünü renklendirip biçimledikleri bu yapıları meydana

getirmenin bir gereklilik olduğunu farkediyordum. Ama, kendimi ve çevremdeki dünyayı dile getiren pek az kitap çıkıyordu karşıma. Böyle kitaplar da, beni düşlere, düşüncelere sürüklüyor ya da inançlarımı kökünden sarsıyordu. Andersen'den melankolinin ne demek olduğunu öğrendim. Andersen'in masallarındaki kişiler, bir yana itilmişliğin acısını çeker; bahtsızlıklarının getirdiği tüm mutsuzlukları hak etmedikleri halde sineye çekip, kırgın, küskün bir köşeye sinerlerdi. O küçük deniz kızı, hiçliğe dönüşmeden önce, attığı her adımda, sanki kızgın korların üzerinde yürüyormuşçasına tedirgindir, oysa hiçbir suçu günahı da yoktur zavallının. Deniz kızının çektikleri, sonunda ölümü, beni yüreğimden yaralardı. Meyrignac'ta okuduğum, *Orman Kâşifleri* adındaki roman, alabildiğine sarmıştı beni. Yazar, başından geçenleri öylesine abartmış, öylesine telleyip pullayıp yazmıştı ki, ben de bu serüvenlere katılmış gibi oldum. Kitabın kahramanı, Bob diye biriyle arkadaşlık ediyordu. Bob, cana yakın, dostu için kendini feda etmekten çekinmeyen bir insandı. Bir anda kanım kaynayıvermişti bu adama. Bir zindana hapsediliyorlar; sonra bir kişinin sürünerek geçebileceği bir yeraltı yolu buluyorlardı. Bob önden gidiyordu. Sonra birden korkunç bir çığlık duyuluyordu. Bob koskoca bir yılanla karşılaşmıştı. Yüreğim güm güm atarak, ellerim terden sırılsıklam bu müthiş trajediyi izliyordum. Koca yılan, iyi kalpli Bob'u yutuveriyordu. Bu hikâye uzun süre aklımdan çıkmadı. Canlı canlı yutulmak fikri bile, kanımı dondurmaya yetiyordu. Yılanın kurbanı olan Bob'u sevmemiş olaydım, bu denli sarsılmazdım. Bob'un korkunç ölümü, yaşamın bütün kurallarını anlamsızlığa boğuyordu. Madem ki Bob ölebiliyordu böylesi bir ölümle, artık olmayacak şey yoktu bu dünyada!

Kitaplarım, bütün o törelere ve geleneklere sıkı sıkıya bağlılıklarına karşın, yine de ufkumu genişletiyorlardı. Üstelik, ak kâğıda dökülmüş birtakım şekilleri birer hikâye kılığına sokan büyücülüğe katılmak da alabildiğine aklımı çeliyordu. Çok doğal olarak da, bu sihirli işlemi tersine dönüştürmek istiyordum. Boyuma uygun bir masaya çöker; kafamda dönüp dolaşan cümleleri kâğıda aktarmaya çalışırdım. Ak kâğıt, bir hikâye anlatmak için çırpınan mor lekelerle kaplanırdı. Odayı dolduran, beni çevreleyen sessizlik, kutsal bir havaya girerdi. Kutsal bir törene katılıyormuşum duygusu uyanırdı içimde. Edebiyatı, gerçekliğin

bir yansıması olarak görmediğim için, başımdan geçenleri, hatta gördüğüm düşleri yazmayı aklımdan geçirmezdim. Asıl hoşuma giden, bir şeyi ele alıp, sözcüklerin yardımıyla istediğim yere çekmekti. Tahta bloklardan ev yaptığım zamanki gibi bir duygu oluşurdu içimde. Yazılarıma örnek olacak şeyleri ancak ve ancak kitaplarda bulabilirdim. Yaşamın kaba sabalığı içindeki hiçbir şey model olamazdı bana. Çeşitli romanlardaki kişileri, olayları bir araya getirerek yeni bir şeyler yazıyordum. İlk yapıtımın adı *Marguerite'in Başına Gelenler*'di. Alsace'lı bir yetim olan hikâyenin kahramanı, ablaları, ağabeyleri ve kardeşleriyle birlikte, Fransa'ya geçmek üzere Ren nehrini aşmaya çalışıyordu. Ama tam o sırada, nehrin, hikâyenin anlatıldığı yerden geçmediğini öğrendim. Roman yarıda kaldı. Bunun üzerine, bizim ev halkının pek sevdiği *Fenouillard Ailesi*'ni everip çevirip, bir başka kılığa soktum: Mösyö ve Madam Fenouillard ile iki kızları, bir bakıma bizim ailenin bir kopyasıydı. Hikâyeme *Cornichon Ailesi* adını taktım. Bir akşam, annem babama okudu hikâyemi. Annem pek güldü yazdıklarıma; babam da gülümseyerek beğenisini kanıtladı. Dedem, bütün sayfaları baştan başa bembeyaz, sarı ciltli bir defter armağan etti bana. Lili Teyzem de, o güzel yazısıyla, hikâyemi bu deftere temize çekti. Bu, varlığını bana borçlu, neredeyse elle tutulacak kadar gerçek nesneye gururla baktım. Aynı ölçüde başarılı olmayan iki üç denemem daha oldu. Bazen oturur, ileride yazacağım kitaplara ad düşünmekle vakit geçirirdim. Köye gittiğimiz zaman, kitapçılık oynar; huş ağacının gümüşi yaprağına *Gökler Kraliçesi*, manolyanın parlak yaprağına *Kar Çiçeği* adını takardım. Dağarcığımda ne var ne yok, bilgiç bir tavırla ortaya dökerdim. Büyüyünce ne olacağıma bir türlü karar veremiyordum. Kitap yazacak mıydım, satacak mıydım. Ama ne olursa olsun, kitaplar, bence dünyadaki en değerli şeylerdi. Annem Saint-Placide sokağındaki bir kitaplığa üye olmuştu. Metronun tünelleri gibi sonsuzluğa uzanan, kitaplarla çevrili bu koridorlara dalmam, aşılmaz engellerle yasaklanmıştı. Geri kalan ömürlerini, siyah ciltli, sırtlarında kırmızı ya da turuncu dikdörtgenler içinde adları yazılı kitaplar arasında geçirebilen, yakaları balinalı elbiselere bürünmüş ihtiyar kadınlara imrenerek bakardım. Dünyanın bütün sözcükleri, suskunluklarına gömülmüş, ciltlerinin kasvetli tekdüzeliği içinde gözlerden gizlenmiş, keşfedilmeyi bekleyerek orada duruyor-

lardı. Bu tozlu koridorlara kendimi kapatıp, bir daha hiç dışarı çıkmamayı düşlerdim.

Yılda birçok kez Châtelet Tiyatrosu'na giderdik. Avukatlık yaparken, babamın sekreter olarak yanında çalıştığı Alphonse Deville, Şehir Meclisi Üyesi olmuştu. Meclis Üyelerine ayrılan loca davetiyesini bize verirdi. Böylece, *Seksen Günde Devrialem* gibi bir sürü oyun görmek olanağını bulurdum. Kırmızı kadife perdeye, ışıklara, dekorlara ve çiçek balesine bayılırdım. Ama sahnede olup bitenler, benim için hep ikinci planda kalırdı. Oyuncular, bir yandan fazlasıyla gerçektiler; ama aynı zamanda da yeterince gerçek değillerdi. En mükemmel olanı bile, bir peri masalının eline su dökemezdi. El çırpıp alkışlar, hayretten soluğum kesilir; ama içten içe, kitaplarımla başbaşa geçireceğim sessiz bir günü yeğ tutardım.

Sinemaya gelince, annemler bunu pek bayağı bir eğlence olarak görürlerdi. Şarlo'nun, çocuklar için bile, fazlasıyla çocuksu olduğu kanısındaydılar. Bir gün, babamın bir arkadaşı, özel bir film gösterisi için davetiye vermiş; *L'Ami Fritz*'i seyretmiştik. Herkes, filmin güzel olduğunu kabul etti. Birkaç hafta sonra, yine özel davetiye ile *Camargue Kralı*'na gittik. Sarışın, tatlı bir köylü kızıyla nişanlı olan filmdeki çocuk, deniz kıyısında at sürüyordu. Giderken giderken, gözleri alev alev, çıplak bir çingene kızına rastlıyordu. Kız, atın boynunu okşuyordu. Kızla oğlan uzun bir süre gözlerini birbirlerinden ayıramıyorlar; sonra oğlan, kızla beraber, çalıların arasındaki bir kulübeye giriyordu. Tam bu sırada, annemle anneannemin yan gözle bakıştıklarını gördüm. Sonunda, bu hikâyenin benim o el değmemiş yıllarıma uygun düşmediğini sezdim; ama nedenini anlayamadım bir türlü. Filmin sonunda, sarışın köylü kızı, bataklığa doğru koşup, çamurlar içinde kaybolurken, günahların en büyüğünü oğlanla çingene kızın işlediğini hiç mi hiç anlayamadım. Sarışın kızın, onuru uğruna kendini feda etmesi de hiç etkilemedi beni. *Altın Efsane*'de hatta Canon Schmidt'in masallarında çok daha açık saçık sahneler okumuştum. Ama o günden sonra, bir daha sinemaya gitmedik.

Aldırış etmedim. Benim kitaplarım vardı, oyunlarım vardı. Bir sürü düz resimden çok daha ilginç, çok daha dikkate değer şeylerle çevriliydim: Etiyle canıyla yanımda duyduğum kadınlar erkekler vardı çevremde. Cansız varlıkların tersine, kendilerine akıl bahşedilmiş olan insanlar,

beni hiç tedirgin etmiyorlardı. Onlar da benim gibiydiler. Evlerin önü saydamlaşmaya başladığı akşam saatlerinde, ardında ışıkların yakıldığı pencerelere bakardım. Olağanüstü hiçbir şey görmezdim. Ama, masaya oturmuş da kitap okuyan bir çocuğa takıldı mı gözlerim, kendi yaşantımı, ışıklandırılmış bir sahnede seyrediyor gibi olurdum. Bir pencerede, sofra kuran bir kadın; bir başka pencerede oturmuş konuşan bir çift olurdu. Avizeler, lambalar altında, uzaktan uzağa seyrettiğim bu görüntüler, bu bildik sahneler, kafamda Châtelet Tiyatrosu'ndaki oyunların görkemliliğiyle boy ölçüşürlerdi. Bir yere kapanmış, bir çıkmaza saplanmış gibi görmüyordum kendimi. Aynı oyun, çok çeşitli dekorlarda, çok çeşitli oyuncular tarafından oynanıyor diye düşünüyordum. Varlığım, evden eve, kentten kente taşınarak sonsuza ulaşan sayısız tekrarlar içinde, bütün evreni kapsıyordu.

Öğle sonlarında, yemek odasının balkonunda oturur; Raspail Bulvarı'na gölgeler indiren ağaçlarla aynı hizada, gelip geçenleri seyrederdim. Büyüklerin böylesine telaşla nerelere gittiklerini, ya da kendilerini yollara düşüren umutlarla acıların neler olduğunu kestirebilecek kadar tanımıyordum onları. Ama yüzleri, görünüşleri, sesleri çekiyordu beni. Bu insanları seyretmekten ne gibi bir tat aldığımı şu anda kesinlikle anımsamıyorum ama, babamlar, Rennes sokağındaki bir apartmanın beşinci katına taşınmaya karar verdiklerinde, "Ama o zaman, sokaktan geçenleri göremeyeceğim!" diye ağladığımı hiç unutmuyorum. Beni yaşamdan koparıp alıyorlar, sürgüne mahkûm ediyorlardı. Köye gittiğimiz zaman, insanlardan kopmayı, uzaklaşmayı, yalnız kalmayı doğal buluyor, oradayken kendimi doğanın soluğuna adıyordum. Oysa Paris'te insana açlığım doymak bilmiyordu. Bir kentin ruhu, orada yaşayan kişilerden gelir. Bu kişilerle sıkı fıkı ilişkimi sürdüremiyorsam bile, en azından uzaktan uzağa onları görmem zorunluydu. Daha o zamandan, kuşatıldığım dar çemberi kırmak, çevremden kaçmak için can atmaya başlamıştım. Belirli bir yürüyüş tarzı, bir kol hareketi, bir bakış, bir güleç yüz, içime işler olmuştu. Köşeyi ha döndü ha dönecek, ve bir daha hiç göremeyeceğim yabancıların ardından koşmamak için zor tutardım kendimi. Bir öğle sonu Luxembourg Parkı'nda, benden büyük bir kıza rastladım. Elma yeşili etek-ceket giymişti. Çocuklarla kaydırak oynuyordu. Pembe yanaklı, gülünce yüzünde güller açan bir kızdı. O akşam,

kardeşime, "Aşkın ne demek olduğunu anladım!" dedim. Yepyeni bir şey farketmiştim. Babam, annem, kardeşim, bütün sevdiklerim, zaten benimdi. İlk kez olarak o gün, *dışardan birisinin* sıcaklığını insanın ta yüreğinde duyabileceği ü farketmiştim.

Bu gelip geçici itkiler, beni kendi çevreme sıkı sıkıya bağlı kalmaktan alıkoyamazdı. Başkalarını merak etmesine ederdim ama, hiçbir zaman, yazgımın bugün olduğundan farklı olabileceğini düşünmezdim. Her şey bir yana, kız olduğum için herhangi bir kırgınlığım, küskünlüğüm yoktu. Daha önce de söylediğim gibi, kendimi boş hayallere kaptırmaz, bana verilmiş olanları sevinçle kabullenirdim. Üstelik, çile çektiğime, bahtsız olduğuma inanmam için de hiçbir neden yoktu.

Erkek kardeşim yoktu. Bu yüzden de, kız olduğum için birtakım şeylerin bana yasaklandığını anlayabileceğim bir kıyaslama ortamı içinde değildim. Uygulanan bütün kısıtlamaları, yaşımın ufaklığına veriyordum. Çocuk olmak beni hırstan kudurtuyor, öfkeden çılgına çeviriyordu ama, kız olmak, böyle bir hırçınlığa sürüklemiyordu. Tanıdığım oğlan çocukların, hiçbir üstünlüğü yoktu. En zeki, en parlak olanı René idi. Ona da özel bir işlemle Cours Désir'de kızlarla beraber okula gitmek ayrıcalığı tanınmıştı ve benim notlarım her zaman onunkinden iyiydi. Tanrının gözünde, benim ruhumun, oğlan çocuklarınkinden hiçbir başkalığı yoktu; öyleyse neden imrenip özenecektim onlara?

Büyükler konusunda ise, deneylerim oldukça karmaşıktı. Bazı belirli yönleriyle babam, dedem ve amcalarım, kanlarından daha üstün gibi geliyordu bana. Ama günlük yaşantımız içinde, en önemli rolleri paylaşanlar Louise, annem, anneannem ve teyzelerimle halalarımdı. Madam de Ségur ile Zénaide Fleuriot, hikâyelerinde çocukları kahraman olarak işliyor, büyükleri geri plana atıyorlardı. Annelerin oldukça büyük yeri oluyordu bu kitaplarda, ama babalardan hiç söz edilmiyordu. Bana gelince, büyükleri, çocuklukla olan ilişkileri çerçevesinde düşünüyordum. Bu açıdan alınca da, cinsiyetim bana üstünlük tanıyan bir nitelik kazanıyordu. Ne oyunlarımda, ne düşlerimde, ne gelecekle ilgili tasarılarımda, kendimi hiçbir zaman erkek yerine koymuyor; tüm düşlerimi, bir kadın olarak yazgımı örmeye adıyordum.

Bu yazgıyı da kendi isteklerime uyduruyordum. Nedendir bilmem ama, organik olaylar, çok geçmeden beni ilgilendirmez oldu. Köydey-

ken, tavşanlarla tavuklara yem verme işinde Madeleine'e yardım ederdim. Ama bu işler kısa bir süre sonra sıkmaya başladı beni. Tüylerin yumuşaklığı, kürklerin parlaklığı ilgilendirmiyordu artık. Oldum bittim fazla sevmemişimdir hayvanları. Kırmızı suratlı, buruşuk yüzlü, süt gibi gözlü bebekleri de çok sıkıcı bulmuşumdur hep. Oyun oynarken, ne zaman hemşire kılığına girsem; cepheye koşup yaralıları taşırdım, ama iş onlara bakmaya geldi mi, cayardım oyundan. Bir keresinde Meyrignac'ta, lastik bir boruyla, kuzenim Jeanne'a lavman yapmıştım; gülümsemesini sürdürerek, ses çıkarmadan bu sadist oyuna boyun eğmişti. Ama buna benzer başka bir olay olduğunu anımsamıyorum. Evcilik oynarken de, çocuk bakma işlerini üzerime almamak şartıyla anne olmayı kabul ederdim. Öteki kızların bebek oynayışına dudak büküp geçer, kardeşimle, kendimize özgü bir şekilde bebek oynardık. Bebeklerimize, taş bebek gibi davranmazdık. Onlar da bizim gibi konuşabilirler, düşünebilirler, bizimle aynı hızda, aynı düzende, aynı uyumda yaşarlardı. Günde yirmi dört saat ihtiyarlayan bu bebekler, bizim birer kopyamızdı. Aslında ben, yöntemci olmaktan çok araştırıcı, titiz olmaktan çok anlık itkilere kapılan biriydim. Ama, çok tertipli, çok düzenli, kılı kırk yaran, kurallardan şaşmayan bir insan gibi görürdüm kendimi ve bu sapık, saçma düşlerimi doğrulamak için de kurban olarak bebeğim Blondine'i seçerdim. Örnek bir kızın örnek annesi olarak, kızıma en yararlı, ideal eğitimi sağlar, günlük yaşantımın kusurlarını, ihmallerini hep zorunluluklara yüklerdim. Kardeşimin çocuklarını yetiştirmesine de yardım eder; onun bana yardımını da seve seve kabullenirdim. Ama, annelik görevlerimle benim arama, bir erkeğin girmesine asla göz yummazdım. Kocalarımız daima seyahatte olurdu. Gerçek yaşamda, işlerin daha başka olduğunu biliyordum: Bir evin annesi, eşini omuzlamak zorundaydı. Yığınla angarya altında ezilmek zorundaydı. Kendi geleceğimi düşündüğüm zaman, bu kölelik öylesine çekilmez görünürdü ki, hiç çocuk doğurmamaya karar verdim. Benim için önemli olan, kafaları yoğurmak, kişilikleri biçimlendirmekti. Öyleyse, öğretmen olurum, diye düşünüyordum.

Ne var ki, öğretmenlik en azından kendi öğretmenlerimde gördüğüm kadarıyla, öğrenci üzerinde tam bir egemenlik kurmaya yetmiyordu. Benim öğrencim, etiyle kemiğiyle, benim olmalıydı. Öğrencimin

gününü dakikası dakikasına ben düzenlemeli, en ufak bir rastlantıya yer bırakmamalı, büyük bir dikkat ve titizlikle, bir saniyenin bile boş geçmemesini sağlamalıydım. Bu planı başarıyla gerçekleştirmek için bir tek çözüm yolu görüyordum. Bir ailenin yanına dadı olarak girmekten başka çıkar yol yoktu. Annem babam bunu duyunca dehşetle irkildiler. Ama bir çocuğun eğitimini yüklenen kişilerin hizmetçi sınıfından sayılabileceğini bir türlü düşünemiyordum. Kardeşimin, benim öğretimim altında ilerlemesini gözümün önüne getirdikçe, bir hiçi bir varlığa dönüştürmenin erişilmez mutluluğunu bir kez daha anlıyordum. Bir insanı biçimlendirmekten daha yüce bir amaç düşleyemiyordum. Tabii, bu öyle sıradan, herhangi bir insan olmamalıydı. Şimdi bakıyorum da, gelecekte yaratacağım kişiyi, kendimi yansıtarak kurguluyordum; tıpkı Blondine'e yaptığım gibi. İsteklerimin, tasarılarımın altında yatan anlam buydu: Büyüdüğüm zaman, kendi çocukluğumu yeni baştan ele alacak ve bunu kusursuz bir sanat yapıtı halinde işleyecektim. Kendimi, tanrılaştırılmış bir fikrin temeli olarak görüyordum.

Böyle olunca da, gelecekte olduğu kadar içinde yaşadığım anda da, kendimi, kendi yaşamıma egemen görmekten, bunu düşlemekten gururlu bir mutluluk duyuyordum. Bununla beraber, din, tarih ve mitoloji, girebileceğim başka kılıklar olduğunu da gösteriyordu bana. Sık sık dalar, Mary Magdalene olduğumu kurar; uzun ipek saçlarımla, İsa'nın ayaklarını kuruladığımı düşlerdim. Azize Blandine, Jan d'Arc, Griselda, Genevieve de Brabant gibi gerçek ya da hayali kadın kahramanların hepsi de erkeklerin kendilerine işkence etmesinden sonra bu dünyada veya öte dünyada mutluluğa, huzura, yüceliğe ermişlerdi. Gönüllü kurban olmaya adıyordum kendimi. Bazen, bir azizenin ruhsal zaferlerine ağırlık verirdim. Ona işkence edenler, ermiş ile ermişlik tacı arasındaki önemsiz bir geçişten başka bir şey değildiler. Kardeşimle beraber, dayanıklılık sınamasına girişirdik. Şeker maşalarıyla birbirimizi çimdikler, küçük bayraklarımızın sopalarıyla birbirimize vururduk. Ölmek var, dönmek yoktu. Ama ben, her seferinde utanmadan oyunbozanlık yapardım. Sopayı ilk yiyişimde hemen ölüverir; kardeşim pes edinceye kadar da, daha ölmedi diye basardım dayağı. Bazen, hücreye kapatılmış bir rahibe olur, dualarla, yakarmalarla, ilahilerle gardiyanımı utançlara sürüklerdim. Cinsiyetimin beni mahkûm ettiği edilgenliği, bir meydan

okumaya, korkusuz bir başkaldırıya dönüştürürdüm. Ama çoğunlukla, kendimi bahtsızlığın, aşağılanmanın verdiği sarhoşluğa benzer bir tat içinde bulurdum. Kendime dönük acıma duygum, bir çeşit mazoşizme yöneltiyordu beni. Sarışın bir genç tanrının önünde diz çökmüş dururken, ya da solgun benizli genç Abbé Martin ile günah çıkarma hücresinde otururken, en aşırı biçimlerde kendimden geçerdim. Yanaklarımdan yaşlar süzülür, çok geçmeden, meleklerin kollarında bulutlara taşınırdım. Bu duyguları, kendimi kaybetme noktasına kadar yoğunlaştırdıktan sonra, Azize Blandine'in kanlı gömleğini sırtıma geçirir, kendimi aslanların pençelerine ve çevrede toplanmış kalabalığın gözleri önüne atardım. Ya da, Griselda veya Genévieve de Brabant'tan esinlenerek, kocası tarafından öldürülmüş bir kadın yerine koyardım kendimi. Her seferinde ya Mavi Sakal, ya da bir başka zalim olmak zorunda kalan kardeşim, beni sarayından kovardı. Ormanlarda yolumu kaybeder, suçsuzluğum anlaşılıp, bir güneş gibi dünyanın üzerinde parıldayıncaya kadar yeşil kuytularda gezinirdim, bazen de, oyunu değiştirir; gizli bir suç işlediğimi kurar; kendimi pişmanlıkla, sert, saf ve yakışıklı bir gencin ayakları dibine atardım. Pişmanlığımdan, tövbelerimden ve aşkımdan etkilenen yargılayıcım, öne düşmüş başımı okşar; içimdeki duygular kabarıp taşardı. Bazı düşlerim, gün ışığına çıkarılacak gibi değildi; bunların gizli kalması gerekirdi. Doğulu bir hükümdarın, tutsağı olan kralı, binek taşı olarak kullandığını anlatan efsane çok etkilemişti beni. Zaman zaman, tir tir titreyerek, yarı çıplak soyunur, kendimi o soylu kölenin yerine koyar ve belkemiğimin üzerinde, zalim efendimin mahmuzlarını duyardım.

Çıplaklık fikri, bu düşlerime az çok belirgin bir biçimde giriyordu. Azize Blandine'in yırtık gömleği, baldırlarının beyazlığını gözlerden gizleyemiyor; azize Genévieve çıplaklığını ancak saçlarıyla kapatabiliyordu. Büyükleri, tepeden tırnağa giyinik hallerinin dışında hiç görmemiştim. Yıkanırken, Louise beni öyle keselerdi ki, canımın acısından, çıplaklığımı farketmeye, bu çıplaklığı beğenmeye halim kalmazdı. Üstelik, çıplakken kendime hiç bakmamamı öğretmişlerdi bana. Çamaşırlarımı değiştirirken bile çırılçıplak soyunmamaya dikkat ederdim. Bizim dünyamızda, etin yeri yoktu. Yine de, annemin kollarındaki yumuşaklığı tatmıştım. Bize gelen hanımların açık yakalı elbiselerinden

beni hem utandıran hem de gözlerimi bir türlü çekip ayıramadığım gittikçe koyulaşan göğüs çizgilerini görürdüm. Jimnastik derslerim sırasında rastlantısal olarak denediğim ve duyduğum hazzı, bilinçli olarak tekrarlayacak kadar da hünerli değildim. Ama zaman zaman, etime değen bir etin yumuşaklığı ya da usulca boynumu okşayan bir el, arzulu bir bekleyişle titretirdi içimi. Bir okşamayı icat edemeyecek kadar saf olduğum için, kaçamaklara vururdum kendimi. İnsanı binek taşı yapma olayını kendime örnek alarak insan bedeninin cansız bir varlığa dönüşeceği fikrini kafamda geliştirir; kendimi ne zaman efendimin ayakları dibine atsam, böylesi bir cansız varlığa dönüştüğümü kurardım. Efendim, suçumu bağışlamak için, elini başımın üzerine koyardı. Bağış dilenirken, cinsel bir tat alırdım. Ama ne zaman kendimi bu tadına doyulmaz girdaba kaptırsam, bir an bile olsun, bütün bunların oyundan başka bir şey olmadığını aklımdan çıkarmazdım. Gerçek yaşamda, hiç kimseye bağımlı olmayı, hiç kimseye boyun eğmeyi kabul edemiyordum. Kendi kendimin efendisiydim ve hep öyle kalacaktım.

Hatta kendime, en azından çocukluk düzeyinde, Yeri Göğü Yaratan gözüyle bakıyordum. İnsanlarla ilişki kurmayı sevdiğimden, tanıdık bazı kızlarla arkadaşlık etmekten, beraber olmaktan zevk alıyordum. Tombala, papazkaçtı gibi oyunlar oynar; birbirimizden kitap alıp verirdik. Ama genel olarak, ister kız, ister oğlan, bu küçük arkadaşlarıma hiç saygı duymuyordum. Oyunların tam bir dürüstlük içinde, bütün kurallarına uyularak oynanmasını ister; herkesin canım dişine takarak kazanmaya çalışmasını ve elde edilen başarının güç kazanılmış bir zafer çelengi olmasını dilerdim. Kardeşim de bu konularda benimle aynı fikirdeydi. Ama öteki arkadaşlarımızın saçma sapan oyunbozanlıkları ve ciddiyetten yoksun oluşları, alabildiğine canımı sıkardı. Sanırım ben de, onların tahammül sınırlarını aşan şeyler istiyordum. Bir ara, Cours Désir'e, dersler başlamadan yarım saat önce gelmeyi âdet edinmiştim. Erken gelip, yatılıların oyunlarına katılırdım. Bir sabah yine erkenden yola düzülmüştüm. Tam bahçeden geçerken, kızlardan biri "Aman geldi yine! Bir sinirime dokunuyor ki bu da!" diye haykırdı. Hem çirkin hem aptal, hem de gözlüklü bir kızdı bunu söyleyen. Bu patlayışı beni oldukça şaşırtmıştı ama, pek de fazla kızmamış, alınmamıştım. Bir başka gün, babamların şehir dışındaki bir tanışlarına gittik. Çocuklarının

bir kroket takımı vardı. La Grilliére'de, baş eğlencemiz kroketti. Bütün yemek boyunca, yemekten sonra annemlerin dostları ve çocuklarıyla beraber çıktığımız yürüyüş boyunca, kroketten başka söz etmedim. Oynamak için can atıyordum. Öteki çocuklar kardeşime benden yakınmışlar: "Şöyle kroket oynarım, böyle kroket oynarım demesi yok mu şu ablanın; çok sinirimize dokunuyor" diye. Akşam kardeşim bunları anlattığı zaman, büyük bir kayıtsızlıkla dinledim. Yetersizliklerini, güçsüzlüklerini, kroketi benim kadar sevmemekle ortaya koyan bu aptal çocuklara kızamazdım. Kendi beğenilerimiz, kendi tutkularımız, kendi ilkelerimiz ve kendi özel değer ölçülerimize duyduğumuz hayranlık içinde, kardeşimle ben, öteki çocukların saçmalıklarını, aptallıklarını suçlayıcı bir tavırla küçük görmekte söz birliği etmiş gibiydik. Büyüklerin küçültücü bir yorumla bakmaları, çocukları, tek tek hepsinin birbirinin aynı olduğu bir yaratık türü haline dönüştürür. İşte bu, beni deli ederdi. Bir keresinde La Grilliére'de, fındık yerken, Madeleine'in dadısı, "Bütün çocuklar fındığa bayılırlar!" demişti de, onun taklidini yaparak anlatmıştım bunu Poupette'e. Kişisel beğenilerim yaşımla belirlenemezdi benim. Ben, "bir çocuk" değil, "Ben"dim.

Kardeşim, buyruğum altındaki bir kulum olarak, ilan ettiğim egemenlikten yararlanır; benimle hiçbir çatışmaya girmez; benim kutsal haklarımı sorgusuz sualsiz kabul ederdi. Bu mutlak otoriteyi birisiyle paylaşacak olsam, yaşamın anlamı kalmaz diye düşünürdüm. Bizim sınıfta ikiz kardeşler vardı. Birbirlerini, akıl almaz bir şekilde anlarlardı. İnsanın, kendinin eşi biriyle nasıl yaşayabileceğini bir türlü anlayamaz; kendi başımdan geçen şeylerin aynen bir başkasının başından da geçtiği zaman, benim olmaktan çıkacaklarını düşünürdüm. Kendime bu kadar benzeyen biriyle birlikte yaşasam, yarım insan olacağıma inanırdım. Bir ikiz kardeş, yaşamıma değer kazandıran biricik nitelikten, tek olma niteliğinden yoksun bırakırdı beni.

Sekiz yıllık ömrümde, gerçekten saygı duyduğum bir tek çocuk oldu. Allahtan o da burun kıvırıp küçümsemedi beni. Bıyıkları terlemiş büyük teyzem, *La Poupée Modéle* dergisine yazdığı hikâyelerinde konu olarak, genellikle torunlarını ele alırdı. Torunlarının adları Titite ile Jacques'tı. Titite benden üç yaş büyüktü. Jacques ile aramızda sadece altı ay vardı. Babaları bir otomobil kazasında ölmüştü. Anneleri yeniden evle-

nip, Chateauvillain'e yerleşmişti. Sekizimi doldurduğum yaz, Alice teyzemlerde oldukça uzun süre kaldık. Evlerimiz bitişik denecek kadar yakındı birbirine. Sarışın, tatlı bir kız ders verirdi kuzenlerime. Ben de derslere katılırdım. Onlar kadar ileri olmadığım için midir nedir, Jacques'ın parlak zekâsı, derin bilgisi, kendine olan sarsılmaz güveni beni şaşkına çevirir; başımı döndürürdü. Pembe yanakları, amber gibi ışıl ışıl yanan gözleri, dalından yeni düşmüş gibi kestane parlaklığındaki dalgalı saçlarıyla çok hoş bir çocuktu Jacques. Birinci katın sofasındaki kitaplıkta kitaplar seçer, bana verir; merdivenlere yan yana oturur, okurduk. Ben *Güliver'in Seyahatleri*'ni okurdum, o *Temel Astronomi Bilgileri*'ni. Bahçeye çıktığımız zaman, oynayacağımız oyunları hep o bulurdu. Jacques, bir uçak yapmaya başlamıştı. Adını da Guynemer'in anısına *Koca Charlie* takmıştı. Ona yardım edebilmek, uçağı için yeterli malzeme sağlayabilmek kaygısıyla, sokaklardan boş teneke kutular toplardım.

Uçaktan eser yoktu daha ortada, ama Jacques aldırmıyordu buna. Paris'teyken, öyle herkesin oturduğu gibi bir evde oturmazlardı. Montparnasse Bulvarı'ndaki eski bir konakta otururlardı. Bu konakta, renkli camlardan pencere yapılırdı. Giriş katında bürolar, onun üstünde kuzenlerimin dairesi, daha üstteki katta cam atölyeleri vardı. En üst kat ise teşhir salonlarına ayrılmıştı. Bu ev, Jacques'ın eviydi. Ne zaman onu görmeye gitsem, bir beyefendi otoritesi içinde, beni ağırlardı. Bana renkli camların nasıl yapıldığını anlatır; renkli camla adi boyalı cam arasındaki farkı açıklardı. İşçilerle yumuşak, ölçülü bir sesle konuşurdu. Bir yığın büyük adamı daha şimdiden otoritesi altına almış olan bu ufacık oğlanı, ağzım bir karış açık seyrederdim. Jacques'ın bu durumu içime ürpertiler salardı. Büyüklere, sanki onlarla beraber çember çevirmişler gibi davranır, hatta babaannesine karşı takındığı oldukça kaba tavırlarıyla beni şaşırtırdı. Kızlara pek yüz vermez; tepeden bakardı. Bunun için de benimle arkadaşlık etmesi gözümde daha bir değer kazanıyordu. "Simone, vaktinden önce olgunlaşmış bir çocuk" demişti de koltuklarım kabarmıştı. Bir gün, kendi eliyle renkli camdan bir pencere yaptı. Mavi, kırmızı, beyaz bölmeleri, kurşun parmaklıklarla ayrılmıştı. Camın arkasına, siyah mürekkeple, "Simone'a" diye yazmıştı. O güne dek beni böylesine mutlu kılan bir armağan almamıştım. "Tanrının gözünde evlendiğimize" karar verdik; ona "nişanlım" demeye

başladım. Balayımızı da Luxembourg Parkı'ndaki atlı karıncanın renkli atları üzerinde geçirdik. Ben nişanımızı çok ciddiye alıyordum. Ama Jacques yanımda olmadığı zamanlar, onu hemen hiç düşünmüyordum desem yeridir. Döndüğü zaman sevinir, onu tekrar görmekten mutluluk duyardım, ama yokken de hiç özleyip aramazdım.

Aklım ermeye başladığı çağlarda, işte böyle terbiyeli, uslu, mutlu ve biraz kendime yönelik bir kızdım. Bu çizdiğim portreye uymayan bir iki şey vardı. Bunlar, kendime olan güvenimin çabucak yıkılıverecek cinsten olduğunu kanıtlayan olaylardır. Sekizimi sürdürdüğüm sırada, eskisi kadar canlı canlı, deli fişek olmaktan çıkmış, daha çekingen, daha alıngan, daha solgun olmuştum, önce sözünü ettiğim jimnastik derslerinde, daracık, cendere gibi dört bir yanımı sıkan fanila pantolon giydiriyorlardı bana. Bir gün teyzelerimden birinin anneme, "Maymun yavrusuna benziyor" diye benden söz ettiğini duydum. Derslerin sonuna doğru, öğretmenim beni kız-oğlan karışık bir büyük sınıfa soktu. Başlarında bir kadın öğretmen vardı. Kızlar, kısa etekli, pilili, açık mavi jarse elbiseler giymişlerdi. Pırıl pırıl parlayan saçları, seslerinin yumuşaklığı, hareketlerinin zarafeti, her şeyleri şiir gibiydi. Buna karşın, o güne dek ancak sokak çocuklarına yaraştırdığım bir pervasızlıkla atlıyor, sıçrıyor, takla atıyor, kahkahalarla gülüyorlardı. Kendimi birden hantal, çirkin, güçsüz, korkak bir maymun gibi gördüm. Onların da bana aynı gözle baktıklarından hiç kuşkum yoktu. Daha da beteri, üstelik, benim farkıma bile varmamışlar; ben hiç yokmuşum gibi davranmışlardı. Onların zaferinin ve kendi hiçliğimin, çaresiz, çözümsüz, tek tanığı da bendim.

Birkaç ay sonra, çocuklarından pek hoşlanmadığım bir aile beni kendileriyle birlikte Villers-sur-Mer'e götürdüler. Kardeşimden ilk ayrılışımdı bu. Bir yanımı kesip atmışlar gibi geliyordu bana. Denizden sıkılıyor; plajlardan korkuyordum. Su soluğumu kesiyordu. Ölesiye korkular içindeydim. Bir sabah yatağımda ağlamaya başladım. Madam Rollin, biraz da çekinip sıkılarak beni kucağına aldı; neden ağladığımı sordu. İkimiz de oyun oynuyorduk ama, ben rolümü ezberlemişim de ne söyleyeceğimi bilemiyormuşum gibi bir duyguya kapıldım. Kimseye güvenmemiştim, herkes son derece iyi davranıyordu bana. İşin doğrusu, ailemden ayrı düşüp, beni kişisel değerime inandıran övgülerden uzak kalınca, dünyadaki yerimi belirleyen o bildik, o alışık olduğum düzen-

den kopunca, ayağım yerden kesilivermiş; nerede olduğumu, ne yaptığımı şaşırmış, yeryüzündeki varlığımı, amacımı bilemez olmuştum. Sağlamlığı, yıkılmazlığı ile benim varlığımı kanıtlayacak bir çerçeve içinde kalmam zorunluydu. Bunu bana değişikliklerden, yeniliklerden korkum farkettirdi. Ama, alışık olduğum çevrelerden uzak kalmanın, yoksun olmanın acısını hiç çekmedim. Bu yüzden de, çocuksu davranışlarımı, özentilerimi büyük bir dirençle uzun süre devam ettirebildim.

Ama bu dengeli, ölçülü yaşantım, savaşın son yılında alt üst oldu.

Acı bir soğuk vardı o kış. Kömür bulamıyorduk. Doğru dürüst soğuğu kırılmayan evimizde, buz gibi parmaklarımla, radyatörlere sarılır, biraz olsun ısınmaya çabalardım. Yokluklar, karneler devri başlamıştı. Ekmek ya kara oluyor, ya da hiç güven vermeyen bir beyazlıkta çıkıyordu. Sabahları sıcak kakao yerine, ne idüğü belirsiz, sade suya çorba içiyorduk. Annem, yumurtasız omletler yapıyor; margarinle sakarini karıştırıp "tatlılar" pişiriyordu. Şeker de kıttı çünkü. Dondurulmuş sığır eti, at eti pişiriyor, sebze demeye dilinizin varmayacağı süprüntülerden yemek yapıyordu. "Çin" ve "Kudüs" enginarları, "İsviçre" pazıları ve pancar, turp, yabani havuç türlerinin akla geldik gelmedik binbir çeşidini sebze niyetine kaşıklıyorduk. Lili teyzem şarabın yerini tutsun diye, inciri mayalandırarak bir içki yapmıştı. Adına "incir-likörü" diyorduk. Yemek saatleri, eski neşeli, şen havadan kopmuşlardı. Gecenin bir yarısında acı acı alarm düdükleri ötmeye başlardı. Sokak fenerleri söndürülür; pencerelere kara storlar çekilirdi. Dışarıda insanların koşuştuklarını işitir, hava saldırıları görevlisi Mösyö Dardelle'in "Söndürün o ışığı!" diye haykıran, insanı rahatsız edici tiz sesini duyardık. Annem, birkaç kez bizi aşağıya, bodruma indirmişti. Ama babam, yataktan çıkmayı inatla reddettiği için, sonunda annem de çıkar yol olmadığını anlayıp, bodrum seferlerinden vazgeçmişti. Üst kattaki kiracılardan bazıları bize inip, sofaya sığınırlardı. Onlara koltuklar çıkarırdık. Oracıkta, bir kulakları hep kirişte, kestirirlerdi. Bazen annemlerin arkadaşları, hava saldırıları başladı mı, briç partilerini uzatırlar, sabahın erken saatlerine kadar oyun masasından kalkmazlardı. Bütün bu düzensizliği, kara storların ardına gömülmüş suskun şehrin, "tehlike geçti" işareti üzerine yeniden canlanmasını severdim. Sevmediğim, tedirgin olduğum tek şey, Lion de Belfort dolaylarındaki bir apartmanın beşinci katında

oturan dedemlerin, bu alarmları çok ciddiye almalarıydı. Düdükleri duyar duymaz, soluğu bodrumda alırlardı. Ertesi sabah ilk işimiz, gidip onları yoklamak olurdu. Koca Bertha'nın ilk patlayışından sonra, Almanların her an görünüverecekleri inancına kapılan dedem, karısıyla kızını doğru Charite-sur-Loire'a göndermişti. Son dakika geldiği anda da kendisi Longjumeau'ya kaçacaktı. Kocasının bu paniğe kapılmış koşuşmasından yıpranıp tükenen anneannem, yataklara serildi. Bakım için yeniden Paris'e getirilmesi gerekti. Ama artık hava saldırılarında, ta beşinci kattan bodruma inecek hali kalmadığı için, bizim eve yerleşti. Yanında hastabakıcı ile çıkageldiği zaman, anneannemin ateşten kızarmış yanakları, anlamını yitirmiş boş bakışları ürküttü beni. Konuşamıyordu; beni tanımadı. Anneannemi benim odama yatırdılar. Ben, Louise ve kardeşim, salonda yatmaya başladık. Lili teyzemle dedem de yemeklerini bizde yiyorlardı. Dedem, top gibi gürleyen sesiyle, ya bir felaket haberi verir, ya da birden şansının döndüğünden, başına talih kuşu konduğundan söz etmeye başlardı. Gerçekten de, karamsarlığı, abartmalı bir iyimserlikle paralel oluşuyordu. Dedemin, Verdun'deki bankalarda çeşitli ve büyük yatırımları vardı. Borsa oyunları sonunda iflas etmiş; hem kendinin hem de müşterilerinden çoğunun nesi var nesi yoksa batırmıştı. Yine de, talihinin kendisine güleceğine inanıyor; para işlerindeki bilgisine, tecrübesine ve açıkgözlülüğüne güvenini yitirmiyordu. O sıralarda, askeri siparişlerin sayesinde işleri oldukça iyi giden bir çizme ve ayakkabı fabrikası işletiyordu. Ama bu kendi yağıyla kavrulan iş, dedemin iş anlaşmaları, pazarlıklar yapma arzusunu, teklif alma, ihalelere katılma isteğini ve kısa sürede zengin olmanın yollarını arama tutkusunu doyurmuyordu. Artık eskisi gibi, karısına ve çocuklarına danışmadan, büyük paralarla oyun oynayamıyordu. Babamdan destek almaya çalışıyordu. Bir gün dedem, babama altın bir çubuk getirdi. Kendi gözleriyle görmüşmüş; bir simyacı, bunu bildiğimiz kurşun çubuktan yapmışmış. Bu akıllara durgunluk veren iş, hepimizi bir anda milyoner yapacakmış. Yapacağımız tek şey, bu işi icat edene bir miktar avans sağlamakmış. Babam, inanmadığını belirten bir tarzda gülümsedi. Dedem mosmor kesildi öfkesinden. Annemle teyzem, biri babamın, biri dedemin tarafını tuttular. Başladı herkes bir ağızdan bağrışıp söylenmeye. Buna benzer sahneler, sık sık tekrarlanıyordu. Sinirleri iyiden

iyiye bozulmuş olan annemle Louise, hemen "yüksekten atmaya" başlarlar, "bizim de bir çift lafımız var" diye konuşmaya dalarlardı. Öyle bir an gelirdi ki, annem babamla kavgaya tutuşur; kardeşimle beni vara yoğa azarlar, hiç sebepsiz kulaklarımızı çekerdi. Ama ben büyümüştüm artık. Eskisi gibi beş yaşında değildim. Annemle babam kavga ettiği zaman, eskiden olduğu gibi, dünyanın sonu geldi diye düşünmüyordum. Üstelik, sabırsızlıkla adaletsizlik arasında ayrım yapabilecek kadar düşünebiliyordum. Bütün bunlara karşın, akşamları, yemek odasıyla oturma odasını ayıran camlı kapının ardından nefret ve öfke dolu sesler yükselmeye başladı mı, kafamı yorganın içine sokar, yüreğimin daraldığını duyardım. Geçmiş günlerimizi, bir daha bulunması olanaksız bir yitik cennet gibi düşünürdüm. O cenneti bir daha bulabilecek miydik acaba? Dünya, bir zamanlar olduğu gibi güvenli bir yer olmaktan çıkmıştı artık.

Giderek gelişen düş gücüm, dünyayı olduğundan da kara, olduğundan da beter bir yer haline getiriyordu. Savaşın bütün dehşetini, kitaplardan, resmi bildirilerden ve kulak misafiri olduğum konuşmalardan, açık seçik öğreniyordum. Soğuğu, çamuru, dehşeti, kanı, acıyı ve can çekişmeleri bütün ayrıntılarıyla düşleyebiliyordum. Cephede dostlarımızı, akrabalarımızı yitirmiştik. Cennet vaatlerine karşın, insanları sevdiklerinden bir daha dönmemecesine ayıran ölümü ne zaman aklıma getirsem, korkudan boğulacak gibi olurdum. Çevremizdekiler, kardeşimle benim yanımda "Ne mutlu onlara, daha çocuklar! Olup bitenlerin farkına varmıyorlar..." diye konuşurlardı. İçimden bağırmak gelirdi: "Büyükler, bizi hiç mi hiç anlamıyorlar!" Bazen öylesine acılı, öylesine kesin bir yıkıklığa düşerdim ki, kimsenin benim kadar acı çekmemiş, benim kadar yıkılmamış olduğunu düşünürdüm. Neden gerekliydi bütün bu acılar? Kendi kendime sorup dururdum. La Grillière'de, Alman esirlerle, şişkoluğu yüzünden çürüğe çıkarılmış bir Belçikalı mülteci, Fransız çiftçileriyle aynı yemekhanede, omuz omza çorbalarını kaşıklarlardı. Pekâlâ da anlaşırlardı birbirleriyle. Ne de olsa, Almanlar insandı. Onlar da yaralanabilir, onlar da kanlarını tüketip ölebilirlerdi. Neden oluyordu bunlar? Neden olmalıydı? Olup bitenlerin bir sona ulaşması için, umutsuzluk içinde çılgınlar gibi dua etmeye verdim kendimi. Bence barış, zaferden çok daha önemliydi. Bir gün annemle üst kata çıkıyor, bir yandan

da konuşuyorduk. Annem, savaşın yakında biteceğini söyledi. "Evet!" diye haykırdım. "N'olur bitsin yakında. Nasıl biterse bitsin ama, çabuk bitsin!" Annem taş kesilmiş gibi durdu; hayretler içinde yüzüme baktı: "Bir daha böyle şeyler söylediğini duymayayım! Fransa'nın kazanması gerek savaşı!" dedi. Utandım. Sadece böyle konuştuğum için değil, bunların kafamdan geçmiş olmasından bile utandım. Bununla beraber, bir fikrin, bir görüşün "yanlış" olabileceğini kabul etmek de ağrıma gidiyordu. Alt katımızda Mösyö Dardelle'in domino oynadığı huzur ve güven verici Dôme'un tam karşısında yeni bir kahve açılmıştı. Adı La Rotonde'du. Saçları kısacık kesilmiş, aşırı boyanmış kadınlarla, tuhaf kılıklı erkekler girip çıkarlardı bu kahveye. "Fırsatçı fahişelerle, bozguncuların buluşma yeri oldu burası," dedi babam. Bozguncunun ne demeye geldiğini sordum. "Fransa'nın yenik düşmesini isteyen vatan haini demek" diye cevap verdi. Anlayamadım; düşünceler kendi dilediklerince gelip giderler kafamıza; *bile bile* yaptığı şeylere inanmaz insan. Ama babamın öfkeli sesi ve annemin şaşkınlıktan karışmış yüzü, aklından geçirdiğin, kendi kendine fısıldadığın her huzur bozucu sözü, her zaman açıktan açığa söylemenin gereksiz olduğuna kuşkusuz inandırdı beni.

Barışçı, ama kararsız tutumum, annemle babamın vatanseverliğinden gurur duymama engel olmuyordu. Bombalardan, Koca Bertha toplarının gümbürtüsünden korkan çocukların çoğu, ders yılı sona ermeden Paris'ten kaçtılar. Sınıfta bir ben, bir de on iki yaşında, kazık kadar kız kaldık. Matmazel Gontran'ın karşısındaki büyük masaya otururduk. Matmazel Gontran, bana özel bir dikkat ve ihtimam gösterirdi. Bu derslerden, konferanslar kadar ciddi, ama özel dersler kadar içtenliği olan bu derslerden çok hoşlanırdım. Bir gün, annem ve kardeşimle beraber okula geldiğimizde, yapıyı bomboş bulduk. Herkes bodruma sığınmıştı. Bundan büyük gurur ve haz duymuştuk. Tehlike karşısındaki yürekliliğimiz ve cesaretimiz, bizim başkalarından farklı varlıklar olduğumuzu açıkça gösteriyordu.

Anneannem, komadan çıkmış; kendi evine dönmüştü. Tatil boyunca, sonra da okula döndüğümüz zaman, Fransa'yı Almanlara satmaya çalışan iki vatan hainin söz edildiğini duymuştum sık sık; Malvy ile Caillaux. Bu hainlerin kurşuna dizilmesi gerekliydi; ama dizilmemişlerdi. Zaten, tasarladıkları plan da suya düşmüş, başaramamışlardı. Ka-

sını'ın 11'inde, annemle piyano çalışırken, silah bırakışmasını müjdeleyen çanlar çalmaya başladı. Babam yeniden sivillerini giydi. Annemin kardeşi, seferberlikten kısa bir süre sonra, İspanyol nezlesinden öldü. Onu hemen hemen hiç tanımamıştım. Annemin de gözyaşları dinince, mutluluk yeniden geri geldi — en azından benim için.

*
* *

Evde, hiçbir şey ziyan edilmezdi. Ne bir lokma ekmek artığı, ne küçülmüş bir sabun parçası, ne bir tutam iplik. Bedava biletler, bedava yemek fırsatları hiç kaçırılmazdı. Kardeşimle ben, elbiselerimizi yama tutmayacak hale gelinceye dek, hatta o hale geldikten sonra bile giyerdik. Annem bir saniyesini boş geçirmezdi. Kitap okurken örgü örer; babamla ya da arkadaşlarıyla konuşurken dikiş diker, yama yamar, nakış işler; tramvaya ya da metroya bindiği zaman, kilometrelerce uzayan dantelalar örüp, bunlarla kardeşimin ve benim kombinezonlarımızı süslerdi. Akşamları oturup, günlük hesabı çıkarırdı. Yıllar yılı, elinden geçen her kuruş, koca kara kaplı bir deftere kaydolmuştu. Sadece bizim ailede değil, her evde paranın ve zamanın aynı şekilde titizlikle harcandığını düşünür; bu yüzden de son derece ölçülü biçili dağıtılması gerektiğine inanırdım. Bu fikir bana çok çekici gelirdi; çünkü düzensizliklerden, dengesizliklerden, eşitsizliklerden arınmış bir dünyaya kavuşmak isterdim. Poupette'le, çölde yollarını kaybetmiş gezginler olur; ya da ıssız bir adaya düşmüş kazazedeleri oynardık. Bazen de, kuşatılmış bir şehri savunurken, açlıktan ölen kahramanları canlandırırdık. Elimizdeki pek kısıtlı olanaklardan yararlanmak için elimizden geleni yapar, akla hayale sığmaz hünerler bulurduk. Bu oyun, en sevdiğim oyunlardan biriydi. Her şeyden yararlanmalı, hiçbir şeyi boşuna ziyan etmemeliydik. Bu buyruğu bütünüyle yerine getirmem gerektiğine inanıyordum. Her hafta derslerimin özetini çıkardığım defterlere, karınca duası gibi harflerle yazmaya, sayfalarda iğne batıracak bir noktayı bile boş bırakmamaya başladım. Öğretmenlerim şaşkına döndüler. Anneme, bende bir tuhaflık olup olmadığını sormuşlar. Bu tutkudan kısa sürede kurtuldum. Karşılığı olmadan bedava yapılan tasarruf, sözcük olarak bi-

le bir çelişkiyi belirliyordu. Üstelik ilginç ve eğlendirici de değildi. Ama insanın her şeyden yararlanması gerektiğinc, hele hele kendinden en büyük yararı sağlamasının şart olduğuna inancımı sürdürüyordum. La Grillière'de, yemeklerden önce ya da sonra veya kilisedeki pazar ayinlerinin sonunda, boş kaldığımız birkaç dakika olurdu. Böyle anlarda içim içimi yer, kabıma sığamazdım. Maurice enişteninsabrı tükenir, "Bu çocuk bir dakika olsun rahat duramaz mı?" diye söylenirdi. O böyle konuştukça biz gülerdik. Babamla annem, boşa vakit harcamaktan nefret ederlerdi. Vaktimi boş geçirmek, beni ölesiye sıktığı için, onların bu tutumunu canı gönülden benimserdim. Bu yüzden, ödev eğlence ile, haz ile aynı olmuştu benim gözümde. O sıralarda yaşantımın mutluluk dolu olmasının nedeni budur. Canımın istediğini yapmak ödevim oluyordu ve herkes yaptıklarımdan hoşnut kalıyordu.

Cours Dèsir'de, ya da tam adıyla Adeline Désir Enstitüsü'nde yatılılar, yatısızlar, özel yatısızlar, bir de benim gibi, kayıtlı olmayıp da dersleri izleyenler vardı. Haftada iki defa, ikişer saatten genel kültür dersleri yapılırdı. Ben ek ders olarak İngilizce, piyano ve din dersleri alırdım. İlk toyluk günlerimdeki korkuyu, çekingenliği daha hâlâ atamamıştım üzerimden. Matmazel ne zaman sınıfa girse, her geçen saniye kutsal bir nitelik kazanıyordu gözümde. Öğretmenlerimiz, bize coşturucu, heyecan verici şeyler anlatmazlardı. Biz derslerimizi anlatırdık; onlar da ev ödevlerimizi düzeltirlerdi. Benim tek isteğim varlığımın, öğretmenlerim tarafından açıktan açığa ortaya konulması, belirlenmesiydi. Meziyetlerim, erdemlerim, iyiliklerim, öğretmenlerin akıl defteri olan bir deftere kaydolunurdu. Her gün kendimi aşmak, en azından bir önceki iyiliğimle eş bir şeyler yapmak zorundaydım. Her zaman yapılacak yeni bir şeyler oluyordu. Başarısızlık beni perişan ederdi. Başarının zaferi ise, başımı göklere erdiriyordu. Bu zafer anları, yıl boyunca parlak ateşler gibi ışık saçarlar, her gün beni biraz daha ileri götürür, biraz daha geliştirirdi. Olaysız, renksiz geçen haftalarını pazar günlerinin kasvetli ışığıyla aydınlatmak zorunda kalan büyüklere acırdım. Hiçbir şey beklemeksizin yaşamaktan daha korkunç bir şey olamazdı benim için.

Ben bir şeyler bekliyordum ve benden de bir şeyler bekliyorlardı. Sürekli olarak, beni "Neden buradayım?" sorusunu sormaktan kurtaran bir zorunluluğa karşılık veriyordum. Babamın masasına oturmuş, İngi-

lizceden çeviri yapar, ya da bir yazıyı temize çekerken, yeryüzünde hakkım olan yeri doldurmuş ve yapmam gereken şeyi yapmış oluyordum. Pembe kurutma kâğıdının çevresine yorucu bir düzenle sıralanmış kül tablaları, mürekkep hokkaları, kâğıt bıçakları, dolma kalemler, kurşun kalemler, hepsi hepsi, benim bütün dünyamı ve dünyanın tümünü biçimlendiren o değiştirilemez zorunluluk içinde kendilerine düşen rolü oynuyorlardı. Çalışma masasında, koltuğa yaslanır, dünyanın uyumuna kulak verirdim.

Bütün ödevlerimi aynı içtenlikle, aynı coşkunlukla yerine getiremezdim. Düzene ayak uydurma isteğim, belirli arzularımı, belirli itkilerimi hepten yok etmemişti. La Grilliére'de Hélène halam ne zaman kabak tatlısı getirse sofraya, tatlıya elimi sürmektense, ağlaya hıçkıra masadan kaçıp giderdim. Peynir de sevmezdim. Ne tehditler, ne ricalar para etmez, öldürseler ağzıma koymazdım peyniri. Daha önemli konularda da inatçıydım. Can sıkıntısına hiç gelemezdim. Canım sıkılmaya başladı mı, çok geçmeden gerçek bir bunalıma dönüşürdü. İşte bu yüzden, boş kalmaktan, zamanı boşa harcamaktan nefret ederdim. Ne var ki, aklımı çalıştırmadan salt bedenimi tüketen işler de, bende aynı boşluk duygusunu uyandırırdı. Anneannem, nakış ve gergef işlemesini sevdirmişti bana. Bu, yün ya da ipliği, kumaş üzerine çizilmiş bir desene uygulama işiydi ve beni oldukça meşgul ediyordu. Bir düzine koltuk örtüsü işledim; bir de odamdaki sandalyelerden birine minder yüzü yaptım. Bu işleri beceriyordum da, elime ne zaman iğneyi ipliği alsam, arap saçına döndürüyordum. Ne etek bastırabiliyordum; ne doğru dürüst bir dikiş dikebiliyordum. Yok yamaymış, örmeymiş, ilikmiş, yok teyelmiş, iğne ardıymış, çırpmaymış, elim yakışmıyordu bir türlü. Matmazel Fayet biraz olsun aklımı çelebilmek için, bir hikâye anlattı: Herkesin gözbebeği bir delikanlıya, bir genç kızı övmüşler. Hünerlerini sayıp dökmüşler; şöyle müzik çalar, şöyle kültürlüdür, on parmağında on marifeti vardır diye. Delikanlı, "Elinden dikiş gelir mi?" diye sormuş. Öğretmenime saygım bir yana, tanımadığım, bilmediğim bir elin adamı istiyor diye dikiş öğrenmek zorunluluğunu çok gülünç buldum doğrusu. İğne iplikle bir türlü barışmadı yıldızım. Bilim ve kültür alanında ise, ben ne denli içten istekli olursam olayım, öğretme yöntemleri ve tekniği o denli sıkıcı geliyordu. İngilizce ders kitaplarımı ne zaman açsam, bir yolculuğa çıkmı-

şım gibi oluyor, zevkle okuyor, yutarcasına öğreniyordum; ama hiçbir gün, doğru dürüst telaffuz etmesini öğrenmek sıkıntısına katlanmadım. Bir şarkıyı elime alıp okumaya bayılıyordum da, ezberleyip, müziğe uyarak okumayı düşünmüyordum bile. Notalarım, egzersizlerim karma karışıktı; piyano sınavlarında hep kırık notlar alıyordum. Solfej ve müzik kuramı derseniz; onlarda hiç mi hiç umut yoktu. Ne doğru dürüst notayı tutturabiliyordum şarkı söylerken, ne de solfej yapabiliyordum. Elyazım öylesine kargacık burgacıktı ki, düzeltebilmek için, özel ders bile aldırdılar ama, yine kâr etmedi. Harita yapmaya kalkıp, bir nehri çizmeye ya da bir ülkenin sınırlarını belirlemeye girişti̇ğim zaman, bütün dağlarla ovalar, bütün ülkeler birbirine karışıyor, işin içinden çıkılmaz bir hal alıyordu. Bu huyum bütün ömrümce sürdü gitti. El hüneri isteyen bütün işleri çorbaya çeviriyor; inceden inceye uğraşmayı gerektiren, titizlik isteyen işleri ise hiç beceremiyordum.

Yetersizliklerimi farketmek, pek hoşuma gidiyor sayılmazdı. Her konuda ben en üstün olmak isterdim. Ama bu beceriksizliklerim, irademin atılımlarına ayak uyduramayacak kadar kök salmış, varlığıma işlemişlerdi. Kendi üzerimde düşünmeye başladığım anda, sonsuz bir gücüm olduğunu, ama bu gücün saçma ve gülünç kısıtlamalarla sınırlandırılmış bulunduğunu farkettim. Ben uyuduğum zaman, dünya ortadan kayboluyordu. Dünya, görülebilmek, keşfedilebilmek, anlaşılabilmek için bana muhtaçtı. Ben yoksam, dünya da yoktu. Büyük onurla, gururla yerine getireceğim bir ödev yüklenmiş gibiydim; ne var ki, benim yetersiz, olgunlaşmamış bedenimin bu büyük görevde bir yeri olacağını sanmıyor, tam tersine fizik gücümle işe karıştığım zaman, her şeyin altüst olduğunu görüyordum. Hiç kuşkusuz, herhangi bir müzik parçasını gerektiği gibi çalabilmek için, bir anlatım gücü, bir duygu katmak gerekti. Madem ki *benim* beceriksiz parmaklarım, bırakın bir yorum getirmeyi, tellere doğru dürüst basmaktan acizdi, o zaman boş yere vakit harcamak nedendi? Sürekli olarak belirli bir sınırda gelip tıkanacak olan, üstelik yaşamımda pek de temel bir yer tutmayan birtakım yetenekleri geliştirmeye çabalamak nedendi? Böylesine büyük çabaların sonunda, böylesine sıradan sonuçlar almanın bir anlamı yoktu: Oysa, öte yandan, mükemmele ulaşmam için okumam, düşünmem ve bakmam yetiyordu. İngilizceden bir çeviri yaptığım zaman, çevirdiğim cümledeki tek ve ev-

rensel anlamı kavrıyordum. Onun ötesinde, İngilizceye özgü ses ve sözleri, ille de İngilizler gibi söyleyebilmeye çalışmanın hiçbir anlamı ve nedeni yoktu benim için. Kendi kendime yüklediğim ödevin bir an önce gerçekleştirilme zorunluluğu, böylesi boş şeylerle zaman kaybetmeme engeldi. Öğrenilmesi gereken o kadar çok şey vardı ki! Geçmişi yeniden canlandırmak beş kıtayı karış karış öğrenmek, dünyanın merkezine dek uzanmak, yıldızları ve ayı kuşatmak zorundaydım. Sıkıcı ev ödevleri yapmak durumunda kaldığım zaman, tanrı vergisi yeteneklerimi nasıl da boşa harcadığıma acırdım. Çok değerli dakikalarımı yitirdiğime inanırdım. Bu duygu bana bir çeşit suçluluk yükler ve bir an önce kurtulabilmek için, bu işleri sabır taşına vurup, en kestirme yoldan bitirmeye çalışırdım.

Herhangi bir müzik aracı çalmayı da, pek küçümsüyor, bunu salt gösteriş olarak yorumluyordum. Bir sonatın temel gerçeği, bence notaların arasında gizliydi. Tıpkı *Macbeth*'in gerçeğini, kitabın yaprakları arasında bulduğumuz gibi. Ama bir yaratıcının görevi, çok daha önemli, çok daha yüceydi. Dünyaya yepyeni bir şey, gerçek bir şey getirebilmenin harikulade olduğunu düşünüyordum. Yaratıcı gücümü geliştirebileceğim bir tek alan vardı benim için: Edebiyat. Resim yapmak, kopya yapmaktan öte bir şey değildi gözümde. Sanat pek ilgilendirmiyordu beni; hele bu alanda bir yeteneğim olmadığı iyice anlaşıldıktan sonra, daha da ilgilendirmez oldu. Herhangi bir şeye baktığım zaman ayrıntılarına inmeden genel görünümü ile ilgileniyor; bu yüzden de, dört yapraklı bir çiçek bile çizemiyordum. Ama buna karşılık, dilin nasıl kullanılacağını biliyordum. Ve dil, eşyanın özüne anlam getirebildiği için de, eşyayı ışığa kavuşturuyordu. Başımdan geçen her şeyi bir hikâye halinde kâğıda dökmeyi âdet edinmiştim. Uzun uzadıya konuşmayı seviyor, yazı yazmaya bayılıyordum. Yaşantımın bir bölümünü dile getirdiğim anda, onu bir kenara atılmışlıktan kurtardığımı sanıyor; herkesin ilgisini çekmesini ve böylelikle de unutulup gitmekten kurtulmasını umuyordum. Hikâyeler uydurmak da çok hoşuma gidiyordu. Hele, kendi başımdan geçen olaylardan esinlendiğim hikâyeler, bir anlamda doğrulanmış da oluyordu. Bunların şu ya da bu anlamda bir yararı olmadığını biliyordum. Ama yine de eşi benzeri olmayan ve *varolan* hikâyelerdi ve onları, hiç yoktan ben yaratmıştım. Bu yüzden Fransızca kom-

pozisyonlarıma aşırı önem veriyor; hatta yazdıklarımı "altın kitabım"a temize çekiyordum.

Temmuz yaklaştığı zaman, köyde geçireceğim tatilin renkli düşleriyle, okulun kapanmasına pek üzülmezdim. Ama Paris'e döndükten sonra da, okulun açılacağı günü iple çekerdim. Kara armut ağacından kitaplığın yanındaki meşin koltuğa gömülür; o yıl okuyacağım yeni kitapları alırdım elime. Sayfaların ilk açılışındaki o iç gıcıklayıcı hışırtı, daha iyiden iyiye uçmamış hafif mürekkep kokusu beni çeker; haritaları karıştırmaya, resimlere bakmaya başlardım. İsterdim ki, elimin şöyle bir hareketiyle, kitaptaki bütün kişiler canlanıversin. Sayfaların arasına gizlenmiş kişiler üzerindeki gücüm, onların suskun varlığı kadar beni de etkiliyordu.

Okul ödevlerinin dışında da, okumak, en sevdiğim uğraş olmuştu. Annem, artık kitaplarını, Saint-Sulpice alanındaki Cardinale Kitaplığı'ndan alıyordu. Sıra sıra kitaplarla kaplı duvarların çevrelediği koridorlar, ortasındaki büyük masanın üzerinde yığınlarla dergilerin, gazetelerin durduğu bir büyük salonda birleşiyordu. Üyeler, bu koridorlara istedikleri gibi dalıp çıkmak, dolaşmak hakkına sahiptiler. Günün birinde, annem, beni de üye yapacağını söylediği anda, çocukluk döneminin en mutlu, en sevinçli olaylarından birini yaşadım. Kollarımla yepyeni bir evreni kucaklamak istercesine, iki elim yana açılmış, "Çocuklara Uygun Yapıtlar!" yazılı bölümün önünde uzun uzun durdum. Yüzlerce kitap vardı. Böyle bir zenginlikle gözlerim kamaşmış bir durumda, "Hepsi, hepsi benim!" diye düşündüm. Gerçeklik, en aşırı düşlerimi bile geride bırakıyordu. Önümde zenginliklerle dolu, bilinmeyen bir cennetin kapıları açılıyordu. Kitap kataloglarından birini alıp eve götürdüm. Annemlerin de yardımıyla, "Çocuklar için" işaretli kitaplardan koskoca bir liste yaptım. Her hafta, her birine ayrı ayrı içimin aktığı kitaplar arasında bir seçme yapma telaşına düşüyordum. Bunların yanı sıra, annem beni okulun yakınındaki bir kitapçıya götürüyor, bana İngilizce romanlar alıyordu. "Hesaplı" bir alışveriş oluyordu bu, çünkü okumam oldukça zaman tutuyor, böylelikle de sık sık kitap almak zorunluluğu ortadan kalkmış oluyordu. Bir sözlüğün yardımı ile, yabancı kelimelerin kara peçesini aralamak çok hoşuma gidiyordu. Çeşitli anlatımlar, türlü

hikâyeler, ayrı ayrı bir çekicilik taşıyordu. Bunları, Fransızca okusam, bu kadar beğeneceğimi sanmıyordum.

O yıl babam, *L'Abbè Constantin*'in nefis bir baskısını armağan etti bana. Kitap, Madeleine Lemaire'in resimleriyle süslenmişti. Bir pazar da, romandan uyarlanmış oyunu görmek için Comédie Française'e götürdü beni. Ömrümde ilk kez gerçek bir tiyatroya, salt büyüklerin gidebildiği bir tiyatroya adım atıyordum. Heyecandan tir tir titremeye başladım. Kırmızı koltuğa ilişir gibi oturup, kutsal bir dikkatle, bir vaiz dinler gibi oyunculara kulak verdim. Oldukça düş kırıklığına uğrattı oyuncular beni. Cécile Sorel'in boyalı saçları, abartmalı konuşma tarzı, hiç de kafamdaki Madam Scott görüntüsüne uymuyordu. İki üç yıl sonra, *Cyrano*'ya gözyaşı dökerken, *L'Aiglon*'a içim sızlarken, *Britannicus*'u titreyerek seyrederken, bütün varlığımla, sahnenin büyüsüne kaptıracaktım kendimi, ama o ilk gün, beni asıl sevindiren seyrettiğim oyun değil, babamla sokağa gitmek olmuştu. Babamla ikimiz, babamın sadece benim için seçtiği bir oyunu seyretmeye gitmiştik. Bu olay, aramızda öylesine bir içtenlik oluşturdu ki, birkaç saat boyunca babamın sadece benim olduğu duygusunu yaşadım.

Bu sıralarda, babama olan duygularımda belirli bir dönüş oldu. Çoğunlukla endişeli, üzüntülüydü babam. Foch'un, Almanlara yumuşak davranmakla kendine söz getirttiğini söyleyip duruyordu. Boyuna da Bolşeviklerden söz ediyordu. Bu Bolşevik sözcüğü, babama türlü fenalığı dokunmuş olan Boche'un adına öylesine benziyordu ki. Babam, gelecekten hiç de umutlu olmadığı için, yeniden avukatlık yapmaya başlamadı. Dedemin fabrikasına ikinci müdür oldu. O güne gelinceye dek, neye elini atsa boşa çıkmıştı. Dedem iflas ettiği için, annemin drahoması ödenmemiş; borsada yatırım yaptığı Rus mallarının hisse senetleri bir anda düşüverince, en önemli gelir kaynağından olmuştu. İster istemez, "yeni yoksul" takımından sayıyordu kendini. Ama yine de, ölçülü davranışlarını elden bırakmıyor; kendini kapıp koyvermiyor; "ahvah" edeceğine, düştüğü durumu mantık yoluyla çözmeye çalışıyordu. Babam gibi üstün yetenekleri olan bir kişinin, bu yeni durumunun yoksulluğuna bu kadar kolay ayak uydurması gözlerimi yaşartıyor, duygularla dolup taşıyordum. Bir gün, yarara oynanılan bir gösteride, babamı Courteline'in *La Paix chez soi* oyununda başrolü oynarken seyrettim. Bir yandan para sıkıntısı ile, öte yandan çocuk yaştaki karısının kaprisle-

riyle bunalmış bir gazete patronunu canlandırıyordu. Kadının anneme benzer bir yanı yoktu. Ama babamı, oynadığı kişiye benzettim. Beni neredeyse ağlatacak kadar duygulandıran, bir müstehzi yorum getirmişti rolüne. İçine kapanıklığında bir melankoli, ağırbaşlılığında bir yara gizliydi. Bu oyunu gördükten sonra babama, romantik bir ateşlilikle hayran oldum.

Yaz akşamları, yemekten sonra babam bizi yürüyüşe çıkarırdı. Luxembourg Parkı'na gider, Mèdicis alanındaki kahvelerden birinin terasına oturup dondurma yerdik. Sonra, kapıların kapanacağını haber veren çanlar çalmaya başlayınca, parkın içinden geçip geri dönerdik. Bomboş yollarda, akşam gezmelerine çıkan senatörlere gıpta ederdim. Günlük yaşantım, mevsimlerin gelip geçmesi kadar değişmezlik içinde akıp giderdi. Bu düzende en ufak bir değişiklik beni düş dünyalarına sürüklerdi. Genellikle annemin kapıya kilit vurduğu saatlerde, akşamın sessizliği içinde yürümek kış ortasında çiçeğe vurmuş bir akdiken buluvermek kadar şaşırtıcı ve şiirsel olurdu.

Bu akşamlar içinde, olağanüstülüğü olan bir akşam vardı. *Le Matin* gazetesi yakınlarındaki Café Prévost'da kakao içiyorduk. Gazetenin üzerindeki ışıklı haber bandında, New York'taki Dempsey-Carpentier boks maçının haberleri geçiyordu. Sokak köşelerini adamlar tutmuştu. Carpentier, nakavt olunca, kadınlar, erkekler gözyaşlarını tutamadılar. Böylesine büyük bir olaya tanık olmanın verdiği gurur içinde döndüm eve. Ama, babamın o sıcak, o rahat çalışma odasında oturup da, bize *Mösyö Perichon'un Gezileri*'ni okuduğu zaman, ya da her birimiz kendi kitabımıza daldığımız akşamlar da, en azından boks maçını haberlerden izlediğim akşam kadar çekiciydi benim için. Anneme, babama, kardeşime uzun uzun bakar, yüreğimin sevgiyle, gururla, şefkat dolu bir sıcaklıkla ısındığını, coşup taştığını duyardım. Sessiz, suskun, "Biz dördümüz!" derdim kendi kendime; "Ne mutluyuz!"

Bu mutlu görünüme arada bir gölge düşüren bir tek şey vardı: Bir gün yaşamının bu döneminin sona erecceğini biliyordum. İnanılmaz görünüyordu bana bu. Aşağı yukarı yirmi yıl, anan babanla, ailenle böylesine mutlu yaşa da, sonra tut, hiç yüreğin burkulmadan elin adamına git. Akıl alacak iş değildi! Hem, yirmi yıl, o adam olmaksızın gül gibi yaşa da, sonra bir anda onsuz olama. Senin için, yirmi yıl hiç

anlam taşımamış bir adama, tut âşık ol! Babama sordum: "İnsanın kocası, bir başka şeydir" diye cevap verdi. Yüzünde sözlerine eşlik eden, ama kafamdaki burguyu ortadan kaldırmaya hiç de yaramayan bir gülümseme vardı. Evliliği hiç mi hiç tutmuyordum. Bir çeşit kölelik gibi gelmiyordu bana; çünkü annemde köleye benzer bir hal görmüyordum. Beni ürküten, beni iten, evliliğin getireceği içli-dışlılıktı. "Yatağa girip, yorganı kafana çektin mi, istediğin gibi, doya doya ağlayamazsın bile!" diyor, bu düşüncemden dehşete kapılıyordum. Zaman zaman mutluluğumu bölen üzüntü nöbetlerim mi olurdu, yoksa sırf ağlamaktan zevk aldığım için mi ağlardım? Şimdi, bilemiyorum. Sanırım, ağlamam, bir çeşit sınırı aşma noktası olurdu. Kendimi zorlayıp da ağlamasam, o kadarcık olsun, kişisel özgürlükten yoksun bırakmış sayardım kendimi. Gün boyunca, herkes bana bakıyormuş gibi gelirdi. Çevremde insanların olmasından hoşlanırdım, hatta hep böyle olmasını isterdim. Ama geceleri, yatağıma girip de tek başıma kaldığım zaman, başkalarının gözlerini üzerimde duymadan biraz olsun yalnız kalabilmeyi büyük bir rahatlık olarak düşünür; büyüklerin karşısında donup katılaşan sıcacık duyguların, itkilerin varlığını yaşar, kendi kendime konuşur, günlük olayları anımsar, duygularımı alabildiğine koyverirdim. Bu kaçıştan yoksun kalmanın dayanılmaz olduğunu düşünürdüm. Birkaç dakika bile olsa, aile çevresinden sıyrılmayı, kimsenin karışması olasılığı olmadan kendi kendime konuşmayı isterdim.

*
* *

Aşırı dindardım. Ayda iki kez Abbè Martin'e günah çıkarıyor, haftada üç kez komünyon alıyor ve her sabah, *İsa'nın Sureti*'nden bir bölüm okuyordum. Teneffüslerde, okulun kilisesine kaçar, başımı ellerimin arasına alıp, ruhumu Yaradana yüceltirdim. İsa'nın çocukluk hali artık ilgilendirmiyordu beni; ama yetişkin İsa'ya tutkundum. Kutsal kitabın dışında, İsa'nın kahramanı olduğu acılı, tedirginlik verici romanları okumaya bayılıyordum. Artık onun o durgun, o ciddi, o yumuşak, o yakışıklı yüzüne bir sevgili gözüyle bakmaya başlamıştım. Zeytin ağaçlarıyla kaplı tepelerde, kar-beyazı giysinin eteklerini izliyor; çıplak ayaklarını

gözyaşlarımla yıkıyordum. O da, tıpkı Magdalena'ya gülümsediği gibi gülümsüyordu yukarıdan bana. Dizlerine sarılmaktan, kanlara bulanmış cesedini kucaklamaktan yorgun düştüğüm anda, O'nun cennete yükselmesine izin verebiliyordum.

Onun orada olduğunu bilmek nasıl da huzur veriyordu insana! Onun, yarattığı varlıklardan her birini, sanki yeryüzündeki tek yaratıkmışçasına benimsediğini, koruduğunu, gözlediğini öğretmişlerdi bana. Her an Onun gözleri üzerimdeydi ve biz Onunla kutsal konuşmalarımızı sürdürürken, geri kalan her şey ve herkes siliniyordu ortadan. Her şeyi unutuyordum. Dünyada Onunla benden başka kimse kalmıyordu. Ve varlığımın onun için gerekli olduğuna inanıyor. Onun kanalıyla, erişilmez bir değere ulaştığımı düşünüyordum. Onun bilmediği hiçbir şey yoktu. Üstünlüklerim, eksikliklerim, her şey, her şey, öğretmenimin not defterinden daha belirgin bir biçimde Onda, sonsuzluğa kaydoluyordu. Yanlışlarım, kusurlarım da gözünden kaçmıyordu tabii. Ama bunlar, pişmanlık sularında öylesine yıkanıp arınıyorlardı ki, yanılgılarım da erdemlerim kadar temiz ve parlak kalıyorlardı. Başlangıcı ve sonu olmayan o parlak aynada kendimi seyretmeye doyamıyordum bir türlü. Tanrının yüreğinde uyandırdığım sevinçle ışıl ışıl parlayan görüntüm, günlük yaşamdaki kusurlarımı, eksikliklerimi hoşgörmeme yetiyordu. Bu görüntü, beni kayıtsızlıklardan, insan yapısına özgü anlayışsızlıklardan, adaletsizliklerden koruyordu. Çünkü Tanrı her zaman *benden* yanaydı; en ufak bir yanlış yaptığım an, dizlerimin üzerine çöküp, beni bağışlamasını diliyordum. O da, benim yaralı ruhuma okşayıcı soluğunu veriyor, bağışıyla beni aydınlıklara boğuyordu. Ama genellikle, onun parıltısı içine gömüldüğüm zaman, bana yüklenen suçlar eriyip ortadan kayboluyordu. Onun yargısı, beni doğruluyor, beni kanıtlıyordu. Her zaman beni haklı çıkaran, en yüce yargılayıcıydı O. Yaşama bağladığım tüm sevgi, tüm coşku, tüm aşkla seviyordum Onu.

Her yıl, birkaç gün inzivaya çekiliyordum. Papazın öğütlerini dinliyor, ayinlere katılıyor, tesbih çekip dualar ediyor, okula şöyle bir uğrayıp, yemeklerde ermişlerin yaşam hikâyelerini dinliyordum. Akşamları eve dönünce, annem bu içine kapanık, bu suskun tapınmama saygılı bir hoşgörü gösteriyordu. Özel bir deftere, ölümsüz ruhumun esinlerini geçiriyor, ermişlere yaraşır düşüncelerimi aktarıyordum. Tan-

nya daha da yaklaşmak istiyordum, ama, bunu nasıl başarabileceğimi bilmiyordum. Davranışlarım öylesine benden istenilenlere, benden beklenilenlere uygundu ki, olduğumdan daha iyi, daha kusursuz olabilmek için yapılacak bir şey kalmıyordu geriye. Üstelik, Tanrının, benim günlük davranışlarımla gerçekten ilgilenip ilgilenmediğini de kestiremiyordum. Annemin kardeşimle beni cezalandırmasına yol açan kusurlar, ufak tefek yanlışlardan öteye geçmiyordu. Poupette'i, bir kürk yakayı kaybetti diye adamakıllı azarlamışlardı. "İngiliz Deresi"nde midye avlamaya çalışırken suya düştüğüm zaman, işiteceğim azarı düşünerek korkuya kapıldım. Şansım yaver gitti de, o seferlik bağışladılar beni. Ama bütün bu haylazlıkların, ufak tefek yaramazlıkların ve yanlışların günahla ilintisi yoktu. Bu yüzden de, onları yapmamakla kendimi olduğumdan daha temize çıkardığım inancını beslemiyordum. Bana asıl utanç veren, Tanrının bizlere o kadar çok şey vermesine karşın, bizlerden, pek az şey, o da günlük düzenimizi aksatmayan pek az şey istemesiydi. Bazen bakardım da, komünyondan gelen insanların, sanki hiçbir şey olmamışçasına yeniden günlük yaşantılarını nasıl sürdürdüklerine şaşardım. Hoş, ben de aynı şeyi yapıyordum; ama, utanıyordum da bundan. Geniş anlamda düşünüldüğü zaman, Tanrıya inananlarla inanmayanlar aynı yaşantıyı sürdürüyorlardı. Sonunda, günlük yaşam düzeni içinde doğaüstü oluşumlara yer olmadığı inancına vardım. Oysa, aslolan öte dünyaya ilişkin yaşamdı. Önemli olan oydu. Bir sabah durup dururken, ruhun sonsuz kurtuluşuna inanan bir Hıristiyanın bu dünyada olup bitenlere hiç önem vermemesi gerektiği düşüncesi saplandı kafama. Öyleyse, insanların çoğunluğu, bu dünyada nasıl yaşayabiliyorlardı? Bu konu üzerinde ne kadar kafa yorsam, aklım o kadar karışmaya başladı. Sonunda, ne olursa olsun, onların yolundan gitmemeye karar verdim: Ben yolumu seçmiş, ölümlü ile ölümsüz arasındaki seçmemi yapmıştım. "Rahibe olacağım" dedim kendi kendime. Yardım derneklerinde çalışan rahibelerin eylemi, bana gereksiz ve yararsız görünüyordu. Aklıma yatan tek şey, ömrümün sonuna kadar kendimi Tanrıya adamak olacaktı. Bir Karmelit rahibesi olacaktım. Bu düşüncemi kimselere açmadım. Nasıl olsa ciddiye almayacaklardı. Sadece evlenmemeye kararlı olduğumu açıklamakla yetindim. Babam, bu kararımı duyunca

gülümsedi. "On beşine geldiğin zaman bunu düşünecek bol bol vaktimiz olacak" dedi. İçimden kızdım gülümsemesine. Beni, tartışılmaz, sarsılmaz bir mantığın manastıra çektiğini biliyordum: Nasıl olurdu da, insan, hiçbir şeye kavuşmamayı, her şeye erişmeye yeğ tutardı?

Düşlediğim bu gelecek, pek işime gelen bir temize çıkma oldu benim için. Yıllar yılı, nasıl olsa günün birinde rahibe olacağım avuntusuyla, bu dünyanın bütün nimetlerini tattım.

*
* *

Her yaz köyde geçirdiğim iki buçuk ay içinde, mutluluğum doruk noktasına ulaşırdı. Annem, köye gittiğimizde, Paris'tekinden daha rahat, daha huzurlu olur; babam benimle daha çok ilgilenecek vakit bulur; ben de bol bol okuyup, kardeşimle oynamanın tadını çıkarırdım. Cours Desir'i özlemezdim. Çalışmanın yaşamıma verdiği gereklilik duygusu, tatilde uçup giderdi. Artık, zamanım, belirli bir düzenin kısıtlamalarına göre ayarlanmaz; onun yerine, gözlerimin önünde alabildiğine uzanan ufukların sonsuzluğu bütün günlerimi doldururdu. Ufukları, kimsenin yardımı olmaksızın, kendi başıma fethederdim. Orda, büyükler, dünyayla benim arama giremezdi. Yıl boyunca pek ender elde ettiğim yalnızlık ve özgürlük, köyde sonsuzdu; doyasıya soluklardım o yalnızlığı, o özgürlüğü. Köydeyken, tüm isteklerim bir araya geliyor ve gerçekleşiyor gibiydi. Geçmişe bağlılığım, soyluluk ve erdem duygum, aileme olan sevgim ve gittikçe gelişen bağımsızlık duygum; hep bir arada yoğunlaşıyordu.

Tatilin başında, genellikle birkaç hafta Grillière'de kalırdık. Şato, bana uçsuz bucaksız ve ezelden beri varmış gibi gelirdi. Olsa olsa elli yıl önce yapılmıştı. Ama elli yıldır koca yapıdaki bir tek çöpün yeri değiştirilmemiş; hiçbir şey yenilenmeden bırakılmıştı. Hiçbir el tutup da, geçmişin tozlarını silmeyi düşünmemişti. Eski yaşamların kokusu gelirdi hâlâ burnumuza. Tuğla döşemeli salonda, av hayvanlarının boynuzları asılıydı. Hepsi de pırıl pırıl bakardandı bu boynuzların. Artık geri gelmesi mümkün olmayan sürek avlarının görkemini yansıtır gibiydiler. Bilardo odası denilen ve genellikle bir araya toplanıp oturduğumuz

odada, saman doldurulmuş tilkiler, çaylaklar, şahinler, yani kana susamış bir törenin izleri dururdu. Odada bilardo masası yoktu artık. Kocaman, oymalı bir şömine, her zaman büyük bir titizlikle kilitlenen bir kitaplık, av dergilerinin orasına burasına yayıldığı bir büyük masa dururdu. Odanın çevresinde, üzerlerinde saramaya yüz tutmuş fotoğraflarla, tavus kuşu tüyleriyle, deniz kabuklarıyla, kilden yontularla, hiçbir zaman yakılmayan lambalarla dolu küçük küçük sehpalar vardı. Yemek odasının dışındaki odalar pek nadiren açılırdı. Naftalin kokusunun genizleri yaktığı bir oturma odası, pancurları hep kapalı duran ve artık odun istiflemek için kullanılan bir çalışma odası vardı. Eskimiş deri kokan sandık odası, çizmelerle, botlarla, kadın ayakkabılarıyla tıka basa doluydu. İki merdivenle üst katlara çıkılırdı. Bu katları kesen koridorlar, toz bulutları içinde kaybolmuş öte beriyle dolu ve artık hemen hiç kullanılmayan bir yığın odaya açılırdı. Bu odalardan birinde kardeşimle beraber yatardık. Dört köşesinde sütunları olan karyolalarımız vardı. Dergilerden kesilmiş ve beceriksizce çerçevelenmiş resimler süslerdi duvarları.

Evin en canlı, en hayat dolu yeri, bodrumun hemen yarısını kaplayan mutfaktı. Sabahları kahvaltımı mutfakta ederdim: *Sütlü kahve* ve çavdar ekmeği. Tavana yakın pencerelerden, tavukların çalımlı çalımlı dolaşışı görülürdü. Hindiler kabara kabara dolaşır. Köpekler koşuşur, arada bir de insanlar geçerdi. Kaba kütükten yapılmış masif masayı, tahta sıraları, dolapları, rafları severdim. Dökme demirden ocak, kıvılcımlar saçarak yanardı. Pirinç takımlar parlar, çeşit çeşit, boy boy bakır sahanlar, tencereler rafları doldururdu. Kepçeler, süzgeçler, tavalar sıra sıra duvarlarda boy gösterirdi. Rengârenk porselen tabaklar, mutfağa neşeli bir renk katarlar; kâseler, fincanlar, bardaklar, sürahiler, kavanozlar, taslar ayrı bir şenlik getirirlerdi. Dökme demirden, pişirilmiş kilden, porselenden, alüminyumdan, bakırdan, tenekeden, çeşit çeşit, renk renk ve sayısız tencereler, tavalar, çorba kâseleri, et tabakları, sosluklar, rendeler, değirmenler, merdaneler, pasta kalıpları, maşrapalar, ölçekler; neler de neler!! Koridorun öteki ucunda, kumrukların koklaştığı yanda süthane vardı. Burada, cilalı tahtadan ve sırlanmış topraktan büyük tekneler, karaağaçtan yayıklar, koca koca tereyağı topakları, beyaz müslin örtüler altında kat kat peynirler dururdu. Bütün bu sağlığa uygun temiz-

lik ve çıplaklık ile süt çocuklarını anımsatan koku, ardıma bakmadan kaçmam için yetip de artardı. Ama, meyvelerin saklandığı odaya gitmeye bayılırdım. Elmalar, armutlar, tepsilere dizilip olgunlaşmaya bırakılırdı burada. Fıçılar, şişeler, tavandan asılı sosisler, jambonlar, iplerle bağlanmış demet demet soğanlar, kuru mantarlarla dolu kilere uğramayı da pek severdim. La Grillière'de lüks adına geri kalmış ne varsa, hepsi de bodrum katında gizliydi. Bahçe de, en azından evin üst katları kadar sevimsiz ve soğuktu. Ne bir çiçek, ne bir bank, ne de şöyle oturup da kitabını okuyabileceğin güneşli bir köşe. Evin önündeki büyük taş merdivenlerin hemen karşısından bir dere akardı. Hizmetçiler, evin büyük çamaşırını, koca koca tahta tokaçlarla burada yoğup yıkarlardı. Derenin öte yakasındaki çimenlik, şatodan da eski bir yapıya kadar uzanırdı. Eski koşum takımlarıyla dolu, örümcek ağlarıyla kaplanmış olan bu yapıya "arka taraf" denirdi. Bu yapının yanındaki ahırlarda, durmadan kişneyen üç dört at vardı.

Eniştem, halam, kuzenlerim, bu dekora pek uygun düşen bir yaşantı sürerlerdi. Hélène halam, sabahın altısında kalkar, evde ne kadar dolap varsa, köşe bucak yoklardı. Evde o kadar hizmetçi varken, iş yapmasına hiç gerek yoktu. Arada bir yemek pişirir; eline iğne iplik almazdı. Bir kerecik olsun kitap okuduğu görülmemişti. Ama yine de, kendine ayıracak bir tek dakikası olmadığından yakınıp dururdu. Bodrumdan tavan arasına, tavan arasından bodruma, durmadan gidip gelir, burnunu sokmadığı bir kapı, didiklemediği bir dolap, köşesini bucağını karıştırmadığı bir yer kalmazdı. Eniştem dokuza doğru aşağı iner, koşumlukta tozluklarını parlatır, sonra atını eğerlemeye giderdi. Madeleine, hayvanlarıyla haşır neşir olurdu. Robert, yataktan çıkmak bilmezdi. Öğlen yemeği hep geç yenirdi. Yemeğe oturmadan önce Maurice amca, büyük bir ütizlikle salatanın yağını, sirkesini koyar, tahta kaşıklarla evire çevire karıştırırdı. Yemeğe başlarken, kavunların nasıl çıkacağı üzerine hararetli bir tartışmaya girilir; yemek bitince armutların çeşidi üzerinde karşılaştırmalar yapılırdı. Bu arada habire bir şeyler yenir ve pek az konuşulurdu. Sonra halam yeniden dolapları denetlemeye başlar; eniştem, av takımlarını toparlayıp ahıra yollanırdı. Madeleine, Poupette ve benimle oyun oynardı. Robert, çoğu kez hiçbir şey yapmaz;

arada bir balık tutmaya çıkar, eylül gelince de ava gidedi. Birkaç sefer, evde kalmış, çaptan düşmüş özel öğretmenler getirip, Robert'in kafasına birkaç rakamla, az buçuk okuyup yazma yerleştirmeye çalışmışlardı. Sonra, teni sararmış, yaşlıca bir kadın, kendini Madeleine'e adamıştı. Madeleine, çekip çevrilmesi daha dolay bir kişiydi ve ailede, eline kitap alan tek insan oydu. Durmadan roman okur; düşlere kapılır; çok güzel bir kız olduğunu ve çevresinde âşıkların pervane gibi döndüğünü kurardı. Akşamları, herkes bilardo odasında toplanırdı. Babam, lambalar yakılsın isterdi. Halam, daha ortalık aydınlık diye çığlık çığlığa diretirdi, ama sonunda pes eder, ölü gözü gibi bir idare lambasını yaktırıp, ortadaki masanın üzerine koyardı. Yemekten sonra, yine dolaşmaya başlar, karanlık koridorlar boyunca ayak sesleri duyulurdu. Robert'le eniştem, mahmur gözlerle, çakılmış gibi koltuklarında otururlar, yatma vakti bir an önce gelse diye beklerlerdi. Kırk yılda bir, ya biri ya öteki, bir spor dergisi alır, birkaç dakika sayfalarını karıştırıp, şöyle bir göz atardı. Ertesi sabah, al baştan, her şey bir önceki günün eşi olarak başlar ve sürerdi. Sadece pazarları değişik bir gün olurdu. Pazar günleri, evde ne kadar dolap, ne kadar kapak, ne kadar kapı varsa, tek tek kilitlendikten sonra, köpeklerin çektiği arabaya binilir ve Saint-Germain-les-Belles'deki kiliseye gidilirdi. Halama hiç konuk gelmezdi. Kendisi de kimselere gitmezdi.

Bu tür yaşantı, benim işime geliyordu. Günün büyük kısmını, kardeşim ve kuzenimle beraber, kroket alanında geçiriyor, geri kalan zamanda da durmadan okuyordum. Bazen, üçümüz birden kestane ağaçlarının arasına dalar, mantar arardık. Mantar çeşitlerini titizlikle inceler; yabani mantarları toplamaz, zehirli mantarlardan dikkatle kaçar, buruşmaya yüz tutmuş olanlarına sırt çevirir, sadece kenarları düzgün bir biçimde kıvrılmış, sapları dimdik, tepeleri kahverengiye ya da maviye çalan, körpe mantarları toplardık. Ağaçların arasında dolaşır, yosunları aralayıp, yabani sarmaşıkları bir kenara iterken, kurt mantarlarına çarpar, bunları dağıtıp, içlerindeki tozun havaya bulut gibi saçılmasına sebep olurduk. Bazen de Robert'le beraber balığa çıkar, tatlı su karidesi tutardık. Ya da, Madeleine'in tavus kuşlarına yem bulmak için karınca yuvalarını bozup, kürekler dolusu beyazımsı yumurta toplardık.

Büyük araba, artık hiç çıkarılmıyordu arabalıktan. Meyrignac'a gitmek için, her on dakikada bir duran trene binip, bir saat tıngır tıngır gitmemiz gerekiyordu. Sonra da, eşek arabasına eşyamızı yükleyip, biz de yayan yola koyuluyor, eve yürüyerek gidiyorduk. Meyrignac'tan daha güzel bir yer olabileceğini sanmazdım hiç. Bir anlamda, oradaki yaşamımız, son derece sade, renksizdi. Poupette'le ben, ne kroket oynuyor, ne de bahçede başka bir eğlence bulabiliyorduk kendimize. Neden bilmem, babam bize bisiklet almaya kalkışınca, annem karşı çıkmıştı buna. Yüzmesini bilmiyorduk; üstelik Vézère ırmağı da evden oldukça uzaktı. Kırk yılda bir eve yaklaşan bir otomobil sesi duyulsa, annemle Marguerite teyzem hemen içeri koşup, kendilerine çeki düzen vermeye bakarlardı. Gelen konukların hiç çocukları yoktu. Ama hareketli oyunlar, eğlenceler olmadan da günleri geçirebiliyordum pekâlâ. Okumak, yürümek, kardeşimle oyun oynamaktan başka isteğim yoktu.

En sevdiğim şey de, sabahları erken kalkıp, doğanın güne uyanmasını gözlemekti. Elime bir kitap alır, daha uykusu dağılmamış evden sessizce dışarı süzülür, bahçe kapısını aralayıp çıkardım. Çimenlere oturamazdım, kırağıyla bembeyaz olurdu. Yol boyunca yürür, özene bezene seçilmiş ağaçlarla dolu, dedemin, "göstermelik bahçe" dediği koruluğun yanından geçerdim. Arada bir durup, birkaç sayfa okur; sert havanın yanaklarıma çarpıp yumuşamasını zevkle tadardım. Toprağı örten ince kırağı örtüsü çatlar, yavaş yavaş eriyip gözden kaybolurdu. Mora salmış kayınlar, laciverdi sedirler, gümüşe kesmiş kavaklar, cennetteki ilk sabahın tazeliği ile parıl parıl yanarlardı. Ve yeryüzünün güzelliğine, Tanrının yüceliğine uyanık tek kişi ben olurdum. Bütün bu güzellikleri, yüreğimin ta derinlerinde duyarken, bir yandan da, içten içe sıcak kakaolu ve tereyağları erimiş kızarmış ekmekli kahvaltıyı düşlerdim. Arılar, türkülerle coşmaya, mor salkımların yeşil örtüleri güneşte kokularla açılmaya başladığında, başkaları için yeni başlayan bir günle, ortak ve gizli bir geçmişi paylaşıyormuşum gibi gelirdi bana. Herkese günaydın dedikten ve kahvaltı ettikten sonra, katalpa ağacının altındaki madeni masanın başına geçer, "tatil ödevleri"mi yapmaya koyulurdum. Pek sudan, pek kolay bir ödevle uğraşıyormuşum gibi yaparken, bir yandan da yazın seslerine kulak vermek en sevdiğim anları kapsardı. Eşekarı-

larının vızıltısı, hindilerin çığırtkanlığı, tavus kuşunun cıyak cıyak bağırması, yaprakların fısıltısı, mutfaktan gelen karamel, kakao, çikolata, kahve kokularına karışan floksların kokusu, ders kitabımın üzerinde halkalar çizip oynaşan güneşin ışıkları... Hepsi ile, her şey ile bütünleştiğimi duyuyordum. Bizim yerimiz, şimdi ve her zaman buradaydı.

Dedem öğleye doğru inerdi. Beyaz favorilerinin arasında uzanan çenesi, hep pırıl pırıl yeni tıraşlı olurdu. Yemek vaktine kadar *Echo de Paris*'yi okurdu. Hep dört başı mamur yemek yemeyi severdi: Yanında bol balkabağı haşlaması olan keklik kızartması, fırında tavuk, zeytinli ördek dolması, tavşan budu, çeşitli ezmeler, pastalar, acıbadem kurabiyeleri, tatlılar, tuzlular, biçim biçim, çeşit çeşit yiyecekler. Eski model borulu gramofonda plaklar çalınırken, dedem, babamla konuşup şakalaşırdı. Yemek boyunca birbirlerine takılırlar; güler, konuşur, hatta şarkılar söylerlerdi. Aile anılarını, kim ne zaman ne yapmış, ne zaman ne demiş, nasıl demiş, tekrar tekrar anlatır, her seferinde de aynı içtenlik, aynı coşkunlukla gülerlerdi. Yemekten sonra kardeşimle dolaşmaya çıkardık. Katırtırnakları, böğürtlen dikenleri kollarımızı bacaklarımızı çize çize, yürür ha yürürdük. Kestane ağaçlarının arasında gezinir, tarlalara girer, kırlara açılırdık. Büyük buluşlarımız olurdu. Şurada bir gölcük, burada bir çağlayan, çevreden kopuk bir fundalığın ortasında, üzerine tırmanıp Monédieres dağının mavi siluetini kolladığımız bir granit kütlesi. Bir yandan yürür, bir yandan da yol boyunca gördüğümüz taze cevizlerin, böğürtlenlerin tadına bakar: her ağaçtan bir elma koparıp dişlerdik. Ama sütleğen otunun sütüne sürülmemeye, "Süleymanın Mührü" denilen o zehirli, kırmızı top gibi bitkileri ellememeye dikkat ederdik. Yeni biçilmiş samanın kokusundan sarhoş, hanımellerinin iç bayıltıcı kokusuyla başımız dönmüş, başaklanmış karabuğdayın sıcaklığı burnumuzda, güneşten ılınmış yosunlara ya da çimenlere uzanır, okurduk. Bazen de, öğle sonlarını tek başıma, göstermelik bahçede geçirirdim. Bir yandan ağaçların gölgelerinin giderek kısaldığım, kelebeklerin birdir-bir oynadıklarını göz ucuyla seyreder, bir yandan da alabildiğine, doyasıya okurdum.

Hava yağmurlu oldu mu, evden çıkmazdık. Başkalarının bana zorla bir şey yaptırmasına bütün gücümle karşı koyan ben, hava gibi doğal

birtakım kısıtlamalardan hiç yakınmazdım. Yeşil döşemeli koltukları, saramaya yüztutmuş müslin perdeli büyük pencereleri ile oturma odasında oturmayı severdim. Şöminenin mermerinde, raflarda, masalarda, bir sürü ölü eşya kaybolup gidiyordu. Doldurulmuş kuşların tüyleri yoluk yoluk dökülüyor, kurutulmuş çiçekler dağılıp toz oluyor, deniz kabukları cansız, mat bir griliğe dönüşüyordu. Bir tabureye çıkar, kitaplığın raflarını karıştırırdım. Ya Fennimore Cooper'dan bir roman çıkardı karşıma, ya da daha önce rastlamadığım, sayfaları düzensiz açılmış bir dergi. Tuşlarından bazısı hepten susmuş, bazısı akortsuz bir de piyano vardı. Annem, notalığa dedemin sevdiği şarkıların notalarını yerleştirir, piyanonun başına geçerdi. Dedem de bütün şarkılarımıza katılırdı.

Havanın güzel olduğu akşamlar, yemekten sonra bahçede dolaşmaya çıkardım. Başımın üzerinde Samanyolu uzayıp giderdi. Manolyaların baş döndürücü kokularının baygınlığını içime çeker, bir yandan da kayan yıldızları kollardım. Sonra, elimde bir şamdan, yatmaya giderdim. Ayrı odam vardı. Avluya bakardı. Odunluğu, çamaşırlığı, eski model arabaların durduğu arabalığı görürdüm penceremden. Odanın ufaklığı hoşuma giderdi. Bir karyola, bir komodin, bir de konsolun üzerinde eltası ile maşrapa vardı. Burası, tam bana göre, sanki ölçülüp biçilmiş bir ufacık hücreydi; tıpkı bir zamanlar sığındığım, babamın çalışma masasının altındaki boşluk gibi. Kardeşimin benimle beraber olması ağır gelmezdi bana, ama, yalnızlık gibisi de yoktu. Ermişlik nöbetlerimden biri başladı mı, nefsime eziyet olsun diye kuru tahtanın üzerinde yatabilme olanağını dahi, yalnız odada kalmaya borçluydum. Ama her şeyden önce ve her şeyden önemli olan, yalnız odada yatmanın doğurduğu bir başka olanaktı: Yatağa girmeden uzun uzun pencerenin önünde dikilebiliyor, bazen de gece yarısı uykudan fırlayıp, uykuya dalmış gecenin ılık soluğuna kulak verebiliyordum. Pencereden dışarı sarkar, ta oralara yükselmiş kiraz dallarının yapraklarını avuçlayıp okşardım. Kaynaktaki su, yosun bağlamış bir taşın üzerinden guruldayarak seker, zaman zaman bir inek ağılın kapısını teperdi. Kuru ot ve samının kokusunu nerdeyse duyacakmışım gibi olurdu. Yürek çarpıntısı gibi tekdüze ve aksaksız bir çekirgenin sesi duyulur; sonsuza ulaşan ses-

sizliğe ve göklerin sonsuzluğuna karşı yeryüzü, içimdeki fısıltıyı tekrarlayıp dururdu sanki: "Ben buradayım işte!" Yüreğim, toprağın canlı sıcaklığı ile, yıldızların ışıl ışıl donukluğu arasında bir sarkaç gibi gidip gelirdi. Orda yukarda bir yerde Tanrı vardı ve O, beni gözlüyordu. Rüzgârın ılık okşamaları altında, geceyi saran çiçek kokularıyla, sonsuzluğu parmaklarımın ucuna getiren kanımdaki bu coşku ile kendimden geçerdim.

Büyüklerin dilinden düşmeyen bir söz vardı: "Uygunsuz." Bu sözün gerçek anlamını, kesin tanımını bir türlü kavrayamıyordum. Önceleri, müstehcen yayın denilen şeylerle ilintili olduğunu düşündüm. Madam de Ségur'ün *Tatiller* adlı romanındaki kişilerden biri, bir hortlak hikâyesi anlatır ve ıslanmış yatak çarşaflarında son bulan bir karabasandan söz eder. Bu ıslanmış yatak çarşafları hikâyesi, annemle babamı olduğu kadar, beni de tiksindirmişti. O yaşlardayken, uygunsuz sözünün bende uyandırdığı çağrışım, bedenimizin "dışkı" atmak gibi işlevlerine bağlı kalıyordu. Daha sonraları, sadece bu gibi işlevlerin değil, bedenimizin tümüyle iğrenç ve utanç verici olduğunu öğrendim. Bu yüzden de, vücudun sakınılması, saklanılması gerekliydi. İnsanın çamaşırlarını veya çok sınırlı bazı yerleri dışında çıplak etini göstermesi uygunsuzluğun ta kendisiydi. Giyim kuşamdaki bazı ayrıntılarla, belirli bazı davranışlar da, göstermecilik denilen türdeki uygunsuzluktu. Bu alandaki kısıtlamalar özellikle kadınlara uygulanan yasaklar çerçevesine giriyordu. Gerçek bir "hanımefendi"nin, göğüslerini fazla açmaması, kısa etek giymemesi, saçlarını boyatmaması ya da kıvırtmaması, yüzünü gözünü boyamaması gerekirdi. Aklı başında bir hanım, sereserpe oturup, uzanmaz; metro istasyonlarında, öyle herkesin içinde sarılıp da kocasını öpemezdi. Bu kuralları yerine getirmeyen kadın, "hanımefendi" sayılmazdı. Uygunsuzluk, günah demek değildi; değildi ama, aşağılanmadan da beter olan dedikodulara, kötü sözlere yol açardı. Kardeşimle ben, göstermelik bir aldatmaca arkasında önemli bir şeyin gizlendiğini anlıyor ve kendi-

mizi bu bilinmedik şeye karşı savunmak için, işi alaya almaya, küçümsemeye çalışıyorduk. Luxembourg Parkı'nda dolaşırken yanımızdan iki âşık geçse, hemen birbirimizi dürter, kıkır kıkır gülüşürdük. Uygunsuzluk, çok belirsiz ve bulanık bir şekilde, bir başka oluşuma, "uygunsuz" kitaplara bağlanıyordu kafamda. Bazen annem, okumam için bana kitap vermeden önce, birkaç sayfasını iğneler, öyle verirdi. Örneğin H. G. Wells'in *Dünyaların Savaşı* adlı romanında, koca bir bölüm annemin sansürüne uğramıştı. İğneleri çıkarıp da, benden gizlenilenlerin ne olduğunu öğrenmeye hiç yanaşmadım; ama merak kurdu da içimi kemirmekten hiç geri durmadı. Çok tuhaf bir durumdu bu. Büyükler, benim yanımda rahat rahat konuşurlardı. Ayağım hiçbir şeye takılmadan dünyayı gezip dolaşarak öğreniyordum. Ama bu görünürdeki saydamlığın altında bir şeyler gizliydi. Neydi o gizlenen? Ve nerede gizleniyordu? Çaresizlik içinde, gözlerimi giderek genişleyen ufkumda dolaştırır, herhangi bir belirli perdeyle gizlenmemiş, ama yine de görünmeyen o yerin, o şeyin ne olduğunu araştırıp dururdum.

Bir gün babamın masasında çalışıyordum. Birden dirseğim, sarı kaplı bir kitaba değdi. Baktım: *Cosmopolis* diye bir kitap. Yorulmuştum çalışmaktan; hemen hemen farkında olmadan uzanıp kitabı aldım ve mekanik bir hareketle açtım. Niyetim okumak değildi; ama daha ilk bakışta, sözlerin cümle içindeki anlamlarını kafamda billurlaştırmadan, cümleleri yoğunlukları içinde tartmadan kitabın içindeki gizliliğin tadını alıverdim bir anda. Yine bir anda annemi tepeme dikilmiş buldum. "Ne yapıyorsun?" dedi. Bir şeyler kekeledim. *"Yapmamalısın!"* diye bağırdı. "Sana ait olmayan kitaplara *el sürmemelisin!*" Sesinde nerdeyse yalvaran bir ton vardı ve yüzünde, hiçbir anlatımın ulaşamayacağı bir endişe seziliyordu. *Cosmopolis*'in sayfaları arasında, her an üzerime atılmaya hazır bir tehlike bekliyordu beni; anlamıştım annemin suratındaki ifadeden. Bir daha böyle bir şey yapmayacağıma söz verdim. Kafamda, bu olay daha eskiden geçmiş bir başka olayla sıkı sıkıya bağlandı. Çok ufakken, yine aynı koltukta oturmuş, parmağımı da elektrik prizine sokmuştum. Elektrik çarpınca, şaşkınlık ve acıyla bağırıp ağlamaya başlamıştım. Annem konuşurken mi prize takıldı gözüm, yoksa bu bağlantıyı daha sonra mı kurdum, bilemiyorum. Ne var ki, kitaplıktaki Zola'lardan veya Bourget'lerden herhangi birine el alsam, aynı çarpmayı, aynı şok

duygusunu yeniden yaşayacağım gibi bir ağırlık çöktü içime. Yüzeyden bakıldığı zaman ölümcül gücü hiç belli olmadığı için gözümü bir türlü ayıramadığım metrodaki "*ölüm tehlikesi*" levhası gibi, artık yazıları okunmaz hale gelmiş kapaklar içindeki eski kitaplar da, taşıdıkları tehlikeli etkiyi ilk bakışta belli etmedikleri için, içimde aynı çarpıntıyı, aynı heyecanı uyarıyorlardı.

İlk komünyonumdan önceki günlerde, Tanrının temsilcisi papaz efendi, bizleri merak kurduna karşı korumak amacıyla bir hikâye anlatmış; ama bu hikâye bendeki merak etme huyunu körüklemekten başka bir şeye yaramamıştı. Pek düşünceli sayılmayacak bir ana babanın çocuğu olan akıllı ve ölçülü davranışlarıyla kendini sevdirmiş bir kızcağız varmış. Bu kız, bir gün günah çıkarmaya gelmiş. Kızcağız o sıra öylesine kötü bir kitap okumuşmuş ki, Tanrıya inancını kaybetmiş ve yaşamdan ölesiye bıkmışmış. Papaz efendi, onu doğru yola getirmeye çalışmış ama, kız artık umutsuz bir durumdaymış. Birkaç gün sonra duymuşlar ki, intihar etmiş. Bu hikâyeye ilk tepkim, kıza imrenmek oldu. Benden sadece bir yaş büyük olduğu halde, benden ne kadar daha çok şey biliyordu. Sonra birden çelişkiler içinde çırpınmaya başladım. Tanrı inancı, cehenneme karşı bir sigortaydı benim için. Cehennemden ödüm patlayacak derecede korktuğum için, kendimi öldürmek gibi bir günah işleyemezdim. Ama insan bir kez Tanrı korkusunu, Tanrı inancını attı mı yüreğinden, o zaman cehennemin bütün uçurumları ayakları dibinde açılıverir. Eğer gerçekten hak etmemiş olsa, insanın başına böylesi bir felaket gelebilir mi? İntihar eden kızcağız, söz dinlememek gibi bir günahı bile işlememişti; onun yaptığı tek şey, ruhunu ordan oraya savuran belirsiz güçlere kendini kaptırmış olmasıydı. Peki öyleyse, Tanrı neden yardımına koşmamıştı? Ve nasıl oluyordu da, ölümlü kişilerin sözleri, doğaüstü yazgıları ortadan kaldırabiliyordu? Hiç aklımın almadığı şey de, bilginin, umutsuzluk ve yıkıntıya yol açışıydı. Ruhsal öğreticimiz, bu kötü kitapların yaşamı yanlış belirttiğinden söz etmemişti. Eğer bu kitaplarda yer alanlar, gerçeklere aykırı olsaydı, papaz efendi bunları söylemeden geçmez, yanlışlıklarını ortaya serıverirdi. Bence, papazın kurtarmayı başaramadığı kızın asıl trajedisi, gerçeği çok vakitsiz öğrenip anlaması olmuştu. Nasıl olsa günün birinde,

bu gerçeği ben de öğreneceğim, ama bu gerçek, *beni* öldürmeyecek diye düşünüyordum. Gerçeği bilmenin, bir belirli yaşta ölümcül olması fikri, hiç de akla ve sağduyuya yatkın gelmiyordu bana.

Üstelik, bütün iş yaşla da bitmiyordu. Lili teyzem, sadece "Genç kızlar için kitaplar" damgasını taşıyan yayınları okuyabiliyordu. Bir gün annem, Louise'in elinden *Claudine Okulda* adındaki kitabı çekip almıştı. O akşam, babama anlatırken, "Allahtan, kitabın ne dediğinden haberi yoktu!" dedi. Bilgi Ağacının bazen ölümcül zehirli olabilen meyvesini korkmadan ve istediğiniz gibi koparabilmenin tek çaresi evli olmaktı. Bunun nedenini de bir türlü çözemiyordum. Bu sorunları, arkadaşlarıma açmayı da aklımın köşesinden geçirmezdim. Bir kızı, öteki kızlarla "kötü şeyler konuşuyor" diye okuldan atmışlardı. O kız, benimle öyle şeyler konuşmaya kalkışsaydı, hiç duymazlıktan gelirdim diye düşünüp böbürleniyordum.

Ama kuzenim Madeleine, aklına ne eserse okuyabiliyordu. Daha on iki yaşındayken, babam onu *Üç Silahşörler*'i okurken yakalamıştı da, küplere binmişti. Oysa, Hélène halam, çaresizlik içinde omuz silkmekten başka bir şeycikler yapmamıştı. "Yaşına göre çok ileri" romanlar içine gömüldüğü halde, Madeleine'in aklından geçmiyordu intihar etmek. 1919 yılında, annemler, Rennes sokağında, Montparnasse bulvarındaki evimizden daha ucuz bir ev bulmuşlardı. Ev taşınırken ayak altında olmayalım diye, kardeşimle beni, ekimin ortalarına kadar La Grillière'de bıraktılar. Sabahtan akşama kadar Madeleine'le beraberdik. Bir gün, kroket oynadıktan sonra, durup dururken, yasak kitaplarda gizli olan şeyin ne olduğunu soruverdim Madeleine'e. Bu gizli şeylerin ne olduğu değildi merak ettiğim. Öğrenmek istediğim tek şey, bu kitapların neden yasaklandığı idi.

Oyun sopalarımızı bir yana bırakmış; üçümüz de kroket alanının kenarındaki çimenlere uzanmıştık. Madeleine, önce bir durakladı. Sonra kıkır kıkır gülmeye başladı. Sonra da anlattı. Köpeğinin arka ayaklarının arasındaki iki topu gösterdi bize. Sonra, "İşte" dedi, "*erkeklerde* de onlardan var." Okuduğu hikâye kitaplarından birinde, çok melodramatik bir olay anlatılıyormuş. Kocasını pek fazla kıskanan bir kadın, adam uyurken, o "topları" kestirmiş. Adam ölmüş. Bu anatomi dersini pek yersiz ve asıl sorunla ilintisiz gördüğüm için, "kötü şeylerden konuşmaya"

başladığını farketmeden, Madeleine'e daha anlatsın diye direttim. O zaman Madeleine, "âşık" ve "metres" sözlerinin anlamını açıkladı. Eğer annemle Maurice enişte birbirlerine âşık olurlarsa, annem onun metresi olurmuş, o da annemin âşığı olurmuş. "Aşk" sözünün ne demeye geldiğini açık sekçik söylemedi. Anlattıkları da, kafamı biraz daha bulandırıp, huzurumu kaçırmaktan başka bir şeye yaramadı. Yalnız çocukların nasıl doğduğunu anlatırken söylediklerine takıldım. Bu olayın Tanrının isteği ile olduğuna çoktandır inanmıyordum zaten; çünkü mucizeler bir yana, Tanrının etkisinin ancak doğal nedenler kanalıyla işlediğini biliyordum. Bu dünyaya ilişkin işlerin, bu dünyaya ilişkin açıklamaları olmalıydı. Madeleine, bütün bu kuşkularımı doğruladı. Çocuklar, annelerinin rahimleri içinde büyürlermiş meğer. Birkaç gün önce, aşçı, bir tavşanın derisini yüzerken, içinde altı tane yavru bulmuş. Bir kadının çocuğu olacağı zaman, ona gebe derlermiş, karnı şişermiş. Madeleine, başka bir şey anlatmadı. Ama bir iki yıl içinde, benim vücudumda da bazı değişmeler olacağını söyledi. Benden de "beyazlar" gelecekti, sonra her ay kanayacaktım ve bacaklarımın arasına bir bez bağlayacaktım. Bu akıntılara da "kırmızılar" mı denecek diye sordum. Kardeşim de, o bezlerle nasıl baş edeceğini düşünüp tasalandı. O bezler oradayken, çişini nasıl yapacaktı? Bu sorular Madeleine'i sıktı. Birer küçük budala olduğumuzu söyleyip, bunlar adam olmaz gibilerden omuzlarını silkti ve tavuklarına yem vermeye gitti. Belki de çocuksu tavırlarımızdan, daha bu işlere, bu bilgilere hazır olmadığımızı anlamıştı da, ayrıntılara girmekten kaçınmıştı. Şaşkınlıktan dilim tutulmuştu. Hep sanırdım ki, büyüklerin böylesine üstüne titreyip gizledikleri şeyler, çok daha yüce, çok daha anlamlı, çok daha önemliydi. Öte yandan da, Madeleine'in bunları anlatırken takındığı gizemli tavır, söylediklerinin önemsizliğiyle bir türlü bağdaşmıyordu. Bu işte bir yanlış vardı, ama ne olduğunu anlayamıyordum bir türlü. Bu konuşmamızı izleyen günler boyunca kafamı kurcalayan kavram üzerinde hiçbir açıklamaya girişmemişti Madeleine. Nedenle sonucun zorunlu olarak birbirine bağlı olduklarını kavramıştım; ama, bir kadının karnında canlı canlı bir yaratığın büyümesine, evlenme töreninin sebep olmasını kabul edemiyordum. Karı ile koca arasında geçen organik bir işlem olması gerekli gibi geliyordu bana. Bu konuyu, hayvanları gözlemleyerek biraz aydınlığa kavuştura-

bilirdim belki. Bir gün, koca bir köpeğin, Madeleine'in köpeğinin arka ayaklarına yapıştığını görmüştüm. Madeleine, iki gözü iki çeşme onları ayırmaya çalışıyordu. "Yavrular çok kocaman olacak! Köpeğim ölecek!" diye ağlıyordu. Ama ne köpeklerin, ne de sineklerle kümesteki hayvanların yaptıklarını, insanlara bağlayamıyordum. "Kan bağı", "aynı kanı taşıyan çocuklar", "kan akrabalığı", "insanın kendi kanı canı", "kan su kadar kolay akmaz" gibi deyimlerden bütün anladığım, düğün günü kocanın kanından biraz alıp, karısının damarlarına verdikleri düşüncesi olmuştu. Yeni evlileri, erkeğin sağ bileği, kadının sol bileğine bağlı olarak yan yana dururlarken düşünüyor; bu işlemin, papaz ve birkaç tanığın önünde gerçekleştirilen bir ameliyat olduğuna inanıyordum.

Madeleine'in ortaya attığı iki çift laf, kafamızı karıştırmış, üstelik düzenimizi temelden bozmuştu. Çünkü, kardeşim de ben de, kendimizi açık saçık konuşmaktan alamaz olmuştuk. Her zaman başka dünyalardaymış gibi dolaşan ve ahlak konularında pek de tutucu olmayan Hélène halam, bize hiç karışmıyordu. Aklımıza gelen gelmeyen, "hoş olmayan," "uygunsuz" sözlerin hepsini, halamın yanında sayıp dökmeye başlamıştık. Otturma odasında toplanırdık. Halam piyanonun başına geçer 1900'lerden kalma ne kadar şarkı varsa, söylemeye başlardı. Pek çok şarkı bilirdi. Biz, hep akıl çelici, ne yana çeksen o yana giden şarkıları seçerdik. Hele "*O beyaz göğüsler, yaban çileklerinden çok daha tatlı doluyor ağzımın açlığına, emdiğim sütler* " şarkısına bayılıyorduk. Bu şarkının başlangıcı, aklımızı kurcalayıp duruyordu. Sözleri olduğu gibi mi yorumlamalıydık, yoksa başka bir anlama geliyor muydu? Erkeklerin arada bir meme emdiği oluyor muydu? Yoksa bu, "âşık"ların gizli tapınmalarından biri miydi? Ne olursa olsun, kesin olan tek şey, bu sözlerin "uygunsuz" olduğuydu. Şarkının sözlerini, buğulanmış camlara parmaklarımızla yazıyor, Hélène halamın önünde avazımız çıktığınca bu şarkıyı söylüyorduk. Halama boyuna "uygunsuz" sorular soruyor ve büyüklerin, bizi artık eskisi gibi uyutamayacağını ima ediyorduk. Sanırım bu aşırılıklarımız, bayağı planlı ve düzenliydi; çünkü gizli kapaklılığa dayanamıyorduk. Büyüklere, gizlerini çözdüğümüzü belli etmek istiyorduk ama, bunu dobra dobra söylemeye yüreğimiz elvermiyordu da, içimizi bir başka yoldan boşaltmaya çalışıyorduk. Doğru sözlülüğümüz, açık yürekliliğimiz, nerdeyse bir kışkırtma niteliğine

büründü. Paris'e döndüğümüzde, sözünü benim kadar esirgemeyen kardeşim, anneme gidip, bebekler insanın karnından mı çıkar, diye sormaz mı! Annem, oldukça sert bir sesle, "Neden böyle saçma sapan şeyler sorup duruyorsun? Nasıl olsa bilmediğiniz yok!" dedi. Demek Hélène halam, olup biteni yetiştirmişti anneme. Bu ilk engeli aşmanın verdiği rahatlıkla, annemi sıkıştırıp, biraz daha bir şeyler öğrenmeye çalıştık. Annem, bebeklerin, hemen hemen hiç sıkıntısız bir biçimde anüsten çıktıklarını anlattı. Kayıtsız bir sesle konuşuyordu; ama, yine de daha ötesini sormayı göze alamadık. Bir daha da annemle bu konuları konuşmadım; o da bize bu konuda hiçbir şey söylemedi.

Gebelik ve doğum olayları üzerinde uzun süre kafa yorduğumu sanmıyorum. Anımsadığım kadarıyla, bu olaylarla kendi geleceğim arasında da bir bağıntı kurmadım. Evlenmeye, çocuk doğurmaya karşıydım; onun için de bu konuların benimle ilgisi olmadığını düşünüyordum. Ama, gözümün açılması, beni bir başka yönden huzursuz kıldı. Gözümüz açılmasına açılmıştı ama, açıklanmamış pek çok soru vardı kafamda. Çocuk doğması gibi ciddi bir olayla, "hoş olmayan", "uygunsuz" şeyler arasında nasıl bir ilinti olabilirdi? Eğer bir ilinti yoksa, Madeleine'in ses tonu ve annemin takındığı tavır, neden böyle bir ilintinin varlığını sokmuştu kafamıza? Annem, bizim diretmemiz üzerine bu konulara değinmiş, üstelik pek üstünkörü geçtiği gibi, evlilikten hiç mi hiç söz etmemişti. Fizyolojik olaylar, herkesin bildiği, tıpkı dünyanın dönüşünü bildiğimiz gibi, bilinip kabul edilen olaylardı. Öyleyse, her konuyu rahatça bizlerle konuşan annem, neden bunları hiç açmamıştı? Sonra, eğer bize yasaklanan kitaplar, kuzenimin anlattığı gibi, gülünç sayılacak şeylerden söz ediyorlarsa, bunları okumakta ne sakınca olabilirdi? Aslında bu soruları kafamda biçimleyip, sormuyordum kendi kendime; ama, birer burgu gibi aklıma takılmışlar, kafamı kurcalayıp duruyorlardı. Anlaşılan, insan gövdesi, oluşumu itibariyle tehlikeli bir varlıktı ve bu varlıkla ilgili her söz, her ima, ister ciddi olsun, ister olmasın, kötülük saçıyordu.

Büyüklerin bu suskunluk maskesi ardında, bilinçli olarak bir şeyleri sakladıkları inancıyla, cevap alamayacağım sorularla kafalarını şişirmekten kaçındım. Ama, sakladıkları gizin niteliği hakkında kurduğum o parlak düşler, paramparça olmuştu bir kez. Büyüklerin, sonsuzluğun

beyaz parıltılarıyla aydınlanan dünyalara, en az bizim kadar girme haklarının olmadığını; onların ufkunun, benim küçücük ufkumdan hiç de geniş olmadığını anlamıştım artık. Bu düş kırıklığı, evreni ve insanları, önemsiz ve sıradan bir düzeye indirmeme yaradı. İlk anda farkına varmadım bunun; ama, giderek gördüm ki, büyükler, gözümden epeyce düşmüşlerdi.

"Olmaz olmaz"ı, "kaçınılmaz"ı öğretmişlerdi bana; giyinip kuşanmaya önem vermenin, aynanın karşısına geçip kendime bakmanın utanç verici olduğunu belletmişlerdi. Ama gün geldi, aynaya pekâlâ acılı gözle bakmasını öğrendim. Bütün çekingenliğime, silikliğime karşın, çocukluğumda olduğu gibi, yaşamda hep ön planda olmayı istedim. İlk komünyonumun olduğu gün, büyük bir başarıydı benim için. Tanrının Sofrası ile uzun süredir bir yakınlığım vardı; bu yüzden, hiçbir vicdan huzursuzluğu duymadan, bu büyük olayın tüm mutluluklarını tadabilirim, diyordum kendi kendime. Bir kuzenimin elbisesini giymiştim. Elbise, pek öyle ahım şahım bir şey değildi. Ama, başa takılması âdet olan tül yerine, Cours Désir'e giden öğrenciler, güllerden yapma bir çelenk takarlardı başlarına. Bu çiçekli taç, kilisedeki öteki çocuklardan farklı biri olduğumu ilk bakışta ortaya koyuyordu. Abbé Martin, son derece seçkin bir topluluk çağırmıştı. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, kötülüklere, günahlara karşı içtiğimiz andı, bütün arkadaşlarım adına tekrarlamak görevi de bana verilmişti. Marguerite teyzem, bu olayı kutlamak için bir yemek verdi, ve tabii onur konuğu olarak, ben baş köşede oturtuldum; herkesin gözü üstümden ayrılmadı. Öğleden sonra, bizim evde çay verildi. Bana verilen armağanların tümünü piyanonun üzerine yayıp, gelenlere gösterdim. Evdekiler, beni nerelere koyacaklarını bilemediler. Övdüler, kutladılar, sevip öptüler. Doğrusu ya, ben de pek hoşnuttum halimden; bugün apayrı bir güzelliğim var diye düşünüyordum. O gece, cicili bicili giysilerimi çıkarırken bayağı üzüldüm. Birkaç dakika için bile olsa, evliliği düşledim. Bir gün gelecek, bembeyaz satenlere bürünecek-

tım. Her yanda mumlar yanacak ve org sesleri arasında, yeniden günün kraliçesi ben olacaktım.

Ertesi yıl, günün kraliçesi olmasa bile, ikinci derecede bir rol alarak, gelin nedimesi oldum. Lili teyzem evleniyordu. Tören çok sade oldu. Ama kendi halim, beni heyecanlara boğdu. Mavi fular elbisemin, insanın üzerinden kayı kayıveren ipek yumuşaklığı müthiş duygulandırıyordu beni. Saçımı siyah kadife bir kurdele ile bağlamıştık. Başımda, gelincikler ve peygamber çiçekleriyle süslü hasır bir şapka vardı. Kavalyem, on dokuz yaşlarında, yakışıklı bir çocuktu. Benimle, büyük insanmışım gibi konuşuyor, öyle davranıyordu. Beni, dayanılmaz bir güzellikte bulduğundan hiç kuşkum kalmamıştı.

Gelecekteki yaşantımda ne tip bir insan olacağım konusunda kafa yormaya başladım. Gezici kitaplıktan aldığım ciddi kitaplarla, serüven romanları dışında, annemin gençlik yıllarını renklendirmiş olan ve şimdi de benim yatak odamın raflarını süsleyen "Kızımın Kitaplığı" adlı dizi romanları da okuyordum. La Grillière'de olduğum zaman, *Samanlık Sohbetleri*'ni okumama izin vermişlerdi. Bir de, Madeleine'in tutkun olduğu "Stella" koleksiyonlarını karıştırıyordum: Delly, Guy Chantepleure, *Colette'in Duası, Amcam ve Rahibim*. Bunlardaki erdemli aşklar, saf köylü âşıklar, pek oyalamıyordu beni. Kızları aptal, sevgililerini tatsız buluyordum. Ama bir kitap vardı ki, işte ben öyle olacağım dedirtiyordu bana: Louisa May Alcott'un *Küçük Kadınlar*'ı. March ailesi Protestandı. Kızların babası papazdı. Ama anneleri, onlara geceleri yatarken okumaları, başuçlarından eksik etmemeleri için *İsa'nın Sureti*'ni değil, *Hacıların Yürüyüşü*'nü vermişti. Bu ufak tefek ayrılıklar, March ailesinin kızlarıyla benim aramdaki ortak nitelikleri daha da sivriltiyordu. Meg ve Jo'nun, bütün diğer çocukların ipeklere, dantellere bürünmüş olduğu bir toplantıya, eski, solmuş kahverengi poplin elbiselerle gitmek zorunda kalmaları bayağı içime dokunmuştu. Bana yaptıkları gibi, onlara da, kültür ve erdemin paradan önde geldiğini öğretmişlerdi. Bizim eve benzeyen sade evlerinin, nedendir bilmem, belirli bir özelliği, bir ayrıcalığı vardı. Kendimi, Jo'nun, yani kafası işleyen, kültürlü olanın yerine koyuyor, ona benzetiyordum. Güçlü kuvvetli bir kız olan Jo, kitap okuyacağı zaman, ağaçlara tırmanıyor, dalların arasına gizlenip kitabın sayfalarına gömülüyordu. Jo, benden daha güçlü, daha tuttuğunu kopa-

ran, oğlan çocuk gibi bir kızdı ama; dikiş dikmekten yılması, ev işlerinden anlamaması ve kitaplara düşkünlüğü tıpkı bana benziyordu. Bir de yazıyordu Jo; ona tastamam benzeyebilmek için, bir iki kısa hikâye de ben karaladım. Jacques'la olan eski arkadaşlığımıza yeni bir soluk mu getirmek istiyordum; yoksa kendi dünyamla erkeklerin dünyası arasındaki duvarı yıkmaya mı çalışıyordum bilmem; ama Jo ile Laurie arasındaki ilişki, ta yüreğime işledi. Daha sonraki yıllarda evleneceklerinden hiç kuşkum yoktu. Demek, çocuklukta verilen sözlerin meyvesi, büyüyünce toplanabiliyor diye düşünüyordum. Bu düşünce yepyeni umutlarla sardı beni. Ama asıl hoşuma giden, Louisa M. Alcott'un, belirgin biçimde Jo'dan yana çıkmasıydı. Daha önce de söylediğim gibi, büyüklerin bütün çocukları, hiçbir ayrım yapmaksızın bir sınıftan saymalarına, tümüne aynı gözle bakmalarına öteden beri karşıydım. Yazarların genç kahramanlarına yükledikleri üstün nitelikler ya da kusurlar, genellikle rastlantısal bir hava içinde, herhangi bir nedene bağlanmaksızın yansıtılıyordu. Bu gençler, büyüdükleri zaman, altın kalpli birer insan olup çıkacaklardı. Üstelik bunları birbirlerinden farklı kılan özellikleri, ahlakları oluyordu, akılları değil. Salt bu nedenle, yaşları hepsini eşit kılıyor gibiydi sanki. Ama *Küçük Kadınlar*'daki Jo'ya gelince, işlerdeğişiyordu. Jo, kardeşlerinden daha üstündü. Kardeşleri belki ondan daha erdemli, ondan daha güzeldiler ama, Jo, öğrenme tutkusuyla, sağduyusuyla ve mantık gücüyle onların tümünü gölgede bırakıyordu. Jo'nun üstünlüğü, bazı büyüklerin üstünlükleri gibi belirgin, kaçınılmaz biçimde açık seçikti. Bu üstünlük, onun olağanüstü bir yaşam sürmesini belirliyordu. Jo'nun yazgısı, üstün olmaktı. Ben de, okumaya düşkünlüğümün ve okuldaki başarılarımın, ilerde meyvesini verecek bir kişisel üstünlüğün Tanrı vergisi belirtileri olduğunu düşünmeye başladım. Kendimi bir roman kahramanı gibi görmeye başladım. Başkişisine türlü zorluklar, türlü engeller çıkaran çeşitli roman taslakları kuruyor, bunları düşlüyordum. Bir öğle sonu, Poupette, Madeleine ve Jeanne'la kroket oynuyorduk. Kırmızı oyalı, üstü kiraz işlemeli bej rengi önlükler takmıştık. Defne yaprakları güneşin altında parlıyor, toprak sıcak sıcak kokuyordu. Birden donup kaldım. Kahramanı ben olan bir romanın birinci bölümünü yaşıyordum. Romandaki kahraman, daha çocuk sayılırdı. Biz de, yeni yeni büyümeye başlamıştık zaten. Benden daha güzel, benden daha

zarif, her halleriyle benden daha hoş olan kardeşimle kuzenlerimin, benden daha çok sevileceklerine karar verdim. Onlar koca bulacaklar, ben bulamayacaktım. Ama bundan yakınmayacak, alınmayacaktım. Onları bana yeğ tutmakta haklıydı herkes. Ama öyle bir şey olacaktı ki, beni tüm kişisel seçmelerin üstüne yüceltecekti. Benim gerçek değerimin, nasıl ve kimin tarafından anlaşılacağını bilemiyordum. Kroket alanını gözleyen ve oradaki dört küçük kıza bakan bir çift gözün varlığını düşledim. Gözler hepimizin üzerinde dolaştıktan sonra, bana gelince takılıyor ve "İşte o *kız*, ötekilerden başka" diyordu. Bütün iddialardan, gösterişten yoksun kardeşim ve kuzenlerimle beni kıyaslamak alabildiğine gülünç geliyordu bana. Ama, onlar kanalıyla, kendi dengim olanlarla beraber bulunabileceğim daha yüce yaşam biçimlerine ulaşacaktım. Milyonda bir görülen kişilerden biri olacağıma, hatta daha şimdiden olduğuma inanıyordum.

Ama, kendimi, kişiliğime böylesine kaptırdığım, böylesine gurur duyduğum anlar sayılıydı. İçinde bulunduğum saygıdeğer durum ve bana gösterilen büyük saygı, bu büyüklük düşlerini gereksiz kılıyordu. Arada bir, başkalarından farklı olduğumu düşünsem de, eşsiz olduğumu düşünmüyordum artık. O günlerden başlayarak, kendi kendime yeterliğim, ailemin dışında birinin esinlediği duygularla biçimlenmeye başladı. Bir arkadaş edinme fırsatını bulmuştum.

*
* *

Dördüncü-birinci sınıfa başladığım gün —on yaşlarındaydım o ara— yanıma hiç tanımadığım bir kız oturdu. Ufak tefek, esmer, kısa saçlı, ince yüzlü bir kızdı. Matmazelin sınıfa gelmesini beklerken, bir de dersten sonra biraz konuştuk. Adı Elizabeth Mabille'di. Benim kadardı. Özel bir öğretmen tarafından eğitilmeye başlanmış; ama sonra bir kaza yüzünden öğrenimi yarıda kalmış. Bahçede patates kızartıyormuş; birden elbisesi tutuşuvermiş. Bacaklarında üçüncü dereceden yanıklar olmuş. Günlerce, gecelerce haykırıp durmuş. Tam bir yıl yataktan kalkamamış. Pilili eteğinin altından, bacaklarının hâlâ şiş, hâlâ kabarıklar içinde olduğu görülüyordu. Benim başıma, hiç bu kadar önemli bir şey

gelmemişti. Kız, bir anda gözümde büyüdü büyüdü, mükemmel bir insan niteliği kazandı. Öğretmenlerle konuşma tarzı beni şaşırtıyordu. Sesinin zenginliği, renkliliği, öteki öğrencilerin hep birörnek, yavan seslerinden ne kadar da farklıydı. Hele birkaç gün sonra Matmazel Bodet'yi tıpatıp taklit ettiği zaman, gönlümü iyiden iyiye fethetti. Artık ne söylese beğeniyor, her dediğini ilginç buluyordum.

Yanıkları yüzünden yatağa bağlı kalması, derslerde zorunlu geri kalmışlıklara karşın, Elizabeth, çok geçmeden sınıfın en iyileri arasına girdi. Ben sadece kompozisyon ödevlerinde onu geride bırakabiliyordum. Bu dostça rekabetimiz öğretmenlerin de hem hoşuna gidiyor, hem işine geliyordu. Arkadaşlığımızı destekliyorlardı. Her yıl Noel sıralarında verilen müsamerelerin birinde o yıl ikimiz de rol aldık. Pembe bir elbise giydim. Saçlarım bukle bukle kıvrıldı. Madame de Sévigné'nin çocukluğunu canlandırıyordum. Elizabeth de, erkek kılığına girdi. Benim kuzenimi oynuyordu. Erkek elbisesi pek yakışmıştı. Canlılığıyla seyircileri büyüledi adeta. Provalar boyunca, ramp ışıklarında sürüp giden konuşmalarımız, bizi gitgide birbirimize yaklaştırdı. O günden sonra bize "yapışık kardeşler" demeye başladılar.

Annemle babam, Mabille soyadını taşıyan aileler hakkında uzun uzadıya konuşup, araştırma yaptıktan sonra, Elizabeth'in ailesiyle kendileri arasında uzaktan bir yakınlık olduğu kanısına vardılar. Elizabeth'in babası, demiryolu mühendisiydi; çok önemli bir yeri vardı. Larivière ailesinin kızları olan annesi, militan Katolik bir soydan geliyordu. Dokuz çocuğuna bakıp büyüttüğü yetmiyormuş gibi, bir sürü de hayır derneğinde çalışıyordu. Arada bir, Jacob sokağındaki okulumuza uğrardı. Kırk yaşlarında, hoş bir kadındı. Siyah saçları, ışıl ışıl yanan gözleri ve ölçülü bir gülümseyişi vardı. Boynuna hep siyah kadife kurdeleye geçirilmiş, eski moda bir süs takardı. Azametli tavrını, son derece bilinçli ve belirgin bir alçakgönüllülükle yumuşatmaya çalışırdı. Anneme "hanımefendiciğim" diyerek gönlünü aldı; hele, annemi benim ablam sandığını söyler söylemez annemin yüreğinin yağları iyice eridi, o zaman akan sular durdu ve Elizabeth'le birbirimizin evlerine gidip oynama izni çıktı.

Varennes sokağındaki evlerine ilk gidişimde, kardeşim de benimle geldi. Neredeyse şaşkınlıktan dilimizi yutacak hale geldik. Ev halkının

Zaza adını taktığı Elizabeth'in bir ablası, bir ağabeyi, kendinden küçük, kızlı oğlanlı altı kardeşi ve bir alay da yeğeni ve arkadaşları vardı. Bu çocuk ordusu evin içinde ordan oraya koşuyor, atlayıp sıçrıyor, masaların üzerine çıkıyor, yerlerde tepiniyor, eşyaları altüst ediyor ve bütün bunları yaparken de sıtma görmemiş sesleriyle avaz avaz haykırışıyorlardı. Akşam üstü, Madam Mabille, oturma odasına girdi. Yere devrilmiş bir sandalyeyi kaldırdı. Gülümseyerek alnında biriken teri kuruladı. Odadaki dağınıklığa, pisliğe, halıların kirlenmesine, koltuk örtülerinin lekelenmesine, tabakların kırılmasına bu derece kayıtsız kalışına şaştım kaldım. Hiç kızmıyordu. Ben böyle vurdulu kırdılı oyunlardan hoşlanmıyordum. Genellikle Zaza da bıkıyordu bunlardan. İkimiz, Mösyö Mabille'in çalışma odasına çekilir; bütün o gürültü patırtıdan uzak, başbaşa konuşurduk. Benim için o güne dek tatmadığım bir zevkti bu. Ben annemlere bir şeyler söylerdim, ya da annemler bana bir şeyler anlatırlardı; ama karşılıklı konuştuğumuz olmazdı hiç. Kardeşimle benim aramda da, bir konuşmayı, bir tartışmayı oluşturmaya yeterli mesafe yoktu. Ama Zaza ile, gerçek sohbetlere dalıyorduk; tıpkı akşamları babamın annemle konuşması gibi. Derslerimizden söz ederdik, okuduklarımızı anlatırdık, ortak arkadaşlarımızdan bahsederdik, öğretmenlerimizi konuşurduk, dünya hakkında bildiklerimizi sayıp dökerdik. Ama hiç kendimizden söz etmezdik. Birbirimize, o kızlara özgü gizlerden hiç açmazdık. Aramızda bir içli dışlılığın doğmasına göz yummuyorduk. Birbirimize hiç "sen" demez, hep "siz" derdik. Sadece yazdığımız mektuplarda, "gözlerinden öperim" sözü yer alırdı, ama birbirimizi öpmezdik.

Zaza da, benim gibi, kitapları ve öğrenmeyi seviyordu. Üstelik, bende izi olmayan birtakım yeteneklere de sahipti. Bazen Varennes sokağındaki evin kapısını çaldığımda, onu kek ya da karamel pişirirken bulurdum. Bazen, yün şişini alır, buna dilim dilim portakal, hurma, erik dizer; bunları sıcak sirke kokan, şurup kıvamında bir suya daldırırdı. Onun yaptığı şekerlemeler, şekercilerinkinden farksız olurdu. Sonra, Paris dışında oturan dedeler, neneler, teyzeler, amcalar için hazırlayıp çıkardığı "*Aile Haberleri*"ni yazar, bunları çoğaltır, bir düzine basardı. Yazdıklarının canlılığına hayran olduğum kadar, gerçek bir gazeteye benzeyen bu kâğıtları hazırlayışındaki ustalığa da bayılırdım. Benimle

beraber birkaç kez piyano dersi aldı. Ama çok geçmeden, beni geride bırakıp, bir üst kademenin derslerini izlemeye başladı. Çırpı kollu, çöp bacaklı bir kızdı ama, düz duvara tırmanırdı nerdeyse. İlkyazın başlangıcında, Madam Mabille, bizi yaban çiçekleriyle dolu bir yerlere götürürdü; sanırım Nanterre'di gittiğimiz yer. Zaza, tarlalara atar kendini, koşar, parende atar, köprü kurar, akla geldik gelmedik türlü cambazlıklar yapardı. Ağaçlara tırmanır, ayaklarından dallara asılıp sallanırdı. Ne yaparsa yapsın, hep beni şaşırtan bir ustalık ve rahatlıkla yapardı. Daha on yaşındaydı, ama, sokaklarda tek başına dolaşırdı. Okulda, son derece rahat hareket eder, benim çekingenliklerimden hiçbirini göstermezdi. Okulun yönetim kurulundaki hanımlarla, nazik ama ezilmeyen bir tavırla, sanki onlarla eşitmişçesine konuşurdu. Hele bir yıl, müzik resitalinde piyano çalarken, öyle bir şey yaptı ki, nerdeyse aklım duracaktı. Salon tıklım tıklım doluydu. Ön sıralarda, en iyi elbiselerini giyinmiş öğrenciler oturuyordu. Bukle bukle saçları, kadife kurdeleleri, dantelaları içinde, kendi hünerlerini ortaya dökmek için sıralarını bekliyorlardı. Onların hemen arkasındaki sıralarda, siyah ipekliler içinde dimdik duran beyaz eldivenli öğretmenler ve eğiticiler oturuyordu. Salonun arka taraflarını ise ana babalarla onların konukları doldurmuştu. Mavi tafta elbisesi içinde her zamankinden daha parlak duran Zaza, piyanonun başına geçti. Çaldığı parça, oldukça zordu ve annesi bu parçanın, onun yaşma ve bilgisine göre ağır olduğunu söyleyip durmuştu. Provalar sırasında da, Zaza belirli yerlerde boyuna takılıyor, epey ter döküyordu. Ama resitalde her şey yolunda gitti ve parçayı hiç aksamadan, mükemmel bir tarzda çalan Zaza, dönüp Madam Mabille'i aradı salonda ve annesine dilini, evet *dilini* çıkardı. Bütün kızların bukleleri, heyecan ve korku dalgasıyla titremeye başladı. Öğretmenler donup kaldılar. Suratlarından düşen bin parça oluyordu. Ama Zaza sahneden ininince, annesi öylesine içten kucaklayıp öptü ki, kimsenin diyecek sözü kalmadı. Bence, bu davranış, Zaza'yı bir zafer halesi içine alıvermişti. Kurallara, törelere, alışılagelmiş davranışlara uyardım uymasına, ama yeni, içten ve doğal olan her şeyi de sevip benimserdim. Zaza'nın canlılığına ve rahatlığı ile serbestliğine hayran oldum bir kez daha.

Bu arkadaşlığın yaşamımda kapsadığı yeri ilk günlerde farkedemedim birden. İçimde olup bitenleri, oluşan gelişen duyguları tartıp

ölçmekte, daha bir bebek kadar toydum. Beni, hep görüntüleri gerçekmiş gibi düşünmeye yöneltmişlerdi. Görünürdeki konuşmaların ve davranışların ardında yatanları kurcalamasını, araştırmasını öğrenmemiştim. Ailemdeki herkesi, dış kapının mandalı akrabaları bile sevmem en doğal oluşum olarak kabul edilirdi. Annemi, babamı ve kardeşimi ise, dünyalar kadar severdim. Benim dünyamda duygular arasında hiçbir ayrıma, hiçbir derecelendirmeye yer yoktu. Zaza, benim en iyi arkadaşımdı; hepsi o kadar. Belirli bir düzeni, belirli kısıtlamaları olan, ölçülü bir insanın yüreğinde dostluğun onurlu bir yeri vardır. Ama bu yer, ne sevginin gizemli güzelliğine, ne de kendini birine adamanın verdiği kutsal yüceliğe erişemezdi. Ve ben, duygularım arasındaki bu sınıflamayı, hiçbir zaman yeni bir açıdan değerlendirmeyi düşünmezdim.

*
* *

O yıl, öteki yıllarda olduğu gibi, ekim ayı, okulların açılmasında yoğunlaşan bir heyecan dalgasıyla geldi çattı. Yeni kitaplar, sayfalarını ilk kez açarken, eskiden olduğu gibi çatır çatır açıldılar. Sayfaları, eskiden olduğu gibi taze mürekkep kokularıyla önüme serildiler. Meşin koltuğa gömülüp, önümüzdeki günlerin bana sunacağı bütün bu zenginlikleri kucakladım.

Düşlerimin hiçbiri gerçekleşmedi oysa. Luxembourg Parkı'nda, yakılan ateşlerin kokusu ve sarı güz yaprakları vardı yine. Ama bu yıl, bütün bunlar beni duygulandırmaktan uzaktı. Göklerin maviliği bile solmuş gibiydi sanki. Derslerde sıkıntıdan patlayacak gibi oluyordum. Dersleri can kulağıyla dinleyemez olmuştum. Ev ödevlerimi âdet yerini bulsun gibilerden, isteme yeye yapıyor, okuldan bir an önce çıkmaya can atıyordum. Kendi geçmişim canlanıyordu yeniden; ama ben bunun farkında değildim. Yaşamımda renk kalmamıştı; tekdüze, sıkıcı günler geçiriyordum. Hiçbir şeyim eksik değildi, her şeyim vardı; ama yine de bomboştu ellerim. Bir gün annemle Raspail Bulvarı'nda yürürken, birden kendi kendime sordum: "Bana ne oluyor böyle? Bundan sonra yaşamım hep bu mu olacak? Başka bir şey olmayacak mı? Her

zaman, her zaman böyle mi gidecek bu?" Sonsuzluğa uzanan günler, haftalar, aylar, yıllar boyunca umutsuz bir boşlukta yaşamak düşüncesi, soluğumu kesti birden. Sanki, dünyalar yıkılmıştı bir anda. Bu çöküntüye, bu yılgınlığa bir ad bulamıyordum üstelik.

On beş gün kadar böyle geçti. Saatten saate, günden güne kendimi çuval gibi bomboş, ordan oraya sürükleyip durdum.

Bir öğle sonu, eve dönmek için eşyalarımı toplarken Zaza geldi yanıma. Konuşmaya başladık. Eski anılardan söz ettik. Birden dilim çözüldü. Birden içimde binlerce güneş alev alev yanmaya başladı. Birden mutlulukla doldu dünyam. "Eksik olan buydu işte! Zaza'yı arıyordum!" dedim kendi kendime. Yüreğin oluşumlarını öylesine bilmemiş, öylesine tanımamıştım ki, o güne dek, "Zaza'yı özlüyorum!" düşüncesi geçmemişti aklımdan. Ona ne kadar ihtiyacım olduğunu kavrayabilmem için, varlığını yanıbaşımda duymam gerekmişti. Bu, insanın aklını başından alan, dünyayı gözünden silen bir anlayışa ulaşmaktı. Bir anda, töreler, alışkanlıklar ve duyguların titizce sınıflandırılması uçup gidiverdi ve yüreğim, hiçbir kitapta yeri olmayan duygularla taşıverdi. İçimde gittikçe yükselen bu duygu seline bıraktım kendimi. Yükseklerden düşen bir çağlayan kadar hırçın ve duru, bir granit kitlesi kadar çıplak, güzel ve yalın duygulara vurdum kendimi. Birkaç gün sonra, okula geldiğimde Zaza'nın sırasını boş görünce neye uğradığımı şaşırdım. "Ya bir daha oturamazsa bu sırada? Ya ölüverirse? O zaman ne yaparım, ne olurum ben?" düşüncesi şimşek gibi dolaştı kafamın içini. Korkunç bir şeydi bu. Zaza, benim elimde olmayan bir biçimde yaşamıma girmiş ve çıkmıştı. Oysa, benim tüm varlığım, tüm mutluluğum onun ellerindeydi. Madam Gontran'ın, süpür süpür siyah elbisesiyle, iki gözü iki çeşme odaya girdiğini ve "Çocuklar, dua edelim hep birlikte. Arkadaşınız Elizabeth Mabille, dün gece Tanrının kolları arasında göklere uçup gitti" dediğini düşledim bir an. Eğer böyle bir şey olursa, oracıkta düşüp ölürüm diye düşündüm. Oturduğum yerden kayarak, cansız düşüverecektim sıraların arasına. Bu akıl dengesini kurmam rahatlattı beni. Tanrının, bütün o kutsal aklı içinde canımı alacağına gerçekten inanmıyordum; Zaza'nın öleceğine de gerçekten inanmıyordum. Yaptığım tek şey, ona olan bağlılığımın, bağımlılığımın nerelere kadar uzandığını itiraf etmek olmuştu bir çeşit; ama bu bağımlılığın doğal sonuçlarını kurcalamaya da hiç yanaşmadım.

Zaza'nın da benim için aynı duyguları beslemesini beklemiyordum: onun en iyi arkadaşı olmak yetiyordu bana. Ona duyduğum hayranlık, gözümde kendi değerimi düşürmüyordu. Sevgi, gıpta etmek, haset etmek değildir. Kendim olmaktan ve Zaza'yı sevmekten daha mükemmel bir şey olacağını düşünemiyordum dünyada.

İKİNCİ KİTAP

EVDEN taşındık. Eski evimizdeki eşyalarla ve az çok eski evimiz gibi döşenen yeni evimiz, eskisine oranla kullanışsızdı. Banyosu yoktu. Sadece su dökünülebilecek bir yer vardı; orada da akar su yoktu. Tanrının günü babam, koca kovaya biriken suları boşaltıp dökmek zorunda kalıyordu. Kalorifer de yoktu. Kışın, ev buz gibi oluyordu. Sadece çalışma odası ısınıyordu; annem oraya soba kurmuştu. Ben de orda ders çalışırdım. Hatta yazın, hava sıcakken bile orada okurdum. Louise, tavan arasında yatıyordu. Kardeşimle ben de, ufacık bir odaya sıkışmıştık. Odada dönecek yer olmadığı için, orada oturamıyorduk. Gizli oyunlarımı artık eskisi gibi koca salonda değil, koridorda oynamak zorundaydım. Yatağımın dışında, "şurası da benim" diyebileceğim avuç içi kadar bir yerim yoktu. Kitabımı defterimi koyacağım bir masam bile yoktu. Annem, konuklarını genellikle çalışma odasında ağırlar; akşamları da babamla orada oturup konuşurlardı. Ev ödevlerimi yaparken, ders çalışırken, sürekli bir mırıltıya alıştırmak zorunda kaldım kendimi. Ama hiçbir an yalnız kalamamanın acısını duyuyordum. Kardeşim de, ben de, kendi odaları olan kızlara imreniyorduk; bizimki oda değil, yatmadan yatmaya girilen bir yatakhaneydi sadece.

Louise, bir taş ustasıyla nişanlandı. Bir gün mutfağa girdiğimde, onu, kırmızı saçlı bir adamın kucağında buldum. Rengi solmuş, yanakları al al olmuştu. Nedenini bilmeden, pek üzülüp acıdım ona. Adam bir beden işçisi olduğu halde, Louise'in dengini bulduğu, iyi bir evlilik yapacağı hissediliyordu. "Güvenilir, aklı başında" bir adamdı kocası. Louise, bizi bıraktı. Meyrignac'ta beraber oynadığımız, gencecik, taptaze bir köylü kızı olan Catherine geldi onun yerine. Akran gibiydik onunla.

Ama akşamları, sokağın karşısındaki kışladan boşalan itfaiyecilerle gezmeye giderdi o. Boyuna "erkeklerin peşinden koşuyordu". Annem, Catherine'i çekip bir güzel verdi veriştirdi; sonra da köyüne yolladı ve yardımcı tutmamaya karar verdi; çünkü babamın işleri de iyi gitmiyordu. Çizme ve ayakkabı fabrikası batmak üzereydi. Durumları iyi olan bir uzak akrabanın sayesinde, babam, reklamcılığa başladı. Başlangıçta "*Gaulois*"da çalışıyordu; sonra daha başka gazetelerde çalıştı. İş hem yorucuydu, hem de parası iyi değildi. Bir yandan sıkıntısını gidermek, öte yandan biraz para kazanabilmek umuduyla, akşamları sık sık dışarı çıkar olmuştu babam. Bir kahvede arkadaşlarıyla buluşup briç oynuyor; mevsim yazsa, pazarları at yarışlarına gidiyordu. Annem, çoğunlukla evde yalnız kalıyordu. Bundan yakınmazdı hiç; ama ev işi yapmaktan nefret ederdi; üstelik yoksulluğa dayanmak da zor geliyordu ona. Sinirleri hep tepesinde, ha patladı ha patlayacak bir haldeydi. Giderek babam, yumuşaklığını, alçakgönüllülüğünü kaybetti. Hiçbir zaman ciddi bir şekilde kavgaya tutuşmazlardı; ama, en ufak şeyi bahane edip, avaz avaz haykırmayı âdet haline getirdiler. Çoğunlukla da, öfkelerini kardeşimle benden alıyorlardı.

*
* *

Azar işittiğimiz zaman, kesseniz kanımız akmayacak biçimde donar kalır, yan yana dururduk öylece. Birimizden birimiz, örneğin mürekkep şişesini devirsek, suçu ikimiz birden üstümüze almaya kalkar, sorumluluğu paylaşmak isterdik. Bununla beraber, Zaza'yı tanıdıktan sonra, kardeşimle olan ilişkimiz biraz değişti. Zaza'nın her dediği vazgeçilmez bir yasaydı benim için. Zaza, herkesle alay ederdi. Poupette de bu alaylardan payını alıyordu. Zaza, "bebek" gözüyle bakıyordu ona, ben de öyle yapıyordum. Kardeşim öylesine üzüldü ki, benden kaçmaya çalıştı. Bir gün çalışma odasındaydık. Kavga etmiştik yine. Birden, son derece dramatik bir sesle, "Sana bir şey itiraf etmek istiyorum!" dedi. Sümenin üzerine İngilizce ders kitabını açmış, henüz okumaya başlamıştım. Kafamı bile kaldırmadım onu dinlemek için. Kardeşim, "Seni eskisi kadar sevdiğimi sanmıyorum artık! İşte bu kadar!" diye söze

başladı ve düz, renksiz bir sesle devam ederek, yüreğinde gittikçe büyüyen kayıtsızlık duygusunu açıkladı. Sesimi çıkarmadan dinledim. Yanaklarımdan yaşlar süzülüyordu. Birden boynuma sarıldı. "Doğru söylemedim!" diye haykırdı. "Yalan, yalan!" Sarıldık, öpüştük. Gözlerimi sildim. "Ben de inanmadımdı zaten," dedim. Yine de, gerçek bir yanı vardı söylediklerinin. Artık küçük kardeş muamelesi görmeye başkaldırıyordu. Ondan uzaklaşmaya başladığım için de, bu başkaldırmaya beni de ortak etmek istemişti. Poupette'le kuzenimiz Jeanne, aynı sınıftaydılar. Poupette, Jeanne'ı severdi, ama beğenileri uyuşmazdı. Ne var ki, Jeanne'ın arkadaşlarıyla dostluk etmek zorunda kalıyordu. Hepsi de akılları beş karış havada, gösteriş budalası kızlardı. Poupette, onlardan nefret ediyor ve kendisine onların arkadaşlığının layık görülmesinden ödü patlıyordu. Cours Désir'de, Poupette'e, ablasının bir kopyası, üstelik beceriksiz bir kopyası gözüyle bakıyorlardı hep. Kendini hep aşağılanmış, hep horlanmış hissediyordu. O içine kapandıkça, herkes Poupette'i kibirli sanıyor; yönetici hanımlar büsbütün horlamaya başlıyorlardı kızcağızı. Ben daha büyük sınıfta olduğum için, babam benim eğitimimle, benim gelişmemle daha yakından ilgileniyordu. Kardeşim, babama benim kadar düşkün olmadığı halde, yine de onun aramızda ayrım yapmasına, bana daha yakınlık göstermesine fena halde içerliyordu. Bir yaz, Meyrignac'tayken, kendisinin de benim kadar güçlü belleği olduğunu kanıtlamak için, oturmuş, Napoléon'un ne kadar mareşali varsa, tek tek adlarıyla, unvanlarıyla ezberlemişti. Adların hepsini su gibi saymıştı da, annemle babam şöyle bir gülümsemekle yetinmişlerdi. Bu çaresizlik, bu yılgınlık içinde, Poupette bana karşı cephe aldı. Ne yapsam gözüne batıyordu. En ufak kusurumu bulup yüzüme çarpmayı iş edinmişti artık. Onun istemeye istemeye de olsa, beni karşısına alması, kusurlarını yüzüme vurması canımı sıkıyordu. Eskiden de boyuna kavga ederdik. Çünkü, ben sözümü hiç sakınmazdım, o da dokunsan ağlardı. Oysa, artık eskisi gibi ağlamıyordu. Ama kavgalarımız gittikçe daha ciddi, daha ağır olmaya başlamıştı. Bir onur meselesi yapmaya başlamıştık işi. İkimiz de son sözün kendisinde kalmasını istiyorduk. Ama sonunda barışıyorduk yine. Birbirimizsiz yapamazdık, muhtaçtık birbirimize. Arkadaşlarımız, öğretmenlerimiz, ailemiz hakkında aynı duyguları, aynı düşünceleri pekiştirerek paylaşıyorduk. Bir-

birimizden saklımız gizlimiz yoktu. Beraber oyun oynamaktan yine eskisi kadar tat alıyorduk. Annemler geceleri sokağa gittiler mi, başıboş kalırdık. Hemen bir omlet pişirir; ayak üzeri onu mutfakta atıştırır; sonra evi altüst ederdik. Bir yandan da var gücümüzle bağırırdık. Artık aynı odada yattığımız için, konuşmalarımız ve oyunlarımız, yatağa girdikten sonra da uzun süre devam ediyordu.

O yıl, Rennes sokağına taşındıktan sonra, kötü kötü düşler görmeye başladım. Acaba Madeleine'in anlattıklarını, gerektiği şekilde sindirememiş miydim? Bu evde, annemlerin odasıyla bizimki arasında incecik bir bölme vardı, geceleri babamın horladığını duyuyordum. Bu muydu beni huzursuz kılan? Karabasanlar görüyordum. Bir adam yatağıma sıçrıyor; dizlerini mideme bastırmaya başlıyordu. Soluksuzluktan boğulacak hale geliyordum. Umutsuzluk içinde tam uyanacağımı düşlerken, bir de bakıyordum ki, yine amansız düşmanımın ağırlığı altında ezilmekteyim ölesiye. O günlerin sabahları kalkmak öylesine acı veriyordu ki, yatmadan önce bunları düşündüğüm zaman boğazım kuruyor, avuçlarım terlemeye başlıyordu. Sabah olup da annemin sesini duymuyor muydum, hastalanıp yatağa çakılasım geliyordu. Uykunun, karanlığın derinliklerinden sıyrılıp çıkmak çok zor geliyordu bana. Gün boyunca, uykuyla uyanıklık arası kendimden geçiveriyordum. Kansız düşmüştüm. Annem de, doktor da, "Büyüme çağında olur böyle şeyler" diyorlardı. Bu sözden ve vücudumda sessiz sedasız oluşan değişikliklerden nefret ediyordum. "Büyük kızlar"ın özgürlüğüne imreniyordum, ama göğüslerimin şişip büyümesini istemiyordum. Büyük kadınların, kocaman bir şelaleden boşalıyormuşçasına işediklerini duymuştum. Karınlarındaki suyla dolu idrar keselerini düşündükçe, Gülliver'in, devanasının memelerini gördüğünde duyduğu dehşete kapılıyordum.

İşin artık gizli kapaklı yanı kalmadığı için, yasak kitaplar eskisi kadar tehlikeli görünmüyordu bana. Çoğu kez tuvalette asılı duran eski gazetelere göz atardım. Böyle ara ara, gazetede yayımlanan romanın bir

bölümünü okudum. Romanın kahramanı, ateşli dudaklarını, sevgilisinin kar beyaz göğüslerine yapıştırıyordu. Beni de tutuşturdu bu öpücük. Hem kadını hem erkeği duyuyordum kendimde. Üstelik, bir de gözlüyordum onları. Hem öpüyor, hem öpülüyordum. Öpen de bendim öpülen de. Ve bu öpüşmeyi yine ben seyrediyordum. Böylesi tutkulu bir heyecan kasırgasına kapılıyor idiysem, bunun tek nedeni, vücudumun bu heyecana çoktan hazır olmasıydı. Ama kurduğum düşler, bu öpüş üzerinde kristalleşiyor, duruluyor, açıklığa kavuşuyordu. Yorgun düşüp uyuya kalmadan önce, aynı düşü kaç kez üst üste düşünmüşümdür Tanrı bilir. Başka erotik fanteziler de buluyordum; nerden çıkarıyordum bunları, bilemem. Sakınmasız giyinmiş evli çiftlerin aynı yatakta yatmaları, birbirlerine sarılabilecekleri, birbirlerini okşayabilecekleri fikrini tohumlamamıştı kafamda. Sanırım, bunları kurmuş olmam, salt kendi gereksinmemden geliyordu. Beni kıvrandıran arzuların pençesinde olduğum için, kurumuş, çatlamış dudaklarımı ısırarak, yatakta dönüp durur, vücuduma yapışacak bir erkek gövdesi, etimi avuçlayacak bir erkek elini arzulardım. Ve umutsuzluk içinde kendi kendime tekrarlardım: "Kızlar *on beşine* gelmeden evlenemezler!" Bu bile öyle sık sık görülen bir durum değildi. Bu işkencelerden kurtulmak için, daha da uzun süre beklemeliydim. Her şey güzel güzel başlayacaktı. Çarşafların sıcaklığı içinde, kafamda renklendirdiğim düşler kanımı hızlandırıyor; yüreğim göğsümü delip fırlayacakmış gibi atıyordu. Nerdeyse, düşlerim gerçekleşiverecekmiş gibi geliyordu. Ama yok, uçup gidiveriyorlardı. Ne bir elin sıcaklığı, ne bir ağız, kıpırdayan etimi yatıştıracak. İncecik opal geceliğim, ısırgan otlarından örülmüş bir deli gömleğine dönüyordu. Ancak bitkin düşüp uyumakla kurtulabiliyordum bu azaptan. Bu bunalımları, hiçbir zaman günah fikriyle bağdaştırmadım. Beni yeterince tüketip bitiren bu nöbetlerin kurbanı gibi görüyordum kendimi; onun için de günah işleyen bir suçlu olabileceğimi düşünmüyordum. Benim yaşımdaki diğer kızların da aynı bunalımlar içinde çırpınıp çırpınmadıklarını da hiç aklıma getirmezdim. Kendimi başkalarıyla kıyaslamak âdetim değildi hiç.

Temmuz ortalarında, sıcakların boğucu, bunaltıcı bir yoğunlukla toplandığı günlerde arkadaşlarımdan birinde kalıyorduk. Bir sabah dehşet içinde uyandım. Geceliğimi kirletmiştim. Hemen kalktım, yıka-

dım; giyindim. Çamaşırlarımı yeniden pisledim. Madeleine'in üstü kapalı kehanetleri çoktan aklımdan çıkmıştı. Ne gibi belalı bir hastalığa tutuldum acaba diye düşünüyordum. Endişeli ve biraz da suçluluk duygusuyla kıvranarak, utana sıkıla anneme açtım durumu. Annem "Artık büyük kız" olduğumu söyledi ve beni son derece rahatsız bir biçimde sarıp sarmaladı. Bu başıma gelenlerde benim bir suçum olmadığım anlayınca bayağı rahatladım. Hatta, kendime yönelik bütün önemli olaylarda olduğu gibi, bu kez de belirli bir gurur duydum. Annem, bunu fısıl fısıl arkadaşlarına anlatırken pek aldırmadım. Ama o akşam, Rennes sokağındaki evimize döndüğümüzde, babam da, alaylı alaylı takılmaz mı bana, utancımdan yerin dibine geçesim geldi. Kadın kısmının, bu yüzkarası gizi, erkeklerden sakladıklarını sanırdım. Babamın, beni hep tinsel bir varlık gözüyle gördüğüne inanırdım. Böyle birdenbire, beni sadece basit bir organizma olarak görmesinden dehşete kapılmıştım. Bir daha babamın yüzüne bakamam diye düşünüyordum.

Çok dar bir boğaza girmiştim. Suratımın bakılacak hali kalmamıştı. Burnum kızarıyor, yüzüm ve ensem, habire koparıp durduğum sivilcelerle dolup taşıyordu. İşten başım alamayan annem, giyim kuşamımla fazla ilgilenemiyordu. Üstümden düşen bu elbiseler, çirkinliğimi, biçimsizliğimi büsbütün açığa vuruyordu. Vücudumda duyduğum utanç, beni saçma sapan saplantılara yöneltti. Örneğin, bir kez su içtiğim bardağa bir daha ağzımı değdirmez oldum. Bir sürü de tik peydahlamıştım. Boyuna omuzlarımı silkiyor, burnumu büzüştürüp çekiyordum. Babam boyuna "Sivilcelerini yolma, burnunu öyle büzme" deyip duruyordu. Hiçbir kötü niyeti yoktu; ama son derece düşüncesiz bir tutumla, ikide bir cildimin bozukluğundan, sivilcelerimden, hantallığımdan dem vurması, bunalımımı daha da artırıyor, üstelik babamın yapma dediği her şeyi daha da fazlasıyla yapmaya başlıyordum.

Babama iş bulan zengin akrabamız, çocuklarıyla çocuklarının arkadaşları için bir toplantı düzenlemiş, bir de manzum bir oyun hazırlamıştı. Kardeşim, bu gösteride sunulacak olanları anlatmakla görevlendirilmişti. Üzeri yıldız işlemeli mavi tül elbisesi, omuzlarına dökülen o güzelim saçlarıyla, Poupette gerçekten gecenin kraliçesi oldu. Pierrot kılığındaki bir çocukla karşılıklı şiirsel bir giriş yaptıktan sonra, süslü püslü giysiler içinde platformda boy gösteren genç çiftleri maniler oku-

yarak tanıtmaya başladı. Ben de İspanyol kılığındaydım. Poupette şarkı söyleyip tempo tutarken elimdeki yelpazeyi sallaya sallaya bir aşağı bir yukarı gezinmem gerekiyordu. Poupette, şimdi aklımda kaldığı kadarıyla şöyle bir şeyler söylüyordu:

Geliyor güzeller güzeli bir sinyorita
Gözü yükseklerde, başı göklerde (iki kez yinelenecek)
En güzel kızı Barselona'nın
Bütün İspanyolların gözünde (iki kez yinelenecek)
Ole! Bir başladı mı çalmaya kastanyetleri
Vurur ayaklarım, savrulur etekleri...

Herkesin gözü üzerimde, yanaklarım al al olmuş, ne yapacağımı şaşırdım. Kısa bir süre sonra da, bir akrabamızın düğününe gittim. Lili teyzemin düğünündeki nedimelik görevi beni ne denli mutlu kılmış, halimden tavrımdan, giysilerimden ne denli hoşnut kalmışsam, bu sefer de tam aksi oldu. Arras'da yapılacak düğün günü gelip çatmıştı. O sabah annem, akşam giyeceğim elbiseyi bir denemek için giydirdi. Bej rengi krep elbise, artık bir çocuk göğsü olmaktan çıkmış göğüslerimi iyiden iyiye bastırıyordu; annem, bunun çok çirkin göründüğünü söyleyip, göğüslerimi sıkı sıkıya sargılarla bağladı. Bütün gün boyunca, kimselere gösterilmemesi gereken bir sakatlığım varmış da, özenle onu saklıyormuşum gibi bir duyguyu sürdürdüm. Bana bitip tükenmek bilmez gibi görünen nikâh töreni boyunca ve akşam verilen yemek süresince, hep o ezikliği yoğunlaştırdım. Düğünde çekilen resimler de, sonradan doğruladılar bu ezikliğimi: Rüküş mü rüküş, silik, kızlıkla kadınlık arasında askıda kalmış, utanç dolu bir kız.

Gecelerimin işkenceli nöbetlerinden bir kısmı son bulmuştu. Ama öte yandan, tanımlayamayacağım bir biçimde, günlük yaşantımda belirli huzursuzluklar patlak vermeye başlamıştı. Bu değişiklikler, Zaza'yı kapsamıyordu. Zaza, bir insandı, cansız bir varlık değildi. Ama benden bir üst sınıfta, güzel, sarışın, pembe-beyaz ve gülümseyen bir tanrıça gözüyle gördüğüm bir kız vardı. Marguerite de Théricourt'tu adı. Babası, Fransa'nın en zengin adamıydı. Kız, sabahları, bir şoförün kullandığı, kocaman siyah bir arabayla ve yanında dadısıyla gelirdi okula. Daha on

yaşını süren bu kız, kusursuz bukleleri, şık giysileri, ancak sınıfa girerken çıkardığı beyaz eldivenleriyle, bana bir prenses gibi görünüyordu. Zamanla güzel bir genç kız oldu. Uzun, pırıl pırıl sarı saçları, çini mavisi gözleri, insanın içini ısıtan bir gülümseyişi vardı. Hareketlerindeki doğallığa, ağırbaşlılığına, tok, müzikal sesine hayrandım. Benimle hep dostça konuşurdu. Annesinin, yatalak olduğu söylenirdi. Bu dert, Marguerite'i romantik bir havaya sokmuştu. Bazen kendi kendime düşünürdüm de, beni bir evine çağırsa, mutluluktan sarhoş olur, sevinçten uçarım derdim. Ama böyle bir şeyi aklımın kıyısından köşesinden bile geçirmem boşunaydı. Marguerite'in yaşadığı dünya, onun çevresi, onun evi benim için İngiltere kraliçesinin yatak odasına girmek kadar ulaşılmazlığı, olanaksızlığı olan bambaşka bir âlemdi. Üstelik, onun yakın arkadaşı olmaya da niyetim yoktu. Benim bütün istediğim, Marguerite'i biraz daha yakından görebilmekti.

Erginlik çağına eriştiğimde, bu duygu daha da pekişti. Okulu bitirmeme üç yıl kala, yani oradaki deyimle altıncı-birinci sınıftayken, son sınıfa geçecek öğrencilerin "Adeline Désir Diploması" alabilmek için girdikleri sözlü sınavlara dinleyici olarak kaldım. Marguerite'in sırtında, son moda, çok şık gri bir krep-dö-şin elbise vardı. Elbisenin saydam kollarından yuvarlak omuzları ve düzgün kolları görünüyordu. Bu el değmemiş çıplaklık, aklımı başımdan aldı. İçimde en ufak bir istek duygusunu kıvılcımlandırmayacak kadar saf, bilgisiz ve saygılıydım. Bu beyaz omuzlar üzerinde bir insan elinin dolaşabileceğini düşleyemiyordum bile. Ama bütün sınav boyunca, gözümü ondan ayıramadım. Sürekli olarak, boğazımda bir şeyler düğümlenip durdu.

Gövdemde değişiklikler oluşuyordu; yaşamım da değişiyordu. Geçmiş, geride kalıyordu artık. Evden taşınmıştık. Louise gitmişti. Bir gün, kardeşimle oturmuş eski resimleri karıştırırken, birden, pek yakında Meyrignac'ı da yitireceğimi farkettim. Dedem çok yaşlanmıştı; ölecekti. Meyrignac, şimdiden asıl sahibi olan Gaston amcama devrolduğu zaman, orayı yadırgayacak, yabancı bir yerdeymişim gibi olacaktım. Dışardan biri, bir yabancı gibi gidecektim Meyrignac'a, sonra da hiç gitmez olacaktım. Bu düşünce, korkular saldı içime. Annemle babam hep söylerlerdi: zaman akıp gittikçe çocukluk arkadaşları unutulur diye. Onların yaşantısı da, önümüzde canlı bir örnekti. Ben de

Zaza'yı unutacak mıydım? Poupette ile endişeli, meraklı sorardık birbirimize; acaba yaşlandıkça yine birbirimizi sevecek miyiz? Büyükler, bizim beğenilerimize, bizim oyunlarımıza katılmıyorlardı. Yaşadığı hayattan gerçekten tat alıyor gibi görünen bir tek yetişkin insan tanımıyordum. "Yaşam şakaya gelmez. Yaşam, romanlarda okuduklarınıza benzemez" diyorlardı hep.

Büyüklerin renksiz, tekdüze yaşantılarına üzülüp, acırdım onlara. Kısa bir süre sonra, benim başıma da aynı şeyin geleceğini farkettiğim anda, paniğe kapıldım. Bir gün, annemin bulaşıklarına yardım ediyordum. Annem tabakları yıkıyor, ben kuruluyordum. Mutfağın penceresinden, itfaiye barakaları ile başka evlerin mutfakları görünüyordu. Bu mutfaklarda da, başka kadınlar, tavalar ovuyor, tencereleri parlatıyor, tabakları yıkıyor, sebze ayıklıyorlardı. Her gün öğle yemeği, akşam yemeği; her gün bulaşık; her gün temizlik; saatler boyu uzayan bir hiçlik; hiçlikten öte bir yere ulaşmayan bir sonsuzluk. Ben böyle yaşayabilecek miydim? Kafamda belirgin bir görüntü oluştu. Öylesine belirgindi ki, bugün bile ayrıntılarıyla gözlerimin önünde, peşpeşe dizilmiş kurşuni kareler var. Uzaklaştıkça ufalan, giderek yok olan kurşuni kareler. Dümdüz, birbirinin eşi, ufka doğru uzanan kurşuni kareler. Günler, haftalar, yıllardı bunlar. Doğduğum günden beri, her akşam yatağa girerken, sabah kalktığımdan biraz daha yoğun, biraz daha katkılanmış, biraz daha öğrenmiş olarak geçirmiştim yıllarımı. Hâlâ da, adım adım, basamak basamak ilerleyip yükselmekteydim. Ama ya doruğa ulaştığımda, kısır bir taşlıktan başka bir şey bulmayacaksam, bu kadar çaba ve yaşamak neye?

Bir yandan tabakları dolaba yerleştirirken, "hayır" dedim kendi kendime. *Benim* yaşantım, bir yerlere ulaşacak mutlak. Allahtan, yaşamım mutfakta, ocak başında geçirilecek bir yaşantı biçimine yöneltilmemişti. Babam, feminist değildi. Colette Yver'in romanlarındaki, evlenip, çoluk çocuğa karışan, kocasını mutlu etmek için mesleklerini feda eden kadın doktorların, kadın avukatların düşünüş tarzına bayılırdı. Ama, ne olursa olsun, zorunluluklar, kural tanımaz: "Siz evlenmeyeceksiniz hiç" derdi boyuna. "Drahomanız yok. Çalışıp hayatınızı kazanmanız gerek." Evlenmektense, çalışıp ekmeğimi kazanmayı yeğ tutuyordum. Hiç değilse, biraz umut vardı çalışmakta. Bir şeyler yapmış in-

sanlar *vardı;* ben de bir şeyler yapacaktım. Ne yapacağımı bilmiyordum kesinlikle. Bir ara astronomiye merak sarmış, sonra arkeolojiye heveslenmiş, sonunda paleontolojiye tutkulanmıştım. Bir yandan da, yazar olma duygusunu içten içe pekiştiriyordum. Ama bütün bu tasarılar, askıdaydı. Geleceğe güvenle bakabilecek oranda inanamıyordum hiçbirine. Zaten daha o zamandan, geçmişime yas tutuyordum.

Geçmişle aramdaki son bağları koparmamakta direnişim, Louisa May Alcott'un *Küçük Kadınlar*'ın devamı olan *İyi Zevceler*'ini okuduğum zaman açık seçik belirlendi. Jo ile Laurie'yi, geleceğe umutla, omuz omza bakarken bıraktığımdan bu yana bir yıl kadar geçmişti. Hikâyelerinin devamını anlatan kitabını alır almaz, heyecanla açıp okumaya daldım. Gelişigüzel açtığım sayfada, Laurie'nin, Jo'nun kız kardeşiyle evlendiği haberiyle karşılaşıverdim ansızın. Yani sarışın, kafası çalışmaz, boş biri olan Amy ile. Parmaklarım yanmışçasına fırlatıverdim kitabı elimden. Bir süre, tüm benliğimi sarsan bu olayın etkisinde ezikliği yaşadım. Sevdiğim ve beni sevdiğini sandığım adam, bana ihanet etmiş, kaz yavrusuna benzeyen bir kızı seçmişti. Louisa M. Alcott'tan da nefret ediyordum. Sonradan anladım ki, Jo kendisi istememiş Laurie'yi. Uzun süre evlenmeden, bir sürü denemeden, bir sürü yanılgıdan sonra Jo, kendinden hayli yaşlı, ama üstün nitelikleri olan bir profesörle tanışmış. Profesör onu anlamış, sevmiş, yüreklendirmiş, öğüt vermiş, sonunda da evlenmiş. Laurie'yi bile gölgede bırakan bu üstün varlık, yerden bitercesine ortaya çıkıp, Jo'nun yaşamına girivermişti. Aynı şekilde, ben de onu, günün birinde beni benimseyecek yüce Yargıcın yerine koymaya başladım. Ne var ki, profesörün bu beklenmedik tarzda ortaya çıkışı, yine de aklımı kurcalıyor, beni huzursuz kılıyordu. Daha önce, Madam de Ségur'ün *Tatiller*'ini okuduğum zaman, Sophie'nin, çocukluk arkadaşı Paul'le değil de, "hiç beklenmedik" bir gençle evlendiğini görmüştüm. Bence arkadaşlık, sevgi, gözü kapalı atılıverilen, sonu belirsiz bir serüven değil, belirgin, kesin ve sonsuz bir duyguydu. Gelecekte, bu duygularımı, bu düşüncelerimi altüst edecek durumlarla karşılaşmak istemiyordum. Geleceğin, tüm geçmişimi de kapsamasını, benimsemesini ve beraberinde taşımasını diliyordum.

Çocukluğun verdiği güven duygusunu yitirmiştim. Bu duygunun yerine de yeni bir şey gelmemişti. Annemle babamın, hoşgörü tanımaz

otoriteleri hiç sarsılmaksızın sürüyordu. Ama büyüdükçe, iyiyi kötüyü ayırmaya, onlara kafa tutmaya, başkaldırmaya başladım. Annemlerin zorunlu saydıkları, bütün o misafirlikleri, aile yemeklerini ve bütün o bıktırıcı toplumsal ödevleri gereksiz görüyordum. "Bunu yapmamalısın" ya da "Sana düşen bir ödev bu" gibilerden sözleri de, beni eskisi gibi doyurmaz olmuştu. Annemin bitip tükenmek bilmez merakları, endişeleri, sıkmaya başladı beni. Doğrulamak zahmetine girişmediği "kendince fikirleri" vardı. Verdiği kararlar da, hemen her zaman keyfi, kendince kararlar oluyordu. Kardeşime, ilk Komünyonu için armağan etmek istediğim bir dua kitabı yüzünden eni konu tartıştık. Ben, açık kahverengi geyik derisi kaplı bir kitap seçmiştim. Okul arkadaşlarımın çoğunda bu kitaptan vardı. Annem mavi bez ciltli olanı da aynı kapıya çıkar diye tuttu. Kumbaramdaki parayı, istediğim gibi harcarım, diye direttim. Annem, on dört franga alınabilecek bir şeye, yirmi frank verilmez diye karşılık verdi. Fırından ekmek aldığımız sürece, evin merdivenlerinde ve eve geldikten sonra, kendi görüşümü inatla savundum. Ama sonunda, pes etmek zorunda kaldım. İçim öfkeyle dolu, annemi hiçbir zaman bağışlamamaya and içerek, bu davranışının, üzerimdeki gücünü kötüye kullanmak olduğu inancıyla boyun eğdim. İkide birde böylesine karışsaydı işime, sanırım ister istemez, açıkça başkaldırmak zorunda kalacaktım ona. Ama gerçekten önemli konularda, derslerim, seçtiğim arkadaşlar gibi daha temel sorunlarda, hemen hiçbir şeye karışmaz; çalışmalarıma da, eğlencelerime de belirli bir saygı gösterirdi. Arada bir, kahveyi değirmende çekmek gibi, su kovasını aşağı taşıyıp dökmek gibi, ufak tefek yardımlarımı istediği olurdu. Büyüklerin sözünü dinlemek bir alışkanlık haline gelmişti benim için; üstelik Tanrının da bunu istediğine inanıyordum. Annemle beni birbirimize düşürebilecek çatışma patlak vermedi hiç; ama her an patlamaya hazır, sırasını, fırsatını kollar bir biçimde varlığını duyuyordum bu çatışmanın. Annemin gördüğü eğitim ve öğrenim, onu, bir kadının en yüce amacının, bir ev kurmak, ailesini yetiştirmek olduğu inancına ulaştırmıştı. Ben söz dinleyip, bana düşen rolü oynamadığım sürece, annem de evin hanımı rolünü gerektiği gibi oynayamıyor; oyun bozuluyordu. Ama ben, beş yaşındayken nasıl büyüklerin oyununa gelmemek için direttmişsem,

o zaman da yine karşı koyuyordum var gücümle. Cours Désir'de, ilk Komünyonumuzun olduğu gece, annelerimizin dizlerine kapanıp, suçlarımızı bağışlamalarını dilememizi istediler bizden. Ben, gidip annemin dizlerine kapanmadığım gibi, kardeşimin sırası gelince, onu da kandırıp göndermedim. Annem, dehşete kapıldı. Onu sinirlendiren huylarım olduğunun farkındaydı. Bu yüzden de, sık sık çıkışıyordu bana. Ben de, beni bu denli kendisine bağımlı bir hale getirdiği ve hâlâ da tek söz hakkının kendisinde kalmasını istediği için kızıyordum anneme. Üstelik, babamın sevgi çemberi içinde anneme ayrılan yeri de kıskanıyordum; çünkü babama duyduğum sevgi yıllar boyunca azalmamış, giderek artmıştı.

Yaşantısı ne denli zorlaşırsa, ne denli sıkıntılar baş gösterirse, babam o denli bir yücelik, bir üstünlük kazanıyor, üstün kişiliğiyle başını döndürüyordu. Bütün iş parada ve başarıda değildi demek. Babamın, bilinçli olarak, paradan ve başarıdan uzak durduğuna inanmaya başladım. Yine de acıyordum ona. Babama gerçek değerini vermediklerine, onu anlamadıklarına ve anlamsız, boş ayak oyunlarına kurban ettiklerine inanıyordum. Bu yüzden de, daha hâlâ sürdürdüğü neşe taşkınlıkları, saygımı büsbütün pekiştiriyordu. Çeşit çeşit hikâyeler anlatır; onun bunun taklidini yapıp alay eder ve en akıllı, en zeki sözleri o söylerdi. Evde kaldığımız zamanlar, bize Victor Hugo'yu, Rostand'ı okurdu. Sevdiği yazarlardan söz eder, tiyatroyu anlatır, geçmişteki önemli olaylardan söz eder; beni günlük yaşantının tekdüzeliğinden koparıp uzaklara aşıran daha bir sürü şey anlatırdı. Babamdan daha zeki, babamdan daha akıllı, babamdan daha bilgili bir adam olabileceğini düşünemiyordum. Ne zaman bir tartışma açılsa, son sözü hep babam söylerdi. Orada bulunmayan birini diline dolamışsa eğer, o kişinin işi bitti demekti artık. Bazı büyük adamlara hayrandı. Ama bu kişiler, öylesine başka dünyaların insanlarıydı ki, neredeyse birer efsane kahramanı olarak görüyordum onları. Üstelik bunlar da hiçbir zaman, kusursuz, mükemmel kişiler değillerdi; dehalarının aşırılığı yüzünden bazı yanlışlara, bazı yanılgılara mahkûmdular. Gurur başlarını döndürüyor, akıllarını çeliyordu. Babamın, büyük bir heyecanla şiirlerini okuduğu Victor Hugo, bunlardan biriydi. Dehası, onu boşluğa düşmekten ve sonunda yolunu saptırmaktan

kurtaramamıştı. Aynı durum Zola için de, Anatole France için de, daha bir sürü başkaları için de gerçekti. Babam, onların yanılgılarını kesin bir tarafsızlıkla değerlendirirdi. Yaptıklarına hayran olduğu kişileri dahi, ötekilerden ayırmaz; kusurlarını açıkça sayıp dökerdi. Ne var ki, babam, yaşayan bir insanın sesiyle konuşuyordu. Düşünceleri ele avuca sığmaz, kavranmaz ve sonsuzdu. İnsanlar ve nesneler, onun önünde el pençe divandılar; babam son sözü söyleyecek bir yargıcıydı.

Babam benim yaptıklarını doğru bulduğu sürece, kendime güveniyordum. Yıllar yılı, beni övüp göklere çıkarmaktan başka bir şey yapmamıştı. Ama "çetin yaşa" girdiğim zaman, eskisi kadar hoşnut kalmamaya başladı benden. Kadınların zarif ve güzel olmasını isterdi. Bende uğradığı düş kırıklığını açıkça göstermekle kalmadı, üstelik, daha hâlâ şirin bir kız olan kardeşimle de büsbütün ilgilenmeye başladı. O akrabamızdaki toplantı akşamı, kardeşim Gecenin Kraliçesi olup da, güzel giysiler içinde boy gösterince, babamın gözleri gururla parladı. Babam, dinsel oyunların baş savunucusu olan arkadaşı Mösyö Jeannot ile birlikte, dinsel kulüplerde oyunlar düzenlerdi bazen. Poupette de onunla beraber oynardı. Uzun sarı saçlarının çerçevelediği yüzünde saf bir ifade ile, Max Maurey'in *Eczacı*'sındaki küçük kızı oynamıştı. Babam, ona masal anlatmasını, şiir okumasını, şiir okurken buna nasıl anlatım katacağını öğretmişti. Kendi kendime bile itiraf etmemekle beraber, babamla kardeşim arasındaki bu yakınlık, bu anlaşma beni incitiyor, kardeşime haset etmeme yol açıyordu.

Ama asıl rakibem, annemdi. Babamla daha yakın bir ilişki kurmayı düşlerdim hep. Oysa, yalnız başımıza konuştuğumuz zaman bile, sanki annem oradaymış, yanımızdaymış gibi konuşurduk. Bir anlaşmazlık olup da, babamın fikrini sorduğum zaman, "Annen ne diyorsa, öyle yap" diye cevap verirdi. Sadece bir keresinde, onu benden yana çekmeye çalıştım. Bizi Auteuil'deki at yarışlarına götürmüştü. Hipodrom, iğne atsan düşmeyecek kadar kalabalıktı. Sıcak mı sıcak bir gündü. Hiçbir şey olduğu da yoktu. Sıkıntıdan patlıyordum. Sonunda, atlar çıktı ortaya. Kalabalık, parmaklıklara doğru aktı. Hiçbir şey göremez oldum. Babam, açılır kapanır sandalyeler kiralamıştı. Ben, benimkinin üzerine çıkıp, yarışı seyretmek istedim. Kalabalıktan hiç hoşlanmayan, bütün o

itişip kakışmalardan siniri bozulmuş olan annem, "Hayır!"ı bastırdı. Sandalyeye çıkmakta inat ettim. Annem, "Olmaz dedim mi bir kere, *olmaz*!" diye çıkıştı. Annem kardeşimle uğraşırken, dönüp babamdan medet umdum, "Annem saçmalık ediyor. Neden çıkmayacakmışım sandalyeye?" diye yanaştım. Babam, ezik bir suskunluk içinde omuzlarını kaldırdı ve tartışmaya girmekten, taraf tutmaktan kaçındı.

Bu kaçamaklı davranışı, babamın da, zaman zaman annemi fazlasıyla "dediğim dedik" bulduğuna inandırdı beni. Babamla aramızda gizli bir anlaşma olmuş gibi geldi bana. Ama çok geçmeden yitirdim bu duyguyu. Bir öğlen yemekte, epey haylazlık eden, fırtınalı yaşantı süren bir akrabadan söz ediliyordu. Bu çocuk, annesini ahmak bulduğunu açık açık söylemekten kaçınmıyordu. Babama göre de, kadın gerçekten budalanın biriydi. Böyle düşündüğü halde, "Annesini yargılamaya kalkan çocuğun kendisi aptaldır," deyiverdi. Kıpkırmızı oldum. Birden rahatsızlanmışım gibi yaparak sofradan kalktım. Ben, yargılıyordum annemi. Babam, iki yerimden vurmuştu beni; hem annelerin dokunulmazlığını doğrulamış, hem de dolaylı olarak bana aptal demişti. Beni asıl altüst eden, babamın söylediği bu sözleri de yargılamaktan kendimi alamayışım oldu. Teyzemin budalalığı herkesçe bilinen bir gerçek olduğuna göre, oğlu neden söz etmeyecekti bundan? İnsanın kendi kendine doğruyu söylemesi günah değildir; üstelik çoğunlukla, kişi kendine, istemeden, farkına varmadan, bir art niyet kollamadan doğruyu söyler. Örneğin, o anda ben, düşündüklerimi düşünmemezlik edemiyordum. Suç muydu bu? Bir anlamda değildi elbet; ama babamın sözleri beni öylesine etkilemişti ki, bir yandan kimsenin beni suçlayamayacağını düşünürken, öte yandan da bir aptallık örneği olduğuma inanmaya başladım iyiden iyiye. O günden sonra ve pek muhtemel sırf o alay yüzünden, babamın yanılmazlığına olan eski güvenim, eski inancım kalmadı. Ne var ki, annemle babam, beni hâlâ suçluluk duygusuna itecek güce sahiptiler. Kendimi, onların gözüyle değil, başka gözle gördüğüm halde; yine de haklarındaki suçlamalarını, kararlarını, yargılarını kabullenmek zorunda kalıyordum. Öz varlığım, salt bana ait bir şey olmasının yanı sıra, daha hâlâ onların da malıydı. Ancak, onların ezbere bildiklerini sandıkları bu benlik, artık bir tuzak, bir aldatmaca olabilirdi sadece. Bu garip karmaşayı önlemenin bir tek çıkar yolu vardı: Aldatıcı, yapay

bir görünüme girecektim. Bana hep dilimi tutmamı öğütlemişlerdi. Buna bir kat daha titizlikle dikkat etmeye başladım. Biraz daha da ileri gittim. Mademki, artık her düşündüğümü söylemiyordum; söylenmeyecek hareketler yapmamı da kimse engelleyemezdi. Gizli kapaklı yaşamasını, kaçamakları öğrenmeye başlıyordum.

*
* *

Okuduğum kitaplar, yine eskisi gibi büyük bir titizlikle kontrol ediliyordu. Çocuk kitaplarıyla, gereken yerleri sansüre uğramış kitaplar dışında, seçme yapıtlardan ancak birkaç tanesini elime almama izin veriyorlardı. Bu kitaplardaki bazı bölümler de, annemlerin sansüründen kurtulamıyordu. Babam, *Yavru Kartal*'da bile kesintiler yapmıştı. Ama özgürlüğümden yararlanmak için dürüst olmayan bir davranışa yönelmeyeceğime inandıkları için, kitaplığa göz atmayı akıllarına getirmiyorlardı. La Grillière'de kaldığımız zaman, "uygun" yazıları işaretleyip, resimli dergileri tutuştururlardı elime. Tatilde, okunacak kitapları hep bitirir, kitapsız kalırdım. Onların işaretledikleri yazılar bitince, çimenlerin üzerinde yanı başımda uzanan, elimi uzatsam tutuvereceğim, sözcükler, anlamlar taşan dergiler yığınına göz atardım. Uzunca bir süredir, ufak tefek haylazlıklara, söz dinlemezliklere başlamıştım. Annem, iki yemek arası bir şeyler yememi istemezdi. Köye gittiğimiz zaman, önlüğüme bir düzine elmayı doldurur, öyle kaçardım bahçeye. Bu abur cubur yüzünden herhangi bir rahatsızlık duyduğum da yoktu. Madeleine'le konuştuğumuzdan bu yana, Sacha Guitry'nin, Flers ve Callavet'nin, Capus ve Tristan Bernard'ın, bana gerçekten zararları dokunup dokunmayacağından kuşkulanmaya başlamıştım. Yasak bölgeye girdim. Bernstein ve Bataille'a el atacak kadar pervasız davrandım. Hiçbir zararlarını da görmedim. Paris'e döndüğümüzde, Musset'nin kitaplarından sadece *Geceler*'i okuyormuş gibi yaparak, toplu yapıtlarını kapsayan koca cildin ardına gizlenip, bütün oyunlarını okudum. Ondan sonra, ne zaman evde yalnız kalsam, kitaplıktaki kitapları gönlümce karıştırmaya koyuldum. Meşin kaplı koltuğa gömülür, babamın gençliğine renk katmış kar-

ton kapaklı ucuz romanları yutarcasına okuyarak saatler geçirirdim. Bourget, Alphonse Daudet, Marcel Prévost, Maupassant, Goncourt kardeşler, hepsini, hepsini okuyordum. Bu kitaplar, pek dolaylı bir yoldan, cinsel eğitimimi tamamladılar. Anlaşıldığına göre, sevişme olayı, kimi zaman bütün gece boyunca sürüyor; kimi zaman birkaç dakikada bitiveriyordu; Bazen, yavan, kuru bir oluşumdan öteye geçmiyor; bazen olağanüstü bir taşkınlığa ulaşıyordu. Benim için tamamen bir giz olan incelikleri, hünerleri ve çeşitleri vardı. Farrére'nin erkek kahramanları ile erkek arkadaşları arasındaki tuhaf ilişki, Colette'in Claudin'i ile kadın arkadaşı Rézi arasındaki garip bağıntı, işi büsbütün arapsaçına çeviriyor; aklımı büsbütün karıştırıyordu. Ya kalın kafalılığımdan, ya da bir anda hem çok bilip hem de hiç bilmediğimden olacak, okuduğum yazarların hiçbiri, bir zamanlar masallarını okuduğum Canon Schmidt kadar etkilemedi beni. Bütün olarak ele alınca, bu hikâyeleri, kendi deneyimlerime ilişkin olarak düşünüyor ve bunların, modası geçmiş bir yaşam tarzını dile getirdiğini anlıyordum. Claudine ile Farrére'in Matmazel Dax'ı dışında, ister saf genç kızlar olsun, ister "feleğin çemberinden geçmiş" kadınlar olsun, kadın kahramanlar pek az ilgilendiriyordu beni. Erkekleri de, hiçbir olağanüstülüğü olmayan, sıradan bir yığın gözüyle görüyordum. Bu romanların hiçbiri, bir aşk imgesi doğurmadı bende. Kendi geleceğimle de bağlantı kurmuyordum okuduklarım arasında. Bu kitaplara, önümdeki yılların, beni bekleyen oluşumların bir habercisi gözüyle bakmıyordum. Ancak, istediğimi veriyorlardı bana: Yani kendimden kaçmama yardımcı oluyorlardı. Bu kitaplar sayesinde, çocukluğun duvarlarını yıkıp, karmaşık, serüvenli ve ne olacağı önceden kestirilemeyen bir dünyaya adım attım. Annemle babam geceleri gezmeye gittiler miydi, saatler boyu bu gizli zevklere dalar, gecelerimi gizliden gizliye uzatırdım. Kardeşim uyur, ben yastığımın üstüne kıvrılıp, okumaya dalardım. Sokak kapısında dönen anahtarın sesini duyar duymaz, lambayı söndürür, uyumuş gibi yapardım. Sabahleyin yatağımı düzeltirken, kitabımı şiltenin altına saklar, sonra bir fırsatını bulduğumda yerine kaldırırdım. Annemin beni yakalaması olanaksızdı. Ama zaman zaman, yastığımın altında *Yarı Bakireler* ya da *Kadın ve Kukla* gibi kitapların durduğunu düşündükçe, soğuk terler basardı. Benim görüş açımdan, davranışlarımda yerilecek herhangi bir yan yoktu. Hem

eğlenip vakit geçiriyor; hem de öğreniyordum. Annemle babam, hep benim iyiliğimi isterlerdi. Okuduklarımın bana bir zarar olmadığına göre, onların isteklerinin, onların sözlerinin dışına çıkmış sayılmazdım. Ne var ki, yaptıklarım bir duyulsa, bir anda suç oluverirdi.

İşin tuhafı, okunmasına "izin verilmiş" bir kitap, beni aldatmacanın çetin yollarına sürükledi. Okulda *Silas Marner* adlı yardımcı kitap üzerine bir ödev hazırlamıştım. Tatile giderken, annem bana *Adam Bede*'i aldı. "Göstermelik bahçe"de kavakların altına oturmuş, bu oldukça tatsız, ağır akışlı kitabı sabırla okuyordum. Derken, kitabın kahramanı olan kız —evli değildi daha— ormanda yürüyüşe çıktıktan sonra, gebe kalıverdi. Yüreğim yerinden fırlayacakmışçasına atmaya başladı. Aman, annem okumasaydı bu kitabı! Çünkü okursa, *bildiğimi* anlayacaktı. Bunu düşünmek bile korkutuyordu beni. Cezalanmaktan korkmuyordum. Bende bir suç yoktu. Ama annemin aklına gelebileceklerden ürküyordum. Belki de, benimle konuşmak gerekliliğini, bana bazı şeyleri anlatmak, açıklamak zorunluluğunu duyacaktı. Bu olasılıktan çekiniyordum; çünkü, bugüne kadar bu konulardaki ısrarlı suskunluğa bakılırsa bunlara değinmek hiç de hoşuna gitmeyecekti. Bence, evlenmemiş annelerin de varolması nesnel bir olaydı ve beni en azından Antipodes gerçeği kadar rahatsız etmiyordu. Ama benim bu durumu bilmem, annemin görüşlerine göre, ikimiz için de lekeleyici bir skandal olacaktı.

Bütün endişelerime rağmen, kitabımı kaybetmiş numarası yapmayı göze alamadım. Bir diş fırçası bile olsa, bizim evde herhangi bir şeyin kaybolması, öylesine büyük fırtınalar koparır, öylesine olaylara yol açardı ki, kitabı kaybettim demenin getireceği çözüm yolu, en azından kitabın sebep olacağı gürültüler kadar korkutucuydu. Üstelik, kafamdan geçenleri saklamakta oldukça hüner kazanmışsam da, göz göre göre yalan söylemeye cesaret edemezdim. Kıpkırmızı kesilecek, kekeleyecektim ve annem anlayacaktı hemen durumu. Sadece, *Adam Bede*'in annemin eline geçmemesi için büyük özen gösterdim. Allahtan, annem kitabı okumak istemedi de, ben de gazabından kurtuldum.

Gitgide, ailemle olan ilişkilerim eski sadeliğinden sıyrılıyor, karmaşık bir hal alıyordu. Kardeşim, eskisi gibi bir dediğimi iki etmez tutumundan vazgeçmişti. Babam beni çirkin buluyor, bu yüzden de soğuyordu benden. Annem, sezinlediği değişimlerimden kuşkudaydı.

Evdekiler, aklımdan geçenleri gözlerimden okuyabilselerdi, suçlarlardı beni. Üzerimde dolaşan gözleri, eskisi gibi koruyucu bir nitelik taşımıyor, benim için türlü tehlikelerle dolup taşıyordu. Onlar da, bir zamanlar yücelttiğim, yaraştırdığım tahtlarından inmişlerdi gözümde. Ama, hakkımdaki yargılarına karşı koymakla, bu durumdan yararlanmaya çalışmıyordum. Tam tersine, eskisinden daha fazla güvensizlik duyuyordum. Artık, herhangi bir ayrıcalık, bir üstünlük tanınmıyordu bana. Kusursuzluğum, mükemmelliğim baltalanmıştı. Kendime güvenim yoktu; kolayca alınan, kırılan, yıkılan biri olup çıkmıştım. Bütün bunlar, başkalarıyla olan ilişkilerimin değişmesine yol açtı.

*
* *

Zaza'nın yetenekleri üstündü. Yaşına göre çok iyi piyano çalıyordu. Keman dersleri almaya da başlamıştı. Benim yazımın kargacık burgacıklığı yanında, Zaza'nın yazısının güzelliğine şaşıyordum. Benim gibi, babam da Zaza'nın mektuplarındaki anlatımı beğeniyor, konuşmasındaki renkliliğe, canlılığa hayran oluyordu. Zaza'ya son derece saygılı davranmak, bir hanımefendi yerine koymak bayağı hoşuna gidiyordu babamın ve Zaza da, bu oyuna bütün zarafeti ve çekiciliği ile katılıyordu. "Çetin yaş" onun güzelliğine zarar getirmemişti. Fazla özenip bezenmeden giyiniyor; saçlarına şöyle bir tarak çalıvermesi yetiyordu. Davranışlarında da, iyi yetişmiş bir genç kızın rahatlığı ve serbestliği vardı. Bunların yanı sıra, oğlan çocuklara benzer gözüpekliğinden de bir şey yitirmemişti. Tatillerde, Landes ormanlarında, yüzünü sıyırıp geçen dallara aldırmaksızın, eğersiz ata atlar, dörtnala koştururdu. İtalya'ya gitti bir ara. Döndüğünde, görüp beğendiği yapıları, heykelleri, resimleri anlattı bana. Bu efsaneler ülkesinde gezip gördüklerine imrendim ve bu ufak, esmer, bir sürü güzel görüntünün hayaliyle dolu kafaya özenle bakarak, bir kez daha hayran oldum. Saygım büyüdü. Zaza'nın kimselere benzemezliği, özgünlüğü büyülüyordu beni. Eleştirmekten çok, araştırıp öğrenmekten hoşlanıyor; bu yüzden de her şeyle ilgileniyordum. Oysa Zaza, daha müşkülpesentti. Yunanistan'a bayılmıştı. Romalıları sıkıcı

buluyordu. Kral ailesinin başına gelen felaketlere aldırmıyor, Napoleon'u beğeniyordu. Racine'e hayrandı, ama Corneille'e dayanamıyordu hiç. *Horace* ve *Polyeucte*'den hiç hoşlanmıyor, *adamcıl*'ı öve öve göklere çıkarıyordu. Onu bildim bileli, herkesle, her şeyle alay etmeye bayılırdı. On iki on beş yaşları arasındaki dönemde, bu alayları sistemli, düzenli bir biçime girdi. Sadece tanıdıklarımızın çoğunu küçümseyip alay etmekle kalmadı; yerleşmiş kurulu düzen, töre ve geleneklerle de alay etmeye başladı. Benimsenmiş, köklenmiş fikirleri küçümser oldu. La Rochefoucauld'un *Maxims*'ini başucundan eksik etmiyor; her fırsatta, insanları öz çıkarın yönettiğini söylemekten bıkıp usanmıyordu. Genel olarak insanlık hakkında belirli bir fikrim, bir görüşüm yoktu; onun bu bilgiç karamsarlığı, beni derinden etkiliyordu. Görüşlerinin çoğu terslik temeline oturmuştu. Cours Désir'de, Fransızca kompozisyon dersinde Alceste'i Philinte'e karşı savunarak, Napoléon'a Pasteur'den önce bir üstünlük tanıyarak bayağı skandallara sebep olmuştu. Zaza'nın bu cüreti, bu dobralığı öğretmenlerin bir kısmını kızdırıyordu. Diğerleri ise, bu davranışlarını "çocukluk" olarak tanımlıyorlar, bundan hoşlanıyorlardı. Bazıları ondan yaka silkiyor, bazılarının ise gözbebeği oluyordu. Genellikle kendimi ondan üstün görürdüm. Hatta, "İşin temeline inmek" yönünden ondan çok daha ileri olduğum için, Fransızca derslerinde bile kendimi Zaza ile bir tutmazdım. Ama sanırım, Zaza'nın ille de birinci olmak gibi bir endişesi yoktu. Notları benimkiler kadar iyi olmadığı halde, rahatlığı ve serbestliğiyle, derslerine, ödevlerine, bütün çalışkanlığıma rağmen ya da bu çalışkanlığım yüzünden benimkilerde hiç görülmeyen, tanımlanması güç bir renk, bir canlılık, yeni bir nitelik katıveriyordu. "Kişilik sahibi" olduğu söylenirdi hep; üstünlüğü buradan geliyordu. Kendimi kaptırdığım "kendini beğenmişliğim", kişiliğime köşeli çizgiler verememişti. İçimde, kafamda her şey belirsiz, biçimsiz, anlamsızdı. Oysa, Zaza'ya baktığım zaman, pırıl pırıl bir kaynaktan fışkıran su kadar duru, mermer kadar somut ve bir Dürer portresi kadar belirgin çizgileri olan bir varlık görüyordum. Bu varlığı, kendi içimdeki boşlukla kıyaslıyor, kendimi küçümsüyordum. Bu kıyaslamaya Zaza zorluyordu beni; çünkü ikide bir, kendi aldırmazlığı ile benim ciddiliğim, kendi kusurları ile benim mükemmelliğim arasında paralellikler kurar, alay ederdi. Ben de kurtulamazdım onun alaylarından.

"Benim kişiliğim yok" diye acırdım kendime. Merakım, öğrenme isteğim her şeyi kapsıyordu. Mutlak gerçeğin varlığına, şaşmaz doğrunun olurluluğuna inanırdım. Ahlak kuralları açısından, buna inanmak zorunluluğunu duyardım. Düşüncelerim, düşündüğüm konulara ayak uydururdu. Arada bir, gafil avlandığım, beklenmedik bir düşünceye kapıldığım olursa, bu, düşündüğüm şeyin beklenmedik bir şey olması, şaşırtıcı olması ile bağlantılı olurdu. İyiyi kötüye yeğ tutar; beğenilmemesi gerekeni beğenmezdim. Öznelliğim diye bir şey yoktu ortada. Varlığımın, benliğimin sınırsız olmasını dilemiştim; ve sonsuzluk kadar belirsiz, sonsuzluk kadar biçimsiz biri olup çıkmıştım. İşin tuhafı, bu eksikliğimi, bireyliğimi farkettiğim anda anladım. Evrensel isteklerim, o güne kadar, benden ayrı, kendi içinde varolan oluşumlar gibi gelirdi bana. Oysa, şimdi kişiliğimin bir damgası olup çıkmışlardı. "Simone her şeyle ilgilenir" diyorlardı benim için. Kendimi, tüm kısıtlamalara karşı direnişimle kısıtlanmış buluverdim birden. Hemen hemen doğal bir biçimde bana kendilerini kabul ettirmiş fikirler, görüşler ve tutumlar, aslında benim silikliğimin, edilgenliğimin birer yansımasından başka bir şey değildi. Evrenin ortasında, lekesiz bir mücevher gibi oturtulan, salt bir akıl olmak yerine, etli canlı, elle tutulur, gözle görülür bir şey olmuştum; bu durum, ta yücelerden tepetaklak yuvarlanmaktı benim için. Bir anda bana yakıştırıverilen bu surat, düş kırıklığından başka bir şeye yer vermiyordu; çünkü o güne dek, Tanrı gibi yaşamıştım; yüzüm görünmemiş, ortaya çıkmamıştı hiç. Bu nedenle, aşağılanmayı, küçümsenmeyi kolayca benimseyiverdim. Eğer bu kadar kişinin arasında, ben de sadece onlarda biri isem; bende olabilecek herhangi bir farklılık, onlardan üstünlüğümü değil, ancak daha aşağı olduğumu kanıtlar diye düşünüyordum. Annemle babamı, artık güvenilir birer otorite gözüyle görmüyordum. Zaza'yı ise öylesine seviyordum ki, bana, benden daha gerçek görünmeye başlamıştı. Ben, onun negatif kopyasıydım. Kendi özelliklerimde diretmek, onları geliştirmek yerine; bana birtakım özellikler yakıştırılmasını kabullenmek zorundaydım. Yakıştırılan bu özellikleri de, bir türlü içtenlikle benimseyemiyordum.

On üç yaşlarındayken okuduğum bir kitap, uzun süre inandığım bir efsane yarattı kafamda. André Laurie'nin *Atinalı Çocuk* adlı kitabıydı

bu. Ciddi, çalışkan, aklı başında bir okullu olan Theagenus, yakışıklı Euphorion'a vuruluyordu. Zarif, duygulu, ince ruhlu, sanatçı duyarlılığında, zeki ve küstah biri olan bu genç aristokrat, çoğunlukla haylazlıkları yüzünden yeriliyorsa da, hem arkadaşlarının, hem öğretmenlerinin gönlünü çelmesini biliyordu. Euphorion, en güzel çağında, gençliğin, canlılığın doruğundayken ölüyordu. Kitaptaki hikâyeyi ise, elli yıl sonra Theagenus anlatıyordu. Zaza'yı bu sarışın delikanlının yerine koyuyordum, kendimi de Theagenus'un. Hiç kuşkusuz, Tanrı vergisi nitelikleri olan bazı kişiler vardı; bazılarının ise sadece belirli yetenekleri oluyordu. Kendimi, kaçınılmaz bir biçimde, ikinci sınıftan olanlarla tanımladım.

Bu alçakgönüllülüğümde belirli bir kaçamak, bir açık kapı vardı yine de. Yetenekli kişiler, üstün verilere sahip kişilere hayranlık besliyorlar, kendilerini onlara adıyorlardı. Ama sonunda, sağ kalan ve arkadaşının ardından kitap yazan Theagenus oluyordu. Theagenus, hem akıl, hem bellek, yani temel Özne idi. Benden Zaza olmamı isteselerdi, hiç duraksamadan hayır derdim. Bir tek yüzüm olmasına yeğ tutuyordum evrene sahip olmayı. Gerçekliği, değiştirip bozmadan, kırpıp küçültmeden, sadece benim ortaya koyabileceğim inancında diretiyordum. Ancak Zaza ile kıyasladığım zaman kendimi, ne denli sıradan, ne denli alelade olduğumu içim yanarak görüyordum.

Bir belirli noktaya kadar, bir mucizenin kurbanıydım; kendi içimi biliyor, tanıyor; onu ise dışardan görüyordum. Bu, dengeli bir kıyaslama değildi. Zaza'nın, bir şeftaliye dokunduğu, hatta sadece baktığı zaman bile ürpermesini, sırtından soğuk terler boşanmasını çok garip karşılıyordum; oysa benim istiridyelere karşı duyduğum dehşetin bir açıklaması vardı kendimce. Zaza, gerçekten de kimselere benzemeyen biriydi.

Zaza, Mabille ailesinin dokuz çocuğu içinde, üçüncü idi. Kızlar arasında da, ikinci büyük kızdı. Annesinin onunla pek fazla uğraşacak zamanı yoktu. Zaza, hep erkek kardeşleriyle, onların arkadaşlarıyla, teyze, hala, amca oğullarıyla haşır neşir olmuş; onların erkeksi tavırlarını, davranışlarını kapmıştı. Daha çok ufak yaştan, Zaza'ya hep büyük insan gözüyle bakmışlar, ona yetişkinlere yüklenecek sorumluluklar yüklemişlerdi. Yirmi beş yaşındayken, koyu Katolik ve üstelik kuzeni olan bi-

riyle evlenmiş olan Madam Mabille, Zaza doğduğu sıralarda, kurulu düzende bir ailenin kadım olarak toplumdaki ve ailedeki yerini perçinlemişti. Burjuva eğitiminin, burjuva düşünce tarzının tipik bir örneği olan bu kadın, törelere uymasını pek iyi bildikleri için zaman zaman kuralları yıkmakta sakınca görmeyen hanımefendilerin yıkılmaz güveni ve güvenliği içinde yaşamını sürdürmüştü. İşte bunun için, çocuklarının zararsız aşırılıklarını hoş görüyordu. Zaza'nın içtenliği ve doğallığı, annesinin onurlu ve öz bilinçten uzak havasından geliyordu. Zaza'nın bir piyano resitalinin ortasında annesine dil çıkarmaya cesaret edebilmesi beni aptala çevirmişti. Zaza, annesinin kendini destekleyeceğine güvendiği için yapmıştı bunu. Ana kız bir olmuşlar, orada toplanmış velilerin ve öğretmenlerin önünde, geleneklerle, törelerle alay etmişlerdi. Eğer böylesine uygunsuz bir hareketi *ben* yapmış olsaydım, annem utancından yerin dibine geçerdi. Benim düzene sıkı sıkıya bağlılığım, annemin çekingenliğinin bir yansımasıydı.

Mösyö Mabille'i hiç sevmezdim. Babamdan öylesine başkaydı ki... Babam da ondan pek hoşlanmazdı. Uzun bir sakalı vardı. Gözlük takardı. Her pazar kiliseye gider; boş zamanlarının çoğunu hayır işlerine adardı. İpek gibi saçları ve aşırı dindarlığı ona kadınsı bir hava verir, gözümden düşürürdü. Daha arkadaşlığımızın ilk günlerinde, Zaza, babasının *Hastalık Hastası*'nı okurken, çocukları gözlerinden yaş gelinceye kadar güldürdüğünü anlatmıştı. Kısa bir süre sonra, babası, Louvre'daki uzun galeride Correggio'nun resimleri üzerinde yorum yaparken; yine bir başka gün, *Üç Silahşörler*'i seyrettikten sonra sinemanın sanatın ölümü demek olduğunu söylerken, Zaza saygılı bir ilgi içinde dinlemişti onu. Annesiyle babasının evlendikleri gece, gölün kenarında yan yana durarak Offenbach'ın *Barcarolle*'ünü, "Ey güzel gece, ey aşk gecesi..."ni dinleyişlerini anlatırdı. Ama zamanla, babası hakkında başka türlü konuşmaya başladı. Bir gün, "Babam o *kadar* ciddi ki!" dedi bana. Ablası Lili, Mösyö Mabille'e çekmişti. Onun gibi yöntemli, onun gibi düzenli, onun gibi kategorikti. Babası gibi matematiğe düşkündü. Baba kız, pek iyi anlaşır, pek güzel geçinirlerdi. Zaza, bu kadar katı, bu kadar kuralcı olan ablasından hiç hoşlanmazdı. Madam Mabille, bu erdem örneği çocuğa büyük sevgi ve saygı duyuyormuş gibi yaparu; ama aralarında,

sık sık su yüzüne çıkan gizli bir çekişme vardı. Madam Mabille, en çok Zaza'yı sevdiğini de saklamaya çalışmaz, "Canlı bir resim gibi bu" derdi. Zaza da, annesine düşkündü. Onu herkesten çok sevdiği açıkça belliydi. Zaza, annesiyle babasının nasıl evlendiklerini anlatmıştı. Mösyö Mabille, kuzenini birkaç kez istemiş. Ama canlı, hareketli, hayat dolu ve güzel Guite Lariviere, Askeri Mühendislik ve Topçuluk Akademisi'nin bu eski öğrencisine, bu ciddi ve ağırbaşlı adama baktıkça, tüyleri diken diken olurmuş dehşetinden. Ne var ki taşrada pek kısıtlı, pek cansız bir yaşantı varmış. Etrafta alıcı gözle bakılabilecek hemen hiç kimse yokmuş. Yirmi beşine gelince, annesinin diretmelerine daha fazla karşı koyamayarak kuzeniyle evlenmeye razı olmuş. Zaza, güzelliğini, çekiciliğini, duyarlılığını ve düş gücünü kendisinden aldığı annesi hakkında daha başka şeyler de anlatmıştı. Madam Mabille, bir cebir kitabı kadar sıkıcı olan kocasına anlayış göstermekten yoksunmuş. Zaza, her şeyi anlatmamış bana. Bugün anlıyorum, babasının Zaza'ya fiziksel olarak itici geldiğini. Annesi Zaza'ya daha çok ufakken pek çok şey anlatıp öğretmişti ve art niyetli bir açıklıkla, cinselliğin gerçeklerinden söz etmişti. Zaza, Madam Mabille'in, düğün gecesinden neden nefret ettiğini, o günden beri kocasının okşamalarından neden tiksindiğini anlıyordu. Zaza, zamanla babasına duyduğu nefretin kapsamına, baba tarafından bütün akrabalarını da soktu. Oysa, anneannesini tapınma ölçüsünde sever; kadıncağız ne zaman Paris'e gelse, onun koynundan çıkmazdı. Bir zamanlar dedesi Mösyö Lariviere, taşra gazetelerinin ve Louis Veuillot'nun görüşlerini yansıtan dergilerin baş okuyucusuymuş. Öldüğünde birkaç parça mal ile koskoca bir kitaplık bırakmıştı geride. Matematikten de, en az babasından nefret ettiği kadar nefret eden Zaza, edebiyata yöneldi. Ama dedesi ölünce, ne Madam Lariviere, ne de Madam Mabille fazla kültürlü kadınlar olmadıkları için, Zaza'ya yol gösterecek, beğenilerini biçimleyecek kimse kalmadı. Kendi düşünüp, kendi karar vermek, seçimini yapmak zorundaydı. Aslına bakılırsa, onun özgünlüğü pek sınırlıydı. Esas olarak, Zaza da, benim gibi, çevresini yansıtıyordu. Ama bir yandan Cours Désir'de, bir yandan evlerimizde, önyargılardan, alışılagelmiş tutumlardan, geleneklerden öylesine bunalmıştık ki, en ufak bir içtenlik, en sönük bir düş kıvılcımı bile, her zaman şaşırtıcı oluyordu bizim için.

Zaza'nın beni en çok etkileyen yanı, sinizmi idi. Birkaç yıl sonra bunun nedenlerini açıkladığı zaman, beynimden vurulmuşa döndüm. Kendisi hakkındaki görüşlerime, ona tanıdığım yücelik fikrine hiç mi hiç katılmıyordu. Madam Mabille, çocuklarıyla yeterince ilgilenemeyecek kadar çok çocuk sahibiydi, fazlasıyla "toplumsal ödevleri" vardı ve aklınıza gelen bütün hayır derneklerinde, bütün yardım kampanyalarının toplantılarında yer alıyordu. Sanırım, gülümseyişinde yoğunlaşan sabrı, soğuk bir kayıtsızlığı gizliyordu. Zaza, daha çok ufakken bile, kendini hep ihmal edilmiş, bir köşeye itilmiş hissedermiş. Daha sonraları, annesi en çok onu sevmeye başlamış, ama bu sevgi de yine çok sınırlı, çok kısıtlıymış. Zaza'nın annesine duyduğu büyük tutku, mutlu bir bağlılıktan çok, kıskançlığı pekiştiren bir düşkünlüktü. Babasına karşı beslediği nefret ve karşıtlıkta, biraz da kin karışık mıydı bilemiyorum; ama babasının Lili'yi kendinden üstün tutuşunu pek de kayıtsızca karşılamış olacağını sanmam. Ne olursa olsun, dokuz çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu, kendini yığından biri gibi hissederse buna şaşmamak gerekir. Böyle biri, bir özelliği, ayrıcalığı olduğunu düşünmesine olanak tanımayan toplu bir ilgiden, ortaklaşılan bir sevgiden payını almak durumundadır. Mabille ailesinin çocuklarından hiçbiri utangaç, çekingen değildi. Yabancıların önünde elleri ayakları şaşkınlıktan dolaşmayacak kadar yüksek tutarlardı kendilerini ve ailelerini. Ama Zaza, ne zaman sürüden ayrılan kuzu gibi yalnız kalsa, kendinde bir sürü kusur bulurdu; Çirkindi, zarif değildi, pek iyi sayılmazdı ve hiç kimsecikler sevmezdi onu. Böyle düşünürdü yalnızken. Bu aşağılık duygusunu örtmek, karşılamak için de önüne gelenle alay ederdi. O zamanlar farkına varmamıştım. Şimdi düşünüyorum da, Zaza hiçbir zaman benim kusurlarımla alay etmez, üstün yönlerimle, erdemlerimle eğlenirdi. Hiçbir zaman kendi yeteneklerinden ve başarılarından söz etmez, boyuna güçsüzlüğünden dem vurur, zayıf yanlarını açığa vururdu. On dört yaşındaydım. Paskalya tatilinde Zaza'dan mektup aldım. Fizik notunu düzeltemeyeceğinden korkuyor, önümüzdeki sınavda da kırık not almaktan ürküyordu. "Neler duyduğunu anlayamazsın. Çünkü sen ders çalışıp sınava hazırlanırken, hiçbir şey bilmiyorum diye kendini yemez, oturup çalışırsın," diye yazmıştı. Benim çalışkanlığımla, ölçülü hareketlerimle alay eden bu sözlere üzülmüştüm. Ama bu gizli saldırının

altında, Zaza'nın kendi tembelliğinden yakınması da seziliyordu. Onun sinirine dokunuyor idiysem bu, aynı zamanda hem doğru, hem yanlış davranışlarım yüzündendi. Bahtsız bir çocuk olarak gördüğü kendisini, benim delilik derecesine varan titizliğime karşı, isteksizce savunuyordu.

İnsanları küçük görüşünde de bir kırgınlık vardı. Kendini pek büyük görmez, yüceltmezdi; ama geri kalan insanlar da yüceltilmeye değmezdi onun gözünde. Yeryüzünde kendisinden esirgendiğine inandığı sevgiyi, cennette arardı. Çok dindardı. Benden daha düzenli, daha katışıksız bir çevrede, dinsel değerlere herkesin büyük önem tanıdığı bir ortamda yetişmişti. Dinsel teorinin pratikle bağdaşmayıp yadsınması; yalana daha buruk bir tat vermekten başka bir şeye yaramıyordu. Mabille ailesi, paralarını hayır işlerine harcamayı severdi. Her yıl hac zamanı, Lourdes'a giderler; oğlanlar sedye taşımaya yardım eder, kızlar da hastanenin mutfağında bulaşık yıkarlardı. Evlerinde ve dost çevrelerinde boyuna Tanrıdan, iyilik etmekten, yüce ülkülerden söz edilirdi. Ama çok geçmeden, Zaza, bütün bu insanların paradan ve mevkiden başka bir şey düşünmediklerini farketti. Bu ikiyüzlülük Zaza'yı isyana sürükledi. Bundan kaçmak için de, sinizme sığındı. Cours Dèsir'de, Zaza'nın çelişkileri, Zaza'nın çapraşıklıkları denilen davranışların ardında, ne denli paramparça edilmiş, ne denli lime lime ayrılmış bir idealizmin yattığını hiç farkedemedim.

Zaza, öteki arkadaşlarıyla daha samimiydi. Onlara "sen" diye hitap ederdi. Tuileries bahçelerinde, her önüne gelenle oynardı. Son derece rahat, hatta küstahça davranırdı. Bütün bunlara karşın, Zaza ile ilişkim hep belirli bir uzaklıkta, belirli bir resmiyet çerçevesinde kaldı. Öpüşmez, el şakası yapmazdık. Birbirimize "siz" demekte devam ediyorduk ve konuşmalarımızla ölçüyü elden kaçırmamakta titiz davranıyorduk. Bana, benim ona verdiğim kadar değer vermediğini bilirdim. Beni, okuldaki öteki arkadaşlarına üstün tutardı. Ama okul hayatı, ona, bana olduğu kadar çekici gelmezdi. Ailesi, piyanosu, evi, tatil gezileri onun zamanını ve düşüncesini daha çok kapsardı. Onun değer ölçüleri içindeki yerimin ne olduğunu bilemezdim. Başlangıçta bu konunun üzerinde pek durmadım. Ama zamanla, aklımı kurcalamaya başladı bu soru: Zaza, benim hakkımda ne düşünüyordu? Benim ona beslediğim

duyguları açığa vurmak, ya da onun duygularını anlamaya çalışmak söz konusu değildi. Büyüklerin, çocuklarının yaşamlarını biçimlendirdikleri fikirlerden yararlanıp, bir iç özgürlük yaratmıştım kendime. Ben, duygularımda, düşlerimde, isteklerimde ve hatta belirli sözcükleri kullanışımda daha pervasız, daha bir deli fişektim. Ama insanın, bir başkasıyla, alabildiğine içten, alabildiğine doğal bir alışveriş kurabileceğini hiç sanmazdım. Kitaplarda, kişiler aşk ve nefretlerini açığa vururlar; en gizli, en derindeki duygularını süslü püslü sözlerle anlatırlar. Ama gerçek yaşamda, ağdalı sözlere, anlamlı sözcüklere, büyük laflara yer yoktur. Söylenebilecekler, yapılabileceklerle belirlenir. Eğer bir şey "yapılmıyorsa", söylenmez de. Zaza'yla birbirimize yazdığımız mektuplardan daha klişeleşmiş, daha beylik sözler bulunabileceğini sanmıyorum. Aramızdaki tek fark, Zaza'nın bu klişeleri ve beylik sözleri, benden daha zarif, daha ustaca kullanmasıydı. Ama ne o, ne ben, ikimizi de derinden etkileyen hiçbir şeyden söz etmezdik. Annelerimiz mektuplarımızı okurdu. Bu sansür, ruhlarımızı tüm açıklığıyla birbirimize açmamızı yeterince engelliyordu. Ama baş başa konuştuğumuz zaman bile, dile getirilmeyen, tanımı yapılmayan kurallara çatardık. İkimiz de, alçakgönüllülüğün sınırları içinde kalmaya dikkat eder, ağzımıza geldiği gibi konuşmazdık. Çünkü, yüreğimizin derinliklerindeki duyguların açığa vurulmaması gerektiğine inanırdık. Bu yüzden, dış görünüşlerden, bölük pörçük sözlerden anladığım kadarıyla yorumlara girişmek zorundaydım. Zaza'nın en ufak bir övgüsü, beni sevinçlere boğuyordu. Bol keseden harcadığı alaylı gülümsemeleri ise, içimi ezer, işkence gibi gelirdi bana. O çetin yıllarda, arkadaşlığımızın bana verdiği mutluluk, acaba onun hoşuna gitmez miyim korkusuyla gölgeleniyordu.

Bir yaz, tam tatilin ortasındayken, Zaza'nın alayları yüzünden, bin kez öldüm. Bizimkilerle beraber Gimmel şelalelerine gitmiştik. Suların gümbür gümbür düşüşündeki, o artık beylikleşmiş güzelliğe, âdet yerini bulsun gibilerden ilgi göstermiştim. Mektuplarım, görünürdeki yaşantımın birer yansısı olduğu için, Zaza'ya köydeki mutlu anılarımı, köyün getirdiği eşsiz sevinci anlatmaktan titizlikle kaçınırdım. O yüzden topluca yaptığımız bu gezmelerden, şelalenin güzelliğinden söz etmeyi düşündüm. Yazış tarzımın titizliği, sığmmaya çalıştığım süslü sözcükler, duygularımın içten olmadığını en mutsuz bir biçimde vurguluyordu.

Zaza, buna karşılık yazdığı mektupta, tatilde hazırlamamız için verilen kompozisyon ödevlerimden birini yanlışlıkla yolladığımdan dem vurarak alay ediyordu benimle. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Zaza'nın yazdığım beceriksiz sözlerden öte bir şeyle alay ettiğini seziyor; nereye gidersem gideyim, sınıfın birincisi olma gölgesini de peşimden sürüklüyordum. Bu, bir ölçüye kadar doğruydu ama, Zaza'yı, tüm yerleşmiş kuralların, geleneklerin ötesinde bir yoğunlukta sevdiğim de doğruydu. Ben, onun sandığı gibi biri değildim. Ne var ki, Zaza'nın kafasındaki imgeyi yıkacak, gerçek benliğimi ortaya koyacak bir çözüm yolu da bulamıyordum. Bu yanlış anlaşılıp, yanlış değerlendirilme, beni umutsuzluğa sürüklüyordu. Cevap yazarken, pek fazla alınmamış gibi davrandım; ama yaramazlık yaptığı için Zaza'ya takılmaktan da geri durmadım. Beni kırdığım anlamıştı. Kendisini bağışlamamı isteyen bir mektup yazdı. Bir anlık öfkenin kurbanı olduğunu söylüyor, af diliyordu. Bu tutumu, biraz olsun yatıştırdı beni.

Zaza, kendisini nasıl yücelttiğimin, ya da onun uğruna gururumu hiçe saydığımın farkında değildi. Cours Désir'deki bir kermeste, bir el yazısı uzmanı, ikimizin de yazılarını inceledi. Zaza'nın yazısı, vaktinden önce olgunlaşmış bir duyarlılığı, kültürü, olgunluğu ve sanatsal verileri muştuluyordu. Benimki ise, çocuksuluktan öte hiçbir şeyi kanıtlamıyordu. Bu yargıyı kabullendim. Evet: Ben çalışkan bir öğrenciden, uslu bir kızdan başka bir şey değildim. Zaza, bu karara öylesine şiddetle karşı çıktı ki, onun bu abartmalı karşı koyuşu bana rahatlık, huzur getirdi. Yine ona gönderdiğim bir başka analize de, yazdığı kısa mektupla karşı çıkıyordu. Bu analiz de eskisi kadar aleyhimeydi. Kendimi şöyle anlatmıştım Zaza'ya: "Oldukça çekingen, gelenek ve törelere uyma eğiliminde; ama temiz ve sıcak yürekli, arkadaşlarının yanlışlarını görmezden gelmekte herkesten usta."

Her zaman, bu denli açık seçik konuşmazdık birbirimizle. Bu benim suçum muydu? Aslına bakılırsa, benim çekingenliğimden tatlı tatlı dem vuran Zaza idi. Benimle daha serbest bir arkadaşlık kurmayı mı istiyordu? Benim ona duyduğum sevgi, nerdeyse tutku derecesindeydi. Oysa, o bana karşı belirli bir uzaklığı sürekli korurdu. Belki de, bütün bunlara karşın, ilişkilerimizdeki bu aşırı titizliğin sebebi bendim.

Bu durumu çok sıkıcı buluyordum. Zaza, davranışlarında haşin ve alaycı olmakla beraber, duyarlı bir insandı. Bir gün okula geldiğinde yüzü gözü ağlamaktan şişmiş, gözleri kan çanağına dönmüştü. Bir akşam önce uzak bir akrabanın ölüm haberi gelmiş, ona üzülmüş. Ona beslediğim büyük sevgiden, çok duygulanması gerekirdi. Bunu sezmemiş olmasına da ihtimal veremiyordum. Benim herhangi bir şekilde açılma olanağım olmadığı için, bir şeyler yapmak, duygularımı bir yolla aktarmak gereğini duydum. Bu kararım, çeşitli tehlikeleri göze almak demekti. Annem olsa, bu tasarıma gülünç damgasını yapıştırıverir, düşündüklerimi saçma bulurdu. Ama duygularımı bir anlatıma ulaştırma ihtiyacı öylesine zorluydu ki, beni, bu itkinin götürdüğü yere gitmeyi bir kez olsun göze aldım. Planımı anneme açıkladım. O da beğendi. Zaza'ya, doğum gününde, kendi elimle dikeceğim bir çanta armağan edecektim. Altın yaldızla dokunmuş, mavi, kırmızı ipekliler aldım. Bu, alabildiğine bir lüks gibi geliyordu bana. Elişi dergilerinden birinden çıkardığım patrona göre, kumaşları biçtim ve hasır bir iskeletin üzerine geçirdim. İçini de satenle astarladım. Çantayı, güzelce paketledim. *Zaza*'nın doğum günü gelince, onu vestiyerde bekleyip, armağanını verdim. Aptallaşmış bir halde baktı bana. Sonra kıpkırmızı kesildi. Yüzü allak bullak oluverdi. Bir an kıpırdamadan birbirimize bakıp kaldık. Duygularımızdan utanmış, sözcük dağarcığımızda bu duruma uygun bir söz ya da bir hareket bulamadan öylece kaldık. Ertesi gün, annelerimizle beraber giderken, yolda karşılaştık. Madam Mabille, sesini alabildiğine tatlılaştırarak, "Bütün bu zahmetleri için Madam de Beuvoir'a teşekkür et bakayım" dedi. Benim bu beklenmedik davranışımı büyüklerin nezaketi çerçevesi içine sokmaya çalışıyordu. Onu artık hiç sevmediğimi farkettim o anda. Ama düşündüğünü başaramadı. Toplumsal nezaket kurallarıyla ortadan kaldırılamayacak bir şeyler olmuştu.

Ama içim hâlâ rahat değildi. Zaza bana çok yakınlık gösterdiği, benimle olmaktan zevk duyuyor gibi göründüğü zaman bile, can sıkıcı olmak endişesini atamıyordum bir türlü kafamdan. İçindeki "kişiliği" bir an için, ara ara gösterdiği oluyordu. Zaza'nın kendi kendine söyledikleri hakkındaki yorumlarım, kanılarım, nerdeyse dinsel bir saplantı halini aldı. Bir gün, Varennes sokağına, bana vermeyi vaat ettiği bir kitabı almaya gittim. Zaza evde yoktu. Ama hemen döneceğini, odasında beklememi söylediler. Mavi kâğıt kaplı duvarlara, da Vinci'nin *Saint Anne*

tablosuna, duvardaki haça göz gezdirdim. Zaza, masanın üzerinde, en sevdiği kitaplardan birini, Montaigne'in *Denemeler*'ini açık bırakıp gitmişti. Okumakta olduğu ve ben gittikten sonra okuyacağı sayfaya baktım. Ama satırlar, alfabeyi söktüremediğim yıllardaki kadar yabancı simgelerle doluymuş gibi geldi. Odaya, Zaza'nın gözleriyle bakmaya, Zaza'nın içinden geçenleri düşünmeye çalıştım. Ama boşuna. Onun varlığının bir ifadesi olan eşyaya dokunabiliyordum, elimin altındaydı hepsi. Ancak, eşyalar Zaza'nın kişiliğini açıklamıyorlardı bana. Ona yakınlaşmamı önlemek ister gibiydiler. Zaza'nın benliği öylesine sımsıkı kapalıydı ki, yaklaşmama olanak yoktu. Kitabımı alıp, kaçtım oradan. Ertesi gün karşılaştığımız zaman, bu davranışımdan şaşkına döndüğünü söyledi; neden kaçmıştım öyle? Nedenini açıklayamadım ona. Onun bana verdiği mutluluğu ne büyük acılarla ödediğimi kendime bile itiraf edemezdim.

*
* *

Tanıdığım oğlanların çoğu, kaba saba ve pek sınırlı bir çerçevede zeki idiler. Ama yine de, onların ayrıcalıklı bir sınıftan olduklarını biliyordum. Biraz çekici, biraz da akıllı olsalar, hemen hemen hoşlanacaktım onlardan. Kuzenim Jacques, gözümdeki değerini hiç yitirmemişti. Kardeşi ve yaşlı bir bakıcıyla birlikte Montparnasse bulvarındaki evde oturuyor, akşamları da çoğunlukla bize geliyordu. Daha on üç yaşındayken, genç bir erkeğin güvenini yaşıyordu. Bağımsız yaşantısı, konuşmalardaki otoriter tavrı, ona vaktinden önce olgunlaşmış bir büyük insan havası veriyordu ve bana da küçük kızmışım gibi davranmasını oldukça olağan karşılıyordum. Jacques, ne zaman kapıyı çalsa, kardeşim de ben de sevinçten uçardık. Bir akşam o kadar geç geldi ki, biz çoktan yatağa girmiştik bile. Hemen fırlayıp, sırtımızda geceliklerle soluğu çalışma odasında aldık. "Siz aklınızı mı kaçırdınız?" diye haykırdı annem. "Artık koskoca kızlar oldunuz!" Şaşırmıştım. Jacques'a, hep bir ağabey gözüyle bakmıştım. Latince derslerime yardım eder, doğru dürüst kitap seçemeyişime takılır, bana şiirler okurdu. Bir akşam, balkonda, bana Hugo'nun *Tristesse d'Olympio* adlı şiirini okumuştu da, bir

anda "nişanlı" olduğumuzu anımsayıvermiştim yüreğime bıçak gibi bir şey saplanarak. Ama artık, uzun uzadıya konuştuğu tek insan babamdı bizim evde.

Stanislas Koleji'nde gündüzlü öğrenciydi. Dersleri çok iyi gidiyordu. On dört on beş yaşlarındayken, Mallarme'yi Rostand'a yeğ tutmayı kendisine öğütleyen Fransızca edebiyat öğretmeniyle takışmıştı. Babam, bunu duyunca, çaresizlik içinde omuzlarını silkti. Jacques, zayıf noktalarını belirleyemeden *Cyrano*'yu baştan sona ezbere geçerken, ya da birtakım tuhaf şiirleri, neden güzel bulduğunu açıklayamadan, büyük jestlerle okurken, ben de annemler gibi, onun "gösteriş yaptığına" inandım. Yine de, beğenilerinden hoşlanmamakla beraber, bunları savunuş tarzını seviyordum. Benim adını bile duymadığım bir yığın şair, bir sürü yazarı biliyordu. Bana kapalı olan bir dünyanın uzak büyüsü, güzelliği, onunla birlikte gelirdi evimize. O dünyayı bir görebilseydim! Bir tadabilseydim güzelliklerini o dünyanın! Babam övünçle, "Simone'un kafası bir erkeğinki gibi çalışıyor. Bir erkek gibi düşünüyor. Bir erkek o," derdi. Oysa herkes, bana kız muamelesi yapıyordu. Jacques'la arkadaşları gerçek kitaplar okuyorlar, günün sorunlarını enine boyuna biliyorlardı. Onlar dünyanın ortasında yaşıyorlardı; ben ise eve hapsedilmiştim. Ama umudumu, hepten yitirmemiştim. Geleceğe güveniyordum. Kadınlar, ya çok çalışarak, ya yetenekleriyle, kendilerine erkekler dünyasında bir yer açmışlardı. Ama ben, önümde uzanan engelleri düşündükçe sabırsızlanıyordum. Ne zaman Stanislas Koleji'nin önünden geçsem, yüreğim burkulurdu. O duvarların ardında, oğlanlarla dolu bir sınıfta yaşanılan, kutlanılan gizemli yaşantıyı düşler; kendimi bir yana atılmış hissederdim. Bu çocukların ihtişamını, parlaklığını, yüceliğini tüketmeden tüm bilgileri kendilerine aktaran öğretmenleri vardı. Benim okulumdaki evde kalmış öğretmenler ise, bulanık, belirsiz, soluk bir görüntüden başka hiçbir şey vermiyorlardı bana. Kafama bir yığın aldatmaca, düzmece, yapay bir söz kalabalığı tıkıştırıyorlardı. Kendimi bir kafese kapatılmış gibi hissediyordum.

Okulun yöneticilerine artık eskisi gibi Bilginin yüce yargıçları gözüyle bakmıyor, hepsini gülünç ve kocamış birer yobaz olarak görüyordum. Az çok Cizvit düzenine bağlı olan bu kadınlar, "rahibe adayı" iken saçlarını yandan, rahibelik andı içtikleri zaman ortadan ayırırlardı.

Kendilerini dine adamış olduklarını, giysilerinin özelliklerinde belirlemeye çalışır; dik yakalı, kabarık kollu ipek elbiseler giyerlerdi. Etekleri yerleri süpürürdü. Kişisel nitelikleri, dereceler ya da diplomalar değil, dinsel erdemlerdi. Esmer, bıyıkları terlemiş koskoca bir kadın olan Matmazel Dubois'nın İngilizce kursunu bitirmesi büyük bir başarı olarak nitelenmişti. En azından otuzuna varmış olan Matmazel Billon'u, utana sıkıla, kızara bozara, Sorbonne'da, tasdikname alabilmek için sözlü sınavlara girerken görmüşlerdi. Babam, bu dindar, evde kalmış, kafası örümcekli hatunları geri kafalı bulduğunu açık seçik söylemekten kaçınmazdı. Bir gezintiyi ya da bir partiyi anlattığım kompozisyon ödevlerini, "Bu güzel gün için Tanrıya şükürler olsun!" diye bitirmek zorunda kalışım babamı umutsuzluğa sürüklüyor, üzüyordu. Babam, Voltaire'i, Beaumarchais'yi severdi; Victor Hugo'yu ezbere bilirdi. Fransız edebiyatının on yedinci yüzyıldan sonra ilerlemediği sözüne dayanamazdı. İşi anneme, kardeşimle benim devlet lisesine gitmemi söyleyecek dereceye kadar vardırdı. Liseye gidersek, daha açık fikirli bir eğitim görürmüşüz, üstelik de masraf azalırmış. Bu teklife var gücümle karşı koydum. Zaza'dan ayrılırsam, yaşama isteğimi yitirirdim. Annem de benden yana çıktı. Bu sorun da aklımı karıştırıyordu. Bir yandan Cours Désir'de kalmak istiyor; öte yandan orayı sevmiyordum. Yine eskisi gibi alabildiğine çalışıyordum; ama davranışlarım değişiyordu boyuna. Yüksek sınıfların yönetiminden sorumlu olan, uzun boylu, iri yarı, hazırcevap Matmazel Lejeune, oldukça gözümüzü yıldırmıştı. Ama Zaza ve öteki arkadaşlarla beraber, diğer öğretmenleri alaya almaktan geri durmazdık. Öğretmen yardımcıları bizimle bir türlü baş edemezlerdi. Ders aralarında, "konferans-etüt salonu" denilen büyük bir salonda toplanırdık. Konuşur, gevezelik eder, türlü şaklabanlıklar yapar, "ihtiyar korkuluk" diye ad takıtığımız sorumlu öğretmenin emdiği sütü burnundan getirirdik. Bütün ihtiyatı elden bırakmış, gemi azıya almış olan kardeşim, aklına gelen her şeyi yapmakta kararlıydı. Anne-Marie Gendron adında, kendi bulduğu bir arkadaşla birlikte *Cours Désir Gazetesi*'ni çıkarmaya başlamıştı. Zaza, evde kendi çıkardığı gazetenin malzemesinden Poupette'e bir miktar vermişti. Ben de arada bir yazılar yazıyordum. Çamur gibi birkaç sayı çıkardık. Hal ve gidiş notlarımız eskisi gibi iyi değildi artık. Öğretmenlerimiz, annemizi çekip köşeye, bizden yakını-

yorlardı. Annem üzülürdü. Ama babam, bizim bu kaçamaklarımıza, bu taşkınlıklarımıza hep gülüp geçtiği için, annem de, öğretmenlerin sözlerini kulak arkası etmek zorunda kalıyordu. Bu yaramazlıklarımıza ahlak açısından bir anlam yüklenebileceğini hiç düşünmedim. Öğretmenlerimin ne kadar budala, ne kadar kafasız olduğunu bir kez anladıktan sonra, şu iyidir, şu kötüdür demelerine hiç mi hiç aldırmaz oldum.

Budalalık... Bir zamanlar, sıkıcı, yavan bulduğumuz çocuklara budala derdik kardeşimle. Oysa şimdi, aynı yargıya mahkûm büyüklerle, özellikle öğretmenlerle karşılaşıyorduk. Baş ağrıtan öğütler, ağır, ağdalı lafazanlıklar, şişirilmiş övgüler, aşırı sevgi gösterilerinin tümü "budalalık"tı. Ufak tefek şeylere önem vermek budalalıktı. Törelere, geleneklere bağlı kalmak budalalıktı. Beylik değerleri, önyargıları, olaylara yeğ tutmak, gerçeklerden üstün görmek budalalıktı. Budalalığın en büyüğü ise, çevremizdekilerin, kafamıza sokulmaya çalışılan sözümona doğruları yuttuğumuzu sanmalarıydı. Budalalık bizi güldürüyordu; hiçbir zaman tükenmeyen eğlence kaynaklarımızdan biri olmuştu. Ne var ki, bir de korkutucu, ürkütücü yanı vardı bunun. Eğer, gün bu budalalığın günüyse, bizim düşünmeye, insanlarla alay etmeye, gerçek duyguları soluklamaya, gerçek zevkleri tatmaya hakkımız yoktu. Ya bu budalalıkla savaşacaktık, ya da yaşamaktan vazgeçecektik.

Sonunda, öğretmenlerim benim itaatsizliğimden bıkıp usandılar ve hoşnutsuzluklarını açıktan açığa belirttiler. Adeline Désir Enstitüsü, aklın, ruhu harcamak pahasına geliştirdiği dinden uzak kurumlardan kendini ayırmaya özenle dikkat ederdi. Yıl sonlarında, öğrenciler arasında dünyevi bir çekişmeye, bir sen-ben'e yol açabilecek başarı ödülleri dağıtma yerine, bizlere her yıl martın sonunda, bir papazın da hazır bulunduğu törende, çalışkanlık, hal ve gidiş, okula devam diplomaları ve madalyaları dağıtılırdı. Bu törenler, büyük bir titizlik içinde ve hiç şaşmadan Wagram Salonu'nda yapılırdı. En yüksek mertebe, her sınıftan her konuda kusursuz olan bir iki kişiye verilen "Onur diploması"ydı. Geri kalanlara, yalnızca "özel mansiyon"lar düşerdi. O yıl, adımın okunmasının yankıları salonun duvarlarında titreşirken, birden irkildim. Donup kaldım. Madam Lejeune "Matematik, tarih ve coğrafyadan özel mansiyon" diyordu. Toplantıdaki öğrencilerden bir itiraz

mırıltısı yükseldi. Arada "Ooh" çekenler de vardı. Çünkü oradakilerin tümü arkadaşım değildi benim. Bu hakareti, kılım kıpırdamadan karşıladım. Törenden sonra tarih öğretmeni, annemin yanına geldi. Yok Zaza'nın benim üstümde şöyle kötü etkileri oluyormuş, yok Zaza, benim aklımı böyle çeliyormuş. Bir daha yan yana oturmayacakmışız sınıfta. Üst dudağımın titremesine engel olmaya çalıştım. Ama boşuna. Gözlerim doldu. Matmazel Gontran ise, sadece özel mansiyon aldım diye ağlıyorum sanarak pek keyiflendi. Oysa ben Zaza'dan koparıp ayırıyorlar beni diye öfkemden ağlıyordum. Ama, çöküntümün çok daha derin bir anlamı vardı. O üzünç dolu koridorda, çocukluğumun sonuna geldiğimi belli belirsiz farkettim. Büyükler, hâlâ parmaklarının ucunda çeviriyorlardı beni; ama yüreğimdeki huzur, dönüşü olmaz biçimde yitip gitmişti. Şimdi beni onlardan ayıran, bir gurur kaynağı olmaktan çok ötedeki bu özgürlüktü. Yalnız bir suskunluk içinde tüm acısıyla yaşadığım bir özgürlük.

*
* *

Dünya, benim olmaktan çıkmıştı artık. Yapıların katı yüzü, gelip geçenlerin kayıtsız bakışları, beni yaşamdan sürgün ediyordu. Bu sıralarda, köye olan sevgimin, vazgeçilmez bir tutku niteliğine girivermesinin nedeni işte budur. Meyrignac'a adımımı atar atmaz, sanki tüm engeller yıkılıyor, ufkum bir anda sonsuza dek genişliyordu. Bu sonsuzluk içinde kendimi hem kaybediyor, hem buluyordum. Her zaman herkes için ışıldayan, ama orada ve o anda ışınlarıyla sadece beni okşayan güneşin sıcaklığını duyardım göz kapaklarımda. Kavaklardan etrafa ve kavaklara doğru bir yel eserdi. Her yerden gelip, her yana dağılırdı rüzgâr. Gök boşluklarını yarıp, hışırdayarak yayılırdı dört yana. Ben de, rüzgârın akışına, döne döne katılır, olduğum yerden kıpırdamadan, dünyanın ta öte ucuna ulaşırdım. Ay yükseldi mi göklerde, o anda gümüş ışıklarının yıkadığı tüm uzak kentlerde, çöllerde, okyanuslarda, köylerde solurdum ben de. Ben, artık boş bir beyin, anlamsız bir bakış değildim. Rüzgârda dalgalanan tohumun kesin kokusu, fundalar serpiştirilmiş kırların o bildik havası, gün ortasının yoğun sıcağı ya da gün-

batımının ürpertileriydim ben. Ağırdım, yine de yaz göklerini dolduran masmavilikler içinde buhar gibi uçucu, sınır tanımaz olan da bendim.

İnsanlar konusunda bildiklerim sınırlıydı. Gerekli kavramlara, uygun sözcüklere erişemiyor, anlatamıyor ve bir türlü anlayamıyordum. Oysa doğa, bana bir yığın gözle görülür, elle tutulur varoluş kapılarını sunuyordu. Benim varlığım, bu varlıklarla hiçbir gün uzaktan uzağa benzerliğe girememişti. Göstermelik bahçeye tepeden bakan, dal budak salmış koca meşenin gururlu yalnızlığına hayrandım. Çimenlere bütün o beraberlikleri, bütün o toplu düzenleri içindeki yalnızlıkları için acırdım. Sabahın saflığını, akşamın melankolisini biliyordum. Yaşamın inişlerini ve çıkışlarını, yengi ve yenilgilerini, yenilenmelerini ve tükenmelerini biliyordum. Bir gün gelecek, içimde bir şeyler, hanımellerinin kokusuna uyduracaklardı kendilerini. Her akşam bahçeye çıkar, aynı fundaların altına uzanır, Monédières dağının gölgeli mavi yamaçlarına dalardım. Güneş, her akşam aynı tepenin ardından batardı. Ama ne pembeler, ne kırmızılar, ne morlar, ne eflatunlar aynı olurdu. Tan atışından gün batışına dek, değişmez ovalar üstünde, alabildiğince yenilenen bir yaşamın türküleri söylenirdi. Değişken gökyüzüne karşı değişmezlik, günlük bir alışkanlıktan öte görünür; büyümek, kişinin kendini mutlak yadsıması olmaktan çıkardı.

Burada bir kez daha eşsiz oluyor, bir kez daha bana muhtaç olunduğunu duyuyordum: Kayın ağacının bakır çalığı, sedir ağaçlarının mavisine ve kavakların gümüşüne yaslanabilmek için benim gözlerime muhtaçtı. Ben uzaklaştığım zaman, paramparça oluyordu tüm görüntüleri doğanın, hiç kimse için varolmuyorlardı artık. Doğa yok oluyordu.

Ne var ki, burada, Paris'tekinden çok daha yoğun, çok daha somut olarak Tanrının varlığını her yanda duyuyordum. Paris'teyken Tanrıyı, insanlar, insanların başlarından aşkın işleri gizliyordu benden. Oysa burada, hâlâ Tanrının gölgesini, Tanrının damgasını üzerlerinde taşıyan, Tanrının ilk kaostan yarattığı biçimlerde hiç bozulmamış çimenler ve bulutlar vardı. Bedenimi, toprağa ne denli sıkı bastırırsam, o denli yaklaşıyordum ona ve kırlardaki her gezinti bir tapınma olup çıkıveriyordu. Onun yüce egemenliği, benim otoritemi yok etmiyordu. O her şeyi kendince, yani mutlak anlamda biliyordu; ama bana öyle geliyordu ki,

ağaçların renklere bürünebilmesi için benim gözlerime muhtaçtı O. Bir mutlak ruh, benim bedenimin aracılığı olmadan, nasıl duyabilirdi güneşin yakıcılığını, nasıl nemlenebilirdi çiğin tazeliğiyle? Tanrı, bu dünyayı insanlar için yaratmıştı. İnsanları da, dünyanın güzelliğini görmek, bu doyulmaz güzelliğe tanık olmak için yaratmıştı. Bana verilmiş olduğunu hissettiğim ödevi veren de O'ydu. Tanrı, beni tahtımdan indirmek şöyle dursun, saltanatımın güvenliği oluyordu. Benim varlığımdan yoksun kalınca, Yaradılış gölgeli bir uyuşukluğa gömülüyordu. Onu yeniden canlandırmakla, yeniden gözlerini yaşama açmakla, ödevlerin en kutsalını yerine getiriyordum. Oysa büyükler, yani tüm bunlara kayıtsız kalanlar, Tanrının yasalarını kendi ellerine alıyorlardı. Her sabah, beyaz boyalı bahçe kapısından çıkıp, ağaçların altına koşarken, beni çağıran Tanrının ta kendisiydi. Ben, Tanrının benim bakabilmem için yarattığı dünyaya bakarken, O da memnun, bana bakıyordu.

Açlıktan ölsem, okumaktan yorulsam, düşünmekten tükensem de, canı tene sokup, büyüklerin yaşantısındaki kapalı, sınırlı boşluklara, kemikleşmiş zaman düzenlerine dönmeyi istemezdi canım. Bir akşam, fazla ileri gittim. La Grillière'deydik. Ufak bir gölün kıyısına uzanmış, uzun uzun, saatler boyu okumuştum. Bir ermişin yaşamını dile getiren kitabımı kapadım. Sırt üstü uzanıp çimenlere, aya baktım. Gecenin ilk çiği ile nemli topraklar üzerinde parlıyordu. O anın yumuşacık güzelliği soluğumu kesti. O an uçup giderken, yakalayıp tutuvermek ve ölümsüz sözlerle kâğıda düşürmek isterdim sonsuza dek kalması için. Buna benzer başka saatler de olacak dedim kendi kendime ve onları elimden kaçırmamayı öğreneceğim. Sırt üstü, kımıldamadan *yattım*, gökyüzüne diktim gözlerimi. Sonunda oradan kopup, bilardo odasının kapısını açtığımda, akşam yemeği bitmek üzereydi. Bir güzel hoşgeldin çektiler bana. Babam bile, bütün sertliğini, ağırlığını koydu ortaya. Bana bir ders olsun diye, annem, ertesi gün bahçeden çıkmamı yasakladı. İşin doğrusu, anneme karşı gelmeyi gözüm yemedi. Bütün günü çimenlerde otururak, ya da elimde kitap, yüreğimde öfke, bir aşağı bir yukarı bahçeyi arşınlayarak geçirdim. Orada, bahçenin dışında, gölün suları bir karışıyor, bir düzeliyordu. Tepelerde, yamaçlarda güneş bir parlıyor, bir gölgeleniyordu. Ama ben yoktum, görecek kimse yoktu. Zor duruyor-

dum yerimde. "Keşke yağmur yağaydı, keşke bu saçma yasak için bir neden olaydı, o zaman katlanırdım" diye düşünüyordum. Bir kez daha, içimde kaynayıp coşan, çocukluğumdaki o eski ayaklanmayı, o eski başkaldırmayı duyuyordum. Öylesine söylenmiş bir söz, mutluluğuma leke düşürmeye ya da bir isteğin doyumuna engel olmaya yetiyordu. Üstelik, kişinin bu kendinden ve dünyadan bıkkınlığı, tükenmişliği kimsenin işine de yaramıyordu. Allahtan, bir daha böyle bir ceza vermediler. Genel olarak, yemeklere zamanında gelmem şartıyla, istediğimi yapma özgürlüğüm vardı.

Tatiller, düş zevkimi, can sıkıntısı ile karıştırmamı önlüyordu. Paris'teyken, müzelere gittiğimde, yapmacık davranırdım bazen. En azından gerçek duygularla, göstermece hayranlıkların farklılığını biliyordum. Ayrıca, çevremizdeki şeylerin gizliliklerine girebilmek için, önce kendimizi onlara vermek gerektiğini de öğrenmiştim. Çoğunlukla merakım bitip tükenmek, durulmak bilmezdi. Bir şeyi bildiğim anda, o şeye sahip olabileceğime ve bu bilgiyi de bakar bakmaz edinebileceğime inanırdım. Ama, koca kırların bir ufacık bölümünü kendimin kılabilmek için, günler günü dağ tepe dolaşıp dururdum. Bir ağacın dibinde saatlerce kımıldamadan durduğum olurdu. Öyle anlarda, havadaki en ufak titreşim, ya da sonbaharın kımıldayan renkleri, derinden etkilerdi beni.

Paris'e, kafam bozuk döndüm. Balkona çıkardım; damlardan, çatılardan başka bir şey yoktu görünürde. Gökler, geometrik biçimlerde kısıtlanmışlar; hava artık bir koku ve bir okşama olmaktan çıkmış, uzayda bir başıboşluktan öteye geçmez olmuştu. Sokağın sesleri, hiçbir şey demiyordu bana. Yüreğim bomboş, gözlerim dolu, öylece dururdum balkonda.

*
* *

Paris'te, yine büyüklerin baskısına girdim. Onların dünya yorumunu, onların dünya görüşünü tartışmasız kabul ediyordum. Benim gördüğümden daha taraflı bir eğitim düşünülemezdi. Ders kitapları,

öğretmenler, dersler, konuşmalar; hepsi hepsi bir noktada toplanıyordu. Madalyonun öte yüzünü, sorunun ikinci yanını çok uzaktan da olsa, çok belirsiz de olsa duymama izin yoktu.

Tarihi, coğrafyayı öğrendiğim kadar sorgusuz sualsiz öğreniyor; geçmişteki olayların çok yanlı ve birden fazla yorumu olabileceğini aklıma bile getiremiyordum. Ben küçükken, mumyalar müzesine gitmiştik. Ermişlerin aslanlara kurban edilişi, Marie Antoinette'in soylu zarafeti derinden etkilemişti beni. Hıristiyanları ölüme yargılayan imparatorlar, Fransız Devrimi'nin çorap örücüleri ile *sans-culottes*'ları, kötülüğün en iğrenç örnekleri olarak görünmüştü bana. İyiliği simgeleyen ise Kilise ile "*la France*"tı. Okulda Papaları, din konseylerini öğretiyorlardı bize; oysa, ülkemin geleceği daha çok ilgilendiriyordu beni. Ülkemin geçmişi, bugünü, geleceği, evde çeşitli tartışmalara, türlü yorumlara yol açardı. Babam, Madelin'in, Lenotre'un, Funck-Brentano'nun yapıtlarını severdi. Bir yığın tarihsel roman ve masal okuttular bana. Koskoca bir *Anılar* koleksiyonunu devirdim. Dokuzumda var yoktum, XVII. Louis'nin başına gelenlere gözyaşı döküyor, Breton kralcılarının kahramanlıklarına hayran oluyordum. Ama çok geçmeden, monarşiyi alaşağı ettim. İktidarın, çoğu kafasızlardan meydana gelen kuşaklardan kuşaklara geçişi saçma geliyordu bana. Bence en doğrusu, Hükümet, bu işi yürütmeye en yetkili kişilere verilmeliydi. Ülkemizde durumun böyle olmadığını biliyordum. *Lider diye* bir sürü şarlatan geçiyordu başımıza ve aslında bütün öteki uluslardan üstün olan Fransa, dünyadaki gerçek yerini, hak ettiği değeri alamıyordu. Babamın bazı arkadaşları, asıl düşmanımızın Almanlar değil, İngilizler olduğunu söylerdi; ama tartışmaları o kadarla kalırdı. Herhangi bir yabancı ülkenin varlığının tehlikeli olduğu kadar, gülünç olduğunda da anlaşılırdı. Wilson'un canice idealizminin kurbanı olmuş, geleceği ise Boche ve Bolşevikler tarafından tehdit edilen *la France*, gerçek bir liderden yoksun olduğu için çöküntüye gidiyordu. Sürekli olarak servetini yemekte olan babam, insanlığın sonunun geldiğini söylüyor; annem de onun bu görüşüne katılıyordu. Kızıl tehlike vardı, sonra sarı tehlike vardı; sonra dünyanın dört köşesinden fışkıran yeni bir barbarlık sarmaya başladı dünyanın dört yöresini, toplumun köşe bucağını: Devrim, dünyayı kargaşalığa sürükleyecekti. Babam, bu kehanetleri, beni öfkeye, yılgınlığa sürükle-

yecek bir ateşlilikle yumurtlardı: Böylesine karamsar renklere boyadığı bu geleck, *benim* geleceğimdi. Ben yaşamayı, yaşamı seviyordum. Yarının umutsuz ağlayışlarla dolu olabileceğini bir türlü kabullenemiyordum. Bir gün, çöküntülerin hayalleri, sözleri altında ezilmek yerine, bir cevap buldum soruna kendimce: "Ne olursa olsun, son zaferi kazanan erkekler olacaktır" dedim. Babamı bir duyan olsa, insanlığı parçalamak, lime lime etmek için, yozlaşmış canavarlar, sinmiş bekliyor sanırdı. Ama bu parçaların her bir bölümü insanlardan meydana gelecekti. Her şeye rağmen, gününü gün eden, zafere ulaşan çoğunluk, sonuçtan hoşnut kalmayanlar ise azınlık olacaktı. Eğer mutluluk el değiştirecekse, bu öylesi büyük bir felaket değil, diyordum. Birden öteki taraf, eskiden olduğu gibi kötülüğün canlı örneği olmaktan çıktı. Benim çıkarım olduğu söylenilen şeyleri, neden onun çıkarlarına yeğ tutmamız gerektiğini peşinen kabul etmiş olduğumuzu anlayamıyordum. Tekrar soluk aldım. Her şeye rağmen dünya, tehlikede değildi.

Ruhsal çöküntüydü bu patlamama neden. Umutsuzluğumun içinden bir çıkış yolu bulmuştum; çünkü alabildiğine istiyor, alabildiğine arıyordum böyle bir çözümü. Ama bu güvenlik ve huzur dolu hayallerim, toplumsal sorunlara karşı bir duyarsızlık uyandırdı bende. Yerleşik düzenle çatışmaktan çok uzaktaydım.

En hafifini söylemek gerekirse, benim gözümde mülkiyet kutsal bir haktı. Tıpkı eskiden, sözlerle anlamlarını, birbirlerinden ayrılmaz bir bütünün parçaları olarak düşündüğüm gibi, mülk sahipleri ile mülkleri arasında da böylesine özlü bir ilişkinin, beraberliğin olduğuna inanırdım. *Benim* param, *benim* kardeşim, *benim* bunum dediğim zaman, hiçbir geleneksel fikrin yıkamayacağı birer bağdan söz ediyorum demekti. Devletin Uzerche'e demiryolu döşemek için, küçük çiftlik sahipleriyle, toprak ağalarının topraklarından bir kısmına el koyduğunu duyduğum zaman çok şaşırdım, dehşete kapıldım. Bu adamların kanlarını döküp, canlarını alsalardı, ancak bu kadar dehşete düşerdim. Meyrignac, kendi öz yaşamı kadar kesinlikle dedeme ait bir şeydi.

Öte yandan da, zengin olmanın, paralı olmanın, kişiye özel haklar kazandırmasına, ya da saygınlık sağlamasma göz yumulmaması gerektiğine inanıyordum. Kutsal kitap, yoksulluğu yüceltir. Louise'e, zengin

hanımefendilerden çok daha fazla saygı duyuyordum. La Grillière'de, sabahları arabayla ekmek getiren ekmekçilerden Madeleine'in bir "Günaydın"ı esirgemesi beni üzüp kızdırıyordu. "Önce onların beni selamlaması gerekir" dedi. Bense, insanların mutlak eşitliğine inanıyordum. Bir yaz Meyrignac'ta herkese oy hakkı tanınmamasını savunan bir kitap okumuştum. Tepem atmış, "Yoksullara oy hakkı tanınmaması utanç verici bir durum!" diye bağırmıştım. Babam gülümsemişti. Bir ülkenin özel mülkiyetler toplamı olduğunu ve bu mülkleri yönetme hakkının da doğal olarak, bu mülklere sahip olanlara düştüğünü anlatmıştı. Sonunda Guizot'nun ünlü sözüyle bağlamıştı fikirlerini: "Zengin olmaya bak!" Babamın, sorunu böylesine çözmesi kafamı karıştırdı. Babam, zengin olamamıştı; peki öyleyse oy kullanma hakkından yoksun bırakılmaya razı olacak mıydı? Eğer bu adaletsizliğe başkaldırıyor idiysem, bu isyan, babamın bana öğrettiği değerler adına idi. Babam, insanların niteliklerinin, bankadaki paralarıyla ölçülebileceğine inanmazdı; boyuna "yeni zengin"lerle alay ederdi. Onun görüşüne göre, seçkin kişiler, akıllı, kültürlü ve sağlam eğitim görmüş olanlardı. Eli kalem tutan, "doğru fikirler"e sahip olanlardı. Herkese oy hakkı tanınmasına karşı oluşunu da, seçmenlerden çoğunun aptal ve cahil olmasına bağlamış, sadece "aydın" kişilerin söz hakkı olması gerektiğini anlatmıştı. Ben de benimsemiştim bu açıklamayı. Babamın, deneysel bir gerçekle destekleyip doğrulanan mantığı önünde eğildim: "aydın olma" burjuvazinin bir ayrıcalığıydı. Aşağı tabakadan bir iki kişi çıkıp, zekâ verilerini ortaya dökebilirlerdi ama, hep o aşağı durumlarından bir şeyleri beraberlerinde sürüklerlerdi ve ne olursa olsun, bunlar "yanlış" fikirlere sahip kişiler olurdu. Oysa, soylu bir aileden gelen herkeste, kendisini sürüden ayıran "başka türlü bir şey"den biraz bulunurdu. Yeteneklerin, içinde doğulan çevreye, ortama, koşullara göre belirlendiği fikri beni şaşkınlıktan serseme çevirmişti; çünkü yazgımızın ne olacağını yalnızca Tanrı bilirdi. Ama ne olursa olsun, benim içinden geldiğim sınıfın toplumun öteki katlarından çok daha üstün olduğu, ahlak açısından kaçınılmaz bir doğru olarak görünürdü bana ve ahlak yönünden doğru olduğu için de, kesinlik kazanırdı gözümde. Ne zaman annemle beraber dedemin ortakçılarının evlerine gitsek, keskin gübre kokuları, odaların içinde salınıp gezinen tavuklar ve eşyalarının köylülüğü, bana ruhlarının kabalığını

belirlemiş gibi gelirdi. Bu adamların tarlada çalışmalarını seyrederdim. Kir pas içinde, çamura bulanmış, toprak ve ter kokarlar; başlarını bir an olsun kaldırıp, işlerini bir an olsun bırakıp çevrelerindeki güzellikleri seyretmezlerdi. Gün batışındaki güzelliklerden haberleri yoktu. Okumazlardı. Herhangi bir fikirleri, herhangi bir idealleri yoktu. Babam, hiçbir kötülük düşünmeden, "hayvan gibi adamlar" derdi bunlar için. Bana, Gobineau'nun *İnsan Irklarının Eşitsizliği*'ni okuduğu zaman, aşağı sınıftakilerin beyinlerinin bizimkinden farklı yapıda olduğu yolundaki fikrini benimsedim babamın.

Köyü öylesine seviyordum ki, çiftçilerin yaşamı pek mutlu bir yaşammış gibi geliyordu bana. Emekçilerin yaşantısını bir kez olsun yakından inceleyebilmek, gerçekten görebilmek olanağım olsaydı, düşüncelerimin doğruluğuna bu denli güvenmezdim; ama hiçbir şey bilmiyordum bu konuda. Lili teyzem evlenmeden önce, yapacak işi gücü olmadığı için, bütün zamanını "hayır işleri"ne adardı. Arada bir, özenle seçilmiş yoksul çocuklara oyuncak dağıtmaya giderken beni de alırdı yanına. Yoksullar, o kadar da mutsuz görünmezlerdi bana. Onlara yardım eden pek çok iyi kalpli insan vardı çevrede; üstelik Saint Vincent de Paul hemşireleri, kendilerini yoksulların hizmetine adamışlardı. Yoksulların arasında, durumlarından hoşnut olmayanlar da çıkardı tek tük. Bunlar, ya Noellerde tıka basa hindi dolmaları yiyen sözde yoksullar, ya da içip içip sızan kötü kişilerdi. Dickens'ın romanları, Hector Malot'nun *Yuvasızlar*'ı gibi birtakım kitaplarda, yoksulların çetin yaşantısı dile getirilirdi. Sabahtan akşama, karanlık kuyularda geçirilen ve her an düşecek bir kayanın endişesinde sürdürülen madencilerin yaşamını dayanılmaz bulurdum. Ama artık devrin değiştiğini söylüyorlardı bana. İşçiler çok az çalışıyor, çok daha fazla kazanıyorlardı. Sendikaların doğuşundan bu yana, asıl sıkıntıya kurban edilenler işverenlerdi. Bizden çok daha şanslı olan işçiler, "kılık kıyafetlerine özen göstermek" zorunda olmadıkları için, rahatça para harcayabiliyor, her pazar tavuk kızartması yiyebiliyorlardı. Kanları, çarşıdaki en iyi malları alabiliyor, hatta ipek çorap giyiyorlardı. Onlar, ağır işlere, konforsuz evlere alışıktılar. Yaptıkları iş, oturdukları ev, bizi rahatsız edebileceği kadar rahatsız etmezdi onları. Onların yakınmaları belirgin gerçeklere, elle tutulur olaylara dayanmazdı. Babam, omuzlarını silkerek "Üstelik, açlıktan da

ölmüyorlar!" diye tamamlardı sözünü. Evet, evet, eğer işçiler, burjuvaziden nefret ediyor idiyseler, bunun tek nedeni, bizim üstünlüğümüzün bilincine varmış olmalarıydı. Komünizm ve sosyalizm gıptanın, hasedin sonuçları idiler. "Ve haset, hoş bir şey değildir" derdi babam.

Yoksulluğun gerçek yüzüyle, sadece bir kez karşı karşıya geldim. Louise ile taş ustası olan kocası, Madame sokağında bir odada, bir evin tavan arasında oturuyorlardı. Louise'in çocuğu olmuştu; annemle beraber görmeye gittik. O günden önce, altıncı katta bir arka odaya hiç ayak basmamıştım. Birbirinin eşi bir düzine kapının sıralandığı, o perişan merdiven aralığı içimi sızlattı. Louise'lerin ufacık odasında, bir pirinç karyola, bir beşik, bir masa, masanın üzerinde bir gaz ocağı vardı. İşte Louise, bu dört duvarın arasında kocası ve çocuğuyla yaşıyor, yemeğini orda pişiriyor, orda yiyor, orda yatıyordu. Sahanlığın boyunca dizilen bütün kapıların ardında, bunun hemen eşi oyuklarda yaşamaya zorunlu aileler vardı. Benim sürdüğüm yaşantının, burada gördüklerime oranla "ekmek elden su gölden"liği ve burjuva yaşamının tekdüzeliği birden yumruk gibi çöktü ruhuma. Burada ise, soluduğunuz havanın is dolu olduğu, yılların biriktirdiği kiri pası hiçbir ışığın delip geçemediği bir evrene tanıklık ediyordum. Burada yaşamak demek, yavaş yavaş ölmek demekti. Kısa bir süre sonra, Louise'in bebeği öldü. Saatlerce ağladım. İlk kez bu kadar yakından karşılaşıyordum acıyla. Louise'i o pejmürde, o perişan odasında, bebeğini yitirmiş olarak düşündüm. Böylesi dayanılmaz bir acı, dünyayı temellerinden sarsardı. "Bu doğru değil!" dedim kendi kendime. Aklımı kurcalayan sadece ölmüş olan bebek değil, aynı zamanda o altıncı kat sahanlığıydı. Ama sonunda, topluma herhangi bir sorumluluk yüklemeyi aklıma getirmeden, sildim gözümün yaşını.

Kendi adıma birtakım yargılara varmak olanaksızdı benim için; çünkü o güne dek bana belletilmiş değerler, hem bir taş kütlesi kadar somut ve yekpare, hem tutarsızlıklar içinde paramparçaydı. Eğer annemle babam değişik görüşlerde, farklı fikirlerde olsalardı, bu görüşler arasında bir karşılaştırma yapabilirdim. Ya da sağlam bir tartışma çizgisi, tırnaklarımı geçirebileceğim bir ortam bulabilirdim. Ama, dinsel ahlak kurallarına, ataerkil bir milliyetçilik anlayışına uygun olarak yetiştirilmiş olmam, beni sürekli çelişkilere yöneltiyordu. Papanın Tanrı

tarafından seçilmemiş olabileceği, bir an olsun, ne annemin, ne öğretmenlerimin aklından geçiyordu; ama babam, Tanrının kutsallığının dünya işlerine karışmaması gerektiği inancını sürdürüyor, annem, bu kez de canı gönülden, bu görüşe katılıyordu. Papa XIII. Leo, "toplumsal sorunlar"a değinen bildiriler hazırlamakla, ermişlik ödevine ihanet etmişti. Bu gibi konulara hiç değinmemiş olan X. Pius ise, hiç kuşkusuz, bir ermişti. Böylece; Tanrı tarafından, Tanrının yeryüzündeki temsilcisi olmakla görevlendirilmiş birinin yeryüzündeki hiçbir şeyle ilgilenmemesi gerektiği gibi bir çapraşık, bir ters saplantıyı yutmak zorunda kalıyordum. Fransa, Roma Kilisesinin büyük kızıydı; annesine uymak zorundaydı. Ne var ki, ulusal değerler, dinsel erdemlerden önce geliyordu. Saint-Sulpice kilisesinde "Orta Avrupa'nın açlıktan ölen çocukları" için yardım toplanırken, annem "Boche"lara tek kuruş vermeyeceğini söyleyerek yardıma katılmamıştı. Bütün oluşumlarda, vatanseverlik ve kurulu düzeni sürdürme çabası, Hıristiyan yüce gönüllülüğünden daha ağır basardı. Yalan söylemek, Tanrıya karşı çıkmak demekti; ama Papa, Albay Henry'nin sahtekârlık yapmakla dürüst bir insan gibi davranmış olduğunu açık açık söylüyordu. Öldürmek suçtu, ama ölüm cezası kaldırılmamalıydı. Çok ufak yaşta hileli mantık ve yanıltma hünerlerini öğrendim ve Tanrı ile Sezar arasında belirgin bir ayrım yapmak, her ikisine de kendi hak ettikleri yeri verebilmek için bu mantık oyunlarından yararlanmaya alıştırıldım. Ama beni en çok huzursuz kılan da, Sezar'ın daima Tanrıdan üstün çıkmasıydı. Dünyaya hem kutsal kitabın sayfalarından, hem de günlük gazetelerin sütunlarından bakmaya çalışırsak, her şey birbirine karışıp bulanıveriyor. Bu yüzden, boynumu eğip otoritenin kanatları altına sığınmaktan başka bir şey kalmıyordu bana.

Bu körü körüne bir boyun eğişti. *L'Action Française* ile *La Démocratie Nouvelle* partileri arasında bir anlaşmazlık patlak vermişti. Önce, bire karşı on olduklarını güven altına alan kralcılar, Marc Sangnier taraftarlarına baskın yapmışlar ve onlara zorla şişe şişe hint yağı içirmişlerdi. Babamla arkadaşlarını epey eğlendirmişti bu olay. Daha çok ufakken öğretmişlerdi bana, kötülük yenildiği zaman gülmesini. Üzerinde hiç durup düşünmeden, bu olayın gerçekten pek eğlendirici bir cümbüş olduğunu ben de babam gibi kabul ettim. Zaza'yla Saint-Benoit sokağında yürürken, gülerek ona da anlattım bunu. Zaza'nın yüzü sert-

leşti. "Ne ayıp, ne iğrenç bir davranış!" dedi tiksintiyle. Ne diyeceğimi bilemedim. Babamın tutumunu aynen kaptığımı ve bu konuda hiçbir kişisel fikrim olmadığını farkettim umutsuzluk içinde. Zaza da, kendi ailesinin görüşünü yansıtıyordu. Babası, kilisenin aforozuna uğramadan önce *Le Sillon* Katolik demokratlar grubunu desteklerdi. Hâlâ da Katoliklerin toplumsal yükümlülükleri olduğu görüşünü savunuyor; Maurras'nın teorilerine karşı çıkıyordu. Zaza'nın babasının tutumu oldukça tutarlıydı, on dört yaşında bir kızın vicdan huzuru ile rahatça dolaşmasına elverecek kadar tutarlı bir tutumdu. Zaza'nın öfkesi ve şiddet hareketlerinden ürkmesi yerindeydi. Oysa, babamın görüşlerini papağan gibi tekrarlayan ben, tutunacak bir destekten, üzerine sıkıca basabilecek bir dayanaktan yoksundum. Zaza'nın davranışından kırılmıştım; ama beni asıl inciten, onun babasıyla benim babam arasındaki görüş ayrılığı olmuştu. Birinden birinin yanılmış olabileceğini düşünmek istemiyordum. Konuştuklarımızı babama anlattım. Omuz silkip geçti ve Zaza'nın daha çocuk olduğunu söyledi. Bu cevap hiç doyurmadı beni. İlk kez olarak bir tarafı tutmak zorunda kalıyordum; ama sorunu derinlemesine bilmiyor ve bir karara varamıyordum. Bu olaydan çıkardığım tek sonuç, insanların babamdan farklı görüşlerde olabileceği gerçeği idi. İnsan artık neyin doğru neyin eğri olduğuna bile karar veremez hale gelmişti.

Beni liberalizme yönelten, Vaulabelle'in *İki Restorasyon Tarihi* adlı kitabı oldu. Dedemin kitaplığındaki yedi cildi, iki yaz tatili boyunca okudum. Napoléon'un yenilgisine gözyaşı döktüm; monarşiye karşı nefret beslemeye başladım, tutuculuktan, geri kafalılıktan, yobazlıktan iğrendim. İnsanların akıl ve mantıkla yöneltilmelerinden yanaydım ve insanlara eşit haklar, vicdan özgürlüğü tanıyacağını sandığım demokrasiye alkış tutuyordum. Vardığım son nokta burası oldu.

Beni kişisel açıdan ilgilendiren sorunlara oranla, çok uzak kalan siyasal ve toplumsal sorunlara fazla eğilmezdim. Ahlak anlayışım, ruhsal yaşamım, Tanrıyla olan ilişkilerim, beni siyasal ve toplumsal sorunlardan daha fazla uğraştırırdı. Bu konuları derinlemesine düşünmeye koyuldum.

*
* *

Doğa tümüyle Tanrının varlığım dile getiriyordu bana. Ama bence, Tanrı insanların bu huzursuz, bu tedirgin dünyasına tamamen yabancı, tamamen uzaktı. Tıpkı Vatikan'a gömülmüş olan Papa'nın başını kaldırıp da dünyada neler olup bittiğini görmek zahmetine girmemesi gibi, göklerin sonsuzluğundaki Tanrının da, dünyadaki olayların ayrıntılarıyla ilgilenmesi beklenemezdi. Tanrının yasalarını, yeryüzü kurallarından ayırmayı çoktan öğrenmiştim. Sınıftaki yaramazlıklarım, harıl harıl yasak kitapları okumam, Tanrıyı ilgilendirmezdi. Yıllar yılı kovaladıkça dindarlığım da gelişip duruldu ve sonunda, kupkuru ahlak görüşlerini bırakıp, daha canlı, daha renkli bir mistisizme ulaştım. Dua ediyor, düşünüyor, yüreğimde kutsal varlığı duymaya çalışıyordum. On iki yaşlarındayken, kendime eziyet etmeye başladım; çeşit çeşit işkenceler buluyordum. Ya tek sığınak yerim olan tuvalete kapanıp, kanatıncaya kadar taşla ovuyordum her yanımı, ya boynumdaki ince altın zinciri boğulacakmış gibi sıkıyordum. Bir yararını görmedim bunların. Din kitaplarımda, ruhsal gelişme ve yücelmeye değgin pek çok söz geçerdi. Ruhlar, dikenli yollardan yürürler, engelleri aşmak zorunda kalırlardı. Bir an çıplak bir çölde bulurlardı kendilerini, sonra susuzluklarını gidermek için çiğ taneleri düşerdi göklerden. Bayağı bir serüvendi bu. Aslı aranırsa, gün günden öteye bilgilerimin arttığını, yoğunlaştığını, öğrenme hevesimin beni bir yerlere götürdüğünü açık seçik görüyordum da, Tanrıya bir türlü yaklaştığım yoktu. Gaipten sesler duyayım, hayaller göreyim istiyor; içimde ya da dışımda bir şeyler olmasını bekliyordum. Ama hiçbir şey olduğu yoktu ve giderek, ruhumu geliştirmek, nefsimi arıtmak için yaptığım her şeyin bir aldatmaca olduğunu görüyordum. Sabırlı olmaya çalışıyor, gün gelip dünyadan ayrıldığım anda, kendimi sonsuzluğun kucağında bulacağımı düşünüyordum. Bu arada yeryüzündeki yaşamım da aksaksız sürüp gidiyordu. Çünkü, ruhumu arıtmak için gösterdiğim çabalar, beni dünyanın ufak tefek, önemsiz sorunlarından rahatsız olmayacak şekilde, erişilmez ruhsal doruklara yüceltmişti.

İç huzurum birden tepe taklak yıkıldı. Son yedi yıldır, ayda iki kez Abbé Martin çıkarırdı günahlarımı. Ölümsüz ruhum üzerinde uzun uzadıya konuşur, gerçek bir dinsel inancım olmadan komünyona gittiğimi

açıklayıp kendimi suçlar, Tanrıyı yeteri kadar sık düşünmediğimi itiraf ederdim. Abbé Martin, bu kusurlarımı, pek yüce sözlerle dolu bir vaızla cevaplandırırdı. Ama bir gün, alışılmış sözleri bir yana bırakıp, pek samimi bir tavırla konuşmaya başladı benimle: "Duyduğuma göre, benim küçük Simone'um çok değişmiş... yaramazlık ediyormuş, gürültü yapıyormuş, cezalandırıldığı zaman büyüklerine karşılık veriyormuş... Bundan böyle aklım başına topla, yapma böyle yaramazlıklar," dedi. Yanaklarım alev alev yanmaya başladı. Yıllar yılı Tanrının yeryüzündeki temsilcisi diye düşündüğüm bu adama dehşet içinde baktım. Sanki birden cüppesinin etekleri savrulmuş, altında okuldaki geri kafalı kadınlardan birinin eteği görünmüştü. Papaz kılığı, evde kalmış bir çaçaronun gizlendiği bir perde olmuştu sanki. Ateş basmış suratımla ardıma bakmadan fırlayıp çıktım günah çıkarma hücresinden. Bir daha oraya adım atmamaya and içtim. Bundan böyle ha Abbé Martin'in önünde diz çökmüşüm, ha okuldaki "ihtiyar korkuluğun". Abbé Martin ne zaman okula gelse, ne zaman koridorun köşesinden siyah cüppesinin eteklerini görsem, yüreğim çarpmaya başlar, hemen kaçardım oracıktan. Bu etekler midemi bulandırıyordu. Papazın aldatmacası, sanki beni de suç ortağı yapıyormuş gibi geliyordu bana.

Papaz çok şaşırmıştır sanırım. Ama, günah çıkarmanın gizli tutulması gereğine inandığından olacak, artık oraya gitmediğimden kimselere söz etmedi. Kopuşum bir anda, ama mutlak olmuştu.

Tanrı, bu olaydan alnının akıyla sıyrılmıştı; ama hepsi o kadar! Bugüne kadar ruhuma yön vermiş olan papazı bir anda bırakıp kaçmışsam, bunun nedeni, göz açıp kapayıncaya kadar da olsa gökleri kara-ları sarmış bir kuşkuyu yok etmekti: Ya Tanrı da, yobaz kadınlar kadar çaçaron ve darkafalıysa! Ya Tanrı da budalanın biriyse! Papaz benimle konuşurken, budala bir el enseme binmiş, yüzüm yere değene kadar başımı öne eğdirmişti. Ölünceye dek, budalalığın cansız eli, beni yaşam boyunca emeklemeye itecek, çamur ve karanlıktan gözlerim görmez olup sürüklenecektim. Doğruya, özgürlüğe ve tüm mutluluklara elveda demem gerekecekti. Yaşamak bir utanç, bir bela olacaktı.

Bu kurşun gibi ağır elden çekip kurtardım kendimi. Bütün öfkemi, bütün isyanımı, kendini kutsal aracı rolünde gösteren bu düzenbazda

topladım. Kiliseden çıktığımda, Tanrı yine her zamanki büyüklüğüne kavuşmuştu gözümde. Gökleri, cenneti yamamıştım. Saint-Sulpice kilisesinin sivri kuleli çatısı altında oradan oraya koştum. Yücelerden gelen sözleri, lekelenmiş insancıl kelimelerle aktarmayacak bir günah çıkarıcı arayıp durdum. Önce bir kızıl saçlıya gittim. Sonra, ruhumla ilgilenen bir esmerini buldum. Bu papaz, üzerinde düşünmem için bazı konular söyledi ve *Dervişlik ve Gizemci Dinbilimin El Kitabı*'nı verdi. Ama, bu koca, bu çıplak kilisede, okulun küçük dua salonundaki kadar rahat hissetmiyordum kendimi, yadırgamıştım. Bu yeni ruhsal önderim, ufacık bir kızken tanımamıştı beni. Onu ben, bir rastlantı olarak, gelişigüzel seçivermiştim. O bir Peder değildi ve içimi rahatça boşaltamazdım ona. Bir papazı yargılamış, hakir görmüştüm. Bir başka papazın Yüce Yargılayıcı olabileceğini sanmıyordum artık. Yeryüzünde hiç kimse Tanrının mutlak simgesi değildi. Tanrının önünde yapyalnız ben vardım Benliğimin ta derinlerinde, beni kurcalayan bazı sorular cevapsız kaldı: Ya Tanrı kimdi? Gerçekte ne istiyordu? Kimden yanaydı.

Babam Tanrıya inanmazdı. En büyük yazarlar, en güçlü düşünürler de onun bu septik tavrını paylaşmışlardı. Genel olarak, kiliseye gidenler hep kadınlardı. Tüm kuşkuların ötesinde erkeklerin kadınlardan üstünlüğü mutlak olduğu halde, doruya ulaşmanın *kadınlara* tanınmış bir ayrıcalık olması, çok çapraşık geliyor, kafamı altüst ediyordu. Bir yandan da, kişinin inancını yitirmesi kadar büyük felaket olamaz diyor, kendimi bu tehlikeye karşı güven altına almaya çalışıyordum. Din derslerimde oldukça ilerlemiştim; insanlara sunulmuş açık gerçeklere karşı söylenecek her sözü, rahatça tartışacak, eleştirecek duruma gelmiştim. Ama bu gerçekleri kanıtlayacak bir tartışma düzenini bilmiyordum hiç. Saat ile saatçi arasında kurulan benzerlik hikâyesi beni doyurmadı. İnsanların acılarında Tanrıya karşı bir koz bulamayacak kadar habersizdim bu acılardan. Dünyada pek de öyle belirgin bir uyum yoktu zaten. İsa ve ermişler, doğaüstü, insanüstü şeyler yapmışlardı. Kutsal kitaplar, mucizeler, görünen hayaller, ancak Kilisenin kefaletiyle doğrulanıyordu. "Lourdes'daki en büyük mucize, Lourdes'un kendisidir" derdi babam. Dinsel gerçekler, zaten inanmış olanlara inandırıcı geliyordu ancak. Bugün, Meryem ananın Bernadette'e mavi ve beyazlara bürünmüş

olarak göründüğüne inanıyordum, ama belki de yarın inanmayacaktım. İnananlar, inancın Tanrı lütfunu gerektirdiğini söyledikleri andan beri, bu kısırdöngü süregelmişti. Tanrının bana oyun edeceğine, lütfunu benden esirgeyeceğine pek olasılık tanımıyordum; ama yine de, varlığı hakkında su götürmez, elle tutulur, somut bir kanıt bulmayı isterdim. Sadece bir tek kanıt buldum: Jean d'Arc'ın sesi. Jean d'Arc, tarihsel bir gerçeklikti. Annem kadar babam da saygı duyardı ona. Ne bir yalancı, ne bir göz boyayıcıydı Jean d'Arc. Nasıl olurdu da onun tanıklığı, onun sözleri yadsınabilirdi? Olağanüstü serüveni de doğruluyordu bunu. Sesleri duymuştu; bu, bilimsel bir gerçekti ve babamın nasıl olup da bunu farketmediğini anlamıyordum.

Bir akşam Meyrignac'ta, hemen her gece yaptığım gibi, pencereden bakıyordum. Aşağıdaki ahırlardan, yıldızlarla benekli gökyüzüne ılık bir koku yükseliyordu. Duam, pek gönülsüz gönülsüz süzüldü göklere doğru, sonra birden düşüp çakıldı toprağa. Bütün günü bana yasaklanmış elmaları yiyerek ve yine yasaklanmış olan Balzac'ın bir kitabını okuyarak geçirmiştim. Genç bir adamla bir panterin garip aşklarını anlatıyordu. Uyumadan önce, aklımı saptıracak, sapık hikâyeler anlatacaktım kendi kendime. "Günah bunlar" dedim. Kendimi daha fazla aldatmam olanaksızdı. Bile bile söz dinlemezlik ediyor, sistematik şekilde yalan söylüyor, saflıktan uzak düşler kuruyordum. Böylesi bir davranışa, saflık niteliği verilmezdi. Elimi, defne yapraklarının tazeliğine gömdüm. Suyun sesine kulak verdim. Ve o zaman anladım ki, yeryüzündeki bu zevklerden hiçbir güç vazgeçiremez beni. "Artık inanmıyorum Tanrıya" dedim kendi kendime; şaşırtmadı bu söz beni. Kanıtı buydu işte. Eğer gerçekten inanmış olsaydım, böylesine bir anda silkip atabilir miydim bu inancı. Her zaman, sonsuzluğu elde etmek için dünyanın pek de pahalı bir karşılık olmadığını; sonsuzluk adına rahatça feda edilebileceğini düşünürdüm. Ama dünya, daha da fazlasına değerdi; çünkü dünyayı seviyordum ve bir anda değeri düşen, Tanrı olmuştu. Bundan böyle Tanrı adı, bir serabı gizlemek için kullanılmaktan öteye geçemezdi. Tanrı kavramım uzun süredir berraklaşmış, yücelmiş, Tanrının kutsal bir varlıkla ilgisi olmadığı, dünya ile hiçbir somut bağı bulunmadığı ve bu yüzden de varolmadığı bir noktaya yükselmişti. Tanrının mükemmelliği, gerçekliğini ortadan kaldırıyordu. Tanrımn

göklerde ve yüreğimde varolmadığını farkettiğim an, işte bu yüzden şaşırmadım. Kendimi, bana huzursuzluk veren birinden kurtarmak için yadsımıyordum Tanrıyı. Tam tersine, artık Tanrının yaşamımda herhangi bir rol oynamadığını farketmiş ve Tanrının benim için artık varolmadığı kanısına varmıştım.

Bu çözülme kaçınılmazdı. Tanrının bakışları altında yaşamayacak kadar aşırılıklardan yanaydım. Yaşama aynı anda hem "evet" hem "hayır" diyemezdim. Öte yandan da, inanmadığım halde inanıyormuş gibi davranmak, Tanrının yokluğunu yaşarken varlığını savunmak da dürüst olmazdı. Göklerle bir gizli uzlaşmaya giremezdim. Eğer Tanrı varsa, ondan ne kadar az esirgeseniz, yine çok fazla sayılır ve eğer Tanrı yoksa, ona ne kadar az verseniz, yine çok fazla olur. Kişinin vicdanı ile çekişmesi, hazları konusunda duraksaması — yok, böylesi ucuz pazarlıklara yoktum ben. Bu yüzden, yalanlara, kaçamaklara sapmadım. Işığı görür görmez, kesinlikle koptum.

Babamın kuşkuculuğu, yolu aralamıştı bana, Bilinmedik bir serüvene tek başıma atılmıyordum. Hatta kız olduğuma ve çocukluğun zincirlerinden kurtulduğuma, hep hayran olduğum özgür ruhlarla bağdaştığıma sevindim bile. Jean d'Arc'ın sesi de pek fazla rahatsız etmiyordu beni. Başka sorunlarla uğraşıyordum, başka bilinmezleri çözmeye çalışıyordum. Ama din, beni gizemlere alıştırmıştı. Ve dünyadaki bütün çelişkilerin ağırlığını omuzlarında taşıyan bir yaratıcı yerine, yaratıcısız bir dünyayı düşünmek daha kolay geliyordu. İnançsızlığım bir kez bile sarsılmadı.

Ama evrenin görünümü değişti. O akşamı izleyen günlerde, akgürgenlerin altında ya da kavakların gümüşlü gölgesinde otururken, çok kere duydum göklerin boşluğunu. O güne dek, renklerini, ışıklarını Tanrının kendi elleriyle seçtiği bir canlı tablonun ortasında yaşamıştım. Çevremdeki her şey, yumuşak fısıltılarla Tanrının yüceliğini dile getirirdi. Birden her şey suskunluğa gömüldü! Ve ne suskunluk! Dünya, hiçbir gözün görmediği uzayda yuvarlanıyor ve dünyanın uçsuz bucaksız yüzeyinde yitip gitmiş olan ben, gözün görmediği bir hava tabakasında yapayalnız duruyordum. Yapayalnız: İlk kez anladım bu sözün korkunç anlamını. Yapayalnız: Bir tanık olmaksızın, konuşacak, sığınacak kimse olmaksızın. Yüreğimdeki soluk, damarlarımdaki kan, kafamdaki kar-

maşa, hiç kimse için varolmuyordu. Kalktım, koşarak bahçeye döndüm. Annemle Marguerite teyzemin arasına oturdum. İnsan sesi duymaya muhtaçtım.

Bir başka bulgum daha oldu. Paris'te bir öğle sonu, ölüme yargılı olduğumu farkettim. Evde yalnızdım; umutsuzluğumu gizlemeye çalışmadım. Yıkıntılığımı saklamaya uğraşmadım. Bağırdım, haykırdım, kendimi kırmızı halının üzerine atarak çırpındım. Sonra, başım dönerek ayağa kalktığımda kendi kendime sordum: "Öteki insanlar ne yapıyor? *Ben* ne yapacağım?" Yüreğimi tırmalayan bu dehşetle, koca bir yaşamı kaldırıp sürüklemek olanaksız geliyordu bana. Zamanı gelince, otuzuna, kırkına dayanınca, ve "Yarın öleceğim" diye düşününce, nasıl dayanabileceksin bu düşünceye. Kısa bir süre sonra sürekli duymaya başlayacağım bu dehşet, beni ölümün kendisinden daha çok korkutuyordu.

Allahtan, okul açıldıktan sonra, bu metafizik şimşekler, eskisi kadar sık çakmamaya başladı. Yeterince boş vaktim yoktu ve yeterince yalnız kalamıyordum. Değişen tutumum, günlük yaşantımı etkilemedi. Tanrının davranışlarım üzerinde hiçbir etkisi olmadığını anladığım zaman, Tanrıya inanmaz olmuştum. Bu yüzden, Tanrıdan vazgeçmem, davranışlarım üzerinde herhangi bir rol oynayıp, değiştirmedi. Her zaman, ahlak kurallarının mantıki zorunluluğu Tanrıya bağlıdır sanırdım. Ama bu kurallar, ruhumda öylesine yer etmişlerdi ki, Tanrıyı yok ettikten sonra da oldukları gibi kaldılar. Anneme duyduğum saygı ise, onun dediklerine kutsal bir nitelik tanımamdan geliyordu, yoksa annemin otoritesini herhangi bir doğaüstü güçten aldığına inanmıyordum. Annem ne derse, ses çıkarmadan boyun eğdim. Her şey eskisi gibiydi. Ödev duygusu, görev sorumluluğu, dürüstlük, doğruluk, cinsel tabular.

Ruhumdaki bu çalkalanmayı babama açmak niyetinde değildim. Bu, onu utanca sürüklemekten başka bir şeye yaramazdı. Gizimi tek başıma taşıdım. Ağır bir yüktü omuzlarımdaki. Ömrümde ilk kez, iyinin doğru ile ayrı anlama gelmediğini farkettim. Kendime başkalarının gözüyle bakıyordum hep. Buna engel olmak elimde değildi. Annemin, Zaza'nın, okuldaki arkadaşlarımın, hatta öğretmenlerimin gözleriyle, eski halimdeki kendi gözlerimle bakıyordum bu yeni benliğime. Bir yıl önce, felsefe derslerine, yaşı bizden büyük bir kız da katılırdı. Kızın,

"inançsız" olduğu fısıldanırdı kulaktan kulağa. Aşırı bir davranışı olmadı kızın. Derslerine de çalışıyordu. Okuldan da atmadılar. Ama onu ne zaman koridorda görsem, kaçacak delik ararsam. Bir gözünün cam oluşu, dehşetimi, korkumu bir kat daha artırırdı. Sürüden atılan yavru olma sırası bana gelmişti şimdi. Durumumun tuhaflığı, ikiyüzlü davranışlarımla daha da belirginleşiyordu: Çünkü hâlâ pazarları kiliseye gidiyor, ayinlere katılıyordum. Şaraplı ekmeği kayıtsızca yutuyordum. Bütün bunların, inananlar için "küfür" demek olduğunu da biliyordum. Ben saklamakla, daha da beter bir şey yapıyordum; ama nasıl açıklayabilirdim? Suçlayıcı parmaklar üzerime çevrilecek, okuldan atılacaktım. Zaza'nın dostluğunu yitirecektim. Hele annem, kimbilir nasıl üzülecekti! Bir yalanı yaşamaya yargılıydım. Üstelik zararsız bir yalan da değildi bu. Tüm yaşamıma gölge düşürecek bir yalan! Bazen Zaza ile dürüstlüğüne, açık sözlülüğüne öylesine hayran olduğum Zaza ile beraberken, gizli bir hastalık gibi ruhumun üzerine çöküp ağırlaştıran bir yalan. Bir kez daha, bozamadığım bir büyüye tutulmuştum. Hiçbir yanlış yapmamış, hiçbir suç işlememiştim, yine de suçluluk duyuyordum. Büyükler beni ikiyüzlülükle, kâfirlikle, anormal ve düzenbaz biri olmakla suçlasalardı, bu yargıları hem akıl almaz ölçüde haksız, hem de çok yerinde gelecekti bana. İkili bir yaşam sürüyordum. Gerçek benliğimle, başkalarının gördüğü "ben" arasında dağlar vardı.

Bazen kendimi lekeli biri, suçlanan, toplum dışına itilen biri olarak görmek öylesine yıkıntı olurdu ki, yeniden yanlışı kabul edebilmeye can atardım. Abbé Roulin'e, *Dervişlik ve Gizemci Dinbilimin El Kitabı*'nı geri vermem gerekiyordu. Saint-Sulpice'e gittim, Roulin'in günah çıkarma hücresinde diz çöktüm ve birkaç aydır, hiçbir dinsel törene gerçekten katılmadığımı, inancımı yitirmiş olduğumu anlattım. Elimdeki kitaba göz atan ve hangi yücelerden aşağı yuvarlandığımı gören papaz, küstahça bir açıklıkla, "Nasıl ölümcül bir günah işledin?" diye sordu. Hiç günah işlemediğimi söyledim. Bana inanmadı. Bol bol dua etmemi öğütledi. Yeniden itilmiş, atılmış yaşamıma çekildim.

O sıralarda, ruhsal sürgünümü dile getiren bir roman okudum: George Eliot'un *The Mill on the Floss*'u. Bu kitap, *Küçük Kadınlar*'dan da çok etkiledi beni. Meyrignac'da, kestanelerin altındaki yosunlu toprağa uzanıp İngilizcesinden okudum kitabı. Romandaki Maggie Tulliver de,

tıpkı benim gibi, başkalarıyla kendi benliği arasında ikiye bölünmüştü. Onda, kendimi görüyordum. O da esmerdi, doğayı seviyordu, kitapları ve yaşamı seviyordu, saygıdeğer çevresinin geleneklerini kabul edemeyecek kadar dikkafalıydı ve taparcasına sevdiği ağabeyinin bütün sözlerine, eleştirilerine alabildiğine duyarlıydı. Maggie'nin, kendisine kitaplar veren kamburla olan ilişkisi, tıpkı Jo ile Laurie'nin sevgileri gibi duygulandırdı beni. Maggie hep evlensin istedim kamburla. Ama bir kez daha, çocuklukla birlikte sevgi de bitti. Maggie, bir akrabasının nişanlısına âşık oldu. Stephen'ın gönlünü bile isteyerek çelmemişti üstelik. Stephen, Maggie'yi iğfal etti, sonra evlenmek istedi. Maggie, Stephen'ın nişanlısı Lucy'ye olan bağlılığı yüzünden evlenmeyi kabul etmedi. Kasabalılar, evlilikle düğümlenen bir günahı hoş görebilirlerdi; ama vicdanı adına durumu kurtarmayı feda eden Maggie'yi bağışlamadılar. Ağabeyi bile reddetti onu. Benim aklımın aldığı tek ilişki, aşk ilişkisiydi. Benim gözümde, bir kızla bir oğlanın birbirlerinden kitap alıp vermeleri, sonsuza dek sürecek bir bağdı. Maggie'yi Stepen'a çeken şeyin ne olduğunu anlayamıyordum. Ama madem seviyordu, ondan vazgeçmemeliydi. Eski değirmene gittiği, herkesin ona sırt çevirdiği, hakaret ettiği zaman, yüreğim Maggie için dolup taşan bir sevgiyle, bir acımayla çarpmaya başladı. Bu kızın kara bahtına saatlerce ağladım. Ötekiler, Maggie'yi, kendilerinden üstün olduğu için yargılamışlardı. Ben de ona benziyordum. O andan sonra, yalnızlığımı, suçumun bir kanıtı olarak değil, kimselere benzemezliğimin bir belirtisi olarak görmeye başladım. Yalnızlıktan öleceğimi düşünmek bile istemiyordum. Romanın kahramanından geçerek, kendimi yazarı ile özdeş kıldım. Günün birinde, benim yaşımdaki gençler, benim öykümü dile getiren, benim yazdığım satırlara ağlayacaklardı.

Çok eskiden kararlıydım tüm yaşamımı düşünsel çabalara adamaya. Zaza, kışkırtıcı bir sesle, "Annemin yaptığı gibi, dünyaya dokuz çocuk getirmek de, en azından kitap yazmak kadar iyidir" deyince şaşkınlıktan dilim tutuldu. Bu iki yaşantı şekli arasında hiçbir ortak nokta göremiyordum. Çocuk doğurmak, sonra onların da çocuklar doğurmaları, o eski oyunu sonsuza dek sürdürmekten başka bir şey değildi. Oysa, bilim adamı, sanatçı, yazar, düşünür, başka dünyalar yaratırdı; baştan aşağı güzel, baştan aşağı pırıl pırıl aydınlık, içinde her

şeyin ve herkesin bir amacı olduğu dünyalar yaratırlardı. İşte ben, ömrümü orada geçirmek istiyordum. O eşsiz dünyalarda kendime bir yer açmaya kararlıydım. Öteki dünya umudumu yitirir yitirmez, bu dünyaya değgin isteklerim, heveslerim arttı. Yaşamda ilerlemek zorundaydım. Çimenlere uzanmış, gözümün hizasındaki otlara bakıyordum. Tek tek hepsi de birbirine benziyor; her biri, kendini ötekilerden gizleyen minyatür bir ormanın içinde kayboluyordu. Bilgisizliğin ve kayıtsızlığın bitip tükenmez tekrarı, yaşarken ölmek demekti. Gözlerimi kaldırdım; meşeye baktım. Bütün görüntüye egemendi, bir eşi, bir benzeri daha yoktu meşenin. İşte, *ben* böyle olacağım diye amaçladım.

Yazar olmaya neden karar verdim? Çocukken, karalamalarımı hiçbir zaman ciddiye almamıştım. Asıl amacım, bilgi edinmek, öğrenmekti. Fransızca kompozisyon yazmayı seviyordum, oysa öğretmenlerim anlatımımı beğenmiyorlardı. "Doğuştan" yazar olmadığıma inandım. Oysa on beş yaşlarındayken, bir arkadaşın anket defterine, "Büyüyünce ne olmak istiyorsunuz?" sorusunun cevabı olarak, "Ünlü bir yazar" diye yazmıştım. Anket defterinde, "en sevdiğiniz çiçek, en sevdiğiniz besteci" gibi sorulara, az çok özentili cevaplar vermiştim. Ama, yazarlık konusunda en ufak bir kuşkum yoktu; bu mesleğe gönül vermiştim, gözüm başka bir şey görmüyordu.

Bunun temel nedeni yazarlara duyduğum hayranlıktı. Babam yazarları, bilim adamlarından, düşünürlerden, profesörlerden üstün tutardı. Ben de, onların üstünlüklerine inanmıştım. Adı çok ünlü bile olsa, bir uzmanın imzası, çok kısıtlı bir çevre için anlam taşır; ama herkes roman okur. Romanlar, düşlere, gönüllere uzanır; yazarlarına içten ve evrensel bir ün kazandırır. Bir kadın olarak, bu başdöndürücü doruklara ulaşmak, alçak yamaçlara tutunmaya çalışmaktan daha akla yatkındı. En ünlü kadınlar, edebiyat alanında sivrilmişlerdi.

Hep, başkalarıyla ilinti, başkalarıyla bir alışveriş kurmak isterdim. En sevdiğim şey olarak okumayı ve konuşmayı sayardım. Bıkıp usanmazdım konuşmaktan. Gün boyunca gördüğüm, duyduğum her şeyi bir bir anlatır, ya da anlatmaya çalışırdım. Geceden ve yalnızlıktan korkardım. Gördüğüm, duyduğum, sevdiğim şeyleri bir suskunluğa mahkûm etmek, olacak iş değildi. Ay ışığında duygulanıp, kâğıt, kalem ve duygularımı dile getirecek yetenek ararım. On beşimdeyken, zamana

"dur" demeye çalışarak mektupları, anıları, Eugénie de Guérin'inki gibi günceleri okumaya bayılırdım. Romanların, kısa hikâyelerin, masalların yaşamdan kopuk olmadığını, kendi çerçeveleri içinde, yaşamı dile getirdiklerini de anlamıştım.

Bir zamanlar öğretmen olmayı düşlerdim. Bunun nedeni, kendi yasalarımı kendim koymaktı. Edebiyatın bu düşü gerçekleştireceğine inanıyordum. Edebiyat, öteki dünyanın, sonsuzluğun yitmesini karşılayacak bir ölümsüzlük getirecekti bana. Beni seven bir Tanrı yoktu artık; ama milyonlarca kişinin gönlünü kazanacaktım. Kendi başımdan geçenleri anlatan bir kitap yazarak, kendimi yeniden yaratacak ve varlığımı kanıtlayacaktım. Aynı zamanda insanlığa da hizmet etmiş olacaktım. Yazacağım kitaplardan daha değerli bir armağanı nasıl bulup da verebilirdim insanlara? Hem kendimle, hem başkalarıyla ilgiliydim. Herkes gibi biri olduğumu kabul ediyordum artık, ama aynı zamanda, eskisi gibi, evrensel bir ayrıcalığım olduğu inancından vazgeçmek de istemiyordum. Yazar olma tasarım, bunları bağdaştırıyordu. Bu tasarı son on beş yılda beliren bütün isteklerime, bütün duygularıma bir doyum getirecekti.

*
* *

Aşkı çok yüce bir şey olarak düşünmüştüm hep. On üçümde var yoktum, her zaman aldığım *L'Etoile Noeliste* dergisi yerine, gazetecinin yanlışlıkla verdiği haftalık *Le Noel*'de, *Ninon-Rose* diye bir hikâye okudum. Dindar bir kızcağız olan Ninon, André'yi seviyordu; André de onu seviyordu. Ama Ninon'un kuzeni Thérèse, bir akşam, o güzelim saçları geceliğinin üzerine dökülmüş, ağlayarak Ninon'a geliyor ve André'ye tutkun olduğunu anlatıyordu. Ninon, kendi kendisiyle çekiştikten, özenle seçilmiş dualar ettikten sonra, kendini feda etmeye karar veriyor ve André'yi reddediyordu. Bunun üzerine André de, Thérèse ile evleniyordu. Ama Ninon, bu fedâkarlığının karşılığını görüyor, Bernard adında çok değerli bir gençle evleniyordu. İğrendim bu hikâyeden. Bir roman kahramanının, kendini adadığı kişi ya da kendi duyguları konusunda yanılmaya hakkı vardı. Gerçek aşk, gerçek olmayan ya da tam olmayan

bir sevgiden doğabilirdi; tıpkı David Copperfield ile karısının sevgisi gibi... Ama gerçek aşk, bir kez tutkulu yaşama dönüştü mü, onun yerini hiçbir şey alamazdı artık. Ne denli yüce gönüllü olursa olsun, bu tutku ile onun nesnesi arasına, hiçbir fedâkarlığın girmesine göz yummamak gerekirdi. Zaza'yla beraber, Foggezzaro'nun *Daniel Corthis* adlı romanını okuduk. Daniel, ileri gelen bir Katolik politikacıydı. Sevdiği ve kendisini seven kadın, evliydi. Aralarında, olağanüstü bir anlayış vardı. Yürekleri, bir tek yürek gibi çarpıyor, her konuda aynı şeyleri düşünüyorlar, aynı görüşleri paylaşıyorlardı. Birbirleri için yaratılmışlardı. Ama platonik bir ilişki bile, dedikodu kazanını kaynatacak, Daniel'in mesleğini baltalayacak ve uğrunda çalıştığı davayı zedeleyecekti. Birbirlerine "ölünceye kadar ve ölümden öte" bağlı kalmaya ant içerek, tamamen ayrılıyorlardı. Bu hikâye, müthiş öfkelendirdi beni. Yok Daniel'in mesleğiymiş, yok uğrunda çalıştığı davaymış, bunlar boş, saçma şeylerdi. Bunları, sevginin, mutluluğun, yaşamın önüne koymalarını akıl almaz buluyor, suç olarak görüyordum. İki insanın mutlak beraberliğine böylesine ağırlık tanımamda, hiç kuşkusuz Zaza ile dostluğumun rolü vardı. İki kişinin dünyayı birlikte anlaması, birlikte yeniliklere ulaşması ve birbirlerine bu yenilikleri armağan edercesine paylaşmaları, bir anlamda, dünyayı onların sahip oldukları, herkesten başka bir biçimde kendilerinin olan bir dünya niteliğine sokardı bence. Aynı zamanda, her biri ötekinin kendisine muhtaç oluşunda kendi varlığının anlamını bulurdu. Aşktan vazgeçmek, kişinin ölümsüzlüğe inanıp sağlığını koruması kadar saçma geliyordu bana.

Bu dünyadaki iyi şeylerden hiçbirinin elimden kaçmasına göz yummamaya kararlıydım kesinlikle. Rahibe olmaktan cayınca, kendime göre bir aşk düşlemeye koyuldum. Bir adamla evlenmeyi, içim nefretle dolmadan düşünebildiğimi farkettim. Analık, bana göre iş değildi. Zaza, buruş buruş kırmızı suratlı, yeni doğmuş bebekleri ne zaman sevip okşamaya, tatlı sözler söylemeye başlasa şaşardım. Ama, ömrümün bundan sonraki günlerini kendi seçtiğim adamla geçirmenin olanaksız olduğunu düşünmüyordum artık eskisi gibi. Annemlerin evi, bir hapishane değildi. Evden ayrılmak zorunda kalsam, ne yapacağımı bilemem sanırdım; oysa şimdi, önünde sonunda gelip çatacak olan bu gidişe, acılı bir ayrılık gözüyle bakmaz olmuştum. Aile çevresinde oldukça sıkılı-

yordum. Battaille'ın *Le Berçail* adlı kitabından uyarlanan bir filmin beni fazlasıyla etkilemesi de, bu sıkıntıların, bu bunalımların sonucuydu. Bir rastlantısal çağrı üzerine görmüştüm filmi. Filmdeki kadın, çocuklarından ve Mösyö Mabille gibi sakallı bıyıklı kocasından bunalıyordu. Bileklerindeki kalın zincir, köleliğini simgeliyordu. Canlı, genç bir adam ortaya çıkıyor ve kadını evden, ev işlerinden kurtarıyor, çekip alıyordu. Genç kadın, kolsuz keten elbiseler giyiyor, saçları rüzgârda savrularak, sevgilisiyle el ele kırlarda dolaşıyordu. Birbirlerine avuç avuç saman atıyorlardı. Samanların kokusunu duyacak gibi olmuştum. Gözlerinde mutlu kahkahalar parlıyordu. Böylesi bir neşe, böylesi bir mutluluğun gözlerden gözlere akışını hiç görmemiş, hiç duymamış, hiç düşlememiştim. Konu nasıl gelişiyor, neler dönüyor bilemiyorum; ama kadın, sonunda, eskisinden mutsuz, eskisinden daha sağlam düşünerek evine, ailesine dönüyorda. Kocası, ona kucak açıyordu. Kadın yaptıklarını anlattığı zaman, bileklerine zincirler yerine, güllerden çelenkler takıyordu adam. Bu mucizevi değişim bana epey su götürür görünmüştü. Bir yandan da, günün birinde tadacağım, bilinmedik, duyulmadık mutlulukların, zevklerin karşısında başım dönmüştü. Bunlar, özgürlük ve fiziksel hazdı. Büyüklerin acınası kölelikleri ürkütüyordu beni. Beklenmedik hiçbir şey gelmiyordu başlarına. Her şeyin önceden belirlendiği bir yaşamı, iç çekerek omuzluyorlardı. Bu yaşamda, kimsenin karar hakkı yoktu. Kimseye bir şey sorulmuyordu. Bataille'ın kahramanı, bir karar vermek yürekliliğini göstermişti. Ve güneş, en sıcak gülümseyişiyle onun üzerinde parlamıştı. O günden sonra uzun bir süre, ne zaman gözlerini içime çevirip büyüdüğüm günlerin belirsiz yıllarına doğru göz atsam, tarlalarda sekerek giden bir çiftin anısı, umutla titretir oldu yüreğimi.

On beş yaşımı doldurduğum yaz, birkaç kez, Zaza ve başka arkadaşlarla beraber Boulogne ormanlarında gezmeye gittik. Önümde bir kızla bir oğlan yürüyordu. Oğlan, elini hafifçe kızın omzuna atmıştı. Bu, beni birden duygulandırdı. Omzunda birinin eli, ağırlığını duymayacağın kadar yakından tanıdığın bir el, yalnızlığı yok edecek kadar varolan bir el olduğu sürece, yaşam boyunca yürümek tatlı bir şey olmalı diye düşündüm. "Uygun bir çift"; bu sözleri düşünürdüm uzun uzun. Ne bana fazlasıyla yakın olan kardeşim, ne de fazlasıyla uzak olan Zaza, bu

deneyimin gerçek anlamını duyurmamışlardı hiç. O günden sonra, çalışma odasında bir şey okurken, sık sık başımı kitaptan kaldırır, "Benim için yaratılmış birine rastlayacak mıyım acaba?" diye düşünürdüm. Okumak, bir ideal kazandırmamıştı bana. Marcel Tinayre'in kitabındaki Hellé'ye benzetiyordum kendimi. Hellé'nin babası, "Senin gibi kızlar, kahramanlara eş olmaya yaraşır" diyordu. Bu kehanet, ilgimi çekmişti. Ama sonunda Hellé'nin evlendiği sakallı, kızıl saçlı, tüyü bozuk misyonere tepem atmıştı. Kocamın nasıl olacağı konusunda belirli bir fikrim, belirli bir tipim yoktu. Ama, onunla ilişkilerimizin nasıl olacağını en ince ayrıntılarıyla kuruyordum. Tutkulu bir hayranlık duyacaktım kocama. Bu konuda da, diğer bütün konularda olduğu gibi, seçimimi gereklilik etkilemeliydi. Seçtiğim kişi, tıpkı Zaza'yı seçişimde olduğu gibi, kendini bana kesinlikle kabul ettiren bir kişi olmalıydı. Seçimimin doğruluğunu, ondan başkasının olmazlığı kanıtlamalıydı. Yoksa, sürekli düşünürdüm: "Neden bu da, bir başkası değil?" diye. Böylesi bir kuşku, gerçek aşkla bağdaşamazdı. Aklı, kültürü ve otoritesi beni bağımlı kılacak, beni kendine kul köle edecek bir adam çıktığı gün karşıma, âşık olacaktım.

Zaza, bu konuda benimle aynı fikirde değildi. O da, aşkın, karşılıklı saygı, sevgi ve anlayışa bağlı olduğunu kabul ediyordu. Ama bir erkek, duyarlı ve düş gücü zenginse, bir sanatçı, bir şairse; ister fazla okumamış olsun, hatta isterse pek akıllı olmasın, farketmez diyordu Zaza. "Ama o zaman, her şeyi konuşup tartışamazsın" diye karşı çıkıyordum. Bir ressam, bir müzisyen tam anlamıyla anlayamazdı beni. Ben de onu tam olarak avucumda duyamazdım. Bir bölümüyle, benden uzakta olurdu. Karı kocanın her şeyi ortaklaşmasından, her şeyi paylaşmasından yanaydım. Her biri, öteki için, eskiden Tanrıyı tanımladığım biçimde, her şeyi gören, bilen varlık olmalıydı. Bu, *farklı* olan birini sevebilme olanağını ortadan kaldırırdı. Kendimden daha üstün yetenekli ama yine de benimle aynı, benim eşim, benim ikinci yarım olan bir insan olmadan evlenmeyecektim.

Kocamın, benden üstün olmasında neden diretiyordum? Kocamda, bir baba imgesini sürdürmeyi bir an bile aklımdan geçirmedim. Bağımsızlığıma değer verirdim. Bir mesleğim olacaktı. Yazı yazacaktım ve kendi yaşamımı sürecektim. Kendimi hiçbir zaman, bir erkeğin dişisi

olarak düşünmüyordum; iki arkadaş olmalıydık, iki yoldaş, iki dost olmalıydık. Her şeye rağmen, bu ilişki konusundaki görüşlerim, dolaylı da olsa babama karşı olan duygularımdan etkileniyordu. Eğitimim, kültürüm ve toplumun içinde bulunduğu ortam, kadınların daha alt bir sınıftan olduğuna beni inandırmak için sözbirliği etmiş gibiydiler. Zaza, bundan kuşkuluydu; çünkü o, annesini Mösyö Mabille'e yeğ tutmuştu her zaman. Ama benim durumum başkaydı; babamın güçlülüğü, görüşlerimi destekliyordu. Tüm varlığımı ona borçluydum yarı yarıya. Eğer sözün tam anlamıyla, ayrıcalıklı sınıftan olan ve benden daha elverişli bir ortamda yaşama giren bir erkek, benden daha fazla saygı görmüyorsa, göreli olarak düşündüğümüzde, benden daha az saygı görüyor demektir. Onu kendime eşit görebilmem için, her konuda benden üstünlüğünü kanıtlaması gerekirdi.

Öte yandan, kendimi, içimden yeniden doğuyormuş gibi düşünerek; yaratılmakta olan biri diye bakacaktım kendime ve mükemmelliğin sonsuzluğuna ulaşmayı amaçlayacaktım. Seçtiğim kişiyi dışardan, bütünlenmiş bir kişi olarak görüyordum. Her zaman benden üstünlüğünü koruyabilmesi için, daha baştan benim için hâlâ gerçekleştirilememiş birer umut olarak kalmış mükemmellikleri bulacaktım onda. Daha baştan, ulaşmak istediklerimin tümünün bir modeli olacaktı o. Bu yüzden de, benden üstün olacaktı. Ama bu düşlerimde, aramızdaki mesafeyi çok da fazla açmamaya titizlik gösterirdim. Düşünceleri, yaptıkları benim için birer bilinmez olan birini kabul edemezdim. Aşk, bir kısıtlama değil, bir kanıtlama olmalıydı. Kafamda belirlediğim resim dik, sarp bir yamaca tırmanıştı. Bu tırmanışta, benden biraz daha çevik, biraz daha güçlü olan yoldaşım, adım adım bana yardım edip, doruğa ulaşturacaktı. Vermek değil, almaktı dileğim. Eğer, *ben* arkamdan birini sürüklemek durumunda kalaydım, sabırsızlıktan tükenirdim. O durumda, bekârlık, evlilikten yeğdi. Ortak bir yaşam, benim temel amacımı, dünyayı fethetmek amacını engellememeli, desteklemeliydi. Benim olmaya yazgılı bir adam, ne benden aşağı, ne benden farklı, ne de aşırı derecede benden üstün olmalı; öz yaşamımı belirleme gücümü elimden almadan, varlığımı güvence altına alacak biri olmalıydı.

İki üç yıl boyunca, bütün düşlerim bu temele oturdu. Bu düşlere belirli bir önem veriyordum. Bir gün, merakla kardeşime, çok çirkin olup

olmadığımı sordum. Sevilebilecek kadar güzel bir kadın olma olanağım var mıydı benim de? Babamın, "benim erkek kızım" sözüne alışmış olan Poupette, ne demek istediğimi anlayamadı. O seviyordu beni, Zaza seviyordu. Öyleyse neye üzülüyordum? Aslına bakılırsa, dış görünüşüm pek de fazla ilgilendirmiyordu beni. Derslerim, kitaplarım, kısacası benim isteğime, irademe bağımlı şeyler, hâlâ baş uğraşım olmakta devam ediyorlardı. Büyüdüğüm zaman ne olacağım konusu, yarından, kısa vadeli gelecekten fazla ilgilendirmiyordu beni.

Son sınıfa geçtiğim yıl on beş buçuk yaşındaydım. Annemlerle beraber tatilin bir kısmını Châteauvillain'de geçirmeye gittik. Alice teyze ölmüştü. Titite ve Jacques'ın annesi olan Germaine teyzeme konuk olduk. Jacques bitirme sınavlarına girdiği için, Paris'teydi. Titite'i çok seviyordum. Işıl ışıl, sıpsıcak bir kızcağızdı. Kalın, etli, güzel dudakları vardı. Teni öylesine ince, öylesine pürüzsüzdü ki, kanının dolaştığını görecek gibi olurdunuz. Eski bir çocukluk arkadaşıyla nişanlanmıştı. Alabildiğine uzun kirpikli olan bu genç adamla evleneceği günü iple çektiğini de hiç saklamaya çalışmıyordu. Teyzelerimin bir kısmı, Titite'in nişanlısı ile yalnız kaldıkları zaman, hiç de hoş davranmadığımı, *pek kötü* davrandığım sıkışıyorlardı sözün arasına. Châteauvillain'e vardığımız akşam, yemekten sonra, ikimiz bahçenin arkasındaki ağaçlıklı yolda yürüyüşe çıktık. Taş bir sıraya oturduk. İkimiz de susuyorduk. Zaten hiçbir zaman birbirimize söyleyecek pek sözümüz olmazdı. Titite bir an dalıp düşündü, sonra soran gözlerle bana döndü: "Yaşamdan beklediğin, istediğin *sadece* okumak mı?" diye sordu. "Bu halinden hoşnut musun? Mutlu musun? Başka hiçbir şey istemiyor musun?" Hayır anlamına başımı salladım. "Bütün istediğim bu" dedim. Doğruydu dediklerim. O yıl okul tatil olduğu zaman, son sınıfa geçtiğimden ve gelecek yıl bitirme sınavlarına gireceğimden başka bir şey düşünmemiştim. Titite içini çekti ve nişanlısını düşlemeye koyuldu. Titite'i ne denli seversem seveyim, kurduğu düşlerin, epey saçma sapan olduğundan da kuşkum yoktu. Ertesi gün Jacques geldi. Sınavını vermişti. Kendine duyduğu güvenle, kabına sığamıyordu. Beni alıp tenis kortuna götürdü. Bir parti oynayalım mı dedi. Yendi beni. Sonra, üstünkörü bir özür diledi benden, yendiği için. Onu fazla ilgilendirmediğimi biliyordum. Bir yandan ders-

lerine çalışan, bir yandan da tenis oynayan, partilere, danslara giden, modayı adım adım izleyen kızlardan hayranlıkla söz ettiğini duymuştum. Ama bu tutumu beni hiç etkilemedi. Bir an için olsun, kötü tenis oynadığımdan pişmanlık duymadım; bir an bile modası geçmiş pembe entarimden utanmak geçmedi aklımdan. Jacques'ın bana yeğlediği öğrenci takımından çok daha değerliydim ben; günün birinde o da anlayacaktı bunu.

Zor dönemi, bunalım çağını atlatmaya başlıyordum. Çocukluğumu düşünüp ah-vah etmeyi bir yana bırakıp, geleceğe döndüm. Gelecek, daha beni ürkütmeyecek kadar uzaktaydı ve daha şimdiden parlaklığı gözlerimi kamaştırıyordu. La Grillière'de, bir yıl önce keşfettiğim gölcüğün kıyısındaki bir granitin üzerinde oturuyordum. Suya, bir değirmenin gölgesi yansıyor, ondan biraz ötede de bulutların yansısı titreşiyordu. Gaston Boissier'in *Arkeolojik Gezileri*'ni okuyordum. Günün birinde Palatine Tepesi'ne çıkmayı kuruyordum. Göldeki bulutlar pembeleşti. Ayağa kalktım, ama canım bir türlü gitmek istemiyordu. Fındık ağacına dayandım. Akşam rüzgârı ağaçları okşuyor, bana doğru uzanıp, beni de yalayıp geçiyordu. Kendimi rüzgârın tatlı hırçınlığına koyverdim. Yapraklar fısıldamaya başladılar. Ne dediklerini anlıyordum. Beni bir bekleyen vardı: Ben. Gün batışının altın renklerine gömülmüş olan dünya kocaman ve dost bir hayvan gibi ayağımın altında uzanmıştı sanki; gülümsedim kendi kendime. Yarın ölecek olan bu yeniyetmeye, yarın ölecek fakat bütün zaferi içinde taşıyarak yeniden dirilecek olan bu genç kıza gülümsedim. Başka hiçbir dünya, hiçbir farklı yaşam, bir başka dünyadaki hiçbir an, o sırada yüreğime doluşan umutların bir tekini bile kapsayamazdı.

*
* *

Eylül sonunda, kardeşimle beni Meulan'a çağırdılar. Orada, Poupette'in en iyi arkadaşı olan kızların evi vardı. Anne-Marie Gendron, hali vakti yerinde, birbirleriyle iyi kaynaşmış kalabalık bir ailenin kızıydı. Evde ne bir kavga duyulur, ne kimse bir kez olsun sesini yükseltirdi. Herkes birbirine gülümser, herkes birbirinin üzerine titrerdi.

Anısı iyiden iyiye aklımdan silinmiş olan cennette buluverdim sanki kendimi. Anne-Marie'nin erkek kardeşleri, bizi Seine'de sandalla gezdirdiler; yirmi yaşlarındaki ablası otomobille Vernon'a gezmeye götürdü. Nehrin kıyısındaki yoldan gittik. Çevrenin güzelliği beni büyülemişti; ondan da öte Anne-Marie'nin ablası Clotilde'e hayran olmuştum. Clotilde, o akşam odasına çağırdı beni, uzun uzadıya konuştuk. Bütün sınavlarını vermişti. Biraz kitap okuyor; alabildiğine piyano derslerine çalışıyordu. Bana, müzik sevgisinden söz etti. Madam Swetchine'in *Mektuplar*'ı üzerindeki görüşlerini açıkladı. Ailesini anlattı. Masanın üzerinde bir yığın ufak tefek eşya vardı. Kurdelelerle bağlanmış deste deste mektuplar, defterler —belki özel günceler—, konser programları, fotoğraflar ve annesinin yaptığı, Clotilde'e on sekizinci yaş gününde armağan ettiği bir suluboya resim. İnsanın salt kendine özgü bir geçmişi olmasının imrenilecek bir şey olduğunu düşündüm. Hemen hemen bir kişiliğe sahip olmak kadar imrenilecek bir şeydi bir geçmişe sahip olmak. Bana birkaç kitap verdi. Bana kendi akranıymış gibi davranıyor, bir ablanın sıcaklığı, yakınlığı, içtenliğiyle öğütler veriyordu. Bayıldım kıza. Zaza'ya duyduğum gibi bir hayranlık duymuyordum ona. Marguerite'in bende uyandırdığı belirsiz itkileri uyandırmayacak kadar da saf, dünyadan uzak bir hali vardı. Ama öylesine romantikti ki, onda, kısa bir süre sonra oluşacak "ben"i görüyor gibiydim. Bizi eve Clotilde götürdü. Kız daha kapıyı kapatıp, henüz gitmişti ki, evde kıyamet koptu: Meulan'da bir diş fırçası unutmuştuk! Orada geçirdiğim huzur dolu günlerin mutluluğundan sonra, daha eve adım atar atmaz başlayan gürültülü patırtılı hava, bana müthiş boğucu geldi. Salondaki dolaba başımı dayayarak, ağlayıp içimi döktüm. Kardeşim de ağlayıp sızladı. Annemle babam, "Şunlara da bakın hele! Küçük hanımlar eve gelir gelmez, feryat figana başlıyorlar!" diye bağırdılar. Bugüne dek ses çıkarmadan katlandığım bütün bu haykırmaların, azarların, cezaların ne kadar dayanılmaz olduğunu ilk kez itiraf ettim kendime. Aylardır içime attığım gözyaşları birikmiş birikmişti. Boşana boşana ağlamak istiyordum. Yavaş yavaş kendisinden uzaklaştığımı, içten içe anlıyor muydu annem, bilemeyeceğim, ama ne söylesem, ne yapsam suç oluyor, hemen bağırmaya başlıyordu. Sinirine dokunuyor, sinirlendiriyordum onu. Bir abla gibi gördüğüm Clotilde'den medet umdum. Sık sık gidiyordum ona.

Güzel giysileri, zevkle döşenmiş odası, Clotilde'in cana yakınlığı, tatlılığı, iyiliği ve bağımsızlığı beni çekiyordu. Bir konsere giderken mutlak taksiye binmesine bayılıyordum: bence bundan daha mükemmel bir şey olamazdı. Bir de, konser programına, dinlediğimiz parçalara değgin notlar alışına hayrandım. Zaza ve ondan da çok Clotilde'in kendi arkadaşları, onunla dostluk kurmamdan şaşkına dönmüşlerdi. Ancak akran, bir yaş büyük ya da bir yaş küçük kızların arkadaşlık etmesi âdetti. Bir gün Lili Mabille ve öteki "genç hanımlar"la birlikte Clotilde'e çaya gittim. Ortamı müthiş yadırgadım; konuşulanları alabildiğine tatsız ve yavan buldum. Bir de Clotilde, aşırı dindardı. Tanrıya inanmayan benim gibi birine, akıl veremez, öneride bulunamazdı. Sanırım, o da beni kendine göre çok ufak buldu. Daha seyrek görüşmemiz için elinden geleni yaptı, ben de bunu önlemeye çalışmadım. Birkaç hafta sonra hiç görüşmez olduk. Kısa bir süre sonra da, bir sürü mide bulandırıcı duygusallıklar içinde, "dengi dengine" bir evlilik yaptı.

Okul açılacağı sırada dedem hastalandı. Bütün girişimleri, başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Oğlu, parayla açılabilen bir teneke kutu yapmıştı; dedem bu buluşu değerlendirmek istemiş, ama patenti yitirmişti. Rakibini mahkemeye vermiş, davayı da kaybetmişti sonunda. "Alacaklılar", "bankerler", "banka senetleri", "ipotekler" gibi bir alay huzursuzluk dolu sözcük yerleşmişti tüm konuşmalarının içine. Bazen onlara gittiğimde, birden sokak kapısı çalınırdı. Dedem hemen parmağını ağzına götürür, hepimiz soluk almaktan korkarak, çıt çıkarmazdık. Dedemin yüzü kızarıp bozarır, gözleri alev alev yanardı. Bir gün, sokağa çıkarken, "Şemsiyem nerede benim?" diye aranmıştı, güçlükle ayakta durarak. Sonraki görüşümde, dedem sabahtan akşama dek bir koltukta oturuyor, yerinden kıpırdamıyor, gözlerini bile arada bir açıyordu. Zaman zaman, göz kapaklarını aralayarak, "Harika bir fikrim var, enfes bir buluş!" diyordu anneanneme, "Zengin olacağız bu sefer." Çok geçmeden, inme indi dedeme. Artık, hiç çıkamıyordu o burmalı sütunlu kocaman yatağından. Yatmaktan her tarafı yara oldu. Kötü kötü kokuyordu bu yaralar. Anneannem, bir an bile başından ayrılmadan dedeme bakıyor, yanında oturup sabahtan akşama çocuk hırkaları örüyordu. Dedemin başı hiçbir zaman beladan kurtulmamıştı. Anneannem de, onun bu

yazgısını filozofça bir suskunluk içinde kabul etmişti. Üstelik ikisi de o kadar yaşlıydılar ki, başlarına gelen bu felaket bana pek dokunmadı.

Eskisinden de çok çalışıyordum. Sınavların kapıya gelip dayanmış olması ve uzakta beliren üniversite umudu, daha bir kamçılıyordu beni. Çok önemli bir yıldı o yıl. Yüzüm, biraz daha bakılabilir bir biçime girdi. Büyüyen gövdem, beni eskisi kadar huzursuz kılmıyordu artık. Gizlerim ise, başlangıçtaki ağırlıklarını yitirmişlerdi. Zaza ile olan arkadaşlığım, benim için bir üzüntü kaynağı olmaktan çıkmıştı. Yeniden kendime güven duymaya başlamıştım. Zaza da değişiyordu. Nedenini pek düşünmedim; Zaza, bir anda romantik, düşsever bir kız olup çıkıverdi. Musset'yi, Lacordaire'i, Chopin'i sevmeye başladı. Çevresindekilerin davranışlarına yine karşıydı; ama artık acı eleştirilerini, alaylarını insanların tümüne yöneltmekten vazgeçmişti. Benimle de alay etmeyi bıraktı.

Cours Désir'de çok seçme, ufak bir gruptuk. Okul yalnız, Latince kökenli çağdaş diller sınavlarına hazırlıyordu bizi. Mösyü Mabille, kızının fen derslerini de öğrenmesini istiyordu. Ben, matematik gibi, altından kalkabileceğim, diş geçirebileceğim şeyleri öğrenmeye can atıyordum. Cebir, trigonometri ve fizik dersi almam için öğretmen tuttular bize. Matmazel Chassin, genç, cıvıl cıvıl bir kızdı ve işini de iyi biliyordu. Ahlak öğütleriyle hiç zaman yitirmeden, ciddi uğraşlara daldık. Çalışıyorduk boyuna. Öğretmenimiz, Zaza'yı da beni de çok seviyordu. Zaza, dalıp gittiği, bulutların üzerinde dolaşmaya başladığı zaman, Matmazel tatlı tatlı sorardı. "Yine nerelerdesin Elizabeth?" diye. Zaza, şöyle bir irkilir, sonra gülümserdi. Bizimle beraber ders alan ikiz kardeşler vardı. Bunlar, hep yas elbiseleri giyerler, ağızlarından tek söz duyulmazdı. Sınıflarımızdaki samimi hava, yakınlık beni çok duygulandırıyordu. Latince derslerinde, bir sınıf atlamamıza ve son sınıfın derslerini izlememize izin vermişlerdi. Son sınıflarla beraber derse girmek, onlardan geri kalmamak için çabalamak, bir dakika boş zaman bırakmıyordu bana. Sınavlar yaklaşıp da, kendi sınıfımıza döndüğüm zaman, hiçbir yenilik görmedim. Abbé Trécourt'un bilgisi oldukça kıt geldi bana. Çevirilerde yanlışlara düşüyordu. Yine de bu iri kıyım adam, evde kalmış kadın öğretmenlerimizden çok daha canlı, çok daha sevimliydi ve hepimiz, açıkça göstermekten çekinmediğimiz bir sevgi duyuyorduk ona. Anne babalarımız, sınavlarda Latince kökenli çağdaş dillere

de hazırlanırsak güzel bir şey olacağını söylediler. Ocak ayında İtalyanca dersleri almaya başladık. Kısa sürede *Cuore* ile *le mie prigioni*'yi çevirebilir duruma geldik. Zaza, Almanca öğreniyordu. İngilizce öğretmenim, benden pek umutlu olduğu, beni el üstünde tuttuğu için, İngilizce'ye devam ettim. Bir yandan da, tarih öğretmenimiz Matmazel Gontran'ın, milliyetçi duygularına ayak uydurmak zorundaydık. Öte yandan ise, Matmazel Lejeune, edebiyat konusundaki beğenilerinin kısırlığı ile canımızı sıkmaktan, kafamızı şişirmekten geri kalmıyordu. Ufkumuzu genişletmek için, alabildiğine okuyor, aramızda uzun tartışmalara giriyorduk. Sık sık sınıfta münazaralar yapılır, her birimiz, inatla kendi görüşümüzü savunurduk. Matmazel Lejeune, içimden geçenleri okuyabilecek kadar ileri görüşlü, anlayışlı mıydı bilmem ama, artık bana Zaza'dan daha az güvenir olmuştu.

Yeni yeni dostluklar kurmaya başladık. Bir yerde toplanıp, kâğıt oynar, oturup gevezelik ederdik. Yazın, her cumartesi, Boulard sokağındaki tenis kortuna giderdik. Arkadaşlarımızın hiçbiri, ne Zaza için, ne de benim için, büyük önem taşımıyorlardı. Aslına bakılırsa, Cours Désir'deki büyük sınıf öğrencileri, hiç de çekici kişiler değillerdi. On bir yıl didin-ha-didin bir çalışma sonunda, ala ala gümüş kaplama bir madalya aldığım zaman, babam pek de isteksizce törene gelmeyi kabul etmişti. Törenden sonra da, bu kadar çirkin kızı hiç bir arada görmediğini söyleyip yakınmıştı. Sınıf arkadaşlarımdan bir ikisinin yüzüne bakılır gibiydi. Ama, tören, toplantı gibi nedenlerle el içine çıkacağımız zaman, her birimiz köpeğe atsan yenmez bir hale girerdik. Sımsıkı taranmış saçlarımız, ya alabildiğine çarpıcı ya alabildiğine iç bayıltıcı renklerden yapılmış saten veya tafta elbiselerimiz, yüzümüzdeki tüm canlılığı alıp götürürdü. Babamı en çok iten şey, sanırım bu genç kızların umutsuz, acılı anlatımlarıydı. Ben duruma öylesine alışmıştım ki; okula yeni gelen bir kızın, içten, candan güldüğünü duyduğum gün şaşırmıştım. Bu kız, uluslararası golf şampiyonuydu; gezip görmediği yer kalmamıştı. Kıvırcık kısa saçları, şık ceketi, pilili etekliği, kımıldanıp dökülmeden konuşup hareket etmesi, sesinin tonu, onun dinsel baskılar altında eğitilmediğini açıkça belirten özelliklerdi. Son derece iyi İngilizce konuşuyor ve on beş buçuk yaşındayken bitirme sınavlarına girebilecek kadar Latince biliyordu. Corneille ve Racine, sıkıntıdan patlatıyordu

kızcağızı. "Edebiyat midemi bulandırıyor" dedi bana. "Öyle deme sakın!" diye karşı çıktım. "Neden demeyecek mişim?" diye diklendi. "Gerçek bu!" Onun canlı, neşeli kişiliği, her zaman cenaze çıkmış bir evi andıran konferans-etüt salonuna bir hareket, renk katardı. Bazı şeyleri dayanılmaz bulurdu. Oysa ona zevk veren, sevdiği, hoşlandığı şeyler de vardı. İyi bir geleceği, mutlu bir yaşamı olacağına inanırdık. Öteki okul arkadaşlarının çevresine yayılan o üzgün, suskun, acılı hava, bu kızların dış görünüşlerinden çok, kendilerini umutsuzluğa kaptırmış olmalarından, içlerine kapanmış, dünyadan el etek çekmiş olmalarından doğuyordu. Bitirme sınavlarını verdikten sonra, bu kızlar tarih ve edebiyata devam ederler; Louvre Okulu'ndaki kurslara ya da Kızıl Haç'taki kurslara giderler ve çini boyamasını, nakış işlemesini öğrenir, sonra da kendilerini hayır işlerine adarlardı. Uygun bir damat adayına rastlamak umuduyla, arada bir bu kızları *Carmen* operasına, ya da Napoléon'un mezarı çevresinde yürüyüşe götürürlerdi. Şans biraz yüzlerine güldü mü, evleniverirlerdi. Mabille ailesinin büyük kızları, işte böyle bir yaşantı içindeydi. Yemek pişiriyor, danslara gidiyor, babasının sekreterliğini yapıyor ve kardeşlerinin elbiselerini dikmeye yardım ediyordu. Annesi, kızcağızı alıp, o toplantı senin bu toplantı benim, gençlerle tanıştırmaya sürükleyip duruyordu. Zaza, teyzelerinden birinin "ilk görüşte âşık olmanın yüceliğinden" söz ettiğini anlattı bana. Nişanlılar, papazın önünde "evet" dedikleri anda, büyük bir mutluluğa erişirler ve birbirlerine âşık olurlarmış. Bu gelenceksel törenler Zaza'yı sinirlendiriyordu. Bir gün, "ekmek elden, su gölden" yaşamak için evlenen kadınlarla orospular arasında hiçbir fark görmediğini söyledi. Bir Hıristiyan kadının vücuduna saygı duyması gerektiğini öğretmişlerdi ona. Kendisini, ekonomik ya da ailevi nedenlerden dolayı sevmediği bir erkeğe vermek, kendisine olan saygısını yok edecekti. Onun bu tutumu şaşırttı beni. İnsanların ruhunu, kasaptan et alıyormuşçasına bir alışverişe konu etmenin rezaleti, sanki kendisini çırılçıplak soyuyorlarmış gibi geliyordu Zaza'ya. Benim için böyle bir şey söz konusu değildi. Ben, kendi ekmeğimi kazanacaktım. Özgür olacaktım. Oysa Zaza'nın ailesine göre, bir kız ya evlenir, ya da rahibe olurdu. "Bekârlık, Tanrının gözünde geçerli bir iş değildir" der dururlardı. Zaza, geleceğinden ürkmeye

başladı. Geceleri uyku tutmaz olmuştu kızı. Gecenin yarısında kalkar, tepeden tırnağa kolonyalarla ovardı her yanını. Sabahları da, ayakta durabilmek için fincan fincan kahveyle beyaz şarap içerdi. Bana bu durumundan söz ettiği zaman, Zaza hakkında bilmediğim pek çok şey olduğunu farkettim. Ailesinin görüşlerine karşı direnmesinde desteklediğim Zaza'yı, bu yüzden şükran duyuyordu bana. Tek müttefiki bendim. İkimiz de pek çok şeyin tiksindirici, iğrenç olduğuna inanıyor, özgürlüğe ve mutluluğa erişmeyi istiyorduk.

Farklı görüşlerimize karşın, olaylara, durumlara tepkilerimiz aynı çerçeve içinde geliştirdi. Babam, oyuncu arkadaşlarının birinden, Odéon'daki bir matine için iki davetiye almıştı. Bize verdi. Paul Fort'un *VI. Charles* oyununu oynuyorlardı. Zaza'yla başbaşa locada buluverince kendimi, pek sevindim. Üçüncü zil verildi. Perde açıldı. Ağır bir melodram seyretmeye koyulduk. Birinci perdenin sonunda, Charles delirdi. Gözleri yuvalarından uğramış, anlaşılmaz bir monologa kapılmış, sahneyi dört dönüyordu. Onun çılgınlığı kadar yalnızlıkla yoğunlaşan, karanlık bir umutsuzluğa dalıp dalıp gittim. Zaza'ya baktım şöyle bir; yüzü bembeyazdı. "Eğer hep böyle gidecekse, yarıda bırakıp çıkalım" dedim. Kabul etti. İkinci perde açıldığında, üzerinde bir gömlekle kalmış olan Charles, maskeli ve kukuletalı adamların elinden kurtulmaya çalışıyordu. Locadan çıktık. Yer gösteren kadın yolumuzu kesti. "Neden gidiyorsunuz?" diye. "Çok korkunç" dedim. Kadın gülmeye başladı. "Ama *gerçek* değil ki, şekerim" dedi. "Oyun bu." Biz de biliyorduk oyun olduğunu, yine de korkunç bir şeyler olduğunu sezinliyorduk.

Zaza'yla anlaşmam ve onun bana yol gösteren görüşleri, beni büyüklerden kurtardı ve kendimi kendi gözlerimle görmemi sağladı. Ancak, daha hâlâ büyüklerin yargısına ne denli bağımlı olduğumu belirleyen bir olay oldu. Bu olay, hiç beklenmedik bir anda, tam dileğimce, gönlümce yaşamanın tadına varmaya başladığım bir sırada oldu.

Her hafta yaptığım gibi, o hafta da Latince kitabından kelimesi kelimesine çeviri ödevimi yaptım. Aslının karşısındaki boş yere yazdım. Sonra da, bu çeviriyi "Fransızca anlatıma" aktarmak zorundaydım. Benim çevirdiğim parça, edebiyat kitabımın Latin edebiyatı bölümünde çevirisi olan bir bölümdü. Ve öylesine mükemmel bir çeviriydi ki, onunla karşılaştırdığım zaman, aklıma gelen bütün sözler, bütün deyimler

hantal, yapma ve kaba kalıyordu. Anlam yönünden bir yanlışım yoktu; iyi not alırdım bu çeviriden, daha da ötesini istemiyordum; ne var ki konunun kendisi, cümlelerin yapısı, belirli bir doygunluk gerektiriyor, parça beni iyi çeviri yapmaya zorluyordu. Her cümlenin mükemmel olması gerekti. Benim bulduğum sözlerle, kitaptaki ideal örneği bağdaştırmak olanaksız görünüyordu. O zaman oturdum, kitaptakini aynen kopya ettim.

Abbé Trécourt'un derslerinde bizi hiç yalnız bırakmazlardı.Kadın öğretmenlerden biri, pencerenin yanındaki bir masaya oturur, bizi gözlerdi. Trécourt, çevirilerimizi bize vermeden önce, kadın notları defterine işlerdi. O gün sıra Matmazel Dubois'da, yani üniversite diploması olan öğretmendeydi. Zaza ile ben, aşağı sınıfa burun kıvırıp, Trécourt'un derslerini yeğlememiş olsaydık, Latince öğretmenimiz bu kadın olacaktı. Beni hiç mi hiç sevmezdi. Boyuna arkamdan konuşur, hakkımda ileri geri söylenmedik söz bırakmazdı. Çevirileri okurken de homurdanıp duruyordu. Sonunda, çevirileri Abbé Trécourt'a verirken, kâğıtların üzerine bir not yazıp verdi. Trécourt, gözlüğünün camlarını sildi; notu okudu, gülümsedi. "Evet" dedi yumuşak bir tonda. "Çiçeron'dan alınan bir parça, edebiyat kitabınızda vardı zaten, çoğunuz da farketmişsiniz bunu. Çeviriyi kendi kendilerine yapmış olanlara en iyi notları verdim." Onun sesindeki yumuşaklığa karşın, Matmazel Dubois'nın asık suratı ve sınıftakilerin huzursuz suskunluğu korkulara saldı yüreğimi. Alışkanlıktan mıdır, dalgınlıktan mıdır, yoksa salt bana olan sevgisinden midir bilmem, Trécourt, en yüksek notu bana vermişti. 17 almıştım. Hoş 12'den düşük not alan da yoktu. Trécourt, bu, taraflı tutumunu kanıtlamak için olacak, parçayı kelime kelime çevirmemi, açıklamamı istedi. Sesimi titretmeden ve hiç yanlışsız dediklerini yaptım. Trécourt, kutladı beni. Sınıftaki gerginlik biraz azaldı. Matmazel Dubois, temize çektiğim son biçimiyle okumamı istemek cesaretini gösteremedi. Yanımda oturan Zaza, gözünün ucuyla bile bakmadı çevirime. Zaza, son derece dürüsttü ve benden kuşkulanmayı düşünmek bile istemedi sanırım. Ama ders bitince sınıftakilerden bir kısmı fısıl fısıl dedikoduya başladılar. Matmazel Dubois, bir kenara çekti beni. Yaptıklarımı Matmazel Lejeune'e söyleyeceğini bildirdi. Onca zamandır beni ürküten şey gerçekleşecekti demek: Bir kötülük düşünmeden ve gizli yapılmış bir şey açığa

vurulunca, benim için yüzkarası olacaktı. Matmazel Lejeune'e daha hâlâ saygı duyuyordum. Onun benden soğuması, hakkımda kötü bir kanıya varması deli ederdi beni. Saati geriye döndürmek, yapmış olduğumu yapmamış olmak olanaksızdı artık. Ok yaydan çıkmıştı bir kez. Yaşamım boyunca bunu silemeyecektim! Tehlikeyi önceden seziyordum. Gerçek, haksız olabilirdi. Bütün akşam ve gecenin büyük bir bölümünü, düşüncesizce yakalandığım ve bir türlü kurtulamayacağım bu tuzaktan çıkış yolları aramakla geçirdim. Genellikle, zor durumlardan, kaçmak, susmak ya da unutmakla kurtulurdum. İlk adımı atmayı, bir şeyler yapmayı pek düşünmezdim. Ama bu kez, savaşmaya, kurtulmaya çalışmaya karar verdim. Bana karşı el birliği etmiş durumları örtmek, yok etmek için yalanlar gerekecekti. Öyleyse yalan söylemeliydim. Matmazel Lejeune'ün çalışma odasına gittim ve ağlaya sızlaya, ant içerek, kopya çekmediğimi, sadece çevirinin bazı bölümlerinin aklımda kalmış olduğunu söyledim. Yanlış bir şey yapmadığıma inanarak, incinmiş bir saflığın bütün ateşiyle kendimi savundum. Ne var ki, yanlış taktik uyguluyordum. Eğer suçsuzsam, ödevi de yanıma alıp, kanıt diye göstermem gerekirdi; oysa ben sadece söze bağlıyordum tüm kanıtları. Müdürhanım bana inanmadı; inanmadığını da açık açık söyledikten sonra, konunun artık kapandığını belirtti. Ne yanından kovdu, ne de azarladı beni. Bu kayıtsızlık, sesindeki soğukluk, bana karşı en ufak bir sevgiyi duymadığını gösteriyordu. Oysa benim bütün korkum, yaptığım yanlış hareketin, Matmazelin hakkımda beslediği iyi kanıyı sarsmasıydı. Uzun bir süreden bu yana, yitirecek başka bir şeyim kalmamıştı. Soğukkanlılığıma kavuştum yeniden. Bana gösterdiği saygı ve sevgi öylesine sıradandı ki, artık beni sevmesini istemiyordum.

Sınavdan önceki haftalar boyunca, mutluluğuma son yoktu. Havalar çok iyi gidiyordu. Annem, Luxembourg Parkı'nda çalışmama izin verdi. "İngiliz Bahçeleri"nde, çimenlerin kenarına, ya da Medici havuzunun yakınlarında bir yere otururdum, saçlarımı hâlâ arkama salıveriyordum. Kuzenim Annie, kendi elbiselerinden birini vermişti bana: Beyaz pilili bir etekle, mavi basmadan bir bluz. Başıma da gemici beremi geçirdim mi, basbayağı bir genç kız gibi buluyordum kendimi. Faguet, Brunetière, Jules Lemaître'i okuyordum. Çimenlerin kokusunu

içime çekiyor ve kendimi bahçelerde dolaşan, parklarda gezinen üniversite öğrencileri kadar özgür hissediyordum. Kapıdan geçer, Odéon'un çevresinde dolanırdım. On yaşındayken annemle kitaplığa gittiğimiz zaman duyduğum aynı heyecanı, aynı sürüklenmeyi burada da duyardım. Burada deri ciltli kitaplar vardı. Kenarları yaldızlı, sayfaları açılmış kitaplar. İki üç saat durup okurdum oracıkta, yine de kimse bir şeyler satın almamı beklemezdi. Anatole France'ı, Goncourt kardeşleri, Colette'i ve elime ne geçtiyse hepsini okudum. Yeryüzünde kitaplar olduğu sürece, mutluluktan yana kuşkum yersiz diyordum kendi kendime.

Geç saatlere kadar oturmama da izin çıkmıştı. Babam, hemen her akşam Versailles kahvesine briç oynamaya gidince, annemle kardeşim de yatınca, çalışma odasında yalnız kalırdım. Pencereden sarkardım. Rüzgâr yaprağa yeşillenmiş ağaçlardan kokular estirirdi bana. Yolun karşısında, pencereler bir bir yanardı. Babamın opera dürbününü alır, kabından çıkarır, yabancıların yaşantılarını gözlerdim gizliden; tıpkı eskiden yaptığım gibi. Gördüklerim ne denli önemsiz, ne denli sıradan şeyler olsa da aldırmazdım. Bu kaçamak gözlemlere, geceleri yanan ışıkların bana getirdiği dünyalara bayılırdım, hâlâ da öyleyimdir. Gözlerim evden eve dolaşır; yaz akşamının ılık havasında uyuşmuş, kendi kendime, "Yakında, ben de kendi yaşamımı süreceğim... *gerçekten* yaşacağım," derdim.

Sınavlar hoşuma gidiyordu. Sorbonne'un amfilerinde, o güne dek adını bile duymadığım okulları, kolejleri, liseleri bitirmiş kızlarla, oğlanlarla omuz omza oturuyordum. Cours Desir'den kurtuluyor, yaşamın gerçekleriyle yüz yüze geliyordum. Yazılı sınavı başarıyla verdiğim konusunda öğretmenlerimden teminat aldıktan sonra, sözlü sınavlara, kendime tam bir güvenle girdim. Hayli modası geçmiş, uzun etekli, gök mavisi vual elbisemle de pekâlâ güzel buluyordum kendimi o gün. Benim yeteneklerimi değerlendirmek için oraya toplanmış önemli beylerin önünde yeniden çocukluğumun özgüvenli havasına büründüm. Edebiyat mümeyyizi bir sohbet havası içinde, bayağı pohpohladı beni. Roger de Beauvoir'ın akrabası olup olmadığımı sordu. Bunun sadece takma bir ad olduğunu söyledim. Bana Ronsard'ı sordu. Bir yandan bildiklerimi sayıp döküyor, bir yandan da, bana doğru eğilmiş bu güzel,

düşünce taşan kafayı seyrediyordum. İşte en sonunda, beni beğenmesini canı gönülden istediğim, o üstün erkeklerden biriyle karşı karşıyaydım. Ne var ki, Latince kökenli çağdaş diller sınavındaki mümeyyiz, oldukça alaylı karşıladı beni: "Ne o matmazel, birkaç diploma daha mı toparlamaya geldiniz?" Oldukça bozulmuştum. Bu gösterişli halimin biraz gülünç kaçtığını farkettim birden. Ama kendimi tuttum. "Üstün" derece ile sınavı verdim. Eski öğretmenlerim, bu başarılarımı kendilerinden bildiler, sevinçten kaplarına sığamadılar, bana da övgüler yağdırdılar. Annemle babamın ayakları yere değmiyordu. Her zamanki gibi, son söyleyeceğini ilk başta söyleyen Jacques, "Ya üstün derceyle bitirirsin, ya da hiç bitirmezsin" demişti. En içten biçimde kutladı beni. Zaza da verdi sınavlarını. Ancak, o sıralarda onu düşünmeyecek kadar kendimle meşguldüm.

Clotilde ile Marguerite, sevgi dolu kutlama mektupları gönderdiler. Ne var ki, annem mektupları açılmış olarak ve içindekileri bir bir anlatarak elime tutuşturmakla bütün sevincimi berbat etti, neşemi kaçırdı. Ama bu âdet bizim evde öylesine yerleşmişti ki, hiç ses çıkarmadım. O sıralarda Normandiya'da, Valleuse'de, akrabalarımızın yanında kalıyorduk. Kuzenlerimin evini hiç sevmemiştim. Fazlasıyla düzenliydi. Ne eğri büğrü bir patika, ne dal budak salmış bir koru. Çimenler dikenli telle çerilmişti. Bir akşam, çitin alımdan süründüm geçtim, çayırlara uzandım. Bir kadın yaklaştı yanıma, hasta olup olmadığımı sordu. Bahçeye döndüm. Ama boğuluyordum orada. Babam yokken, annemle kuzenlerim hep aynı telden çalıyorlardı. Çok iyi uyuşuyorlar, bu uyuşmayı bozacak en ufak bir ses yükselmemesi için, yüksek ilkelerden dem vuruyorlardı. Karşı çıkmayı göze alamadığım bir tuzağa düşürüyorlardı sanki beni. Ruhumu incitiyorlar, kırıyorlardı. Otomobille Rouen'e gittik. Bütün öğle sonunu o kilise senin, bu kilise benim, dolaşmakla geçirdik. Gez gez bitmiyordu. Bizimkiler, her kilisede hayranlıklarını sayıp döküyorlardı. Hele Saint Maclou'nun taşları karşısında nerdeyse kendilerinden geçeceklerdi. Aman ne işçilik, ne işçilik! Ne ustalık! Ne incelik! Hiç ses çıkarmıyordum. "Ne o? Yoksa sen beğenmedin mi?" diye sordular şaşkınlık içinde. Ne çirkin bulmuştum, ne de güzel. Hiçbir şey duymuyordum, tamamen kayıtsızdım. Bir kere daha bakmaya zorladılar beni. Dişlerimi sıktım. Onların istediklerini söylemeyecektim işte. İnatla

susan dudaklarıma çevrildi bütün gözler. Öfke ve sıkıntıdan ağlayacaktım neredeyse. Sonunda kuzenim, benim yaşımdaki gençlerin, genellikle herkese karşı çıkmak gibi bir eğilim içinde olduklarını söyledi de ortalık yatıştı.

Limousine'e döndüğümüz zaman, özlediğim özgürlüğe kavuştum yeniden. Bütün günü tek başıma ya da kardeşimle birlikte geçirdiğim zaman, akşamları ev halkıyla Çin daması oynamaya bile razı oluyordum. Père Sertilanges'ın *Düşünsel Yaşam*'ını ve Ollé-Laprune'un *Ahlaksal Kesinlik*'ini okuyarak felsefeden ilk kez gerçekten tat aldım. Ollé-Laprune'un kitabı bayağı ağır gelmiş, sıkmıştı beni.

Babam, felsefe öğrenimini pek tutmazdı. Bizim ailede de, Zaza'nın ailesinde olduğu gibi, felsefeye kuşkuyla bakılırdı. "Aman ne ayıp! Düzgün, aklı başında söz etmesini biliyorsun. Şimdi tutup sana bir alay saçma şey öğretecekler!" demişti Zaza'nın amcalarından biri. Oysa Jacques, felsefeyle çok ilgileniyordu. Bana gelince, yeni olan her şey umut getiriyordu. Okulların açılmasını sabırsızlıkla beklemeye koyuldum.

Psikoloji, mantık, ahlak felsefesi, metafizik: Abbé Trécourt'un ders programında bunlar vardı; haftada dört saat. Trécourt'un bütün yaptığı, bize ödevlerimizi okuyup vermek, yeni bir ödev yazdırmak, bir de kitaptan verdiği dersi anlattırmaktan öte geçmiyordu. Sorun ne olursa olsun, kitabımızın yazarı Rahip Lahr, insanların yanılgılarını kısaca özetledikten sonra, Saint Thomas Aquinas'a göre doğrunun ne olduğunu öğretiyordu. Trécourt da, konunun ayrıntıları üzerinde durmak zahmetine katlanmıyordu. İdealist teorileri kanıtlamaya çalışırken, dokunma duyusunu örnek verir ve bunu, insanın gözünün aldanabilirliğine karşı bir kanıt olarak gösterirdi. Masaya vurur, "Bu, *budur!*" derdi. Okumamızı öğütlediği kitaplar, oldukça tatsızdı: Ribot'nun *Dikkat*'i, Gustave Lebon'un *Kitle Psikolojisi* ve Fouillée'nin *Fikirlerin Gücü*. Bütün bunlara karşın, felsefeye olan tutkum artıyordu. Çocukluğumda aklımı kurcalamış olan sorunların, ciddi kişiler tarafından ele alındığını görüyordum. Büyüklerin dünyası, bir anda, tartışma götürmez tek dünya olmaktan çıkıverdi. Bir başka yönü daha vardı bu dünyanın; gölgeli, kuşkuların, soruların sızdığı bir yönü daha vardı; tabii yeterince kurcalar, yeterince ileri gidersek, gölgede kalan hiçbir şey olmayacaktı! Ama fazla ileri gitmedik. Yine de oldukça olağanüstü geliyordu, on iki yıl ha babam bir

dogmatizmin içinde yetiştikten sonra sorular ortaya atan ve bu soruları bana yönelten bir kuramla karşılaşmak. Çünkü, birden bu sorunların içinde bulmuştum kendimi; oysa o güne dek, sanki bir hiçmişim gibi hep beylik, hep sıradan davranışlarda bulunmuşlardı bana. Aklımı ele alalım örneğin. Nereden çıktı bu? Gücüne nereden erişti? Condillac'ın heykelinin önünde duralıyordum. Yedi yaşımdayken, eski ceketin karşısında düşündüklerime benzer kurgulara dalıyordum. Evrenin koordinatlarının da sallanmaya başladığım görmek şaşırtıyordu beni. Henri Poincaré'nin, zaman, mekân ve boyutların göreliliği üzerindeki spekülasyonları, beni sonsuz düşüncelere salıyordu. Poincaré'nin, insanlığın evren içindeki, göz gözü görmez evren içindeki geçişini anlatan sayfaları beni derinden etkilemişti. Koskoca bir insanlık, göz açıp kapayana dek geçip gidiyordu. Karanlıkta bir an yanıp sönen bir ışık gibi; ama her şeyi kapsayan, her şey olan bir ışık! Uzun bir süre, göz gözü görmez karanlıkta parıldayan bu büyük alevin düşüyle uyku girmedi gözüme.

Felsefenin bana en çekici gelen yönü, doğruca işin temeline inmesiydi. Bir sürü can sıkıcı ayrıntıyla uğraşmaktan hiç hoşlanmıyordum. Eşyayı ayrıntılarıyla tek tek değil, bir bütün olarak anlamlarıyla kavrıyordum ve anlamayı, görmeye yeğ tutuyordum. Her zaman *her şeyi* bilmek için can atmıştım. Felsefe bu isteğime bir doygunluk getirecekti; çünkü, tümel gerçekliği amaçlıyordu. Felsefe, hakikatin can damarına parmak basıyor, onu bana gösteriyordu. Bir sürü olay ya da deneysel kurallarla kafamı doldurmak, başımı döndürmek yerine, felsefe, her şeyde bir düzen, bir kural, bir zorunluluk getiriyordu. Bütün bilimler, edebiyat ve öteki kuramların tümü, felsefenin yanında pek cılız, pek kısır kalıyordu.

Ne var ki, günler birbirini kovalıyor, ama pek olağanüstü bir şeyler öğrenmiyorduk. Ancak, Zaza ile sınıfta yapılan tartışmalarda, fikirlerimizi savunurken kazandığımız canlılık, bizi sıkıntıdan kurtarıyordu. Platonik dediğimiz aşk ile, şey dediğimiz aşk,—neyse, kısaca aşk— konusundaki tartışmamız özellikle canlı, ateşli olmuştu. Sınıf arkadaşlarımızdan biri Tristan ile Isolde'yi platonik âşıklar olarak nitelemişti. Zaza, buna kahkahalarla güldü: "Platonik ha! Hem de Tristan Isolde! Güleyim bari!" dedi. Öylesine bilgiç bir tavırla konuşuyordu ki,

bütün sınıfı etkiledi. Zavallı Trécourt, hepimizin "dengimizi" bulmamızı dileyerek, sözün sonunu getirmeye çalıştı. "Ne de olsa, kravatının rengi yaraştığı için evlenmezsiniz bir erkekle." Bu gülünç söze karşılık vermedik. Ama her zaman böylesi bir hoşgörü göstermezdik. Bir konu ilgimizi çekti mi, kendimizi tartışmaya kaptırır, giderdik. Her şeye saygımız vardı. Vatanseverlik, ödev, iyi ve kötü gibi sözcüklerin anlamı olduğuna inanırdık. İstediğimiz yalnızca bu anlamı tanımlamaktı. Hiçbir şeyi yıkıp yok etmeye çalışmıyor, sadece ussal bir tartışmaya bağlamak istiyorduk. "Yanlış düşünen" biri diye tanınmak ağrımıza giderdi. Bütün felsefe derslerine giren Matmazel Lejeune, tehlikeli ve uçuruma giden bir yolda olduğumuzu söyledi. Son sınıfın ortalarındayken Trécourt, her birimizle teker teker konuştu ve daha şimdiden yüreklerimizi soğutmamamızı, kurutmamamızı diledi. Aksi halde, okuldaki öğretmen hanımlardan farkımız kalmayacaktı bizim de. Hiç kuşkusuz melek gibi kadınlardı hepsi, ama onların izinden yürümesek daha iyi olur diye öğütledi. Trécourt'un iyi niyetli sözleri beni duygulandırmış, kendine aykırı olan bu tutumu ise şaşırtmıştı. Kendimi dine adamayacağıma söz verdim. Bunu düşünmek bile, Zaza'yı hayrete düşürecek kadar itici geliyordu bana. Öğretmenlerimizle alay etmesine karşın, onlara hâlâ saygı ve sevgi duyuyordu. Ben okuldan ve öğretmenlerden ayrılırken, en ufak bir pişmanlık duymayacağımı söylediğim zaman, bunu oldukça tuhaf karşıladı.

Okul yaşamım sona eriyordu. Onun yerine bir başka şey başlayacaktı. Neydi o başlayacak olan? *Les Annales*'de okuduğum bir yazı, düşlere vurdu beni. Sèvres'deki kız öğretmen okulunun eski öğrencilerinden biri anılarını anlatıyordu. Genç, güzel, bilgiye susamış kadınların, geceleri ay ışığında bahçede nasıl dolaştıklarını, pınarların sesine karışan mırıltılarını uzun uzadıya anlatıyordu. Ama annem, Sèvres'deki Ecole Normale Supérieure'e gitme fikrimi hiç hoş karşılamadı. Ben de sonradan düşündüm. Paris'ten uzak, bir sürü kızla bir yere kapanmak beni de pek açmadı. Öyleyse ne yapacaktım? Seçmenin zorunluluğundan, keyfime kalmış bir şey oluşundan ürküyordum. Elli yaşına geldiği halde, hâlâ geleceğini güven altına alamamış olan babam, her şeyden önce kendime güvence sağlamam gerektiği görüşündeydi. En iyisi memur olmak diye düşünüyordu. Devlet hizmetine girersem, hem

belirli bir maaşım olacaktı, hem de emeklilik hakkım. Biri, l'Ecole des Chartes'ı, paleografi ve kütüphanecilik öğrenimini öğüt verdi. Annemle beraber, Sorbonne'a gittik; orada bir hanımla görüşecektik. İki yanı kitaplarla kaplı, bitmek bilmez koridorlardan geçtik. Yer yer kapılar vardı. Bunlar, kitapların sınıflandırıldığı odalara açılıyordu. Çocukken, bilginin koruyucusu olan bu kitapların tozlu havası içinde çalışmayı düşlerdim; bugün Kutsalların en kutsalına yaklaşıyormuşum gibi bir duygu vardı içimde. Görüşmeye gittiğimiz hanım, bize kütüphaneciliğin çekici yönlerini ve zor taraflarını bir bir anlattı. Sanskritçe öğrenmem gerektiği düşüncesi duralattı beni; hiçbir işe yaramayan bilgileri edinmek ilgilendirmiyordu beni. Tek isteğim, felsefe öğrenimime devam etmekti. Resimli bir dergide, Matmazel Zanta adında bir kadın düşünürden söz edildiğini okumuştum. Doktorasını vermişti. Boy boy resimlerini basmışlardı dergiye. Ciddi ve düşünceli bir pozda, masasında otururken resimleri vardı. Evlat edindiği yeğeniyle beraber oturuyordu. Böylece düşünsel yaşamım, kadıncıl sağduyunun gerekleri ile bağdaştırmasını da bilmişti. Günün birinde *benim* için de böyle övgü dolu sözler yazılmasını ne denli isterdim! O günlerde, felsefeyi bitirmiş, doktora vermiş kadınların sayısı, bir elin parmaklarıyla sayılabilecek kadar azdı. Ben de onlardan biri olmak istiyordum. İşi pratik açıdan ele aldınız mı, felsefe öğrenimini tamamladıktan sonra, öğretmenlikten başka çalışacak bir alan yoktu. Buna karşı değildim. Babam da karşı çıkmadı bu tasarıma. Ama, onun bunun evine gidip özel ders vermemin sözünü bile etmiyordu. Bir lisede görev almalıydım. Neden olmasındı? Bu çözüm aklıma yattı, babam da huzura erdi. Annem, bu kararımı öğretmenlerime açıklarken, korkudan tir tir titriyordu; öğretmenlerin suratı asıldı bu habere. Bütün yaşamlarını, dinsel eğitim yapmayan kuruluşlarla savaşmaya adamışlardı. Onların gözünde, bir devlet okulu, lisanslı bir genelevden farksızdı. Ayrıca, felsefe öğreniminin, ahlak yönünden ruhu çökerttiğim de söylemeyi unutmadılar anneme. Sorbonne'da bir yıl okudum mu, bende ne din kalacaktı, ne iman. Annem üzüldü. Klasik edebiyatı bitirmem daha geniş olanaklar sağlayacağı —en azından babam böyle düşünüyordu— ve Zaza derslerden bir kısmına girebileceği için, felsefeyi, edebiyat adına feda ettim. Yalnız, bir lisede öğretmen olmakta kararlıydım hâlâ. Aman ne büyük bir skandal! On bir yıl vaız dinle, on

bir yıl titizlikle işlesinler seni, on bir yıl beynini yıkasınlar; besle kargayı oysun gözünü örneği sen tut bir lisede öğretmenlik yapmaya kalk! Büyük bir kayıtsızlıkla okuyordum öğretmenlerimin gözlerinde beni nasıl nankör, nasıl beş para etmez, nasıl bir hain olarak gördüklerini. Şeytanın pençesine düşmüştüm onlara göre.

Temmuzda matematik ve felsefeden geçtim. Trécourt'un öğrettikleri öylesine yetersizdi ki, onun 16 vereceği sınavdan, güçlükle bir 11 koparırak kurtuldum. Bu açığı, fen sınavlarında kapadım. Sözlülere girmemden bir akşam önce, babam Théâtre de Dix-Heures'e götürdü beni. Dorin'i, Colline'i, Noel-Noel'i seyrettim. Çok eğlendim. Cours Désir'den kurtulduğuma ne kadar da çok seviniyordum! Oysa birkaç gün sonra, evde yalnızken, tuhaf bir huzursuzluk çöktü üstüme. Salonun ortasında durdum. Bir başka gezegene gitmişim gibi, yapayalnız buluyordum kendimi. Boşluktaydım. Ne ailem, ne arkadaşlarım, ne bir bağlantı, ne bir umut! Gönlüm ölmüştü ve dünya bomboştu. Böylesi bir boşluk doldurulabilir miydi hiç? Korkuyordum. Sonra, zaman yeniden akmaya başladı.

Eğitimimin tam anlamıyla başarısızlığa uğradığı, sıfıra sıfır elde var sıfır bir yönü vardı. Okuduğum onca kitaba karşın, hâlâ toydum. On altı yaşındayken, büyük teyzelerimden biri kardeşimle beni Salle Pleyel'e *Sarı Yolculuk* diye bir filme götürdü. Sinema tıklım tıklım doluydu. Arkada, ayakta durmak zorunda kaldık. İnce yün mantomun üzerinde bir el gezinmeye başladı. Oramı buramı yokluyordu. Bir yankesici diye düşünerek, sıkı sıkıya çantama sarıldım. Eller üzerimde dolaşmaya devam ediyordu: Tuhaf, anlamsız bir şeydi bu. Ne yapacağımı, ne diyeceğimi bilemedim: Öylece durdum. Film bitip de ışıklar yandığı zaman, kahverengiler giymiş bir adam, sırıtarak beni arkadaşlarına gösterdi; arkadaşı da sırıttı. Bana gülüyorlar, alay ediyorlardı; neden? Hiçbir şey anlamamıştım olup bitenlerden.

Kısa bir süre sonra, şimdi kim olduğunu anımsamıyorum, biri beni Saint-Sulpice'in yakınındaki kitapçıya gönderdi. Bir kilisenin gençlik

kolu için kitap alacaktım. Çekingen, sarı saçlı, siyah önlük giymiş bir genç tezgâhtar yaklaştı, kibarca ne istediğimi sordu. Dükkânın arka tarafına doğru gitti, bana gelmemi işaret etti. Gittim, yanında durdum. Önlüğünü açtı. Pembe, dimdik bir şey gösterdi. Yüzünde hiçbir anlam yoktu. Bir an olduğum yere çakılmış gibi kaldım. Sonra topuklarımın üzerinde dönüp, arkama bakmadan kaçtım. Tezgâhtarın bu saçma davranışı, Odéon'da seyrettiğimiz Charles VI'nın delilik sahnesinden daha az tedirgin etmişti beni. Ne var ki, bu olay, hiç beklemediğim anda en tuhaf şeylerle karşılaşabileceğimi örnekledi bana. O günden sonra, ister bir dükkânda olsun, ister metro istasyonunda olsun, ne zaman bir erkekle yalnız kalsam, hep bir endişe duydum.

Felsefe kurslarım başlayacağı sırada, Madam Mabille, dans dersi almam için annemi kandırdı. Haftada bir Zaza ile ben, yaşlıca bir hanımın gözetiminde kızlarla oğlanların dans öğrendiği bir okula gitmeye başladık. Derse gideceğimiz günlerde, kuzenim Annie'nin verdiği, üzerime sımsıkı oturan gök mavisi bir elbise giyerdim. Makyaj yapmam yasaktı. Ailemizde, makyaj yasağını çiğneyen yalnız kuzenim Madeleine olmuştu. Madeleine, on altısına gelince, gizlice boyanmaya başlamıştı. Babam, annem, Marguerite teyzem parmaklarıyla onu göstererek, "Madeleine, sen pudra sürmüşsün!" derlerdi. Madeleine, hemen çocuksu bir tavır takınır, "Hayır teyze, yemin ederim ki sürmedim," diye cevap verirdi. Ben de büyüklerle beraber alay ederdim onunla: Yapmacık olan her şey "gülünç"tü. Her sabah aynı terane tekrarlanırdı: "Boşuna inkâr etme Madeleine, işte yine pudra sürmüşsün. Bir kilometre öteden görünüyor." Bir gün, ya on sekizindeydi, ya on dokuz, patladı Madeleine: "Pekâlâ, neden sürmeyecekmişim?" diye. Sonunda itiraf etmişti; zafer büyüklerindi! Madeleine'in verdiği cevap, beni düşünmeye yöneltti. Hiçbir yönden, doğal halimizle yaşamıyorduk nasılsa. Bizimkiler, "makyaj cildi bozar" derlerdi. Oysa kardeşimle bakardık da teyzemlerin kırışmış yüzleri, makyaj yapmamanın karşılığını hiç görmediklerini ortaya koyardı. Makyaj yapmayı bir tartışma konusu haline getirmek istemiyordum. Bu yüzden dans okuluna, eski püsküt bir entariyle, biçimsiz taranmış saçlarla, iyice ovalanmış bir surat ve parıl parıl bir burunla giderdim. Vücudumu nasıl saklayacağımı bilemiyordum. Ne denize giriyordum ne de bisiklete biniyordum. Bunları yapmaya kalkış-

tığımda, kendimi, İspanyol dansözü kılığına girdiğim günkü kadar garip buluyor, huzursuz oluyordum. Herkes bana bakıyormuş gibi geliyordu. Dans derslerinden de hoşlanmamaya başladım. Ama nedeni başkaydı bunun. Dans arkadaşım beni kollarına aldığı, göğsüne bastırdığı zaman, midemde kelebekler uçuşuyormuş gibi oluyor, uzun süre unutamadığım bir duygu duyuyordum. Eve dönünce kendimi meşin koltuğa atıyor; tanımlayamadığım ve bana ağlama isteği veren bir halsizlikle yerimden kıpırdayamıyordum. Derslerimin çokluğunu bahane ederek, dans derslerine gitmekten caydım.

Zaza epey bilgiçti. Bir gün, "Annelerimiz bizi dans ederken seyrediyorlar da, akıllarına hiçbir şey gelmiyor. Ne saf şeyler!" dedi. Ablası Lili'ye, büyük kuzenlerine takılır dururdu: "Hadi, hadi! Kız kıza dans etseniz bu kadar hoşlanacağınızı yutturamazsınız bana!" Zaza'nın dans etmeyi, anlamını şöyle böyle bildiğim flört etmeye bağladığım düşünüyordum. On iki yaşındayken, o saflığım içinde fiziksel istekle, kucaklaşmanın, sarılmanın ne demeye geldiği konusunda bir fikrim vardı; oysa on yedi yaşımda, kuramsal olarak çok daha fazla şey bildiğim halde, bütün bu olup bitenlerden bir şey anlamıyordum.

Bu saflığımda, belirli bir kendi kendimi aldatmaca var mıydı bilemiyorum; ama ne olursa olsun, cinsellik ürkütüyordu beni. Yalnız bir tek kişi, o da Titite, fiziksel aşkın, dünyanın en doğal şeyiymiş gibi alınabileceğini kabul ettirmişti bana. O güzelim yapısına utanç yaraşmıyordu; utanca yer yoktu bunca güzellik içinde. Hele gözleri parlayarak ilk evlendikleri geceyi anlatırken daha da bir güzelleşiyordu. Simone teyze, Titite'in nişanlısıyla "fazla ileri" gittiğini ima ediyor, annem bunun sözünü bile ettirmiyordu. Bu tartışmalarını yersiz buluyordum. İster evli olsunlar, ister olmasınlar, bu iki gencin birbirlerine sarılıp sevişmeleri beni hiç şaşırtmıyordu. Madem ki birbirlerini seviyorlardı, önemli olan buydu. Ne var ki, böyle tek tek örnekler, bu yaşa dek çevremde örülmüş tabular zincirini kırmaya yeterli değildi. Çıplaklıkla ahlaksızlık öylesine birbirine karışmıştı ki kafamda, Villers'deki tatilimizden bu yana ne bir plaja gidiyordum, ne bir yüzme havuzuna, ne de bir jimnastikhaneye. İçinde yaşadığım çevrede, gelenek ve göreneklerin cinsellik üzerine çektiği perdeyi yırtacak, ne bir fiziksel davranışa göz

yumulurdu, ne de bunların sözü edilirdi. Vücutlarını böylesine titizlikle saklayan, birbirleriyle konuşmalarını sıradan sözler, davranışlar ve nezaket kurallarıyla sınırlayan büyükler, nasıl olurdu da birdenbire kendilerini hayvansı itkilere ve zevklere koyverirlerdi? Son sınıftayken, Marguerite de Thériocourt, Matmazel Lejeune'e evleneceğinden söz açtı. Kendinden hayli yaşlı, babasının iş arkadaşlarından, hali vakti yerinde bir adamla evleniyordu. Adam Marguerite'i bebekliğinden beri tanıyordu. Herkes kutladı onu. Marguerite de mutluluğundan kabına sığamıyordu. "Evlilik" sözü bir bomba gibi patladı kafamda ve bir gün dersin orta yerinde kızlardan biri köpek gibi havlamaya başladığı gün düştüğüm şaşkınlıktan daha büyük bir şaşkınlık içinde dilim tutuldu. Nasıl olurdu da, şurada, karşımda şık şapkası, eldivenleri, ölçülü gülümseyişiyle duran bu terbiyeli kızın pembe, yumuşacık vücuduyla, çıplak bir adamın altında yattığı fikri akla getirilebilirdi? Kafamda Marguerite'i çırılçıplak soyacak kadar ileri gitmedim. Sadece uzun, saydam bir gecelikle düşledim onu. Saçları yastığım üzerine yayılacak, vücudunu sunacaktı. Doğal bir gelişime bağlı olmayan böylesi bir kendini veriş, çılgınlık demekti. Ya cinsellik, beynin kısa bir süre dengesini yitirmesi demekti ya da Marguerite, her yere yanında bir dadıyla giden, o tanıdığım terbiyeli, aklı başında kız olmaktan çıkmıştı. Görünüşler aldatıcıydı ve bana inanmamı öğütledikleri dünya, yalanlarla doluydu. Bu ikinci varsayıma daha çok aklım yattı. Ne var ki bu durumda da, aldanmış, kendimi aldatmış oluyordum; hem de çok uzun bir süre. Kuşkularım, öylesine alışmış olduğum hayali silemiyordu gözlerimden: Gerçek Marguerite, karşımda duran, şapkalı, eldivenli kızdı. Onu yarı çıplak, bir erkeğin önünde düşündüğüm zaman, alev alev bir duygular karmaşasına sürükleniyor, ahlak ve sağduyunun bütün normal ölçüleri bir anda yıkılıveriyordu.

Temmuzun sonunda tatile gittim. Bu kez, cinsel yaşamın, ne huzurlu, soğukkanlı bir duyusal zevk, ne de sağduyudan sapma olmadığını kanıtlayan yeni bir özelliği keşfettim. Cinsellik, daha çok çocuksu bir sapıklık, bir azgınlıktı.

Maurice eniştem, iki üç yıl yeşil salatadan başka bir şey yemeyerek sağ kalabilmiş; sonra tarifsiz acılar içinde mide kanserinden ölmüştü. Halamla Madeleine, saçlarını başlarını yolarak, avaz avaz ağlayarak yas

tutmuşlardı. Ama zamanla yatıştılar ve La Grilliere'deki yaşam, eskisinden daha canlı, daha neşeli, daha hareketli oldu. Robert, artık hiç çekinmeden arkadaşlarını çağırabiliyordu eve. Eşraf çocukları otomobilin tadına daha yeni yeni varıyor, kilometrelerce ötedeki danslara, partilere gitmeye bayılıyorlardı. Ya da avlanmaya çıkıyorlardı arabalara atlayıp. O yıl Robert, komşu kasabalardan birinde tatilini geçiren, yirmibeş yaşlarında bir dilbere vurulmuştu ve ille de kızla evleneceğim diye tutturmuştu. Yvonne, hemen her gün La Grillière'e geliyordu. Bir giydiğini bir daha giymezdi. Sık, kabarık saçları vardı. Öylesine ağzına yapışmış gibi duran bir gülümsemeyle dolaşırdı ki, bu kız ya sağır, ya delinin biri derdim. Eniştemin ölümünden sonra, koltukların üzerindeki kılıfların kaldırıldığı oturma odasındaydık. Yvonne'un annesi piyanoya geçti. İspanyol çingenesi kılığına girmiş olan Yvonne, eline bir yelpaze alıp, gözlerini yuvalarından fırlata fırlata, çevresine toplanmış alkış tutan gençlerin ortasında sözümona İspanyol dansları yapmaya başladı. Bu Andaluzya çılgınlığından sonra, La Grillière'deki partilerin ardı arkası kesilmedi. Komşu evlerde de aynı şekilde eğlentiler düzenleniyordu. Hiçbir olağanüstülük görmeden, herhangi bir şeyden hoşlanacağım kadar hoşlanıyor, eğleniyordum bu partilerde. Büyükler katılmazdı. İstediğimiz gibi şamata yapar, istediğimiz gibi güler, söylerdik. Salon oyunları oynanır, rondlar yapılırdı. Dans, öteki oyunlar gibi bir oyun olmuştu benim için; başka bir şey düşünmüyordum. Beni eskisi gibi huzursuz kılmıyordu. Hatta dans arkadaşlarımdan birini de pek beğeniyordum. Tıbbiyenin son sınıfındaydı çocuk. Bir keresinde, yakındaki köy evlerinden birinde sabaha dek kaldık. Soğan çorbası pişirip, mutfakta içtik. Otomobille Gargan tepesinin eteğine gittik ve güneşin doğuşunu seyretmek için tepeye tırmandık. Yol üzeri bir hana uğrayıp, fincan fincan taze süt ve kahve içtik. İlk kez bütün geceyi dışarda geçiriyordum. Zaza'ya yazdığım mektuplarda bunları anlattım. Zaza, bunlardan böylesine tat almama ve annemin de izin verişine şaşırmış görünüyordu. Ne benim, ne de kardeşimin kızlığı tehlikede değildi; herkes bize "bebek" gözüyle bakıyordu. İki saf kız olarak, cinsel çekiciliğimiz üzerinde durulacak bir nokta yaratmıyordu. Ne var ki, çevremdekilerin konuşmaları, açık saçıklığı ile bütün görüntüleri, bütün iddiaları çatlatan bir nitelikteydi. Madeleine, partilerimizde ve gezilerimizde,

otomobillerde, çalıların arkasında "her bir şeyin" olduğunu söylüyordu. Genç kızlar, genç kız kalmaya itina ediyorlardı. Ancak, Yvonne böyle bir önlem almayı ihmal ettiği için, Robert'in arkadaşları birbiri peşisıra onunla canlarının istediklerini yapmışlar, sonra da Robert'e haber vermişlerdi durumu. Robert'le Yvonne evlenmediler. Öteki kızlar, oyunun kurallarını iyi biliyor, hiç şaşmıyorlardı. Ama bu demek değildi ki, bu kızlar, izin verilebilir, hoşgörülebilir ölçüde zevk almaktan yoksun kalıyorlardı. Hiç kuşkusuz, haram değildi bunların tümü. Eğlence gecelerinin ertesinde, kızlar koşa koşa günah çıkarmaya giderler; sonra ruhları her türlü günahtan arınmış olarak, yeniden yaşantılarını sürdürürlerdi. Nasıl olup da, iki ağız birbirine değdiği zaman, insanların şehvete kapıldıklarını anlamaya çalışırdım. Genç bir kızın ya da delikanlının dudaklarına bakarken, tıpkı bir zamanlar metrodaki "Ölüm tehlikesi" yazılı raya bakarken duyduğum şaşkınlığı duyardım. Ne *olabilirdi* bu? Madeleine'in anlattıkları ise tuhafıma gidiyordu. Fiziksel zevk, insanın kişisel beğenilerine bağlıymış. Örneğin arkadaşı Nini, sevgilisi ayaklarını öpmez ya da okşamazsa, hiçbir şey yapamazmış. Benim de vücudumda, günün birinde bilinmedik duyuların ortaya çıkıvereceği gizli kaynaklar olup olmadığını, biraz da midem bulanarak düşünürdüm.

Bana dünyayı verseler, bu konuda en zararsız bir denemeyi dahi göze alamazdım. Madeleine'in anlattıklarını kafam almıyordu bir türlü. Benim gözümde, aşkın vücutla hiçbir ilişkisi yoktu. Ne yazık ki, aşk olmadan, vücudun gizli okşamalarla boşalıma ermesini de kabul edemezdim. Bu konudaki uyuşmazlığımı, babamın çalıştığı *Revue Française*'ın yayın müdürü Antoine Redier kadar da ileri götürmüyordum. Redier, romanlarından birinde, son derece canlı bir anlatımla genç bir kadını işlemişti. Kız, bir gencin kendisini öpmesine izin vermiş, sonra bu olayı nişanlısına anlatmak yerine, nişanı bozmuştu. Bu hikâye, acılı bir çığlık gibi gelmişti bana. Arkadaşlarımdan biri, bir generalin kızı, her dansa gidişinde, kavalyesinin kendisini öptüğünü söyleyince, kızdım; kızı suçladım izin verdiği için. Oysa kız, bunları anlatırken hiç de üzüntülü görünmüyordu. Bence, insanın her önüne gelene dudaklarını uzatması acı, uygunsuz ve her şeyden önce de yanlış bir davranıştı. Hiç kuşkusuz bu görüşlerimin temelinde, erkeklerin kızlarda uyandırdığı korkuyla karışık nefret yatıyordu. Her şeyden öte, kendi duygularımdan, kaprisle-

rimden ürküyordum. Dans dersleri sırasında duyduğum tedirginliğin nedeni, bu durumun, benim isteğim dışında meydana gelmiş olmasındandı. Şöylece bir dokunma, sıkıştırma, değme sonunda, benden yararlanmak isteyecek ilk adamın önünde çözülmek istemiyordum. Benim de bir erkeğin kollarına atılacağım gün gelecekti. Ama o günü ben seçecektim ve bu seçimim, aşkımın büyüklüğü ile kanıtlanacaktı. Bu ussal kendine yeterlik duygusu üzerine, bir de o güne dek bana öğretilenlerin ağırlığı biniyordu. Yıllarca o kutsal bakireyi, ruhumu beslemiş, geliştirmiştim. Belleğimde hâlâ çamurlara bulanmış ermişin, ezilmiş zambakların görüntüsü vardı. Eğer fiziksel tat, tutkulu bir aşkın sonucu değilse, kirlenmekten, lekelenmekten başka bir şey değildi. Öte yandan da, hep aşırı uçlardaydım, benim için her şey "ya hep, ya hiç"ti. Birini seversem, bu sevginin sonu olmamalıydı. Kendimi tümüyle, kafam ve yüreğim, ruhum ve bedenim, geçmişim, bugünüm ve geleceğimle ona vermeliydim. Bu tasarıda yeri olmayan duygusallıklarla duyarlılıklarla işim yoktu benim. Aslına bakılırsa, bu ilkelerin sağlamlığını deneme olanağım da yoktu; çünkü beni baştan çıkarmaya kalkışan kimse yoktu.

Davranışlarım, çevremdeki ahlak anlayışına uyuyordu. Sadece bir tek yönden ayrılıyordu: Ben, erkeklerin de kadınlarla aynı kurallara bağlı olmasını istiyordum. Germaine teyze, üstü kapalı bir biçimde, Jacques'ın yaşamı fazlasıyla yakından tanıdığını söyleyip, yakınmıştı annemlere. Babam olsun, yazarların çoğu olsun, evrensel kamuoyu olsun herkes delikanlılara hak tanıyordu bu konularda. Zamanı gelince, kendi toplumsal sınıflarına, durumlarına uygun birer kız bulup evlenirlerdi; ama o zamana kadar, aşağı tabakadan kızlarla, kolay elde edilen kızlarla, tezgâhtarlar, terzi çırakları, işçi kızlarla gönül eğlendirebilirlerdi. Bu töre, midemi bulandırıyordu. Aşağı tabakadan olanların ahlaksız olduklarını belletmişlerdi bana. Bu yüzden, bir çamaşırcı kadının ya da bir çiçekçi kızın, uygunsuz davranışları bana son derece doğal görünüyor, hiç şaşırtmıyordu. Romancıların alabildiğine dokunaklı anlatımlarla kaleme aldıkları bu genç kadınlara acıyordum. Bunların aşkları, daha işin başında sonuçsuzluğa yargılıydı. Günün birinde, âşıkları, görgülü, terbiyeli bir kız uğruna tekmeyi atacaklardı bunlara. Hem demokrat, hem romantiktim. Bir erkek olduğu ve cebinde üç beş kuruşu bulunduğu için

bu gençlere, bir kızın yüreğiyle oynamak hakkının tanınmasına isyan ediyordum. Öte yandan da, kendimi özdeş kıldığım saf yürekli nişanlı kızı var gücümle savunuyordum. Benim, kendimde hoş görmeyeceğim, bana izin verilmeyen davranışların, gelecekteki eşime bir hak olarak tanınmasını kabul edemezdim. Ancak benim kendimi ona sakladığım gibi, o da kendini bana saklamış olursa, aşkımız tam ve kaçınılmaz olurdu. Onun da ötesinde, bizim ve tüm dünyanın cinsel yaşamı, özü itibariyle ciddi bir oluşumdu. Yoksa, benim de tutumumu değiştirmem gerekecekti. O anda da böylesi bir değişiklik olanağı olmadığına göre, alabildiğine bir karmaşaya dalacaktım. Bu nedenle, kamuoyuna karşın, her iki cinsten olan kişilerin de, bekâret ve bağlılık konusunda aynı kurallara uymak zorunda olmaları görüşünde direndim.

*
* *

Eylül sonunda bir hafta, bir arkadaşıma konuk oldum. Zaza, öteden beri beni Laubardon'a çağırıp durdu. Ama bir yandan yolculuğun zor olması, öte yandan yaşımın ufak olması, bu çağrıları kabul etmemi önlemişti hep. Oysa bu kez, on yedi yaşındaydım. Annem, beni trene bindirecek, hiç inmeden Paris'ten doğruca Joigny'ye gidecektim. Arkadaşım da orada karşılayacaktı beni. İlk olarak yalnız yolculuğa çıkıyordum. Saçlarımı topuz yapmıştım. Başımda, gri fötr bir şapka vardı. Bağımsızlığımla övünüyor, biraz da içten-içe endişeleniyordum. Her istasyonda yüreğim ağzıma geliyor, kompartımana tanımadığım biri girecek de, adamla yalnız kalacağız diye ürküyordum. Thérèse, istasyonda karşıladı beni. Melankoluk bir genç kızdı. Babası öldükten sonra, annesi ve altı kardeşiyle birlikte süreli yas içinde yaşamıştı. Alabildiğine dindar, alabildiğine duygusal olan bu kızcağız, odasını metre metre beyaz müslinlerle süslemişti. Zaza, odayı ilk gördüğünde gülümsemesini saklayamamıştı. Thérèse, kendine oranla benim özgür yaşantıma imrenirdi. Ve sanırım, onun gözünde ben, canlılık dolu dış dünyanın bir simgesiydim. Yazı, kocaman, tuğla bir şatoda geçiriyorlardı. Oldukça muhteşem, ama hüzünlü bir yapı olan şato, ormanla çevrilmişti. Yüksek ağaçlarla kaplı ormanda ve bağlarla örtülü yamaçlarda, o güne dek bilmediğim,

yepyeni bir güz keşfettim; mor, turuncu, kırmızı ve üstlerinde koca koca altın sarısı lekelerle dolu bir güzdü bu. Yürüyüşlere çıkar, derslerimizden, yakında açılacak olan okullarımızdan söz ederdik. Thérèse, benimle beraber birkaç Latince ve edebiyat dersine girme hakkı kazanmıştı. Çok çalışmaya kararlıydım. Babam, "her zaman yararı dokunacak olan" hukuk ve edebiyat öğrenimlerini beraberce götürmemi istiyordu. Ne var ki, Meyrignac'tayken Napoléon Yasalarına şöyle bir göz atmam, beni hukuktan caydırmaya yetmişti. Öte yandan, fen dersleri öğretmenim, matematiğe devam etmem için direttiyordu; bu fikir bana da çekici geldi. Institut Catholique'de matematik üzerine tezimi hazırlayacaktım. Edebiyata gelince, Mösyö Mabille, Madam Daniélou'nun yönettiği Neuilly'deki koleje devam etmemizi kararlaştırmıştı. Böylelikle, Sorbonne'la olan ilişkilerimiz en aza indirgenmiş olacaktı. Annem, Madam Daniélou'nun baş yardımcısı Matmazel Lambert'le görüştü. Eğer çok çalışırsam, kolayca tezimi verebilecektim. Zaza'dan bir mektup aldım. Madam Lejeune, Zaza'nın annesini çağırmış, Yunan ve Latin klasiklerindeki ürkütücü yalınlığa, çıplaklığa karşı uyarmış. Madam Mabille de, klasiklerin sağlıklı gerçekliğine oranla, romantizmin genç kızlar üzerindeki etkilerinden daha çok ürktüğü cevabını vermiş. Edebiyat profesörümüz olacak olan Robert Garric, tüm kuşkuların ötesinde ruhsal sağlamlığa varmış bir Katolik olarak, sonsuza dek lanetlenmeden de edebiyat öğrenimi yapmanın olanaklı olduğuna inandırmış Mösyö Mabille'i. Böylelikle bütün isteklerim gerçekleşiyor demekti: Önümde yepyeni bir yaşam uzanıyordu; ve bunu yine Zaza ile paylaşacaktım.

Yepyeni, değişik bir yaşam. Okula ilk başladığım günden daha heyecanlıydım. Ölü yaprakların üzerine uzanmış, bağların insanı tutkulara salan renklerine dalıyor, bir yandan da yalın iki sözü yineleyip duruyordum: Tez, doktora, tez, doktora. Tüm engeller, hapishanelerin tüm duvarları yıkılıyordu. Yürüyor, berrak bir gök altında, yaşamın gerçeklerine doğru ilerliyordum. Gelecek, artık olanaksız bir düş olmaktan çıkmıştı: Dokunuyordum, elimi uzatsam tutuverecektim. Dört ya da beş yıl okuyacaktım. Sonra kendi ellerimle kuracağım, biçimleyeceğim koskoca bir yaşam yolu başlayacaktı. Yaşantım, güzel bir hikâyenin gerçeğe dönüşmesi olacaktı; yürüdükçe oluşturduğum bir hikâyenin.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

YENİ yaşamıma, Saint-Geneviève kitaplığının merdivenlerini tırmanarak adım attım. "Bayanlara mahsus" bölümünde yerimi aldım. Cours Dèsir'deki gibi yapay maroken kaplı, kocaman kara bir masaya oturdum ve kendimi bir anda *İnsanlık Komedisi* ile *Yetenekli Bir Adamın Anıları* ortasında buldum. Karşımda, kuşlarla süslü kocaman bir şapka giyen orta yaşlı bir hanım oturmuş, Resmi Gazete arşivlerini karıştırıyordu. Kendi kendine söyleniyor, gülüyordu. O zamanlar dileyen kitaplıktan yararlanabilirdi. Her türlü sapık, serseri, burayı sığınak gibi kullanırdı. Kendi kendilerine konuşur, şarkılar mırıldanır, kuru ekmek kırıntıları yerlerdi. Bir tanesi, başına kâğıttan bir şapka geçirir, bir aşağı bir yukarı volta atardı. Eski okulumdaki "konferans ve inceleme salonu"nun çok dışında buluyordum kendimi burada; en sonunda kendimi gerçek yaşamın gürültü ve patırtısı içine atmıştım. "İşte böyle! Artık yüksekokul öğrencisiyim!" diye yineliyordum kendi kendime. Sırtımda İskoç desenli bir elbise vardı. Yeniydi ve bana göre dikilmişti. Eteğini de ben bastırmıştım. Kitaplıkta dolaşır, kitap kataloglarını karıştırırken, son derece güzel olduğuma inanıyordum bu giysiler içinde.

O yılın ders programında Lucretius, Juvenal, Heptameron ve Diderot vardı. Eğer bazı belirli konularda annemlerin dilediğince saf kalmış olaydım, büyük bir şok olurdu benim için. Onlar da farkettiler bunu. Bir öğle sonu çalışma odasında tek başıma otururken, annem girdi odaya, geçti, karşıma oturdu. Bir süre durakladı, kızardı bozardı, sonra "Bilmen gereken bazı şeyler var" dedi. Ben de kızardım. Çabuk çabuk "Ben hep-

sini biliyorum," diye yanıt verdim. Nereden öğrendiğimi araştırmadı ve bu konuşma bu kadarla kalarak, ikimizi de tedirginlikten kurtardı. Birkaç gün sonra, annem beni odasına çağırdı. Utana sıkıla, "din konusundaki görüşlerimin" ne olduğunu sordu. Yüreğim çarpmaya başladı. "Bir süre var ki, Tanrıya inanmıyorum," dedim. Suratı asıldı. "Zavallı yavrum!" dedi. Kardeşim, konuştuklarımızı duymasın diye kalktı, kapıyı kapattı. Sonra yalvaran bir sesle, Tanrının varlığının bir gerçek olduğunu anlatmaya başladı. Birden, gözleri yaşlandı ve umutsuz bir el hareketi yaparak sustu. Onu incittiğim için üzülmüştüm. Ama bir yandan da rahatlamıştım. Artık, maskesiz, saklısız gizlisiz yaşayabilecektim.

Bir akşam üstü otobüsten inerken, bir de baktım, Jacques'ın arabası kapının önünde. Birkaç ay önce, ufak bir araba almıştı. Merdivenleri dörder dörder atlayarak çıktım. Jacques, bize eskisi kadar sık gelmez olmuştu. Annemle babam, onun edebiyat konusundaki beğenilerine karşı çıkmışlar; çocuk da onların bu tutumuna dayanamamıştı herhalde. Babama sorarsanız, kendi gençliğinde kabullendiği sanatçıların dışında kimseleri beğenmezdi. Çağdaş Fransız ve yabancı yazarların başarısını, olsa olsa bir aydın ukalalığının sonucu olarak görürdü. Alphonse Daudet'yi, Dickens'tan çok daha değerli bulur; ne zaman Rus edebiyatından söz açılsa, omuz silker geçerdi. Bir akşam, babamla birlikte, Mösyö Jeannot'un *Dünyaya Dönüş* diye bir oyununu prova eden konservatuvarlı bir öğrenci, "İnsan İbsen'in dehası önünde saygıyla eğilir!" deyiverdi: Vay sen misin diyen: babam kahkahalarla gülmeye başladı: "*Beni* eğiltemezsin İbsen'in dehası önünde!" diye söylenmeye başladı. İster İngiliz olsun, ister Slav ya da İskandinav, yabancı sanat yapıtlarının tümü, babama göre sıkıcı, çocuksu ve acemice idi. *Yenilikçi* yazar ve ressamları ise, insanların çılgınlığından yararlanan vurguncular olarak nitelerdi. Gaby Morlay, Fresnay, Blanchard ve Charles Boyer gibi genç oyuncuların doğal tavırlarını beğenir; ancak, Copeau, Dullin ve Jouvet'nin denemelerini yersiz ve gereksiz bulurdu. Pitoeffleri ise "Şu Bolşevikler" diye hiç tutmazdı. Babam, kendisiyle aynı fikirde olmayan herkesi, vatan haini, Fransa düşmanı diye damgalardı. Bu yüzden de Jacques, tartışmaya girmekten kaçınırdı. Jacques, konuşkan, gönül almasını çok iyi bilen bir insandı. Babamla havadan sudan söz eder, anneme tatlı sözler söyleyip, övgüler yağdırır ve bu arada önemli, ciddi bir tek söz

söylememeye büyük titizlik gösterirdi. Buna en çok ben üzülürdüm; çünkü ne zaman sakınımı elden bırakıp da ağır konulara girse, ilgimi çeken, beni düşündüren bir şeyler söylerdi. Jacques'ı, eskisi gibi özentili bulmuyordum artık. Dünyayı benden çok daha fazla tanıyor; benden çok daha fazla şey biliyordu. İnsanlar üzerine, resim ve edebiyat üzerine bildikleri benimkilerle kıyaslanamazdı. Onun bilgilerinden, deneylerinden yararlanmak isterdim. O akşam da, her zaman olduğu gibi bana küçük bir kız muamelesi yaptı. Yalnız, sesinde öylesine bir yumuşaklık, gülümseyişinde öylesine bir tatlılık vardı ki, onu tekrar görmüş olmak bile beni sevindirdi. Gece yatağa girip, başımı yastığa koyduğum zaman, gözlerim doldu. "Ağlıyorum, o halde seviyorum," diye melankolik bir tavırla mırıldandım kendi kendime. On yedi yaşındayım; tam bu tür işlerin yaşıydı bu.

Kendimce, kendimi Jacques'ın gözünde büyütmek için bir yol buldum. Jacques, Saint-Marie Enstitüsü'ndeki edebiyat öğretmeni Robert Garric'i tanıyordu. Garric, tabandaki toplumsal sınıflara kültür aktarmayı amaçlayan Toplumsal Ekipler eyleminin kurucusu ve yöneticisi idi. Jacques da onun izinde yürüyenlerden ve ona hayran olanlardan biriydi. Eğer, yeni profesörümün dikkatini çekmeyi başarabilirsem, benden Jacques'a söz eder; o zaman da Jacques, beni çocuk gibi görmekten vazgeçerdi belki. Garric, otuz yaşlarındaydı. Sarı saçları seyrelmeye başlamıştı. Çok etkileyici bir konuşma tarzı vardı. Dili biraz Auvergne ağzına çalardı. Ronsard üzerine anlattıkları beni büyülerdi. Ona vereceğim ilk ödev üzerinde ölesiye çalıştım. Ne var ki, Garric okula gelirken normal elbiseler giyen bir Dominiken rahibenin ödevini beğendi. Zaza ile ben, sınıftaki diğer öğrencilerden biraz üstün not alabilmeyi başardık; ikimize de on bir eksi vermişti. Thérèse'in notu bir hayli düşüktü.

Saint-Marie Enstitüsü'ndeki kültür düzeyi, Cours Désir'den çok üstündü. Büyük sınıflara bakan Matmazel Lambert'e karşı sonsuz saygı duyuyordum. Otuz beş yaşlarındaydı. Felsefeyi bitirmişti. Siyah saçları, yüzüne sert bir anlam verir, mavi gözleri, delici bir ışıltıyla parlardı. Onunla hiçbir bağıntım yoktu. Ben Yunancaya yeni başlayan bir öğrenciden başka bir şey değildim. Kısa bir süre içinde, Latincemin de pek yetersiz olduğunu gördüm. Öğretmenlerimin gözüne bile çarpmı-

yordum. Etüt öğretmenlerime gelince, eski okulumdakilerden pek farklı değillerdi. Küçük sınıfları yönetmek ve ders vermek karşılığında, okulda parasız kalabiliyorlardı. Çoğu yaşı daha şimdiden geçmiş olan ve hiç evlenmeyeceklerinin bilincine varmış kızlardı. Namuslu bir yaşam sürmeleri için tek olanak, okullarını bitirmeleriydi. Okulu bitirmek, onlar için bir tutku niteliğini almıştı. Bir ikisiyle konuşmaya çalıştım, söyleyecek sözleri de yoktu.

Kasımda, Katolik Enstitüsü'nde vereceğim matematik sınavına hazırlanmaya başladım. Kızlar ön sıralarda, oğlanlar arkada oturuyorlardı. Bence, tümünün suratında aynı dar görüşlü anlatım dışında bir şey yoktu. Sorbonne'daki edebiyat derslerinden sıkılıyordum. Profesörler, kuru, renksiz bir sesle, yıllar önce doktora tezlerinde yazdıklarını yinelemekten öte bir şey yapmıyorlardı. Fortunat Strowski, derste, o hafta gördüğü oyunları anlatırdı. Anlatırken bir yandan da oynardı. Başlangıçta hoşuma giden bu tavrı, kısa bir süre sonra beni ilgilendirmemeye başladı. Zaman öldürmek için, amfide çevreme dağılmış genç kızlarla delikanlıları seyrederdim. Bir kısmı dikkatimi çeker, ilgilendirirdi beni. Ders bittiği zaman, çoğu kez zarafeti ve güzelliğine takıldığım bir kızı gözlerimle izler, dudaklarına yapışan gülümsemeyi kime sunacak diye bakardım. Bana yabancı olan bu yaşamlara kenarından köşesinden bulandıkça, çocukken, Raspail Bulvarı'ndaki evin balkonunda sokaktan geçenleri seyrettiğim zaman duyduğum mutluluğu, içtenliği duyardım. Kimseyle konuşmayı göze alamıyordum. Kimse de benimle konuşmuyordu.

Dedem, uzun süre ölümle pençeleştikten sonra, güz sonunda öldü. Annem siyah ipeklilere büründü. Benim de ne kadar elbisem varsa, tümünü siyaha boyattı. Bu yas giysileri, hiç yaraşmadı bana. Bir yabancılık, bir uzaklık doğurdu. Karalar bağlamak, ruhuma olanca ağırlığıyla çökmekte olan bir yeni yaşama yargılamış gibiydi beni. Kız ve erkek öğrenciler, güle oynaya Saint-Michel Bulvarı'nda gezerlerdi. Birlikte kahvelere, tiyatrolara, sinemalara giderlerdi. Bana gelince bütün gün okuduktan, Catullus'dan çeviriler yaptıktan sonra, akşamları da matematik çalışırdım. Ailem, evliliğe değil de bir mesleğe yönelik seçimimde beni desteklediklerini için töreyi bozuyorlardı. Yine de benim geleneklere uymamı istiyorlar; onlarsız hiçbir yere gitmeme izin vermiyorlar, aileye karşı olan ödevleri kusursuz yerine getirmemi bekliyorlardı.

Bir önceki yıl en büyük eğlencem, arkadaşlarımla buluşup konuşmak olmuştu; oysa şimdi, Zaza olmayınca, hepsi sıkıyordu beni. Üç dört kez, Abbé Trécourt'un gözetimindeki toplantılara gittim; tartışmaların tutarsızlığı yüzünden oradan kaçtım. Eski okul arkadaşlarım pek fazla değişmemişlerdi; ben de değişmemiştim. Ne var ki, eskiden ortak bir amacımız vardı. Aynı yerde okuyor, aynı dersleri çalışıyorduk; oysa şimdi, yaşamlarımız ayrı çizgilerde yürümeye başlamıştı. Ben sürekli çabalıyor, ilerliyordum. Onlar ise, evlilik için biçilmiş kaftan birer kız olabilme uğraşlarında gitgide sersemleşip budalalaşıyorlardı. Geleceğimize uzanan yolların birbirinden taban tabana karşıt olmasıyla, onlardan tamamen ayrılıyordum.

Bu yılın, bana beklediklerimin tümünü getirmediğini kısa sürede itiraf etmek durumunda kaldım. Geçmişimden kopmuş, boşlukta kalmıştım. Yaşamım çivisinden oynamış gibiydi. Önümde uzamasını beklediğim geniş ufukları henüz görememiştim. Bugüne dek, bir kafeste ne denli iyi yaşanabilirse, o denli iyi yaşamış ve her geçen günün biraz daha yaklaştırdığı, kafesin kapısının açılacağı günü beklemiştim hep. Şimdi, kafesten çıkmıştım, yine de kafesin içindeydim. Ne büyük bir düş kırıklığı! Artık beni ayakta tutacak hiçbir belirli umut kalmamıştı. Parmaklıksız bir hapishaneydi burası, ne var ki nasıl çıkılacağını bilemiyordum. Belki de *vardı* bir çıkış yolu; ama nerede? Ve ne zaman bulacaktım bu yolu? Akşamları çöp tenekesini aşağı indirir, diğer katlarla ortak kullanılan çöp bidonuna boşaltırdım: Meyve, sebze kabukları, küller, buruşuk kâğıtlar. Avlunun aralığından görünen avuç içi kadar gökyüzüne soran bakışlarımı yöneltir, sokak kapısının önünde bir an duralardım. Vitrinler ışıl ışıl yanardı. Otomobiller kayıp gider, yayalar yürüyüp geçerlerdi. Dışarda, gece soluklanırdı. Sonra çöp tenekesinin sapındaki vıcık vıcık yağlara küfrederek yukarı çıkardım. Annemler ne zaman dışarda yemek yiyecek olsalar, kardeşimle sokağa çıkar, oradan oraya dolaşır, bize kapalı olan o parıltılı yaşamın bir kesitini, bir yanksını bulmaya çalışırdık.

Tutsaklığımın daha bir dayanılmaz oluşu, evde de eski mutluluğumu bulamayışımdandı. Annem, gözlerini göklere çevirmişçesine yukarı diker, ruhumun kurtulması için dua ederdi. İzlediğim yolun yanlışlığından yakınırdı boyuna, Tanrıya beni doğru yola sokması için yakarırdı. Birbirimizle hiçbir bağıntımız kalmamıştı. Hiç değilse, ben

onun umutsuzluğunun, yıkıntısının nedenlerini biliyordum. Beni asıl üzen, babamın kayıtsızlığı idi. Yaptıklarımla ilgilenmesini, ilerlediğimi, yeni yeni şeyler öğrendiğimi yakından görmesini isterdim. Benimle okuduğum yazarlarla ilgili içten konuşmalar yapabilir, diye düşünüyordum. Oysa babam, kayıtsızlığını sürdürüyor; daha da ötesi; neredeyse bana karşı bir tavır takınıyordu. Kuzenim Jeanne'a zeki denilemezdi hiç; yalnız çok şirin, cana yakın bir insandı. Dudaklarından gülümsemesi eksik olmazdı. Her zaman kibar, her zaman nazik davranırdı. Babam da, bıkıp usanmadan her önüne gelene, kardeşinin ne tatlı bir kız olduğundan söz ederdi. Söyler söyler, sonra da derinden bir iç geçirirdi. Bu bana çok dokunurdu. Babamla aramıza giren ve gençliğimin üzerine ağır bir gölge-düşüren şeyin ne olduğunu anlayamazdım bir türlü.

*
* *

O devirde, annemlerin sınıfından olanlar için, bir genç kızın yüksek öğrenim görmesi akıl almaz bir uygunsuzluk; bir meslek edinmekse, bir anlamda yenilgiyi kabul etmek demekti. Babamın, kadınlara eşit haklar tanınmasına şiddetle karşı olduğunu söylemek bile gereksiz. Daha önce de belirttiğim gibi Colette Yver'in romanlarına bayılır; kadının yerinin evi olduğu ve kadının nezaket kurallarına alabildiğine uyan bir toplumun süsü olduğu görüşünü savunurdu. Hiç kuşkusuz Colette'in anlatımını ve Simone'un tutumunu değerlendirirdi. Ne var ki, uzaktan uzağa da olsa, kibar fahişelerin güzelliğine tutkundu. Ancak, onları evinin eşiğinden atlatmayı dahi aklından geçirmezdi. Savaştan önce, babamın geleceği pespembe görünüyordu. Parlak bir meslek yaşamı olacaktı. Kazançlı yatırımlar yapacak, beni ve kardeşimi yüksek sosyeteden birileriyle evlendirecekti. Babam, öylesi yüce ortamlarda, bir kadının parlaması için sadece güzel ve zarif olmasının yeterli olmadığına, aynı zamanda okumuş, bilgili ve güzel konuşan bir kişi olması gerektiğine inanırdı. Bu nedenle de, başlangıçta, okuldaki başarılarım onu sevindiriyordu. Fizik yönden, pek de umutsuz bir görünüşüm yoktu. Buna bir de zekâ ve kültür eklediniz mi, yüksek sosyetede başımın çaresine bakmamam için pek bir neden kalmıyordu. Babam, zeki ve akıllı kadınları se-

verdi ama, soyluluk düşlerine kapılacak durumda değildi. "Yavrularım, siz hiçbir zaman evlenmeyeceksiniz. Ekmeğinizi kendiniz kazanmak zorundasınız" dediği zaman, sesinde elle tutulur bir acılık vardı. Bizim için üzüldüğüne inanıyordum; ne var ki, bu üzüntünün yanı sıra, bizim çalışmakla geçecek yaşamlarımızda kendi başarısızlığını görmenin acısını da duyduğu kesindi. Babam için için, kızlarının toplum içinde kendi sağladığı yeri koruyamamalarına varan kötü yazgısına ağlıyordu.

Babam, kaçınılmaz olanın önünde boyun eğmek durumunda kaldı. Savaş onu yıkmış; tüm düşlerini silip götürmüş, kurduğu, beslediği umutları darmadağınık yapmış, kendine olan güvenini yok etmişti. Bu durumu olduğu gibi kabullendiğini sanmakla yanılmışım; oluşan bu değişikliklerden yakınmaktan, direnmekten hiç geri kalmadı. Babam, iyi bir öğrenime ve terbiyeye her şeyden çok önem verirdi. Oysa, ne zaman babamla bir lokantaya gitsem, metroya binsem, ya da trenle bir yere gitsem, sesinin yüksekliğinden, konuşurken el kol hareketleri yapmasından, başkalarının görüşlerine değer vermemesinden utanırdım. Babam, bu aşırı davranışları, bu saldırgan tavrı ve küçümseyişi ile, daha üstün bir sınıftan olduğunu göstermeye çalışırdı. Birinci mevkiye bindiği devirlerde ise, ne kadar nazik, ne kadar terbiyeli olduğunu kanıtlamak için elinden geleni yapardı. Üçüncü mevki yolcusu olduktan sonra, tam ters bir tutumla, uygarlığın en temel kurallarını bile çiğner olmuştu. Nereye giderse gitsin, hem saldırgan, hem şaşırmış bir tavır takınarak, aslında yerinin burası olmadığım belirtmek isterdi sözümona. Cephedeyken, omuz omza siperlerde savaştığı erlerle aynı dili konuşmak onu yüksündürmemişti. Bu askerlerden birinin "Beavoir, bok, dedi mi, bu söz terbiyeli konuşmada kullanılabilecek nitelik kazanıyor" dediğini anlatıp dururdu. Kendisinin herkesten farklı olduğunu kanıtlamak için, ağzından "bok" sözünü düşürmez oldu. Babam, artık "basit" diye tanımladığı kişilerden başkası ile pek görüşmez olmuştu. Bu adamların yanında onlardan daha basit, onlardan daha aşağı olmasını pek iyi biliyordu. Kendi dengi olan kişiler, artık onu kendilerinden üstün görmedikleri için, babam da, kendisinden alt düzeyde olanların kendine yukardan bakmalarını yeğ tutuyor, bundan acı bir tat alıyordu. Arada bir tiyatroya gittiğimiz ve Odéon'daki arkadaşı onu bir kadın oyuncuyla tanıştırdığı zaman, babam hemen eski nezaketini ve kibarlığını takınırdı.

Oysa geri kalan zamanlarda, sıradan bir adam gibi görünmeyi öyle başarıyordu ki, sonunda, onda başka niteliklerin olduğunu kendisinin dışında kimseler bilemeyecekti.

Evde, içinde bulunduğumuz sıkıntılı günleri daha da zor duruma sokuyordu. Ne zaman annem para isteyecek olsa, babam kıyameti koparıyor; hele hele kızlarının yüzünden katlanmak zorunda olduğu fedakârlıkları sayıp dökmekle bitiremiyordu. Kardeşim ve ben, babamın iyiliğini kötüye kullanıyor, olur olmaz isteklerde bulunuyormuşuz gibi bir suçluluk duygusuna kapılıyorduk. Benim "zor dönem"imde öylesine sabırsız ve sinirli olmasının nedeni, bana karşı içten içe bir öfke duymasıydı. Ben, taşınılması gereken ikinci bir yüktüm onun gözünde. Babamın başarısızlığının canlı bir simgesi oluyordum. Arkadaşlarının, ablasının, kardeşinin kızları büyüyüp birer "hanımefendi" olacaklar, ben olamayacaktım. Okulu bitirdiğim zaman, başarım babamı da sevindirmişti kuşkusuz. Hem benim başarım koltuklarını kabartmış, hem de omzundan bir yük kalktığı için sevinmişti. Artık kendi ekmeğimi kazanabilecektim. Yalnız, böylesi bir sıkıntının, onun mutluluğuna neden gölge düşürdüğünü anlayamıyordum.

Annemle babam ikide bir, "Keşke Simone oğlan olaydı, Politeknik'e giderdi o zaman!" diye ah vah ederlerdi. Askeri Mühendislik ve Topçuluk Akademisi'ndc öğrenci olmak bile "bir şey" olmak demekti onların gözünde. Oysa kız oluşum bütün işleri bozuyor, benim için böylesi yüce düşlere kapılmalarım önlüyordu. Babam bir yandan, devlet hizmetine girmemde direliyor; öte yandan bütün memurlara lanet okuyarak, vergiler yüzünden nasıl per-perişan olduğunu söylüyordu. Sonra bana dönüp öfkesini gizlemeden "Hiç değilse, *sana* emeklilik bağlayacaklar!" diyordu. Öğretmen olmak istediğimi söylemekle işleri büsbütün karıştırdım. Babam, pratik yönden bu isteğimi benimsedi; ancak, içten içe mutlu olmadığını, bu niyetimden hoşnutsuzluğunu sezinliyordum. Öğretmenlerin tümünün dar görüşlü pedagoglar olduğuna inanırdı. Stanislas Koleji'ndeyken öğretmen yardımcılarından biri, ünlü Balzac uzmanı Marcel Bouteron imiş. Babam, ondan hep acıyarak söz eder; insanın bütün yaşamını kuru, tatsız bilimsel kitaplar yazarak geçirmesini gülünç ve saçma bulurdu. Öğretmenlere ise daha da ağır suçlamalar yöneltirdi. Babamın gözünde, ayrıntısız tüm öğretmenler, Dreyfus'u sa-

vunmuş olan, o aydınlar denilen tehlikeli sınıftan kişilerdi. Babama göre, kitaplardan öğrendikleriyle gözleri bağlanmış, soyut bilgileri ile kurum kurum kurumlanan ve evrenselliğe ulaşma gibi boş bir ereği amaçlayan bu kişiler, ırk, ülke, sınıf, aile ve milliyetçilik gibi somut gerçeklikleri, yok insan haklarıymış, yok barışçılıkmış, yok sosyalizmmiş, komünizmmiş diyerek Fransa'nın ve uygarlığın ölümü demek olan saçma sapan kavramlar adına feda ediyorlardı. Ben de onların safına katılırsam, fikirlerini benimsemiş olmayacak mıydım? Babamın bu yoldaki görüşleri, beni bir anda kuşkulanılacak biri niteliğine sokuyordu. Sonraları, kardeşimi de benim yoluma yönelteceği yerde, babam onun sanat dalında çalışmasını istediği zaman şaşırmıştım. Meğer iki kızının birden düşman cepheye geçmesine dayanamazmış.

Sınıfıma ihanet etmenin yanı sıra, kadınlığın bana tanıdığı ayrıcalıklardan da vazgeçmiştim. Babamın kendine yediremediği şeylerden biri de buydu. "İyi yetiştirilmiş küçük hanım" fikri babamda bir vazgeçilmez tutku halindeydi. Kuzenim Jeanne, bu idealin canlı bir simgesiydi; Jeanne, bebeklerin hâlâ lahanaların göbeğinden toplandığına inanıyordu. Babam, beni dünyayı toz pembe görecek bir bilgisizlik içinde tutmaya çalışıyordu. On sekizime bile gelsem, François Coppée'nin *Hikâyeler*'ini bana okutmayacağını söylerdi bir zamanlar. Şimdi ise canımın istediğini okuduğumu biliyordu; ne var ki, "her şeyin ne olduğunu" bilen bir kızla Victor Marguerite'in *Evlenmemiş Kız* romanında çizdiği tip arasında pek büyük bir ayrım görmüyordu. Bir de dış görünüşü idare edebilseydim ben! Babam, herkesten başka gibi görünmek derdine düşmesem, herkesten farklı bir kızı olmasına da göğüs gerecekti; ben de bunu yapamıyordum. Zor çağı atlatmış, aynaya baktığım zaman kendimi yeniden beğenir olmuştum. Oysa topluluk içinde pek de dikkati çekmiyordum. Zaza da dahil, bütün arkadaşlarım üzerlerine düşen rolü rahatlıkla yerine getiriyorlar; annelerinin kabul günlerine katılıyor, çay sunuyor, gülümsüyor ve incir çekirdeğini doldurmayan konulardan söz edebiliyorlardı. Boyuna gülümsemek zor geliyordu bana. Sıcakkanlı olamıyor, tatlı espriler yapamıyordum. Nezaket cümlelerini bir araya getirip, iki çift söz edemiyordum. Annemle babam, annelerinin salonlarında bir süs oldukları halde, yine de "çok zeki ve akıllı" kızları örnek diye gösterirlerdi bana. Bu beni çileden çıkarırdı;

çünkü onların yaşantısıyla benimki arasında hiçbir ortak nokta olmadığını biliyordum. Onların zekâsı, kültürü daha çok amatör düzeyde idi, ben ise profesyoneldim. O yıl edebiyat, Latince ve matematik sınavlarına hazırlanıyordum. Bir yandan da Yunanca öğreniyordum. Bu yüklü programı kendim seçmiştim; çünkü, zor olan şeylerden hoşlanıyordum. Yalnız, böylesi ağır bir yükü omuzlayabilmem için, öğrenim, yaşamımın bir parçası değil, tümü olmalı, bütün yaşantımı kapsamalıydı. Çevremdekilerin konuştuğu şeyler beni ilgilendirmiyordu. Yıkıcı fikirlerim yoktu. Aslına bakılırsa, hiçbir konuda bir fikrim yoktu. Bütün gün boyunca kendimi düşünmeye, anlamaya, eleştirmeye, kendimi tanımaya alıştırıyor, mutlak hakikati arıyordum. Bu uğraş ise, nezaket cümlelerine ayıracak zaman bırakmıyordu.

Sınavlarımı başarı ile verdiğim haberinin dışında, babam için bir onur kaynağı değildim. Bu nedenle, aldığım diplomlara aşırı önem veriyor ve sınavları geçmem için beni destekleyip duruyordu. Bu konudaki direnişi, bende, kızının aklı başında bir kadın olmasından gurur duyacağı izlenimini yaratmıştı. Oysa, gerçek bunun tam tersiydi. Ancak çok olağanüstü başarılar, onun hoşnutsuzluğunu önleyebiliyordu. Örneğin, üç ayrı fakülteye birden gitsem, normal ölçülerle değerlendirilemeyecek bir olay, bir çeşit mucize gözüyle bakacaktı bana. O zaman, yazgım, ailenin başarısızlığının bir yansıması olmaktan çıkacak ve hesaba kitaba gelmez, bir garip Tanrı vergisinin sonucu olarak açıklanabilecekti.

Babamın kişiliğindeki çelişkiyi göremiyordum; yalnız kısa süre içinde kendi durumumdaki bir tutarsızlığı farkettim. Babam ne derse harfi harfine yapıyordum; bu da onu daha fazla öfkelendiriyordu. Beni okumaya yöneltmişti; oysa kafamı kitaptan kaldırmıyorum diye kızıyordu şimdi. Bu tutumuna bakılırsa, kendisinin benim için seçtiği bir yola girmiş olmam, sanki onun isteklerine karşı çıkmak olmuştu. Ne gibi bir yanlış yaptığımı düşünüp duruyordum. Kendimi alabildiğine mutsuz, alabildiğine huzursuz hissediyordum; bu da yüreğimde bir öfkenin gelişimine yol açıyordu.

*

* *

Haftanın en güzel saatleri Garric'in dersinin olduğu saatlerdi. Ona gün geçtikçe daha çok hayranlık duymaya başlamıştım. Sainte-Marie'de dolaşan söylentilere göre, Garric, istese üniversitede çok iyi bir yeri olabilirmiş; fakat onun böyle kişisel hırsları yokmuş; doktora tezini tamamlamamış ve kendini bütün benliği ile Toplumsal Kalkınma Grupları eylemine adamış. Belleville'de işçilerin oturduğu tipte evlerden birinde tek başına yaşıyordu. Sık sık propaganda konuşmaları yapıyordu. Jacques'ın aracılığı ile bu konuşmalardan birine annemle ben de gittik. Jacques bizi iç içe salonların bulunduğu bir yere aldı. Burada, kenarları yaldızlı, kırmızı kadifeden bir sürü sandalye art arda dizilmişti. Jacques, bize bir yer bulup oturttuktan sonra, tanıdıklarının yanına gitti. Hemen herkesi tanıyordu. Nasıl imrendim ona! Hava boğucu sıcaktı. Yas elbiselerimin içinde sıkıntıdan patlıyordum ve kimsecikleri tanımıyordum. Sonra Garric kürsüye çıktı. Kendimi kaybettim. Çevremi unuttum. Garric'in sesindeki otoriter ton büyülemişti beni. Bize, yirmi yaşındayken savaş alanlarında, siperlerde, tüm toplumsal engelleri yıkan dostluğun tadını nasıl tattığını anlattı. Silah bırakışmasından sonra, tekrar okula dönmüş; yalnız yoldaşlarından ayrı kalmamaya kararlıymış. Sivil yaşamın, orta sınıftakileri işçi kardeşlerinden koparışını, sanki kendi bedeninden bir parçayı koparıyorlarmış gibi ta içinde duymuş. Üstelik, herkesin öğrenmeye, belirli bir kültür düzeyine erişmeye hakkı olduğuna inanıyormuş. General Lyautey'in Merakeş'te yaptığı bir konuşmanın gerçeğine bütün yüreğiyle inanmış Garric. General, bütün farklılıklara karşın, tüm insanları birbirine bağlayan bir ortak nokta olduğundan söz etmiş. Garric de, bu temele dayanarak, öğrencileri bencil bir yalnızlıktan, işçileri ise bilgisizlikten kurtarmak için öğrencilerle işçi sınıfı arasında bir alışveriş meydana getirecek bir sistem oluşturmuş. Öğrencilerle işçiler, birbirlerini anlamayı ve sevmeyi öğrenmekle, sınıfları bir araya getirmek üzere omuz omza vermeyi de öğreneceklermiş. Garric, candan alkışlar arasında, itici gücü sınıfsal nefret olan bir çatışmadan bir toplumsal gelişim doğmasının olanaksız olduğunu belirtti. İlerleme, ancak dostlukla, dayanışma ile gerçekleşebilirdi. Garric, birkaç arkadaşının yardımları ile Neuilly'deki ilk kültür merkezini kurmuştu. Garric'in bu arkadaşları, çeşitli yerlerden desteklenmişler, yardım görmüşler ve eylem gelişip yayılmaya başlamıştı. Şimdi Fransa'nın dört bucağına

yayılmış gruplardaki üye sayısı, kızlı erkekli on bini bulmuştu. Bunların arasında iki yüz de öğretmen vardı. Garric koyu bir Katolikti; buna karşın eylemi bir dinsel misyon niteliğine dönüştürmeye niyeti yoktu. Arkadaşları ve beraber çalıştıkları arasında Tanrıya inanmayanlar da vardı. Garric, insanların birbirlerine insancıl düzeyde yardım etmeleri gerektiğine inanıyordu. Garric, konuşmasının sonunda, son derece duygulu bir sesle, insanların iyi davranış gördükleri zaman iyi olduklarını belirtti ve burjuvazinin alt sınıflara dostluk elini uzatmaktan kaçınmakla, sonuçları kendi üzerlerine yönelecek ağır bir yanlışa düştüğünü söyledi.

Garric'in sözleri sarhoş etti beni. Anlattıkları, ne dünyamı temellerinden sarsmış, ne de kendi görüşlerime aykırı düşmüştü; öyle olduğu halde, yine de yepyeni bir nitelik taşıyor gibiydi. Günlük yaşantımda ödevlerimize bağlılık kaçınılmaz bir koşuldu; ancak, bu, aile çevresini aşan bir zorunluluk olarak görülmezdi; çünkü, ailenin dışında kalanları kendimizden saymaz, birer kardeş gibi görmezdik. Hele hele işçiler, bizim için Boche ve Bolşevikler ölçüsünde tehlikeli ve yabancı idiler. Oysa Garric, bu engelleri tümden yıkmış; artık dünya, üzerinde yaşayan herkesin kardeş olduğu bir büyük topluluk niteliğine bürünmüştü. Garric'in eyleminin sloganları büyülemişti beni: Sınıflar arasındaki tüm engelleri yıkacak; tüm düzmece bölüntüleri parçalayacak; kendi sınıfımı reddedecek; kendi kendimin dışına çıkacaktım. İnsanlığa güzelliğin, sevginin, ışığın yayılmasından öte bir hizmet olabileceğini düşleyemiyordum. Ben de "Grup"lardan birine katılmaya karar verdim. Her şeyin üstünde de Garric'in verdiği örneğe tutkulandım. İşte en sonunda, kendini yazgısının sürüklemesine bırakacak yerde, kendisine bir yaşam yolu seçmiş bir adamla karşılaşmıştım. Bir amacı ve bir anlamı olan Garric'in yaşantısı, bir fikrin somutlaşması niteliğindeydi ve bu fikrin zorunluluğu ile oluşuyordu. Garric'in canlı, yapmacıktan uzak gülümsemesiyle aydınlanan yalın yüzü, bir kahramanın, bir üstün insanın yüzüydü.

Eve, kendimden geçmiş bir durumda geldim. Siyah paltomla şapkamı çıkarırken birden taş kesilmiş gibi durdum; gözlerim, yerdeki havı dökülmüş halıya takıldı, içimden yükselen bir sese kulak verdim: "Yaşamım, insanlığa hizmet etmekle geçmeli! Yaşamımda ne varsa, insanlığa

yararlı olmalı!" İçimden gelen bu çağrının açık seçik zorlaması beni şaşkına çevirdi; önümde sayısız ödevler, çeşitli görevler uzanıyordu. Bunları gerçekleştirmek, tüm gücümü gerektirecekti. Eğer amacımdan en ufak bir sapma yapsam, kendi inancıma ihanet etmiş, insanlığı aldatmış olacaktım. Boğazım sıkışarak, "Yaptığım her şeyin bir yararı olmalı" dedim kendi kendime. Bu sessiz bir ant içmekti ve bu sözleri mırıldanırken, tüm benliğimin, tüm varlığımın yer ve gök önünde, dönüşü olmayan bir biçimde adandığı duygusunu yaşıyordum.

Oldum bittim zamanı boşa harcamayı sevmezdim. Yine de, bugüne dek pek sorumsuz yaşamış bulmaya başladım kendimi ve bir tek saniyeden bile yararlanmak için elimden geleni yapmaya koyuldum. Uyku saatlerimi azalttım. Uzun uzadıya hazırlanmakla zaman yitirmemek için, sırtıma bir elbise takıp, saçıma bir tarak vurmakla yetinmeye başladım. Öyle eskisi gibi ayna karşısında durup kendimi seyretme huyumdan vazgeçmiştim. Dişlerimi bile pek seyrek fırçalıyordum; tırnaklarımı düzeltmek aklıma gelmiyordu. Sudan şeyler okumayı bir yana bıraktım, dedikodulardan, hava cıva konuşmalardan kaçtım ve her türlü eğlenceden uzaklaştım. Annem karşı çıkmasa, cumartesi sabahları tenis oynamaktan da vazgeçecektim. Yemeğe otururken bile yanımdan kitap eksik olmazdı; ya bir Yunanca fiil çekimini öğrenmeye, ya da bir matematik problemini çözmeye çalışırdım. Babam, buna sinirlenirdi, ben yine de direttim. Sonunda, babam istemeye istemeye göz yummak zorunda kaldı bu duruma. Annemin kabul günlerinde salona ayağımı atmazdım. Annem bazen iyiden iyiye öfkelenirdi. Ben de istemeyerek de olsa, konukların yanına çıkmak zorunda kalırdım. O zaman da, sandalyenin ucuna ilişir, bir yandan dişlerimi gıcırdatır, bir yandan da öylesine somurturdum ki, sonunda annem beni odama göndermekten başka çıkar yol bulamazdı. Derbederliğime, suskunluğuma, kabalığıma hem evdekiler, hem arkadaşlarım şaşıyordu. Kısa sürede, bir uygarsızlık örneği olmakla suçlamaya başladılar beni.

Hiç kuşkusuz bu tutumun başlıca nedenlerinden biri, çevremdekilere olan güvenikliğimdi. Annemle babam beni beğenmiyorlardı; ben de inadıma hoşa gitmeyecek şeyler yapıyordum. Annem, beni kötü giydiriyordu; babam da boyuna kötü giyiniyorum diye söyleniyordu; salla-

pati, şapşal giysilerle dolaşmaya başladım. Onlar beni anlamak için en ufak bir çaba göstermiyorlardı; ben de suskunluğa ve tuhaf davranışlara kaptırdım kendimi. Çevremdekilerin kıramayacağı bir kabuğa gömülmek, onlardan kopmak istiyordum. Bir yandan da sıkıntıya katlanamıyordum. Oluşumum, yalnızbğa, suskunluğa yatkın değildi. Çevreden kopukluğumu dirençle sürdürerek, bunu bir yaşam biçimi haline getirdim; tüm zevklerden uzak, bir keşiş gibi yaşamaya başladım. Gün günden tekdüze bir yaşantıyı sürüklemek yerine, kararlı bir yüzle, gözle görülmez bir hedefe yönelik, dirençli bir suskunluğa gömüldüm. Tükenesiye dek çalışıyor ve bitkin düşünce, doygunluk duyuyordum. Aşırılıklarının olumlu bir anlamı da vardı. Uzun süredir, günlük yaşantının o ürkütücü aleladeliğinden sıyrılmaya niyetliydim; Garric'in örnekledği yaşam, bu silik umudu kesin bir kararlılığa dönüştürdü. Artık sabredemiyordum; daha fazla zaman yitirmeden, kahramanlıklarla dolu doruklara uzanan yola adımımı attım.

Garric'i her görüşümde, kendi kendime içtiğim andı yineliyordum. Thérèse ile Zaza'nın arasına oturur, heyecandan soluğum kesilmiş, Garric'in kapıda görüneceği anı beklerdim. Arkadaşlarımın ona gösterdikleri kayıtsızlık beni şaşırtıyordu. Herkesin yüreğinin çarpıntısı uzaktan duyulacak ölçüde heyecanlanması gerekmiş gibi geliyordu bana. Zaza'nın hayranlığı, Garric'in geciktmesine kızmasını önlemiyordu. Bir gün kara tahtaya, "Zamanında gelmek krallara özgü bir nezakettir" diye yazdı. Garric sınıfa girer, yerine oturur, bacak bacak üstüne atardı. Pantolonunun paçasından mor çorap bağları görünürdü. Zaza, böylesine rahat davranışlara kesinlikle karşıydı. Zaza'nın böyle ufak tefek şeyler üzerinde durmasını anlayamıyordum; bir yandan da seviniyordum buna. Bir başkasının da, kahramanımın her sözüne, her gülümseyişine benim kadar içten hayranlık duymasına dayanamazdım yoksa. Garric'le ilgili her şeyi bilmek istiyordum. Çocukluğumdaki din derslerinde, bana bir çeşit kendinden geçip düşlemeyi, düşünmeyi öğretmişlerdi; bundan yararlanarak Garric'in sık sık kullandığı deyimle "iç görünümünün" nasıl olabileceğini kurgulamaya çalıştım. Ancak, bu kurguma yardımcı olabilecek pek az şey biliyordum onun hakkında, sadece sınıfta verdiği dersler, bir de *La Revue des Jeunes* dergisine yazdığı oldukça çalakalem yazılar. Üstelik elimdeki bu bilgilerden en iyi ne şekilde yararlana-

cağımı bilemeyecek kadar da toydum daha. Garric'in sürekli söz ettiği bir yazar vardı: Péguy. Kimdi bu? Sonra bir başka gün, nerdeyse öfkeli bir tonda adım andığı ve anarken de, bu tutumundan özür dilercesine gülümseyerek söylediği Gide kimdi? Garric, dersten sonra Madam Lambert'in çalışma odasına giderdi; neler konuşurlardı. Günün birinde, Garric'le sanki onunla eşit düzeyde birisi imişçesine konuşabilecek miydim? Arada bir bu düşünceler içinde kendimi kaybederdim. "Hellé, senin gibi kızlar, kahramanlara eş olmak için yaratılmışlardır." Bir gün Saint-Sulpice alanından geçerken, birden bu sözü anımsadım. Bu yağmurlu akşama yansıyan çocukluğumun bu anısı, Marcelle Tinayre'nin bu kehaneti, acaba benim geleceğimin bir sezgisi miydi? Başlangıçta, zengin, umursamaz, yaşamın tadını çıkaran genç bir şaire vurulmuş olan Hellé, sonunda kendinden çok yaşlı, erdemli ve soylu bir misyonerle evlenmişti. Bugün ben de, Garric'in üstünlüklerinin Jacques'ın çekiciliğini geride bıraktığını görüyordum; acaba aradığım erkeğe rastlamış mıydım? Bunu düşünmeye bile cesaret edemiyordum. Garric'i evli düşünmek, bir bakıma şaşırtıcı, ürkütücü geliyordu. Benim bütün dileğim, onun yaşamında ufacık bir yerim olmasıydı. Garric'in yaptıklarını beğenmesi için var gücümle çalışmaya koyuldum. Başardım da sonunda. Ronsard üzerindeki bir incelemem, *Hélène'e Soneler*'i eleştirmem ve d'Alembert hakkında hazırladığım bir konuşma, Garric'in övgülerini kazandırdı bana. Zaza sınıfın ikincisi oldu, ben birincisi. Garric, yaz dönemi başında edebiyat sınavlarına girmemize karar verdi.

Garric'e duyduğum hayranlığın nasıl tutkulu bir oluşuma vardığını bilmemekle beraber, Zaza, bu duygumun aşırılığını sezinlemişti. Zaza boyuna çalışıyor; partilere, tiyatrolara pek az gidiyor ve zamanının büyük bir bölümünü ailesine ayırıyordu. Zaza hiç değişmiyordu. Benim körü körüne bir ateşlilikle yöneldiğim çağrıyı o duymamıştı hiç. Zaza'yı oldukça az görüyordum. Zaza, Basque'ta geçirdiği Noel tatilinden sonra, tuhaf bir duygusallığa girdi. Dersleri eskisi gibi düzenli izliyordu; ne var ki, gözlerinde bir buğu oluşuyordu sürekli; eskisi gibi gülmez, konuşmaz olmuştu. Yaşamına kayıtsızdı. Benim, kendi varlığıma duyduğum ilgi, onda hiçbir şekilde yansımıyordu. Bir gün, "Tek isteğim uykuya dalmak ve bir daha hiç uyanmamak" dedi bana. Bu söze pek önem ver-

medim. Zaza, sık sık karamsarlık bunalımlarına düşerdi. Bu kez söylediklerini de gelecekten ürkmesine bağladım. Bu yüksek öğrenim yılı, Zaza için kaçınılmaz olanı geçici bir süre ertelemek demekti. Asıl korktuğu gelecek, ağır ağır yaklaşmaktaydı ve ola ki Zaza, buna karşı koyacak gücü bulamıyordu kendinde. Yazgısına boyun da eğmiyordu. Bu yüzden de, uykuda endişelerden, korkulardan kaçmayı, kurtulmayı arıyordu. Kendi kendime, Zaza'yı yenilgiyi kabul etmekle suçladım. Bu tutumun, bireysellikten, sorumluluktan vazgeçmek olduğu kanısındaydım. Zaza ise, benim iyimserliğimi, kendimi yerleşik düzene kolayca uydurabilmemin bir kanıtı olarak yorumluyordu. İkimiz de yaşamdan kopuktuk: Zaza, umutsuzluğu yüzünden kopmuştu; bense, çılgın iyimserliğim yüzünden. Kişisel yalnızlıklarımız, bizi birbirimize yaklaştırmaya yetmiyor; tam tersine belirsiz bir güvensizlik duyuyorduk birbirimize karşı. Giderek, birbirimize söyleyecek pek az sözümüz kaldı.

O yıl, kardeşim çok mutluydu. İyi derece ile okulu bitirmek üzereydi. Cours Désir'dekiler, onunla gururlanıyor, gülümsemelerle Poupette'i destekliyorlardı. Çok sevdiği yeni bir arkadaşı vardı. Benim varlığımla yokluğum onun için eski önemini yitirmişti ve kısa bir süre sonra Poupette'in de şirin, sessiz, orta sınıftan bir kız olacağına inanıyordum. Annemle babam, büyük bir güvenle "Poupette'e bak, işte o koca bulacak" diyorlardı. Onu hâlâ seviyordum; ne var ki, daha çocuktu; onunla hiçbir şey konuşamazdım.

Bana yardım etme olasılığı bulunan bir tek kişi vardı: Jacques. O gece onun için döktüğüm gözyaşlarına acıyordum şimdi; hayır, sevmiyordum onu. Eğer sevdiğim biri var idiyse, bu Jacques değildi. Ancak, onun dostluğuna muhtaçtım. Bir akşam onlara yemeğe gitmiştik. Sofraya oturacağımız sırada, oturma odasında iki dakika oyalandık, şurdan burdan söz ettik. Annem, sert bir sesle çağırdı beni. Jacques "Affedersiniz" dedi gülümseyerek, "Charles Maurras'ın *İçsel Müziği*'nden söz ediyorduk sadece..." Çorba zehir oldu bana. Anlamadığım şeylerle artık alay etmediğimi Jacques'a nasıl anlatabilirdim? Bana sevdiği kitaplardan, yeni şiirlerden söz etse, onu büyük bir saygıyla dinlerdim. "*İçsel Müzik*'ten söz ediyorduk sadece..." Bu cümleyi tekrar tekrar mırıldandım kendi kendime. Bir an parlayıp sönen umudun bıraktığı burukluk içinde, bu tümcenin acılığını sindirerek yineledim.

Edebiyat sınavımı pekiyi derece ile verdim. Garric kutladı beni. Madam Lambert, beni çalışma odasına çağırdı; şöyle bir tepeden tırnağa süzerek ölçüp biçti. Sonra, önümde parlak bir gelecek uzandığını söyledi. Birkaç gün sonra, Jacques, bize yemeğe geldi. Gideceğine yakın beni bir köşeye çekti, "Dün Garric'i gördüm; uzun uzadıya senden söz ettik," dedi. Derslerimin nasıl gittiği ile, gelecek için neler tasarladığım ile ilgilendi. Sonra birdenbire, "Yarın arabayla seni alırım, şöyle bir ormana dek uzanırız" dedi. Yüreğim güm güm atmaya başladı! Sonunda Jacques'ın ilgisini çekmeyi başarmıştım! Becermiştim sonunda bu işi! Ertesi sabah bir bahar havası vardı. Her şey güzeldi ve ben, bir arabanın içinde, Jacques'm yanı başında göllerin çevresinde dolanıyordum! Jacques gülerek, "Bak nasıl gazlıyorum!" dedi. Demesiyle burnumu ön cama vurmam bir oldu. Demek bizim yaşımızda bile, çocukluk yapmak, eğlenmek olanağı vardı hâlâ. Çocukluğumuzu andık: Châteauvillain'den, *Temel Astronomi*'den, Koca Charlie'den ve Jacques'a topladığım boş teneke kutularından söz ettik. "Pek yazık, sana bayağı eziyet etmişim" diye güldü Jacques. Ona, çektiğim güçlüklerden, beni uğraştıran sorunlardan söz etmeye çalıştım; ben konuşurken, o ağır ağır, ciddi bir tavırla başım sallıyordu. Saat on bir dolaylarında, beni Boulard sokağındaki tenis kortuna bırakırken, çapkın çapkın gülümseyerek, "Biliyor musun" dedi, "*yüksek öğrenim yapsa* bile, bir kız şık ve zarif olabiliyor demek." Genç kızlar, delikanlılar; şık ve zarif genç kızlarla delikanlılar — bunların arasında sayılmak en yüksek noktaya erişmek demekti. Tenis kortuna utkulu bir tavırla girdim. Bana bir şeyler olmuştu. Bir şeyler başlamıştı. "Boulogne Ormanları'nda şöyle bir tur attım" diye böbürlendim arkadaşlarıma, Bu gezintiyi öylesine cıvıl cıvıl, öylesine birbirini tutmaz sözlerle anlattım ki, Zaza kuşkulu kuşkulu baktı bana, "Sana ne oluyor bu sabah?" diye sordu. Mutluydum.

Ertesi hafta Jacques bize geldiğinde, annemler evde yoktu. Annemler olmadığı zamanlar, Jacques birkaç dakika kalır, kardeşim ve benimle biraz şakalaştıktan sonra giderdi. Oysa bu kez, kaldı. Cocteau'nun bir şiirini okudu; neler okumam gerektiği konusunda bana öğüt verdi. Daha hiç duymadığım bir yığın ad sıraladı ve bu arada, eğer aklımda yanlış kalmadıysa, *Le Grand Mole* diye bir romandan özellikle söz etti. Giderken de, "Yarın uğra da, sana birkaç kitap vereyim" dedi.

Oniara gittiğimde, kapıyı emektar Elise açtı. "Jacques evde değil; sana bir şeyler bıraktı, odasından alıver." dedi. Jacques bir pusula bırakmıştı: "Bağışla beni, Sim'cik. Bu kitapları bırakıyorum sana." Masanın üzerinde, yeni kaynamış reçeller kadar taze ve canlı renkli karton kapakları olan bir düzine kitap vardı: Fıstık yeşili bir Montherland, çilek pembesi bir Cocteau, limon sarısı bir Barrés, kırmızı yazılı kar beyaz Claudel ve Valéry. Kitapların adını tekrar tekrar okudum. *Potomak* (Cocteau), *Les Nourritures Terrestres* (Gide), *L'Annonce fait à Marie* (Claudel), *Le Paradis á l'ombre des épées, Du Sang, de la volupté et de la Mort* (Montherland). Bunların çoğu, daha önceden bildiğim kitaplardı, ne var ki bu kez işler başkaydı: Bu kitapların bana olağanüstü bir açıklık getireceğini umuyordum. Hatta kitapları açtığım ve bildik sözlerle karşılaştığım zaman şaşırdım bile diyebilirim.

Kitaplar, düş kırıklığına uğratmadılar beni. Kendimden geçtim, sarhoş oldum, kitaplara gömüldüm. Daha önce sözünü ettiğim birkaçı dışında, edebiyat yapıtlarını, beni kişisel olarak ilgilendirmeyen, fakat bazen hayranlıkla, bazen öylesine sıradan bir ilgiyle incelenmesi gereken tarihsel anıtlar gibi görürdüm. Oysa şimdi, soluğunu algıladığım, yüreğinin atışını duyduğum kişiler, sanki ağızlarını kulağıma yaklaştırmışlar, benimle konuşuyorlarmış gibiydi. Bu, sadece onlarla benim aramda bir şeydi. Hiçbir zaman sözlere dökemediğim fakat derinden duyduğum isteklere, duygulara, başkaldırılara, canlı bir anlatım kazandırıyorlardı. Sainte-Geneviéve kitaplığında dişe dokunur ne varsa elden geçirdim. Alnım yanarak, beynim tutuşarak, yüreğim çarparak Gide'i, Claudel'i, Jammes'i okudum. Jacques'ın evdeki kitaplığında okunmadık kitap bırakmadım. Adrienne Monnier'in ev dokuması, uzun, gri elbiselerle üyeleri karşıladığı "Maison des Amis del Livres" kitaplığına üye oldum. Okumaya öylesine doyamıyordum ki, kitaplığın bir-seferde-iki-kitap kuralına uymak zor geliyordu bana. Çantama gizlice beş altı kitap tıkıveriyordum. İşin asıl zor yanı, bu kitapları yeniden yerlerine koymaktı. Ve korkarım, bunların tümünü geri vermedim. Hava güzel olduğu günler, Luxembourg Parkı'na gider, orada oturup okurdum. Güneşin altında yıkanan havuzların çevresinde dolanarak, kendimden geçmişçesine, beğendiğim sözleri yinelerdim. Çoğu kez de, evden

birkaç adım ötede, bana sessizlik içinde okuma olanağı veren Katolik Enstitüsü'nün okuma odasına girerdim. Jacques'ın bütün kitaplardan üstün tuttuğu, adı *Le Grand Mole* değil de *Le Grand Meaulnes* olan romanı, işte o kitaplıkta, uzun giysili din öğrencileri arasında, siyah bir masada oturup okudum. Okumak, bir zamanlar dua etmenin kazandırdığı boşalımı sağlıyordu bana. Edebiyat, yaşamımda eskiden dinin tuttuğu yeri aldı. Beni tamamen kapsadı, tüm yaşamımı değiştirdi. Sevdiğim kitaplar, öğüt ve destek bulduğum birer kutsal kitap niteliğine büründüler. O kitaplardan uzun bölümler kopya ettim. Yeni yeni ilahiler, dualar, sureler, özdeyişler ezberledim ve yaşamımın her döneminde bu kutsal metinleri okumakla kutsadım. Duygularım, gözyaşlarım ve isteklerim, bu yüzden en az eskisi kadar içtendi. Sözler ve uyaklar, dizeler ve satırlar, düzmece düşlere yardımcı olmaktan öte, hiç kimselere sözünü edemediğim ruhsal serüvenleri suskunluktan kurtaran birer araçtılar. Bu sözler, bu dizeler, benimle, başka bir yerlerde yaşayan ikiz ruhlar arasında bir bağlantı kuruyorlardı. Kendi ufacık yaşantımı sürdürmek yerine, bir büyük tinsel destanı paylaşıyor, ona katılıyordum. Aylarca kitaplardan baş kaldırmadım. Bana yakın tek gerçeklik kitaplardı.

Annemle babam, kitaplara kötü kötü bakıyorlardı. Annem, kitapları sınıflandırıyor; ciddi kitaplar ve romanlar diye ayırıyordu. Romanlara, günah olmasa bile, en azından saçma ve boş bir eğlence diye bakıyor ve Bulûcistan coğrafyası, Lamballe Prensesinin yaşam öyküsü, su yılanlarının yaşayışları, kadın ruhu ya da piramitlerin gizi yerine Mauriac, Radiguet, Giraudoux, Larbaud ve Proust okumamı büyük bir zaman yitimi olarak niteliyordu. En beğendiğim yazarların kitaplarına şöyle bir göz atan babam ise, bunların özentili, ağdalı, sapık, yoz ve ahlaksız olduğunu söyledi. Bunları, hele hele Marcel Arland'ın *Etienne*'ini bana verdiği için Jacques'a kızdı. Annemle babam, artık okuduğum kitapları sansürden geçiremiyorlardı; ancak, ikide bir bu yüzden gürültü kopanıyorlardı. Bu saldırılardan bıkmıştım artık. Aramızda sürüp giden çatışma, iyiden iyiye alevlenmeye başlıyordu.

*
* *

Çocukluğum ve ilk genç kızlık dönemim oldukça düzenli, fırtınasız geçmişti. Yıldan yıla, kendime daha bir güven duyuyordum. Oysa şimdi, yaşamımın dalgasız akışında kesin bir kopma var gibiydi. Cours Désir'i, Abbé'yi, okul arkadaşlarımı anımsıyordum; sadece kendime baktığım zaman, o serinkanlı, suskun, sakin kızı göremiyordum artık. Oysa daha birkaç ay önce, bu tanıma uygun bir yaşamım vardı. Şimdi çevremden çok düşüncelerimle ilgileniyordum. Özel bir günce tutmaya başladım. İlk sayfaya da, "Bu sayfaları bir okuyan çıkarsa, kim olursa olsun, hiçbir zaman bağışlamayacağım. Bunları okumak ucuz ve çirkin bir şey olur. Sözlerimdeki gülünç azametе karşın, yine de bu uyarıyı göz önünde tutmanızı rica ederim" diye yazdım. Bunu yazdıktan başka, güncemi kaçamak bakışlardan korumak için büyük titizlik gösteriyordum. Bu deftere en sevdiğim kitaplardan bölümler kopya eder; özeleştiriler yapar, kendi kendimle söyleşileri aktarırdım. Özeleştirilerimin sonucunda kendimde gördüğüm değişmelerden, gelişmelerden dolayı da kendimi kutlardım. Bu değişimler neydi? Güncemden kesin, belirgin bir şey anlamak olanaksız. Pek çok şeyi es geçmişim ve o zamanlar olayları gerçek oluşumları içinde değerlendirememişim. Yine de, güncemi bugün okuduğumda birkaç sivri nokta çıkıyor ortaya.

"Yalnızım. Her zaman yalnızdır insan. Her zaman yalnız olacağım." Güncemde baştan başa bu sözlerin tekrarlanmış olduğunu görüyorum. Fakat bu söze hiçbir zaman yürekten inanmadım. Bazen gururla kendi kendime, "Ben başkaları gibi değilim" der ve bu herkesten farklı oluşumda, bir gün herkesin kabul edeceği bir doğal üstünlük bulurdum. Başkaldırmak denmezdi benimkine; birisi olmak, bir şeyler yapmak, sürekli ilerlemek ve yükselmek; çocukluğumdan bu yana olduğu gibi hep gelişim içinde olmaktı dileğim. Bu yüzden de, içinde bulunduğum günlük tekdüze yaşantıdan kurtulmalıydım. Ne var ki, burjuva bayağılığından, kendi sınıfımdan kopmadan da sıyrılma olanağı olduğuna inanıyordum. Sınıfımın evrensel değerlere bağlılığını içten bir bağlılık sanıyordum. Gelenekleri, töreleri, önyargıları ve tüm dinsel ve siyasal tek taraflılıkları, mantık, güzellik, iyilik ve gelişim ışığında aşabileceğimi, giderek ortadan kaldırabileceğimi düşünürdüm. İnsanlığı onurlandıracak bir yapıt yazarak kendime bir yer yaparsam; tutuculuğu

paramparça etmiş olacak, Matmazel Zanta gibi ben de herkes tarafından benimsenecek ve hayranlıkla çevrilecektim. İşin başından yanılmış olduğumu anladım; çevremdekiler, bana hayranlık duymak şöyle dursun, beni aralarına bile almadılar. Çiçekten çelenkler takmak yerine, toplum dışına ittiler beni. Çok acı duyuyordum. Çünkü insanların benim içinde bulunduğum duruma değil, gelecekteki tutumuma, gelecek günlerime karşı olduklarını farketmiştim. Her zaman toplumdışına itilecektim. İçinde bulunduğum çevreden farklı çevrelerin varlığından haberim yoktu. Şurada burada, aym türdeki insan kitlesinin içinden birkaç birey sivriliyordu; böyle birisini tanımak fırsatı da hiç geçmemişti elime. Bir iki kişiyle dostluk kursam bile, onlar, duymaya başladığım sürgün duygusundan kurtaramazlardı beni. O güne dek, bana hep olduğumdan fazla bir değer yüklemişlerdi. Her davranışım, her sözüm ilgiyle karşılanmıştı. Sevilmeyi seviyordum. Önümde uzanan yılların boşluğu, yalnızlığı ürkütüyordu beni.

Gelecekte beni nasıl günlerin beklediğini babam öğretti bana. O güne dek hep onun sevgisine, desteğine, onayına güvenmiştim. Babamın beni bunlardan yoksun bırakması, büyük düş kırıklığına yol açtı. Bu tutum, benim ayağı yerden kesik fikirlerimle babamın asık suratlı kuşkuculuğu arasında uzanan bir koca çığlık gibiydi. Babamın ahlak görüşü, kurumlara saygı duyulmasını gerektiriyordu; bireylere gelince, onların, başlarını dertten uzak tutmak ve yaşamdan alabildiklerince tat almaktan başka bir amaçları olamazdı. Babam, insanın bir ideali olması gerektiğini sık sık tekrarlar ve İtalyanlardan nefret ettiği halde, onların Mussolini'yi bir ideal haline getirmelerine hayranlık duyardı. Ancak, benim idealimin ne olması gerektiği konusunda herhangi bir fikir ileri sürmezdi. Zaten benim için bu kadar aşırı bir şey yapmasını da beklemezdim. Onun yaşını ve içinde bulunduğu ortamın koşullarını göz önünde tutarak, tutumunun doğal olduğu kanısına vardım. Onun da beni anlayabileceğini umuyordum. Uluslar Birliği, Radikal Koalisyon, Merakeş Savaşı gibi pek çok konuda, kendime özgü görüşlerim yoktu; babam ne derse onları benimsiyordum. Anlaşmadığımız noktalar, başlangıçta öylesine önemsiz görünüyordu ki, aykırılıklarımızı uzlaştırmak için hiçbir çaba göstermedim.

Babam, Anatole France'a, yüzyılın en büyük yazarı gözüyle bakardı. Yaz tatilinin sonuna dek, bana *Kırmızı Zambak* ile *Tanrılar Susamışlardı*'yı okutturdu. Bunları pek fazla beğenmedim. Babam diretti; bu kez de doğum günü armağanı olarak dört ciltlik *Edebiyat Yaşamı*'nı verdi bana. France'ın, her şeyin amacını ve kökenini hazza bağlayan görüşü, sinirlendiriyordu beni. Sanatta aradığı tek şey, bencil isteklerin doyumuydu. İnsan ne kadar alçalabiliyordu; France hakkında böyle düşünüyor; babamın birer sanat yapıtı olarak nitelediği Maupassant'ın romanlarındaki yavanlıktan tiksiniyordum. Babama, bu görüşlerimi nezaket çerçevesi içinde anlattım; dediklerimi yanlış anladı. Beğenilerimin pek çok şeyi ittiğinin farkındaydı. Bazı geleneklere cephe aldığım zaman, babam daha da çok sinirlendi. Yılda birkaç kez, şu ya da bu kuzenin evinde tüm aileyi bir araya toplayan yemeklere isteye isteye katılırdım. Sadece kişisel duygular önemlidir, rastlantısal kan bağlarının önemi yoktur iddiasındaydım. Oysa babam, aile töresinin sürmesinden yanaydı ve benim duygusuz olduğumu düşünmeye başladı. Babamın evlilik kavramını benimseyemiyordum. Babam, Mabille ailesi kadar tutucu değildi, evlilikte aşkın önemli bir yeri olduğunu kabul ederdi. Ne var ki, ben aşkı dostluktan ayıramıyordum. Babamsa, bu iki duygunun ortak yönünü göremiyordu bir türlü. Çiftlerden birinin ötekine "ihanet etmesini" kabul edemiyordum; eğer anlaşamıyorlarsa, ayrılmalıydılar. Babamın, kocanın evlilik düzenini bozmasını olağan karşılaması beni şaşırtıyordu. Siyasal haklar için de diretecek denli koyu bir kadın hakları savunucusu değildim; kadınların oy hakkı olmuş olmamış, zerrece umurumda değildi. Ancak, bence erkek ve kadın, insan olarak eşit sayılmalıydılar; kadınların da erkeklerin de eşit haklara ve ayrıcalıklara sahip olmasından yanaydım. Babamın "saçı uzun"lara karşı tutumu beni çok incitiyordu. Bütün olarak alındığında, burjuva aşklarının ve ihanetlerinin hafifmeşrepliği, anlamsızlığı midemi bulandırıyordu. Gaston amcam, kız kardeşimi, bir kuzenimizi ve beni, *Büyük Aşkla* adlı, açık saçıklıkla ilgisi olmayan bir operete götürdü. Eve döndüğümüzde, oyundan nasıl iğrendiğimi, annemleri şaşırtan bir heyecanla anlattım. Oysa, Gide ve Prost'u, gözümü bile kırpmadan okuyabiliyordum. Cinsel ahlak konusundaki geçerli görüşler, hem hoşgörücü, hem alabildiğine kısıtlayıcı nitelikleriyle şaşkına çeviriyordu beni. Bir gazetede, kürtajın suç

olduğunu okuduğum zaman şaşırdım; insanın kendi gövdesi içinde olup bitenler, kendinden başkasını ilgilendiremezdi. Hiçbir fikir, hiçbir tartışma, beni bu görüşümden caydıramazdı.

Kısa sürede uyuşmazlıklarımız iyiden iyiye su yüzüne çıktı. Babam, hoşgörü göstermeye eğilimli olsaydı, onu olduğu gibi kabul edecektim. Oysa, ben henüz hiçbir şey değildim, ne olacağıma karar vermeye çalışıyordum. Babamın görüşlerinden ayrı fikirlerim ve görüşlerim olması, babamda, bile bile ona karşı çıkıyormuşum izlenimi uyandırıyordu. Öte yandan da, babam, benim dolu dizgin yokuş aşağı tuttuğum yolu, benden çok daha açık seçik görebiliyordu. *Seçkinler sınıfını* belirleyen tüm hiyerarşileri, tüm kuralları, tüm değerleri yadsıyordum. Bu sınıfa karşı eleştirici tutumumun, sadece onu eski zamanların anlamsız, boş kalıtımlarından kurtarmaya yardım etmek olması gerektiği düşüncesindeydim. Aslında bu görüşüm, seçkinler tabakasının ortadan kaldırılmasını gerektiriyordu. Bence sadece ve sadece birey önemli, birey gerçekti. Sonunda, kaçınılmaz bir biçimde bir bütün olarak toplumu, kendi sınıfıma yeğ tutmak zorunda kalacaktım. Her şey bir yana, ilk ateşi açan bendim. Ne var ki, bunun farkında değildim ve babamla sınıfımdan olan diğer kişilerin beni neden yargıladıklarını anlayamıyordum. Kapana kısılmıştım; burjuvazi, kendi çıkarlarının, bir bütün olarak insanlığın çıkarlarıyla sıkı ilintileri olduğuna inandırmıştı beni. Sanıyordum ki, herkes için geçerli olacak gerçekleri aramamda, benim kendi sınıfım bana destek ve yardımcı olacaktır. Oysa ben, niyetimi belirgin olarak ortaya koyduğum zaman, içinden geldiğim sınıf, bana silahını çekmişti. Kendimi, "el değmemiş doğada yükselen bir hıçkırığa" benzetiyordum. Beni kim, ya da ne yanlış yola sürüklemişti? Neden? Ve nasıl? Nedeni ne olursa olsun, bir adaletsizliğin, bir haksızlığın kurbanıydım ve giderek öfkem, kesin, belirgin bir başkaldırıya dönüştü.

Kimse beni olduğum gibi kabul etmek istemiyor; kimse beni sevmiyordu. Herkesin beni bir yana itişini dengelemeye yetecek kadar kendi kendimi seveceğim diye düşünüyordum. Eskiden, kendimden oldukça hoşnuttum; ne var ki, özümü tanımak için pek büyük bir çaba göstermemiştim. Şimdiden sonra, diyordum, kendi dışıma çıkıp, dışardan gözlemleyeceğim benliğimi. Güncemde kendimle söyleşiler

uzun sayfalar tutuyordu. Yeniliği, değişikliği beni şaşkına döndüren bir dünyaya adım atıyordum. Can sıkıntısı ile melankoli arasında, duygusuzlukla soğukkanlılık arasında ayrım yapmayı öğrendim. Yüreğin duraksamalarını, kendinden geçmelerini, tutkularını, büyük yadsımalardaki yüceliği ve umudun alttan alta yükselen mırıltısını öğrendim. Dağların uzak maviliği ardında yitip giden bulutları seyrettiğim akşamlarda olduğu gibi, kendimi kaybetmelere, dağıtmalara vurdum. Seyredilen de bendim, seyreden de. Ancak kendimle ve kendim için varolabiliyordum. Böylesine yalnız, böylesine yüce tatlara varmamı sağlayan, sürgünüme, itilmişliğime şükran duyuyordum. Bu tatları hiç duymamış olanlara acıyor, küçümsüyordum onları. Ve bugüne dek, bunları tatmadan nasıl yaşayabilmişim diye kendime şaşıyordum.

Bu arada, insanlığa yararlı olma kararında da direniyordum hâlâ. Güncemde Renan'a çatıyordum boyuna. Bir büyük adamın, kendi oluşumu içinde bir amaç olmasına karşı çıkıyor; ancak insanlığın ortak ahlaki ve düşünsel düzeyinin yükselmesine katkıda bulunursa, kendi varlığını kanıtlamış olacağını ileri sürüyordum. Aldığım Katolik terbiyesi, ne denli aşağılık olursa olsun, insanları hiçe saymamak gerektiğini öğretmişti bana. Herkes, sonsuz varlık diye adlandırdığım oluşumların bütünleme hakkına sahip olmalıydı. İzleyeceğim yol kesinlikle belirlenmişti: başkalarının yaşamasına yardımcı olabilecek bir sanat yapıtında kendimi bütünleyecek, geliştirecek ve anlatıma ulaştıracaktım.

O sırada geçirmekte olduğum yalnızlığı dile getirmem gerektiğini düşündüm. Nisanda romanın ilk sayfalarını döşendim. Eliana adını verdiğim kişide, kuzenlerimle parkta dolaşmalarımı, gezintilerimi sözlere aktardım. Yerden bir ağustos böceği alıyordum, kuzenlerim "Biz de bakalım! Biz de bakalım!" diye bağırışıyorlardı. Çevremi sarıyorlardı; ben ellerinden kurtulup, ağustos böceğini, kıskançlıkla avucumda gizleyerek kaçıyordum. Onlar da arkamdan. Solukları kesiliyor, yürekleri güm güm atmaya başlıyordu. İzimi kaybettirene kadar, ormanın derinliklerine dalıyor, sonra, sessiz sessiz ağlamaya koyuluyordum. Gözlerimi kurulayıp, kendi kendime "Kimse bilmeyecek" diye mırıldanıyordum. Ağır ağır dönüyordum eve. "Yaşamda tek sahip olduğu şeyi, yumruklara, tatlı sözlere karşı koruyacak ve yumruğunu her zaman sıkacak kadar güçlü buluyordu kendini."

Bu küçük hikâye, artık tutkulaşmaya başlamış olan korkumu dile getiriyordu: Kendimi başkalarına karşı nasıl savunmalı? Çünkü, anneler bir yandan bana cephe alıyorlar, öte yandan da, onlara güvenmemi, her şeyimi anlatmamı, gizli kapaklı hiçbir şeyimin olmamasını istiyorlardı. Annem, anneannemin ona soğuk davranmasından, uzak durmasından sık sık yakınırdı bana. Kendisinin, kızlarıyla dost, arkadaş olmak istediğini söyler dururdu. Ama benimle kadın kadına konuşur gibi nasıl konuşacaktı? Onun gözünde ben, ölümcül tehlikelere açık bir ruhtum. Bu beladan kurtarılmam gerekti onca. Bir nesneydim ben, bir kadın değil. Bu kanıtlarının sarsılmazlığı, annemi en ufak hoşgörülerden, bana ayrıcalık tanımaktan uzaklaştırıyordu. Bana sorular sorduğu zaman, amacı, ortak bir temel üzerinde görüş birliğine varmamızı sağlamak, beni anlamak değildi. Doğrudan doğruya sorguya çekiyordu beni. Bana ne zaman bir soru soracak olsa, sanki anahtar deliğinden beni gözlüyormuş gibi bir duyguya kapılırdım. Artık benden kesinlikle umudunu kesmiş olması, benim bir istiridye gibi kabuğuma çekilmeme yol açıyordu. Bu durum annemi büsbütün öfkelendiriyor; direncimi kırmak için beni daha da koyu bir yalnızlığa itiyordu. Oysa bu tutumu direncime güç katmaktan başka bir şeye yaramıyordu. "Simone aklından geçenleri söylemektense, dilini koparmayı yeğ tutar" diye yakınıyordu. Doğruydu söyledikleri. İnatla susuyordum. Tartışmadan vazgeçmiştim artık; babamla bile doğru dürüst konuşmaz olmuştum. Babamın düşünce tarzını değiştirmek için hiçbir olanağım yoktu. Onu fikirlerinden döndürmek, kafamı taş duvara vurmak gibi bir şeydi. Babam da annem gibi, kesinlikle benim hakkımda bir yargıya varmış; hatta annemin tutumundan daha da beter bir biçimde, izlediğim yolun yanlışlığından bile söz etmez olmuştu. Babamın tek yaptığı, her davranışımda bir kusur bulmaktan öteye geçmiyordu artık. Aramızda geçen en havadan sudan konuşmalar bile, çeşitli tuzaklarla doluydu. Annemle babam, sözlerimi kendi görüşlerine göre, işlerine geldiği gibi yorumluyorlar ve benim aklımdan geçenlerle uzaktan yakından ilgisi olmayan anlamlar yüklüyorlardı. Oldum olası dilin gaddarlığına karşıydım; hele bu durumda. Barrès'nin ünlü tümcesini tekrarlamaktan kendimi alamıyordum: "Amansız oynaklıkları, karmaşık ruhlarımızı zedelediği sürece sözlere ne gerek?" Ağzımı her açışımda, annemle babamın bana karşı kullanacakları bir

koz vermiş oluyordum ellerine. O zaman da, yıllardır kaçıp kurtulmaya çalıştığım bir dünyaya gömülüyordum yeniden. Bu dünyada her şeyin, hiçbir yanılgı olanağı olmaksızın, bir adı, bir tanımı, bir yeri ve herkesçe kabullenilmiş bir işlevi vardı. Bu dünyada aşk ve nefret, iyi ve kötü, akla kara gibi kesin çizgilerle ayrılmıştı. Bu dünyada her şey, oluşumundan başlayarak sınıflandırılıyor, saptanıyor, formüllere bağlanıyor ve dönüşü olmaz bir biçimde yargılanıyordu. Bu köşeli dünyanın yalın çizgilerini affetmez bir tekdüzelikle aydınlatan ışığa, kuşkunun gölgesi hiç mi hiç düşmüyordu. Dilimi tutmayı yeğliyordum. Annemlerin tutumuna karşı bu da bir işe yaramıyordu. Bu sefer de beni nankörlükle suçluyorlardı. Babamın sandığı kadar duygusuz değildim; bunlar beni yıkıyordu. Geceleri yastığıma kapanıp hıçkırıklara gömülüyordum. Bazen onların önünde bile ağlamamı tutamıyordum. Buna büsbütün sinirleniyorlar ve nankörlüğümü daha çok başıma kakıyorlardı. Olduğumdan başka görünmeye, yalanlar söylemeye, aşağıdan almaya başladım. Bunları istemeye istemeye yapıyordum; kendi kendime ihanet ediyormuşum gibi geliyordu. "Hakikati, yalnızca hakikati söylemeye ve hakikatten başka bir şey söylememeye" karar verdim. Böylelikle, hem gizli kapaklılığı ortadan kaldırmış olacaktım, hem de kendi inanışlarıma, fikirlerime ihanet etmeyecektim. Meğer pek akıllıca bir davranış değilmiş bu; çünkü, söylediklerim, annemlerin kuşkulu bakışlarını gidermediği gibi, onları sinirden çılgına döndürmekten başka bir işe de yaramadı. Aslı aranırsa, bu sorunun olasılı bir çözümü yoktu. Köşeye kıstırılmıştım. Annemler ne söylediklerime dayanabiliyorlardı, ne de suskunluğuma. Her şeyi göze alıp da, onlara bazı açıklamalar yaptığım zaman ise, şaşkına dönüyorlardı. Annem, "Sen yaşamı tümüyle yanlış açıdan görüyorsun, yaşam, senin sandığın kadar karmaşık değil" diyordu. Kabuğuma çekildiğim zaman ise, babam beni duygusuzlukla suçluyor; bende sadece beyin olduğunu, yürek olmadığını söylüyordu. Beni yabancı ülkelere göndermeye kalktılar; bu konuda her önlerine gelenden akıl danıştılar; bir kargaşa, bir tedirginliktir başladı. Suçlanmaktan, alay edilmekten, anlaşılmamaktan korkmuyormuş gibi yaparak kendimi savunmaya çalıştım. Çevredekilerin, benim hakkımda düşündükleri, ister doğru olsun ister yanlış, beni ilgilendirmiyordu. Bu kayıtsızlığa vardığım zaman, içimden gülmek gelmese bile gülebiliyor ve her denileni,

karşı çıkmadan kabul edebiliyordum. Ne var ki, o zaman da, benliğimden kopmuş oluyordum. Aynanın karşısına geçer, *onların* gördükleri insana bakardım; bu, *ben* değildim. Aynadaki ben değildim; hiçbir yerde yoktum ben. Kendimi yeniden nasıl bulacaktım? Yanlış yoldaydım. Büyük bir çöküntüyle, "Yaşam kocaman bir yalan" diyordum kendi kendime. Genel olarak, yalan söylemeye karşı değildim; ancak, sürekli maske değiştirmek, tüketici, yıpratıcı oluyordu. Bazen gücümün *yetmeyeceğini*, teslim olacağımı, ötekiler gibi biri olup çıkacağımı sanıyordum.

Bu fikri çok daha ürkütücü buluyordum; çünkü şimdi ben de onlara düşmanlık duyuyordum. Oysa eskiden, hiçbir zaman onlar gibi olmamaya ant içtiğim günlerde, onlara düşmanlık değil, sadece acıma duyardım. Şimdi ise onlar, beni kendilerinden ayıran ne özelliğim varsa, onları aşağılıyor, en çok değer verdiğim şeyleri küçümsüyorlardı. Acımadan öfkeye yönelen bir dönüşüm başladı bende. Haklı olduklarına nasıl da inanıyorlardı! Fikir değiştirme ya da tartışma olanağı olabileceğini dahi kabul etmek istemiyor; tüm sorunlara gözlerini ve kulaklarını kapatıyorlardı. Dünyayı tanımak ve kendimi bulmak için, onlardan kurtulmam gerekti.

Tam zafere doğru ilerlediğimi düşündüğüm sırada, birdenbire acı ve çetin bir çatışma içinde olduğumu farketmek çok umut kırıcı, çok yıkıcı oldu. Uzun süre kurtulamadığım bir çöküntüye girdim. Bütün bunlar olup biterken, kırılmış onurumu biraz olsun kurtarmama, kitaplar yardımcı oldu. "Aile denen şey, nefret ediyorum senden! Ölü evler ve kapalı kapılardan başka bir şey değilsin sen!" Gide'in *Dünya Nimetleri* adlı kitabının kahramanı bunları söylerken, evdekilerden sıkılmakla, evi yavan, tatsız, renksiz bulmakla kutsal bir davaya hizmet ettiğime bir kez daha inandırıyordu beni. Barrès'nin kitaplarını ilk okuduğumda, "özgür insanın" her zaman "barbarların" öfkesini, nefretini çektiğini öğrendim. Bana düşen görev ise, onlara karşı aynı öfke ve nefreti beslemekti. Böylelikle, amaçsız, anlamsız bir talihsizliği omuzlamıyor; verilmesi gereken bir savaş vermiş oluyordum.

Barrès, Gide, Valéry, Claudel: Yepyeni bir yazarlar kuşağının adayışlarına katıldım ben de. Yaşları benden büyük olan çağdaşlarımın bütün romanlarını, bütün denemelerini, bütün yazılarını yutarcasına okuyordum. Onlarda kendimi bulmam oldukça doğaldı; çünkü aynı tekneye

binmiş gidiyorduk hepimiz. Benim gibi birer burjuva olan bu yazarlar da, huzursuzluk duyuyorlar, bunalıma kapılıyorlar, yerlerinin burası olmadığı duygusuna düşüyorlardı. Savaş, onları sınıfsal ayrımın aşılmaz engellerinden kurtarmadan, kendi oluşumları içindeki güvenlerinden yoksun bırakmıştı. Hepsi de başkaldırmışlardı; ne var ki bu başkaldırı, sadece ailelerine, akrabalarına, geleneklere, törelere yönelikti. Savaş sırasında sürdürmek zorunda kaldıkları "düzmece"lerden bıkmış olarak, artık her şeyle yüzyüze gelmek, her şeyi olduğu gibi yorumlamak ve aka ak, karaya kara demek istiyorlardı. Toplumu alaşağı etmek gibi bir düşünceleri olmadığı için, kendi değerli ruhlarının her anını, en ufak ayrıntısına kadar incelemekle yetiniyor, "Kişinin kendine karşı dürüst olmasını" öğütlüyorlardı. Bu yazarlar, tüm beylik görüşlere, tüm klişelere karşı çıkıyor ve başarısızlığına tanık oldukları büyüklerinden akıl almayı kesinlikle reddediyorlardı. Ancak, büyüklerin aklını reddederken, onun yerine koyacak bir başka şey aramak çabasını da göstermiyorlar; kişinin hiçbir şeyle yetinmemesi gerektiğinde direniyorlardı. Onlarınki, bir çeşit huzursuzluğa, kargaşaya tapınmaktı. Kafası çalışan her genç, bu bunalımın bir peygamberi sayılıyordu. 1925 yılında Paskalyadan önceki büyük perhiz sırasında, Peder Sanson, Notre-Dame'da verdiği vaızda "insan bunalımı"ndan söz etmişti. Yıpranmış, tükenmiş bir ahlak görüşüne karşı duydukları tepkiyle, en gözü kara olanlar, İyinin ve Kötünün varlığından dahi kuşku duyacak kadar ileri gidiyorlardı. Bu gençler Dostoyevski'nin *Ecinniler*'ine hayrandılar. Dostoyevski, bir ilahtı onlar için. Bir kısmı, kibirli, burnu havada bir estetizmi savunuyor, diğerleri immoralizm bayrağı altında toplanıyorlardı.

Ben de tıpkı, çığırından çıkmış bu "iyi aile" çocuklarının durumundaydım. Ben de, sınıfımdan kaçıyordum. Nereye gidecektim? "Aşağı tabaka"nın düzeyine inmek diye bir şey söz konusu olamazdı. İnsan, onları bu aşağılık durumdan kurtarmaya yardımcı olmalıydı. Ne var ki tam o sıralarda günceme aktardığım görüşlerimde, Anatole France'ın yaşamın amacım "haz"da bulan görüşüne duyduğum tepki ile "sinemaları dolduran" işçilerin kaba maddeciliğini birbirine karıştırıyordum. Yeryüzünde havama uygun bir yer bulunabileceğini düşünmediğim için, hiçbir yere yerleşmemek fikrini içten benimsedim. Kendimi "bunalım" görüşüne adadım. Çocukluğumdan beri mutlak içtenliğin peşindeydim.

Çevremdekilerin tümü, yalanlara, yanlışlara karşıydılar; ancak, gerçekleri ustaca örtmekte de büyük titizlik gösterirlerdi. Şimdi içimden geldiği gibi konuşmakta güçlük çekmem, çevremde geçerli olan kalp paraları kullanmaktan tiksinti duymamdan geliyordu. Hiç zaman kaybetmeden immoralizmin ilkelerini benimsedim. Hiç kuşkusuz, insanların öz çıkarlara darbe vurmalarını da, salt haz uğruna herhangi biriyle yatmalarını da hoş görmüyordum. Ne var ki, bu davranışlar keyfi bir nitelik alır, bir umutsuzluğun ve başkaldırının yansıması olur ve de tabii düşsel bir görünüm kazanırsa; akla gelebilecek tüm kötülükleri, cinayetleri, saldırıları sineye çekmeye, benimsemeye hazırdım. Doğru bulunmayanı yapmak, saygıdeğer kişilerle bütün bağlantıları koparmanın en ödünsüz yoluydu.

Boş sözleri, düzmece ahlak öğütlerini ve bunların getirdiği aşırı kolay tesellileri reddetmek: O günlerin edebiyatı, yapıcı bir ahlak sistemi olarak bu yadsımayı öngörüyordu. Bu görüş, bunalımımızı, huzursuzluğumuzu bir tinsel savaşa dönüştürüyordu: Kurtuluşu arıyorduk. Sınıfımızı inkâr etmişsek, bu Mutlak'a yaklaşmayı amaçlayan bir tutumdu. Stanislas Fumet, *Bizim Baudelaire'miz*'de "Günah, Tanrının boş kalan yeridir" diye yazmıştı. Böylelikle, immoralizm sadece toplumu hedef alan bir silah olmaktan çıkıyor, Tanrıya ulaşmanın bir yolu oluyordu. Tanrıya inananlar da, inanmayanlar da bu adı kullanıyorlardı. Bir kısmına göre, Tanrı, ulaşılmaz bir varlık; bir kısmına göre de baş döndürücü bir yokluktu. Bunların arasında bir ayırım yoktu ve ben, Claudel ile Gide'i bir araya getirmekte hiç de zorluk çekmiyordum. Her ikisinde de Tanrı, burjuva dünyasına oranla *öteki* diye tanımlanıyordu ve öteki olan her şey, kutsal bir şeyin belirtisi oluyordu. Nathanael'i tüketen susuzluğun Péguy'ün Jan d'Arc'ının yüreğindeki boşluk gibi, Violaine'in etini dişleyen cüzam gibi olduğunu anlayabiliyordum. İnsanüstü bir adanma ile tüyler ürpertici bir suç arasında pek büyük bir ayrım yoktu. Synge'de Lafcadio'nun kız kardeşini görmüş gibi oluyordum. Önemli olan, kişinin dünyadan kurtulmak için bulabildiği her türlü çareden yararlanmasıydı. İnsan, işte o zaman sonsuzluğa ulaşmış oluyordu.

Ramon Fernandez, Jean Prévost gibi genç yazarlardan ufak bir grup, yeni bir hümanizm anlayışı kurmak için bu mistik yollara sırt çeviriyorlardı. Onlardan yana değildim. Oysa, daha bir yıl önce, Poin-

caré'yi büyük bir coşkunlukla okumuş, yaşadığım için mutluluk duymuştum. Yalnız, hümanizm devrimci nitelik taşımadığı sürece —ki *Nouvelle Revue Française*'de söz konusu edilen insancılığın devrimcilikle ilintisi yoktu— kişinin evrensel olabileceği ve de bunun yanı sıra burjuva kalabileceği görüşünü kapsar. Böylesi bir umudun ise, tuzaktan başka bir şey olmadığını o sıralarda anlamıştım. O günlerden sonra, düşünsel yaşamıma sadece göreli bir değer vermeye başladım; çünkü bu yaşam, saygısını kazanmak istediğim kişilerle uzlaştıramamıştı beni. Dış yargılara karşı koymamı sağlayacak bir üstün koruyucu buldum: "Kendi öz benliğime" sığındım ve tüm varlığımı buna bağlamaya karar verdim.

Bendeki bu tutum değişikliği, geleceğe bir başka gözle bakmama yol açtı: On beşimdeyken "Mutlu, olumlu, verimli, ünle dolu bir yaşamım olacak" diyordum. Sonunda, sadece olumlu ve verimli bir yaşamın yeterli olacağına karar verdim. İnsanlığa yararlı olmak, eski önemini hâlâ yitirmemişti benim için; ne var ki, artık başkalarının hakkındaki fikir ve yargılarına önem vermediğimden, yaptıklarımın karşılığında bir ödül beklemiyordum. Bu vazgeçiş, bu şandan, şöhretten feragat, zor olmadı; çünkü, ün kazanmak, yılların ardına devrik bir geleceğin sonundaki bir gölgeden başka bir şey değildi. Mutluluğa gelince, onun ne olduğunu biliyordum ve her zaman mutluluk peşinde koşmuştum. Mutluluktan vazgeçmek, pek o kadar kolay değildi. Mutluluktan vazgeçmeye karar verdiysem, bunun nedeni, mutluluğun benden her zaman esirgeneceği inancıydı. Mutluluğu sevgiden, dostluktan, şefkatten ayıramıyordum ve "çaresiz bir yalnızlık" girişimine yöneliyordum. Mutluluğa erişebilmek için, gerilere gitmem, kendi gözümde aşağılanmam gerekti. Mutluluk denen şeyin bir düşüş demeye geldiğine inanıyordum. Mutluluk, nasıl olurdu da bunalımla bağdaşırdı? Meaulnes'yi, Alissa'yı, Violaine'i ve Marcel Arland'ın *Monique*'ini seviyordum. Onların izinden yürüyecektim. Üstelik, eğlenmek, neşelenmek yasak değildi. Neşe, başucumdan eksik olmuyordu. O dönem boyunca çok ağladığım oldu, ama aynı zamanda önüme açılan yeni kavramları, yeni anlamları, yeni yaşamları tüm hazzıyla tattım.

*
* *

Edebiyat sınavımı verdiğim halde, Garric'in derslerine gitmemek gibi bir şey düşünmüyor; her cumartesi onun oturduğu sıranın önünde oturmaktan geri durmuyordum. İçimdeki ateş hiç küllenmemişti: Hayran olduğum bir insan olmazsa, dünya yaşanılır gibi olmaktan çıkar diye düşünüyordum. Neuilly'den Zaza, ya da Thérèse olmadan çıktığım zamanlar, eve yürüyerek dönerdim. De la Grande Armée caddesinden giderdim. O günlerde pek tehlikeli olmayan bir oyun oynardım kendi kendime. Bu oyun, Etoile alanından hiç durmadan geçmekti. Alandan sonra, kalabalığa katılır, ite kaka, Champs-Elysées boyunca yürüyenlerin arasından sıyrılıp yürüdüm. Bütün bu süre içinde de, o adam çıkmazdı hiç aklımdan. Ötekilerden taban tabana farklı bir adamı, bilinmeyen, hemen hemen egzotik bir mahallede, Belleville'de oturan bir adamı düşünürdüm. O "bunalım" içinde değildi; "huzursuz" değildi. Fakat başkaları gibi, yarı uykuda da değildi. Doğru yolu bulmuştu. Ne evi vardı, ne işi, ne de tekdüze bir günlük yaşantısı. Yaşamında boşa giden hiçbir şey yoktu. Yalnızdı, özgürdü. Sabahtan akşama, akşamdan sabaha çalışıyor, bir yola ışık tutuyor, bilgisizliğin karanlığını aydınlatıyordu. Onun gibi olabilmeyi ne kadar isterdim! "Grup ruhu"nu geliştirdim içimde ve yanımdan her gelip geçene, yüreğimde sıcak bir sevgi ile bakmaya başladım. Luxembourg Parkı'nda oturmuş kitap okurken, yanıma biri oturup da, konuşmaya başlarsa, sevine sevine cevap veriyor, sözü sürdürüyordum. Bir zamanlar, bana tanımadığım çocuklarla oynamak yasaktı. Şimdi ise bu tabuyu ayaklar altına almanın tadını çıkarıyordum. "Halk"la ilişkim olduğu zaman özellikle sevinç duyuyordum; çünkü o zaman, Garric'in öğretisini uyguluyormuşum gibi geliyordu bana. Garric'in varlığı aydınlatıyordu bütün günlerimi.

Ancak, Garric'in bana getirdiği sevinç, kısa bir süre sonra endişelerle bölündü. Hâlâ onun Balzac'tan, Victor Hugo'dan söz edişini dinliyordum can kulağıyla; ancak, doğruyu söylemek gerekirse, çoktan ölmüş bir şeyi canlandırmaya, sürüklemeye çalışmaktan başka bir şey değildi yaptığım. Bir dinleyiciydim ben; Garric'in öğrencisi değildim artık. Onun yaşamının bir parçası olmaktan çıkmıştım. "Birkaç hafta sonra onu artık hiç göremeyeceğim" diye tekrarlayıp duruyordum kendi kendime. Onu daha şimdiden yitirmiştim. Değerli hiçbir şeyi yitirme-

miştim daha önce. Bir zaman benim olmuş olanlar elimden gittiklerinde onlara önem vermekten vazgeçmiş olurdum zaten. Oysa bu kez, çok değerli bir şeyden ayrılmaya zorlanıyordum ve buna göz yummaya yüreğim razı gelmiyordu bir türlü. Hayır, diyordum; bunun yitip gitmesine *izin vermeyeceğim*. Ne var ki, benim isteklerimin, dileklerimin bir ağırlığı yoktu. Nasıl kazanacaktım bu konuda başarıyı? Garric'e, gruplardan birine katılmak istediğimi söyledim. İçtenlikle, coşkunlukla teşekkür etti bana. Ancak, Garric, eylemin kadınlarla ilgili bölümleriyle bağıntılı değildi. Gelecek yıl, belki de onunla hiç mi hiç karşılaşmayacaktım. Bu olasılığı öyle dayanılmaz buluyordum ki, akıl almaz tasarılar kurgulamaya başladım. Onunla konuşmaya, ona yazmaya, onsuz olamayacağımı anlatmaya gücüm yetecek miydi? Bunu göze alabilirsem, sonunda ne olur diye düşünüyordum. "Güz dönemi başladığında, onu tekrar görebileceğim." Bu umut, biraz olsun yatıştırıyordu beni. Ve bir yandan olanca gücümle ona tutunup sarılmaya çalışırken, öte yandan da Garric'in hiç durmamacasına, geçmişime, yaşamımın arka planına kaymasına karşı elimden hiçbir şey gelmiyordu. Jacques, benim sorunlarıma eğiliyor, dertlerimle ilgileniyordu. Onunla konuşmaktan hoşlanıyordum. Kısa bir süre sonra, Jacques'm ön plana geçtiğini, yüreğimde yer ettiğini itiraf etmek zorunda kaldım.

O günlerde, her şeyi anlamak yerine, merak etmeyi yeğ tutardım. Bu yüzden de, Jacques'ı "bir yere oturmaya" ya da açıklamaya, tanımlamaya kalkışmadım. Jacques'ın öyküsünü, tutarsızlığa düşmeden, ancak şimdi anlatabilirim.

*
* *

Jacques'm babasının babası, benim dedemin kardeşiyle evlenmiş. Hani *La poupée Modèle*'e yazılar yazan, bıyığı terlemiş büyük teyzemle. Hırslı bir adammış; üstelik de kumarbazmış. Servetini, akılsız spekülasyonlarda batırmış. Kayınbiraderiyle para yüzünden birbirlerine girmişler. Dedem, bir iflastan bir iflasa dörtnala koşup durduğu halde, Jacques'a nişanlım dediğim günlerde, öfkelenir ve "Benim torunlarımdan

hiçbiri bir Laiguillon'la evlenemez" diye tuttururdu. Ernest Laiguillon öldüğünde, vitray işletmesi hâlâ yürür durumdaymış. Ama aile içinde dolaşan söylentilere göre, Charlie'cik bir araba kazasında ölmeseymiş, o da babası gibi, ne yapar yapar, sonunda bu işi de batırırmış. Çünkü o da, babası gibi, düşüncesiz yatırımlara girişir ve inatla talih yıldızının parlayacağına inanırmış. Germaine teyzemin kardeşi, yeğeni reşit oluncaya kadar işleri yürütmeyi üzerine almış. Ve işi en akıllı biçimde sürdürmüş. Çünkü, Flandin'ler, Laiguillon'ların tersine, dar ufuklu, ufak kazançlarla yetinen taşralılar olmaktan kurtulamamışlar hiçbir zaman.

Babası öldüğünde, Jacques iki yaşındaymış. Babasına benzermiş. Altın hareli gözleri, etli dudakları, uyanık anlatımı babasına çekmiş. Babaannesi, onu nerdeyse Tanrılaştırmış ve daha doğru dürüst konuşmasını bile beceremezken, ona ailenin büyüğü imiş gibi davranmaya başlamış. Jacques'a Titite'i ve annesini korumakla yükümlü olduğunu öğretmiş. Jacques da bu görevi büyük bir ciddiyetle yerine getirmeye başlamış. Annesi ile kardeşi, onu taparcasına severlermiş. Germaine teyze, beş yıl dul kaldıktan sonra bir memurla evlenmiş. Vardığı adam Châteauvillain'de oturuyormuş; oraya yerleşmişler. Teyzem bir oğlan doğurmuş. Başlangıçta, ilk kocasından olan çocukları yanındaymış. Sonra, çocukların iyi öğrenim görmesini amaçlayarak, Titite'i Cours Valton'a, Jacques'ı da Stanislas Koleji'ne gündüzlü kaydetmişler. Çocuklar emaktar Elise ile birlikte Montparnasse bulvarındaki apartmanda oturmaya başlamışlar. Jacques, annesinin kendisini terketmesini nasıl karşılamıştı acaba? Bu tahtından indirilmiş, sürgüne gönderilmiş, terkedilmiş küçük kral kadar umutsuzca bir maskeye bürünmek zorunda bırakılmış pek az çocuk vardır sanırım. Jacques, üvey babasına ve üvey kardeşine takındığı o hep gülümseyen maskeyi, annesi ve öz kardeşine de kullanıyordu. Ancak çok çok sonraları, sadece Titite'e duyduğu sevginin içten olduğu kanıtlandı. Kırgınlığını, küskünlüğünü, belki kendi kendine bile itiraf etmiyordu. Fakat Flandin soyundan gelen anneannesini üzmesi ve anne tarafına karşı düşmanlığa varan bir küçümseme duyması hiç de boşuna değildi. Dükkânın önünde, renkli camlarla yazılı Laiguillon adı, Jacques için bir soyluluk armasının ihtişamını taşırdı. Jacques'ın bundan bu denli onur duyması, baba tarafının üstünlüğünü kabul etmekle annesinden öç alma duygusundan ileri geliyordu.

Jacques, annesinin genç kocasının yerini alamamıştı evde. Buna karşılık olarak, on sekizine girdiği zaman, miras payını istedi ve diretti. O güne dek taşralı dayının gözetimine isteyeye isteyeye katlanmak zorunda kalmıştı. Şimdi ise, işin tek sahibi ve yöneticisi olduğunu ileri sürüyordu. Gençliğinin ilk yıllarında kendine öylesine önem vermesinin nedeni buydu. Geçmişten kalma tozların, onun geleceğini belirlediği, o ıssız tavan arası atölyelerinde, Jacques'ın yüklenmek zorunda kaldığı ruhsal çöküntüleri, kıskançlıkları, kinleri ve belki de dehşete salıcı korkuları hiçbir zaman kimseler bilmedi. Şurası mutlak ki, Jacques'in kendine güveni, böbürlenmeleri, övünmeleri, hep büyük bir yıkılmışlığı gizliyordu.

Çocuk, başkaldırır: Jacques, yetişkin bir kişi olarak durmuş oturmuş, serinkanlı, saygıdeğer bir niteliğe erişmek istiyordu. Özgürlüğü için savaş vermek zorunda kalmadı; kendini özgürlüğe karşı savunma durumundaydı. Babası ölmemiş olsaydı ona ne gibi kısıtlamalar, ne gibi ölçüler, yasaklar uygulayabilir idiyse, bunların tümünü kendi kendine uyguladı Jacques. Coşkundu, ataktı, pervasızdı, küstahtı. Kolejdeyken, haylazlığı yüzünden başı beladan kurtulmazdı. Bir gün, öğretmenin "İspanyolca dersinde çeşitli tuhaf sesler çıkardığı" için Jacques'a çıkışan bir notunu defterinde bulmuş, gülerek göstermişti bana. Bir küçük Lord Fauntleroy ağırbaşlılığına gelemedi hiçbir zaman. Jacques, olgunluğu, çocuksu bulduğu kuralları çiğnemesine engel olmayan bir büyük insandı. On iki yaşındayken, evde bir gülünç oyun düzenlemiş ve geleneksel evlilikler üzerine bir kıssadan hisse ile seyredenleri şaşkına çevirmişti. Drahoması olmayan bir kızla evlenmek istemeyen bir delikanlı rolünü oynuyordu. "Eğer bir yuva kuracaksam" diyordu, "çocuklarıma rahat bir yaşantı verebilmeyi garantilemeliyim" Büyüdüğü zaman, yerleşik düzene hiç karşı çıkmadı. Hiçliğe yuvarlanmasına tek başına engel olup, ayakta tutmaya çalıştığı bir hayale nasıl başkaldırabilirdi ki? İyi bir evlat ve düşünceli bir ağabey olarak, kendisine mezar ötesinden gelen sesin yüklediği role bağlı kaldı. Burjuva kurumlarına olan saygısını abartarak dile getirdi. Bir gün Garric'ten söz ederken, "Fena adam değil ama; evlense, bir de meslek edinse iyi olur" dedi. "Neden?" diye sordum. "Bir erkek meslek sahibi olmalıdır" cevabını verdi. Gele-

cekte yükleneceği sorumlulukları, fazlasıyla ciddiye alıyordu. Dekoratif sanatlar ve hukuk fakültelerindeki gece kurslarını izledi. Toz ve küf kokan zemin kat bürolarında iş hayatını öğrenmeye başladı. Ticaret ve hukuk sıkıyordu Jacques'ı. Resimden hoşlanıyordu. Tahta oymalar yapmasını öğrendi. Yağlıboya resimlere başladı. Bütün bunlara karşın, Jacques'ın ressamlığı bir meslek olarak seçmesi söz konusu değildi. Güzel sanatlardan hiç nasibi olmayan dayısı, işleri pekâlâ yürütüyordu. Jacques'ın çalışması, bütün ufak esnafın işinden farklı olmayacaktı. Bu ezikliğin acısını gidermek için, Jacques, babasının ve dedesinin atak, hırslı tasarılarına sarıldı dört elle. Taşra papazlarından meydana gelmiş kısıtlı bir alıcı çevresiyle yetinmeye niyeti yoktu Jacques'ın. Laiguillon vitrayları öylesine sanatsal bir niteliğe erişecekti ki, bütün dünyanın parmağı ağzında kalacaktı. O ufacık imalathane de, gelişecek, koskoca bir fabrika olacaktı. Onun annesi ile benim annem babam, pek üzülüyorlardı bu tasarılara. Babam, "İşlerin yönetimini dayısına bıraksa, çok iyi eder" diyordu. "İşi batıracak." Aslına bakılırsa, Jacques'ın bu hevesinde, coşkusunda kuşku uyandıran bir yan vardı; on sekiz yaşının bu ciddiyeti, ezilmemek için sekiz yaşındayken tasarladığı büyüklüğe pek benziyordu. Aynı kanı taşıması, o soydan olduğunu kanıtlamaya yetmiyormuş gibi, babası ve dedesine daha da benzeyebilmek için zorlandı. Bunun nedeni de, gerektiği gibi babasının yerini dolduramamış olmasıydı. Jacques'ın duyduğu, sadece kendi sesiydi ve bu seste otoriteden eser yoktu. Davranışlarının yerinde olup olmadığı konusunda herhangi bir çatışmaya girmekten titizlikle kaçınırdı; hoş, kendisi de bu davranışları üzerinde hiçbir zaman uzun uzadıya düşünmezdi ya. Üstben'i, hiçbir zaman canlandırmaya çalıştığı kişilikle, yani Laiguillon dedenin kişiliği ile çakışmadı.

Onun kişiliğindeki bu bütünleşmemiş yanı farkediyordum. Jacques'm da, bence doğru olan tek tutumu benimsemiş olduğu kanısına vardım. O da, vahşi ormanlarda yolunu yitirmiş, ağlıyordu. Ne denli yüksekten atıp tutarsa tutsun, iş hayatında gerçekten hırs duyduğuna inandıramazdı beni. Aynı şekilde, sesini ne denli ayarlarsa ayarlasın, ne denli ölçülü konuşursa konuşsun, kayıtsızlığının gerçek olduğunu kabul ettiremezdi bana. Jacques, sadece "saygıdeğer" kişilerle bağlantı

kurmakla kalmadı, düzene ayak uydurmak istemeyenleri yanında çalıştırmamaya kadar vardırdı işi. Donuk, asık suratı, gözlerini boyuna karşısındakilerden kaçırışı, bana verdiği kitaplar, arada bir yarım ağızla içini dökmeleri, her şey, her şey onun belirsiz bir geleceğe dönük yaşadığım ortaya koyuyordu. *Le Grand Meaulnes*'ı seviyordu; bana da sevdirmişti. Jacques'ta, bunalımın tam anlamıyla somutlaştığını, kişileştiğini görüyordum.

Jacques'ın Montparnasse bulvarındaki evine sık sık yemeğe gitmeye başladım. Akşamları sokağa çıkmaktan çekinmiyordum. Germaine teyze ile Titite, geri kalan akrabalar gibi, benim ürkülecek bir yaratık olduğuma inanmıyorlardı. Çocukluğumdan bu yana alışık olduğum, abajurlarla aydınlanan oturma odasında onlarla beraber otururken, yeniden yaşama kavuşuyordum. Jacques'la, bizi birbirimize daha da yaklaştıran içten konuşmalara dalardık. Annemler de bu beraberliğimize karşı çıkmıyorlardı. Jacques konusundaki tutumları, pek açık seçik değildi. Bize eskisi gibi sık gelmediği için ve onlardan çok benimle beraber olduğu için çatıyorlardı Jacques'a. Üstelik, nankörlükle de suçluyorlardı onu. Ne var ki, Jacques'ın rahat, sıkıntısız bir yaşam süreceği de mutlaktı. Tutup da benimle evlense, drahomasız bir kız için ne büyük devlet kuşu olurdu bu! Annem Jacques'ın adını her anışında, gözlerini süzüp anlamlı anlamlı gülümsemeye başladı. Burjuva görüşlerine karşı çıkmak gibi ortak bir anlayış temeli üzerine kurulmuş beraberliğimizi, bir burjuva alışverişi haline dönüştürmek isteyeceklerinden korkuyordum. Yine de, arkadaşlığımızı resmen tanımış olmaları pek işime geliyordu; çünkü Jacques ile yalnız kalma olanağını elde ediyordum.

Genellikle akşam üstlerine doğru uğrardım Jacques'lara, Jacques, sevinçli bir gülümsemeyle karşılardı beni, "Seni rahatsız etmiyorum ya?" diye sorardım. "Sen hiçbir zaman rahatsız etmezsin beni." "Ne var ne yok? İşler nasıl gidiyor?" "Seni gördüğüm zaman işler hep iyi gidiyor." Onun bu yumuşaklığı, yakınlığı, yüreğime sıcacık dalgalar salardı. Beni Ortaçağ tarzında yapılmış, uzun bir koridoru andıran galeriye alır, çalışma masasının olduğu yere götürürdü. Pencerelerde renkli cam olduğu için, burası hiçbir zaman fazla aydınlık olmazdı. O loşluğu, tahta sandıkları, tahta konsolları severdim. Kırmızı kadife kaplı divana otturur-

dum. Jacques, dudağının kenarına bir sigara iliştirir; bir aşağı, bir yukarı volta atıp dururdu. Sigara dumanlarının arasından düşüncelerini seçmeye çalışıyormuşçasına, gözlerini kısardı. Bana vermiş olduğu kitapları geri verirdim; o da, yenilerini verirdi okumam için. Bana Mallarmé'yi, Laforgue'u, Francis Jammes'yi, Max Jacob'u okurdu. Babam alaycı bir tavırla, "Kızı yeni edebiyat dalgasına mı sokacaksın?" diye sormuştu bir gün. Jacques, "Beni bundan daha çok sevindirecek bir şey olamaz" dedi. Bu ödevi yürekten benimsedi. "Kim ne derse desin, sana güzel şeyler öğretmiş olacağım," derdi gururla. Jacques Rivière'in bir romanını aldığımda, "*C'est chic d'aimer Aimée!*" demişti. Yorumlarımız pek seyrek olarak bu çizgiyi aşardı. Jacques, hiçbir şeyi büyütmekten, mesele haline getirmekten hoşlanmazdı. Bana bir şeyi anlatıp açıklamasını istediğim zaman, gülerek Cocteau'nun "Bu tren kazasına benzer. Ne olduğunu duyarsın da, anlatamazsın" sözünü tekrarlardı. Annemle beni yenilikçi bir film seyretmemiz için Studio des Ursulines'e, ya da Dullin'in son oyununu görmemiz için Deneme Tiyatrosuna gönderdiği zaman, sadece "Kaçırılmaması gereken bir şey" derdi; hepsi o kadar. Bazen de, bir ufak ayrıntıyı saatler boyu anlatırdı bana. Fon perdesi üzerine düşen bir sarı ışık lekesini; ekranda bir elin ağır ağır açılmasını uzun uzadıya konu eder, enine boyuna anlatırdı. Tutku yüklü sesi, sonsuzluk gibi gelirdi bana. Picasso'nun resimlerine hangi yorumla bakmam gerektiğini öğretir; imzalarına bakmadan bir Braque ya da Matisse'i şıp diye ayırt edebileceğini söyleyerek böbürlenirdi. Bu ustalıkları sihirbazlık gibi gelirdi bana. Anlattığı bu yeni şeyler başımı döndürüyor, beni şaşkına çeviriyordu. Nerdeyse bunların tümünü Jacques yazmış diyesim geliyordu. Cocteau'nun *Orpheus*'unu, Picasso'nun *Harlequin*'lerini, René Clair'in *Entr'acte*'ını Jacques'ın yarattığına hükmediyordum adeta.

Gerçekte ne yapıyordu Jacques? Tasarıları, uğraşları neydi? Pek fazla çalışıyora benzemezdi. Geceleri arabasına atlayıp Paris'i dolaşmaya bayılırdı. Quarter Latin'deki kahvelere, Montparnasse'daki barlara uğrardı arada bir. Barları, sürekli olaylara sahne olan bir masal ülkesiymiş gibi anlatırdı. Bütün bunlara karşın, yaşamından, yaşantı tarzından hiç de memnun değildi Jacques. Altın sarısı saçlarını karıştırarak, galeride bir aşağı bir yukarı yürüyüp dururken, gülümseyerek itiraf ederdi bana: "Bu denli karmaşık olmak, çok yönlü olmak, dağılmak korkunç

bir şey! Kendi karmaşam içinde kendimi kaybediyorum," derdi. Bir keresinde, "Biliyor musun bana ne gerek; inanç duyabileceğim bir şey gerekli!" demişti. "Yaşamak yetmiyor mu?" diye sormuştum. Ben, yaşama inanıyordum. Başım sallayarak, "Eğer hiçbir şeye inanmıyorsan, yaşamak hiç de kolay değil," demişti. Sonra birden sözü değiştirmiş; bir başka konuya atlamıştı. Yudum yudum açıyordu içini; ben de daha fazlası için zorlamıyordum. Zaza'yla konuştuğumuz zaman, sorunların özüne inmezdik hiç. Jacques'la konuşurken, işin aslına değinecek olsak, bunu en dolambaçlı yoldan yapardık. Bir arkadaşı olduğunu biliyordum. Lyon bankerlerinden birinin oğlu olan Lucien Riaucourt ile, sabahlara dek oturup konuşurdu, Montparnasse bulvarı ile Beaune sokağı arasında yürürler, evlerinin kapılarına dek gittikten sonra tekrar döner, konuşmalarını sürdürürlerdi. Bazen de Riaucourt, Jacques'larda kalır, kırmızı kadife divanda yatardı. Bu delikanlı, Cocteau ile tanışmıştı. Kendisi de Dullin için yeni bir oyun yazıyordu. Jacques'ın gravürleriyle bezenmiş bir de şiir kitabı vardı Riaucourt'un. Bu büyük adamların yanında kendimi pek zavallı buluyordum. Jacques'ın yaşamının bir köşesinde ufacık bir yerim olduğu için talihime şükrediyordum. Jacques, genellikle kadınlarla arasının iyi olmadığını söylemişti. Kardeşini severdi; ama onu da aşırı duyarlı bulurdu. Benimle olduğu gibi, bir kızla dostça konuşabilmek, arkadaşlık edebilmek gerçekten olağanüstü bir şeydi onun için.

Beni yaşamına biraz daha yaklaştırmaktan, bana yaşamında biraz daha fazla yer vermekten başka bir şey istemezdi sanırım. Bana arkadaşlarından gelen mektupları gösterir, onlarla tanıştırmak isterdi. Bir gün Jacques'la Longchamps'daki at yarışlarına gittim. Bir başka sefer de, beni Rus balesine götürmek istedi. Annem diretti: "Simone, geceleri seninle *çıkamaz*," diye. Başıma bir haller gelir korkusundan değildi bu tutumu; akşam yemeğinden sonra, Jacques'la saatlerce yalnız kaldığımız olurdu; ama yemekten sonra, annemlerin olmadığı herhangi bir yer, otomatik olarak kötülük yuvası diye yorumlanıyordu. Böylece, arkadaşlığımız, uzun susmalarla bölünen, bitmemiş cümlelerle ve sevdiğimiz yazarlardan bölümler okumakla sınırlanıyordu.

*
* *

Sömestr bitti. Matematik ve Latince sınavlarımı verdim. Okulu böylesine çabuk bitirmek ve başarıya ulaşmak iyiydi. Ne var ki, katı bilim ya da artık ölmüş dillere karşı kesin bir tepki vardı içimde. Matmazel Lambert, ilk tasarımda karar kılmaya teşvik ediyordu beni. Sainte-Marie'de felsefe öğretmeni o idi. Öğrencisi olmamı istiyordu. Hiçbir zorluk çekmeden fakülteyi bitireceğimi söylüyordu. Annemle babam, buna karşı koymadılar. Bu karardan ben de mutluydum.

Son haftalarda Garric'in yaşamında daha geri plana düşmüş olmasına karşın, Sainte-Marie Enstitüsü'nün loş koridorlarında ona veda etmek zorunda kalacağını düşündükçe, ölecek gibi oluyordum. Garric'in bir konuşmasına daha gittim. Toplantı Saint-Germain bulvarındaki bir salondaydı. Henri Massis ve Mösyö Mabille de konuşmacılar arasındaydı. En son Mösyö Mabille konuştu. Ağzından çıkan sözler, sakallarının ve bıyığının engelini kolayca aşamıyor gibiydi. Babasının konuşmakta güçlük çekmesinden utanan Zaza'nın yanakları al al olmuştu. Ben gözlerimi Garric'ten ayıramıyordum. Annemin şaşkın şaşkın beni süzdüğünü farkediyordum ama, bakışlarındaki hayranlığı gizlemeye bile çalışmıyordum. Artık bir daha hiç göremeyeceğim bir yüzü, belleğime iyice yerleştirmeye çalışıyordum. Bir insanın varlığı öylesine bir bütün, yokluğu da öylesine kesin ki; bu iki uç arasında başka bir şey yokmuş gibi. Mösyö Mabille'in sözleri son buldu. Konuşmacılar kürsüden indiler. Her şey bitti.

Ben hâlâ direniyordum. Bir sabah metroya atladığım gibi, hiç bilmediğim bir yere gittim. O kadar uzun uzun gittik ki, pasaport göstermeden yabancı bir ülkeye geçmişiz gibi geldi bana. Gittiğim yer, Belleville'di. Garric'in oturduğu ucu bucağı gelmez sokaktan aşağı yürümeye başladım. Evinin numarasını biliyordum. Duvarlara tutunarak oraya doğru gittim. Beni oracıkta görecek olsa, utancından yerin dibine geçerdim. Bir an evin önünde durdum. Donuk, yaşlı bir yüzle tuğla duvarlara, onun her sabah, her akşam girip çıktığı kapıya baktım. Yoluma devam ettim. Dükkânlara, kahvelere, alana göz gezdirdim. *O*, bütün bunları öylesine iyi tanıyordu ki, artık baktığı zaman onları görmez olmuştu. Buraya niçin gelmiştim? Elim boş döndüm eve.

Jacques'ı ekimde tekrar görecektim nasıl olsa; onun için, acı duymadan vedalaştım onunla. Hukuk sınavını verememişti; biraz bozuktu

bu yüzden. Elimi son kez sıkıp, son kez gülümsediğinde coşkulu bir yakınlığı, beni içine alan bir sıcaklığı vardı; alabildiğine duygulandım. Acaba davranışımı kayıtsızlık olarak mı yorumladı diye içim içimi kemirmeye başladı. Bana o kadar çok şey vermişti ki! Kitaplar, resimler, filmler değildi düşündüğüm; asıl aklımdan çıkmayan, ona kendimden söz ettiğim zaman, gözlerindeki bir elin okşamasına benzeyen o aydınlıktı. Birden içimden ona teşekkür etmek geldi; hemen oturup bir not yazdım. Ama iş zarfı yazmaya gelince, elim gitmedi bir türlü; gönderse miydim göndermese miydim? Jacques insan ilişkilerinde uç noktada bir kısıtlıktan yanaydı. Her anlama çekilebilecek o gizemli gülümsemesiyle, Cocteau'nun Goethe'den aktardığı şu sözü söylemişti: "Ben seni seviyorum. Bundan sana ne?" Benim ona açılmamı, ayıplar mıydı acaba? Belki de kendi kendine "Bundan sana ne?" diye mırıldanacaktı. Ancak, eğer mektubum ona biraz olsun huzur verecekse, göndermemek kalleşlik olurdu. Çocukluğumu baltalamış olan o gülünç düşme korkusuyla duraksıyordum, ama artık çocuk gibi davranmayacaktım. Mektubun altına birkaç satır daha karaladım; "Belki beni gülünç bulacaksın, ne var ki, gülünç olmayı göze almasaydım kendimden utanırdım." Zarfı kapattım ve posta kutusuna attım.

Marguerite yengemle Gaston amcam, çocuklarıyla birlikte tatillerini Cauterets'de geçiriyorlardı. Kardeşimle beni de çağırdılar. Bir yıl önce olmuş olsaydı, dağların görünümü büyülerdi beni. Oysa şimdi, içime kapanmıştım; dış dünya ile ilişiğimi kesmiştim. Üstelik, benim doğa ile bugüne dek süregelmiş ilişkim, burada olduğu gibi, doğanın bir yaz eğlencesi düzeyine indirgenmesine yüreğimin elvermeyeceği kadar yakın, içten olmuştu. Burada doğa, bir tabağa konulmuş olarak bana sunuluyor gibiydi. Onunla baş başa kalabilecek kadar da zaman vermiyorlardı bana. Ve ben kendimi doğaya vermediğim sürece, doğa da bana hiç bir şey vermiyordu. Çam ormanları, dağ dorukları herhangi bir anlam taşımıyorlardı benim için. Gavarnie harabelerine ya da Gaube gölüne geziler yapıyorduk. Kuzenim Jeanne boyuna fotoğraf çekiyor; ben ise içimi burkan görüntülerden, yaslı uzanan ufuklardan başka bir şey görmüyordum. Bu, hiçbir işe yaramayan güzel görünümler, içimdeki acıyı hafifletmek yönünden, köy sokakları boyunca sıralanmış otellerin iç karartan görünümüne bile ağır basmıyorlardı.

Çünkü mutsuzdum. Garric, bir daha görünmemek üzere yitip gitmişti. Jacques ile durumumun nasıl olduğunu da bilemiyordum. Mektubumda Cauterets'deki adresimi vermiştim. Jacques, yazdıklarının annemlerin eline geçmesini istemeyeceği için, mektubunu ya buraya gönderecekti; ya da hiç yazmayacaktı. Otelin resepsiyonuna günde belki on kez inip, 46 numaralı odaya ait kutuya bakıyordum. Hiçbir şey yoktu. Neden? Dostluğumuza, hiç bozulmayacakmış gibi bir güvenle bakardım eskiden; oysa şimdi kuşkulara kapılmıştım. Acaba Jacques için bir anlamım, bir değerim var mıydı, yok muydu? Mektubumu çocukça mı bulmuştu? Yoksa gereksiz mi bulmuştu? Ya da beni hepten unutmuş muydu? Ne işkence, ne azaptı bu! Ve bu acıyı, tek başıma, huzur ve susku ile çekebilmeyi ne denli isterdim! Oysa bir an bile yalnız kalamıyordum. Poupette ve Jeanne ile aynı odada yatıyordum. Dışarıya da hep beraber çıkıyorduk. Bütün gün boyunca, bitmez tükenmez bir dikkatle kendimi, davranışlarımı kollamak zorundaydım. Çevremdekilerin sesleri, boyuna kulaklarımı tırmalıyordu. Hanımlarla beyler, öğle sonları La Rallière'de toplanıp kakao içerek, akşamları da otelin salonuna doluşarak uzun sohbetlere dalıyorlardı. Tatildeydik. Herkes bir şeyler okuyor ve okuduklarını sürekli çevresindekilere anlatıyordu. Biri tutup, "Çok iyi yazmış adam. Ama bazı bölümleri çok sıkıcı," diyor; bir başkası, "Bazı bölümleri sıkıcı, ama çok iyi yazmış adam" diye kendi okuduğundan söz ediyordu. Arada biri, gözlerini uzaklara daldırıp, sesini dikkatle ayarlayarak "İlginç bir yapıt" deyiveriyordu. Ya da, daha ciddi bir tavırla, "Herkesin beğenisini okşamaz bu" diye kestirip atanlar çıkıyordu. Gözyaşlarımı boşaltmak lüksünden yararlanmak için gece olup, herkesin elini ayağını çekmesini beklemek zorundaydım. Ertesi gün mektup yine gelmemiş olurdu; yine geceyi iple çekerdim. Sinirlerim kopacak kadar gerilmiş, duygularım, dokunsanız ağlayacak duruma gelene kadar coşmuştu. Bir sabah odamda, kendimi tutamayıp hıçkırıklara gömüldüm. Bu halimden şaşkına dönen yengemi yatıştırıncaya kadar akla karayı seçtim.

Meyrignac'a geçmeden önce, yol üstündeki Lourdes'da iki gün kaldık. Bu, benim için bir şok oldu. Hastaları, kötürümleri, sakatları, yatakları, yaralıları görünce, dünyanın yalnızca insan ruhunun bir anlatımı

olmadığını anladım. İnsan denen varlığın vücudu vardı ve bu vücutlar, çeşitli acılarla yüklüydü. Söylenilen ilahilere ve zincirden boşanmış gibi yürüyen kilise meraklısı kız kurularından yükselen kekremsi kokuya aldırmadan bir yürüyüşü izlerken, kendi kendimle bu denli ilgilendiğim, kendi dertlerimi bu denli abarttığım için utandım. İnsanların bu sefaleti, gerçek olan tek şeydi. Lourdes'a hacı olmaya gittiği zaman, hastanelerde bulaşık yıkamış olan Zaza'ya imrendim. İnsan kendini nasıl unutabilir, son noktasına kadar kendini nasıl verebilirdi? Ve ne için? Kabaca gülümseyen umut maskeleri ardına gizlenen trajedi, gözlerimdeki bağı çözemeyecek kadar anlamdan yoksundu. Bir iki gün bu dehşet verici durumlara tanık oldum; sonra yeniden kendi yaşamıma döndüm.

Meyrignac'ta berbat bir tatil geçirdim. Hıçkıra hıçkıra dolaştım kestanelikleri. Dünyada kendimi yapayalnız hissediyordum. O yıl, kendi öz kardeşim bile bir yabancı gibiydi bana. Alabildiğine özeleştiriye yönelik tutumum annemlerin ağrına gitmişti; artık kuşkulu kuşkulu bakıyorlardı bana. Yanıma aldığım romanları okumuşlar, Marguerite yengemle tartışıyorlardı. "Bu sapık bir şey, doğal değil, anormal bu" dediklerini duyuyordum. Bu sözleri de beni en az karamsarlıklarım üzerindeki görüşleri, ya da aklımdan geçirdiklerim konusundaki tutarsız sanıları kadar incitiyordu. Burada Paris'tekinden daha çok boş zamanları olduğu için, benimle daha çok uğraşıyorlar, suskunluklarıma daha az dayanıyorlardı. Bir iki defasında ben de patladım. Tabii bu tutumum, işleri daha da bozmaktan başka bir şeye yaramadı. Ne kadar çaba gösterirsem göstereyim, bir noktada ipin ucunu kaçırıyordum. Annem ne zaman başını sallayarak, "Kızım, sen kötü yoldasın!" diye konuşmaya başlasa, öfkeden kendimi kaybediyordum. Ama kendimi tutup da alçaktan alsam, yumuşak bir cevap verecek olsam, bu sefer de utkulu bir tavırla içini çekiyor, "Hah işte, her zaman şöyle olsan!" demiyor muydu, cinler tepeme üşüşüyordu. Annemle babamı seviyordum. Hele Meyrignac gibi, çok mutlu günler geçirdiğimiz bir yerde, aramızdaki tüm bağların kopmuş olduğunu Paris'tekinden daha iyi anlıyordum. Üstelik burada yapacak hiçbir işim yoktu. Yanımda sadece birkaç kitap vardı. Kant'la ilgili bir kitap okudum. Bu kitap, Tanrıyı yadsımamı doğrular biçimde, eleştirel idealizme yönelen bir ilgi uyandırdı bende. Bergson'un "toplumsal ego

ve kişisel ego" kavramlarında, kendi deneyimlerimi buldum somut olarak. Ancak, düşünürlerin nesnel sesleri, bana sevdiğim yazarlar gibi huzur ve teselli vermekten uzaktı. Bu yazarların, birer ağabey niteliği ile çevremde varolduklarını duyamaz olmuştum artık. Tek sığındığım şey güncemdi. Can sıkıntımı ve mutsuzluğumu günceme döktükten sonra, yeniden sıkılmaya ve acı duymaya başlıyordum.

Bir gece, la Grilliére'de, kocaman köy yatağının üzerine uzandığım sırada, korkunç bir hiçlik duygusuna kapıldım. Eskiden ara ara ölüm düşüncesi beni ağlamaya, hatta haykırmaya vardıracak kadar ürkütücü olurdu; ama bu kez çok daha beterdi. Yaşam, mutlak hiçlik çizgisinin ötesine devrilmeye yüz tutmuştu bile. O anda öylesine bir dehşete kapıldım ki, hastalanmış gibi yaparak, annemlerin kapısını vurmama ramak kaldı. Bir insan sesi duymak istiyordum. Sonunda uyuyup kalmışım, fakat o korkunç sinirsel bunalımın anısını hep sürdürdüm.

Meyrignac'a döndüğümüz zaman, yazı yazmak düşüyle oyalayıp avuttum kendimi. Edebiyatı felsefeye yeğ tutuyordum ve eğer biri çıkıp da, benim bir dişi Bergson olacağımı söylese, hiç de hoşnut kalmazdım bu kehanetten. Duyduğum zaman beni duygulandırmayan, etkilemeyen o soyut sesle konuşmayı hiç istemezdim doğrusu. Benim yazmak istediğim "iç dünyanın romanı" idi. Kendi başımdan geçenleri dile getirmek istiyordum. Bir türlü de başlayamıyordum. İçimde, "söylenecek yığınla şey" olduğunu duyuyor; ne var ki yazmanın bir sanat olduğunu ve bu alanda hiç de usta olmadığımı biliyordum. Yine de, roman olarak işlenebilecek birkaç konu seçtim ve bunlardan birinde karar kıldım. İlk yapıtımı meydana getirdim. Bu, sonu hiçe varan bir kaçış öyküsüydü. Öykünün kahramanı olan kız, benim yaşımda, yani on sekizindeydi. Ailesiyle birlikte, bir çiftlikte tatilini geçiriyor ve töresel bir tarzda bağlandığı nişanlısının gelmesini bekliyordu. O zamana dek, yaşantısının sıradanlığı, aleladeliği ile yetinmişti. Oysa birdenbire "başka türlü bir şey"in varlığını sezinliyordu. Bir müzisyen, bir dâhi, yaşamdaki gerçek şeyleri, yani sanatı, içtenliği, bunalımı öğretmişti ona. Kız, o güne dek bir düzmece yaşam sürdüğünü, yalandan yaşadığını farkediyordu. Bir tuhaf, alev alev istek sarıyordu kızı. Müzisyen gidiyordu. Kızın nişanlısı geliyordu. Kız, ikinci kattaki odasından, evdekilerin sevinç çığlıklarıyla nişanlısını karşıladıklarını duyuyor, duraksıyordu. Müzisyenin ona bir

an araladığı dünyayı sürdürecek miydi, yoksa tümden yitirecek miydi? Karar vermeye gücü yetmiyordu. Aşağı iniyor ve ev halkının gülümsemeler içinde kendisini beklemekte oldukları oturma odasına giriyordu. Bu hikâyenin değerini abartmıyordum gözümde. Yalnız, kendi deneyimimi ilk kez kâğıda aktarışımdı bu, onun için bunu yazmaktan hoşlanıyordum.

Garric'e kısa bir mektup yazmıştım; bir öğrenciden bir öğretmene yazılabilecek biçimde bir mektuptu. O da bir kartpostalla cevap vermişti, bir öğretmenin öğrencisine yazabileceği tarzda bir kartpostalla. Garric'i, gittikçe daha az düşünür olmuştum. Garric, kendi yaşamında verdiği örnekle, kendimi geçmişimden, çevremden koparmama yardımcı oluyordu. Yalnızlığa mahkûm olan ben, onun izinden kahramanca bir yaşama gidiyordum. Ne var ki, bu, çetin bir yoldu ve hiç kuşkusuz, bu yargının bir süre ertelenmesini yeğlerdim. Jacques'la olan arkadaşlığım, umutlanmaya devam ettiriyordu beni. Patikalarda dolaştığım, taşlanların arasında uzandığım zamanlar, gözlerimin önünde hep onun yüzü vardı. Mektubuma cevap vermemişti; ama zamanla düş kırıklığından kurtuldum. Onun dostça gülümsemelerinin anısı, beraberliğimizin düşleri, birlikte geçirdiğimiz kadife saatlerin unutulmazlığı, kırgınlığını yumuşattı. Ağlamaktan öylesine bıkmıştım ki, düşler kurmaya başladım. Lambayı yakacak, kırmızı kadife divana oturacak, kendi evimdeymişim gibi bulacaktım kendimi. Jacques'a bakacaktım; benim olacaktı o da. Hiç kuşkusuz âşıktım Jacques'a. O neden bana âşık olmasındı? Gelecekteki mutlu günlerimiz için planlar yapmaya, tasarılar kurgulamaya başladım. Kişisel mutluluk düşüncesini kafamdan uzaklaştırmamın tek nedeni, Jacques'ın benim olamayacağı endişesiydi. Fakat, bu yeniden olanak kazanıyor gibi olunca ben de yeniden mutluluk düşlerine sarılmıştım.

Jacques, yakışıklıydı. Çocuksu, sağlıklı bir güzelliği vardı. Bununla beraber, bende bir gün olsun ne fiziksel bir tedirginlik yarattı, ne de en ufak bir cinsel istek uyandırdı. Sevgi ve şefkat yüklü bir hareket yaptığım ve bu davranışın içimde bir şeyleri hop ettirdiğini biraz da hayretle günceme aktarırken, yanılmıştım belki de. Bu yazdıklarım da gösteriyordu ki, koşullar ne olursa olsun, aramızdaki açıklığı tutmasını

bilmişim. Jacques'a hep bir ağabey gözüyle bakmıştım; benden oldukça uzak ve yüce olarak görmüştüm. Bizimkiler, arkadaşlığımızı ister hoşgörüyle karşılasınlar, ister karşılamasınlar, hiçbir zaman gözlerini üstümüzden eksik etmezlerdi. Hiç kuşkusuz, ona karşı duyduğum sevginin bir meleğe duyulacak sevgi türünden olması, bu yüzdendi.

Sevgimi, kuzen olmamıza ve çocukluktan beri arkadaşlık etmemize bağlayarak çaresiz ve kaçınılmaz bir oluşum biçiminde görüyordum. Jo March ile Maggie Tulliver'i çocukluk aşklarına ihanet ettikleri için kınamıştım; Jacques'ı sevmekle, yazgımı yaşadığım inancındaydım. Eski "nişanımızı" ve bana armağan ettiği renkli vitray levhayı anımsıyordum. Büyüdüğümüz zaman ayrılmış olmamız bana sevinç veriyordu; çünkü bu ayrılık, onu yeni baştan bulmama, yeniden tanımama yol açmıştı. Bu şiirsel beraberlik, hiç kuşkusuz cennette gerçekleşecekti.

Bu aşkı kaçınılmaz görmenin gerçek nedeni, bilinçli olmasa bile, böyle bir sevginin tüm sorunlarım için ideal bir çözüm olacağına inanmamdı. Burjuva yaşantısının tekdüzeliğinden nefret etmekle beraber, annemden babamdan hiç ayrılamam diye düşündüğüm o çocukluk günlerimi, babamın çalışma odasındaki karalar ve kırmızılar içinde geçen saatleri biraz da buruk bir özlemle anımsıyordum. Laiguillon'ların evi, o tüylü halılarla kaplı güzel apartman, kendine özgü bir havası olan o oturma odası ve loş galeri daha şimdiden benim evim, benim yuvam gibiydi. Jacques'la yan yana oturur, kitap okurken, "ikimiz"i, tıpkı eskiden annem, babam, kardeşim ve kendimi "dördümüz" olarak düşündüğüm gibi düşlerdim. Jacques'ın annesi ile kardeşi, bana sevgiyle kucak açarlar; annemler de daha anlayışlı, daha yumuşak olurlardı. Bir kez herkes tarafından sevilen bir insan olacak ve dışına atıldığım toplumdaki yerimi yeniden alacaktım. Yine de yeni fikirlerimden caymayı düşünmüyordum. Jacques yanımda olduktan sonra, mutluluk, gerçeklere gözlerimizi kapamak anlamına gelmeyecekti. Günler günleri sevgi dolu, aşk dolu olarak izleyecek; bu arada biz hep araştırmaya devam edecektik; yollarımız ayrılacak, ama hiçbir zaman birbirimizden uzaklaşmadan, kopmadan yürüyecektik. Bizi bağlayan ortak bir bunalım, ortak bir huzursuzluk olacaktı sonsuza dek. Böylece, kurtuluşumu ruhsal acılarda değil, gönül huzurunda bulacaktım. Gözyaşlarından ve can sıkıntısından

tükenmiş olarak, tüm geleceğimi bu tek olanağa bağladım. Paris'e dönmemizi iple çektim ve dönüşte yol boyunca, yüreğim trenin temposuna uyarak güm güm vurdu.

*
* *

Kendimi yeniden havı dökülmüş halılarla kaplı apartmanımızda bulunca, acı gerçeklerle karşı karşıya geldim. Ayağım yere değmişti, ama Jacques'ın yanında değil, bizim evde. Bu duvarlar arasında koskoca bir yıl geçirecektim. Peşpeşe birbirini kovalayan günler, aylar canlandı birden gözümde; ne korkunç bir şey! Bütün eski dostlardan, arkadaşlardan ve zevklerden kopmuştum. Garric, benim için hepten yitip gitmişti. Jacques'ı olsa olsa ayda en çok bir iki kez görebilecektim ve onun bana vermiş olduğundan daha fazlasını bekleme umudu verecek hiçbir şey yoktu ortada. Demek bir kez daha tadacaktım sabahları sevinçsiz uyanışları, sıkıntılar ve tükenmişlikler bir kat daha artacaktı. Geçen yılı sürüp çıkarmama yardım etmiş olan çılgın yazgıcılık, kestaneliklerin sessizliğinde tükenip yitti. Her şey eskisinin aynı olacaktı; tek fark, buna dayanabilmeme yardımcı olmuş olan, çılgınlık olmayacaktı bu kez.

Öylesine bir dehşete kapılmıştım ki, hemen koşup gitmek, Jacques'ı görmek istiyordum. Bana ancak o yardım edebilirdi. Daha önce de dediğim gibi, annemlerin ona bakışı karmaşık duygularla örülüydü. O sabah annem, Jacques'ı görmemi yasakladı ve hem Jacques'a, hem onun üzerimdeki etkisine alabildiğine çattı. Daha hâlâ anneme karşı gelmeyi ya da düpedüz yalan söylemeyi istemiyordum. Daha hâlâ o gün yapacağım işleri, gideceğim yerleri anneme söylüyordum; akşamları da günümü nasıl geçirdiğimi dakikası dakikasına anlatıyordum. Bu kez de sesimi çıkarmadım. Öfke ve sinirden boğulacak gibiydim. Haftalardır Jacques'la karşılaşacağım bu anı beklemiştim ve şimdi, annemin kaprisi yüzünden engelleniyordu bu! Onlara bağımlılığımın bu kadar fazla olduğunu görmek beni dehşete düşürüyordu. Sadece sürgüne gönderilmekle kalmamış; bu sürgüne karşı savaşma özgürlüğüm de elimden

almıştı. Her hareketim, her sözüm titizlikle denetleniyordu. Aklımdan geçirdiklerimi yapmamam için ellerinden geleni artlarına koymuyorlar ve bir tek sözle, bütün yüreğimi, bütün yaşamımı bağladığım tasarıları yerle bir ediyorlardı. Kurtuluş yolu yoktu benim için. Bir önceki yıl, benliğimde oluşan değişikliklere kendimi kaptırdığım için, bu yazgıya az çok dayanabilmiştim; oysa şimdi bu ruhsal serüven sona ermişti ve korkunç bir çöküntüye kapılmıştım. Bambaşka bir insan olmuştum, çevremdeki dünyanın da bambaşka olması gerekirdi; ama bu *nasıl* bir dünya olmalıydı? Gerçekten aradığım neydi? Bunun ne olabileceğini düşleyemiyordum bile. Bu hiçbir şey yapmama durumu, beni umutsuzluklara itiyordu. Beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Ne kadar bekleyecektim? Üç yıl mı? Dört yıl mı? İnsan on sekizindeyken, dört yıl, bitip tükenmez bir süre gibi görünüyor. Bu süreyi hapishanede, zincirlere vurulmuş olarak geçirsem, dışarı çıktığımda yine yapayalnız bulacaktım kendimi. Sevgisiz, umutsuz, hiçbir şeysiz. Bir taşra okulunda felsefe öğretmenliği yapardım: Neye yarardı bu? Yazı yazmak? Meyrignac'ta denediklerim önemsiz, değersiz şeylerdi. Olduğum yerde kalırsam, aynı tekdüze günlük yaşantının, aynı can sıkıntısının, aynı bunalımın kurbanı olursam, bir adım ilerleme olanağım yoktu: Hiçbir zaman bir kitap yazamazdım. Hayır, ne yana baksam tek bir umut ışığı göremiyordum. Ömrümde ilk kez, ölmenin daha iyi olacağını düşündüm içtenlikle.

Bir hafta sonra, gidip Jacques'ı görmeme izin çıktı. Sokak kapısına vardığım zaman, büyük bir paniğe kapıldım; elim ayağım dolaşmaya başladı. Jacques, benim tek ve son umudumdu ve onun hakkında bildiğim şey, sadece mektubuma cevap vermemiş olduğu idi. Mektup onu duygulandırmış mıydı, sinirlendirmiş miydi? Beni nasıl karşılayacaktı? Evin çevresinde iki üç kez dolandım. Ölü gibiydim. Duvardaki zile elim gitmiyordu korkudan. Zil, çocukken parmağımı soktuğum prizin karanlık deliği kadar aldatıcı, zararsız bir görünüşteydi. Zile bastım. Kapı, her zamanki gibi kendiliğinden açıldı; yukarı çıktım. Jacques, gülümseyerek karşıladı beni; kırmızı divana iliştim. Jacques, üzerinde adımın yazılı olduğu bir zarf uzattı: "Al bunu" dedi. "Sana gönderemedim, çünkü bunun sadece ikimizin arasında kalmasını istiyordum." Saçlarının

dibine kadar kızarmıştı. Zarfı açtım. Mektup, "Bundan sana ne?" diye başlıyordu. Gülünç olmaktan korkmadığım için beni kutluyor, "uzun, sıcak, yalnız öğle sonlarında" sık sık beni düşündüğünü söylüyordu. Bana öğütler veriyordu. "Daha insancıl olaydın, aileni daha az sarsardın. Üstelik böylesi daha iyi olurdu: Yani kendine daha fazla saygı duyman gerek demek istiyorum... Mutluluğun gizi ve sanatsal başarının doruğu, herkes gibi olmak ve buna karşın, dünyada hiç kimseye benzememektedir." Şöyle bitiyordu mektup: "Beni arkadaşın olarak kabul edecek misin?" Bir koca güneş doğdu içimde. Ve sonra Jacques, çöken akşamın loşluğunda, kopuk cümlelerle konuşmaya başladı; işlerin iyi gitmediğini, hiç iyi gitmediğini anlattı. Bir karmaşa içindeydi; artık burasına gelmişti. Kendisini hep dürüst bir insan olarak görmüştü bugüne dek; artık buna da inanmıyor, kendini küçük görüyor, aşağılıyordu. Buna nasıl bir çare bulacağını, ne yapacağını da kestiremiyordu. Dinledim: alçakgönüllülüğünden duyarlanarak, bana içini döktüğü için kendimden geçerek, ruhsal çöküntüsü karşısında eziklik duyarak dinledim. Jacques'tan ayrıldığım zaman yüreğim sıkışıyor, daralıyordu. Sokaktaki banklardan birine oturdum. Biraz soluk almak ve bana verdiği armağana bakmak istiyordum: Mor mürekkeple yazılmış, düzgün, kalın bir mektup kâğıdı. Verdiği öğütlerden bir kısmı şaşırttı beni. İnsancıl olmadığımın farkında değildim; bana öyle gelmiyordu. Bilinçli olarak, insanları sarsmak için davranışlarda bulunmuyordum; hiçbir kastım yoktu. Herkes gibi olmayı ise, hiç mi hiç istemiyordum. Bütün bunlar bir yana, Jacques'ın bu güzel cümleleri benim için yazmış olması, beni son derece duygulandırmıştı. "Bundan sana ne?" cümlesini bir daha, bir daha okudum. Bunun anlamı açıktı: Jacques, bugüne dek belli ettiğinden çok daha fazla ilgiliydi benimle; çok daha fazla yakınlık duyuyordu bana. Ne var ki, beni sevmediğini açık seçik kanıtlayan bir başka şey vardı: Bana âşık olmuş olsaydı, o denli umutsuzluk uçurumlarına yuvarlanmazdı. Yanıldığım ortadaydı; kaçınılmaz olana, çaresiz olana boyun eğdim: Bunalımla aşkı bağdaştırmak olanaksızdı. Jacques, beni yeniden gerçekliğe döndürmüştü; şöminenin önünde içten sohbetler, leylaklar ve güllere düşen abajur ışıkları bize göre değildi. Biz, aşkın düzmece güvenine kendimizi kaptırıp avutamayacak denli sağlam kafalı, açık zihinli ve ne istediğimizi bilen kişilerdik. Jacques, gerçeğin peşinde koştuğu çetin

yoldan hiç ayrılmayacaktı. Umutsuzluğunun sonuna varmıştı artık; kendinden iğrenecek noktaya dek gelmişti. Bu dikenli yolda, onu izlemek zorundaydım. Alissa ve Violaine'den medet umdum, onları kendime örnek aldım ve benliğimden fedakârlık etme bataklığına tepe üstü daldım. "Ondan başka hiç kimseyi sevmeyeceğim, ama ikimiz arasında bir aşkın varlığı da olanaksız" kararına vardım. Tatil boyu beni etkilemiş olan inancım bütün gücüyle ayaktaydı: Jacques bir anlamda yazgımdı benim. Ne var ki, kendi yazgımı onunkine bağlamamın nedenleri, Jacques'ın bana mutluluk vermesini engelleyecekti. Onun yaşamında bir rolüm olacaktı olmasına, fakat bu, onu bunalımından vazgeçirmek, huzursuzluğunu bir yana atmasına çalışmak olmayacaktı. Onun cesaretsizliği ile, çekimserliği ile savaşacak; hakikati aramaya devam etmesine yardımcı olacaktım. Bu ödevi hemen benimsedim. Sonra oturup bir mektup yazdım ve en büyük yazarlardan aldığım cümlelerle, yaşamayı neden sürdürmesi gerektiğini anlatmaya çalıştım.

Arkadaşlığımızın "sadece ikimizin arasında kalmasını" istediğimiz için, mektubuma cevap vermemesi olağandı. Yine de, içim içimi yedi durdu. O akşam onların evinde, onun ailesiyle birlikte yemek yediğim zaman hep gözlerini araştırıp, sadece benim anlayabileceğim bir anlam taşıyan bakışına, bir gizli kader birliği yansıtan kıvılcıma rastlamayı umdum. Hiçbir şey olmadı. Eskisinden de daha fazla abartarak, maskaralıklar yapıyordu. Annesi "Şu soytarılığı bırakacak mısın sen!" diye gülüyordu. Bana karşı öylesine kayıtsızdı, öylesine bir vurdumduymazlık içindeydi ki, bu sefer hedefi şaşırdığıma kesinlikle inanıyordum: Kabaca, düşüncesizce, kafasına vurur gibi yazdığım sözleri öfke ve kırgınlıkla okumuş olmalıydı. Ertesi sabah, günceme, "Onun gerçek yüzünün aşırı bir donukluk maskesiyle gizlendiği, fazlasıyla acılı bir akşamdı... Bir yüreğimi dökebilsem" diye yazdım. İçime kapanmaya, onu unutmaya karar verdim. Ama bir hafta sonra, onun annesiyle görüşmüş olan annem, Jacques'ın sınavını yine veremediği haberini getirdi. Morali pek bozukmuş; gidip onu bir görsem iyi olurmuş. Hemen ruhsal ilk-yardım-çantamı kaptığım gibi, Jacques'ın imdadına koştum. Gerçekten de kırılmış, çökmüş bir hali vardı. Tıraşsız, kravatsız, nerdeyse yakası paçası bir yanda, koltuğuna gömülmüştü. Beni görünce

yüzünde en ufak bir gülümseme kırıntısı bile belirmedi. Mektubuma teşekkür etti. Ama pek içtenlikle değil gibime geldi. Hiçbir işe yaramadığını, tamamen değersiz biri olduğunu söyledi yeni baştan. Koca yazı aptalcasına harcamıştı; her şeyi berbat ediyordu; tükenmişti; kendinden tiksiniyordu. Onu teselli etmeye, yatıştırmaya çalıştım; fakat yürekten değildi sözlerim. Eve dönmek üzere kalktığımda, ta içime dokunan anlamlarla yüklü, değişik bir sesle, "Geldiğin için teşekkürler" dedi. Bu söze karşın, yine de çok bozuk döndüm eve. Bu kez, Jacques'ın huzursuzluğunu parlak renklerle bezeyemiyordum; yaz boyunca gerçekten *ne* yapmış olduğunu bilmiyordum; onun için de en kötü olasılıkları aklıma getiriyordum: Kumar, içki ve üstü örtülü deyimimle sefahat. Böylesi bir davranışın belirli bir açıklaması olmalıydı; ancak, onu bağışlamak durumunda kalmayı kendime yediremiyordum. On beş yaşındayken, onun ekseninde kurduğum aşk ve hayranlık fantezisini anımsıyor, bunu, Jacques için şu anda duyduğum sevgiyle karşılaştırıyordum: Hayır, artık hayranlık beslemiyordum ona. Belki de bütün hayranlıklar, kişilerin kendi kendilerinin aldatmacasıydı; belki de herkesin yüreğinin derinliklerinde, hep aynı güvenilmez özenti vardı; belki de iki insanın ruhları arasında tek olasılı bağ, şefkatti. Bu karamsar görüş, beni teselli etmekten çok uzaktı.

İkinci karşılaşmamızda şaşırdım kaldım. Kendini toparlamıştı. Gülüyor; gelecekle ilgili, serinkanlı, aklı başında tasarılar kuruyordu. Birden, "Günün birinde evleneceğim," diye bir söz attı ortaya. Bu kısacık cümle, yüreğimi hoplattı. Bu sözü, laf olsun diye mi söylemişti, yoksa belirli bir amacı mı vardı? Eğer, bilinçli söylemişse, bu bir vaat miydi yoksa bir uyarı mı? Onun karısı olarak, kendimden başka bir kadını düşünmek olanaksızdı; yine de onunla evlenmek fikri bana çok ters geliyordu. Bütün yaz bu düşünce ile oyalanmıştım; oysa şimdi, annemler onunla evlenmemi böylesine isterken, ben kaçmak duygusunu yaşıyordum. Jacques'la evlenmeyi bir çıkış yolu olarak görmüyordum artık, bir çıkmaz sokaktı bu. Birkaç gün, dehşet içinde yaşadım.

Daha sonraki gidişimde Jacques'in arkadaşları vardı. Jacques, onları bana tanıştırdı. Gençler kendi aralarında, barlardan, barmenlerden, para darlığından ve anlaşılmaz entrikalardan söz etmeye devam ettiler. Benim yanımda konuşmalarını sürdürmeleri hoşuma gitmişti; ama söyle-

dikleri içimi kararttı. Jacques, arkadaşlarını arabasıyla evlerine bırakacağını, beklememi söyledi. Dayanma gücümün sınırına varmıştım. Kendimi divanın üstüne atıp, hıçkıra hıçkıra ağladım. Jacques döndüğü zaman, kendimi toplamıştım. Yüz anlatımı değişmişti; bir kez daha sıcak bir ilgi buldum sesinde. "Biliyor musun, bizimki gibi bir arkadaşlık, oldukça olağanüstü bir şey" dedi. Raspail Bulvarı'ndan yürüyerek eve götürdü beni. Foujita'nın bembeyaz, hayalete benzer bir tablosunun sergilendiği bir vitrin önünde durduk, resme baktık. Jacques ertesi gün Châteauvillain'e gidecek, üç hafta kalacaktı. Bütün bu süre içinde ondan kalan son anının, akşam karanlığındaki bu yürüyüşün tatlılığıyla renkleneceği düşüncesi içimi ferahlatıyordu.

Yine de tedirginliğim geçmedi: Ne yapacağımı bilemiyordum. Bir bakıyorsunuz, Jacques benim için her şey demek oluyordu; bir bakıyorsunuz hiçbir anlam taşımıyordu. Bazen, bir çeşit nefret duyuyor, buna şaşırıyordum. Kendi kendime, "En büyük sevgi duygularını, neden sadece pişmanlık, bekleyiş, acıma anlarında yaşıyorum?" diye soruyordum. Jacques'la paylaşacağım bir aşk düşüncesi, yüreğime soğuk sular serpiyordu. Ona duyduğum gereksinme yok olursa, ben de yok olurum gibi geliyordu; günceme ise şöyle yazmıştım: "*Ona* ihtiyacım var; bu, onu *görmeye* ihtiyacım var demek değildir." Jacques'la konuşmalarımız, bir önceki yıl olduğu gibi, benim için itici bir güç olmuyor; tersine, olan biten gücümü de alıp götürüyordu. Onunla beraber olmaktansa, uzaktan onu düşünmeyi yeğliyordum.

Jacques'ın gidişinden üç hafta sonra bir gün, Sorbonne alanından geçerken, Harcourt kahvesinin önünde arabasını gördüm. Ne müthiş bir şok oldu! Onun yaşamının tümden benim olmadığını biliyordum. Yaşantısından, hep dolaylı olarak söz ederdik. Ben onun yaşamının kenar köşe bir yerlerindeydim sadece. Ancak, konuşurken, bana gerçek benliğini gösterdiğini düşünmekten hoşlanırdım. Kaldırım kenarına park edilmiş duran bu araba ise, gerçeğin, düşüncelerimin tam tersi olduğunu haykırıyordu yüzüme. Jacques, o anda, yaşamının her anında, benim için değil, başkaları için etten kemikten bir varlık olarak yaşıyordu. Bugüne dek yaşamında kümelenmiş yığınlarla haftalara, aylara oranla, bizim kısacık, kopuk buluşmalarımız hiçti. Bir akşam bize geldi. Çok yakışıklıydı; acı bir düş kırıklığına uğradım. Neden? Gittikçe ka-

ranlıklara batıyordum. Annesiyle kardeşi Paris'teydiler; artık onunla yalnız kalma olanağım da yoktu. Saklambaç oynuyormuşuz ve sonunda birbirimizi hiç bulamayacakmışız gibi geliyordu. Onu seviyor muydum, sevmiyor muydum? O, beni seviyor muydu? Annem, anlamlı anlamlı gülümseyerek, Jacques'ın annesine "Simone çok sevimli kız; Françoise teyzemin onu bu kadar kötü giydirmesi pek yazık doğrusu!" dediğini tekrarlayıp duruyordu. Giysilerimi beğenmemiş olması umurumda değildi. Bütün bu söylenilenlerden tek aklımda kalan, Jacques'ın yüzümü sevimli bulmuş olmasıydı. Daha on dokuz yaşındaydı. Sınavlarını bitirmesi gerekiyordu; sonra askerliğini yapacaktı. Evlilikten, şöyle bir ima etmek dışında, söz etmemesi doğaldı. Bu durum, bu sakıncalar, ne onun içten karşılayışlarındaki sıcaklığı, ne gülümseyişindeki yakınlığı, ne el sıkışındaki candanlığı ortadan kaldırıyordu. Bana, "Bundan sana ne?" diye yazmıştı. O yıl Germaine teyzemle Titite'in bana gösterdikleri sevgi ve yakınlıkta, üstü örtülü birtakım anlamlar yatıyordu. Onun ailesiyle bizimkiler, bize şimdiden nişanlı gözüyle bakmaya başlamışlardı. Ya o ne düşünüyordu gerçekte? Bazen öylesine kayıtsız bakıyordu ki bana! Kasımın sonlarında bir gün, bir lokantada ailece yemek yedik. Jacques, şakalar yapıyor, gevezelik ediyordu. Varlığı, yokluğunu tümden maskeliyor; gerçek benliğini tamamen örtüyordu: Bu yutturmacanın içindeki yerimin ne olduğunu bilmiyordum. Gece yarısına kadar ağladım.

Birkaç gün sonra, ömrümde ilk kez, birinin ölümünü gördüm: Gaston Amcam ani bir bağırsak düğümlenmesinden ölüverdi. Bütün gece can çekişti. Marguerite yengem, yanına oturmuş, elini tutuyor, amcamın anlayamadığı bir şeyler mırıldanıp duruyordu. Öldüğü zaman, çocukları, annemle babam, kardeşim ve ben, yanındaydık. Son kez çırpındı, soluğunu verdi ve ağzından kara kara bir şeyler geldi. Soluğu kesildiği zaman, çenesi düştü, bir eşarpla bağladılar. Babam hüngür hüngür ağlıyordu; daha önce hiç ağladığını görmemiştim. Benim duyduğum acının derinliği, üzüntümün aşırılığı, ben dahil herkesi şaşırttı. Amcamı çok severdim. Meyrignac'tayken, sabahları erkenden yaptığımız gezintileri anımsıyordum. Kuzenim Jeanne'ı da çok severdim; ona "yetim" demeye bir türlü dilim varmıyordu. Ama ne bu üzüntüler, ne bu sevgiler, amcamın ölümünden sonraki iki gün içinde kapıldığım acı kasırgasını

açıklamaya yeterli değildi: Amcamın, tam öleceği anda karısına çevirdiği ve geri gelmesi olanaksız olanın artık somutlaşmış olduğu o içler acısı bakışını aklımdan çıkaramıyordum. Geri getirilemeyen, onarılamayan, dönüşü olmayan: Bu sözler, tokmak gibi iniyordu beynime: bir an geldi, başım çatlayacak sandım. Bu tokmaklara yanıt veren bir başka şey daha vardı: Kaçınılmaz olan, önüne geçilmez olan. Belki günün birinde, ben de, bütün ömrümce sevdiğim bir erkeğin gözlerinde aynı bakışı görecektim.

Bana huzur veren, beni avutan, Jacques oldu. Kan çanağına dönmüş gözlerim ona öylesine dokundu, bana öylesine yakınlık gösterdi ki, gözyaşlarımı sildim. Anneannesinde yemek yiyorduk; büyük teyzem, "Çok çalışmazsan, sen, sen olmaktan çıkarsın" dedi. Jacques, sevgiyle bana bakarak, "Çalışmasa bile, böyle kalmasını isterim" diye cevap verdi. "Ondan kuşkulanmakla yanılmışım; beni gerçekten seviyor" diye düşündüm. Ertesi hafta, onlara yemeğe gittiğimde, kulağıma eğilip, içinde bulunduğu karmaşadan sıyrıldığım, ama bu kez de pek sıradan bir adam olduğundan korktuğunu fısıldadı bana. Sonra yemek bitiverdi; Jacques da kendi işine gitti. Onu hoşgörmek için bahaneler buluyordum; fakat bulduğum bahanelerin hiçbiri doyurmuyordu beni. Eğer beni şu kadarcık olsun sevseydi, böyle çekip gitmezdi. Ona herhangi bir konuda sonuna dek güvenilebilir miydi? Pek tutarsız, pek ipiyle kuyuya inilmez gibi görünüyordu bana. Hep kısa süreli arkadaşlıklar kuruyor; önemsiz ve can sıkıcı ufak maceralara karışıyordu. Benim uykularımı kaçıran sorunlara hiç kafa yorduğu yoktu. Düşünsel bir inançtan yoksundu. Aklım karışıyor, kendi kendime soruyordum: "Ona karşı ara ara kapıldığım isyan duygusuna karşın, kendimi ondan kurtarabilecek miyim? Onu seviyorum: delice âşığım; yine de benim için gerçekten biçilmiş kaftan olup olmadığını bilmiyorum."

Aslına bakılırsa, Jacques'la benim aramda pek çok aykırılıklar vardı. O sonbahar, kendi kendimi tanımlarken, ilk aklıma gelen niteliğim, "ciddi yanım" oldu. "Akla yatkın bir neden bulamadığım" yine de taşımak *zorunda* olduğum bir kamburmuş gibi yüklendiğim, karşı konulmaz, herkesten kopuk bir ciddiyet" diye yazmıştım. Çocukluğumdan beri, dediği dedik, kafasının dikine giden, sürekli "ya hep ya hiç" çizgisini götüren bir yaratık olmuştum; bundan da gurur duyuyordum.

Başkaları, inançlarını aramaktan, kuşkularını, isteklerini, tasarılarını ortaya koymaktan yarı yolda cayabilirlerdi: Onların bu yüreksizliğini küçümsüyordum. Ben, tüm duygularımı, tüm düşüncelerimi, tüm girişimlerimi, ne denli acı olursa olsun sonuna dek sürdürürdüm; hiçbir şeyi hafife almazdım. Şimdi de, çocukluğumda olduğu gibi, yaşamımdaki her şeyin, bir çeşit mutlak zorunlulukla kanıtlanmasını diliyordum. Bu inatçılığın, beni belirli niteliklerden yoksun bıraktığının farkındaydım; ne var ki, saptanmış yolumdan dönmek diye bir şey hiçbir zaman söz konusu olamazdı. "Ciddi yanım", bütünlüğümdü benim ve "bütün" bir insan olarak kalmayı istiyordum.

Jacques'ta karşı çıktığım, o vurdum duymaz tavrı, karmaşık ve tutarsız davranışları değildi. Onun benden daha özden, daha içten geldiğince yaşayan ve daha üstün nitelikli olduğuna inanıyordum. Zaman zaman Theagenus ile Euphorion'un öyküsünü anımsar ve kendi sıradan niteliklerimin çok üstünde bir yükseltinin üzerine, ona renk veren o güzel Tanrı vergisini yerleştirmeye hazırlanırdım. Oysa, hiçbir davranışında kusur bulamadığım Zaza ile olan ilişkilerimin tersine, Jacques'ın kişiliğindeki bazı yönler rahatsız ediyordu beni: "Hazır formüllere olan eğilimi, genellikle özlerine, konularına oranla aşırı abartılmış hevesleri, belirli şeyleri kör kör parmağım gözüne bir küçümsemeyle eleştirmesi." Derinlikten, dirençten ve bazen, ki bence ötekilerden çok daha büyük bir kusurdu bu, içtenlikten yoksundu. Kararsızlıklardan yorulduğum, sıkıldığım zamanlar olurdu ve bazen, sırf kendimi sıkıntıya sokmamak için, bu kuşkuculuktan yararlandığı kanısına kapılırdım. Hiçbir şeye inanmadığından yakınıp dururdu boyuna. Ona *inanabileceği* şeyler bulabilmek için kafamı zorlardım. Kişinin kendi gelişimi, kişiliğinin zenginleşmesi, renklenmesi, yoğunlaşması adına çalışması, kutsal bir ödev gibi gelirdi bana. Gide'in, "Kendinizi, vazgeçilmez kılın" sözünü bu anlamda yorumluyordum. Oysa bunu ne zaman Jacques'a hatırlatacak olsam, omuzlarını silker, "Bu sözde bir gerçek payı görüyorsan, gidip biraz uyusan iyi olur" derdi. Onu, yazmaya zorlardım; kafasında, birkaç kitap dolduracak kadar konu olduğuna inanıyordum. "Neye yarayacak?" diye cevap verirdi. Peki ya resim? Yetenekliydi bu konuda. Yine, "Neye yarayacak?" diye karşılık verirdi. Ne önerirsem önereyim, aldığım cevap hep bu iki sözcükten öte geçmiyordu. Bir gün

günceme, "Jacques daha hâlâ sağlamlığı mutlak olan temeller üzerine bir şeyler kurmakta direniyor; Kant'ı okumalı. Bu gidişle bir yere varacağı yok" diye yazmıştım. Yine de, Jacques'ın tutumunun metafizikle ilintili olmadığını seziyor ve çoğunlukla tutumuna sertçe karşı çıkıyordum. Başıboşluktan, düşüncesizlikten, tutarsızlıktan hiç mi hiç hoşlanmıyordum. Ona gelince, benim bu iyi niyetlerimin, çoğu kere onu bunalttığını farkediyordum. Bir arkadaşlıkta bu gibi aykırılıkların üstesinden gelme olanağı vardı; ancak, bu aykırılıklar, zaman ilerledikçe ortak bir yaşam düşüncesini korkunçlaştırıyordu.

Bütün sorun, kişiliklerimiz arasındaki önemsiz bir ayrım olsaydı, bu kadar üzülmezdim; oysa çok daha önemli bir şey, yaşamımızın geleceği konusuydu. Jacques, evlilikten söz ettiği gün, aramızdaki aykırılıkların uzun bir listesini çıkardım: "O, güzel şeylerden tat almakla yetiniyor; lüksü ve rahat bir yaşantıyı benimsiyor; mutlu olmaktan hoşlanıyor. Oysa ben, tüm yaşamımın, her şeyi önüne katıp sürükleyen bir tutku fırtınası olmasını istiyorum. Eylemde olmak, kendimi özgürce verebilmek, tasarıları gerçekleştirmek dileğim. Yaşamımın bir amacı, bir ereği olmalı. Güçlükleri alt etmek ve bir kitap yazabilmek istiyorum. Lüks yaşantılar bana göre değil. Ona yeten şeylerle yetinemem ben."

Laiguillon'ların evindeki lüksün aşırı bir yanı yoktu. Benim karşı çıktığım ve Jacques'in benimsemesine kızdığım şey, burjuva kalıbıydı. Jacques ile aramdaki anlayış, benim duygularımın tutarsızlığına yol açan bir belirsizlik temeli üzerine kurulmuştu. Benim görüşüme göre, Jacques da içten içe bir bunalım çektiği için, kendini sınıfından kurtarmaya çalışıyordu. Oysa, bu derindeki bunalımın, burjuva kuşağının kendi kendini iyileştirmek için yararlandığı bir araç olduğunu farkedemiyordum. Yine de, evlilikle sınıfsal bağlardan kurtulacağı anda, Jacques'in bir genç işadamı ve aile reisi kişiliğinde olacağını sezinliyordum. Aslında, Jacques'in bütün isteği, ait olduğu sınıfın, daha doğduğu anda kendisine yüklemiş olduğu rolü inanarak oynamaktı. Jacques'in evlilikten medet umması, Pascal'ın kutsal sudan medet umması gibi, yoksun olduğu inanca erişebilmek umuduydu. O sırada bunları açık seçik tanımlayamıyordum; ancak, Jacques'ın evliliğe bir kopma noktası olarak değil, bir çözüm gözüyle baktığını anlıyordum. Birlikte yücelmemiz, doruklara ulaşmamız diye bir şey söz konusu olamazdı. Madam

Laiguillon olsaydım, "ev kadınlığına" adamam gerekecekti kendimi. Hoş, belki de bu, benim kişisel isteklerime pek de o kadar aykırı düşmeyecekti, kimbilir? Uzlaşmalara, ödünlere inanmıyordum; hele benim gerçekleştirmek istediklerimle, ev kadını olmak fikrinin bağdaşması, o anda hiç de akla yakın gelmiyordu. Jacques'ın yaşantısını paylaşacaksam, kendi yaşantımı ona karşı ayakta tutmam zor olacaktı; çünkü daha şimdiden, Jacques'ın nihilizminin sarıp kapsayıcı bir nitelikte olduğunu görüyordum. Jacques'ın otoritesini, üstünlüğünü yenebilmek için, kendi isteklerimin, heveslerimin kanıtına sığınıyor; çoğu kez de başarıyordum bunu. Ancak, gücüm kırıldığı anlarda, ona hak verdiğim oluyordu. Bir kez onun etkisine kapılsam, onun isteklerini yerine getirmek için, değer verdiğim her şeyden fekakârlık etmek zorunda kalmayacak mıydım? Böylesi bir kişilik yozlaşması, tükenmesi, yok olması fikrine isyan ediyordum. İşte bu yüzden, bütün o kış boyunca Jacques'a duyduğum sevgi, bana hep acı verdi. Jacques ya yeteneklerini boşa harcıyor; onun benden uzaklaşmasına üzülüyordum, ya da bir burjuva kendine yeterliliği içinde belirli bir düzen arıyordu. Bu tutumu erdemsizlik olarak görmeseydim, Jacques'in aradığı bu tutarlılık, onu bana yaklaştırabilirdi. Onun düzensiz yaşantısını paylaşmak istemiyordum; ne var ki, tiksindiğim bir düzen içinde onunla yaşamayı da düşünemiyordum. İkimiz de inanmıyorduk alışılagelmiş, geleneksel değerlere. Fakat ben inanabileceğim değerler bulmak, bulamazsam yaratmak kararındaydım; o da anlıyordu bunu. Umutsuzluk uçurumlarıyla kendini dağıtmak arasında gidip geliyor ve ancak burjuva değerlerini kabullenmekle kendini toparlayabiliyordu. Yaşantı biçimini değiştirmeyi aklından geçirmiyordu; tek istediği, bu yaşantıya ayak uydurabilmekti. Oysa ben, bu yaşam tarzından bir kaçış yolu arıyordum.

Sık sık düşünürdüm birbirimizden farklılığımızı ve acı acı "O başlıbaşına mutluluk ve yaşam demek! Ah! Mutluluk! Ve yaşam; bu, benim için her şey demek olmalı!" diye mırıldanırdım. Yine de, Jacques'ı bir türlü söküp atamıyordum yüreğimden. Bir ay sürecek bir Fransa gezisine çıktı. Papazlarla görüşecek, kiliseleri gezecek; Laiguillon vitrayları için alıcı bulmaya çalışacaktı. Mevsim kıştı; havalar çok soğuktu. Onun varlığının getireceği sıcaklığı, huzurlu bir aşkı, hem benim olacak, hem de ikimizin aşk yuvası olacak bir yeri özlemeye başladım yeniden. Artık

kendi kendime sorular sormayı bir yana bırakmıştım. Mauriac'ın *Gençliğe Veda*'sını okuyordum. Kitaptan uzun uzun bölümler ezberliyordum ve sokaklarda dolaşarak, bunları tekrarlıyordum kendi kendime.

Bu aşkta bu kadar direnişimin nedeni, bütün kuşkularıma, duraksamalarıma karşın, Jacques'a her zaman derin bir sevgi ve şefkati sürdürmüş olmamdı. Jacques, çekiciydi, havalıydı ve kaprisli olmakla beraber, içtenliğinden kuşku duymadığım, o insanı kendine bağlayan tavırlarıyla yüreğimi çelmişti. Ona karşı savunmasızdım; bir bakışı, sesinin bir tonu, içimde anlatımsız şükran duyguları uyandırıyordu. Jacques'ın zekâsı, bilgisi, eskisi gibi başımı döndürmüyordu. Kitapları ve resimleri yorumlamam için, onun yardımı gerekmiyordu artık. Ama onun içini dökmeleri, o alçakgönüllülüğü duygulandırıyordu beni. Bütün ötekiler, dar görüşlü, dar kafalı gençlerle, her şeyi kendilerinin bildikleri iddiasında olan büyükler, "Anlamıyorum!" dedikleri zaman, bir an için bile kendilerinin yanılmış olabileceğini akıllarına getirmiyorlardı. Jacques, önyargılardan yoksun olduğu için, ona nasıl bir minnettarlık duyuyordum bilemezsiniz! Onun bana yardım etmiş olduğu gibi, ben de ona yardımcı olmak istiyordum. Onun "kurtuluşunu" benimkinden daha önemli kılan, çocukluğumuzdakinden çok daha öte bir bağla bağlı buluyordum kendimi Jacques'a. Yazgımızda belirlenmiş bu bağa gitgide daha çok inanmaya başladım, çünkü, ister genç olsun ister yaşlı, ciddi bir konuya değinebileceğim, karşılıklı konuşabileceğim bir tek erkek tanımıyordum. Eğer Jacques, benim için biçilmiş kaftan değil idiyse, başkası hiç olamazdı ve o zaman, dayanılması zor, acı bir yalnızlığa gömülmek zorunda kalacaktım.

Kendimi yeniden Jacques'a yardıma adadığım bu anlarda; onu kafamda yine anıtlaştırır; "Jacques'tan bana gelecek her şey, bir oyun, bir şaka, bir cesaretsizlik, bir korkaklık gibi görünüyor ve sonra söylediklerindeki gerçeği kavrıyorum" diye düşünürdüm. Aslında onun kuşkuculuğu, kararsızlığı, kafasında her şeyin duru ve açık seçik olduğunun bir kanıtıydı. İnsan amaçlarının acılı göreliliğine gözlerimi kapadığım zaman, asıl yüreksiz olan bendim. Oysa o hiçbir şeyin uğrunda çaba göstermeye değmez olduğunu itiraf etmeyi korkusuzca göze alabiliyordu. Barlarda mı zaman öldürüyordu? Umutsuzluğundan kaçmaya çalıştığı için gidiyordu barlara ve üstelik, bazen şiirsel bir hava buluyordu

oralarda. Fazla ileri gittiği için, aşırılıklar yaptığı için ona darılmak yerine; eli açıklığına hayran olmalıydım: Jacques kendine örnek aldığı, bir iç çekmesi uğruna altın kupasını denize atmaktan çekinmeyen Kaf Dağı'nın ardındaki krala benziyordu. Ben böylesi incelikleri beceremiyordum; ama bu, inceliklerin değerini anlayamıyorum demek değildi. Günün birinde, Jacques'ın, bütün bunları bir kitapta dile getireceğine güveniyordum. O da, umutlarımı hepten kırmıyordu: Arada bir, kitabına çok güzel bir ad bulduğunu söyleyiverirdi. Beklemem, ona zaman, fırsat tanımam gerekti. Jacques'ın, dağınıklıktan, umutsuzluktan buruk uzaklaşmalarında, bu aldatmacalarla oyalardım kendimi.

Onu kurtarmak için giriştiğim bu umutsuz çabanın temel nedeni, ona duyduğum aşk olmadan yaşamının bomboş ve anlamsız olmasıydı. Jacques, neyse oydu; ama uzaktan, olduğundan daha fazla, daha yüce görünüyordu. Benim için her şey demek oluyordu. Sahip olmadığım her şey demek oluyordu. Saplandığım sıkıntı çöllerinden beni kurtaran büyüklükteki acı ve sevinçleri ona borçluydum.

*
* *

Zaza, ekim başında Paris'e döndü. O güzelim siyah saçlarını kısacık kestirmişti. Bu yeni saç biçimi, oldukça ince yüzüne bir aydınlık vermişti. Rahat, fakat şıklıktan uzak bir tarzda giyinen Zaza, her zaman kaşlarına kadar indirdiği geniş kenarlı bir şapka, çoğunlukla bir de eldiven giyerdi. Yeniden buluştuğumuz günün öğle sonunu, Seine kıyılarında ve Tuileries bahçelerinde dolaşarak geçirdik. Zaza, artık hemen hemen hiç üzerinden eksik olmayan o ciddi ve biraz da hüzünlü havadaydı. Babasının yeni bir görev aldığını söyledi; Raoul Dautry, Devlet Demiryolları Baş Mühendisliğine atanmış. Oysa bu görevde, yıllardır Mösyö Mabille'in gözü varmış. İstediği yere atanmadığına sinirlenen Mösyö Mabille, Citroen firmasının uzun süredir yapmakta olduğu öneriyi kabul etmiş. Çok yüksek ücret alacakmış. Mabille'ler, Berri sokağında çok lüks bir apartmana taşınıyorlarmış; bir de araba almışlar. Eskisinden çok daha sık yemekler veriyorlar, partilere katılıyorlarmış. Zaza, bütün bunlardan fazla etkilenmişe benzemiyordu. Katlanmak zorunda

olduğu toplumsal yaşantısından sabırsızlıkla, bıkkınlıkla söz ediyordu. Zaza'nın düğünlere, cenazelere, vaftiz törenlerine, ayinlere, çaylara, şölenlere, kermeslere, aile toplantılarına, nişanlara ve danslı partilere, seve isteye gitmediğini anlıyordum; çevresini hâlâ o eski eleştirici gözle süzüyor, belki eskisinden de çok karşı çıkıyordu. Tatile gitmeden önce, ona kitaplar vermiştim; bu kitapların, kendisini yoğun düşüncelere yönelttiğini söyledi. *Le Grand Meaulnes*'ü üç kez okumuş. Şimdiye dek hiçbir roman onu bu derece etkilememiş. Birden, onu kendime çok yakın buldum ve biraz kendimden söz ettim. Birçok konuda benimle aynı görüşteydi. Akşam çökerken ayrıldığımızda, "Zaza'ya yeniden kavuştum!" diye sevinçle söylendim.

Her pazar sabahı Zaza ile yürüyüş yapmayı âdet edindik. Ne onun evinde, ne de bizde şöyle başbaşa konuşmamız olanaksızdı. Kahvelerin, bir yerlerden kaçıp konuşmaya gelenler için yapılmış olduğunu da bilmiyorduk o zamanlar. Bir gün Café de la Régence'ın önünden geçerken, Zaza, "Bu kadar insan ne yapar burada? Evleri yok mu bunların?" diye sormuştu. Ya Champs-Elysées'de ya da Luxembourg Parkı'nın yollarında bir aşağı bir yukarı dolaşır dururduk. Hava güzelse, çayırların kenarındaki demir banklara otururduk. Adrienne Monnier'in kitaplığından aynı kitapları alır; Alain Fournier ile Jacques Rivière'in yazışmalarını coşarak okurduk. Zaza, Fournier'i beğenir, ben ise Rivière'in yöntemli atılganlığına bayılırdım. Günlük yaşamımızı anlatırdık birbirimize, tartışırdık. Zaza'nın başı annesiyle dertteydi. Madam Mabille, Zaza'ya, çok okuduğu, çalıştığı, müzikle ilgilendi ve "toplumsal ödevlerini" ihmal ettiği için çatıp duruyordu. Zaza'nın okuduğu kitaplara kuşkuyla bakıyor, üzüm üzüm üzülüyordu. Zaza, annesini yine eskisi gibi seviyor ve onu üzdüğü için acı duyuyordu. Soluksuz bir sesle, "Yine de gözden çıkaramayacağım, kopmak istemediğim bazı şeyler var!" dedi bir gün. Zaza, annesiyle ilerde daha da büyük çatışmalara gireceğinden korkuyordu. Yirmi üçüne basmış olan ablası Lili, bir süre o toplantı senin, bu toplantı benim dolaştırılacak, sonra bir "uygunu" ile baş göz edilecekti. O zaman da, sıra Zaza'ya gelecekti. "Onlara bu fırsatı vermeyeceğim!" diye kestirip atıyordu Zaza. "Ama sonra annemle birbirimize gireceğiz!" diye de dertleniyordu. Ona Jacques'tan, ya da din konusundaki yeni görüşlerimden söz etmemekle beraber, ben de epeyce

içimi döktüm. Sabaha kadar ağladığım, annemler ve Jacques'la beraber yemek yediğimiz akşamın ertesi günü, geceye dek yapayalnız dolanmayı gözüm yemedi. Zaza'lara gittim ve başbaşa kalır kalmaz, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Şaşkınlıktan öylesine dili tutuldu ki, baştan sona her şeyi anlattım Zaza'ya.

Her zamanki gibi, günlerimin büyük bölümünü çalışarak geçiriyordum. O yıl Matmazel Lambert, mantık ve felsefe tarihi veriyordu. Bu iki dersten sınava girmeye hazırlanıyordum. Yeniden felsefe çalışmak hoşuma gitmişti. Yeryüzündeki varlığımın anlatımsız, açıklanamaz oluşumu, çocukluğumdaki gibi aklımı kurcalamaya devam ediyordu. Nereden gelmiştim? Nereye gidiyordum? Bu konuları bir çeşit korkudan sersemlemiş olarak düşünür ve günceme uzun uzun görüşlerimi aktarırdım. "Hilesi çocukça olduğu halde anlaşılamayan bir sihirbazlığa" kapılmışım gibi geliyordu. Bu gizi çözemezsem bile, en azından, can alıcı noktasına yakınlaşmayı umuyordum. Felsefe dağarcığında Abbé Trécourt'un öğretiklerinden başka bir şey olmadığı için, Descartes ve Spinoza'nın kuramlarının karmaşasında el yordamıyla ilerlemeye başladım. Bu kuramlar, beni bazen ta yücelere çıkarıyor, sonsuza dek yükseltiyordu: Dünyayı, bir karınca yuvası kadar ufacık görüyordum. Edebiyat bile, anlamsız bir sesler yığını gibi görünüyordu. Güzel sözler, kitaplar, bazen, gerçeklikle yakın uzak hiçbir ilişkisi olmaksızın boşluğa kurulmuş hantal iskeleler gibi geliyordu. Kant'ı okudum. Kant, eşyayı akıl yoluyla kavrayamayacağıma inandırdı beni. Kant'ın *Kritik*'i meseleyi öylesine can alıcı yerinden ele alıyor gibiydi ve o an için, kitaptakileri kavrayabilmenin mutluluğu beni öylesine sarmıştı ki, aslında bunlara üzelmem gerektiğini bile düşünemedim. *Kritik*, evrenin ve benim varlığımın gizini açıklamaktan uzaktı; felsefenin neye yaradığını gerçekten bilemiyordum. Kabul etmediğim doktrinlere de çok az ilgi duyabiliyordum. "Descartes ve Ontolojik Yanılgı" diye bir yazı yazdım. Matmazel Lambert, bunu pek sıradan bir çalışma olarak niteledi. Yine de, ilgilendi benimle. Onun bu ilgisi koltuklarımı kabarttı. Lambert'in mantık derslerinde, onun yüzünü seyretmekle zaman öldürürdüm. Davranışlarına, giysilerine bakar dururdum. Her zaman, ciddi bir hava uyandıran mavi, sade biçimli elbiseler giyerdi. Yüzündeki anlatımın donukluğunu sıkıcı bulurdum; fakat o donuk maskeyi bir anda insan yüzüne dönüştürüveren

gülümseyişi de beni hep şaşırtırdı. Nişanlısının savaşta öldüğü ve Matmazel Lambert'in bu olaydan sonra dünyaya küstüğü söylenilirdi. Matmazel Lambert, bazılarının yüreğine ateş düşürürdü. Hatta, bazı öğrencilerin ona âşık oldukları ve bu yüzden Matmazel Lambert ile Madam Daniélou'nun yönettikleri "yakın çevre"ye girdikleri iddia edilir, Lambert suçlanırdı. Dediklerine göre, Matmazel Lambert, bu delikanlılara umut verdikten sonra da, onların ileri gitmelerine göz yummazmış. Lambert'in ne yaptığı umurumda değildi. Benim görüşüme göre, sadece düşünmek ya da sadece yaşamak yeterli değildi; ben bütün yüreğimle, "düşünerek yaşayanlar"dan yanaydım. Matmazel Lambert ise, "yaşamıyordu". Ders veriyor, tezi üzerinde çalışmalar yapıyordu. Böylesi bir yaşantı, bana aşırı yavan, renksiz ve kuru görünüyordu. Yine de, çalışma odasına gidip onu görmekten, konuşmaktan hoşlanıyordum. Çalışma odası da, gözleri ve elbiseleri gibi maviler içindeydi. Masasının üzerindeki kristal vazodan gül hiç eksik olmazdı. Bana bazı kitapları öğütlerdi. Bir keresinde, André Malraux diye adı sanı duyulmamış genç bir yazarın *La Tentation d'Occident* adındaki kitabını vermişti. Bana, kendimle ilgili sorular sorar; ama bunu beni ürkütmeyecek bir ustalıkla yapardı. İnancımı yitirmiş olmamı çok olağan karşılamıştı. Ona pek çok şeyden, bu arada gönül işlerimden söz açtım. Kişinin aşk ve mutluluğu evlilikte aramasının, evliliği yaşantısına temel yapmasının doğru olup olmadığı konusundaki görüşlerini sordum. Merak ve endişeyle baktı bana: "Bir kadının aşk ve evlilik olmadan bir şeyler yapabileceğine, bir doyuma ulaşabileceğine, yaşamdan tat alabileceğine gerçekten inanıyor musun Simone?" diye sordu. Hiç kuşkusuz, onun da kendine göre birtakım sorunları vardı; ama kendi sorunlarına ilk ve son kez değinmesi, bana sorduğu bu cümlenin sınırları içinde kaldı; çünkü onun ödevi, benim sorunlarımı çözmeye yardım etmekti. Öğütlerini, biraz da kulak arkası ederek, içten inanmadan dinledim; nişanlısından ötürü, ahrete atılmış bir ipi olduğunu aklımdan çıkaramıyordum. Yine de, benimle bu denli ilgilendiği için ona şükran duyuyor ve bana inanmasından dolayı huzur buluyordum.

Temmuzda Toplumsal Yardım Gruplarından birine kaydoldum. Kadınlar grubunun yöneticisi olan, kırmızı suratlı iri yarı bir kadın, beni

Belleville grubuna başkan atadı. Ekim başında, başkan, bizlere gerekli talimat ve bilgileri vermek için bir toplantı yaptı. Bu toplantıda karşılaşıp tanıştığım genç kadınların çoğu, insanı umutsuzluğu düşürecek ölçüde Cours Désir'deki eski okul arkadaşlarımı andırıyordu. Bana iki yardımcı verdiler. Biri İngilizce, öteki beden eğitimi öğretmeniydi. İkisi de otuzuna merdiven dayamıştı ve daha hâlâ bir gece olsun, yanlarında anneleri babaları olmadan dışarı çıkamıyorlardı. Bizim grubun çalışma yeri, esmer, uzun boylu, oldukça güzel, yirmi beş yaşlarında bir kızın yönetimindeki bir toplantı salonuydu. Kızın adı Suzanne Boigue'di. Onunla iyi anlaştık. Ne var ki, bu yeni etkinlik beni doyurmuyordu. Haftada bir akşam, iki saat süreyle genç işçi kızlara Balzac'tan ya da Victor Hugo'dan söz ediyordum. Onlara kitaplar veriyordum. Tartışmalar yapıyorduk. Sayıları oldukça kabarıktı, üstelik hiçbir toplantıyı aksatmadan, sürekli geliyorlardı. Ancak, buraya geliş nedenleri, daha çok birbirlerini görmek, topluluktan uzak kalmamak, gruptan çıkarılmamak gibi kendilerine daha çok maddi çıkarlar sağlayan itkilerdi. Bir de erkekler grubu vardı. Kızlarla erkekler, sık sık bir arada toplantılara ve danslara katılıyorlardı. Dans ve flört etmek, gruptakilere, bilimsel çalışmalardan çok daha tatlı ve çekici geliyordu. Ben bunu oldukça doğal karşılıyordum. Öğrencilerim bütün gün ya moda evlerinde, ya da terzi dükkânlarında çalışıyorlardı. Onlara, arada bir yel gibi esip geçici nitelikte verilen bilgi, ne o güne dek geçirdikleri deneylerle ilintiliydi, ne de günlük işlerinde onlara yardımcı olabilecek durumdaydı. Bu kızlara *Sefiller*'i ya da *Goriot Baba*'yı okutmakta bir sakınca görmüyordum; ama eğer Garric, onlara kültür verdiğimi sanıyorsa aldanıyordu. Onlara insanlık onurundan, acı çekmenin değerlerinden söz etmemi isteyen talimatları da hiç gönülsüz yerine getiriyordum. Bu onlarla bir çeşit alay etmek gibi geliyordu bana. Arkadaşlık konusunda da Garric yanıltıtı beni. Merkezdeki hava dostça bir nitelik taşıyordu. Oysa Belleville'li gençlerle, benim gibi öğretmen olarak gelenler arasında ne bir içten yakınlık, ne de paylaşılacak ortak bir nokta vardı. Zaman öldürmek için bir araya geliyorduk, hepsi o kadar. Bu düş kırıklığım, Garric'i de kapsayacak ölçüde yoğunlaşıyordu. Bir konferans vermek için merkeze geldi; o akşamın büyük bölümünü onunla ve Suzanne Boigue ile birlikte geçirdim. Günün birinde onunla, iki büyük insan gibi konuşmayı dört

gözle beklemiştim. Oysa şimdi, konuşmamız hiç mi hiç anlamsız geliyordu. Garric, hâlâ o eski fikirleri ağzına sakız etmiş geveliyordu: Yok nefretin yerini dostluk almalıymış; yok sorunları partilerin, sendikaların, devrimlerin açısından düşüneceğimize, ticaret, aile, vatan açısından düşünmeliymişiz; en büyük sorun insanlığın onurunu korumakmış. Onu yarım yamalak dinliyordum. Onun çalışmalarına olan inancımla birlikte, ona olan hayranlığım da son bulmuştu. Bir süre sonra, Sazanne Boigue, Berck sanatoryumundaki çocuklara yazışma yoluyla ders vermemi önerdi; kabul ettim. Bu alçakgönüllü erek, bence çok daha etkili bir eylemdi. Yine de, eylemin aldatıcı bir çözüm olduğu kanısına vardım. İnsan, kendini başkalarının mutluluğuna yardımcı olmaya adadığı zaman, aslında kendisine çok kolay bir çıkış yolu sağlamış oluyordu. Eylemin, benim suçladığım türün dışında çok değişik biçimler alabileceğini bilmiyordum o zamanlar. Grupların bir çeşit sahtekârlık olduğunu düşündüğüm için, kendimi de o sahtekârlığın bir kurbanı olarak kabul ediyordum. "Halk"la gerçek ilişki kurduğuma inanıyordum; dostça davranıyorlar, saygı gösteriyorlar ve kendilerinden ayrıcalığı, üstünlüğü olan kişilerle işbirliği yapmaktan kaçınmıyorlardı. Bu düzmece deney, benim bu konulardaki bilgisizliğimi derinleştirmekten başka bir şeye yaramadı.

Kişisel açıdan, Gruptaki çalışmamın en hoşuma giden yanı, bana evden bir akşam olsun uzaklaşma olanağı vermesiydi. Kardeşimle yeniden sıkı fıkı olmuştuk. Ona aşktan, arkadaşlıktan, dostluktan, mutluluktan ve mutluluk yolundaki çetin engellerden söz ederek, iç dünyanın güzelliklerinden ve zevklerinden dem vuruyordum. Poupette, Francis Jammes'i, Alan Fournier'yi okuyordu. Öte yandan ise, annemlerle olan ilişkilerimde iyiye doğru herhangi bir gelişme yoktu. Tutumlarının beni ne denli incittiğini bilseler, çok üzülürlerdi; ama bilmiyorlardı. Benim beğenilerimi, benim fikirlerimi, sağduyuya ve kendilerine bir karşı koyma, bir meydan okuma olarak yorumluyorlar ve dört yandan karşı saldırıya geçiyorlardı. Bazen de dostlarını imdada çağırıyorlar; modern sanatçıların şarlatanlığına, halkın düşünsel alandaki yüksekten atışlarına, Fransa'nın yozlaşmasına ve uygar dünyaya hep birlikte karşı çıkıyorlardı. Bu türden tartışmalar sırasında, herkesin gözü benim üzerimde olurdu. Güzel konuşmasıyla ve yazınsal bilgisiyle ün yapmış olan ve

masraflarını kendisinin karşılayarak bastırdığı iki de romanı bulunan Mösyö Franchot, bir akşam alaylı bir sesle, Max Jacob'un *Cornet â des*'inde nasıl bir güzellik bulduğumu sordu. "Aaa!" diye sözünü kestim, "Üstünkörü bir okumayla anlaşılmaz bu kitap." Hepsi kahkahayla gülmeye başladılar; doğrusu pek de haksız sayılmazlardı, gülünç olmuştum. Ama bu gibi durumlarda, ya aşırı bilgiçlik taslamaktan ya da aşırı kabalaşmaktan başka sığınabileceğim bir şey yoktu. Kendimi koyvermemeye, ezik düşmemeye çalışıyordum; annemler ise, ölsem yakamı bırakmayacaklardı. Kötü etkilerde kaldığıma öylesine inanmışlardı ki, babam kuşkulu kuşkulu sorup duruyordu: "Şu senin Matmazel Lambert'te bu denli olağanüstü ne var?" diye. Bende aile sevgisi, aile bağı diye bir şey olmadığım söylüyor ve oturup kendisiyle konuşacağıma, yedi kat ellerle beraber olmak isteyişimi, kendisine karşı bir tutum olarak yorumluyordu. Annem, insanın kendi seçtiği dostlarını, uzak akrabalara yeğ tutacağım kabul ediyordu; ama o da Zaza'ya olan duygularımı fazla aşırı buluyordu. Bir gün onlara haber vermeden, şöyle bir içimi dökmek için Zaza'ya gitmiştim; akşam eve döndüğümde, "Zaza'lara uğradım" dedim. Vay sen misin diyen! Annem "Daha geçen pazar beraberdiniz ya!" diye feryadı bastı. "Tanrının her günü de onu görecek değilsin ya!" Epey gürültü koptu. Bana çıkıştıkları bir başka nokta da, okuduğum kitaplar konusundaydı. Annem, önüne geçilmez olana boyun eğmeyi kendine yediremiyordu bir türlü; Jean-Richard Block'un *La nuit Kurde*'ünü elimde gördüğü an, rengi atıyordu. Önüne gelen herkese, babama, Madam Mabille'e, teyzelerime, kuzenime ve arkadaşlarına, benden neler çektiğini anlatıp duruyordu. Çevremde gittikçe yoğunlaştığım farkettiğim güvensizlik havasını bilmezden gelemezdim. Akşamlar bitip tükenmek bilmiyordu, hele hele pazarlar! Annem, yatak odamdaki şöminede ateş yakılamayacağım söylemişti; ben de oturma odasına açılır kapanır bir oyun masası yerleştirip, çalışıyordum; orada gaz sobası vardı. Fakat kapı hep açık durur; annem ikide bir içeri girip çıkar, omzumun üstünden eğilip, "Ne yapıyorsun? Yine neler okuyorsun?" diye sorardı. Tüketemediği bir enerjiyle yüklü olan annem, en iyi yaşama tavrının neşeli ve canlı görünmek olduğuna inanırdı. Şarkı söyleyerek, gülerek, şakalar yaparak eve canlılık getirmeye çalışır; babamın her akşam dışarı çıkmadığı, evde herkesin mutlu olduğu günlerdeki havayı

geri getirmeye çalışırdı. Benim de kendisine katılmamı isterdi. Ben buna yanaşmayınca da, üzülür, meraklanır, "Ne düşünüyorsun? Nen var? Neden öyle bakıyorsun? Hiç durmadan okuyorsun. Tabii, ben annenim, bana hiçbir şey söylemezsin, bilirim..." diye başımın etini yerdi. Bütün bunlardan yorlup da yattığı zaman ise, ben bu sessizlik ve huzurdan yararlanamayacak ölçüde bitkin düşmüş olurdum. Şöyle bir çıkıp da sinemaya gitmeyi ne denli isterdim! Elime bir kitap alır, halının üzerine uzanırdım; ama kafam, kaldıramayacağım kadar ağırlaşmış olduğu için, çoğu kez oracıkta uyur kalırdım. Sonra, içim daralarak, acıyla burkularak yatağa sürüklenirdim. Ertesi sabah, içimde bir sıkıntı, bir huzursuzlukla uyanırdım. Günler, bir cenaze alayının ağırlığında geçerdi. Kitaplara doymuştum artık; süreli hep o bilinen şeyleri tekrarlamaktan öte geçmeyen yığınla kitap okumuştum; bunlar bana yeni bir umut getirmekten uzaktılar. Seine ya da Boétie sokaklarındaki resim galerilerinde zaman öldürmeyi yeğler olmuştum; resim, beni kendimden koparıyordu. Kendimden kaçmak için büyük çaba harcıyordum. Bazen, batan güneşin alev renkli ışıltılarına dalar giderdim; bazen yeşil çimenlere sırt vermiş, rüzgâra bağır açmış sarı krizantemler beni alıp kendimden kaçırırdı; sokak fenerleri yandığı, Carrousel'deki ağaçları bir opera dekoruna dönüştürdüğü anlarda akan su seslerine kulak verirdim. İyi niyetten yoksun değildim. Sadece bir güneş ışığı gerekti yüreğimi coşturmaya. Oysa mevsim sonbahardı, esintili, karanlıktı. Sevinçlerim çok aralıklı ve çok kısa süreliydi. Sonra yeniden iç sıkıntısı, yeniden umutsuzluk bindiriyordu. Geçen yıl da kötü başlamıştı. Bütün dünya ile kaynaşmayı ummuş, oysa kafesimde kapalı kalmıştım; sonra da sürgün edilmiştim. Kendimi aşırı çalışmaya vermekle durumu kurtarmaya çalışmıştım, ne var ki bu, olumsuz bir yoldu: Geçmişimle, çevremle olan bağlarım tümden koparmıştım. Büyük buluşlarım da olmuştu: Garric, Jacques'ın dostluğu, kitaplar... Geleceğe yeni bir güvenle bakmaya başlamış; göklerde uçmaya koyulmuştum; kahramanlık yazgısının peşinde koşuyordum. Ne büyük bir düş yıkıntısı! Şu anda içinde yaşadığım günler, geçen yıl umutla baktığım geleceğin ta kendisiydi ve umduklarımın çoktan gerçekleşmiş olması gerekirdi; artık beklememe gerek kalmamış olmalıydı. Kararlı olmalıydım: Neye? Kime? Çok okumuş, çok düşünmüş, çok öğrenmiştim. Kendi kendime "Artık

oldum, hazırım" diyordum. "Yığınla bilginin getirdiği bir zenginliğim var" diyordum. Oysa kimsenin bir şey istediği, beklediği yoktu benden. Yaşam öylesine dolu görünmüştü ki bana; yaşamın sonu gelmez isteklerini karşılamaya hazır olabilmek için bütün benliğimi vermeyi göze almıştım. Oysa, yaşam denilen şey bomboştu; beni soran, benden bir şeyler isteyen bir tek ses yükselmemişti. Bütün dünyayı omuzlarımda taşıyacak denli güçlü duyuyordum kendimi; oysa taşınacak bir tek çakıl taşı bile çıkmamıştı karşıma. Düş kırıklığımın sınırı yoktu; acıydı çok: "Ben, *yapabileceklerimden* çok daha *fazlasıyım*!" Ünü ve mutluluğu gözden çıkarmak yetmemişti; yaşamımın yararlı, verimli olmasını bile istemez olmuştum. Artık hiçbir şey istemez olmuştum! "Varolmanın kısırlığı" dersini belliyordum. Bir mesleğim olsun diye çalışıyordum; oysa meslek bir araçtır. Hangi amaca yönelecektim ben? Evliliğe mi? Ne anlamı olacaktı bunun? İster çocuk büyüteyim, ister öğretmen olup ödev düzelteyim; hep aynı eski şarkıydı bu. Hiçbir şeye yaramazdı, gereksizdi tümden. Jacques "Neye yarar" demekte haklıydı. İnsanlar, amaçsız, anlamsız yaşantılara kaptırıyorlardı kendilerini; ben kaptırmayacaktım. Matmazel Lambert de, annem gibi, günlerini amaçsız işlerde tüketiyordu. Bir şeyle uğraşsınlar da, ne olursa olsun, farketmiyordu onlar için. "Oysa *ben*, hiçbir şey düşünmeme zaman bırakmayacak ölçüde yoğun bir gücün itkisiyle hareket etmek istiyordum!" Böyle bir güç bulamadım ve sabırsızlığım, tükenmişliğim için, kendi özel durumumu genelleştirdim: "Hiçbir şeyin bana ihtiyacı yok, hiçbir şeyin hiç kimseye ihtiyacı yok, çünkü hiçbir şeyin varolmaya ihtiyacı yok!"

Ve böylece, Marcel Arland'ın *Nouvelle Revue Française*'de büyük yankılar uyandıran yazısında karşı çıktığı o "yeni *Weltschmerz*"i (dünya acısını) kendi içimde duydum. Arland'a göre, bizim kuşağımız, Tanrının yokluğunu dolduracak bir şey bulamamıştı; ve büyük umutsuzluk içinde, Tanrı olmayınca yaşamın birtakım uğraşlar dizesinden başka bir şey olmadığını anlıyordu. Birkaç ay önce bu yazıyı ilgiyle okumuş ama üzerime alınmamıştım. O sıralarda Tanrısız da mutlu olabiliyordum ve Tanrı adını, benim için bütün kutsallıkları taşıyan boşluğu belirlerken kullanıyordum. Hâlâ da Tanrının varlığını kabul etmek gibi bir isteğim yoktu ve sanırım, Tanrıya inansaydım, ondan nefret ederdim. Tanrının karış karış bildiği yollarda ilerlemeye çalışsaydım, onun lütfu olan

rügzârlara kaptırsaydım kendimi, onun şaşmaz yargısına boyun eğseydim, varlığım budalaca ve gereksiz bir yükten başka bir şey olmazdı. Yüce bir Tanrının benim sefil varlığıma gereksindiğine de kimseler inandıramazdı beni. Ya da böyle bir gereksinme duyuyorsa, benimle alay etmek için olurdu bu. Eskiden, büyüklerin bana yukardan bakarak eğlenmelerinin yaşamımı çocuksu bir oyuna dönüştürdüğü günlerde, Tanrının bir oyuncağı olmaya en az bugünkü ölçüde karşı koyardım. Doğumumdan bu yana beni ezmiş olan vazgeçilmezlikle yitip gidivermenin, kaprisle, yapma bir zorunluluğun o korkunç işbirliğini cennete, sonsuza dek büyümüş olarak yeniden karşımda bulsaydım; Tanrıya tapmak yerine lanetlemeyi yeğ tutardım. Tanrı, gözleri art niyetli bir iyilikle parıldayarak her şeyimi çalacaktı benden; yeryüzünü, yaşamımı, başka insanları ve kendi benliğimi elimden alacaktı. Ondan kopmuş, kaçmış olmanın büyük bir şans olduğuna inanıyordum.

Peki öyleyse, neden umutsuz bir sesle, boyuna "Her şey hiçlikten öte değildir" diye tekrarlıyordum? Aslında, benim tutulduğum hastalık, çocukluk cennetinden çıkarılmış ve insanlar dünyasında da yerimi bulamamış olmamdı. Beni reddeden bu dünyaya tepeden bakmak için, mutlak'ı seçmiş oraya sığınmıştım. Oysa şimdi, bir eyleme geçmek istesem, bir kitap yazmak istesem, kendimi anlatmak istesem yeniden dünyaya inmem gerekti; fakat nefretim bu yolu da kesmişti. Artık dört yanımda boşluktan başka bir şey kalmamıştı. Bütün sorun, henüz işe el atmamış olmamdı. Aşk, eylem, yazı yazmak; bütün yaptığım, bu fikirleri kafamda dolaştırmaktan ileri geçmiyordu. Soyut olasılıklara karşı soyut bir biçimde savaşıyordum ve gerçekliğin acınacak denli önemsiz olduğu kanısına varmıştım. Bir şeye tutunmak istiyordum ve bu belirsiz isteğin coşkunluğu beni hep yanlışlara götürüyordu. Bu belirsizliği, sonsuzluk için duyduğum istekle karıştırıyordum.

Ne kadar bilgisiz ve ne kadar dar ufuklara kıstırılmış olduğumdan şu kadarcık kuşkulansaydım, yoksunluklarım ve çaresizliklerim beni daha az üzerdi. Bir işim olaydı, benden zorunlu olarak bir şeyler yapmam istenecekti. Bir şeyler yapacaktım, bunun ardı gelecekti. Parmaklıkları olmayan bir hapishanede yaşamanın en zor tarafı, kişinin, ufku kapatan perdelerin farkında bile olmayışı. Kalın, yoğun bir sis içinde yürüyor; üstelik bunun saydam olduğuna inanıyordum. Aradığım, yitirdiğim şeylerin orda olduğundan haberim bile yoktu.

Tarih, ilginç gelmiyordu bana. İki Restorasyon konusundaki Vaulabelle'in kitabı dışında, okumak zorunda kaldığım anılar, tarihler, hikâyelerin tümü, Matmazel Gontran'ın tarih dersleri gibi, anlamsız olayların anlamsız bir arap saçı halinde bir araya getirilmesi gibi görünüyordu bana. Bugün olmakta olanlar ilgimi çekmiyordu. Babamla arkadaşları durup dinlenmemecesine politikadan söz ederlerdi. Onların konuşmalarından; her şeyin kötüye gitmekte olduğunu biliyordum. Böylesine iç karartıcı bir batağa da burnumu sokmak istemiyordum. Onlara dert olan sorunlar, yani frankın eski değerini bulması, Ren havzasının boşaltılması, Uluslar Topluluğu'nun yüksekten atıp tutmaları gibi sorunlar, bana aile kavgalarından ve aile içindeki maddi sıkıntılardan daha önemli gelmiyordu; bunlarla ilgilenmek bana düşmezdi. Jacques ve Zaza da, bu konulara metelik vermiyorlardı. Matmazel Lambert, bu sorunlar hakkında tek sözcük olsun söylemezdi. Gazetelerdeki yazarlar, bu konulara değinmekten kaçmıyorlardı. Bazen Drieu la Rochelle, bu sorunlara ilişkin yazılar yazıyor idiyse de, öylesine üstü örtülü bir anlatımı vardı ki, ne demek istediğini anlayamıyordum. Rusya'da belki bir şeyler oluyordu; ama Rusya çok uzaklardaydı. Gruplar, toplumsal sorunlar konusunda aklımı iyiden iyiye karıştırmışlardı; felsefenin de bu işlere hiç mi hiç değindiği yoktu. Sorbonne'daki profesörlerim, bilinçli ve sistematik biçimde Hegel ve Marx'ı bilmezden geliyorlardı. Brunschvig, Batı dünyasında bilinç gelişimi konusunda yazdığı koskoca bir kitapta, Marx'a lütfen üç sayfacık ayırmış ve Marx'ı, anlaşılması güç tutucu düşünürlerle aynı düzeyde sınıflamıştı. Bize, bilimsel düşünce tarihi öğretiyordu; ama kimse kalkıp da, insanlığın serüvenini öğretmeye kalkışmıyordu. Dünyada oluşup gelişmekte olan, o anlaşılamaz, o tanımlanamaz ayaklanma, olsa olsa bu konunun uzmanlarını ilgilendirirdi; felsefecilerin dikkatlerini buna yöneltmelerine değmezdi, Çünkü felsefeci, hiçbir şey bilmediğini bildiği ve bilinmeye değer hiçbir şey olmadığını anladığı noktaya ulaşınca, her şeyi bilmiş oluyordu. İşte ocak ayında günceme, "Her şeyi biliyorum; her şeyi görüp geçirdim," diye yazmamın nedeni buydu. Kendimi kaptırmakta olduğum öznel idealizm, dünyayı özgün ve somut olmaktan yoksun kılıyordu. Düşlerimde bile tutunacak bir şey bulamayışıma şaşmamak gerekirdi.

Böylece, çevremdeki her şey, insanlara değgin tüm olguların yetersizliğine, güçsüzlüğüne beni inandırmak için söz birliği etmiş gibiydi. Kendi durumum, Jacques'm etkisi, bana öğretilen ideolojiler ve çağın edebiyatı yetersizdi demek. Yazarların çoğu, "bunalımımız" teranesini sürdürüyor ve insana umutsuzluk getiren bir açık seçiklik sunuyorlardı. Bu nihilizmi, ussal sonucuna ulaştırdım. Tüm dinler, tüm ahlak görüşleri yalandı; kişinin kendine tapınması da düzmeceydi. Haklı olarak, bir zamanlar beni içten içe titretmiş nöbetlerin yapma olduğunu düşünüyordum. Gide ve Barrés'i bir yana attım. Her tasarımda bir kaçma var mı diye kuşkulanıyordum. Çalışmak, geri kalan her şey gibi boş ve anlamsız bir kendini dağıtmadan başka bir nitelik taşımıyordu. Mauriac'ın genç kahramanlarından biri, zevklerine ve arkadaşlıklarına, kendini hiçliğin üzerinde tutan "dallar" olarak bakar; bu sözü kendime malettim. İnsanın dallara tutunmaya hakkı vardı; ancak, buna hak kazanmak için, kişinin mutlak ile göreliyi, zafer ile yenilgiyi birbirine karıştırmaması gerekirdi. Çevremdekileri bu ölçülere göre değerlendiriyordum. Benim için varolanlar, sadece aldatmacaya, kandırmacaya girmeden, her şeyi yutup götüren bu hiçliğe korkusuzca bakan kişilerdi. Bütün bakanları, bilim adamlarını, omuzları fazla süslü subayları ve bütün büyük başları, kesin bir önyargıyla barbar olarak niteliyordum. Bir yazarın, kendini lanetlenmiş hissetmesi gerekirdi; başarı, şan, şöhret adına ne varsa tümü düzmeceydi. Salt bir şeyler yazma olayı, bir başarısızlık anlamı taşımıyor mu acaba, diye düşünürdüm. Sadece Varéry'nin Mösyö Teste'i insanlığın mutlak umutsuzluğunu soylu bir biçimde dile getiriyor gibi geliyordu. Böylece, Tanrının yokluğu adına, daha başlangıçta Tanrının bana esinlediği, dünyadan el etek çekme fikrine kapıldım. Ne var ki, bu sofuluk, bu keşiş gibi inzivaya çekilme, bir yere ulaştırmıyordu kişiyi; bir kurtuluş değildi. Önünde sonunda yapılacak en dürüst şey, kişinin kendini ortadan kaldırmasıydı: Bunu kabul etmek zorunluluğunu duyuyor ve metafizik nedenlerden intihar edenlere hayranlık besliyordum. Fakat benim intihar etmek gibi bir niyetim yoktu; intihar edemeyecek denli korkuyordum ölümden. Evde yalnız kaldığım zamanlar, tıpkı on beş yaşımdayken olduğu gibi, ölüm korkusuyla savaşmak durumuna düştüğüm anlar oluyordu. Titreyerek, ellerim terleyerek ve aklım başımdan gitmiş bir halde "Ölmek istemiyorum!" diye avaz avaz haykırırdım.

Ve ölüm, ağır ağır yaşamımı yemeye başlamıştı bile. Herhangi bir uğraşım olmadığı için, zaman birbirini sonsuza dek yitiren anlara bölünüp dağılıyordu. Böyle "kademeli ve parça parça ölmeye" gönlüm razı gelmiyordu bir türlü. Schopenhauer'den, Barrès'den koca koca sayfalar, Madam de Noailles'dan dizeler kopya ediyordum günceme. Yaşamının bir anlamını, bir amacını bulamadığım için, ölüm daha da korkunç görünüyordu.

Oysa yaşamayı da tutku ölçüsünde seviyordum. Yaşama ve kendime yeniden bağlanmam, yeniden inanmam için, aslında pek fazla bir şeyler de gerekmiyordu: Berck'deki öğrencilerimden alacağım bir mektup, Belleville'li işçi kızlardan birinin bir gülümsemesi, Neuilly'deki okul arkadaşlarımdan birinin bana yakınlık göstermesi, Zaza'nın bir bakışı, bir teşekkür, bir tatlı söz mutlu olmama yetip de artıyordu bile. Çevreme yararlı ve gerekli olduğumu, sevildiğimi sezdiğim anda, ufuk aydınlanıyor ve beni yeni soluklanmalara götürüyordu: "İnsanlar seni sevsin, sana hayranlık duysun, gerekli ol, vazgeçilmez ol, başkaları için anlamı olan biri ol." "Söylenecek yığınla şeyim" olduğuna gitgide daha çok inanıyordum ve bunları söyleyecektim. On dokuzuncu yaş günümde, Sorbonne kitaplığında oturdum, iki ses arasında gelişen uzun bir diyalog yazdım. Seslerin ikisi de kendi sesimdi: Biri, her şeyin boşluğundan, nefretten, tükenmekten söz ediyor; öteki, verimsiz kısır bir yaşantı içinde bile yaşamın güzel olduğunu ileri sürüyordu. Bir gün bakıyordunuz, umutsuzluk uçurumlarında yuvarlanıyordum, ertesi gün bakıyordunuz, eteklerim mutluluktan zil çalıyor. Bir an karamsarlığa kaptırıyordum kendimi; bir an sonra bulutların üstünde dolaşmaya başlıyordum. Bütün o sonbahar ve kış boyunca, duygularıma yön veren, düşüncelerime ağırlığını koyan, günün birinde kendimi yeniden "yaşama yenik düşmüş, kırılmış" olarak bulmak korkusuydu.

Bir sarkaç düzeninde mutsuzlukla umut arasında gidip gelen iç dünyam ve duyduğum çeşitli kuşkular, beni dehşete düşürüyordu. Sıkıntıdan boğulacak gibi oluyordum; yüreğim burkuluyordu. Kendimi umutsuzluğa kaptırdım mı, gençliğimin ve gücümün olanca taşkınlığı ile kaptırıyordum. Duyduğum ruhsal acı, fiziksel bir acı ölçüsünde yıpratıyor, tüketiyordu beni. Gözlerimden yaşlar boşanarak Paris dolaylarını

kilometreleri devirerek, bilmediğim, görmediğim yerleri seyrederek, arşınlıyordum. Bu uzun yürüyüşler sonunda acıkır, önüme gelen bir pastacıya dalar, bir iki lokma bir şeyler atıştırdıktan sonra, Heine'in ünlü dizesini tekrarlardım: "İnsan ne denli gözyaşı dökerse döksün, sonunda burnunu siler." Seine rıhtımlarında dolaşırken, duyduğum acıyı Laforgue'un sözleriyle hıçkırırdım:

"Ah sevgilim, artık çok geç, kırıldı yüreğim,
Acının doldurmaya yetmeyeceği denli derin bir kırık,
Ve öylesine uzun uzun ağladım ki..."

Yaşların gözlerimi yakması hoşuma gidiyordu. Bazı anlar, bütün savunma gücümü yitirdiğim anlar, rahatça ağlayabilmek için bir kilisenin arka sıralarına sığındığım oluyordu. Başımı ellerime gömüyor, karanlığın acı ve keskin kokusu içinde soluğum kesiliyor, bitkin düşene dek ağlıyordum.

Jacques, ocak sonunda döndü Paris'e. Geldiğinin ertesi günü de bize uğradı. Annemler, on dokuzuncu doğum günümde resimlerimi çektirmişlerdi; onlardan birini istedi. O güne dek, sesinde hiç öylesine sıcaklık, öylesine yumuşaklık, öylesine sevgi sezmemiştim. Bir hafta sonra, onların kapısını çalarken, tir tir titriyordum; çünkü, ya o sıcacık yakınlığın yerine, bir kayıtsızlıkla karşılaşırsam diye korkuyordum. Oysa buluşmamız büyük bir sevince, mutluluğa sürükledi beni. Jacques bir roman yazmaya başlamıştı. Adını *Genç Burjuvalar* koyacaktı. "Bunu senin için yazıyorum," diyordu. Kitabı "Bunu sana borçluyum" diye adayacaktı bana. O günü izleyen birkaç gün boyunca ayaklarım yerden kesilmiş gibi, sevinçten uçacakmış gibi dolaştım durdum. Ertesi hafta, Jacques'a kendi durumumu anlattım. Bunalımımdan söz ettim. Yaşamın benim için hiçbir anlamı olmadığını söyledim. Ciddi ve ağır bir sesle "Yaşama bu denli köşeli bakmak, her şeye bu denli önem vermek gerek-

siz. Anını, gününü yaşamalı insan, o kadar," dedi. Bir süre durdu, sonra, "İnsan, yaşamı tek başına kaldırıp götüremeyeceğini, dayanamayacağını kabul edecek ölçüde alçakgönüllü olmalı; bir başkası için yaşamak, kendisi için yaşanmaya değer birisi ile birlikte olmak daha kolaylaştırır işleri," dedi. Gülümsedi, "Bunun çözümü de, egolarımızı birlikte yürütüp geliştirmekle olur ancak."

O cümleye, o gülümsemeye düğümledim tüm yaşamımı. Artık hiç kuşkum kalmamıştı: Jacques beni seviyordu; evlenecekti. Ama çok yanlış bir şey vardı bütün bunda; mutluluğum üç günden fazla sürmedi. Jacques, yine bize geldi. Onunla birlikte çok mutlu bir akşam geçirdim. Jacques gittikten sonra ise, birden çöktüm: "Bir kızın mutlu olmak için isteyebileceği her şeye sahibim; yine de ölmek istiyorum! Yaşam işte şuracıkta, beni bekliyor; iki elimizle, sıkı sıkıya sarılıp tutmamızı bekliyor! Korkuyorum. Yalnızım, her zaman yapayalnız olacağım... Bir kaçabilsem. Nereye? Neresi olursa. Önüne gelen her şeyi, herkesi sürükleyip götüren tufan gibi bir şey olmalı bu." Jacques'a göre, evlilik başlı başına bir amaç, bir sondu. Oysa ben, daha hiçbir şeye son vermek, nokta koymak istemiyordum. En azından bu denli çabuk sonuçlandırmak istemiyordum hiçbir şeyi. Bir ay kadar duygularımla çekiştim. Bazen, kendimi köreltmeden, silinip ortadan yok olmadan da, Jacques'ın yanında yaşamanın olasılığına inandırıyordum kendimi; sonra birden dehşete kapılıveriyordum: "Ne? Kendimi, bir başka insanın kısıtlamaları, sınırlamaları içine hapsetmek mi? Beni tutsak eden, yakamı bırakmayan bir aşktan, ancak dehşet duyabilirdim. Jacques'la aramızdaki bu bağı koparıp atmayı, her şeyi unutmayı, yeni bir yaşantıya başlamayı istiyorum... Daha zamanı değil, daha hazır değilim. Kendimi, bütün benliğimi feda etmek istemiyorum." Bütün bunları düşünüyor, yine de Jacques'a duyduğum aşkın dalgalarına kapılmaktan kendimi alamıyordum. Kırk yılın başında ve kaçamaklı cümlelerle kendi kedime "O bana göre değil" diyebiliyordum ancak. Aşkın ve mutluluğun bana göre olmadığını, benim aşkla, mutlulukla alışverişim olamayacağını söylemeyi yeğ tutuyordum. Olup bitenleri, aklımdan geçenleri, sanki önüne geçilemez, değiştirilemez olaylarmış gibi, tuhaf bir biçimde aktardım günceme. Sanki oluşan gerçekleri isteyip istememekte, benimseyip benimsememekte özgürmüşüm, ama bunların uygulanmasını

değiştiremezmişim gibi bir tavrım vardı. "Jacques'la birlikte bir yaşamın bana mutluluk vereceğine, her geçen gün biraz daha az inanıyorum" demek yerine, "Mutluluktan her geçen gün biraz daha korkuyorum" ya da "Mutluluğa evet ya da hayır demek beni aynı oranda mutsuz kılıyor" yahut "Onu en çok sevdiğim anda, ona duyduğum aşktan o denli çok nefret ediyorum" diye yazıyordum. Jacques'a olan aşkımın, beni onun karısı olma tuzağına düşüreceğinden korkuyor ve geleceğin Madam Laiguillon'unu bekleyen yaşam tarzına var gücümle karşı koyuyordum.

Jacques ise, çoğunlukla kaprisliydi. En içten gülümsemelerle bakardı yüzüme; anlamlı bakışlarla bana dönüp, "Yeri doldurulamaz kişiler vardır" derdi. Yine ona gitmemi, kısa süre içinde görüşmemizi isterdi; sonra da buz gibi bir tavırla karşılardı beni. Mart başlarında hastalandı. Birkaç kez onu yoklamaya gittim. Ne zaman gitsem, baş ucunda teyzeler, amcalar, neneler oluyordu. Bir seferinde "Yarın yine gel de, rahatça konuşabilelim" dedi. Ertesi gün Montparnasse Bulvarı'na doğru yürürken, her zamankinden daha heyecanlı, daha duyguluydum. Bir demet menekşe aldım, elbisemin yakasına iğneledim. İğneyi bir türlü becerip de takamadım; bu arada çantamı yitirdim. İçinde pek bir şey yoktu; ama bu olanlar, Jacques'lara sinirim burnumun ucunda bir durumda gitmeme yetti de arttı bile. Gün boyunca, Jacques'la perdeleri inik, loş odasında başbaşa konuşacağımızı düşleyip durmuştum. Oysa, odasına girdiğimde, yalnız değildi; yatağın yanında Lucien Riaucourt oturuyordu. Daha önceden tanışıyorduk onunla. Zarif bir delikanlıydı. Güzel konuşurdu. Birlikte gittikleri barlardan, oralarda tanıdıkları kişilerden söz ediyorlardı. Konuşmalarını sürdürdüler. Ertesi hafta buluşup, bir yerlere gitmeye karar verdiler. Kendimi, orada fazla ve istenmeyen bir kişi olarak görüyordum. Benim param yoktu, geceleri dışarı çıkamıyordum, Jacques'ın gerçek yaşantısında yeri olamayacak zavallı bir öğrenciden başka bir şey değildim ben. Üstelik, Jacques da hiç iyi bir havada değildi o gün. Bana karşı alaylı, hatta neredeyse saldırgan bir tavrı vardı. İlk fırsatta kaçtım oradan. Jacques da bayağı sevindi gidişime. Öfkeden titriyordum; ondan nefret ediyordum. Hem, ne özelliği vardı Jacques'ın? Bu kadar büyütmeme, önemsememe değecek nesi vardı? Onun gibi yüzlerce erkek vardı ortalıkta. Onun bir çeşit

Grand Meaulnes olduğunu düşünmekle yanılmıştım. Tutarsız, bencil biriydi. Sadece kendi isteklerini, kendi zevklerini, kendi eğlencesini düşünürdü. Onun yaşamından tümden kopmaya karar vererek sokaklara vurdum kendimi. Ertesi gün, yatışmıştım. Ama, onun evine uzun süre ayak basmamaya kararlıydım. Sözümde durdum ve onu, ancak altı hafta sonra gördüm.

*
* *

Felsefe, ne göklerin kapısını açmıştı, ne de toprağa bağlamıştı beni. Yine de, ocak ayında, ilk zor dönemi atlattıktan sonra, felsefeye ciddi bir ilgi duymaya başladım. Bergson'u, Platon'u, Schopenhauer'ı, Leibniz'i, Hamelin'i ve büyük bir tutkuyla Nietzsche'yi okudum. Bilimin, yaşamın, maddenin, zamanın ve sanatın değerleri gibi, bir yığın sorunla uğraşıyordum. Bu konularda, saptanmış, belirlenmiş kendime özgü fikirlerim yoktu; ama hiç değilse, Aristoteles'e, St. Thomas Aquinas'a, Maritain'e ve de bütün deneysel ve maddeci doktrinlere karşı olduğunu biliyordum. Esas olarak, birçok noktada belirsizlikleri, açık yerleri olmakla beraber, Brunschvig'in önerdiği türde bir eleştirici idealizmi benimsiyordum. Yeniden okumaya merak sardım. Saint-Michel Bulvarı'ndaki Picard kitaplığı, öğrenciler için aramakla bulunmaz bir derya idi. Kitaplığa gider, o günlerde, bahar çiçekleri gibi kısa sürede açılıp yiten *yenilikçi* dergilere bakardım. Orada saatler boyu, Aragon'u ve Breton'u okurdum. Gerçeküstücülük aklımı başımdan almıştı. Sonunda bütün bu "Bunalım" hikâyesi bayatladı; salt yadsımanın vurucu, gözüpek atılımlarını yeğ tutuyordum artık. Sanatın, ahlakın, dilin yokedilmesi; duyuların sistematik olarak düzensiz kılınması, yolundan saptırılması; kişiyi intihara sürükleyen umutsuzluklar; bütün bu aşırılıklara bayılıyordum.

Bütün bu konuları konuşmak istiyordum. Bunları, Jacques'ın tersine sözün sonunu getirmeden bırakmayan kişilerle konuşmak istiyordum. Yeni yeni kişilerle tanışmak, yeni yeni dostluklar kurmak duygusu içindeydim. Sainte-Marie Enstitüsü'ndeki okul arkadaşlarıma yaklaşmayı, onlarla içten bağlar kurmayı denedim. Ne var ki, içlerinden hiçbirinin

beni kesinlikle ilgilendirmediği mutlaktı. Belleville'de Suzanne Boigue ile konuşmaktan gitgide daha çok tat alır oldum. Suzanne'ın kısacak kesilmiş kestane rengi saçları, geniş bir alnı, çok açık mavi gözleri ve çekici bir havası vardı. Daha önce sözünü ettiğim merkezin yöneticiliğini yaparak ekmeğini kazanıyordu. Benden daha büyük olması, bağımsız olması, sorumlulukları olması ve otoritesi, Suzanne'a ayrı bir önem kazandırıyordu. Suzanne Tanrıya inanıyordu. Ancak, Yaratıcısı ile arasındaki ilişkinin onu pek doyurmadığım da sezdirdi bana. Kitaplar konusundaki beğenilerimiz hemen hemen aynıydı. Suzanne'ın da, Gruplar eylemine, ya da genel planda "eylem"e kendini fazla kaptırıp koyvermediğini görmek, bana ayrı bir sevinç kaynağı oldu. Kendisinin de yaşamını ufacık bir boşluk bırakmaksızın doldurmak, her anını doyasıya yaşamak isteğinde olduğunu açıkladı bana. Günlük yaşamın uğraşlarında uyuşturucu, düzmece bir niteliğin ötesinde bir şeyler bulmaktan o da umudunu kesmişti. İkimiz de yürekli, atılgan, kafası çalışır birer genç kız olduğumuz için, düş kırıklıklarımıza değgin bu konuşmalarımız beni umutsuzluğa sürüklemiyor; tersine, yeni atılımlara kamçılıyordu. Suzanne'dan ayrıldıktan sonra, Buttes Chaumont parkında dolaşır, yeni amaçlara yönelirdim. O da, tıpkı benim gibi, bu dünyadaki gerçek yerini bulmanın peşindeydi. Suzanne, ömrünü "yatağa tutsak" olanlara adamış bir çeşit ermiş kadın görmek için Berck'e gitmişti. Dönüşünde, "Ben, ermiş olmak için yaratılmamışım" diye kesinlikle belirledi. Baharın başlangıcında, Gruplarda beraber çalıştığı, dindar bir delikanlıya tutuldu. Evlenmeye karar verdiler. Koşullar, onları iki yıl beklemeye zorluyordu; ama Suzanne'ın dediğine göre, insan sevince, zamanın önemi yoktu. Mutluluktan parlıyordu. Birkaç hafta sonra nişanlısıyla bozuştuğunu söylediği zaman, şaşkınlıktan aptala döndüm. Aralarındaki fiziksel çekicilik fazlasıyla güçlüymüş ve delikanlı, öpüşmelerinin yoğunluğundan ürküyormuş. Erdemlerini korumak için, birbirlerini görmemeleri gerektiğini söylemiş Suzanne'a. Kendilerini birbirleri için saklayacaklar, birbirlerinden başkasının olmayacaklarmış, ama uzaktan. Bunun üzerine Suzanne işi hepten koparmayı daha uygun bulmuş. Bütün bunlar pek tuhaf, pek anlamsız geliyordu bana ve işin girdisini çıktısını bir türlü anlayamıyordum. Suzanne'ın uğradığı düş kırıklığı, küskünlüğü ve bunu alt etmek için gösterdiği çaba içime dokunuyordu.

Sorbonne'da arkadaşlık kurmaya çalıştığım öğrenciler, ister kız olsun ister erkek, hiçbir şeyle ilgilenmeyen kişilerdi. Gürültücü gruplar halinde oradan oraya koşuşturmaktan, anlamsız kahkahalar atmaktan başka bir şey yaptıkları yoktu. Herhangi bir şeye ilgi duymuyorlar ve bu kayıtsızlıklarından da hoşnut görünüyorlardı. Yalnız, tarih ve felsefe derslerini izleyen biri dikkatimi çekiyordu. Bu, benden epeyce büyük, son derece ciddi bakışlı mavi gözleri olan genç bir adamdı. Her zaman baştan aşağı karalara bürünürdü. Siyah elbiseler, siyah fötr şapka giyerdi. Ufak tefek, ince yüzlü, esmer bir kızdan başka kimseyle konuşmazdı; o kıza ise hep gülümserdi. Bir gün kitaplıkta oturmuş Engels'in mektuplarını çeviriyordu. Tam o sırada, masasındaki öğrencilerden bir grup tatsızlık çıkardı. Adamın gözleri çakmak çakmak oldu ve öylesine otoriter bir sesle öğrencilere susmalarını söyledi ki, çocuklar o anda seslerini kestiler. Bu olayın çok etkisinde kalmışım. "Önemli biri olmalı!" diye düşündüm. Ne yapıp yaptım, onunla konuşmayı başardım. O günden sonra, o ufak tefek, esmer kız ortada olmadığı zamanlarda, konuşmaya başladık. Bir gün Saint-Michel bulvarında bir süre beraber yürüdük. O akşam, kardeşime, bu davranışımın uygunsuz olup olmadığını sordum. Bunda herhangi bir kötülük olmadığını söyledi. Ben de, bu yürüyüşlerimizi sürdürdüm. Pierre Nodier, "Felsefeler" grubundandı. Bu grupta Mohrange, Friedmann, Henri Lefebvre ve Politzer de vardı. Gruptakilerden birinin babası olan zengin bir bankerin eli açıklığı sayesinde, bir dergi çıkarmışlardı. Ama dergide çıkan Merakeşle ilgili bir yazıdan öfkelenen patron, yardımı kesmişti. Kısa bir süre sonra, dergi yeni bir adla, *L'Esprit* adıyla çıkmaya başladı. Pierre Nodier, derginin iki sayısını getirdi bana. Sol kanat aydınlarıyla ilk bağıntım bu oldu. Yine de düştüğüm bataktan sıyrılmış değildim. O günlerin edebiyatının beni alıştırdığı deyimleri ayırt edebiliyordum. Bu gençler de ruh, kurtuluş, sonsuzluk, mutluluk gibi konulardan söz ediyorlardı. Düşüncenin "somut" ve "fiziksel" olması gerektiğini öneriyorlar, ancak bunu soyut terimlerle dile getiriyorlardı. Onlara göre, felsefe, insanlığın son umudu olan Devrimden ayrı düşünülemezdi. O günlerde Politzer, "hakikat uğruna tarihsel maddeciliğin devrimden koparılamayacağına" inanırdı. Somut bütünlüğü içinde anlaşılması, herhangi bir soyutlama ara dönemi

olmaması koşuluyla, idealist İde fikrine inanıyordu. Bu gruptakilerin tümü, her şeyden çok tinsel belirlemeye inanıyorlardı. Onlara göre ekonomi ve politikanın ancak ikinci derecede rolleri olabilirdi. İnsandaki "varolma duygusunu" yokettiği için kapitalizmi suçluyorlardı. Asya ve Afrika halklarının ayaklanmalarıyla, "Tarihin Aklın emrine girdiği"ne inanıyorlardı. Friedmann, genç burjuva aydınlarının ideolojisini paramparça ediyor; onların bunalımının ve sorumluluk duygusundan yoksunluklarının çocuksu olduğunu ileri sürüyor ve bu bunalımın yerini yeni bir fikrin almasını istiyordu. Bütün sorun, insanlara "kendilerinin ölümsüz yönünü" yeniden verebilmekti. "Felsefeler" grubundakiler, yaşama zorunluluk ya da emek açısından bakmıyor, yaşamı romantik bir düşe dönüştürüyorlardı. Friedmann, "Yaşam vardır ve tüm sevgimiz onundur," diye yazıyordu. Politzer ise, yaşamı, büyük yankılar uyandıran şu cümleyle tanımlıyordu: "Kremlin'deki goblen halılar üzerinde sigarasını ezen gemicinin zafere erişmiş, acımasız yaşamı sizi dehşete salıyor ve bu konuda hiçbir şey duymak bile istemiyorsunuz. Oysa işte o, yaşamın ta kendisi!" Bu düşünürler, gerçeküstücülerden pek de ayrı düşmüyorlardı. Aslında gerçeküstücülerin çoğu da, Devrimden yana bir dönüş yapmışlardı. Devrim beni de etkilemişti; ama ters yönden. Toplumun altüst olmasını, baş aşağı edilmesini umutla bekliyordum; oysa, toplum çarkının işleyişini eskisinden fazla bildiğim de yoktu. Ve dünyada oluşmakta olan büyük olaylara kayıtsız kalmakta devam ediyordum. Bütün gazeteler, hatta *Candide* bile, Çin'de patlak veren devrime sütunlar dolusu yer ayırıyorlardı. Oysa benim kılım kıpırdamıyordu.

Bununla beraber, Nodier'le yaptığım konuşmalar ufkumu genişletiyor, görüş açımı büyütüyordu. Ona yığınla soru soruyordum. O da bunları cevaplamaya dünden razıydı. Bu konuşmalarımızı öylesine yararlı buluyordum ki, benim okumaya, öğrenmeye olan hevesimi paylaşan, yüreğimle olduğu kadar kafamla da sevebileceğim, bunun gibi bir adama âşık olmak neden alnıma yazılmamış diye acıyla soruyordum kendi kendime. Mayıs sonlarına doğru, Sorbonne'un önünde bana veda ettiği zaman çok üzüldüm. Avustralya'da iş bulmuştu; oraya gidiyordu. O ufak tefek, esmer kız da peşinden gidecekti. Elimi son kez sıkarken, anlam dolu bir sesle "Yaşamdaki bütün iyi şeylerin senin olmasını dilerim," dedi.

Mart başında, felsefe tarihi sınavımı en iyi derecelerle verdim ve bu arada bir grup solcu öğrenciyle tanışma olanağını buldum. Benden bir bildiriyi imzalamamı istediler: Paul Boncour, kadınların askere alınması için bir yasa tasarısı hazırlamıştı. *Europe* dergisi de bunu protesto eden bir kampanya açıyordu. Zor bir durumda kalmıştım; kararsızdım. Kadın erkek eşitliği fikrini savunmuştum bugüne dek. Hem insanın vatanı tehlikedeyse, onu savunmak için elinden geleni yapması gerekmez miydi? Yasa tasarısını okuduğum zaman, "Evet ama, bu son derece vatansever bir görüş!" dedim. Bildiriyi dolaştırıp imza toplayan iri kıyım delikanlı alaylı alaylı gülerek, "Kimin umurunda vatanseverlik?" diye sordu. Şimdiye dek böylesine bir soru sormamıştım kendi kendime. Ne cevap vereceğimi bilemedim. Bu yeni kanunun, yürürlüğe girmesi halinde, vicdan özgürlüğünü kısıtlayacağını anlattılar bana. Bunun üzerine kararımı verdim. Ne olursa olsun, düşünce özgürlüğü kutsaldı. Üstelik, ötekiler de imzalıyorlardı bildiriyi; ben de imzaladım. Sacco ile Vanzetti'nin bağışlanmaları için imza toplandığı zaman ise, bir an bile duraksamadan bastım imzamı. Sacco ve Vanzetti adları, benim için bir anlam taşımıyordu; ancak, onların suçsuz olduğunu kanıtlamışlardı bana; ayrıca ölüm cezasına da karşıydım.

Siyasal eylemim bundan öteye geçmedi ve bu konulardaki fikrim, belirli bir açıklığa, kesinliğe ulaşmadı. Bildiğim bir tek şey vardı: Aşırı sağa karşıydım. Bir öğleden sonraydı; bir avuç delikanlı şamatayla Sorbonne kitaplığına daldılar. "Kahrolsun Yahudiler!" diye haykırıyorlardı. Ellerinde kalın sopalar vardı. Esmer öğrencilerden birkaçını epeyce pataklamışlardı. Kaba gücün ve aptallığın bu zaferi beni şaşırtmış, öfkelendirmişti. Körü körüne düzene uymaya, çıkarını cehalete dayayanlara karşıydım; tüm insanların akılla, mantıkla yaşamlarını sürdürmelerinden yanaydım. Bu yüzden de sola ilgi duyuyordum. Ama, her türlü etikete, damgalamaya da karşı geliyordum. İnsanların belirli kategorilere ayrılmasını hoş görmüyordum. Arkadaşlarımdan birkaçı toplumcuydu. Toplumcu sözünün kulağa iyi gelmediğini düşünüyordum. Bir toplumcunun ruhunun acı çekmeyeceğine inanıyordum. Ruhsal bir bunalıma düşmeyeceğine inanıyordum. Çünkü, toplumcular hem salt yeryüzüne değgin ve hem de belirli sınırları olan amaçların peşindeydiler. Böylesi

bir ılımlılık, böylesi bir aşırılıktan kaçış sinirlendiriyordu beni. Komünistlerin aşırılığı daha çekici geliyordu. Ne var ki, onlarında en az Cizvitler kadar dogmatik ve kalıplaşmış olmalarından korkuyordum. Bütün bu düşüncelerime karşın, mayısta Alain'in eski öğrencilerinden bir komünistle arkadaş oldum. O günlerde bu türden akla aykırı, tutarsız, beklenmedik arkadaşlıklar hiç de tuhaf karşılanmazdı. Çocuk, bana Alain'in konuşmalarını övüyor; fikirlerini özetliyor, kitaplarını veriyordu. Beni Romain Rolland'la tanıştırdı. Barışı savunanlara kesinlikle inanmaya başladım. Mallet, pek çeşitli konularla ilgiliydi: Resim, sinema, tiyatro, hatta müzikholler bile onun sevdiği, ilgilendiği şeylerdi. Mallet'nin gözlerinde ve sesinde alev alev kıvılcımlar çakardı. Onunla konuşmak hoşuma gidiyordu. Günceme, biraz da hayretle şöyle yazmıştım: "*Hem* akıllı, zeki olmanın, *hem de* politikayla ilgilenmenin olasılı olduğunu gördüm." Aslında Mallet'nin, politik kuram hakkında pek fazla bilgisi yoktu; bana da hiçbir şey öğretmiyordu. Toplumsal sorunları, metafizik ve ahlak sorunlarının altında tutmaya, daha az önem vermeye devam ettim. Eğer insanlığın varoluşunda, yaşantısında bir amaç, bir anlam yoksa, insanlığın çektiği acılara neden kafa yormalı diye düşünüyordum.

Bu sorunlara eğilmekten kaçınmam, Simone Weil ile tanışıklığımızdan yararlanmamı engelledi. Paris'teki, öğretim üyelerini yetiştirme okulu olan Normale'e giriş sınavlarına hazırlanırken, Simone Weil de, Sorbonne'da benimle aynı sınavlara giriyodu. Zekâsı, kültürü ve tuhaf giysileri, çevresinde biçimlenen ünü yüzünden benim de dikkatimi çekmişti. Çevresinde Alain'in eski öğrencilerinden bir grup oğlanla birlikte Sorbonne'un bahçesinde dolaşır dururdu. Kurşuni giysinin bir cebinde *Libres Propos*, öteki cebinde *Humanité*, hiç eksik olmazdı. Çin'de büyük bir kıtlık başgöstermişti. Bana anlattıklarına göre, Simone bu haberi duyunca ağlamış. Bu gözyaşları, Simone'un felsefe alanındaki yeteneklerinden çok daha fazla saygı uyandırdı bende. Dünyanın öteki ucu için çarpabilen bir yüreği olmasına imreniyordum. Bir gün yanına yanaştım. Konuşmaya nasıl başladık bilemiyorum. Çok kesin bir sesle, bugün dünyada bir tek şeyin önemli olduğunu söyledi: Dünyada açlıktan ölen halkları kurtaracak olan Devrim. Ben de en az onun kadar kesin ve kararlı bir tavırla, asıl sorunun, insanları mutlu kılmak değil, onların

varlığının nedenini bulmak olduğunu söyledim. Beni tepeden tırnağa süzdü. "Açlık çekmemiş olduğunuzu anlamak hiç de zor değil," dedi. İlişkimiz bundan öteye geçmedi. Beni, "kibirli bir küçük burjuva" olarak nitelediğini anladım. Bayağı sinirlendim. Bazı davranışlarımı, bazı beğenilerimi çocukluğuma verdiği için bir zamanlar Matmazel Litt'e nasıl sinirleniyor idiysem, aynı şekilde sinirlendim. Kendimi, sınıfımın zincirlerinden kopardığıma inanıyordum; kimseye benzememek, genelleştirilmemek, salt kendim olmak istiyordum.

Blanchette Weiss ile ne gibi bir ilgim vardı, gerçekten anımsamıyorum. Kısa boylu, şişman bir kızdı. Durumundan hoşnutluğunu belirleyen yüzünde, düğme gibi gözleri, felfecri okurdu. Onun dilbazlığı ve felsefe terimlerini ustaca kullanışı beni şaşırtırdı. Okul dedikodularıyla metafizik spekülasyonları, benim yanlış bir sanıyla zekâ diye nitelediğim bir ağız kalabalığı içinde sayıp dökerdi. Ölümlüler, ölümsüzün katkısı olmaksızın birbirleriyle ilişki kuramayacaklarına göre, insancıl sevgilerin tümü günahtır derdi. Tanıdığı herkesi çekiştirmek, herkes hakkında kötü söylemek yoluyla ölümsüzlüğün mutlak otoritesini taşıdığına inandırmıştı kendini. Profesörlerimizin, okul arkadaşlarımızın emelleri, hevesleri, zaafları ve kötü yönlerini ondan öğreniyordum. "Bende Proust'vari bir kollayıcı ruh var" derdi. Arada bir de, mutlak'a erişme tutkusuna sarılmama takılırdı. "Ben mi? Ben, kendi değerler sistemimi kurarım," diye belirledi. Blanchette'in değer ölçüleri ne olabilirdi? Bu konuda kesin bir şey söylemiyordu. İç dünyasına büyük önem veriyordu. Bu noktada onunla anlaşıyordum. Zenginliği hakir görüyordu; ben de önem vermiyordum. Ama, kişinin aklına paranın takılmaması için, yeteri kadar parası olması gerektiğini söylüyordu. Bunu sağlamak için de, paralı biriyle evlenebileceğinden söz etti. Tiksindim bu sözden. Üstelik, kendine hayranlığı da aşırıydı. Saçlarını bukle bukle kıvırır, takar takıştırır ve Clara d'Ellébeuse'e benzediğini sanırdı. Bütün bunlara karşın, "fikir alışverişi" kurabileceğim birine öylesine gereksiniyordum ki, Blanchette'i sık sık arıyordum.

Yine de tek gerçek dostum Zaza'ydı. Ne yazık ki, artık annesi bana pek iyi gözle bakmamaya başlamıştı. Zaza'nın ev kızı olmak yerine okumayı seçmesi benim etkimle olmuştu. Üstelik ona olmayacak kitaplar

veriyordum. Madam Mabille, Mauriac'tan nefret ediyordu. Mauriac'ın, burjuva evleri tanımını, kendine yönelmiş kişisel bir hakaret olarak yorumluyordu. Claudel'e de güveni yoktu. Oysa Zaza, bu dünya ile öteki dünyayı bağdaştırmasına yardımcı olduğu için hayrandı Claudel'e. Madam Mabille, ters ters "Kilise Büyüklerini okusan daha olumlu bir iş yapmış olursun" diye söyleniyordu. Birkaç kez bize geldi, beni anneme şikâyet etti. Zaza'ya da, birbirimizi daha seyrek görmemizi söylemiş açıkça. Ama Zaza direndi. Bizim dostluğumuz, Zaza'nın vazgeçemeyeceği şeylerden biriydi. Birbirimizi sık sık görüyorduk. Birlikte Yunanca çalışıyor; konserlere, sanat sergilerine gidiyorduk. Bazen bana piyano çalardı. Chopin ya da Debussy'den. Sık sık uzun yürüyüşler yapardık. Bir öğleden sonra, Zaza, annemi zorla razı edip beni berbere götürdü. Saçlarımı kestirdik. Benim için pek de büyük bir kazanç olmadı bu. Çünkü, annem, Zaza'yı benim araya koyduğumu sandığı için, saçlarımı yaptırmama kesinlikle karşı çıkmıştı. Zaza, Paskalya tatilinde Laubardon'a gitmişti. Oradan bana, benliğimi ta derinden saran bir mektup gönderdi; mektubunda "On beş yaşından beri büyük bir ruhsal yalnızlık içinde yaşadım. Böylesine yalnız, böylesine yitip gitmiş olmak bana büyük acılar verdi. Bu yalnızlığı sen yıktın," diyordu. Ancak, bu, Zaza'yı o anda "umutsuzluk çukuruna" düşmekten kurtaramamıştı. "Kendimi hiç bu andaki gibi kendi ağırlığın altında ezik duymamıştım. Fazlasıyla uzun bir süre, gözlerim geçmişe dönük yaşadım ve kendimi çocukluk anılarımdan koparamadım," diyordu. Bunu olağan buldum. Kişinin çocukluktan çıkmak, büyümek istememesi doğaldı.

Jacques'ı artık görmemek benim için büyük bir huzurdu. Onu düşünüp kendime işkence etmiyordum. Baharın ilk güneş ışınları, kanımdaki kış uyuşukluğunu alıp götürüyordu. Bir yandan var gücümle çalışmayı sürdürürken, öte yandan da biraz eğlenmeye karar verdim. Öğleden sonraları çoğunlukla sinemaya gidiyordum. Studio des Ursulines, Vieux-Colombier ve Ciné-Latin'e giderdim. Ciné-Latin, Pantheon'un hemen arkasında, tahta koltuklu ufak bir yerdi. Filmlere bir piyano eşlik ederdi. Oturulacak yerler rahat değildi. Son birkaç yılın en iyi filmlerini yeniden gösterirlerdi. *Altına Hücum*'u ve *Şarlo*'nun pek çok filmini orada gördüm. Bazı akşamlar, annem, kardeşimle beni tiyatroya götürürdü. *Le Grand Large*'da, Jouvet'yi seyrettim. Michel Simon, ilk kez bu oyunda

sahneye çıktı. Dullin'i *La comédie du bonheur*'de, Madam Pitoeff'i Ermiş Jeanne rolünde seyrettim. Bu tür gezmeleri günlerce düşler, iple çekerdim. Bunlar, haftalarıma bir ışık, bir sıcaklık, bir aydınlık taşıyordu. Okuldaki ilk iki sömetrin bana nasıl ağır geldiğini anımsadığım zaman, bu eğlencelere ne denli önem verdiğimi daha iyi anlıyorum. Gündüzleri, bütün sergileri dolaşıyor; Louvre galerilerinde gezinip duruyordum. Paris'i karış karış arşınlıyordum. Gözlerim eskisi gibi yaşlara bürünmeden, gördüğüm her şeye merakla bakıyor, inceliyordum. Bazen akşam yemeğinden sonra, metroya atladığım gibi, soluğu Paris'in öteki ucunda alırdım. Les Buttes Chaumont dolaylarına gider, yeşilliklerin ve ıslaklığın kokusunu içime çekerdim. Güzel akşamlardı onlar. Çoğu kez, yürüyerek dönerdim eve. De la Chapelle Bulvarı'nda, yukardan geçen demir yolunun çelik ızgaraları altında, kadınlar müşteri beklerlerdi. Parlak ışıklı meyhanelerden erkekler çıkardı. Sinemaların önleri afişlerle donanmış olurdu. Dört bir yanımı yaşamın sardığım, kocaman, her an varolan bir karmaşanın beni çevrelediğim duyardım. Yaşamın sıcak, yoğun soluğunu yüzümde duyarak yürürdüm. Ve kendi kendime, her şeye karşın yaşam, yaşanmaya değer diye düşünürdüm.

Yeniden erekler amaçlamaya başladım. Dostluklarıma ve askıda kalmış aşkıma karşın, kendimi hâlâ çok yalnız buluyordum. Beni anlayan ya da beni, salt ben olduğum için bütünüyle seven biri yoktu. Benim için ne "mutlak ve değişmez" olan biri vardı, ne de böyle birinin olabileceğine inanıyordum. Bu yüzden acı çekmek yerine, yeniden onuruma sığındım. Yalnızlığım, çevreden kopukluğum, üstünlüğümün bir belirtisiydi. Artık hiç kuşkum kalmamıştı: Önemli birisiydim ve büyük işler yapacaktım. Roman konuları tasarlıyordum. Bir sabah Sorbonne kitaplığında, Yunancadan çeviri ödevimi yapmak yerine "kitabıma" başladım. Haziranda sınavlara çalışmam gerekliydi. Fazla zamanım yoktu. Ama ertesi yıl daha çok boş zamanım olacağını hesapladım ve gereksiz uğraşlarla zaman yitirmeden kendi kitabımı tamamlayacağıma söz verdim. Günceme "Bu, *her şeyi anlatacak* bir yapıt olacak" diye yazmıştım. Güncemde sık sık ve ısrarla, bu "her şeyi anlatmak"tan söz ediyordum. Deneyimlerimin yoksulluğu ile tuhaf bir çelişki oluşturuyordu bu sözlerim. Felsefe, eşyanın özünü, kökenini, bütününü kavrama eğilimimi

pekiştirmişti. Bir soyutlamalar dünyasında yaşadığım için, ilk ve son olarak yaşamın hakikatini bulduğuma inanıyordum. Zaman zaman, yaşamın, benim bildiğimden daha fazla, daha öte birtakım nitelikleri olduğundan kuşkulanıyordum; ama kırk yılın başında oluyordu bu. Başkalarına üstünlüğümün tek nedeni, hiçbir şeyi atlamayışımdı. Yapıtımın eşi bulunmaz değeri, bu olağanüstü ayrıcalığımın bir sonucu olacaktı.

Güvenimi yitirdiğim zamanlar oluyordu. Her şeyin anlamsız olduğunu anımsıyordum. Sonra, bu düşünceleri bir yana itiyordum. Jacques'la, hayali konuşmalarımızda, onun "Neye yarar?"ına karşı çıkıyordum. Bir tek kez gelmişim dünyaya bir tek kez yaşayacaktım. Başarıya ulaşmak istiyordum. Kimse beni durduramayacaktı, Jacques bile. Mutlak konusundaki görüşümden vazgeçmedim. Ancak, bu alanda kazanılacak pek fazla bir şey olmadığı için, mutlak üzerinde kafa yormamaya karar verdim. Lagneau'nun şu sözüne bayılıyordum: "Mutlak umutsuzluğumdan başka yerde huzurum yok." Yaşamaya devam edeceğime göre ve bu umutsuzluk bir kez oluşmuş bulunduğuna göre, yapacağım tek şey, bu umutsuzluk çukurundaki olasılığın en iyisini yaşamak, yani canımın istediğini yapmaktı.

Jacques'sız olabilmeye bu denli kolay alışmam beni oldukça şaşırtıyordu; ama gerçekten de hiç mi hiç özlemiyordum onu. Nisan sonlarına doğru, annem, Jacques'ın artık onu aramayışına hayret ettiğini söyledi. Ona gittim: Hiçbir şey duymadım. Bu sevgiye artık aşk denemeyeceğini anladım ve hatta bu duyguyu biraz da sıkıcı buldum. "Artık onu görmek bile istemiyorum. En iyi gününde olduğu zaman bile beni sıkıyorsa, yapabileceğim hiçbir şey yok buna karşı." Romanını yazmıyordu; hiçbir zaman da yazmayacaktı. Kibirli bir tavırla, "Roman yazarsam, kendimi orta malı olmuş gibi duyacağım" dedi. Arabasıyla yaptığımız bir gezinti ve Jacques'ın kendinden utandığını belirten bazı davranışları yeniden yakınlaştırdı bizi. Yaşamın ta kendisi demek olan bir mantıksızlık için onu ne diye suçlamalı, dedim kendi kendime. Yaşam, bizi belirli sonuçlara götürüyor, sonra bunların boşluğunu ortaya vuruyor. Jacques'a bu denli insafsız davrandığım için kendime kızdım. "Göründüğünden daha iyi bir insan" diye karar verdim. Ne var ki, sürdüğü yaşantının onun üzerinde izlerini bırakacağından korkuyordum.

Bazen bir önseziyle içim burkulur, "Seni düşündükçe fena oluyorum Jacques," derdim. "Neden bilmem ama, senin yaşamın trajik bir yaşam."

Haziran sınavları yaklaşıyordu. Hazırlanmıştım ve çalışmaktan da bıkıp usanmıştım iyice. Bir süre dinlendim. İlk kaçamağımı yaptım. Belleville'de, bir yardım derneğinin toplantısı var diye, annemden gece yarısına kadar dışarda kalma izni ile birlikte yirmi frank koparıdım. Rus Balesi'nin gösterisini seyretmek için galeriden bir bilet aldım. Yirmi yıl sonra, gecenin ikisinde, kendimi birden Times Alanı'nın ortasında yapayalnız buluverdiğim zaman, o gece Sarah-Bernhardt Tiyatrosu'nda duyduğum şaşkınlığı duymadım. Ben yukarda, galerideydim. Aşağıda, ipekler, kürkler, elmaslar, parfümler ve tıklım tıklış dolu, ışıl ışıl salondan yükselen konuşmalar vardı. Annemlerle ya da Mabille'lerle bir yere gittiğim zaman, dünyayla benim arama aşılmaz bir cam duvar örülürdü. Oysa şimdi, burada, sık sık büyük özlemle göklerdeki parlak yansımasını seyrettiğim bir coşku dünyası içindeydim. Buraya tanıdıklarıma görünmeden ve benim kim olduğumu bilmeyenlerle omuz omza girmiştim. Görünmeyen adam gibi ve aynı anda her yanda birden bulunma gücüne sahip olduğumu düşlüyordum. O akşam bale programında Sauguet'nin *La Chatte*'ı, Prokofieff in *Pas d'acier*'i, *Neptün'ün Zaferi* vardı. Dekorlar, kostümler, müzik, dans; hepsi hepsi büyüledi beni. Beş yaşımdan bu yana beni böylesine çeken, başımı böylesine döndüren hiçbir şey olmamıştı.

Başka seferler de gittim. Annemden para koparabilmek için ne dolaplar çevirdiğimi şu anda anımsamıyorum. Her seferinde de, Grupları kendime tanık gösteriyordum. Rus Balesi'ne iki kez gittim. Smokinli beylerin Stravinsky'nin *Oedipus*'unu Cocteau'nun yazdığı sözlerle söylemeleri beni şaşırttı. Mallet, Damia'nın kar beyazı kollarından ve sesinden söz etmişti bana. Onu dinlemeye Bobino'ya gittim. Şarkıcılar hokkabazlar, akrobatlar, her şey yeniydi benim için; her şeyi alkışlıyordum.

Sınavlardan önceki günlerde, sınavlar sırasında, sınav sonuçlarını beklediğimiz süre içinde, aralarında Jean Mallet ve Blanchette Weiss'ın

da olduğu bazı öğrenciler ile Sorbonne'un avlusunda toplanırdık. Bilmeceler çözer; top ve yirmi soru oyunu oynardık; arada bir dedikodu ve tartışmalar da yaptığımız olurdu. Bu gruba katıldım. Ama ilişki kurduğum öğrencilerden çoğunun yanında huzursuzluk duyuyordum. Ahlak görüşleri'nin aşırı genişliği beni ürkütüyordu. Kuramsal olarak sıkı ahlak kurallarından yana değildim; pratikte ise, henüz alabildiğine tutucuydum. Bilmem-kimle bilmem-kimin "beraber çıktığını" söyledikleri zaman, kirpi gibi dikiliyordum. Blanchette Weiss, Normale'de okuyan çocuklardan birini işaret ederek, "o biçim" olduğunu söylediği zaman, tiksintiyle ürperiyordum. "O biçimler"den de çok, bekâr kız öğrencilerin durumu dehşete düşürüyordu beni. Bu tepkilerim, yetiştirilme tarzımın doğal sonucuydu. Bunlara karşı koymaya da çalışmıyordum. Kaba şakalar, açık saçık sözler, rahat davranışlar ve uygunsuz hareketler beni iğrendiriyordu. Yine de, Blanchette Weiss'ın tanıştırdığı bir grup delikanlıya karşı hiç yakınlık duymadım. Blanchette'in düşünceli, nazik tavrı vardı ve Normale'deki havaya tepki gösteren, iyi aileden gelme birkaç çocuk tanıyordu. Bunlar alabildiğine resmi ve ciddi davranışlı gençlerdi. Beni, pastanelerin arka salonlarında çaya çağırırlardı. Kahvelere pek gitmezlerdi; gitseler bile yanlarında hiçbir zaman kız olmazdı. Benimle ilgilenmeleri hoşuma gidiyordu; koltuklarım kabarıyordu; ama bu duygumu bastırmaya çalışıyordum, çünkü onları barbarlar sınıfından sayıyordum. Politikadan, toplum içindeki başarılardan ve ilerdeki mesleklerinden başka bir şey düşündükleri yoktu. Oturup çaylarımızı yudumlardık; konuşma, çocukların bilgiçlik taslamalarıyla en son sosyete dedikoduları arasında gidip gelirdi.

Bir öğle sonuydu. Sorbonne'un avlusunda, uzun, esmer yüzlü bir çocukla şu anda anımsayamadığım bir konu üzerinde çatıştık. Bana hayretle baktı ve söylediklerime verecek cevap bulamadığını söyledi. Ondan sonra, tartışmamızı sürdürmek için her gün gelmeye başladı. Adı Michel Riesmann'dı. Öğretmen okulunun hazırlık sınıfındaydı. Babası, resmi sanat dünyasında önemli bir kişiydi. Michel, Gide'in hayranı olduğunu söylüyor ve Güzelliğe tapıyordu. Edebiyatı seviyor ve bitirmek üzere olduğu bir kısa romana çalışıyordu. Gerçeküstücü akıma büyük hayranlık duyduğunu söylemem onu şaşırttı. Onun örümceklenmiş kafalı ve can sıkıcı olduğunu düşünüyordum. Ama belki de, bu çir-

kinliklerinin ardında duyarlı bir ruh gizliydi. Üstelik, beni yazmaya zorluyordu ve benim de böylesine bir desteğe ihtiyacım vardı. Bana son derece resmi ve oyuncaklı bir el yazısıyla yazılmış mektup yollayarak, tatil süresince mektuplaşmamızı önerdi. Kabul ettim. Blanchette Weiss ile de mektuplaşmayı kararlaştırdık. Blanchette, beni evine çaya götürdü. Kléber Caddesi'ndeki lüks bir apartmanda çilekli pastalar yedim. Blanchette, bana Verhaeren'in ve Francis Jammes'in, maroken ciltli şiir kitaplarını verdi.

Bütün yılı, insan amaçlarının boşluğuna yana yakıla geçirmiştim; ama kendi amaçladığım şeyleri var gücümle gerçekleştirmeye çalışmıştım. Genel felsefe sınavımı verdim. Simone Weil sınıf birincisi oldu; ben ikinci oldum, benden sonra da Normale'den Jean Pradelle adında bir çocuk geliyordu. Yunanca tezimi de verdim. Matmazel Lambert, sevinçten kabına sığamıyordu. Annemler tebessümlerle karşıladılar beni. Sorbonne'da olsun, evde olsun, her gören başarımı kutluyordu. Çok mutluydum. Bu başarılar, kendim hakkındaki kanılarımı güçlendiriyor; önümde parlak bir gelecek uzandığına beni inandırıyordu. Bu başarılara büyük önem veriyordum ve dünyada hiçbir şey adına onlardan ayrılamazdım. Yalnız, bütün başarıların bir boyun eğişi, bir yıkılmayı örttüğünü aklımdan çıkarmıyor ve döktüğüm gözyaşlarının karşılığında buraya ulaştığımı düşünüyordum. Martin du Gard'ın Jacques Thibault'un ağzından söylediği şu sözü tekrarlayıp duruyordum: "Beni getirdikleri yer *işte burası!*" Aslında Mutlak'ın sağlıksız yokluğundan başka bir şey olmadığım halde, beni parlak, yetenekli bir öğrenci *kişiliğine* indirgemişlerdi. Gözyaşlarımda belirli bir kendi kendimi aldatmaca somutlaşıyordu; ama bu yaşların salt düzmece olduğunu da sanmıyordum. Yaz sömestrinin paturtu gürültü içinde sona ermekte olduğu günlerde, yüreğimdeki boşluğun bilincine acıyla varıyordum. Bir ad vermekten kaçındığım o bir başka şeyi tutkuyla istemeye devam ediyordum. Bu bir başka şeye ad vermiyordum; çünkü ona verilecek olan tek adı vermekten kaçınıyordum: Bu ad, mutluluktu.

*
* *

İki kızın ardına düşmüş olmaktan üzülmüş görünen Jean Pradelle, benimle tanışmak istemiş. Blanchette Weiss aracılığıyla dostluk kurduğum bir çocuk tanıştırdı bizi. Pradelle, benden bir yaş ufaktı. Normale'e, bir yıldır, gündüzlü öğrenci olarak devam ediyordu. İyi bir aileden gelmişe benziyordu; ama, öteki iyi aile çocukları gibi baston yutmuşlardan değildi. Yumuşak, hemen hemen güzel denilebilecek bir yüzü vardı. Koyu, sık kirpikli gözleri ve şen, tasasız gülüşü ona minik bir okullu havası veriyordu. Ona hemen ısınıverdim. On beş gün sonra Normale'in giriş sınavı sonuçlarını öğrenmek için gittiğimde, Ulm sokağında yeniden karşılaştık. Aralarında Riesmann'ın da bulunduğu birkaç arkadaşım kazanmıştı sınavı. Pradelle, beni Normale'in bahçesine soktu. Sorbonne'dan gelme bir öğrenci için, burası ürkütücü bir yerdi. Bir yandan Pradelle ile konuşuyor, bir yandan da çevreme bakıyordum. Ertesi sabah, Pradelle ile yine orada buluştuk. Felsefe sözlülerini dinledik, sonra Luxembourg Parkı'nda yürüyüş yaptık. Tatildeydik. Benim arkadaşlarımın tümü, onun arkadaşlarının çoğu Paris'ten uzaklaşmışlardı. Her gün şu ya da bu kraliçenin anıtı önünde buluşmayı bir alışkanlık haline getirdik. Buluşmalarıma ben hep dakikası dakikasına gelirdim. Onun gülerek ve utanmış gibi yaparak, soluk soluğa bana doğru koşmasını seyretmek öylesine hoşuma giderdi ki, nerdeyse geç kaldığı için ona teşekkür edecek olurdum.

Pradelle, iyi bir dinleyiciydi. Dinlerken düşünceli bir tavır alır; ciddi bir sesle cevap verirdi: Ne buluş, diye. Ruhumu ona açmaya sabırsızlanıyordum. Barbarlara ağır bir dille saldırdım; bu fikrimi kabul etmeyişine de şaşırdım. Babasını yitirmişti. Annesi ve kız kardeşi ile beraber oturuyor ve aile yaşantısını, benim gibi, dehşet verici bulmuyordu. Partilere karşı değildi; arada bir dansa gittiği de oluyordu; niçin gitmesindi hem? Bunu öylesine saf bir biçimde sordu ki, verilecek cevap bulamadım. Benim inancıma göre, üzerinde durulmaya değmez bir yığın insanın içinde, ancak bir ufak seçkinler grubu olabilirdi. Oysa, o, herkesin iyi ve kötü yanları olabileceğini belirliyor; insanlar arasında hiç de öyle küçük ayrımlar olmadığını söylüyordu. Bu konuda ödün vermeye yanaşmamamı doğru bulmuyordu. Onun bu tavrına da ben sinirleniyordum. Bunun dışında, pek çok konuda aynı fikirdeydik. Pradelle de,

benim gibi dindar bir aile çevresinde yetişmişti; o da Tanrıya inanmıyordu artık, ama Hıristiyan ahlak görüşü ona da damgasını vurmuştu. Ecole Normale'de, Pradelle'e papaz diyorlardı. Jean, arkadaşlarının güdük şakalarından, açık saçık şarkılarından, kaba davranışlarından, sefahat alemlerinden ve kendilerini dağıtmalarından hiç hoşlanmıyordu. Kitaplar konusundaki beğenisi de hemen hemen benimki gibiydi. Claudel'i diğerlerinden üstün tutuyor, "özlü" olmadığı gerekçesiyle Proust'u beğenmiyordu. Bana Jarry'nin *Kral Übü*'sünü verdi. Bu yapıtta kendi tutkularımdan bir iz bulamadığım için pek hoşlanmadım. Pradelle'in bence en önemli yanı, onun da hakikati aramasıydı. Günün birinde, felsefe aracılığıyla hakikate ulaşacağına inanıyordu. Bu konuyu, tam on beş gün coşkuyla tartıştık. O, bana, umutsuzluğa kapıldığım için çıkışıyor; ben ona, tutunacak dal diye, köksüz saman saplarına sarıldığını söylüyordum. Her sistemin bir yanlışı vardı. Bunları birbiri peşi sıra sayıp döktüm. Sonunda, Pradelle her dediğimi kabul etti; sadece, akılcı insanlık konusundaki görüşünde direndi.

Aslında, hiç de dediği ölçüde akılcı değildi. Yitirdiği dinsel inanca karşı, hâlâ benden çok daha fazla özlem duyuyordu. Katolikliği, önerilerini reddedebilecek kadar derinlemesine incelemediğimizi düşünüyordu. Bunları yeni baştan ele almamız, enine boyuna irdelememiz gerekti. Budizm hakkında, Katoliklikten daha az bilgimiz olduğunu öne sürerek karşı çıktım. Ya bütün dinleri aynı şekilde incelerdik, ya da annelerimizin dini diye Katolikliğe bir ayrıcalık tanımazdık, o kadar! Beni, eleştirici bir bakışla tepeden tırnağa süzdü ve hakikatin yerine hakikati aramayı yeğ tutmakla suçladı. Aslında son derece kafasının dikine giden, ama görünürde her türlü tartışmaya yatkın gibi olduğum için, Pradelle'in beni paylaması, Matmazel Lambert ile Suzanne Boigue'nin söyledikleriyle birleşince artık daha fazla dayanamadım. Abbé Beaudin diye, Jacques'ın bile hayranlıkla sözünü ettiği bir papaza gittim. Bu papaz, Tanrıya inancını yitirip de, cehennem azabının kayalarına vurmuş olan aydınların ayağını yeniden suya erdirmekte uzmanlaşmıştı. O gün yanımda Julien Benda'nın bir kitabı vardı. Papaz, bu kitap hakkında çok ağır suçlamalarla söze başladı. Ben tamamen kayıtsız dinliyordum. Daha sonra, birkaç hesaplı, ölçülü söz söyledik karşılıklı. Başından beri

yanlış olan tutumumdan utanarak, onun yanından ayrıldım. Utanıyordum; çünkü, inançsızlığımın kaya gibi sağlam, somut olduğunun bilincindeydim.

Kısa süre içinde, bütün ortak görüşlerimize, bütün yakınlığımıza karşın, Pradelle ile aramda aşılmaz uçurumlar olduğunu anladım. Onun salt akla dayanan bunalımında, kendi huzursuzluğumu, kendi bunalımımı bulamıyordum. Pradelle'i, "Karmaşık olmayan, gizemli olmayan, anlaşılması zor olmayan, aklı başında bir bilim adamı" olarak niteleyiverdim. Ciddiliği ve felsefe konusundaki içtenliği yüzünden, ona Jacques'tan daha büyük bir hayranlık duyuyordum; ama Jacques'ta Pradelle'de olmayan bir şey vardı. Luxembourg Parkı'nda yürürken, ikisinden biri benimle evlenmek istese, ikisini de istemezdim diye düşündüm. Beni hâlâ Jacques'a bağlayan şey, onu çevresindekilerden ayıran o dağınıklıktı. Ne var ki, dağılmış bir kişilik üzerine sağlam, somut bir şey kurulamazdı; oysa ben, bir düşünce sistemi, bir sanat yapıtı kurmak istiyordum. Pradelle, benim gibi, bir aydındı. Ama sınıfına ve sınıfının yaşantısına tamamen ayak uydurmuştu. Burjuva toplumunu büyük bir açık yüreklilikle kabul ediyordu. Jacques'ın nihilizmini nasıl çekemiyorsam, Pradelle'in iyimserliğini de çekemiyordum. Üstelik, ayrı ayrı nedenlerden dolayı, ikisi de benden ürküyordu. O günlerde evlilikle aşk arasında bir ayrım yapmadığım için, "erkekler benim gibi kadınlarla evlenir mi," diye belirli bir melankoli içinde düşünüyordum. "Gerçekten tamamen benim olacak, beni tamamen anlayabilecek ve temelde benim eşim olabilecek kişinin varolmadığına inanmıyorum." Beni öteki insanlardan koparan, sadece bende var gibi görünen bir yırtıcılık, bir ataklıktı. Pradelle ile böyle bir çıkmaza girişim, yalnız başıma bir yaşam sürmemin yazgı olduğuna bir kez daha inandırdı beni.

Salt arkadaşlık söz konusu olduğu zaman, Pradelle ile pek iyi anlaşıyorduk. Onun hakikate olan tutkusunu, dürüstlüğünü beğeniyordum. Duygularıyla düşüncelerini karıştırmıyordu. Onun bu tarafsız tutumunun etkisiyle, çoğu kez, kendi ruhsal durumlarını düşüncelerimle karıştırdığımı farkettim. Beni düşünmeye zorluyor; işin özüne inmeye yöneltiyordu. Artık eskisi gibi, her şeyi biliyorum diye böbürlenmiyordum. Tam tersine; "Hiçbir şey bilmiyorum, hiçbir şey. Üstelik sadece ne

cevap vereceğimi bilmemekle kalmıyor; soruyu da gereğince biçimleyemiyorum," diyordum. Kendimi aldatmamaya karar verdim; Pradelle'e beni yanılgılardan, aldatmacalardan kurtarmasını rica ettim, Pradelle, benim "canlı vicdanım" olacaktı. Önümdeki yılları, bıkıp usanmadan hakikati aramakla geçirmeyi kararlaştırdım. "Hakikati bulana dek, köle gibi çalışacağım" diyordum. Pradelle, felsefeye yeniden ilgimi çekmekle bana en büyük yardımı yaptı. Belki ondan da değerlisi, bana yeniden neşelenmeyi öğretti. Neşelenmek sanatını bana ondan başka öğretebilecek kimse yoktu. Koskoca dünyayı öylesine hafif bir yükmüş gibi taşıyordu ki, dünya bana da ağır gelmemeye başladı. Luxembourg Parkı'nda, gökyüzünün sabah maviliği, yeşil çimenler ve güneşin ışıltıları, en mutlu günlerimdeki gibi, havaların hep güzel olduğu günlerdeki gibi görünüyordu. "Dallar, yeni yeni kalınlaşmaya başlıyor, yeni sürgünler veriyorlar. Bu taze dallar, arkalarında kalan büyük boşluğu, hiçliği, sanki yokmuşçasına gözden gizliyorlar." Bu, bir yaşama sevinci duyuyorum, metafizik endişelerden kurtuluyorum anlamına geliyordu. Bir gün Pradelle'le yürüyerek eve dönerken, annemle karşılaştık. Onu anneme tanıştırdım. Annem, hoşlandı. Zaten herkes beğenirdi Pradelle'i. Bu, arkadaşlığımızı büsbütün perçinledi.

*
* *

Zaza, Yunanca sınavını verdi. Laubardon'a gitti. Temmuz sonunda Zaza'dan aldığım bir mektup, kolunu kanadını kırdı. Zaza, çözümü zor bir mutsuzluğa sürüklenmişti; nedenini de anlatıyordu. Zaza, benimle birlikte yaşadığı, ama benim hiçbir yönünü bilmediğim genç kızlık dönemine geçiş yıllarından ancak şimdi söz ediyordu. Yirmi beş yıl önce, babasının kuzenlerinden biri, Basque töresine uyarak, talihini aramaya Arjantin'e gitmiş. Orada hayli yükünü tutmuş. Baba ocağına dönüp, Laubardon'a bir kilometre kadar uzaklıktaki eve yerleştiğinde, Zaza on bir yaşlarındaymış. Bu amcanın da Zaza akranı bir oğlu varmış. Bu "içine kapanık, utangaç, içli" çocuk, Zaza'ya pek ısınmış. Çocuğu İspanya'da bir yatılı okula vermişler. Ama tatillerde Laubardon'a geliyormuş.

Zaza'nın anlata anlata bitiremediği, o çam ormanlarındaki gezileri onunla birlikte yaparlarmış. On beş yaşına geldiklerinde, birbirlerine âşık olduklarını anlamışlar. Doğduğu topraklardan uzak düşmüş, yapayalnız, dünyaya küskün André'nin Zaza'dan başka hiç kimseciği yokmuş. Ve kendini çirkin, beğenilmeyen, istenmeyen biri olarak gören Zaza da, André'nin kollarına atılıvermiş. Kendilerini birbirlerine sımsıkı bağlayan öpüşmelere bırakmışlar. Sonra, her hafta mektuplaşmaya başlamışlar, ve Zaza, fizik derslerinde, ve Abbé Trécourt'un felfecri okuyan gözleri önünde André'den başka bir şey düşünmez olmuş. Çocukların aileleri birbirleriyle kavgalıymışlar; çünkü André'ninkiler çok daha zenginmiş. Fakat bu dargınlık çocukların arkadaşlıklarına engel olmamış. Ama çocuklar büyümeye başlayınca, aileler de işe el koymayı görev bilmişler. André ile Zaza'nın evlenmeleri diye bir şey asla söz konusu olamayacağı için, Madam Mabille görüşmelerini kesinlikle yasaklamış.

Zaza şöyle yazıyordu:

1926 yılbaşı tatilinde, buraya bir tek gün için gelip André'yi görmeme ve aramızda her şeyin bittiğini söylememe izin verdiler. Ne var ki, ona söylemek zorunda olduğum tüm kırıcı, tüm yıkıcı, tüm gaddar sözlere karşın, kendisini ne denli sevdiğimi açıklamadan duramadım ve bu son ayrılışımız, bizi eskisinden de güçlü bağlarla kenetledi.

Mektubun bir başka yerinde ise şunları söylüyordu:

Beni André'den ayrılmaya zorladıkları zaman çektiğim acı öylesine büyük, öylesine dayanılmazdı ki; birkaç kez intiharın eşiğine geldim dayandım. Hiç unutmam, bir akşam metro istasyonunda beklerken, yaklaşan vagonların önüne atıyordum kendimi nerdeyse. Yaşama isteği kalmamıştı artık içimde.

O günden beri on sekiz ay geçmiş ve Zaza, André'yi bir daha görmemişti. Mektuplaşmamışlardı da. Sonra birden, Laubardon'a dönüverince, André'yi görmüştü.

Son yirmi ay boyunca birbirimizden hiç haber almamıştık. Öylesine ayrı yollardan gitmiştik ki, bu beklenmedik karşılaşma ikimiz için de bir tuhaf, bir acılı buluşma oldu. André'yle benim gibi birbirine denk olmayan iki kişi arasındaki bir aşkın getireceği zorluklar ve zorlayacağı fedâkarlıkları kavrayabiliyorum. Ne var ki, başka türlü davranmam mümkün değil. Genç kızlığımın düşünü ve tüm güzel anılarımı yıkamam. Bana ihtiyacı olan birini, ortada bırakamam. André'nin ailesi olsun, benimkiler olsun, bizim böylesi bir anlaşmaya, böylesi bir beraberliğe ulaşmamızı ellerinden geldiğince engelleyecekler André, ekimde, bir yıl kalmak üzere Arjantin'e gidiyor. Sonra Fransa'ya dönüp, askerliğini yapacak. Yani önümüzde aşılması gereken bir yığın zorluk ve upuzun bir ayrılık dönemi var Ve eğer tasarılarımızı gerçekleştirebilir, düşündüklerimizi başarabilirsek, en azından on yıl Güney Amerika'da kalmamız gerekecek. Senin anlayacağın, hiç de parlak değil durum. Bu akşam annemle konuşmam gerek. Annem, iki yıl önce, bu konudaki görüşünü ve karşı tutumunu en kesin, en aşılmaz biçimde ortaya koymuştu. Bu akşamki konuşmayı düşündükçe, şimdiden sinirleniyorum; ama elden ne gelir, konuşacağım. Onu ne denli sevdiğimi bilirsin. Beni asıl üzen, asıl zor gelen, anneme bu acıyı vermek ve onun isteklerine karşı çıkmak olacak. Küçükken, dua ederken, hep "N'olur, benim yüzümden kimse acı çekmesin" derdim. Ne boş söz! Ne olanaksız bir dilek! Ne umutsuz bir istekmiş bu!

En azından on kez okudum mektubu; boğazımda bir koca yumruk düğümlendi. Zaza'da on beş yaşındayken oluşan değişikliği şimdi şimdi anlıyordum. O, beraber olduğumuz zamanlarda Zaza'nın bir başka yerdeymiş gibi hali, o romantizmi, o içe kapanıklığı, aşk konusundaki hemen hemen garipsenebilecek görüşlerini şimdi çözebiliyordum ancak. Meğer Zaza, o zamanlar ta içinde duyuyormuş sevginin soluğunu, aşkın çarpıntılarını. Meğer ondanmış, biri tutup da Tristan ile Isolde'nin aşkları "platonik"tir dediği zaman gülmesi. Meğer ondanmış "çöpçatanlı" evlilik fikrinden öylesine dehşet duyması. Ne denli az tanırmışım Zaza'yı! "Uyumak ve bir daha hiç uyanmamak istiyorum" demişti de bir gün; hiç önemsememiştim. Yine de, yüreğin umutsuzluğun karanlık uçurumlarına ne denli yuvarlanabileceğini en iyi ben biliyordum.

Zaza'yı, şapkası, eldivenleri, mantosu, yani her zamanki giysileri içinde, metro istasyonunda; gözlerini parlayan raylara dikmiş dururken düşünmeye bile dayanamıyordum.

Birkaç gün sonra ikinci bir mektup aldım. Madam Mabille'le olan konuşma, sanılandan da kötü gitmiş. Zaza'nın, kuzenini bir daha görmesini tekrar yasaklamış. Zaza, annesine karşı çıkmayı düşünemeyecek ölçüde sıkı bir Hıristiyan eğitimi görmüştü. Bu yasaklama, hiç bu kez olduğu kadar ağır gelmemiş Zaza'ya, çünkü şu anda sevdiğinden sadece birkaç yüz metre ötede ve onu kesinlikle görememek durumunda. Zaza'ya en büyük acı veren de, André'nin kendisi yüzünden acı çektiğini düşünmek oluyormuş; kendisi de gece gündüz ondan başkasını düşünmüyormuş oysa. Bugüne dek, bildiğim, duyduğum, okuduğum her şeyi gölgede bırakan böylesi bir mutsuzluk, beni perişan etti. Daha önceden kararlaştırdığımıza göre, o yıl Basque'a gidip, üç hafta Zaza ile kalacaktım. Onun yanında olacağım günü iple çekmeye başladım.

*
* *

Meyrignac'a vardığım zaman, "Son on sekiz ay içinde hiç duymadığım kadar bir soğukkanlılık" içindeydim. Yine de, Pradelle ile Jacques arasında yaptığım karşılaştırma, hiç de Jacques'ın lehine sonuçlanmadı. Artık Jacques'ı, kusurlarını örtmeye çalışmaksızın düşünebiliyordum. "Bütün o havailiği, ciddiyetten yoksunluğu, barlardan, briçten ve paradan söz edişleri! Çok iyi yönleri var, kimsede olmadığı, kimselerde görmediğim ölçüde iyi yönleri var: Ne var ki, acınacak bir yanı da var, üzülünecek, olmamış, bütünlenememiş, olgunlaşamamış bir yanı da var..." Ondan koptuğumu hissediyordum. Pradelle'e ise, varlığı ile günlerimi aydınlatacağı oranda bağlıydım; yokluğu günlerimi karartmıyordu henüz. Sık sık mektuplaşıyorduk. Rjesmann'a, Blanchette'e, Matmazel Lambert'e, Suzanne Boigue'ye ve Zaza'ya da yazıyordum. Tavan arasındaki ufak çatı pencerelerinden birinin altına bir masa yerleştirmiştim? Akşamları masanın başına geçer, ufak bir idare lambasının ışığında sayfalar dolusu mektuplar yazardım. Başta Pradelle'inkiler,

aldığım mektuplar yalnızlığımı eritiyordu. Kardeşimle de uzun uzun konuştuğumuz oluyordu. Poupette, o yıl felsefeyi bitirmişti. Kış boyunca da birbirimize çok yakın olmuştuk. Din konusundaki görüşlerim dışında, her şeyimi anlatmıştım ona. O da benim gibi gözünde büyütüyordu Jacques'i; o da benim gibi efsaneleştiriyordu onu. O da benim gibi, Cours Désir'den ve okul arkadaşlarından nefret ediyor, onları küçümsüyor; çevremizdeki şartlanmış önyargılara omuz silkiyor ve "barbarlara" karşı paçaları sıvıyordu. Belki de onun çocukluğu benimki kadar mutluluk içinde geçmediği için, üzerimize çöken geleneklere karşı, Poupette benden çok daha haşin biçimde başkaldırıyordu. Bir akşam, utangaç bir tavırla, "Biliyorum, saçma bu yaptığım, gülünç oluyorum" dedi, "ama annemin, bana gelen mektupları açması hoşuma gitmiyor, ne yapayım... Mektup açılmış oldu mu, okuyasım gelmiyor. Bir tat alamıyorum." Bunun, beni de tedirgin ettiğini söyledim. Sonunda cesaretimizi topladık, her şeyi göze aldık; ne de olsa, artık birimiz on yedi, birimiz on dokuz yaşındaydık. Gittik anneme, mektuplarımızı açmamasını rica ettik. Ruhlarımızın selameti için bunu yapmasımn bir ödev olduğunu söyledik; direttik, sonunda isteğimizi kabul etti. Çok önemli bir zaferdi bu.

Annemlerle aramdaki gerginlik, bütünüyle biraz gevşemiş gibiydi. Günlerimi huzur ve sessizlik içinde geçiriyordum. Kafam dinçti. Felsefe okuyor ve bir şeyler yazmayı tasarlıyordum. Ne yapacağıma karar vermeden önce uzun süre bocaladım. Pradelle, ilk ödevimin, hakikati aramak olduğuna inandırmıştı beni. Kitap yazmak, bu ödevden kaçmak demek olmayacak mıydı? Ve bu tasarımda temel bir çelişki yok muydu? Her şeyin anlamsızlığı, boşluğu, hiçliği üzerine yazmak istiyordum. Oysa bir yazar, kitap yazdığı anda, kendi umutsuzluğuna ihanet etmiş olur. Belki de Mösyö Teste'in suskunluğunu izlemek daha doğru olurdu. Ayrıca, bir kez yazmaya koyuldu mu, başarı, şan, şöhret gibi, dudak büktüğüm şeylere özlem duymaktan da korkuyordum. Bu soyut engeller, beni yazmaktan alıkoyacak derecede ağırlık taşımıyorlardı. Mektup yazıp, arkadaşlarımdan bu konuda öğüt istedim. Umduğum gibi, yazmaya başlamam için desteklediler beni. Uzun, kapsamlı bir romana başladım. Romanın kahramanı, benim başımdan geçenlerin tümünü yaşayacaktı. "Gerçek yaşam" kavramında kendini bulacak, çevresiyle çatışa-

cak, sonra her konuda, eylemde, aşkta, bilgide düş kırıklığına uğrayacaktı. Romanı nasıl bitireceğimi, sonuçta ne olacağım hiç bilemedim; çünkü zamanım yoktu ve yarıda caydım.

Zaza'dan gelen mektuplar, temmuzda aldığım mektubun havasında değildi artık. Son iki yılda, düşünsel gelişiminin büyük olduğundan, olgunlaştığından, değiştiğinin farkına vardığından söz ediyordu. André ile kısa süreli buluşmasında, onda hiçbir gelişme olmadığını; hâlâ çocuk olduğunu, biraz boş sayılabileceğini görmüştü. Aşkının "İçtenlikten ve yüreklilikten yoksun, yitip gitmesi istenmeyen düşlerin inatçı bir kovalanışı" olup olmadığından kuşkulanmaya başlamıştı. Belki de fazlasıyla, *Le Grand Meaulnes*'ün etkisine kapılmıştı. "O kitapta, gerçek temeline oturmayan bir aşk, bir düş dünyası buldum. Bu, belki de beni, yolumdan şaşırttı, kendi öz benliğimden çok uzaklara çekip götürdü." Kuzenine olan sevgisinden hiç pişmanlık duymuyordu. "On beşimde beni kapsayan bu duygu, yaşama gerçekten ilk göz açışım oldu. Âşık olduğum günden başlayarak, sonsuz şeyler görmeye, anlamaya başladım. Artık hiçbir şey, ya da hemen hemen hiçbir şey gülünç ve anlamsız gelmiyordu." Ancak, Zaza, 1926 Ocak ayındaki ayrılışlarından sonra, bu geçmiş yaşantıyı "irade ve düş gücü ile" zorlayarak uzattığını açık seçik ortaya koyuyordu. Nasıl olsa, André bir yıl Arjantin'e gidecekti. O dönünceye kadar, karar verebilmek için yeterince zaman vardı. Şu anda ise, tüm bunları düşünmekten usanmış ve yorulmuştu. Laubardon'da canlı, hareketli bir yaşantısı vardı. Başlangıçta bu gürültülü patırtılı, eğlenceli yaşamı, yorucu bulmuştu; oysa şimdi "Eğlenmekten, zamanımı hoş geçirmekten başka bir şey istemiyorum" diye yazıyordu.

Bu cümle beni şaşırttı; cevap yazdığım zaman, bu tutumuna biraz çattım. Zaza, savunmaya geçti: Eğlence peşinde koşmanın hiçbir şeyi çözemeyeceğini o da biliyordu.

Kısa bir süre önce, arkadaşlarla Basque'a bir gezi düzenledik. Yalnız kalmaya öylesine ihtiyacım vardı ki; geziye katılmamak için, baltayla ayağımı yaraladım. Bir hafta şezlongtan kalkamadım. Bir sürü ilaç, pansuman, doktorla uğraştım. Ama hiç değilse, kendi kendime kalabildiğim anlar oldu. Kimseyle konuşmamak ve eğlenmemek hakkımdan yararlandım böylece.

İçim acıyla doldu. Kişinin yalnız kalmayı ve "konuşmamak hakkını" ne denli özlediğini kimseler benim kadar bilemezdi. Ama ben, hiçbir zaman, ayağını yaralamayı göze alamazdım. Hayır hayır; Zaza, ne yüreksizdi, ne de yazgısına boyun eğmişti. Onda, beni ürküten, gizli bir haşinlik, gizli bir gözü karalık vardı. Sözlerinin hiçbiri hafife alınacak nitelikte değildi. Çünkü o, sözcükleri, benden çok daha ölçülü, çok daha düşüne taşına seçerdi. Eğer ben zorlamamış olsaydım; bana bu olaydan hiç söz etmezdi.

Ondan hiçbir şeyi gizlemek istemiyordum: Tanrıya inancımı yitirdiğimi yazdım. Cevabında, bunu sezinlediğini yazıyordu. O da, geçen yıl, din konusunda çetin bir bunalıma düşmüştü:

Dinsel inancı, çocukluğumdaki uygulamalarla ve Katolik dogmasını bugünkü fikirlerimle karşılaştırdığım zaman, öylesine büyük bir uyumsuzluk, öylesine bir bağdaşmazlık gördüm ki, kendimi sonu olmayan bir uçurumun kenarında gibi hissettim. Bu konuda Claudel bana yardımcı oldu; ona neler borçlu olduğumu anlatamam sana. Şimdi, hâlâ altı yaşındaki gibi inanıyorum Tanrıya; kafamdan çok yüreğimle ve tüm ussal görüşleri yadsıyarak. Dinsel tartışmalar, bana her zaman anlamsız ve yersiz görünür. Ne olursa olsun, Tanrının kavranamayacağına inanıyorum. O, bize görünmez, gizlenmiştir ve bize verdiği inanç doğaüstü bir veridir, sadece onun bahşettiği bir armağandır. İşte bu nedenle, bu lütuftan yoksun olanlara bütün varlığımla acıyorum ve eğer hakikate susamışlarsa, içtenlikle hakikati arıyorlarsa; günün birinde hakikate kavuşacaklarına inanıyorum. Aslında, Tanrıya inanmak, ruhsal açlık ve susuzluktan, sonsuza dek kurtarmıyor kişiyi. İnananlar da inanmayanlar kadar zor erişiyor huzura. Ne var ki, inananlar için, öteki dünyada huzura ermek umudu var

Zaza, beni sadece olduğum gibi kabul etmekle kalmıyor; en ufak biçimde benden üstün görünmemek için de elinden gelen titizliği gösteriyordu. Cennette ufacık bir umut ışığı görüyorsa bile, bu, onu da benim gibi, yeryüzündeki karanlık içinde el yordamı ile yolunu aramaktan alıkoymuyordu. İkimiz de, yanyana hakikate doğru yürümeye çalışıyorduk.

Eylül'ün 10'unda, pek istekli, pek neşeli olarak Laubardon'a doğru yola koyuldum. Sabah erken, Uzersche'den trene bindim; Bordeaux'da indim. Çünkü Zaza'ya, "Mauriac'ın kentinde durmazsam, içimin rahat etmeyeceğini" yazmıştım. Ömrümde ilk kez, hiç bilmediğim bir kentin sokaklarında buldum kendimi. Kentin ortasından bir ırmak geçiyordu. Irmağın iki yanı sisler içindeydi ve yollar boyu uzanan çınar ağaçları, daha şimdiden güz kokuları getiriyordu. Daracık sokaklarda, ışıkla gölgeler sürekli bir köşe kapmaca içindeydiler. Sonra, Esplanades'a uzanan, geniş, bakımlı caddeler geliyordu. Bu sonbahar kentinde, bir tüy gibi hafif, sanki ayaklarım yerden kesik, dolaşırken, kendimden geçmiş, uykuda gibiydim. Kentin parkında, alev renkli tesbih çiçekleri arasında, yeni yetişme çağının bunalımını düşledim. Yolda ne yapmam gerektiğini sıkı sıkıya tenbihlemişlerdi bana. Tourny caddesindeki kahvelerden birinde sıcak çikolata içecektim. Yemeğimi, istasyonun yakınlarındaki Le Petit Marguery diye bir lokantada yedim. O güne dek, annemler olmadan hiç yalnız başıma lokantaya gitmemiştim. Sonra trene bindim. Tren, bitmez tükenmez çam ormanlarıyla sınırlanan dümdüz bir yoldan aldı götürdü beni. Trenleri severdim. Pencereden sarktım, yüzümü rüzgâra ve lokomotifin kurumlarına verdim ve tozlu kompartımanların bunaltıcı havası içinde üst üste yığılıp sıkışan yolculara benzememeye ant içtim.

Vardığımda akşam olmuştu. Laubardon'daki evin bahçesi, Meyrignac'taki park kadar güzel değildi; ama arduvaz damlı, duvarları sarmaşık kaplı evi beğendim. Zaza, beni, kendisi ve Geneviève de Bréville adındaki kızla paylaşacağım yatak odasına götürdü. Bu Geneviève dedikleri, gencecik, terbiyeli bir kızcağızdı ve Madam Mabille'e göre, hiç bir kusuru olamaz; hiçbir yanlış yapamazdı. Bavulumu boşaltmak ve kendime çeki düzen vermek için bir ara yalnız kaldım odada. Aşağıdan, tabak çanak gürültüleri ile çocuk sesleri geliyordu. Şöyle bir odayı dolaştım. Masalardan birinin üzerinde, parlak siyah bez ciltli bir defter buldum ve salt meraktan, açıp baktım. Geneviève'in defteriydi. "Yarın Simone de Beauvoir geliyor. Bunu düşünmek bile içimi karartıyor; açıkçası, sevmiyorum onu" diye yazmıştı. Duraladım. Bu benim için yeni ve pek hoş olmayan bir deneydi. Herhangi birinin beni böylesine sevmeyeceğini aklıma bile getiremezdim. Geneviève'e düşmanca görünen yüz, benimki

idi ve bu, oldukça ürküttü beni. Bunun üzerinde uzun boylu duracak zamanım olmadı; çünkü kapı vuruluyordu. Madam Mabille geldi: "Simone'cuğum, seninle iki çift sözüm var" diye başladı. Bu dostça tavrı, beni şaşırttı. Çünkü son zamanlarda, bana hep düşmanca bakıyordu. Utangaç bir gülümsemeyle, boynundaki kadife kurdelenin ucunda asılı madalyonla oynayarak, Zaza'nın "işlerin ne durumda olduğundan" söz edip etmediğini sordu. Anlattığını söyledim. Kızının duygularındaki değişiklikten haberi yok gibiydi ve bu duygulara neden böylesine karşı olduğunu anlatmaya koyuldu. André'nin ailesi bu evliliğe karşıymışlar. Üstelik, hiç de Zaza'ya göre olmayan pek zengin, pek züppe, yoz bir çevre içindeymişler. Zaza'nın kuzenini unutması, bu olanları aklından çıkarıp atması gerekiyormuş. Madam Mabille, bu konuda benim yardımıma güveniyormuş. Onunla gizli bir işbirliğine girmek, son derece itici geliyordu bana; yine de, benden bu yardımı istemenin ona ne denli zor gelmiş olacağını düşündükçe acıdım kadına. Utanarak, elimden geleni yapacağıma söz verdim.

Zaza, beni eğlendirmek için epey hazırlık yapmıştı. İlk geldiğim günler, piknikler, çay partileri, danslar bitip tükenmedi. Ev, herkese açıktı. Bir sürü kuzen, bir yığın arkadaş, yemeğe, çaya geliyorlar; tenis veya briç partileri düzenliyorlardı. Ya da biz, çevredeki köşklere, dansa gidiyorduk. Madam Mabille, Lili veya Zaza, Citroen'in direksiyonuna oturdukları gibi, beni ordan oraya gezdiriyorlardı. Yakındaki kasabada sık sık şenlikler, panayırlar oluyordu. Çeşitli oyunlara, yarışmalara katılıyordum. Yüzleri korkudan kirece kesmiş, genç çiftlik ırgatlarının, bir deri bir kemik ineklerin ter akan kabalarına damga dağlamalarını seyrediyordum. Arada bir, çelikleşmiş bir boynuzun, daracık beyaz pantolonları yırttığı da oluyordu; herkes basıyordu o zaman kahkahayı. Akşam yemeğinden sonra, biri piyanonun başına geçiyor, bütün aile şarkıya katılıyordu. Salon oyunları da oynuyorduk. Uyak düzmece, bilmece, soru oyunları oynuyorduk. Sabahları, ev işleriyle zaman geçiriyordu. Çiçekler toplanıyor, vazolara yerleştiriliyor, ve herkes sebze ve meyve turşularının, reçellerinin hazırlanmasına yardım ediyordu. Lili, Zaza ve Bébelle akşam çayı için kekler, kurabiyeler, pastalar yapıyorlar; annelerine ve anneannelerine, yığınla sebze ve meyve turşularının, reçellerinin

hazırlanmasında yardım ediyorlardı. Ayıklanacak bezelyeler, fasulyeler, kırılacak cevizler, fındıklar ve çekirdeği çıkarılacak erikler hiç eksik olmuyordu. Yiyecek stoklarını hazırlamak zaman alıcı ve el oyalayıcı uzun bir uğraş haline geliyordu.

Zaza'yı hemen hiç göremiyordum ve canım çok sıkılıyordu. Ve başkalarının benim hakkımdaki düşüncelerine pek duyarlı olmadığım halde, Mabille ailesinin de, arkadaşlarının da beni pek düşünmediklerini farkediyordum. Üstüm başım doğru dürüst değildi. Kendime pek bakmıyordum. Bu halimle, yaşlı hanımların önünde zarif reveranslar yapmam olanaksızdı. Ne davranışlarımın haşinliğini, ne de gülmemin tonunu ayarlayabiliyordum. Cebimde metelik yoktu ve meslek sahibi olma yolunda tasarılar düzüyordum. Bu da yeterince şaşırtıcı ve iticiydi zaten. Bu yetmiyormuş gibi, bir de tutup, öğretmen olmayı kuruyordum, hem de bir devlet listesinde! Bu insanlar, kuşaklar boyu, herkese eşit öğretim ve eğitime karşı, kaybedilmesi kaçınılmaz bir savaş sürdürmüşlerdi. Onların gözünde ben, rezil olma, ahlaksız olma yolunda biriydim. Elimden geldiğince dilimi tutmaya, kendimi kontrol etmeye çalıştım, ama boşuna: Söylediğim her söz, hatta söylemediğim her söz, suskunluklarım bile bir çatışma havası yaratıyordu. Madam Mabille, bana dostça davranmaya zorluyordu kendini. Mösyö Mabille ile yaşlı Madam Lariviere, bütün o nezaketleri içinde, sanki ben orada yokmuşum gibi davranıyorlardı. En büyük oğulları, papaz olmak için bir eğitim okuluna kaydolmuştu. Bébelle, kendini dine vermişti. Kimsenin bana aldırdığı yoktu. Çocukların ufak olanları, beni az çok kaçık buluyorlar; hemen hemen diş biliyorlardı. Lili, tavrımı, tutumumu beğenmediğim açıkça ortaya koyuyordu. Çevresine tamamen ayak uydurmuş bu erdemler timsali küçük hanımın, her şeye verilecek cevabı hazırdı: Bir soru sormaya kalktım mı, hemen saldırıya geçiveriyordu. On beş on altı yaşlarındayken, bir gün Mabille'lerde yemek yiyordum. Herkesin aynı biçimde yaratıldığı halde, domatesin ya da ringa balığının herkese başka başka tat vermesine şaştığımı söylemiştim. Lili de benimle alay etmişti. Şimdi öylesine basit, öylesine temelsiz görüşler ileri sürmüyordum; bu kez de suskunluğum deliye döndürüyordu Lili'yi. Bir öğle sonu, bahçede oturmuş, kadın haklarından söz ediyorduk. Sarhoş bir işçi yerine, Madam

Mabille'in oy hakkı olmasının daha akla yakın olduğunu herkes kabul etti. Bir tek Lili, bilgiçlik taslayıp, emekçi sınıfları içinde, kadınların erkeklerden daha "kızıl" olduklarını ileri sürdü. Eğer bu kadınlara oy hakkı verilirse, doğru yolda olanların davası aksayacak, baltalanacaktı. Bu sözleri, oradakileri Lili'nin görüşüne inandırdı. Ben bir şey söylemedim. Ama onu destekleyenlerin korosu içinde benim sessizliğim, sipsivri, göze batıyordu.

Mabille'lerin du Moulins de Labarthéte'deki akrabaları hemen her gün geliyorlardı. Bu ailenin kızı Didine, Lili ile pek sıkı fıkıydı. Üç de oğulları vardı: hırs ve tamahın yüzündeki çizgileri belirlediği, maliye müfettişi Henri, süvari subayı olan Edgar ve yirmi yaşında bir öğrenci olan Xavier. İçlerinde, bence tek ilginç olanı Xavier idi. Düşünceli bakışları, ince yüz çizgileri vardı. Ailesi, "iradesizliğinden" yakınıyordu. Pazar sabahları, bir koltuğa yayılır ve kiliseye gidip gitmeme kararını vermek için öylesine uzun düşünürdü ki, çoğu kez töreni kaçırmış olurdu. Okuyor ve düşünceye dalıyordu. Bu çevre içinde, oldukça aykırı kaçan bir hali vardı. Zaza'ya, neden onunla dostluk kurmadığını sordum. Pek şaşırmış göründü: "Aklımdan bile geçmedi. Bizim evde böyle bir şey olanaksız. Aileler bunu anlayışla karşılamazlar," dedi. Oysa, çocuktan bayağı hoşlanıyordu. Lili ile Didine, konuşmaya dalmışlardı. Biraz da abartılmış bir saflıkla aklı başında insanların nasıl olup da Tanrının varlığından kuşku duyabileceklerini anlamadıklarından söz ediyorlardı. Lili, gözünü benden ayırmaksızın, saat ile ulu Saatçiyi anlatıyordu. Kendimi tutamadım ve Kant'tan söz etmeye karar verdim. Xavier, benim görüşümü destekledi: "İnsan felsefe okumayınca ne olduğunu görüyorsunuz işte!" dedi. "Eğer, felsefe okumuş olsaydın, bu söylediklerin seni de doyurmazdı Lili!" diye kestirip attı. Lili ile Didine hemen sıvışıp gittiler.

Laubardon'da en çok tartışılan konu, o sıralarda *L'Action Française* ile Kiliseyi gırtlak gırtlağa getiren çatışma idi. Mabille'ler, bütün iyi ve inançlı Katoliklerin Papanın isteklerine uymak zorunda olduğunu savunuyorlar; söze karışmak istemeyen Xavier dışında, bütün Labarthéte ailesi ise, Maurras ile Daudet'den yana çıkıyorlardı. Onların tartışma havasına kendimi kaptırıp, seslerinin yükselişine kulak verdiğim zaman, bütün bunların dışında kaldığımı duyuyordum. Bu beni çok mutsuz

kılıyordu. Günceme, "bence hiç varolmayan" birçok kişi olduğunu yazmıştım; aslında tanıdığım herkese belirli bir değer veriyordum. Günceme aktarıyorum bunları: "Xavier du Moulin ile konuşurken, bir umutsuzluk seline kapıldım. Xavier, onlarla benim aramdaki uçurumu ve beni tuzağa düşürmek için takındıkları ukalalığı, fazlasıyla kavrıyor." Kesinlikle ikimiz arasında kalmış olan bu patlamanın nedenini şimdi anımsamıyorum. Yalnız, açık seçik ortada olan şey; başkalarından farklı olmayı pek de içtenlikle benimsemediğim; bana açıktan açığa, ya da üstü örtülü biçimde, istenmeyen kişi olarak bakanları hoş görmeyişim. Zaza, ailesini seviyordu. Ben de severdim ailemi ve geçmiş günler, tüm ağırlıklarıyla vicdanıma çöküyordu. Üstelik, benim çocukluğum yüreğimde kin, hatta kırgınlık doğurmayacak ölçüde bir büyük mutlulukla geçmişti. Başkalarının kötü niyetlerine karşı kendimi nasıl savunacağımı bilemiyordum işte.

Doğru dürüst oturup da konuşabilseydik, Zaza'nın dostluğu güven verirdi bana; oysa geceleri bile, yanımızda üçüncü biri vardı. Yatağa yatar yatmaz, uyumaya çalışıyordum. Geneviève, benim uyuduğumu sandığı anda, *Zaza* ile uzun tartışmalara dalıyordu. Geneviève, annesine yeterince sevgi gösterip göstermediğini; bazen sabrını taşırdığını, bunun çok mu yanlış bir şey olduğunu sorup duruyordu. Zaza, ona en kısa yoldan cevap verip, sözü geçiştirmeye bakıyordu. Ancak, bu çocuksu sözlere ne denli kulak tıkarsa tıkasın; ister istemez konuşmaya dalıyor, Geneviève ile arkadaşlık ediyor ve bana yabancılaşıyordu. Boğazımda bir koca yumruk, *Zaza*'nın her şeye karşın, Tanrıya inandığım, annesinin otoritesine ve kendine düşen ödevlere bağlı olduğunu kendi kendime tekrarlıyor ve yeniden bir yalnızlığa yuvarlanıyordum.

Neyse, sonunda Zaza, benimle başbaşa kalabildi. Acaba duygularımı farketmiş miydi? İma yollu, fakat kesin bir tavırla, Geneviève'e duyduğu sevgi ve arkadaşlığın, pek sıradan, pek önemsiz bir duygu olduğunu söyledi. Geneviève, onun yakın arkadaşı olduğunu sanıyordu; oysa Zaza, duygularına karşılık veremiyordu. İçim rahatladı. Sonra Geneviève gitti. Tatilin sonu yaklaşırken, toplantılar, geziler, eğlenceler de azaldı. Zaza, bana kalmıştı artık. Bir gece, el ayak çekildikten sonra, geceliklerimizin üzerine birer şal atarak, bahçeye indik. Bir çamın dibine oturup, uzun uzun konuştuk, dertleştik. Zaza, artık kuzenini sevme-

diğinden emindi. Karşılaşmalarını, en ufak ayrıntılarıyla anlattı. İşte o zaman, Zaza'nın nasıl bir çocukluk geçirdiğini, kendini nasıl terkedilmiş bulduğunu anladım. "Ben seni seviyordum," dedim. Duraladı. Sonra arkadaşları arasında bana ikinci derecede önem verdiğini, yaşamında pek ufak bir yerim olduğunu açıklamak zorunda kaldı. Aslında, çocukluk arkadaşlarının hiçbiri onun için fazla bir önem taşımamıştı. Gökyüzünde, bakır çalığı ay yükseliyordu ufuktan. Geçmiş günlerden söz ettik; çocuk gönüllerimizin saflığı buruktu içimizi. O bana önem vermemiş ve acı duymama sebep olmuş olduğu için üzgündü; ben, ona bütün bu duygularımdan, bütün bu olup bitenlerden ancak şimdi, tüm anlamlarını yitirdikleri zaman söz ettiğim için üzüldüm. Artık Zaza'yı her şeye ve herkese yeğ tutmuyordum. Yine de bu pişmanlıklarımızı birbirimize açmanın getirdiği belirli bir huzur vardı. Hiç bu denli yakın olmamıştık. Laubardon'daki son günlerim, büyük mutluluk içinde geçti. Zaza ile kitaplıkta oturuyor; çevremizde Louis Veuillot'nun, Montalembert'in toplu yapıtlarının, *Revue des Deux Mondes* ciltlerinin doldurduğu kitap rafları arasında, Francis Jammes'dan, Laforgue'den, Rediguet'den ve kendimizden söz ediyorduk. Zaza'ya romanımdan birkaç sayfa okudum. Diyalogları pek beğenmedi; ama yazmaya devam etmem için destekledi beni. O da, daha sonra bir şeyler yazmak istediğinden söz açtı, ben de onu yüreklendirdim. Dönüş günüm gelip çattığında, Zaza, Mont-de-Marsan'a kadar trende benimle geldi. Tahta bir sıranın üzerinde soğuk omlet yedik ve üzüntü duymadan birbirimizden ayrıldık; çünkü kısa süre sonra yeniden beraber olacaktık.

*
* *

Kişinin mektupla içini dökebileceğine, açılabileceğine inandığı bir çağdaydım. Laubardon'dan anneme bir mektup yazıp, bana güvenmesini, günün birinde "adam" olacağımı söyledim. Bana çok güzel bir cevap yazdı. Oysa, Rennes sokağındaki apartmana döndüğüm anda, yüreğim duracak sandım bir an. Bu dört duvar arasında daha koskoca üç yıl geçirmek zorundaydım! Neyse ki, okuldaki son sömestr iyi anılar bırakmıştı gerisinde ve kendimi iyimser olmaya zorlayarak yüreklendirdim.

Matmazel Lambert, Sainte-Marie'deki son sınıfın bir bölümünü bana devretmek istiyordu. Psikoloji derslerini bana verecekti. Biraz para kazanmak, hem de bu arada öğretmenlikte deney edinmek fırsatını kaçırmadım. Felsefe sınavımı nisanda, edebiyat sınavımı haziranda verecektim. Bunlar, fazla çalışmamı gerektirmiyordu. Yazmaya, okumaya ve varoluş sorunları üzerinde daha titizlikle durmaya zamanım olacaktı. Günümün her dakikasını değerlendiren geniş çalışma planları hazırladım. Gelecek günleri kesin, köşeli biçimde belirlemekten çocuksu bir tat alıyordum ve diyebilirim ki, okuldayken ekim yaklaştığı sıralarda duyduğum çalışma isteği ve tadına yeniden kavuştum. Sorbonne'daki arkadaşlarımı arayıp buldum. Paris'i baştan başa dolaşıyor; Neuilly'den, Rennes sokağına; Rennes sokağından Belleville'e koşup duruyor; kaldırımların kenarına biriken ölü yaprak yığınlarına okşayarak bakıyordum.

Jacques'ı görmeye gittim. Tasarılarımı açtım ona. Kişi, yaşamını, bu yaşamın anlamını aramaya adamalıydı; bu arada, hiçbir şeyi olduğunca kabullenmemeli, değer ölçülerini, sonsuza dek tekrarlanacak sevme ve seçme oluşumlarına bağlamalıydı. Beni, kesmeden dinledi; ama sonunda başını sallayarak, "Hiç kimse böyle yaşayamaz," dedi. Direttim. Gülümsedi. "Bütün bunların, bizim gibi genç insanlar için fazlasıyla soyut olduğunu düşünmüyor musun?" diye sordu. Kendi yaşantısının, daha bir süre şans oyunu olarak süreceğini umuyordu. Daha sonraki günler boyunca, bazen ona hak veriyor; bazen de yanıldığını düşünüyordum. Bir gün bakıyordunuz, onu sevdiğime karar veriyordum; ertesi gün bakıyordunuz, kesinlikle sevmiyordum. Ne yapacağımı bilmez olmuştum. İki ay onu hiç görmedim.

Boulogne Ormanları'nda Pradelle ile gölün çevresinde geziniyor; sonbaharı, kuğuları, sandalla dolaşanları seyrediyor; tartışıyor, sonra bıraktığımız yerden daha az coşkuyla yeniden sürdürüyorduk tartışmalarımızı. Pradelle, düşüncelerimin büyük bölümünü alıyordu. Onun, ne denli huzurlu, soğukkanlı ve başı dinç olduğunu düşünüyordum. Bu hali sinirime dokunuyordu. Riesmann romanını okuttu bana; çocuksu buldum. Sonra ben ona, benimkinden birkaç sayfa okudum; dayanılmaz ölçüde sıkıcı olduğunu söyledi. Jean Mallet, hâlâ Alain'den söz edip duruyordu. Suzanne Boigue, aşkını anlatıyor; Matmazel Lambert, Tannyı

dilinden düşürmüyordu. Kardeşim, tatbiki güzel sanatlar okuluna girmişti; halinden hiç hoşnut değildi. Zaza, söz dinlemek, boyun eğmek erdemlerini geliştiriyor ve saatler boyu, o dükkân senin bu dükkân benim, annesiyle dolaşıp alışveriş ediyordu. Bir kez daha çöktü üstüme can sıkıntısı ve yalnızlığın ağırlığı. Luxembourg Parkı'nda kendi kendime geleceğin ancak böyle olacağını tekrarladığım zaman, havada öylesine bir canlılık, öylesine bir sevinç vardı ki, o zaman bu denli umutsuzluğa kapılmamıştım. Oysa şimdi, güz sisleri arasından baktığımda, gelecek, ürkütüyordu beni. Hiç kimseyi sevmemeliydim; hiç kimse, bir insanın sevgisini dolduracak kadar büyük değildi. Bir aile yuvasının sıcaklığını, mutluluğunu tatmayacaktım. Günlerimi bir taşra kasabasının kenar köşe bir odasında geçirecek ve sadece derse gitmek için odadan çıkacaktım. Ne kısır, ne kuru, ne anlamsız bir yaşantı! Bir başka insanla gerçekten anlaşabileceğimden, iki kişi arasında bir anlayış doğabileceğinden de artık umudu kesmiştim. Arkadaşlarımdan hiçbiri, kayıtsız şartsız, olduğum gibi kabul etmeyecekti beni. Zaza, benim için dua ediyor; Jacques, fazlasıyla soyut kavramlara saplandığımı düşünüyor; Pradelle, ilerlemek yolundaki inadımı ve çalışarak kendimi tüketmemi kınıyordu. Onları endişeye sürükleyen, saplantılarımın en köklü olanı; yani onların şu ya da bu tarzda evet dedikleri sıradan bir yaşantıyı kabullenmemekte ve bundan kaçmaya çalışmakta direnişimdi. Kendi kendimi avutmaya çalışıyordum. "Ben herkes gibi değilim. Bunu kabul etmek zorundayım," diyordum boyuna; yine de inandıramıyordum kendimi buna. Herkesten kopuktum, dünyayla hiçbir bağlantım kalmamıştı. Dünya, beni kişisel olarak ilgilendirmeyen bir gösteri niteliğine bürünüyordu. Birbiri peşi sıra, ünden, mutluluktan ve başkalarına yararlı olmak amacından vazgeçmiştim. Şimdi ise, yaşamak bile ilgilendirmez olmuştu beni. Bazı anlar, gerçeklik duygusunu tümden yitiriyordum; sokaklar, arabalar, sokakta yürüyenler, kendi adsız ve amaçsız varlığımın amaçsızca aralarında sürüklendiği bir gölgeler yığını oluyordu. Bazen, ürkerek ama yine de gururla, deli olduğumu söylüyordum kendi kendime. Yalnızlığın uç noktası ile delilik arasında çok az mesafe vardır. Aklımı yitirmiş olmam için, pek çok neden vardı. İki yıldır, bir tuzaktan kurtulmak için var gücümle çabalamış, bir çıkış yolu bulamamıştım. Sürekli olarak, görünmeyen engellere çarpıyor, bu engelleri aşıp çıkamıyordum

bir türlü. Sonunda, aklımı yitirmiş olmalıydım. Elim bomboş, böğrümde kalmıştı. Günün birinde hem her şeye sahip olacağım diye, hem de hiçbir şey, sahip olma özlemine değmez diye, düşkırıklıklarımın üstesinden gelmeye çalışıyordum. Bütün bu çelişkiler, kafamı daha çok karıştırmaktan başka bir şeye yaramıyordu. Tüm bunlar yetmiyormuş gibi, alabildiğine sağlıklı, alabildiğine kanı kaynayan biriydim ve ev ile kitaplık arasında bir tutuklu yaşamını sürdürmek zorundaydım. Kullanmak, yararlanmak olanağını bulamadığım bu canlılık, dizginlerinden boşanmışçasına kafamı ve yüreğimi zorluyordu.

Yeryüzünün, bir anlamı yoktu artık benim için; "yaşamın dışındaydım." Yazmak bile gelmiyordu içimden; her şeyin boşluğu, her şeyin hiçliği tüm dehşetiyle gırtlağıma sarılmıştı yeniden. Ama geçen yıl yeterince gözyaşı dökmüştüm. Yeni bir umut kurguladım kendime. Evrenin bir görüntüler dizisine indirgendiği ve kendi egom yok olduğu anlarda, bunların yerini alan bir başka şey vardı: Yok edilemeyen, ortadan kaldırılamayan, sonsuz olan bir şey. Bana öyle geliyor ki, her şeye kayıtsızlığım, her şeyden köpmuşluğum, belki de hiç ilişki kurulamayacak bir varlığın olumsuz yönden kendini ortaya koyuş biçimiydi. Bunu düşünürken, *Hıristiyan Tanrısını geçirmiyordum* aklımdan. *Katolikler* her geçen gün biraz daha iğrendiriyordu beni. Yine de, gerçek "varlığa" erişmenin olanaklı olduğunu savunan Pradelle'in, Matmazel Lambert'in etkilerinde kalıyordum. Plotinus'u ve mistik psikolojiyle ilgili kitapları okudum. Akıl sınırları ötesinde belirli deneyler yoluyla "mutlak"a erişmenin olasılı olup olmadığını düşünmeye başladım. Bana kucak açmayan dünyayı bir kum yığınına indirgediğim bu soyutlamalar çölünde, susuzluğumu gidermenin, doyuma ermenin yollarını arıyordum. Mistik bir din bilimi neden olmasın? Günceme "Tanrıya dokunmak, ya da Tanrılaşmak istiyorum" diye yazdım. O yıl boyunca, kendimi hep bu çılgınlıklara, hep bu düşlere, hep bu çıkmazlara kapıp koyverdim.

Ne var ki, kendi kendimden bıkmıştım. Nerdeyse, günce tutmaktan cayacaktım. İşlerim çoktu. Belleville'de olduğu gibi Neully'de de öğrencilerimle iyi anlaşıyorduk. Öğretmenlerden de hoşlanıyordum. Sorbonne'da hiç kimse sosyoloji ve psikoloji derslerine girmiyordu; bunlar bize çok yavan, çok tatsız geliyordu. Sadece Georges Dumas'nın, birkaç kafadan sakatla birlikte, pazar ve salı sabahları Sainte-Anne'da yaptığı

gösterilere gidiyordum. Manyaklar, paranoyaklar, şizofrenler ve erken bunamışlar, bir platform üzerine çıkıp, yürüyüş yapıyorlardı. Georges Dumas, bunların hastalıkları ya da ruhsal çalışmaları konusunda bizi hiç aydınlatmıyor; hatta bu insanların kafasında bir şeyler olup bittiğinden habersiz görünüyordu. Dumas, bu hastaların anormalliklerinin, kendi kitabındaki örneklemelere uyduğunu göstermekle yetiniyordu. İstediği sonuçları, istediği tepkileri uyaracak soruları seçmekte pek ustaydı ve maskeleşmiş buruşuk suratına sinen kötülük öylesine huzur bozucu, öylesine rahatsız edici idi ki, gülmemizi zor tutardık. Sanki delilik, bir büyü, bir coşkun eğlence, bir sınırsız şaka, bir sonsuz cümbüştü. Bu açıdan baktığım zaman bile, çılgınlığın büyüsüne kaptırıyordum kendimi. Deliler, geri zekâlılar, hayal görenler, ay ışığına tutulanlar, ecinniler — *işte bunlar* farklı kişilerdi.

Ermiş Jean üzerindeki titiz teziyle ün yapmış olan Jean Baruzi'yi de izliyordum. Baruzi, tüm sorunlara dört elle, canı gönülden, kendinden geçercesine sarılıyordu. Siyah saçlı, esmerdi. Gözlerinde, ruhun karanlık gecesini aydınlatan kıvılcımlar parlardı. Her hafta, titreyen sesi, sonsuz suskulardan yükselir, daha sonraki haftaların aydınlığını müştulardı. Normale'deki öğrenciler, Baruzi'nin derslerine gitmezler; daha çok dışardan gelenler olurdu. Bunların arasında René Daumal ile Roger Vailland da vardı. Daumal ile Vailland, yenilikçi dergilere yazılar yazarlardı. Daumal'in büyük bir düşünür, Vailland'ın kıvrak bir zekâya sahip olduğu söylenirdi. Vailland, insanları şaşırtmaktan hoşlanırdı; görünüşü de yeterince çarpıcıydı. Düzgün cildi, her yanı profil olan bir surata sımsıkı gerilmişti. Önden bakınca, boğazındaki adem elmasından başka bir şey görünmezdi. Yüzündeki bu bıkkın anlatım, gençliğini örtüyordu. Bir şeytanın büyülü iksiriyle gençleşmiş, bir yaşlı gibiydi. Sık sık genç bir kadınla birlikte görünürdü. Elini, şöylece kadının boynuna atıvermiş olarak dolaşır; onu "kadınım" diye tanıştırırdı. *Le Grand Jeu* dergisinde, dişi bir domuzla ilişkide bulunduğu için bir eri cezalandıran çavuş hakkındaki hışımlı eleştirisini okudum. Vailland, ister sivil, ister asker, bütün erkeklerin hayvansal istekleri uygulamaya hakları olduğunu savunuyordu. Bu beni düşündürdü. Daha önce de söylediğim gibi, düşlerimin sınırı yoktu, oysa gerçekler kolayca sarsıveriyordu beni. Beni görmezden gelen Daumal ya da Vailland'la konuşmaya kalkışmadım.

Sadece bir tek yeni arkadaşım oldu: Sainte-Marie'de yatılı felsefe öğrencisi olan Lisa Quermadec. Kısa saçlı, oğlan çocuğunu andırır bir yüz anlatımı olan, canlı, hareketli bir Bretonyalı kızdı bu. Neuilly'den ve Matmazel Lambert'in mistisizminden nefret ediyordu. Tanrıya inanıyor; ama Tanrıyı sevdiklerini öne sürenlerin ya böbürlendiklerini ya da ukalalık ettiklerini söylüyordu. "Tanımadığı, bilmediği birini nasıl sevebilir insan?" diyordu. Onu pek sevdim. Ne var ki, bir bakıma küskün kuşkuculuğu, yaşama sevincine bir katkıda bulunmuyordu. Romanıma devam ettim. Baruzi'nin dersi için, olanca bilgimi ve olanca bilgisizliğimi ortaya dökerek, "kişilik" üzerine bir ödev hazırladım. Haftada bir konsere gidiyordum. Çoğunlukla tek başıma, bazen de Zaza ile birlikte oluyordum. *Sacre du Printemps*'ı kendimden geçercesine iki kez dinledim. Ama genel olarak, hiçbir şeyle ilgilenmiyordum. Rivière ile Fournier'in mektuplarının ikinci cildini hiç beğenmedim. Gençliklerinin canlılığı, ateşi, günlük sıkıntılarla, kinlerle, kırgınlıklarla sönmüş yitmişti. Aynı gerilemenin, aynı çürümüşlüğün beni de bekleyip beklemediğini düşündüm.

Tekrar Jacques'a gittim. Yine eski gülümsemeleri ve yine eski hareketleriyle galeride bir aşağı bir yukarı gezinmeye devam ediyordu. Geçmiş canlanıverdi birden. Ona sık sık uğramaya başladım. Konuşuyor, konuşuyor, konuşuyordu. Alacakaranlık sigara dumanlarıyla ağırlaşır; parıltılı sözcükler, havadaki mavi duman halklarına çengellenirdi. Bir yerlerde, bilinmeyen bir yerlerde, insan başkalarına benzemeyen kişilerle tanışabilirdi ve bazı olaylar olurdu — gülünç ya da trajik olaylar; bazen de çok güzel şeyler. Ama *ne gibi* şeylerdi bunlar? Kapı ardımdan örtüldüğü zaman, tüm sözcükler ölüp gidiyordu. Ama ertesi hafta, onun altın menevişli gözlerinde yeniden serüvenlerin ışığını görürdüm. Serüven, kaçış, her şeyden kopuş: Belki de aradığım cevap, aradığım çözüm buydu! Bu cevabı, Marc Chadourne, o kış elden ele dolaşan *Vasco*'da vermişti. Bu kitabı da, hemen lemen *Le Grand Meaulnes*'ü okuduğum kadar coşkuyla, tutkuyla okumuştum. Jacques, yedi denizleri aşmamıştı hiç. Ama genç romancılardan çoğu ve özellikle Philipe Soupault, insanın Paris'ten bir adım atmadan da eşi benzeri bulunmaz geziler yapabileceğini ileri sürüyorlardı. Bu yazarlar, Jacques'ın gecelerini

tükettiği barların, akıl alıcı güzelliğini dile getiriyorlardı. Ona yeniden âşık olmaya başladım. Kayıtsızlıkta ve hatta duygusuzlukta öylesine aşırı sınırları zorlamıştım ki, tutkunun böylesine geri dönüşü şaşırttı beni. Bunun nedenini de biliyorum sanırım. Başlangıçta, geçmiş anıların büyük rolü oldu. Jacques'ı eskiden sevmiş olduğum için seviyordum. Bir de sevgisiz ve mutsuz olmaktan usanmış, yıpranmıştım. Sevgi, güven özlüyordum. Jacques, artık değişmez, tutarlı bir yakınlık gösteriyordu bana. Beni eğlendirmek, gönlümü almak için elinden geleni yapıyordu. Yine de, tüm bunlar, beni yeniden ona çekmeye yeterli değildi. Beni asıl kararlılığa götüren, Jacques'ın kendini dağıtmış olmasıydı. Ne yapacağını bilmiyor, hiçbir yerde, hiçbir ortamda huzur duymuyordu. Onun yanındayken, yaşamı körü körüne kabullenenlerle beraber olduğum zamankinden daha az tedirginlik duyuyordum. Yaşama "Hayır" diyebilmekten daha önemli bir şey olamayacağını düşünüyordum. Bu yüzden de, Jacques'la benim aynı hamurdan yoğrulduğumuza inanıyor ve yazgımı bir kez daha onunkiyle bağlıyordum. Yine de, bu bana fazla bir huzur getirmiyordu; çünkü ne denli ayrı yapıda kişiler olduğumuzu biliyordum, üstelik yalnızlıktan kurtulmak için sevginin bana yardımcı olacağından umudu kesmiştim. Özlediğim mutluluğa doğru kendi isteğimle ilerlemek yerine, kaçınılmaz bir belaya yakalanmış, sürükleniyor gibi hissediyordum kendimi. Yirminci yaşımı, melankolik bir tiradla kutladım: "Güney Denizlerine inmeyeceğim: Ermiş Jean'ı okumayacağım bir daha. Hiçbir üzüntü kalmadı; hiçbir şey şaşırtmıyor beni artık. Erken bunama, bir çıkış yolu olur belki. Yaşamaya çalışsam ne farkeder? Ne var ki, Cour Désir'de yetiştim ben."

Bir yandan Jacques'ın, öte yandan genç romancıların çekici yanlarını övüp durdukları o "tehlikeli ve bir işe yaramaz" yaşantıyı ben de denemek isterdim. Ama, beklenilmeyeni, bilinmeyeni, günlük yaşamıma nasıl yerleştirecektim? Kırk yılın bir başında, kardeşimle beraber, akşamı annemin soran, araştıran gözlerinden uzakta geçirmek fırsatını buluyorduk. Poupette, sık sık La Grande Chaumière'de resim derslerine gidiyordu akşamları. Ben de iyi bir bahane buldum mu, bu derse gitme numarası bayağı işe yarıyordu. Neuilly'deki öğretmenliğimden kazandığım parayla, ya Studio des Champs-Elysés'de yenilikçi bir oyun seyreder ya da Gazino'ya uğrayıp Maurice Chevalier'yi dinlerdik.

Yaşantımızdan ve yaşamdan söz ederek sokakları arşınlardık. Görünmeyen, ama her an varolan serüven, her sokak başında omuz atardı bize. Bu kaçamaklar, moralimizi düzeltirdi. Ne yazık ki, pek sık tekrarlama olanağımız yoktu. Günlük yaşantının tekdüzeliği, olanca ağırlığıyla üzerime çöküyordu. "Ah, o ölümcül uyanmalar! O özlemsiz, o sevgisiz, o daha şimdiden, o hemencecik bitivermiş yaşam! O korkular salan bunalım! Bu böyle sürgit devam edemez! Ne istiyorum? Ne yapabilirim? Hiçbir şey, hiçbir şey, hiçbir şey! Kitabım? Hiçten de öte. Felsefe? Burama dek doydum felsefeye. Aşk? Çok yorgunum, tükendim. Oysa daha yirmi yaşındayım. *Yaşamak* istiyorum!"

Bu bunalım böyle süremezdi; sürmedi de. Yine kitabımı yazacak, yine felsefe okuyacak, yine sevecektim. Ve sonra hepsi yeniden tekrarlanacak, yeniden başlayacaktı. "Her zaman, her zaman, bu hiç bitmeyen çatışmanın, bu hiç bitmeyen çelişkinin içinde olacağım! Kendi güçlerimi biliyorum; *onların* tümüne üstünlüğümü biliyorum; yapabileceklerimin neler olduğunu, yeteneklerimin neler olduğunu iyice biliyorum. Ama her şeyde, bu mutlak, bu kaçınılmaz boşunalık duygusunu yaşıyorum! Hayır, bu böyle gidemez!"

Oysa, öylecene sürdü gitti. Belki de, hep öylecene sürüp gidecekti. Çılgın bir sarkaç gibi, kendimi umutsuzluktan, coşkulu sevinçlere, mutluluklara atıyordum. Geceleri, Sacre-Coeur'ün merdivenlerini tırmanır, Paris'i, bu hiçbir şeye yaramaz vahayı, evrenin tüm vahşeti içinde parıldayan bu çöl ortası yeşilliğini seyrederdim. Ağlardım, Paris'in güzelliği, yalnız yaşanan günlerin acılığı, güçsüzlüğü ağlatırdı beni. Tüm sokak fenerleriyle alay ederek, Butte'nin daracık sokaklarından aşağı koşardım. Bir anda, yüreğim uçurumlara yuvarlanır; sonra yeniden sıçrayıp sevincin üstüne kurulurdu. Bu yaşantı, beni yıpratıyor, tüketiyordu.

Günden güne arkadaşların doyurmaz, yetmez oldular. Blanchette Weiss kavga etti benimle. Nedenini hiç bilmiyorum. Birdenbire, hiçbir şey söylemeksizin, hiçbir açıklama yapmaksızın benden sırt çevirdi ve ne olduğunu soran mektubuma da cevap vermedi. Daha sonraları öğrendim ki, benim huzur kaçkını biri olduğumu ve kendisini kıskandığını, hatta bana verdiği kitapların maroken ciltlerini dişleyip bozacak oranda kıskandığını söylüyormuş. Riesmann'la olan arkadaşlığımız da eski

yakınlığından kopmuş, aramıza bir soğukluk girmişti. Beni evine çağırmıştı. Orada, çeşitli sanat yapıtlarıyla dolu koskoca bir salonda, içten gelen oluşumları inceleyen psikolojik bir romanın yazarı olan Jean Baruzi'nin kardeşi Joseph'le karşılaşmıştım. Orada, yapıtlarıyla Paris'in güzelliklerini zedeleyen, Paris'i biçimsizleştiren bir kapıkulu heykeltıraş ile başka akademik kişiler de vardı. Konuşulanlar, beni şaşırttı ve dehşete düşürdü. Reismann'ın estetizmi ve duygusallığından sıkılıyordum. Öteküler, hoşlandıklarım, sevdiklerim —sevdiğim— beni anlamıyorlardı; bana göre değildiler; varlıkları, yaşantıları, hiçbir şeyi çözümlemiyordu.

Yalnızlık, çoktandır gurura sürüklemişti beni. Gurur başımı döndürüyordu. Baruzi, hazırladığım ödevi özenli bir övgüyle geri verdi. Dersten sonra benimle bir konuşma yaptı. Sesinde, ölen güzle birlikte, bu çalışmanın önemli bir yapıta temel olabileceği umudu soluklandı. Başım göğe ermişti sanki: "Hepsinden çok daha yücelere çıkacağımı biliyorum. Gurur mu bu? Üstün yeteneklerim olmasa, deham olmasa, boş bir kibir denebilir buna. Oysa ben *dâhiyim*. Bazen dâhi olduğumu sanıyorum, bazen *kesinlikle inanıyorum* buna. Öyleyse, bu kibir değil; sadece üstün yeteneklerimi açık seçik kavrıyorum demek," diye yazmıştım günceme. Ertesi gün Şarlo'nun *Sirk* filmine gittim. Sinemadan çıktıktan sonra, biraz Tuileries'de yürüdüm. Solgun mavi gökyüzünde, bir turuncu güneş alçalıyor ve Louvre'un camlarına ateşler yakıyordu. Başka alaca karanlıkları, başka gün batışlarını anımsadım ve birden, bunca zamandır umutsuzca kovaladığım gereksinmeyi, zorlamayı duyuverdim yüreğimde; Kitabımı yazmalıydım. Bu yeni bir tasarı değildi. Ama hep bana bir şeyler olmasını beklediğim ve hiç de bir şeyler olmadığı için, duygumu olaya dönüştürdüm. Bir kez daha, göklere ve bastığım toprağa yeminler savurdum. Hiçbir koşulda, hiçbir şey engellemeyecekti yazmamı. Kararımın doğru olup olmadığını, kesin olup olmadığını araştırmıyordum artık. Bundan böyle mutluluğun peşinde koşacağıma ve mutluluğa kavuşacağıma da söz verdim içimden.

*
* *

Yeniden bahar geldi. Sınavlarımı verdim. Filoloji çalışma fikri öylesine itici geldi ki, sınava girmekten vazgeçtim. Babamı düş kırıklığına uğrattı bu kararım. İki diplomam olsun istiyordu. Akla yakın olanı da buydu. Ne var ki, artık on altı yaşında değildim. Ayağım yere basmıştı. Aklıma bir şey geldi. Son sömestrim boştu. Öyleyse, bitirme sınavına hazırlanmak için daha ne bekliyordum? O zamanlar, sınıf geçmek ve okulu bitirmek için aynı yılda iki kez sınava girmek kurallara aykırı değildi. Yeterince hazırlanabilirsem, ekimde bitirme sınavına da girebilir ve böylece bir yıl kazanmış olurdum! Yani böylece, on sekiz ayda Sorbonne'la ilişiğimi kesebilir, evdeki yaşamla bağlarımı koparabilir, özgür olabilirdim! Yepyeni bir yaşam başlardı! Bir an bile duralamadım. Doğru Mösyö Brunschwig'e gittim, düşüncemi anlattım. Zaten fen sınavımı vermiş olduğuma ve Yunanca ile Latinceyi de yeterince bildiğime göre, bu tasarıyı denemenin hiçbir sakıncası olmadığını söyledi. Tezimi, "Leibniz'de Kavram Sorunu" üzerine hazırlamamı öğütledi. Kabul ettim.

Ancak, yalnızlık belimi bükmeye devam ediyordu. Nisan başlarında dayanılmaz bir hal aldı. Jean Pradelle, birkaç arkadaşıyla birlikte, Solesmes'e gitti kısa bir süre için. Döndüğünün ertesi günü, Adrienne Monnier'in kitaplığında karşılaştık. İkimiz de o kitaplığa üye idik. Kitaplığın büyük salonunda Adrienne Monnier, keşiş cübbesine benzer giysilerine bürünmüş; günün ünlü yazarlarını, Fargue'ı, Prévost'yu, Joyce'u kabul ederdi. Arkadaki ufak odalar her zaman boş olurdu. Arka odalardan birine çekildik. İki tabureye ilişip, konuştuk. Pradelle, biraz da çekingen bir sesle, Solesmes'de kutsal ekmek törenine katıldığım ve kutsal ekmekle şaraptan tattığını açıkladı. Arkadaşlarının Tanrının Masasına yanaştığını görünce, kendini toplumdan itilmiş hissetmiş; ertesi gün, o da onlarla birlikte gitmiş: günah çıkarmış, törene katılmış ve sonra, Tanrıya hâlâ inandığına karar vermiş. Boğazımda bir koca düğüm, dinledim anlattıklarını. Kendimi terkedilmiş, atılmış, ihanete uğramış hissediyordum. Jacques, Montparnasse barlarında sığınacak bir köşe bulabiliyordu; Pradelle, çarmıhın gölgesine sığmıyordu; benim yanımda kalacak, bana destek olacak, omuz verecek kimse yoktu. Bu bırakılmışlık, geceler boyu ağlattı beni.

İki gün sonra babam La Grillière'e gitti. Şu anda anımsamadığım bir nedenden ötürü kız kardeşini görmek istiyordu. Homurdayan lokomotifler, ise bulanmış gecenin içindeki dumanın al parıltıları, vedalaşmaların o can alıcı kesinliğini düşündürdü bana. Birden, "Ben de sizinle geliyorum," dedim. Annem, yanımda bir diş fırçası bile olmadığını söyleyerek itiraz etti; ama sonunda isteğimi kabul ettiler. Tüm yolculuk boyunca, pencereden sarktım, karanlığı ve rüzgârı içtim doyasıya. İlkyazda hiç görmemiştim köyleri. Çan çiçekleri ve çuha çiçekleri arasında, guguk kuşlarının şarkılarına ayak uydurdum. Çocukluk anıları, yaşamım, ölümüm duygulandırdı beni. Ölüm korkusu, hiç bırakmamıştı yakamı; ölüm fikrine alışamamıştım bir türlü. Daha hâlâ korkuyla ürperdiğim ve ağladığım oluyordu ölümü akluna getirdikçe. Bazen de, şu anda ve burada yaşamak, akıl almaz bir güzellik oluveriyordu. O birkaç gün boyunca, doğanın suskunluğu, bir sevinçlere buladı, bir dehşete sapladı beni. Daha da ötesini zorladım. İnsan eli değmemiş o çayırlarda, ormanlarda, özlediğim insanüstü gerçekliğe dokunduğumu sandım. Bir çiçek koparmak için eğildim. Birden kat kat göklerin olanca ağırlığı omuzlarımda, toprağa yaklaştığını hissediverdim. Kımıldayamıyordum. Bu, sonsuzluğu avucumun içine getiren büyük bir acı ve kendinden geçmişlikti. Mistik bir olayı yaşadığına inanarak döndüm Paris'e ve bunu yeniden oluşturmak istedim. Ermiş Jean'da "Bilmediğin yolda yürüyebilmek için bilmediğin yola girmen gerek" diye bir cümle vardı. Bu cümleyi tersine çevirerek, yürüdüğüm yolun belirsizliğinde, doygunluğa götüren bir işaret buldum. Varlığının en derin köşelerine inecek ve sonra Bütün'ü kapsayacağım, Bütün'ü kucaklayacağın bir doruğa doğru yükselecektim birden. Bu sapıklıklarımda, içtenlikten yoksun hiçbir nitelik yoktu. Öylesine derin bir yalnızlık içinde yitirmiştim ki kendimi, an oluyor, bu dünyaya yabancılaşıveriyordum ve bu dünyanın yabancılığı, bilinmezliği şaşkınlıktan elimi, dilimi bağlıyordu. Nesnelerin bir anlamı yoktu, yüzlerin bir anlamı yoktu; kendi bedenimin bir anlamı yoktu. Hiçbir şeyi bilmediğim, hiçbir şeyi tanıyamadığım için, kendimi, Bilinmeyen'e varmış olduğuma inandırmak geliyordu içimden. Bu durumları, büyük bir sevinçle, büyük bir huzurla yaratıyordum. Yine de, kendimi fazlasıyla kapıp koyuvermek istemiyordum. Pradelle'e ve Matmazel Lambert'e bu konudaki fikirlerini sordum. Pradelle,

kategorik mantık çerçevesinde, "Hiç mi hiç ilginç değil" diye cevap verdi. Matmazel Lambert, biraz daha nezaket gösterip, "Bir çeşit metafizik sezgi bu" dedi. İnsanın, yaşamını böylesine temelsiz, anlamsız kavramlar üzerine kuramayacağına inandım ve bir daha bu deneylere girişmedim.

Hâlâ işten baş alamıyordum. Sınavımı verdiğim için, Sorbonne'un gözden ırak bir köşesindeki Victor Cousin kitaplığına girmeye hak kazanmıştım. Bu kitaplıkta, felsefi yapıtlardan bir koca koleksiyon vardı ve kimsenin kitaplığın kapısını açtığı yoktu. Günlerimi orada geçiriyordum. Romanımı yazıyordum. Leibniz'i ve diploma tezime yararlı olacak diğer kitapları okuyordum. Akşamları, çalışmaktan bitkin düşmüş bir halde, odama çekiliyordum. Yeryüzünde özgürce dolaşmama izin verilmiş olsa, bu dünyadan ayrılmamak bana büyük teselli olacaktı. Geceye dalmayı, caz müziği dinlemeyi, insanlarla omuz omza olmayı ne kadar da istiyordum! Ama hayır; "parmaklıkların ardında, hücrede, hapisteydim!" Boğulacakmış gibi oluyordum; kendimi yiyip bitiriyordum; bu hapishanenin duvarlarına başımı vurasım geliyordu!

Jacques, askerliğini yapmak için Cezayir'e hareket etmek üzereydi. Onu sık sık görüyordum. Her zamankinden daha dostça davranıyordu bana. Arkadaşlarından söz ediyordu boyuna. Riaucourt'un, Olga diye genç bir kadınla beraber olduğunu biliyordum. Jacques, onların beraberliğini öylesine romantik bir renge bürüyerek anlattı ki, ömrümde ilk kez yasak bir aşk yaşamak fikrinin yanında buldum kendimi. Bir de, bana tanıştırmak istediği, Magda adında, çok güzel bir kadından söz ediyordu. "O macerayı, ikimiz de ağır ödedik" diyordu. Magda, barlarda rastlanılan, insanın aklını başından alıp, huzurunu kaçıran kadınlardan biriydi. Jacques'ın yaşamında ne gibi bir rol oynadığını kestiremiyordum. Hiçbir şey düşünmüyordum. Jacques'm beni düşündüğünden, beni istediğinden, onunla birlikte tam bir mutluluğa ereceğimden emindim artık. Yaklaşan ayrılığımızdan ürküyordum; ama bunu pek de aklıma getirmi-

yordum; bu ayrılığın, Jacques'la beni bu denli yakınlaştırmış olmasından öylesine sevinçliydim.

Jacques, gitmeden bir hafta önce, ailece yemek yedik. Yemekten sonra Jacques'ın arkadaşı Riquet Bresson geldi, Jacques, onlarla beraber, *L'Equipage* filmine götürmek istedi beni. Bunca zamandır beklediği halde, hiç evlilik sözü açılmamış olmasından usanmış olan annem, artık arkadaşlığımızı eskisi gibi hoş karşılamıyordu. Onlarla gitmeme izin vermedi. Yalvardım, yakardım, yengem de benden yana çıktı; sonunda annem, baktı ki olacak gibi değil, izin vermekten başka çıkar yol bulamadı.

Sinemaya gitmedik. Jacques, beni Stryx'e, kendisinin "müdavimlerinden" biri olduğu Huyghens sokağındaki barlardan birine götürdü. Beni, Riquet'le kendi arasına, yüksek bir bar taburesine tünetti. Barmene küçük adıyla sesleniyor, Michel diyordu. Bana bir Martini ısmarladı. Daha önce kahveye bile gitmemiştim hiç; oysa şimdi, gecenin bir yarısında, iki delikanlıyla birlikte barda oturuyordum. Bu gerçekten olağanüstü bir şeydi benim için. Renksiz ya da alacalı şişeler, kâseler dolusu zeytinler, tuzlu bademler, ufak ufak masalar; her şeye merakla bakıyor, merakla inceliyordum. Ve en şaşırtıcı olan da, bunun Jacques için çok iyi tanınan, bilinen bir görüntü olmasıydı. Kokteylimi bir dikişte yuvarladım. Daha önce hiç alkol almadığım, şarap bile içmediğim için, bir süre sonra kafayı iyice buldum. Ben de barmene Michel demeye başladım; kafam bayağı ağırlaştı; Jacques'la Michel, ufak bir masaya oturup barbut oynamaya başladılar; beni hiç tanımıyormuş gibi yapıyorlardı. Ben de, çoğu buz gibi donuk, İsveçli gençler olan öteki müşterilerle ilgilenmeye başladım. İçlerinden biri bana ikinci bir Martini söyledi. Jacques'ın bir işareti üzerine, kadehi olduğu gibi tezgâhın arkasına boca ettim. İşi idare edip, sarhoş havasını bozmamak için, birkaç kadeh kırdım. Jacques gülmekten kırılıyordu. Ben havalarda uçuyordum. Sonra Vikings barına gittik. Sokakta Jacques'la Riquet'in koluna girdim. Sağ koluma Jacques'ı taktım. Sol kolum sanki yok gibiydi. Jacques'la böylesine yakından birbirimize değmemiz, ruhlarımızın kaynaşmasını simgeliyor gibi geliyordu bana. Bana barbut oynamasını öğretti. Cini az bir cin-fiz ikram etti. Kendimi canı yürekten onun ellerine bıraktım. Zaman yoktu artık. Rotonde tezgâhının başında mentalı dondurma yerken kendime

geldiğimde, saat ikiyi bulmuştu bile. Çevremde bir başka dünyadan gelme yüzler yığılmıştı. Her köşe başında, beklenmedik patlamalar gibi, mucizeler oluveriyordu. Birlikte cinayet işlemişçesine ya da Büyük Sahra'yı yürüyerek aşmışçasına, kopmaz bir beraberlik içinde Jacques'a bağlanmış hissettim kendimi.

Jacques, beni, Rennes sokağı 71 numaranın önünde bıraktı. Anahtarım vardı. Ama annemler yatmamış, beni bekliyorlardı. Annem, iki gözü iki çeşme ağlıyor; babamın suratından düşen bin parça oluyordu. Meğer Montparnasse Bulvarı'na, Jacques'lara gitmişler. Annem kapıları yıkarcasına çalmış, çalmış; neden sonra yengem uyanmış, kafasını pencereden uzatmış. Annem, "Kızımı isterim" diye tutturmuş avazı çıktığı kadar bağırarak, Jacques'ın şerefimi lekelediğini söylemiş. *L'Equipage*'a gittiğimizi, oradan da kahve içmek için Rotonde'a uğradığımızı söyledim. Ama annemleri yatıştıramadım. Onların bu öfke nöbetleri artık beni eskisi kadar sinirlendirmiyordu; fakat sonunda ben de patladım; bir yandan ağlıyor, bir yandan bağırıyordum. Jacques, ertesi gün beni Select'in terasında bekleyecekti. Ağlamaktan kızarmış gözlerim ve annesinin anlattıklarıyla öfkesi iyiden iyiye pekişmiş olan Jacques, gözlerimin içine her zamankinden büyük bir sevgi ve yakınlıkla bakıyordu. Bana saygısız davranmakla suçlanması, onu çok sinirlendirmişti: "Sana böyle bir şey yapamayacak kadar çok saygı duyuyorum," dedi. Kendimi, ona bir akşam önceki alemimizden daha da yakın hissettim. Paris'ten ayrıldığına üzülüp üzülmediğini sordum. "Ayrılmak istemediğim *sensin*!" dedi. Ben arabasıyla Sorbonne'a götürdü. Arabadan indim. Son kez, uzun uzun bakıştık. "Hadi, kendine gel" dedi. Sesindeki duygusallık beni içten sarstı. "Nasıl olsa seni tekrar göreceğim, öyle değil mi? Tümden ayrılıyor değiliz ya!" Vitesi geçirdi. Nereye gideceğimi bilmeden, kaldırımın kenarında duruyordum. O son dakikaların anısı, ayrı geçecek aylara dayanma gücünü verdi bana. "Gelecek yıla" diye düşündüm ve Leibniz okumak üzere yürüyüp gittim.

*
* *

"Şöyle bir hava almak istersen, Riquet'i ara" demişti Jacques. Bresson'a bir not gönderdim ve bir akşam Striyx'de buluştuk. Jacques'tan söz ettik. O hayrandı Jacques'a. Bar boştu; hiçbir şey olmadı. Bir başka akşam, Rotonde'daki bara gidip, bir aperitif içtiğim zaman da pek bir şey olmadı. Alçak sesle konuşan birkaç genç vardı, o kadar. Oyun masaları, rustik sandalyeler ve kırmızı beyaz kareli perdeler, burasını, herhangi bir kahvenin arka salonlarından farksız gösteriyordu. İçtiğim içkinin parasını vermek isteyince, kızıl saçlı barmen, para almak istemedi. Anlamını hiçbir zaman kavrayamadığım bu olay, bir mucize gibi geldi bana ve beni yüreklendirdi. Belleville'de dersim olduğu akşamlar, evden erken çıkıp derse geç giderek, Vikings'de bir saat kaçamak yapabiliyordum. Bir seferinde iki kadeh cin-fiz yuvarladım; fazla geldi. İçtiğimi metroda çıkardım. Belleville'deki merkeze yürürken, ayaklarım tutmuyor; alnımdan soğuk terler dökülüyordu. Beni hastayım sandılar, divana yatırdılar; bu hasta halimle derse geldiğim için de övgüler yağdırdılar. Kuzenim Madeleine, birkaç günlüğüne Paris'e geldi. Bu fırsatı kaçırmadım. Yirmi üç yaşındaydı ve annem, yalnız başımıza her akşam tiyatroya gitmemize izin veriyordu. Aslında, bizim niyetimiz bir iki "kötülük yuvasını" yoklamaktı. Nerdeyse planımız suya düşecekti. Tam evden çıkacağımız sırada, Madeleine, laf olsun diye yanağıma allık sürdü; ben de pek yakıştırdım kendime. Annem, sil diye tutturdu; ben olmaz diye direttim. Herhalde, "şeytanın damgası yüzüme vuruldu" sandı annem: kulaklarımı çekmekle tehdit etti beni. İstemeye istemeye boyun eğdim. Neyse ki, sokağa gitmemize engel olmaya kalkışmadı. Dosdoğru Montmartre'ın yolunu tuttuk. Uzun bir süre, neon ışıklarının altında dolaşıp durduk; bir türlü karar veremiyorduk. İki bara girdik; ikisi de morg gibiydi. Çıktık. Sonra kendimizi Lepic sokağında, mezhebi geniş kadınların müşteri kolladıkları, insana ürküntü veren bir yerde buluverdik. Kadınlardan ikisi, gelip bizim masaya oturdular; çünkü, herhangi bir rekabet düzeninde olmadığımız açıkça ortadaydı. Orada bir süre kaldık; ikimiz de sıkıntıdan ölüyorduk; içimden kusmak geliyordu.

Yine de gözüm yılmadı. Annemlere, Belleville'deki merkezin 14 Temmuz için bir eğlence düzenlendiğini, öğrencilerime prova yaptırdığımı ve haftada birkaç akşam gitmem gerektiğini söyledim. Cin-fize yatırdığım parayı da, merkeze yardım olarak verdiğimi uydurdum. Sık

sık Montparnasse Bulvarı'ndaki Jockey'e gidiyordum. Jacques, oranın sözünü etmişti. Chevalier'nin hasır şapkası ile Şarlo'nun potinlerinin Greta Garbo'nun gülümseyişine eşlik ettikleri, duvarları boydan boya kaplayan o rengârenk afişlere bayılıyordum. Parıldayan şişeleri, çizgili ufak bayrakları, tütün ve alkol kokusunu, sesleri, kahkahaları, saksofonu* seviyordum. Kadınlar, şaşırtıyordu beni. Elbiselerinin kumaşını, saçlarının rengini tanımlayacak sözcük bulamıyordum. Böylesine incecik ipek çorapları, böylesine yüksek ökçeli ayakkabıları, böylesine kankırmızısı dudak boyalarını satabilecek bir mağaza düşünemiyordum. Bütün bir gece için, veya kısa bir süre için sunacakları çeşitli zevk ve eğlenceler adına erkeklerle pazarlık edişlerine kulak kabartıyordum. Aklım ve düş gücüm, hiçbir tepki göstermiyordu bunlara. Kafamda belirli noktaları kilitleyip kapatmıştım. Hele ilk zamanlar, çevremdekilerin etten kemikten insanlar olduklarını değil, Bunalım, Hiçlik, Aptallık, Umutsuzluk, belki Deha ya da kesinlikle ve çeşitli maskeleriyle Kötülük simgeleri olduklarını düşünüyordum. Günahın, Tanrının yokuluğu demek olduğuna inancımı sürdürüyor ve çocukluğumda kilisedeki mihrabın önünde diz çöktüğüm gibi, bar taburesinin önünde diz çökesim geliyordu. Burada, aynı Varlık'la ilişki içindeydim; boğuk sesli orgun yerini caz almıştı ve bir zamanlar gökten nur inmesini beklediğim gibi, bu kez de bir serüven bekliyordum. Jacques, "Burada yaptığın herhangi bir şey, ne olduğu önemli değil, olaylar yaratır," demişti bana. Ben de aklıma eseni yapıyordum. Eğer bir müşteri şapkasını çıkarmadan girecek olsa, "Şapka!" diye bağırır ve adamın şapkasını kaptığım gibi tavana fırlatıverirdim. Arada bir kadeh konardım, gözümde büyütmeye çalıştığım "devamlılara" gösteriş olsun diye bir model ya da bir sokak kızı numarası yapardım. Üstümden kaçan eski elbiselerim, yün çoraplarım, ağırbaşlı ayakkabılarım ve boyasız yüzümle, kimseleri kandıramazdım. Kalın, bağa çerçeveli gözlük takmış bir sakat ihtiyar "Sende o hava yok, yavrum" demişti bir seferinde. Gazetelere aşk romanları yazan, gaga burunlu birisi de, "Sen bohem olmaya özenen bir orta sınıf yavrususun" demişti. Bunlara hışımla karşı çıkıyordum. Sakat ihtiyar; bir kâğıda bir şeyler çiziktirdi: "İşte bak. Profesyonel olmaya niyetin varsa, böyle yapman, sana da böyle yapmaları gerek." Kendimi tuttum, sinirlenmedim. Buz gibi bir

sesle "Pek kötü çizmişsiniz" dedim. "Bu kadarı da yeter" dedi. Pantolonunun önünü açtı. Bu kez, gözlerimi kaçırmak zorunda kaldım. "*Bu* beni ilgilendirmiyor," dedim. Hepsi güldüler. Aşk romanları yazarı, "Gördün mü, bak!" dedi. "Gerçek bir orospu olsa, hiç de böbürlenecek kadar bir şey değilmiş, derdi." Alkolün yardımıyla, bu terbiyesizliklerini soğukkanlılıkla karşıladım. Bu olayın dışında, benimle uğraşan olmadı. Arada bir, biri içki ikram eder ya da dansa kaldırırdı; başka bir şey olmazdı. Görünüşe bakılırsa, zamparalıklarını uyaracak bir halim yoktu.

Dışarda olduğum akşamlardan birkaçında kardeşim de benimle geldi. Kendine "aşağı tabaka" havası vermek için, şapkasını bir kaşının üzerine eğer, bacak bacak üstüne atıp, eteklerini de dizlerinin üstüne çekerdi. Yüksek sesle konuşup, kahkahalarla gülerdik. Ya da, bara ayrı ayrı girer; birbirimizi tanımıyormuş gibi yapar; sonra dövüşmeye başlayıp, saçımızı başımızı yolar, hakaretler yağdırır ve böylesi bir gösteri, bardakileri birkaç dakika oyalayıp bizimle ilgilendirirse, yaptıklarımızdan pek hoşnut kalırdık.

Evde kaldığım akşamlar, odanın sessizliğine dayanamazdım. Yine kurtuluşu mistisizmde aramaya çalışırdım. Bir gece, eğer gerçekten var ise, Tanrının kendini bana göstermesini diledim. Tanrı gözükmedi; ondan sonra da Tanrıya bir tek sözcük olsun söylemedim. İçimden pek seviniyordum. Tanrının varolmadığına. Eğer burada, yeryüzünde olup bitenler sonsuzlukta son bulacak idiyse, hiç de hoşuma gitmezdi bu doğrusu.

Yine de, şu yeryüzünde içtenlikle benimsediğim hiçbir yer yoktu; hiçbir yerde rahat edemiyordum. Jockey'in müdavimlerinden biri oldum. Artık oradaki yüzler, tanıdıktı benim için ve her geçen gün biraz daha ısınıyordum bara. Bir cin-fiz yetiyordu bana; yalnızlığım uçup gidiyordu: Sonra herkes kardeş oluyordu ve hepimiz birbirimizi anlıyorduk; herkes herkesi seviyordu. Hiçbir sorun, dert, pişmanlık ve hiçbir gerginlik kalmıyordu ortada. İçim, her yerde-hazır-ve-nazır'la doluveriyordu. Beni sımsıkı saran kolların arasında dans ediyor ve vücudum, mistik nöbetlerimden daha kolay ve daha doyurucu kaçmalarda, kopmalarda soluyordu. On altı yaşımdayken duyduğum tepkinin yerine, şimdi yabancı bir elin sıcaklığını ensemde duymak, sevgiye benzer bir yumuşaklıkla boynumun okşandığını hissetmek bana tuhaf bir rahatlık veri-

yordu. Çevremdekiler hakkında en ufak bir şey bildiğim yoktu; ama buna aldırmıyordum. Yeni bir dünyada yaşıyordumve sonunda özgürlüğün gizine ermişim gibi geliyordu. Sokakta genç bir adamla birlikte yürümekten kaçındığın günleri çoktan geride bırakmıştın. Geleneklere ve otoriteye kahkahalarla başkaldırıyordum. Barların ve dansinglerin beni böylesine çekmesinin nedeni, büyük ölçüde yasak olmalarından geliyordu. Annemi öldürseniz, ayağını basmazdı böyle yerlere. Babam derseniz, beni öyle bir yerde görse, şaşkınlıktan deliye dönerdi. Pradelle üzülüyordu durumuma. Otoriteye bu denli aykırı davranmak, bana alabildiğine bir doyum veriyordu.

Gitgide azıttın işi. Erkeklerin sokakta benimle yürümelerine izin veriyor, hiç tanımadığım adamlarla barlara gidiyordum. Bir akşam, sokak boyunca peşimi bırakmayan bir arabaya bindim. Direksiyondaki adam "Şöyle bir tur atalım mı?" diye sordu. Hiç de hoş bir adam değildi. Üstelik gece yarısı beni Paris'in dışında sap gibi bırakıverirse, diye düşündüm. Belirli ilkelerim vardı. Gide, Rivière, gerçeküstücüler ve Jacques, "Tehlike içinde yaşayın. Hiçbir şeyden kaçınmayın" diyorlardı. "Peki" dedim adama. Bastille alanında, bir kahvenin önünde oturduk. Suskunluk içinde kokteyllerimizi içtik. Arabaya bindiğimizde, adam elini dizime koydu. Sertçe ittim. "Ne oluyor? Hem sokakta gördüğün arabaya biniyorsun, hem de el sürdürtmüyorsun. Ne biçim iş bu?" dedi. Sesinde ürkütücü bir ton vardı. Arabayı durdurdu; beni öpmeye çalıştı. Arabadan atlayıp koşmaya başladım. Adam, arkamdan küfürler yağdırıyordu. Son metroya yetiştim. Ucuz atlattığımın farkındaydım. Yine de, gerçekten akluna estiği gibi davranmış olmaktan mutluydum.

Bir başka akşam, Clichy caddesindeki langırt salonlarından birinde, yanağında boydan boya pembe bir yara izi olan, eşkıya kılıklı biriyle masa futbolu oynadım. Sonra, tüfekle nişan aldık. Her seferinde de, parayı o ödemekte diretiyordu. Beni bir arkadaşıyla tanıştırdı; bana kahve ikram ettiler. Son otobüsün homurtusunu duyar duymaz, onlara alelacele veda edip, otobüse koştum. Tam otobüse atlayacağım sırada, bana yetiştiler, omuzlarımdan tuttular. "İnsan arkadaşlarına böyle mi davranır?" Biletçi, bir eli zilde, bir an duraksadı; sonra zili çekti; otobüs yoluna koyuldu. Öfkeden bembeyaz kesilmiştim. Delikanlılar, kaba davrandığına inandırdılar beni: İnsan, arkadaşlarını böyle ortada bırak-

maz diye. Barıştık. İlle de beni eve kadar götürmek istediler. Hem de yürüyerek gidecektik. Benden hiç umutlanmamaları gerektiğini açıkça söyledim onlara; yine de direttiler. Casette sokağından Rennes sokağının köşesine yaklaşırken, yanağı yaralı, eşkiya kılıklı olanı, kolunu belime attı. "Seni bir daha ne zaman göreceğim?" "Ne zaman istersen" diye kısık bir sesle cevap verdim. Beni öpmeye çalıştı. Kendimi kurtarmak için çabaladım. Bisikletli dört polis yaklaştı. Onlara seslenmeye cesaret edemedim. Ama arkadaşım beni bıraktı ve eve doğru yürüdü. Polisler geçtikten sonra, yeniden sarıldı bana. "Gelmeyeceksin! Bizi atlatmaya çalışıyorsun! Hoşlanmam ben böyle numaralardan! Sana bir ders vereyim de, gör," dedi. Kötü kötü bakıyordu. Ya ağzıma bir yumruk indirecekti ya da öpecekti. Hangisinden daha fazla ürktüğümü bilemiyordum. Arkadaşı araya girdi: "Bana bak, bu işi güzellikle halledelim. Senin için para harcadı ya, ona bozuluyor," dedi. Çantamda ne varsa çıkarıp verdim. "İstemem onun lanet parasını!" dedi. "Ben ona dersini vereyim de, bak sen!" Yine de, çantamdaki bütün varımı yoğumu, on beş frangı cebe indirdi. "Bir eksik etek tavlamaya bile yetmez" diye homurdandı. Kendimi eve dar attım. Gerçekten korkmuştum.

*
* *

Ders yılı bitmek üzereydi. Suzanne Boigue, Merakeş'teki bir kız kardeşinin yanında birkaç ay kalmıştı. Orada aradığı erkeği bulmuştu. Düğün kahvaltısı, şehrin hemen dışındaki bir evin, kocaman bahçesinde düzenlendi. Damat, çok yakışıklıydı. Suzanne'ın etekleri zil çalıyordu. O anda, mutluluk çok özlenecek bir şey olarak göründü bana. Yine de mutsuz sayılmazdım. Jacques'ın yokluğu ve bana olan sevgisine güvenim, gönlüme huzur veriyordu. Bu huzuru, ne beklenmedik karşılaşmaların şaşkınlığı, ne de onun kafasının bozulmaları altüst etmiyordu şimdilik. Kardeşim, Zaza, Lisa ve Pradelle ile birlikte ormanda gezmeye gidiyorduk. Birbirleriyle iyi anlaşıyorlardı. Ve hepsi ile bir arada iken, tek tek hiçbirisi ile çok iyi geçinemeyişimden pişmanlık duymuyor; bunu unutuyordum. Pradelle, büyük hayranlık duyduğu, Normale'de okuyan bir arkadaşım tanıştırdı. Bu delikanlı, Solesmes'de, Pradelle'i şaraplı ekmek

ayininc katılmaya zorlayanlardan biriydi. Adı Pierre Clairaut idi ve *L'Action Française* taraflısıydı. Kısa boylu, esmer, çekirgeye benzeyen bir oğlandı. Ertesi yıl felsefe öğretmenliği için seçme sınavına katılacaktı. Yani rakip olacaktık. Katı, donuk, kendine güvenli bir havası vardı. Ekimde, Sorbonne'a dönünce, bu kendini beğenmiş görünüşün altında neyin gizli olduğunu araştırmaya karar verdim. Pradelle ve onunla birlikte sözlü sınavları dinlemeye gittim. Herkesin, geleceğin büyük felsefecisi gözüyle baktığı Raymond Aron'un dersi çok kalabalıktı. Bana psikiyatri sınavına girecek olan Daniel Lagache'ı da gösterdiler. Herkesi şaşırtan, Jean-Paul Sartre'ın yazılı sınavı verememiş olmasıydı. Sınavı vermenin zor olduğundan korkmaya başladım. Ama cesaretimi yitirmedim. Eskisinden de çok çalışacaktım ve bir yıl içinde sınavı verecektim. Daha şimdiden, bütün bunları atlatmış, özgürlüğüme kavuşmuşum gibi geliyordu. Gezip tozmanın, eğlenmiş olmanın ve hava değişikliğinin de bana çok iyi geldiği kanısındaydım. Kendime güvenimi yeniden öylesine kazanmıştım ki, artık günce bile tutmaktan caymıştım. "Tek isteğim, dünya ile daha yakın bağlar kurmak ve dünyayı, bir kitapta yansıtabilmek" diye yazmıştım Zaza'ya. Limousin'e vardığımda son derece neşeli ve sevinçliydim. Mutluluğumu iki katma çıkarmak istercesine, bir de Jacques'tan mektup aldım. Biskra'yı anlatıyor; sıpalardan, benekli güneşliklerden, yazdan söz ediyor; birlikte olduğumuz zamanları anıyordu. "O günlerde hazrola geçtiğim anlar, sadece o anlardı," diyor ve "Gelecek yıl birlikte güzel günlerimiz olacak" diye söz veriyordu. Şifreleri çözmekte benim kadar usta olmayan kardeşim, son cümlenin ne anlama geldiğini sordu. "Evleneceğiz demek!" diye utkulu bir tavırla cevap verdim.

Ne görkemli bir yazdı o! Artık gözyaşları yoktu. Artık yalnızlık çığları yuvarlanmıyordu. Artık mektuplardaki fırtınalar dinmişti. Köy, beş yaşımdayken ve on iki yaşımdayken olduğu gibi büyüsüne alıvermişti beni. Gökleri doldurmaya yetip de artan mavilikler vardı. Hanımellerinin kokusunda gizlenen duygusallığı, sabah düşen çiğin anlamını biliyordum artık. Uzanıp giden çayırlarda, olmaya yüz tutmuş mısırlarla fundalıkların arasında, sıcak sıcak tüten katırtırnaklarında, geçmiş acılarımdan ve mutluluklarımdan kırıntılar buluyordum. Kardeşimle yürüyüşe çıkıyorduk. Sık sık da, iç gömleklerimizle, Vézère'in bira rengindeki

altın sularına dalıyorduk. Yıkandıktan sonra, nane kokan çayırlara uzanıp kurunuyorduk. Poupette, resim yapar; ben kitap okurdum. Çevrede kıyamet kopsa aldırmazdım. Annemler, yakınlardaki bir şatoda tatillerini geçirmekte olan eski bir tanışlarıyla yeniden dostluk kurmuşlardı. Bu ailenin üç yetişkin oğlu vardı. Üçü de, hukukçu olacak, yakışıklı gençlerdi. Bazen onlara gider, tenis oynardık. Çok mutluydum. Oğlanların annesi, annemize, ancak drahoması olan kızları gelin alabileceğini ima etti. Kardeşimle ben, kahkahalarla güldük bu söze. Çünkü, böylesine terbiyeli delikanlıların ilgisini çekmek nerde, biz nerdeydik.

O yıl, yine Laubardon'a çağrılıydım. Annem, Bordeaux'da Pradelle'le buluşmama izin vermişti. Pradelle, tatilini orada geçiriyordu. Beraberce, çok güzel bir gün geçirdik. Gerçekten de Pradelle'in yaşamında büyük bir anlamı vardı. Zaza'nın daha da çok. Laubardon'da trenden indim. Yüreğim sevinçle çarpıyordu.

Zaza, haziranda filoloji sınavını bir tek seferde vermek gibi az rastlanır bir başarı elde etmişti. Oysa bu yıl, çok da az çalışmıştı. Annesinin, onu toplantılara, kabul günlerine, hayır işlerine zorlaması git-gide çekilmez bir hal alıyordu. Madam Mabille, tutumlu olmayı en yüce erdemlerden biri sayardı. İster pasta olsun, ister reçel, ister çamaşır olsun, ister elbise, manto, evde yapılabilecek bir şeye dışarda para vermek, onun için ahlaksızlıktı. İlkbaharda ve yaz başlarında, sabahın altısında kalkar; üç beş kuruş ucuza alabilmek için, kızlarını peşine takıp meyve ve sebze pazarlarına koşardı. Kızların ne zaman bir şeye ihtiyaçları olsa, Zaza, o dükkân senin bu dükkân benim, dili dışarda dolaşıp durur, hepsinden birer parça örneklik kestirir; Madam Mabille bu örnekleri karşılaştırır, kumaşın cinsine, fiyatına göre ince eleyip sık dokuduktan sonra bir seçim yapılır ve Zaza, tekrar o dükkâna koşar, kumaşı alıp getirirdi. Bu görevler ve Mösyö Mabille'in önemli bir mevki elde etmesinden sonra daha da artan toplumsal ödevler, Zaza'yı bitirip tüketiyordu. Dükkân dükkân koşturmak ve çay partilerini dolaşmakla, kutsal kitabın emirlerini gereğince yerine getirdiğine inandıramıyordu bir türlü kendini. Hiç kuşkusuz, her konuda annesinin sözünü dinlemek, iyi bir Hıristiyanın ödeviydi. Ancak, Zaza, Port-Royal konusundaki bir kitapta Pierre Nicole'ün, söz dinlemenin şeytan tarafından kurulmuş bir ökse

olabileceği yolundaki sözünü okumuştu. Kendini tüketmek ve aklını, değmeyen işlerde kullanmakla, Tanrının isteklerine karşı gelmiş olmuyor muydu? Tanrının ne istediğini kesinlikle nasıl anlayabilirdi? Bu konuda kendi kendine bir yargıya varmakla, kibir duymak, dıştan gelen baskılara boyun eğmekle de korkaklık etmek gibi bir günah işlemekten çekiniyordu. Bu kuşku, bir zamandır kafasını kurcalayan çelişkiyi büsbütün ortaya koyuyordu: Annesini seviyordu, ama, annesinin sevmediği pek çok şeyi de seviyordu. Bana sık sık Ramuz'un şu cümlesini tekrarlardı: "Sevdiklerim birbirlerini sevmiyorlar." Gelecek de pek umutlu görünmüyordu. Madam Mabille, Zaza'nın ertesi yıl diploma almasını kesinlikle reddetti. Kızının bir aydın olmasından korkuyordu. Aşk derseniz, Zaza yeniden aşkı bulma umudunu çoktan yitirmişti. Bizim akrabalar arasında, çok ender olmakla birlikte, arada bir birinin aşk evlenmesi yapıldığı oluyordu. Örneğin kuzenim Titite, severek evlenmişti. Ama Madam Mabille, "Beauvoir'lar alışılmış, kabul edilmiş ölçülere göre değerlendirilemezler" diye kestirip atmıştı. Evlilikleri belirli düzenlerde olan, duygulardan çok aile isteklerinin ve çıkarlarının uyarınca evlenilen sınıfların katı formaliteleri, Zaza'yı benden çok daha fazlasıyla içine almış durumdaydı. İstese de istemese de tek söz edemeden evlenen bu insanların tümü, basit, sıradan bir yığından başka bir şey değildi. Zaza, yaşamasını çok seven, yaşama çok sıkı bağlarla tutkun olan bir insandı. Zaman zaman, mutsuz bir yaşam sürme olasılığı, ondaki yaşama isteğini alıp götürürdü. Zaza, çevresinin düzmece idealizmine karşı kendini savunmak için, çocukluğunda yaptığı gibi, çelişkilere sığınırdı. *Le Grand Large*'da sarhoş rolü oynayan Jouvet'yi seyrettikten sonra, ona âşık olduğunu söyleyerek, resmim başucuna asmıştı. Jouvet'nin alaycı, küstah tavrı, duru zekâsı ve kuşkuculuğu, bir anda Zaza'nın gönlünde yankısını bulmuştu. Tatilin başlarında bana yazdığı bir mektupta, bazen bu dünyadan hepten ayrılmayı düşündüğünden söz ediyordu. "Kısa süreler içinde, fiziksel olduğu kadar aklımla da yaşama sevinci duyduktan sonra, birdenbire öylesine bir boşluk, öylesine bir hiçlik duygusuna kapılıyorum ki, her şeyin ve herkesin benden uzaklaştığını hissediyorum. Evrenin tüm varlıklarına karşı öylesi bir kayıtsızlık duyuyorum ki, yarı ölüymüşüm gibi geliyor. Benlikten, varlıktan, her şeyden vazgeçmek; öteki dünyadaki yaşamlarına bu dünyada başlayanların yaptığı

gibi bir inzivaya çekilmek, nefsinden geçmek... Bunun beni ne denli çektiğini bir bilsen, bu 'kısıtlama' içinde özgürlük bulma isteğinin kutsal bir görevin belirtisi olduğunu düşünüyorum bazen; bazen de yaşam ve yaşamdaki her şey öylesine bir önem kazanıyor ki, manastırda geçirilecek bir ömrün, insanın kendi kendini kötürüm etmesi demek olacağına ve Tanrının benden beklediğinin bu olmadığına inanıyorum. Yalnız, tutacağım yol ne olursa olsun, bu yolda senin gibi yüreğimin tümünü yaşama bağlayabileceğimi hiç sanmıyorum. En yoğun yaşadığım anlarda bile, ağzımda bir pas gibi hiçliğin tadını duyuyorum."

Bu mektup korkuttu beni. Zaza, bu mektubunda, benim Tanrıya inanmayışımın, ikimiz arasındaki ilişkiyi hiçbir şekilde etkilemediğinden söz ediyor; buna inanmamı istiyordu. Ama Zaza, tutup da manastıra girerse, hem benim için, hem kendisi için yitirilmiş olacaktı, diye düşünüyordum.

Laubardon'a vardığımda bir düş kırıklığı bekliyordu beni. Zaza ile aynı odada kalmayacaktım. Matmazel Avdicovitch'in odasında yer hazırlamışlardı bana. Bu, Mabille'lerin tatil için bakıcı olarak tuttukları Polonyalı bir öğrenciydi. En ufak üç çocuğa bakıyordu. Tek avuntum, kızdan hoşlanmam oldu. Zaza, mektuplarında ondan söz etmişti. O da, kızı çok seviyordu. Sapsarı saçları, hem baygın bakışlı, hem pırıl pırıl mavi gözleri, etli dudaklı geniş bir ağzı ve o zamanlar ağzıma almaktan çekindiğim bir çekiciliği, yani saksapeli vardı. İncecik elbisesinden yuvarlak omuzları görünüyordu. Akşamları piyanonun başına geçiyor, Zaza ile beni büyüleyen, bizden başka herkesin ayıpladığı işlevli bir tavırla Ukrayna aşk şarkıları söylüyordu. Gece olup da yatmaya gittiğimizde, Avdicovitch'in, gecelik yerine pijama giydiğini görünce şaşkınlıktan dilim tutuldu. Hiç yadırgamadan, yabancılık çekmeden, hemen açıldı bana. Babasının Lwow'da, büyük bir şekerleme fabrikası varmış. Avdicovitch, üniversitedeyken Ukrayna bağımsızlık savaşına katılmış ve birkaç gün tutuklanmış. Öğrenimini tamamlamak için evden ayrılmış; önce Berlin'de iki üç yıl kalmış. Sonra Paris'e geçmiş. Sorbonne'daki dersleri izliyormuş. Ailesi para gönderiyormuş. Tatilini bir Fransız ailesinin yanında geçirerek, bu süreden yararlanmak istemiş; bu deneme epey şaşırtıcı olmuş onun için. Ertesi sabah, Avdicovitch'in tutucu Mabille ailesini ne denli şaşırttığını gözlerimle gördüm. Öylesine

zarif, öylesine dişi bir havası vardı ki, onun yanında Zaza ve Zaza'nın arkadaşları ile ben, birer rahibe adayı gibi kalıyorduk. Öğleden sonraları, iskambil falı açıp, herkese fal bakarak oyalanıyordu. Xavier du Moulins'in bile falına bakmıştı. Xavier'nin giyinişindeki ağırbaşlılığa, tavrındaki soğukluğa rağmen, kız açıktan açığa onunla cilveleşmekten geri kalmıyordu. Xavier, kızın gösterdiği yakınlığa kayıtsız kalmıyor, otuz iki dişini göstere göstere sırıtıp duruyordu. Avdicovitch, onun falına bakarken, pek yakında kupa kızıyla karşılaşacağını söyledi. Bu duruma anneler ve babalar öfkeyle dişbiliyorlar; Madam Mabille, yerini bilmediği, fazla ileri gittiği iddiasıyla Stépha'yı suçluyordu; "Üstelik, namuslu bir kız olmadığından da eminim," diyordu. Bu el kızı ile böylesine sıkı fıkı olduğu için Zaza'ya kızıyordu.

Beni neden çağırdığım ise hiç anlamıyordum. Ola ki, kızını gücendirmek istememişti. Ama, *Zaza* ile beni başbaşa bırakmamak konuşturmamak için elinden geleni ardına koymadı. *Zaza*, *sabahtan* öğleye kadar mutfaktan dışarı adımını atamıyordu. Onu, Bélle ya da Mathé ile birlikte, reçel kavanozlarının üzerine yağlı kâğıt kaplarken gördükçe içim cız ediyordu. Gün boyunca, bir an yalnız kaldığı olmuyordu. Madam Mabille, Lili'yi baş-göz etme umuduyla partilerin ve gezilerin sayısını gün günden artırıyordu. Bayağı bayağı sabırsızlanmaya başlamış; bir akşam, yemekte, Stépha da oradayken, "Bu yıldan sonra seninle uğraşamam artık. Senin için nelere katlanmadım! Aklı başında, çöpsüz üzüm delikanlılarla bütün o konuşmalar neye yaradı! Artık sıra kardeşinde..." deyivermişti. Madam Mabille'e, küçük kızıyla evlenmek istediklerini çıtlatmış bulunan Politeknikten birkaç delikanlı vardı. Zaza'nın, bir yuva kurmanın Hıristiyanlık ödevi olduğu safsatasına kapılıp kapılmayacağını merak ediyordum. Ama, onun, bir manastırın sersemletici cansızlığını olduğu kadar, ödev duygusuyla gerçekleştirilmiş bir evliliğin yavanlığını da kabul edebileceğim sanmıyordum.

Benim oraya gidişimden birkaç gün sonra, çevredeki bütün hali vakti yerinde aileler, Adour kıyılarında yapılacak büyük bir pikniğe çağrılıydılar. Zaza, pembe elbisesini verdi bana. Kendisi de beyaz ipeklisini giymiş, yeşil bir kuşak bağlamış ve yeşim taşından kolye takmıştı. Zayıflamıştı. Sık sık başı ağrıyor, doğru dürüst uyuyamıyordu. Yüzüne

biraz renk vermek, canlı görünmek için allık sürmüştü. Yine de sağlıksız ve mutsuz bir görünüşü vardı. Yüzünü çok beğeniyordum ve bu yüzü, bütün sevimliliğiyle her önüne gelene sunuşu ağrıma gidiyordu. Zaza, sosyetik genç kız rolünü inandırıcı bir rahatlıkla oynuyordu. Pikniğe biraz erken gittik. Yavaş yavaş öteki davetliler de gelmeye başladılar. Zaza'nın her gülümseyişi, her verdiği selam, yüreğimi sızlatıyordu. Kendimi meşgul etmeye çalıştım. Çimenlerin üzerine sofra örtülerinin yayılmasına, tabakların, çatal bıçakların ve yiyeceklerin açılmasına yardım ettim. Dondurma makinesinin kolunu çevirdim bir süre, Stépha beni bir kenara çekip, Leibniz'in felsefi görüşünü kendisine anlatmamı rica etti. Bir saat kadar, can sıkıntımı unuttum, onunla konuştum. Ama ondan sonra, gün bitmek bilmedi. Haşlanmış yumurta, puf böreği, baharlı, biberli çörekler, tavuklu pelte, kuru köfte, ciğer ezmesi, soğuk jöleli tavuk, sıcak etler, güveç, meyve şekerlemeleri, pastalar, kekler, acıbadem kurabiyeleri vardı. Evdeki bütün hanımlar, bu toplumsal ödevlerini canla başla yerine getirmişler; bütün hünerlerini ortaya dökmüşlerdi. Tıka basa yedik; gerçekten neşelenmeden âdet yerini bulsun diye güldük; konuşmuş olmak için konuştuk. Hiç kimsede gerçekten eğleniyor gibi bir hal yoktu. Akşam üstüne doğru, Madam Mabille, Zaza'nın nerede olduğunu bilip bilmediğimi sordu. Aramaya koyuldu; ben de peşinden gittim. Zaza'yı, bir çavlanın dibinde, suya girmiş bulduk. Mayo yerine, bir pelerine sarınmıştı. Madam Mabille, Zaza'yı azarladı; ama kırıcı değil de, şaka yollu bir tavrı vardı. Böyle ufak tefek konular için otoritesini sarsmaktan kaçmıyordu. Zaza'nın, o bitmez tükenmez günün sonunda, biraz yalnızlık, biraz duyarlılık ve belki de arınma gereksinmesi duymuş olduğunu farkettim ve kendisini, halinden hoşnut, anaç bir evlilik batağına gömmeye hazır olmadığına kesinlikle inandım.

Yine de, annesinin onu avucuna almış olduğunu görüyordum. Madam Mabille, çocuklarına karşı kurnaz bir tutum sürdürüyordu. Çocukları küçükken, ne yaptıklarına pek aldırmıyor, büyüdükleri zaman da önemsiz, ufak tefek konularda canlarının istediğini yapmalarına göz yumuyordu. Böylelikle, onlara bir şey yaptırmak istediği zaman, kredisi sarsılmamış oluyordu. Arada bir canlı ve sevimli bir görünüşe bürünüyordu. Zaten oldum olası küçük kızına, daha bir sevgi, daha bir yakınlık

göstermişti. Zaza da, onun bu gülümsemelerine kapılıyor ve saygı duyduğu kadar sevgi de duyduğu için, bu duyguları, herhangi bir başkaldırıyı önlüyordu. Ama bir akşam, ipin ucunu koyverdi. Madam Mabille, yemekte, son derece kırıcı bir tonda, "Tanrıya inanan bir insanın, nasıl olup da inançsız biriyle anlaşabildiğini anlayamıyorum" dedi. Yanaklarıma kan çıktı, al al oldum. Dehşete kapıldım. Zaza, hiç aldırmadan, "Kimsenin kimseyi yargılamaya hakkı yoktur" diye cevap verdi. "Tanrı insanları, kendi seçtiği yollarda yürütür." Madam Mabille, buz gibi bir tavırla, "Benim kimseyi yargıladığım yok," dedi. "Yolunu yitirmiş ruhlar için dua etmeli, ama o ruhlara bulaşıp kendimizi de kirletmemeliyiz." Zaza, öfkeden boğulacak gibiydi. Onun bu hali, kendisine olan güvenimi artırdı. Ne var ki, Laubardon'daki havanın, bir önceki yıldan daha düşmanca olduğunu hissediyordum. Daha sonra, Paris'e döndüğümüzde, Stépha, çok kötü giyindiğim için çocukların benimle alay ettiklerini söyledi. Üstelik Zaza, nedenini açıklamadan bana kendi elbiselerinden birini verdiği gün de alay etmişler. Kılık kıyafetimle hiç ilgilenmediğim için, başkalarının bu konudaki görüşlerine de hiç dikkat etmemiştim. Bana karşı girişilen bütün tavırlara kayıtsızdım. Yine de, arada bir yüreğimin acıyla burkulduğu olurdu. Stépha, Lourdes'u pek merak ediyordu. O gidince, ben daha da büyük bir yalnızlık duygusunu yaşadım. Bir akşam, yemekten sonra, Zaza piyanonun başına geçti. Chopin çalmaya başladı. İyi çalıyordu. Gözlerimi onun kapkara saçlarına dikmiş oturuyor; o kara yığının arasında, daha da belirgin bir beyaz çizgi halinde uzanan saçının ayırımına bakıyor ve Zaza'nın gerçek benliğini bu duygulu müziğin dile getirdiğini düşünüyordum. Ne var ki, Zaza ile benim aramda, annesi ve bütün ailesi vardı; belki günün birinde Zaza da kendi benliğinden kopacak ve o zaman onu hepten yitirecektim. Öylesine bir acı duydum, öylesine bir mutsuzluğa kapıldım ki, kalktım, odadan çıktım, ağlayarak yatağa girdim. Kapı açıldı; Zaza girdi, yatağıma eğildi, beni öptü. O güne dek arkadaşlığımız sevgi gösterilerinden, coşkunluktan o denli uzak kalmıştı ki, bu yakınlığı beni anlatılmaz bir sevinçle doldurdu.

Stépha, Lourdes'dan döndü. Çocuklara, koca bir kutu karamela getirmişti. Madam Mabille, buz gibi bir sesle "Zahmet etmişsiniz, Matmazel. Paranızı kendinize saklasaydınız daha iyi ederdiniz. Çocukların

sizin armağanlarınıza ihtiyaçları yok," dedi. Stépha ile oturup Zaza'nın ailesini ve dostlarını veryansın çekiştiriyorduk. Bu, biraz olsun avutuyordu beni. O yıl da, cradaki son günlerim, ilk günlere oranla daha iyi geçti. Zaza, annesiyle konuşmuş muydu, yoksa Madam Mabille kurnazlıkla durumu idare mi etmişti bilemiyorum; ama Zaza'yla başbaşa kalabilme olanağını bulduk. Yine bir önceki yıl yaptığımız gibi, uzun yürüyüşlere çıkıyor ve konuşuyorduk. Zaza, Proust'tan söz ediyordu. Proust'u, benden çok daha iyi anlıyor, çok daha doğru yorumluyordu. Proust'u okuduğu zaman, içinde büyük bir yazma isteği uyandığını söyledi. Ertesi yıl, sıkıcı bir günlük yaşantıya itilmesine göz yummamaya kararlı olduğunu; bol bol okuyacağım ve bol bol konuşup, tartışacağımızı söyledi. Onun da hoşuna giden bir şey geldi aklıma: Pazar sabahları, Zaza, kardeşim, ben, Jean Pradelle, Pierre Clairaut ve onların bir arkadaşı toplanıp, tenis oynayacaktık.

Zaza ile hemen her konuda anlaşıyorduk. Zaza, başkalarına zarar dokunmadığı sürece, Tanrıya inanmayanların tutumunda, karşı çıkılacak bir nitelik görmüyordu. Gide'in immoralizmini reddetmiyor, sefahat düşkünlüğünü ayıplamıyordu. Öte yandan da insanın nasıl olup da hem Tanrıya inanabileceğini, hem de Tanrının buyruklarına karşı çıkılabileceğini bir türlü anlayamıyordu. Aslında benim görüşlerime çok uyan bu tutumun oldukça mantıki olduğunu kabul ediyordum; çünkü herkesin her şeyi yapma özgürlüğüne sahip olmasını doğru buluyor; ancak yakınlarım ve sevdiklerim, özellikle Jacques, söz konusu oldu mu, Hıristiyan ahlak görüşünün ölçülerine vurmadan edemiyordum. Bir gün Stépha'nın kahkahalarla gülerek, "Aman yarabbi! Zaza da ne kadar saf!" deyişini biraz ters karşıladım. Stépha, Katolik baskının en çetin olduğu çevrelerde dahi, evlendiği zaman hiçbir erkeğin gözünün açılmamış olamayacağını iddia ediyordu. Zaza ise, insan inandığı takdirde inancına uygun yaşar diye itiraz ediyordu. Stépha, "Şu Moulins'li kuzenine bir bak, yeter!" demişti. Zaza, "Ama onlar her pazar kiliseye giderler" diye cevap vermişti. "Seni temin ederim ki, ölümcül bir günahın ağırlığı altında yaşamazlar." Stépha, sözü daha fazla uzatmak istememiş; ama bana, Henri ile Edgar'ı, kendisinin de sık sık gittiği Montparnasse'da pek çok kez gördüğünü ve yanlarında da daima kızlar olduğunu söylemişti. "Yüzlerine bir bak, yeter!" diyordu. Gerçekten de, bu gençlerin hiçbirin-

de melaike suratı yoktu. Jacques'ı düşündüm. Onun yüzü bambaşkaydı. Onun her şeyi bambaşkaydı. Jacques'ı Tanrının günü, kadınlarla düşüp kalkar düşünmek bile zordu. Stépha, Zaza'nın saflığından dem vururken, bir yandan da benim bütün görüp geçirmiş olma iddialarıma meydan okuyordu. Benim olağanüstü serüvenler peşinde gizlice gittiğim barlara ve kahvelere gitmek, Stépha için pek sıradan bir olaydı. Hiç kuşkusuz, Stépha, oralara, bambaşka bir açıdan bakıyor olmalıydı. Ben insanları, oldukları gibi kabul ediyordum; göründüklerinden başka bir yüzleri daha olabileceğinden kuşkulanmıyordum. Stépha, bu köşeli, katı toplumun benim bilmediğim karanlık köşeleri olduğu gerçeğini öğretti bana. Konuştuklarımız, aklımı karıştırdı.

O yıl, Zaza, Mont-de-Marsan'a kadar benimle gelmedi. Trenim gelinceye kadar, kasabayı dolaştım ve Zaza'yı düşündüm. Onun yaşamının bir yaşayan ölü yaşantısı olmasını engellemek için elimden geleni yapmaya, var gücümle savaşmaya karar verdim.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

BU öğretim yılının başlangıcı, öteki yıllara hiç benzemiyordu. Öğretmenlik sınavlarına girmeye karar vermekle, en azından üç yıldır dönüp durduğum kısırdöngüden kaçmış oluyordum. Artık, gelecek yolunda ilerlemekteydim. Bundan sonra, her günün bir anlamı olacak; her gün, beni kesin kurtuluşa, mutlak özgürlüğe biraz daha yaklaştıracaktı. Kalkıştığım işin zorluğu, beni daha bir kamçılıyordu. Artık, dümdüz uzanan, çetin ve dar yoldan ayrılmak ya da can sıkıntısına kapılmak diye bir şey söz konusu olamazdı. Çalışacak, uğraşacak, amaçlayacak bir şeyler olduğuna göre önümde, dünya her istediğimi verebilirdi bana. Bunalımdan, umutsuzluktan ve tüm pişmanlıklardan kurtuldum. "Bu günceme, artık kendime değgin trajik iç dökmelerini değil, salt günlük olayları yazacağım." Acılı bir çıraklık döneminden sonra, gerçek yaşamımın şimdi başladığı duygusundaydım ve bu yaşama, sevinçle vurdum kendimi.

Ekimde daha Sorbonne kapalıyken, günlerimi Ulusal Kitaplık'ta geçiriyordum. Öğle yemeğimi dışarda yeme iznini koparmıştım. Biraz ekmekle katık alıyor, Palais Royal'ın bahçesinde bir yandan yiyor, bir yandan da son yaz güllerinin düşen yapraklarını seyrediyordum. Kanal işçileri sıraların üzerine otururlar, koca koca sandviçleri atıştırıp, ucuz şarap içerlerdi. Hava yağmurlu olduğu zamanlar, Café Biard'a sığınır, karavana yiyen inşaat işçilerinin arasına katılırdım. Evdeki yemeklerin törensel havasından kurtulduğuma seviniyordum. Yemeklerimi dilediğim kadara indirmekle, özgürlüğe doğru bir adım daha attığıma inanı-

yordum. Yemekten sonra yeniden kitaplığa dönüyordum. İzafiyet teorisini okuyor ve çok ilgi duyuyordum. Arada bir başımı kaldırıp, kitap okuyanlara bakıyor ve gururla arkama yaslanıyordum. Bu uzmanlar, bilginler, araştırmacılar ve düşünürler arasında kendimi hiç de yabancı duymuyordum. En rahat ettiğim, en benimsediğim yer burası, bu kişilerin çevresiydi. Artık çevremin dışına itilmiş, reddedilmiş olma duygusunu sürdürmüyordum. Hakikati bulmaya çalışan kafaların, zaman ve mekân uzaklıklarını aşıp ilişki kurdukları topluma, bu kitaplıkta bir kesitini gördüğüm topluma katılmak için, asıl ben reddetmiştim kendi çevremi. İnsanlığın, kendini anlamak, bilmek ve tanımlamak çabasına ben de katılıyordum. Beni, yalnızlığın zincirlerinden sonsuza dek kurtaracak bir toplu uğraş içindeydim. Ne büyük bir zaferdi bu! Yeniden çalışmaya başlayacaktım. Altıya çeyrek kala, kitaplığın yöneticisi, ciddi bir sesle, "Baylar-kitaplığımız-kapanmak-üzeredir" diye ağır ağır konuşarak ortaya çıkardı. Kitaplarımı bir yana koyduktan sonra, yeniden dışardaki dükkânlarla, ışıklarla, yoldan geçenlerle ve Théâtre Français'in önünde menekşe satan cüce çiçekçiyle karşılaşmak, her seferinde ilk kez görüyormuşum gibi şaşırtırdı beni. Ağır ağır yürür, kendimi akşamın ve eve dönmenin melankolisine kaptırırdım.

Stépha, benden birkaç gün sonra Paris'e geldi. Sık sık kitaplığa geliyor; Goethe ve Nietzsche okuyordu. Felfecri okuyan gözleri ve her an yayılıveren gülümsemesiyle, erkekleri alabildiğine çekiyor ve çevresindekiler, onu rahat çalıştırmayacak ölçüde ilgileniyorlardı kendisiyle. Yanıma oturmasıyla, sırtına mantosunu atıp, erkek arkadaşlarından birisiyle çene çalmak için dışarı çıkması bir olurdu. Almanca öğrenmeye çalışan öğretmen, Prusyalı öğrenci, Romen doktor, sıraya dizilirlerdi. Yemeklerimizi beraber yerdik. Stépha'nın durumu pek de iyi olmadığı halde, bana ya bir pastacıda pasta, ya da Bar Poccardi'de kahve ikram ederdi. Saat altı oldu mu, bulvarlarda tur atar, ya da çoğunlukla onun odasına gidip çay içerdik. Saint-Sulpice sokağındaki bir otelde, boncuk mavisi bir odası vardı. Duvarlara Cézanne'ın, Renoir'ın, El Greco'nun röprodüksiyonlarıyla, ressam olmaya hevesli bir İspanyol arkadaşının resimlerini sıralamıştı. Onunla olmak bana sevinç veriyordu. Kürklü yakasını, ufak şapkalarını, elbiselerini, kokusunu, cıvıl cıvıl sesini, işveli hareketlerini beğeniyordum. Öteki arkadaşlarımla, Zaza ile, Jacques'la,

Pradelle'le ilişkilerim hep belirli bir ölçülülük içinde sürmüştü. Oysa Stépha, sokakta koluma giriveriyor; sinemada elimi tutuyor; en ufak bir duygulanmada beni öpüveriyordu. Kendisiyle ilgili bir yığın şey anlatırdı. Nietzsche'den hoşlanıyor; Madam Mabille'e öfkeleniyor ve kendisine âşık olanlarla alay ediyordu. Son derece güzel taklit yapıyordu. Konuşurken, bir yandan da taklitler yaparak anlatırdı başından geçenleri. Onun bu hali beni eğlendiriyordu.

Stépha, dinsel bir birikimden kurtulmaya çalışıyordu. Lourdes'da günah çıkarmış ve şaraplı ekmek ayinine katılmıştı. Paris'e döndükten sonra da Bon Marché'den ufak bir İncil almış ve Saint-Sulpice'deki kiliselerden birine duaya gitmişti. Ama bütün bunlar bir işe yaramamıştı. Tam bir saat kilisenin önünde bir aşağı bir yukarı dolaşmış durmuş; içeri mi girsin, ters yüzü dönüp odasına mı gitsin bir türlü karar verememiş. Ellerini arkasına bağlamış, kaşları iyice çatılmış, odasında bir duvardan ötekine gidip gelerek, o anda yaşadığı ruhsal bunalımı öylesine canlı bir anlatımla dile getirdi ki, onu ciddiye alsam mı, almasam mı diye kararsızlığa düştüm. Aslında Stépha'nın taptığı, kutsal tanıdığı şeyler: Düşünce, Sanat ve Deha idi. Çok sıkışırsa, bunların yerine zekâ ve yetenekleri de koyabilirdi. Ne zaman "ilginç bir adama" rastlasa, bir yolunu bulur, onunla tanışır; sonra da adımı "avucunun içine" almak için elinden geleni yapardı. Bütün bunların nedenini, içindeki "ölümsüz dişilikle" açıklıyordu. Düşünce yönü ağır basan konuşmaları ve dostlukları, bu ufak tefek flörtlere yeğ tutuyordu. Haftada bir, Closerie des Lilas'da, Ukraynalı gazeteciler ya da Paris'te ne idüğü belirsiz çalışmalar ve araştırmalarla uğraşanlarla toplanır; saatler saati tartışır dururdu. İspanyol arkadaşım her gün görüyordu. Onu yıllardır tanıyordu. Çocuk Stépha'ya evlenme teklif etmişti. Ona sık sık Stépha'nın odasında rastlardım. Zaten o da aynı otelde kalıyordu. Adı Fernando idi. Dört yüzyıl önce Engizisyonun İspanya'dan sürüp attığı Yahudi ailelerin soyundan gelme idi. İstanbul'da doğmuş, Berlin'de öğrenim görmüştü. Saçları genç yaşta dökülmüştü. Kafası dazlak, suratı yuvarlaktı. Romantik bir yoğunluk içinde anlatıp dururdu. Bu arada alaycılıktan da geri kalmazdı. Onu pek sevdim. Stépha, Fernando'ya hayrandı. Çünkü, Fernando, meteliği olmadığı halde, dirençle resim yapmayı sürdürüyor ve Stépha onun bütün fikirlerini, bütün görüşlerini paylaşıyordu. Bu fikir ve görüşler, sarsılmaz bir sağlamlıkta enternasyonalist, barışçı ve ütopist bir çer-

çevede devrimciydi. Stépha'nın onunla evlenmekteki kararsızlığının tek nedeni de zaten, özgürlüğünü sürdürmek istemesiydi.

Onları kardeşimle tanıştırdım. Kardeşim onların gönlünü bir anda çeliverdi. Arkadaş oldular. Öteki arkadaşlarıma da tanıttım. Pradelle bacağını kırmıştı. Ekim başında Luxembourg Parkı'nın terasında karşılaştığımızda topallıyordu. Stépha, Pradelle'i, fazlasıyla sessiz, içine kapanık buldu. Onun canlılığı da Pradelle'i şaşkına çevirmişti. Stépha, Lisa ile daha iyi anlaştı. Lisa artık Petit Luxembourg'a bakan bir öğrenci yurdunda kalıyordu. Ders vererek ekmeğini zar zor çıkarıyor; bir yandan da fen bölümünü bitirmek için sınavlara hazırlanıyor ve Maine de Biran üzerine tez yapıyordu. Ama, öğretmenlik sınavlarına girmeye hiç de niyeti yoktu; sağlığı çok bozuktu. Kısa saçlı, ufacık başını elleri arasına alır; "Zavallı beynim!" diye yakınırdı. "Güvenebileceğim tek şeyin beynim olduğunu ve her şeyi ondan almam gerektiğini düşündükçe çıldıracak gibi oluyordum! Bu doğal değil! Bugünlerde bu beyin iflas eder!" Ne Maine de Biran'a ilgi duyuyordu, ne felsefeye, ne de kendine. Donuk bir gülümsemeyle, "*Benimle* arkadaşlık etmekten ne anlıyorsun acaba diye düşünürüm hep" demişti. Oysa, onunla arkadaşlık etmek, onu görmek her zaman sevinç verirdi bana; çünkü kolayca her denileni kabul etmez, kolayca boyun eğmezdi; bu güvensizlik duygusu, kuşkuculuğu onun zekâsını bilemiş, kıvraklaştırmıştı.

Stépha'ya sık sık, Laubardon'daki tatilini bir süre daha uzatan Zaza'dan söz açardım. Ona Paris'ten birkaç kitap göndermiştim. Stépha'nın anlattığına göre, Madam Mabille, kitapları görünce müthiş sinirlenmiş ve "Aydınlardan; bu ukalalardan nefret ediyorum!" diye bağırıp çağırmış. Zaza, annesinin başına iyiden iyiye dert olmaya başlamıştı. Onu, duygulardan yoksun, bir takım çıkarların temel olduğu bir evliliğe razı etmek kolay olmayacaktı. Madam Mabille, kızının Sorbonne'a girmesine izin verdiğine bin pişmandı. Artık kızını ele avuca almanın kaçınılmaz bir gereklilik olduğuna inanmıştı ve onu, tüm etkilerden uzak olacağı bir yerde tutmak niyetindeydi. Zaza, mektubunda, annesine tenis oynama tasarımızdan söz ettiğini ve annesinin buna kesinlikle karşı çıktığını yazıyordu. "Annem, böylesi bir davranışın öğrencilere yakışmayacağını ve yirmi yaşında bir kızın düzenlediği, kimin nesi olduklarını bilmediği bir sürü delikanlıyla tanışma olasılığı olan tenis partilerine gi-

demeyeceğimi söyledi. Sözcükleri yanlış seçtiğimi sanma; sadece, Hıristiyanlık inancının beni saygı duymaya zorladığı ve her an beraber olmak, dayanmak zorunda olduğum bir kafa yapısım iyice anlayasm diye yazıyorum bunları. Tenis oynamama izin vermediği için bugün öylesine mutsuzum ki, ağlayabilirim. Benim sevdiklerim birbirlerini sevmiyorlar. Ve ahlak kurallarına sağınmakla da, hazmedemeyeceğim bir sürü saçmalığı dinlemek zorunda kalıyorum... Anneme, alaylı bir tavırla, Pradelle, Clairaut veya onların hiçbir arkadaşıyla evlenmeyeceğime dair senet imzalamayı teklif ettim. Bu da işleri yoluna sokmadı." Zaza, ikinci mektubunda, Sorbonne'la ilişkisini tamamen kesmesi için, annesinin onu kışı geçirmek üzere Berlin'e göndermeye karar verdiğini yazıyordu. Tıpkı eski devirlerde, taşra eşrafının, bir skandalı, bir dedikodulu macerayı örtbas etmek için, oğullarını apar topar Güney Amerika'ya yollamayı alışkanlık haline getirdikleri gibi bir şeydi bu.

O son haftalar boyunca yazdığım kadar uzun, geniş ayrıntılı mektuplar yazmamıştım Zaza'ya hiç. Bana, hiç o zamanki kadar açıkça içini dökmemişti. Yine de, Zaza ekim ortalarında Paris'e döndüğü zaman, dostluğumuz kötü başladı. Benimle olmadığı zamanlar, bana yazabilir, içinde bulunduğu zorlukları, hoşlanmadığı şeyleri anlatır, ben de kendimi onun yanında, ona destek, onunla birlik bulurdum. Oysa aslında onun tutumu belirsiz, kapanıktı. Annesine duyduğu sevgi ve saygıyı hâlâ eskisi gibi sürdürüyor ve çevresine, geçmişine bağlılıktan kopamıyordu. Ben kişiliğin böyle ayrışmasını kabul edebilecek durumda değildim. Madam Mabille'in karşıtlığının, düşmanlığının derecesini anlamıştım ve içinde olduğumuz iki kamp arasında hiçbir uzlaşma olamayacağının bilincindeydim: "Tutucu" Katolikler, "aydınları" yok etmek istiyor; aydınlar, Katolikleri ortadan kaldırmaya çalışıyorlardı. Zaza, benim tarafımı tutmamakla, benim yanıma geçmemekle, beni yok etmeyi amaçlamış düşmanlarının eline büyük koz vermiş oluyordu. Bu nedenle kırgındım ona. Zaza, zorlandığı Berlin yolculuğundan ürküyor ve kendini harap edercesine üzülüyordu. Kırgınlığımı, onun acılarını paylaşmamakla gösterdim. Zaza'yı şaşırtan, üzen bir delidoluluğa vurdum işi. Stépha ile büyük yakınlık kurmuştum. Onun, kendine özgü abartmalı tavrıyla kahkahalar atmaya, konuşmaya başladım. Zaza, bizim konuşmalarımızı dinlerken çoğunlukla şaşkına dönüyordu. Stépha, in-

sanlar ne denli geniş fikirli, ne denli aydın olurlarsa, o ölçüde enternasyonal görüşleri olacağını söylediği zaman, Zaza'nın aklı başından gidiyordu. Zaza, bizim "Polonyalı öğrenci" tutumumuza inat olsun diye, "iyi yetişmiş Fransız genç kızı" rolüne dört elle sarılıyordu. Belki de sonunda, hepten düşman tarafına geçecekti. Artık, ona her aklımdan geçeni söyleyemez olmuştum; bu yüzden de Zaza'yı, Pradelle, Lisa, kardeşim ve Stépha varken gormeyi, başbaşa kalmaya yeğ tutuyordum. Zaza, hiç kuşkusuz sezinledi aramızda genişleyen uçurumu. Yol hazırlıklarına kaptırmıştı kendini. Kasım sonunda hiçbir pişmanlık, hiçbir acı duymaksızın vedalaştık.

Dersler başladı. Bir yıl atlamıştım ve Clairaut dışında, yeni sınıf arkadaşlarımın hiçbirini tanımıyordum. İçlerinde ne bir amatör, ne bir hevesli vardı. Hepsi de benim gibi, sınavı kazanmak ve seçilmek için kesin kararlı profesyonellerdi. Kendilerini pek önemli gören havalarıyla, bana itici geldiler. Ben de onlara aldırmamaya karar verdim. Geceyi gündüze katıp deliler gibi çalışmaya koyuldum. Sınavlarla ilgili derslerin tümünü izliyor, Sorbonne'daki, Ecole Normale'deki derslere giriyor ve zamanım kalırsa, Sainte-Geneviève'de, Victor Cousin'de ya da Ulusal Kitaplık'ta çalışıyordum. Akşamları ya roman okuyordum, ya da dışarı çıkıyordum. Artık büyümüştüm. Yakında evden ayrılacaktım. O yıl annemler, arada bir, yalnız ya da bir arkadaşımla gece tiyatroya gitmeme izin verdiler. Man Ray'in *Deniz Yıldızı*'nı, Ursulines'deki, Studio 28'deki ve Ciné Latin'deki bütün programları gördüm. Brigitte Helm'in, Douglas Fairbanks'ın, Buster Keaton'un hiçbir filmini kaçırmadım. Sol eğilimli tiyatrolara gidiyordum. Stépha'nın etkisiyle, kendime de çeki düzen verdim. Stépha, Alman filolojisindeki arkadaşının, bütün zamanımı çalışmaya vermemin yanlış olduğu, yirmi yaşında birinin kendini kitaplara gömmemesi gerektiği ve böyle giderse evde kalmış bir kız kurusu olacağım kanısında olduğunu söylemişti. Çocuğun bu sözlerine itiraz etmişti, ama söyledikleri de yüreğine oturmuştu. En iyi arkadaşının eteği düşük bir görünüşü olmasını istemediği için de, bana gelip bunları anlatmış ve kendi vücuduma göre bir şeyler giyebileceğimi, en iyi nasıl görünmek gerekirse öyle görünmeye çalışmamı ısrarla öğütlemişti. Sık sık berbere gitmeye; şapka ve elbiselerle ilgilenmeye başladım. Arkadaşlar edindim. Matmazel Lambert, artık ilgilendirmiyordu beni. Suzanne Boigue,

kocasının peşinden Merakeş'e gitmişti. Riesmann'ı yeniden gördüğüme sevinmiştim. Saint-Germain lisesinde müdür yardımcılığı yapan Jean Mallet'den de yeniden hoşlanmaya başladım. Mallet, bir yandan da Baruzi'nin yardımı ile tezini hazırlıyordu. Clairaut, sık sık Ulusal Kitaplık'a geliyordu. Pradelle, ona büyük saygı duyuyordu; beni de Clairaut'nun olağanüstü yeteneklerine inandırmıştı. Clairaut Katolikti. Aquinas felsefesini benimsiyor ve Maurras'nın izinden yürüyordu. Gözlerini gözlerime dikip, delici bakışlarını gözbebeklerime gömerek, beni son derece etkileyen bir sesle konuşmaya başladığı zaman, acaba Aquinas ile Maurras konusundaki yargılarımda aldanmış mıyım diye kuşkuya düşüyordum. Onların doktrinlerini hâlâ beğenmiyordum; ne var ki, bu doktrinleri benimseyince insanın yaşama nasıl baktığını ve kendi içinde neler duyduğunu da merak ediyordum. Clairaut aklımı karıştırıyordu. Sınavı mutlak kazanacağımı söylüyor, "Sen hangi işe girişsen, başarırsın" diyordu. Hem güven duyuyordum, hem koltuklarım kabarıyordu. Stépha da, "Öyle güzel bir yaşamın olacak ki" diyerek yüreklendiriyordu beni. "Her istediğini elde edeceksin," diyordu. Talih yıldızımın parladığına inanarak ve kendime güvenerek, engin denizlere yelken açtım. Çok güzel bir sonbahar yaşıyorduk ve ne zaman başımı kitaplardan kaldırsam, bu gülümseyen günler için göklere teşekkürler yağdırıyordum.

Ne zaman kitaplardan kendimi koparsam, kitap kurdu olmamaya çalışsam, Jacques'ı düşünüyor, Jacques'ı düşlüyordum. Güncemde sayfalar dolduruyor ve hiçbir zaman postalamadığım uzun mektuplar döşeniyordum. Kasım başlarında annesiyle karşılaştığım zaman, bana çok yakınlık gösterdi. Jacques'ın, kendisinden "Paris'te beni ilgilendiren tek kişi"den haberler vermesini istediğini söyledi ve anlamlı anlamlı gülümsedi.

Çok çalışıyor, bu arada da eğleniyordum. Yeniden dengeme kavuşmuştum ve yazın yaptığım çılgınlıklara kendim de şaşıyordum. Akşamlarımı gömdüğüm barlarla dans salonları, şimdi içimi tiksintiyle ve hatta biraz da dehşetle dolduruyordu. Bu erdem itkisi de, daha önceki kendimi dağıtışımla aynı kökenden geliyordu. Bütün akılcı görüşüme karşın, ete ilişkin şeyler hâlâ tabuydu benim için.

Stépha, "Amma da idealistsin!" deyip duruyordu. Beni şaşırtıp

ürkütmemek için elinden gelen titizliği gösteriyordu. Bir gün, Fernando, odasında asılı bir çıplak kadın resmini gösterip, çapkın çapkın gülerek "Stépha poz verdi bunun için," dedi. Nereye bakacağımı, gözlerimi nereye kaçıracağımı şaşırdım. Stépha, birden öfkeli bir tavırla, "Böyle saçma sapan konuşma!" diye çıkıştı Fernando'ya. Fernando, hemen kendini toparlayıp, şaka yaptığını söyledi. Bir an bile, Stépha'nın, Madam Mabille'in dediği gibi "iyi bir kız olmadığını" yani kısacası "bakire olmadığını" düşünmedim. Yine de, Stépha, gözlerimi biraz olsun açmak için, bazı atılımlar yapıyordu: "Ama şekerim, cinsel aşk, özellikle erkekler için çok önemlidir diyorum sana..." diye diretiyordu. Bir akşam Atelier'den çıkarken, Clichy Alanı'nda bir kalabalıkla karşılaştık. Polisin biri, temiz giyimli bir genci tutuklamıştı. Adamın şapkası yerde, çamurların içinde sürünüyordu. Yüzü bembeyaz olmuştu; polisin elinden kurtulmaya çalışıyordu. Kalabalık, adamı yuhalıyor, "Seni gidi pezevenk..." diye bağırıyorlardı. Bayılacak gibi oldum; Stépha'yı kolundan çeke çeke sürükledim. Işıklar, bulvarı dolduran sesler, boyalı kadınlar, her şey her şey, avazım çıktığı kadar bağırma duygusu veriyordu bana. "Ama Simone, yaşam bu!" Stépha, düz, alelade bir tonda, bana erkeklerin melek olmadıklarını anlatmaya çalışıyordu. Tabii, "bütün o olup bitenler" oldukça "tiksindiriciydi"; fakat bir gerçekti; hatta önemli bir gerçekti. Sözlerini bir yığın örnekle destekleyip, iddialarını güçlendirmeye çabalıyordu. Anlattıkları, kanımı dondurdu. Yine de zaman zaman, kendi kendime açık, dürüst olmak istiyordum. Bu direnmelerin ve kısıtlamaların kökeni neydi? "Ete, cinselliğe değgin en ufak bir şeyin beni böylesine huzursuz kılacağı ölçüde saflığa saplanışım, Katolik yetişme tarzımdan mı acaba? Kendini bir erkeğe teslim etmektense göle atlayıp intihar eden, Alain Fournier'in Colombe'unu düşünüyorum. Ama belki de benimki boş bir gurur, kimbilir?"

Hiç kuşkusuz, insanın yaşam boyu bakire kalması, hiçbir fiziksel ilişki kurmaması diye bir saplantım yoktu. Ama, zifaf gecesinin, bembeyaz bir yoğunluk olması gerektiğine inanıyordum. Gerçek aşk, fiziksel yakınlaşmayı yüceltir, artırır ve seçtiği kişinin kolları arasında, saf genç kızlıktan, pırıl pırıl bir mutlu kadınlığa dönüşülür diye düşünüyordum. Francis Jammes'ı, fiziksel sevgiyi, bir dağbaşı çavlanının suları kadar duru ve basit renklerle dile getirdiği için beğeniyordum. Claudel'i hepsi-

nin üstünde tutmamın nedeni ise, bedende, mucizevi bir biçimde ruhun varlığını soluklamasıydı. Jules Romain'in *Le Dieu des corps*'unu, fiziksel hazzı, ruhun bir anlatımı olarak belirtmediği için sonuna kadar okuyamadım. O sıralarda yayımlanmakta olan Mauriac'ın *Souffrances du Chrétien*'ine müthiş sinirlendim. Romain'in kitabında kazanan, Mauriac'ınkinde aşağılanan olarak işlenen cinsellik konusuna, her iki yapıtta da gereğinden fazla önem verilmiş olduğu kanısındayım. Clairaut'nun *Les Nouvelles Littéraires*'in bir soruşturmasına verdiği cevapta "eti bir paçavra torbası gibi taşımaya ve etin trajik zorbalığına" karşı olduğunu söylemesine sinirlendim. Evli çiftlere tamamen cinsel özgürlük tanınmasını savunan Nizan ile karısına da çok kızıyordum.

Bu tutumumu, on yedi yaşımdayken yaptığım gibi doğruluyordum. Gövde kafaya ve yüreğe uyarsa, her şey yolunda gider; ama beden hiçbir zaman öne geçmemelidir diyordum. Bu görüş, Romain'in kahramanlarının "o anda içlerinden geldiği için" sevişen kişiler olmaları ve Nizan'ların kadınla erkek arasında cinsel özgürlüğün havarileri olmaları karşısında büsbütün mantıksız bir nitelik kazanıyordu. Üstelik on yedi yaşımdayken duyduğum akla yatkın iffet duygusunun, yüreğimi donduran o anlamsız dehşetle herhangi bir ilintisi olamazdı. Doğrudan doğruya kendim için bir tehlike görmüyordum. Arada bir fiziksel bir zorlama duyduğum oluyordu; örneğin Jockey'de bazı kişilerle dans ederken, ya da Meyrignac'ta kardeşimle çimenlere uzanmış kucak kucağa yatarken böylesine itkiler duyuyordum. Vücudumla uyum içinde olduğumu duyuran bu başdöndürücü duyulardan hoşlanıyordum. Beni gövdemin gizlerini araştırmaya zorlayan, merak ve cinsellik duygusuydu. Kadın olacağım anı, ne olduğunu bilmeksizin ve sabırsızlık duymaksızın bekliyordum. Bu bekleyiş, bana oldukça dolaylı bir yoldan, Jacques kanalıyla etki yapıyordu. Eğer fiziksel aşk, dedikleri gibi saf bir oyun olsaydı, Jacques'ın bundan kaçınması için herhangi bir neden olamazdı. Eğer öyle değilse, bu kez de, başka kadınlarla tatmış olduğu uç noktadaki zevklerin yanında benimle yaptığı konuşmaların hiçbir ağırlığı, hiçbir önemi olmaması gerekirdi. İlişkimizin saf ve arınmış niteliğine hayranlık duyuyordum. Oysa, bu ilişki aslında bütünlenmemiş, belirlenmemiş, biçimlenmemişti ve Jacques'ın bana gösterdiği saygı, en köklü ahlak geleneklerinden doğuyordu. Bana düşen rol, hoşlanılan bir kuzen olmaktı.

Böyle silik bir kızla, bir erkeğin görüp geçirebileceği her şeyi denemiş bir insan arasında nasıl da kapanmaz bir uçurum vardı! Bu türden silik bir duruma düşmek istemiyordum. Sefahati, bir yozlaşma, ruhsal kirlenme olarak görmeyi yeğ tutuyordum; o zaman, Jacques'ın bu çürüklüğe girmemiş olduğunu düşünebilmek gibi bir umudum vardı. Eğer Jacques bu sefahate kapılmışsa, o zaman da ona imrenmeyecek, sadece acıyacaktım. Onun zevk aldığı şeylerden kopması yerine, güçsüz yanlarını bağışlamayı yeğ tutacaktım. Yine de bu düşünce ürkütüyordu beni. Ruhlarımızın tüm duruluğu ile birbirine kaynaşmasını diliyordum; oysa Jacques'm karanlık birtakım işlere bulaşmış olması demek, onun geçmişinden ve hatta geleceğinden kopmam demek olacaktı. Çünkü başından yanlış başlamış olan beraberliğimiz, benim kurguladığım düş içinde uygun bir yer bulamayacaktı. Günceme, "Yaşamın, benimkinden başka bir iradeye boyun eğmesini istemiyorum" diye yazdım. Sanırım, acılarımın, kırgınlığımın temeli bu görüşte gizliydi. Fiziksel gerçeklik hakkında hemen hiçbir şey bilmiyordum. Benim içinden geldiğim toplumsal sınıfta bu gerçekler, töreler ve geleneklerle örtülüydü. Bu kılı kırk yaran formaliteler beni bunaltıyordu. Ama, varolmanın, yaşamanın köklerini avucuma almaya kalkışmıyordum; tersine, bulutlara yönelen kaçışlar içindeydim. Bir ruhtum ben, saf, salt ve bedene gömülmemiş bir ruhtum. İnsanların sadece ruhlarıyla ilgileniyordum. Cinsellik, bu etsiz kemiksiz ruh kavramını bozuyor; bir anda cinsel istek ve cinsel taşkınlığı o korkunç bütünlüğü içinde gözlerimin önüne seriyordu. Clichy alanında geçirdiğim sarsıntının nedeni, "pezevenk"' dedikleri adamın ahlak törelerini yıkan mesleği ile polisin kabalığı arasında bir bağ kurmuş olmamdı. Söz konusu olan ben değildim; dünya tehlikedeydi. Eğer insanların gövdeleri, şehvet ve ihtiras fırtınalarının ağırlığı ve yükü altındaysa, bu dünya benim düşündüğüm dünya değildi. Yoksulluk, cinayet, baskı, savaş; Beni dehşetlere salan çeşitli görünümlerin birbirine karışmış uzantıları karşısındaydım.

Bütün bunlara rağmen, yine de, kasım ortalarında Montparnasse'a döndüm. Kitaplardan, öğrencilerin dedikodularından, sinemalardan birden usanıvermiştim. Buna yaşamak mı denirdi? Bu yaşamı süren, benim gerçek benliğim miydi? Bir zamanlar, gözyaşları, kırgınlıklar, öfkeler,

bunalımlar, maceralar, şiir, aşk vardı; duygularla yüklü bir yaşam vardı. Onların ölüp gitmesini, elimden yitmesini istemiyordum. O akşam kardeşimle *L'Oeuvre*'a gidecektim. Café du Dome'da buluştuk. Onu Jockey'e götürdüm. Dindar birinin, vecde gelip, buhurdanlıklardan ve şamdanlardan yükselen kokular içinde kendinden geçmesi gibi, alkol ve tütün kokularıyla kendimi kaybettim. Bu kokular, kısa zamanda başımıza vurdu. Eskiden yaptıklarımızı tekrarlayarak, birbirimize ağız dolusu küfür ettik; itişip kakıştık. Yüreğimin, anıların ötesine taşmasını istiyordum. Kardeşimi Stryx'e götürdüm. Orada Bresson'la bir arkadaşına rasaldık. Orta yaşlı bir adamdı. Ben Riquet'le konuşurken, o Poupette'le flört ediyordu; ona demet demet menekşe aldı. Riquet, büyük içtenlikle Jacques'ı savunuyor, "Kaç kez büyük darbeler yedi; ama hepsinin altından kalkmasını bildi," diyordu. Jacques'ın görünürdeki güçsüzlüğünün ardında büyük bir gücün, küstahlık maskesinin ötesinde büyük bir içtenliğin gizli olduğunu söylüyordu. Bir yandan kokteylini yudumlarken, bir yandan ciddi konulardan ve acılardan söz edebildiğini ve her şeyi ne denli bir açıklıkla anlayıp yorumladığını anlatıyordu. Büyük bir hayranlıkla, "Jacques hiçbir zaman mutlu olamayacak!" diye tamamladı sözlerini. Yüreğim burkuldu. "Ya bir kadın çıkar da, ona her şeyini verirse?" diye sordum. "Bu onu küçültmekten, aşağılamaktan başka bir şey olmaz," dedi. Korku ve umut düğümlendi yeniden boğazımda. Raspail Bulvarı boyunca, elimdeki menekşe demetine gömdüm yüzümü; ağladım.

Gözyaşlarını, korkuları, umutları seviyordum. Ertesi sabah, Clairaut, bakışlarını yüzüme dikerek, "Spinoza üzerine bir tez hazırlayacaksın; yaşamda, evlenmek ve tez hazırlamaktan daha önemli hiçbir şey yoktur," dediği zaman, alındım. Evlenmek ve bir meslek sahibi olmak, mücadeleye atılmanın iki ayrı yoluydu. Pradelle, çalışmanın uyuşturucu bir ilaç etkisi de yapabileceği konusunda benimle aynı görüşteydi. Anısı, beni kitaplara köle olmaktan kurtardığı için Jacques'a şükran borçluydum. Hiç kuşkusuz Sorbonne'daki arkadaşlarımın çoğu, ondan daha bilgili, daha kültürlüydüler; ama bu önemli bir şey değildi. Clairaut'nun, Pradelle'in gelecekleri, şimdiden çizilmiş gibi geliyordu bana. Oysa Jacques'ın ve arkadaşlarının yaşantıları, peşpeşe zar atmaya benziyordu.

Belki de sonunda kendilerini tüketecek, yıkacaklardı. Böylesi tehlikeli olasılıkları, tekdüze bir yaşantıya gitgide batmaya yeğ tutuyordum.

Ertesi ay içinde haftada bir ya da iki kez, Stépha, Fernando ve boş zamanlarını Japonca öğrenmekle değerlendiren Ukraynalı bir gazeteci arkadaşlarıyla birlikte Stryx'e gittim. Kardeşimi, Lisa'yı, Mallet'yi de götürdüm. O yıl parayı nerden bulduğumu şimdi pek anımsamıyorum; çünkü ders vermiyordum artık. Ola ki, annemin öğle yemeği için verdiği beş frank gündeliğimden artırıyordum; ola ki, kıyıdan köşeden biriktiriyordum, bilemiyorum. Ne olursa olsun, bütçem, bu âlemleri sürdüreceğim esası üzerine kuruluyordu. Günceme, "Piccard'da oturup, Alain'in *Platon Üzerine On Bir Bölüm*'üne bir göz attım. Bana sekiz kokteyle patladı. Çok pahalı." diye yazmıştım. Stépha, barmen kılığına girer, Michel'le birlikte müşterilere hizmet ederdi. Bir yandan da Michel'e dört dilde şakalaşır ve Ukrayna halk şarkıları söylerdi. Riquet ve orta yaşlı dostu ile Giraudoux'dan, Gide'den, sinemadan, yaşamdan, kadınlardan, erkeklerden, dostluktan, aşktan söz ederdik. Sonra, bir hengâme içinde hep beraber Saint-Sulpice'e doğru inerdik. Ertesi sabah, günceme, "Harika bir akşamdı!" diye yazardım. Ama bu tanımı, çok ayrı havada parantezlerle bütünlerdim. Riquet, Jacques için, "Günün birinde, salt düşüncesizlikten, acelecilikten evlenecek ve belki de iyi bir baba olacak; ama her zaman bunun pişmanlığını taşıyacak," demişti. Bu kehanetler beni boşuna üzmüyordu; aklımı kurcalayan, yüreğime sıkıntılar salan, Jacques'ın son üç yıl boyunca Riquet'in sürdüğü yaşantının aynını yaşamış olmasıydı. Riquet, kadınlardan, beni rahatsız edici bir serbestlikle söz ederdi. Bu durumda, Jacques'ın, *Le Grand Meaulnes*'ün eşi olduğuna hâlâ inanabilir miydim? Hiç sanmıyordum. Ne de olsa, Jacques'ın düşümdeki bu kişiliğini, ona danışmadan, onu tanımadan kendim yaratmıştım. Bu kişilikle uzak yakın hiçbir ilgisi, hiçbir benzerliği olmayacağını düşünmeye başlıyordum yavaş yavaş. Yine de, kolayca teslim olmaya, bu durumu kabullenmeye gönlüm elvermiyordu. "Bunların tümü, benim için fazlasıyla acı, Jacques'm beni kıran, umutsuzluğa götüren, içime acı çöktüren yönlerini görüyorum." Eğer çalışmak, bir uyuşturma yoluysa, alkol ve kumar, bu çizgide pek farklı değildi. Yerim, ne barlardı ne de kitaplıklar. Öyleyse neresiydi. Kitapların ötesinde bir kurtu-

luş göremiyordum. Yeni bir roman tasarladım. Romanın kahramanları, beni simgeleyen bir genç kızla, Jacques'ın yerini alacak, "aşırı kendine güvenli ve kendini tüketme yolunda çılgın istekleri yaşayan" bir delikanlı olacaktı. Yine de huzursuzluktan kurtulamadım. Bir akşam Stryx'in bir köşesinde Riquet'i, Riaucourt'u ve sevgilisi Olga'yı gördüm. Olga, pek hoş, pek şıktı. Jacques'tan aldıkları mektuptan söz ediyorlardı. Ona bir kartpostal göndereceklerdi. İçimden, "Jacques niçin *onlara* yazıyor da, bana hiç yazmıyor?" diye sormaktan kendimi alamadım. Bütün bir öğle sonu, gönlüm kırık, umutlarım tükenmiş, sokaklarda dolaştım durdum; sonra ağlayarak, bir sinemaya attım kendimi.

Ertesi gün, annemlerin pek hoşlandığı Pradelle, yemeğe bize geldi. Yemekten sonra da Ciné Latin'e gitmek üzere çıktık. Soufflot sokağına girince, Jockey'e gitmeyi teklif ettim. Pradelle, gönülsüz gönülsüz razı oldu. İki aklı başında, aylık müşteri gibi bir masaya oturup konuşmaya başladık. Cin-fizimi içerken, ona Jacques'ın kim olduğunu anlatmaya çalıştım. Çünkü o güne dek, Pradelle'e Jacques'tan pek söz etmemiş, şöylece bir değinip geçivermiştim. İlgisiz bir tavırla dinledi beni. Sıkıldığı, utandığı her halinden belliydi. Bu tür yerlere gelmemin kendisini şaşırtıp şaşırtmadığını merak ettim. Sordum. Şaşırmadığını, ama kendisinin böyle yerleri sıkıcı bulduğunu söyledi. Bunun nedeni de, Pradelle'in, tüm düzensizlikleri doğrulayan o sınırsız yalnızlığı ve umutsuzluğu hiç tatmamış olmasıydı. Yine de, her zaman aşırı davranışlarda bulunduğum bardan uzakta, onun yanında otururken, burasını yeni bir gözle inceleyebildim. Pradelle ise, benim bugüne dek görmediklerimi bir anda görmüş ve barın tüm şirinliğini yok etmişti. Belki de onu buraya, kendi kendime sorduğum bir soruyu, "Burada ne işin var?" sorusunu sormasını için çağırmıştım. Ona birden hak verdim ve Jacques'ı da daha eleştirici bir gözle görmeye başladım. Neden zamanını duygularını öldürmekle geçiriyordu? Sefahatten vazgeçmeye karar verdim. Anneler, birkaç günlüğüne Arras'a gittiler; bu fırsatı bile kullanmadım. Stépha ile Montparnasse'a gitmedim; hatta onun diretmesine biraz da terscevap verdim. Evde kalıp, Meredith okudum.

Jacques'in geçmişi hakkında tahminler yapmaktan, kafamı o konuya takmaktan da caydım. Yanlışları olmuşsa bile, dünya batacak değildi ya. Artık, onu pek az düşünüyordum. Çok uzun süre susmuştu. Ve bu

suskunluk, giderek bir iticiliğe dönüşüyordu. Aralık sonunda anneannesi Jacques'tan gelen son haberleri ilettiğinde, hiç aldırmadın. Yine de, herhangi bir şeyden vazgeçmeyi sevmediğim için Jacques döndüğü zaman aşkımızın yeniden canlanacağını düşünüyordum.

*
* *

Deliler gibi çalışmaya verdim kendimi. Her gün, dokuz on saat kitaplarla haşır neşir oluyordum. Ocakta, Rodrigues adında pek tatlı bir ihtiyarın denetiminde, Janson de Sailly lisesinde öğretmenlik stajı yaptım. Rodrigues, Medeni Haklar Derneği'nin başkanı idi. 1940'ta Almanlar Fransa'ya girdiklerinde intihar etti. Benimle birlikte staj gören iki öğrenci daha vardı: Merleau-Ponty ve Lévi-Strauss. İkisini de şöyle böyle tanıyordum. Ponty'ye uzaktan hayranlık duyardım her zaman. Strauss'un, pasif tutumuna olduça sinirlenirdim; ama o, bundan yararlanmasını iyi bildi. Strauss, kayıtsız, renksiz bir sesle ve donuk bir yüz anlatımıyla, öğrencilere duyguların, isteklerin çılgınlığından söz ederken güleceğim gelirdi. Sisin bastırdığı kurşuni sabahlarda, duyguları hiç mi hiç umursamayan kırk tane oğlanın karşısına geçip, duygusal yaşamdan söz etmeyi gülünç buluyordum. Ama hava güzelse, söylediklerimle daha bir ilgilenir ve belirli kişilerin gözlerinde zekâ parıltıları gördüğüme inanırdım. Stanislas Koleji'nin önünden geçerken yaşamış olduğum duyguları anımsadım. Oğlanlarla dolu bir sınıfta olmak isteğimi düşündüm; o zaman bu öylesine bir olmazlık gibi görünürdü ki bana! Oysa şimdi, oğlanlarla dolu bir sınıftaydım ve ders veren bendim. Artık dünyada erişemeyeceğim hiçbir şey kalmamış gibi geliyordu.

Kadın olduğuma hiç de pişman değildim; tam tersine çok yararını görüyordum bunun. Yetiştirilme tarzım, beni, kadınların erkekler kadar kültürlü, zeki, aydın olamayacağına inandırmıştı. Kadınların çoğu, bunu böyle kabul ediyordu. Matmazel Roulin, "Bir hanım, öğretmenlik sınavını, beş altı kez denemeden veremez," demişti. Kendisi, iki kez girmişti sınava. Kadınlar için çakılmış bir önyargının getirdiği olumsuzluk yüzünden, benim başarılarım, en iyi erkek öğrencilerin elde edemediği bir saygınlık sağlıyordu bana. Erkek öğrenciler kadar başarılı olmanın bile olağanüstü bir şey olduğunu düşünüyordum. Oysa, sıradan

niteliklerin ötesinde özellikleri olan bir tek erkek öğrenciye rastlamamıştım. Gelecek, onlara olduğu kadar bana da açıktı. Ne benden üstün bir yanları vardı, ne de benden öte olanakları. Böyle bir iddiaları da yoktu zaten. Bana davranışlarında herhangi bir karşıtlık yoktu. Hatta belirli bir yakınlık, dostluk da gösteriyorlardı. Çünkü, beni bir rakip olarak görmüyorlardı. Sınavlarda kızlar da erkeklerle, eşit ölçülere vuruluyor-du; ama, kızlar ek kadroya almıyorlardı. Bu yüzden de, önemli yerleri elde etmek için iki cins arasında çatışma doğmuyordu. Platon hakkında verdiğim bir ders, işte bu nedenle, bana stajyer arkadaşlarımın, özellikle de Jean Hippolyte'in övgülerini kazandırdı. Onların saygısını kazanmış olmak bana gurur veriyordu. Onların bu dostça davranışı, beni, daha sonraları Amerikan kadınlarında gördüğüm ve düş kırıklığına uğradığım o "meydan okuma" tavrından kurtardı. Başlangıçtan itibaren, erkekleri düşmanım olarak değil, arkadaşım, yoldaşım olarak gördüm. Erkekleri kıskanmak şöyle dursun; benim geldiğim yer olağanüstü bir nitelik taşıdığı için, asıl kıskanılacak durumda olan bendim. Bir akşam Pardelle, en yakın arkadaşlarını ve arkadaşlarının kız kardeşlerini evine çağırdı. Poupette de benimle geldi. Kızların hepsi Matmazel Pradelle'in odasına çekildiler; bir ben, erkeklerle kaldım.

Yine de kadınlığımdan kopmuş değildim. O akşam, kardeşim de ben de giyinişimize, görünüşümüze bütün dikkatimizi vermiş, alabildiğine itina etmiştik. Ben kırmızılar giymiştim; o mavilerle bezenmişti. Aslına bakılırsa, hiç de şık değildik; ama öteki kızlar da pek matah sayılmazdı. Montparnasse'da çok şık giyimli güzeller gördüğüm olmuştu. Ne var ki, onların yaşantıları, benim kendi durumumdan ezilmeme, üzülmeme yol açmayacak kadar farklıydı. Üstelik, bir kez özgürlüğüme kavuşup, cebim de para gördü mü, onlar gibi olmama hiçbir şey engel olamazdı. Jacques'ın bana güzel dediğini unutmamıştım. Stépha ile Fernando da benden umutluydular. Ben de kendimi aynada seyretmekten hoşlanıyordum. Aynadaki görüntümü de beğeniyordum. Ortak noktalarda, öteki kadınlardan hiç de geri ve eksik yanım olmadığını düşünüyordum. Bu yüzden de onlara kin duymuyordum. Ve öteki kadınların üstesinden gelmek gibi bir uğraşım da yoktu. Pek çok yönden, Zaza'yı, kardeşimi, Stépha'yı ve hatta Lisa'yı erkek arkadaşlarımdan üstün tutuyordum. Çünkü onlar bence erkeklerden daha duy-

gulu, daha yüreği zengin ve düşlerle, gözyaşlarıyla, sevgi ile daha yüklüydüler. Kendimde "bir kadının yüreği ile bir erkeğin beynini" birleştirmiş olmakla övünüyordum. Yine kendimi eşsiz, tek görmeye başladım.

Duygularımda ön planda gelen kişi, kardeşimdi. Poupette, Cassette sokağındaki bir kuruluşta ticari sanat kurslarını izliyordu ve halinden hoşnuttu. Okulun düzenlediği bir konserde, çoban kızı kılığına girip, eski Fransız şarkıları söyledi. Çok etkileyici bir hali vardı. Bazı akşamlar, arkadaşlarıyla partilere giderdi. Eve döndüğünde, sapsarı saçları, pembe yanakları, canlılığı ve mavi tül elbisesi ile odayı aydınlatırdı. Birlikte sergilere gidiyor; Salon d'Automne ile Louvre'u geziyorduk. Akşamları, Poupette, Montmartre'daki bir stüdyoda resim derslerine gidiyordu. Ben gidip onu dersten alıyordum. Sesleri sözcüklere biçimlemeyi öğrendiğimiz yıllarda başlamış bir konuşmayı sürdürerek, Paris'i bir baştan bir başa geçip eve dönüyorduk. Uyuyuncaya dek, yatakta devam ederdik konuşmamıza; ertesi sabah, bıraktığımız yerden yeniden başlardık. Tüm dostluklarımda, tüm hayranlıklarımda, tüm heveslerimde, kendine düşen rolü iyi oynuyordu Poupette. Kutsallaştırılmış bir ayrıcalık olan Jacques dışında, Poupette'ten daha çok bağlandığım kimse yoktu. Poupette, yaşamımı sürdürmeme yardımcı olamayacak kadar içli dışlıydı benimle; yine de, o olmasa yaşamın tüm anlamını, tadını yitireceğini düşünürdüm. Duygularım trajik bir dönüşüme geldiği zamanlar, Jacques ölürse kendimi öldürürüm derdim; ama eğer *Poupette* bu dünyadan ayrılacak olursa, o zaman ölmek için, intihar etmeme gerek kalmazdı.

Lisa'yı sık sık görüyordum. Çünkü arkadaşı yoktu ve her zaman boştu. Yağmurlu bir aralık sabahı, Laporte'un dersinden çıkarken, beni kaldığı yurda çağırdı. Oysa ben, eve dönüp çalışmak istiyordum. Onun için Lisa'nın çağrısını kabul etmedim. Médicis alanında, tam ben otobüse binecekken, Lisa anlamlı bir tonda, "Peki, öyle olsun. Ben de perşembe günü anlatırım hepsini," dedi. Birden kulak kesildim. "Şimdi anlat," dedim. Lisa, beni Luxembourg Parkı'na götürdü. Islak yollarda kimsecikler yoktu. "Hiç kimseye söylemeyeceksin. Çok aptalca bir şey." Durakladı. Sonra devam etti: "İşte söylüyorum: Pradelle'le evlenmek istiyorum," dedi. Çimenin kenarındaki telin üstüne çöktüm; şaşkınlıktan dilim tutulmuştu. "Onu o kadar seviyorum ki!" dedi. "Şimdiye

kadar da hiç kimseyi sevmedim!" Lisa da, Pradelle de, fen sınavına hazırlanıyorlardı. Bazı felsefe derslerine birlikte giriyorlardı. Hep birlikte olduğumuz zamanlar, aralarında bir şey olduğunu sezinlememiştim. Ama, sık, kara kirpikleri ve tatlı gülümsemesiyle Pradelle'in, kızları kendine kör-kütük âşık ettiğini biliyordum. Clairaut'dan öğrendiğime göre, en azından iki arkadaşının kardeşi, Pradelle diye kendilerini yiyip bitiriyorlardı. Issız parkta, ağaçlardan düşen su damlacıkları altında, Lisa durmadan bir saat, yaşamın onun için taşıdığı bu yeni anlamdan, bu yeni sevinçten söz etti. Eski mantosunun içinde, nasıl da dokunsan kırılıverecekmiş gibi bir hali vardı! Tersine çevrilmiş şapkasının altında, yüzünün çekici bir görünüş kazandığını düşündüm; ama kemikli yapısının Pradelle'i çekip çekmeyeceğinden kuşkuluydum. O akşam, Stépha, bir keresinde Lisa'nın yalnızlığından ve mutsuzluğundan söz ettiğim zaman, Pradelle'in nasıl sıkıldığını ve konuyu değiştirdiğini hatırlattı bana. Pradelle'in evlilik hakkındaki düşüncelerini anımsamaya çalıştım. O konuşma olduğu gün, Pradelle, bir düğünden gelmişti. Bu konuda bir tartışma geçmişti aramızda. Pradelle, nişan, düğün gibi törenlerin belirli bir sihiri olduğunu savunuyordu. Ben ise, iki kişiyi ilgilendiren özel bir durumun böylesine ortalığa dökülmesini iğrenç buluyordum. Pradelle'e, evlenmeyi düşünüp düşünmediğini sormuştum. Şöyle bir düşündüğünü; ama hiçbir kadını gerçekten sevme umudunda olmadığını, çünkü annesine fazlasıyla bağlı olduğunu söylemişti. Hatta arkadaşlarına karşı duygularında bir uzaklık, bir soğukluk olduğu için kendi kendine kızıyordu. Ona, zaman zaman gözlerimi yaşla dolduran coşkun sevgi selinden söz etmiştim. Başını sallamış: "Çok abartıyorsun" demişti. Kendisi hiçbir zaman hiçbir şeyi abartmazdı. Bir anda, Pradelle'in sevilmesi güç bir insan olduğunu farketmiştim. Ne olursa olsun, Lisa, onun için herhangi bir anlam taşımıyordu. Pradelle'in Sorbonne'da kendisine hiç yakınlık göstermediğini yana yakıla anlattı. Koca bir öğle sonunun Rotonde'un barında oturup, aşktan ve aşklarımızdan söz ederek geçirdik. Dans pistinden cazın sesi yükseliyor; yarı karanlıkta fısıltılar duyuluyordu. Lisa, "Mutsuzluk bir alışkanlık oldu benim için" dedi. "Doğduğundan beri mutsuzsun." O güne dek istediği hiçbir şeyi elde edememişti. "Yine de, onun başını ellerimin arasına bir alabilsem, ömrümün sonuna dek, her şeye değerdi," dedi. Sömürgelerden birinde bir iş bulmayı, Saygon'a ya da Antananarivo'ya gitmeyi tasarlıyordu.

Stépha ile beraber olduğumuz zaman, iyi eğleniyorduk. Odasına hemen her gidişimde Frenando da orada oluyordu. Stépha kokteyl hazırlarken, Fernando da bana Soutine'den Cézanne'dan reprodüksiyonlar gösterirdi. Henüz acemilik dönemini sürdürmekle birlikte, kendi resimleri de hoşuma gidiyordu. Fernando'nun tüm maddi sıkıntılara aldırmaksızın, yaşamını resme adamasına ben de hayranlık duyuyordum. Bazen üçümüz beraber gezmeye giderdik. Charles Dullin'i Volpone rolünde çok beğenmiştik; ama Comédie des Champs-Elysées'de oynayan, Gantillon'un *Départs*'ındaki rolü için Baty'i alabildiğine eleştirmiştik. Sabah dersleri bitince Stépha, beni Knam'da yemeğe götürürdü. Bir Polonya orkestrasını dinleyerek, Polonya yemekleri yerdik. Stépha, benden akıl danışırdı Fernando ile evlensin mi evlenmesin mi diye. Ona evlenmesini öğütlerdim. O güne dek, hiçbir kadınla erkek arasında öylesine bütünlüğe ulaşmış bir anlayış görmemiştim. Benim ideal çift kavramıma tıpatıp uyuyorlardı. Stépha, kararsızdı; dünyada o kadar çok "ilginç" insan var ki diyordu. Bu "ilginç" sözcüğünden usanmıştım artık. Stépha'nın cinsellik konusunda çatıştığı Romenlerle Bulgarlar hiç mi hiç çekici gelmiyordu bana. Arada bir milliyetçilik duygularım kabarıyordu. Bir gün, Ulusal Kitaplık'ın içindeki kafeteryada, bir Alman öğrenci ile yemek yiyorduk. Sarışındı. Şaşaklarında yara izleri vardı. Kinci bir tavırla anavatanın yüceliğinden söz ediyordu. Birden, "Günün birinde belki de Jacques'a ve Pradelle'e karşı silaha sarılacak" diye düşündüm. Ve o anda masadan kalkıp gitmek istedim.

Oysa, aralık sonlarına doğru, Stépha'nın yaşamına dolu dizgin dalan Macar gazeteci ile dost oldum. Çok uzun boylu, iri yapılıydı. Geniş yüzünü bölen etli dudaklarında, gülümsemekte zorluk çekiyormuş gibi bir anlatım vardı. Budapeşte'nin en büyük tiyatrosunun yöneticisi olan üvey babasını över dururdu. Kendisi, Fransız melodramları üzerine bir tez hazırlıyordu. Fransız kültürünün, Madame de Staël'in ve Charles Maurras'nın hayranıydı. Macaristan dışında, tüm Orta Avrupa ülkelerinde, özellikle Balkanlarda yaşayanların barbar olduğunu söylerdi. Stépha'yı ne zaman bir Romenle konuşurken görse, öfkeden deliye dönerdi. Kendini kaybedip öfkeden gözünün dönmesi için de pek fazla şey gerekmezdi. Elleri titremeye başlar; sol ayağıyla boyuna yere vurur; konuşmakta zorluk çekerdi. Onun kendine hâkim olamayışından ben

utanırdım. Bir başka yönden de sinirime dokunurdu: Büyük söz söylemeye bayılırdı. Ağzından, yok zarafetmiş, yok incelikmiş, yok beğeniymiş gibi sözler eksik olmazdı. Hiç de aptal değildi. Çeşitli uygarlıklar ve kültürler üzerindeki söylevlerini merakla dinlerdim. Ama bütünüyle konuşmalarına pek aldırdığım yoktu; bu tutumum onun canını sıkıyordu. Bir gün, hem ürkütücü, hem ürkek bir sesle "Macarca konuştuğum zaman nasıl zekâ taşan bir konuşmam olduğunu bir bilsen!" demişti. Stépha ile arasını bulmam için beni sıkıştırınca, ağzının payını verdim. Nefret yüklü bir sesle, "Bu yaptığın budalalık!" dedi. "Arkadaşlarıyla ilgilenen bir erkek çıktı mı, bütün kızlar çöpçatanlık etmeye bayılırlar." Stépha'ya olan sevgisinin benimle uzaktan yakından ilgisi olmadığını; bu sevginin sahip olma ve hükmetme gibi bencil bir istekten başka bir şey olmadığını; üstelik bu aşka inanmadığımı açıkça söyledim: Ömrünün geri kalan kısmını Stépha ile geçirmeye hazır mıydı? Bu sorumun karşısında dudakları titremeye başladı: "Sana çok değerli bir porselen biblo verseler, kırılıp kırılmayacağını anlamak için yere atarsın!" dedi. Stépha'nın taktığı adla Bandi'ye, bu olayda Fernando'dan yana olduğumu açıkça söyledim. Bandi, "O Fernando denilen adamdan nefret ediyorum," dedi. "Hiçbir şey olmasa, Yahudi bir kere!" Neye uğradığımı şaşırdım.

Stépha, ona acıyor, onun için üzülüyordu. Bandi'yi oldukça zeki buluyor ve "avucunun içine almak" istiyordu; ama Bandi, Stépha'mn peşini bırakmak bilmiyordu. Stépha'nın dediği gibi saf olduğumu, bu olayda sezinledim. Bir akşam Jean Mallet ile, Paris'te ilk kez oyunlar veren Podrecca'nın *Piccolo Teatro*'sunu seyretmek için Théâtre des Champs-Elysées'ye gittim. Stépha da oradaydı. Bandi, kolunu onun omzuna atmıştı; Stépha ise bundan kurtulmak için hiçbir şey yapmıyordu. Mallet, gözlerini morfin verilmiş bir kaplanın gözlerine benzettiği Stépha'yı pek severdi. Yanına gidip bir merhaba diyelim istedi. Bizi görünce, Macar hemen kolunu çekiverdi. Stépha ise, en ufak bir sıkılma, utanma belirtisi göstermeden gülümseyerek selam verdi. O zaman anladım ki, arkadaşlarına, bana söylediği kadar ciddi ve haşin davranmıyordu. Bence ihanet demek olan bu davranışı için Stépha'ya kızdım; çünkü, "flört" sözüyle ne kastedildiğini bilmiyordum. Sonunda Fernando ile evlenmeye karar verdiği zaman, çok sevindim. Bu karar

üzerine Bandi, birkaç kez büyük olay yarattı. Stépha'yı odasına kadar izliyor; Stépha'nın peşini bırakması için yaptığı bütün uyarılara rağmen, gölge gibi ayrılmak bilmiyordu. Bandi, giderek yatıştı. Stépha, Ulusal Kitaplık'a gelmez oldu. Bandi, beni yine Poccardi'ye yemeğe götürüyordu; ama artık Stépha'nın adım ağzına almıyordu.

Daha sonra, bir Macar gazetesinin muhabiri olarak Fransa'ya yerleşti. On yıl sonra, savaşın ilan edildiği akşam, Dome'da rastladım ona. Ertesi gün, yabancı gönüllülerden kurulu bir birliğe katılacaktı. Çok değer verdiği bir şeyi, saklamam için bana verdi: Bu, cam küre biçiminde bir saatti. Bana, Yahudi olduğunu, piç olduğunu ve seksomanyak olduğunu itiraf etti. Ancak yüz kiloluk şişman kadınları sevebilirmiş; Stépha, bütün yaşamında bu konudaki tek ayrıcalık olmuş; Stépha'nın, ufak tefek olmasına rağmen, zekâsını kullanarak kendisine iri yarı bir kadın havasını vereceğini ummuş. Savaş, sürükleyip götürdü onu. Bir daha saatini almaya gelmedi.

Zaza, Berlin'den uzun uzun mektuplar yazıyordu. Bunları yer yer Stépha ile Pradelle'e okuyordum. Paris'ten ayrılırken, Almanlara "Hunlar"(*) diyordu. Düşman topraklarına yoğun bir dehşeti yaşayarak ayak basmıştı.

Fiobel Hospiz'e varışım, beni ürküten olaylarla başladı. Bir kızlar yurduna ineceğimi sanıyordum. Oysa, oldukça saygıdeğer, iri kıyım Hunlarla dolu koca bir kervansarayla karşılaştım. Odama girdiğim zaman, Stépha'nın Mâdchen *dendiğini söylediği kadın, elime bir deste anahtar tutuşturdu: Kimi dolabın, kimi odanın, kimi sokak kapısının, kimi ana kapının anahtarıydı. Sabahın dördünden sonra dönecek olursam, bu anahtarla büyük kapıyı açıp girecekmişim. Yolculuk beni öylesine yormuş; özgürlüğümün uçsuz bucaksızlığı beni öylesine şaşkına çevirmiş ve Berlin'in büyüklüğü başımı öylesine döndürmüştü*

(*) Hunlar sözü, burada "barbar" anlamına kullanılmaktadır. Ç.N.

ki, yemeğe inmeye cesaret edemedim ve çarşafsız, kabarık kuş tüyünden, alışmadığım bir yatağa sığınıp, yastığımı gözyaşlarıyla yıkadım. Tam on üç saat uyudum. Sonra bir Katolik kilisesindeki törene katıldım. Sonra gözlerim hayret ve merakla faltaşı gibi açılmış, sokakları arşınladım. Öğleye doğru moralim biraz düzeldi. Şimdi, her şeye daha çok alıştım. Birden, hiç sebepsiz ailemi, seni, Paris'i özlediğim anlar oluyor Keskin ve sancılı bir sıla dağlıyor yüreğimi. Ama Berlin'deki yaşamı seviyorum. Hiç kimse zorluk çıkarmadı bana ve sanıyorum ki, burada geçireceğim üç ay, bugüne dek yaşadığım en ilginç dönem olacak.

Tümü kordiplomatik olan Fransızlardan hiç yardım ve yakınlık görmemiş. Berlin'de sadece üç Fransız öğrenci varmış ve Zaza'nın, üniversiteye devam etmek üzere bir sömestr için Almanya'ya gelmiş olmasına herkes şaşıyormuş.

Konsolos, bir Alman profesörüne yazdığı tanıtma mektubunu, beni çok eğlendiren şu cümleyle bitirmiş: "Matmazel Mabille'in övgüye değer atılımına en büyük içtenlikle destek olmanızı, kendisini yüreklendirmenizi rica ederim." Sanki Kuzey Kutbu'nun üstünden uçmuşum sanırsın!

Kısa bir süre içinde çevresiyle kaynaşmaya başlamıştı.

Çarşamba günü, Berlin Tiyatrosu'nu, en akla gelmeyecek birisiyle birlikte gördüm. Stepha'nın deyimiyle, şöyle bir gözünün önüne getir: Akşamın altısında Hospiz'in yöneticisi, yaşlı, uzun boylu Herr Pollack yanıma gelip de "Sayın Fransız küçükhanım, bu akşam benimle tiyatroya gelir misiniz?" demez mi? Bu teklif beni şaşırttı. Oynanan oyunun ahlaka aykırı olup olmadığını sordum ve Herr Pollack'ın ciddi ve ağırbaşlı havasını göz önünde tutarak çağrısını kabul ettim. Saat sekizde, kırk yıllık dost gibi, Berlin sokaklarında koşturuyorduk. Ne zaman bir şey için para vermek gerekse, bizim sırık Hun, "Benim konuğumsunuz; parayı siz vermeyeceksiniz" diyordu. Üçüncü perde arasında, bir yandan kahvesini içerken, bir yandan da karısının hiç kendisiyle tiyatroya gelmediğini, beğenilerini hiç paylaşmadığını ve otuz beş yıllık evlilikleri

süresince onun hoşuna gidecek bir şeyler yapma çabası göstermediğini anlattı. Sadece iki yıl önce, Herr Pollack ölümün eşiğine kadar gelmiş de, kadın da o zaman insafa gelip, kocasının gönlünü almaya çalışmış. Ama, Pollack'ın Almanca olarak söylediği gibi, insan her zaman da ölümün eşiğine gelmezmiş ya! Bayağı eğleniyordum ve ihtiyar Herr Pollack'ı, sahnedeki, Alexandre Dumas fils türündeki oyunun yazarı Sudermann'dan daha ilginç ve güldürücü buluyordum. Trianon Tiyatrosu'ndan çıktıktan sonra, koca Hun'un, bu tipik Alman akşamını yine tipik Alman tarzında noktalamak istercesine, sosisle lahana turşusu yiyelim diye tuttu!

Madam Mabille, Zaza'nın erkeklerle tenis oynamaması için tutup onu Berlin'lere kadar göndermişti de; Zaza şimdi, akşamları tanımadığı bir erkekle, bir yabancıyla, bir Boche'la gezmelere gidiyordu! Stépha ile çok güldük bu işe! Zaza, oyunun ahlaki olup olmadığını araştırmıştı elbet. Ama daha sonraki mektuplarından anlaşıldığına göre, giderek ayağı yere bastı. Artık üniversitedeki dersleri izliyor; konserlerle, tiyatrolara, müzelere gidiyordu. Stépha'nın adresini vermiş olduğu, arkadaşlarından Hans Miller'le dost olmuştu. Çocuk, başlangıçta Zaza'yı öylesine katı ve donuk bulmuş ki, "Yaşamı kolalı eldivenlerle tutuyorsun" diye takılmış. Zaza, bu sözden çok etkilenmiş ve eldivenlerini çıkarmaya karar vermiş.

Öylesine çok yeni insanlar, yerler, ülkeler; şimdiye dek tanıdığım, bildiğim şeylerden öylesine apayrı şeyler görüyorum ki, önyargılarım onarılmaz biçimde yıkılmaya başladı ve belirli bir çevreden gelip gelmediğimi, ya da bu çerenin nasıl bir şey olduğunu gerçekten bilemiyorum artık. Bazen öğle yemeklerini diplomatik şöhretlerle, Brezilyalı ya da Arjantinli süslü, şatafatlı sefirelerle birlikte Büyükelçilikte yiyorum. Aynı günün akşamında da, Aschinger diye çok tutulan ucuz bir lokantada, şişko bir memur, ya da bir Fransız veya Çinli öğrenciyle omuz omza oturuyorum. Hiç kimse beni kısıtlamıyor; ilginç bir şey yapamamalarını hiç kimse mantıksız nedenlerle açıklamaya kalkışmıyor; olanaksız hiçbir şey yok "olmaz" diye bir şey yok; her yeni günün getirdiği tüm yeni ve beklenmedik şeyleri, şaşkınlık ve güvenle kabulleniyorum. İlk

günlerde, biçimcilik epey uğraştırdı beni: Bazı şeylerin "yapılabilir" ya da "yapılamaz" olup olmadıklarını merak ediyor ve yanımdakilere soruyordum. Gülümsüyorlar ve "İnsan canının istediğini yapar" diyorlardı. Bu, bana iyi ders oldu. Artık, Polonyalı kız öğrencilerin hiçbiri benim tozuma yetişemiyor. Günün ya da gecenin herhangi bir saatinde yalnız sokağa çıkıyor, Hans Miller'le konserlere gidiyor ve sabahın birine kadar onunla sokaklarda dolaşıyorum. O, bütün bunları öylesine doğal karşılıyor ki, ben hâlâ şaşkınlık duyduğum için utanıyorum.

Fikirleri de değişmeye başlamış; şovenizmi yumuşamaya yüz tutmuştu.

Burada beni her şeyden çok şaşırtan, genel olarak bütün Almanların barıştan yana olmaları ve daha da şaşırtıcısı, Fransızları sevmeleri. Geçen gün, savaşın korkunçluğunu işleyen barışçı eğilimde bir film seyrettim. Herkes alkışlıyordu. Geçen yıl, Napoléon *oynayıp da çok tutulduğu zaman, orkestra* Marseillaise'*i çalmış. Hele bir gece Ufa Sarayı'nda, öylesine bir alkış kopmuş ki, üç kez çalmak zorunda kalmışlar. Paris'teyken biri tutup da, herhangi bir Alman'la savaş üzerinde rahatça konuşabileceğimi söyleseydi inanmazdım. Geçen gün, Hans Miller, savaştaki tutsaklık günlerini anlattı bana ve sözlerini "Belki sen çok ufaktın, anımsamazsın; ama her iki tarafın da birbirlerine yaptıkları çok korkunç şeylerdi; böyle şeylerin bir daha hiç tekrarlanmaması gerek!" diye bitirdi. Bir başka sefer de, ona Giraudoux'nun* Siegfried et le Limousin*'inden söz ediyordum. Kitabı ilginç bulacağını söyledim. "*Siyasal *bir kitap mı, yoksa* insancıl *bir kitap mı?" diye sordu. Tabii, bu sözlerin Almancası, duygularını daha güçlü dile getiriyordu. "Uluslar, ırklar konusunda yeteri kadar konuştuk; artık biraz da insandan söz etmek istiyoruz," dedi. Sanırım, bu tür fikirler Alman gençliği arasında oldukça yaygın.*

Hans Miller, bir haftalığına Paris'e geldi. Stépha'yla çıktılar. Ona, arkadaşının Berlin'e geldikten sonra değiştiğini söylemiş. Mabille ailesi, onu çok soğuk karşılamış; çocuk, Zaza ile ailesi arasındaki büyük uçurum karşısında şaşkına dönmüş. Zaza da, gün geçtikçe bu ayrımın

farkına daha çok varıyordu. Zaza, kendisini görmek için Berlin'e gelen annesinin yüzünü trenin penceresinde gördüğü zaman sevinçten ağladığını yazmıştı. Yine de, eve dönme düşüncesi korkutuyordu onu. Lili, en sonunda Politeknikten bir delikanlıyla evlenecekti ve Hans Miller'in dediğine göre, ev halkı pala çalıyordu.

Evde herkesin düğün davetiyelerini göndermekten, kutlamaları ve armağanları kabul etmekten, yüzükleri seçmekten, çeyiz hazırlamaktan, gelin nedimelerinin giyeceği elbiselerin rengini beğenmekten (sanırım hiçbir şeyi unutmadım sayılmadık) başlarını kaşıyacak zamanları yoktur. Bütün bu formaliteleri düşündükçe, canım eve dönmek istemiyor Bu tür şeylerle ilintimi öylesine kopardım ki! Ve üstelik, yaşam burada gerçekten çok güzel... Dönmeyi düşünüyorsam, bunun en büyük nedenlerinden biri, seni tekrar görmenin sevinci. Fakat, üç ay öncesine dek yaşamış olduğum yaşantıya yeniden dönmekten korktuğumu açıkça söylemeliyim. "Bizim sınıftan" olanların çoğunun yaşamına egemen olan o saygıdeğer biçimciliği dayanılmaz buluyorum. Çok yakın bir geçmişte, pek de farkına varmadan kendimin de bu biçimcilikle bağlı olduğumu anımsayınca, daha da dayanılmaz geliyor. Ve şu anda içinde olmadığım bu çevreye yeniden adım attığımda, tekrar aynı havaya gireceğimden korkuyorum.

Madam Mabille, Zaza'nın Berlin'de geçirdiği süre içinde beklediği sonucu alamadığını farketmiş miydi, etmemiş miydi bilemiyorum; ama Zaza'yı yeniden avucunun içine almaya karar verdi. Bir toplantıda annemle Poupette'e rastlamış ve oldukça soğuk davranmış. Annem, Stépha'dan söz edince. Madam Mabille: "Ben Stépha diye birini tanımıyorum. Benim bildiğim, çocuklarımın bakıcısı olan bir Matmazel Avdicovitch," demiş ve buz gibi bir tavırla, "Siz Simone'u dilediğiniz gibi yetiştirirsiniz. *Benim* başka ilkelerim vardır," diye eklemiş ve benim kızı üzerindeki etkimden yakınmış. Sonra da, "Allahtan, Zaza beni çok sever." diye bitirmiş sözünü.

*
* *

O kış, bütün Paris gribe tutuldu. Zaza, Paris'e döndüğünde ben yataktaydım. Zaza, başucuma oturdu; bana Berlin'i, operayı, konserleri, müzeleri anlattı. Şişmanlamış; yanaklarına renk gelmişti. Stépha ile Pradelle de, benim gibi Zaza'daki bu değişiklik karşısında şaşkına döndüler. Ekim ayındaki çekingen ve tutucu düşüncelerinden ürkmüş olduğumu söyledim. Zaza, neşe içinde, artık yeni bir yaprak açtığını söyledi. Sadece fikirleri değişmekle kalmamış; Zaza, ölümü düşünmek ve bir rahibe yaşamına özenmek yerine, canlı, hareketli, cıvıl cıvıl biri olup çıkmıştı. Ablasının evden gitmesiyle, yaşamının çok daha kolaylaşacağını, rahatlaşacağını umuyordu. Yine de Lili'nin yazgısına üzülmekten geri durmuyordu. Madam Mabille, kızını çekmiş, "Bu senin son şansın!" demişti. Lili arkadaşlarına koşmuş, akıl almıştı. Evlenip kabuğuna çekilmiş bütün genç kadınlarla, koca bulamamış kız kurularının hepsi de, "Evlen" demişlerdi. Zaza, ne zaman nişanlıların konuşmasını duysa, yüreği burkuluyordu. Nedenini bilmeden, kendisini böyle bir geleceğin beklemediğini sezinliyordu. O sıralarda, keman derslerine ciddi olarak eğilmeyi, alabildiğine okumayı ve kültürünü geliştirmeyi istiyordu. Stefan Zweig'ın bir romanını çevirmeyi tasarlıyordu. Annesi, Zaza'yı, bu yeni kazanılmış özgürlükten birden bire yoksun bırakmayı göze alamıyordu. İki üç kez akşamları benimle gezmeye gitmesine izin verdi. Rus Balesi'ne gittik, *Prens Igor*'u seyrettik. İlk sesli film olan *Caz Şarkıcısı*'nda Al Johnson'u gördük. "Çaba" grubunun düzenlediği ve Germaine Dulac'ın filmlerinin gösterildiği bir toplantıya katıldık. Filmler gösterildikten sonra, sessiz ve sesli filmler konusunda hareketli bir tartışma yapıldı. Öğle sonlarında Ulusal Kitaplık'ta çalışırken, çoğu kez omzuma eldivenli bir el dokunurdu. Zaza, pembe fötr şapkasının altından bana gülümser; kahve içmeye ya da yürüyüş yapmaya çıkardık. Ne yazık ki, tam bir ay hasta kuzenine bakmak ve ona yoldaş olmak için Bayonne'a gitmek zorunda kaldı.

Onu çok özledim. Gazeteler son on beş yıl içinde Paris'te böyle soğuk olmadığını yazıyorlardı. Seine Nehri'nde buz parçaları yüzüyordu. Artık yürüyüş yapmıyordum. Alabildiğine çalışmaya verdim kendimi. Laporte diye bir profesöre, Hume ve Kant üzerine tez hazırlıyordum. Sabahın dokuzundan, akşamın altısına kadar Ulusal Kitaplık'taki masaya çakılmış gibi oturuyor, ha babam çalışıyordum. Bir sandviç yemek

için yarım saat ayırdığım bile pek enderdi. Öğleden sonraları bazen uyku bastırıyordu. Şöyle bir kestiriyor, hatta arada bir başım bayağı öne düşüyordu uykudan. Akşamları, evde, okumaya çalışıyordum. Goethe, Cervantes, Çehov, Strindberg okuyordum. Ama baş ağrılarından kurtulamıyordum. Bazen yorgunluktan ağlayasım geliyordu. Ve felsefe, en azından Sorbonne'da okutulan niteliğiyle, insana huzur vermekten uzaktı. Bréhier, Stoikler konusunda çok iyi dersler veriyordu; oysa Brunschvig, kendini tekrarlamanın ötesinde bir şey yapmıyordu. Laporte ise, Hume'un sistemi dışında, geri kalan tümünün paçavrasını çıkarıyordu. Laporte, profesörlerin içinde en genç olanıydı. Kısa boyukları vardı. Beyaz tozluk giyerdi. Sokakta kadınların peşinden giderdi. Bir keresinde, yanlışlıkla kendi öğrencilerinden birinin arkasına takılmıştı. Ödevimi, iyi sayılabilecek bir numara ve alaylı notlar yazmış olarak geri verdi. Kant'ı, Hume'a yeğ tutmak gibi bir yanlışa düşmüştüm. Ödevim hakkında konuşmak için beni evine çağırdı. Bosquet Caddesi'nde güzel bir apartmanda oturuyordu. "Büyük bir yetenek, ama duygudan yoksun. Anlatım açık değil; gereksiz bir belirsizlik: Hele insan, felsefede neler söylemesi gerektiğini düşününce!" Birlikte çalıştığı öğretmenleri teker teker eleştirdi; özellikle Brunschvig'i didik didik etti. Sonra eski ustalara el attı. Antik çağın düşünürleri mi? Hepsi birer koca ahmaktırlar. Spinoza? Bir canavar. Kant? Bir şarlatan. Geriye sadece Hume kaldı. Hume'un günlük sorunlarından hiçbirine çözüm bulmadığını söyleyerek karşı çıktım. Omuzlarını silkti: "Günlük sorun diye bir şey *yoktur* " dedi. Hayır, yoktur. İnsan, felsefeye salt eğlence olarak bakmalıydı. Başka eğlence türlerini seçme hakkı da vardı. "Demek ki, bütün iş bir gelenekten, töreden, alışkanlıktan öte geçmiyor," dedim. "Yoo, matmazel, işte şimdi işi abartıyorsunuz!" dedi. "Septisizmin pek modaya uygun düşmediğini biliyorum. Peki öyleyse, gidin de kendinize, benimkinden daha iyimser bir doktrin bulun bakalım!" diye ekledi. Beni kapıya kadar geçirdi: "Geldiğinize çok sevindim," diye uğurladı. Ve pek de istemeyerek "Sınavı mutlak vereceksiniz," dedi. Laporte'un tutumu, Jean Baruzi'nin kehânetlerinden daha sağlam bir temele dayanıyordu belki; ama onunkiler kadar yüreğe su serpici değildi.

Bunalımdan sıyrılmaya çalıştım. Ama tam bu sırada Stépha çeyizini düzüyor ve oturacakları katı döşeyip dayıyordu; onu hemen hiç

göremiyordum. Kardeşim derseniz, neşeli olmaktan çok uzaktı. Lisa, umutsuzluk ve bunalım içindeydi. Clairaut uzaklardaydı. Pradelle her zamanki gibiydi. Mallet, diploma alabilmek için, kitaplara gömülmüştü. Matmazel Roulin ve öteki arkadaşlarla ilgilenmeye çalıştım. Beceremedim. Upuzun bir öğle sonu, Louvre'da galeri boyunca Asur'dan Mısır'a, Mısır'dan Yunanistan'a büyük bir yolculuk yaptım. Çıktığımda, karanlık, ıslak bir Paris akşamı başlamıştı. Düşüncesiz, sevgisiz dolaştım durdum. Kendime kızıyordum. Jacques'ı düşündüm; ama çok kopuk, çok uzak olarak. Sanki sahip olmaktan gurur duyduğum, ama yitmiş bir şeymiş gibi düşündüm onu. Merakeş'ten dönmüş olan Suzanne Boigue, beni bol ışıkla aydınlatılmış, alabildiğine egzotik döşenmiş evinde ağırladı. Seviliyordu ve mutluydu. Ona imrendim. Beni en çok yıkan şey, bir bakıma tükenmiş, bitmiş olduğum duygusuydu; "Her şeyi yitirmişim gibime geliyor ve en kötüsü de bunun için hiç üzüntü duyamıyorum... Kararsızım. Anlık yaşadığım düşler ya da yaptığım işler, beni şuraya buraya sürükleyip duruyor. Hiçbir yönümle hiçbir şeye bağlı değilim. Beni öylesine uzun süre, öylesine çok şeye bağlamış olan o sımsıkı, o gaddar, o esin dolu bağlarla ne bir fikre, ne de bir sevgiye bağlıyım artık. Her şeyle *orta karar* ilgileniyorum. Her şeyi öylesine mantıklı düşünüyor, öylesine mantıklı davranıyorum ki, artık kendi hiçliğimden, kendi yok olmamdan bile korkmuyorum. Bu durumun geçici olacağı umuduyla yaşıyordum. Dört ay sonra, sınavlar bitince, yeniden yaşantıma sarılacağım, tat alacağım, romanımı yazmaya başlayacağım diye düşünüyordum. Yine de, bir dış yardıma, desteğe gereksiniyordum: "Yeni bir sevgi, bir serüven, herhangi bir şey, yeter ki değişik olsun!"

Barların şiirselliği bitmişti. Ama koca bir günü Ulusal Kitaplık'ta, ya da Sorbonne'da geçirdikten sonra, akşam eve kapanıp oturmayı da hiç canım istemiyordu. Nereye gidebilirdim? Yine Montparnasse'da tur atmaya başladım. Bir akşam Lisa ile gidiyordum, bir başka akşam Stépha ve Fernando ile. Kardeşim sınıf arkadaşlarından biriyle arkadaş olmuştu. Sevimli, atletik yapılı, on yedi yaşlarında bir kızdı. Annesinin şekerci dükkânı vardı. Adı Gege idi; akşamları canının istediği gibi gezip tozardı. Onlara sık sık Dome'da rastlardım. Bir akşam, Jockey'in karşısında yeni açılmış olan Jungle'a gitmeye karar verdik. Ama paramız

çıkışmadı. Gege, "Sıkılmayın" dedi, "Siz gidip bizi bekleyin; bir şeyler ayarlarız." Ben tek başıma kulübe girdim ve barın başına geçtim. Poupette ile Gege, sokakta bir bankın üzerine çöktüler, "Ah, bir yirmi frangımız olsa!" diye sızlanmaya başladılar. Yoldan geçen biri acıdı onlara. Ne dolap çevirdiklerini bilmiyorum ama, kısa bir süre sonra, yanımda bitiverdiler ve cin-fizlerini yudumlamaya koyuldular. Gege, erkekleri idare etmesini iyi biliyordu. Bize içki ısmarlıyorlar, dansa kaldırıyorlardı. Daha önce Jockey'de dinlediğim, Chiffon dedikleri bir cüce kadın şarkılar söyledi; eteklerini kaldırarak, çürükler, ezikler içindeki bacaklarını gösterdi; dediğine göre, sevgilisi yapmış bunları. Bir anlamda, canlandırıcı, soluklandırıcı bir akşam geçirdim. Eski alışkanlıklarımıza döndük. Bir akşam, Jockey'in barında eski tanıdıklara rastladım. Eski günleri, neşeli saatleri andık. Ulusal Kitaplık'ın devamlılarından İsviçreli bir öğrenci, fazlasıyla ilgilendi benimle. İçtim ve eğlendim. O gecenin sonlarına doğru, üçümüzü de eleştirici bakışlarla seyreden genç bir doktor, oraya insan doğasını incelemek üzere mi geldiğimi sordu. Kardeşim gece yarısı kalkıp gidince, doktor, onun bu yerinde davranışından dolayı beni kutladı; ama Gege'nin gece kulüplerine gelmek için daha çok ufak olduğunu söyleyerek çıkıştı bana. Saat bir sularında, bizi taksiyle evlerimize bırakmayı teklif etti. Önce Gege'yi bıraktık. Yolun geri kalan kısmında, tek başıma bir erkekle taksede olmanın bana verdiği rahatsızlık onu epey eğlendirdi. Benimle ilgilenmesi hoşuma gitmişti. Bir yabancı ile karşılaşmak ya da beklenmedik bir olayı yaşamak, beni yeniden iyimser bir havaya sokmaya yetiyordu. Ne var ki, bu kısa süreli maceralardan aldığım tat, fesat peşinde koşmaya yeniden başlamanın nedeni olamaz. Bu konudaki şaşkınlığımı günceme aktarmışım: "Caz, serbest kadınlar, cinsel danslar, açık saçık sözler, içki, fiziksel yakınlaşma: Nasıl oluyor da aklımı oynatmıyorum; nasıl oluyor da, bir başka koşul altında kabul edemeyeceğim şeyleri kabul edebiliyorum ve nasıl oluyor da, hiç tanımadığım adamlarla konuşabiliyorum? Nasıl oluyor da böyle şeylerden hoşlanıyorum; bunları istiyor, arıyorum ve neden bu istekten bir türlü kopamıyor, kendimi kurtaramıyorum? Bu alışılmamış, bu güvenilmez, bu belirsiz çekiciliği olan yerlerde ne arıyorum?"

Birkaç gün sonra Matmazel Roulin'le birlikte çay içtik. Sıkıntıdan patlayacaktım. Ondan ayrılır ayrılmaz, soluğu Européen'de aldım. Dört franga bir balkon bileti alıp, hafifmeşrep kadınlarla onlardan daha hafifmeşrep erkeklerin arasına sıkıştım. Sarmaş dolaş olmuş çiftler vardı; öpüşenler vardı. Ağır kokulara bulanmış orospular, kendilerinden geçercesine, yağlı, kara saçlı şarkıcıyı dinliyorlar ve yırtık kahkahaları, ağıza alınmaz şakaları daha da ağıza alınmaz bir niteliğe bürüyordu. Ben de heyecanlanmıştım. Gülüyordum. Mutluluk duyuyordum. Neden? Uzun süre Barbes Bulvarı'nda yürüdüm. Orospularla pezevenkleri seyrettim. Artık eskisi gibi dehşet duymuyor; bir çeşit imreniyordum. Yine şaştım kendime: "İçimde ne olduğunu bilmediğim bir istek var... Belki bir canavar var içimde. Hiçbir zaman ortadan kaybolmayan, her an duyduğum bir istek. Gürültü, kavga, yırtıcılık, haşinlik ve hepsinin ötesinde pislik arayan bir istek... Beni morfinman olmaktan, alkolik olmaktan ya da daha başka bir şey olmaktan engelleyecek ne var? Belki de eksik olan tek şey fırsat, hiçbir zaman bilemeyeceğim her şeyi bilmek için biraz daha fazla istek duyma fırsatı..." Zaman zaman kendimde bulduğum bu "sapık"lık, bu "aşağılık itkiler" beni şaşırtıyordu. Beni, yaşamı bir anıt haline getirmekle suçlayan Pradelle, bunları bilse ne derdi acaba? Kendimi ikiyüzlülükle suçladım. Ama kendi doğamı yadsımaya da hiç kalkışmadım: "Yaşamı istiyordum. Yaşamın tümünü. Garip bir merak duyuyorum. Kendimi yakıp bitirmek, herkesten daha parlak bir alevle tutuşmak istiyorum. Bu alevin türü hiç de önemli değil."

Gerçeği kendi kendime itiraf etmenin eşiğindeydim: Bedensiz bir ruh olmaktan usanmıştım artık. Erginlik çağımın başlangıcında olduğu gibi, ihtiras değildi beni bunalıma sürükleyen. Ama etin amansızlığı ve haşinliğinin, yaşamımı kurutan bu göksel yavanlıktan beni kurtaracağına inanıyordum. Cinsel deneylere girişmem diye bir şey söz konusu olamazdı. Jacques'a olan duygularımın yanı sıra, ahlak konusundaki önyargılarım böyle bir şeye kalkışmamı engellerdi. Katolik dininden nefret ediyordum. Lisa ve Zaza'nın yaşamlarını, "bu kendini feda etme dinine" karşı savunmalarına baktıkça, din zincirlerinden kendimi kurtardığıma biraz daha şükrediyordum. Oysa aslında, daha hâlâ kurtulamamıştım bu zincirlerden. Cinsel tabular öylesine içime işlemişti ki, al-

kolik olmayı, uyuşturucu ilaçlara alışmayı düşünebiliyordum da, bir an için bile olsa cinsel bir denemeye girişmeyi aklımdan geçiremiyordum. Goethe'yi ve Emil Ludwig'in Goethe hakkında yazdığı bir kitabı okuduktan sonra, Goethe'nin ahlak anlayışını yerdim. "Duyuların doyumu için öylesine telaşsız, öylesine scrinkanlı, öylesine gönül kırıklıklarından uzak düşünülmüş bu yer, serseme çeviriyor beni," diye yazdım. "Bir savunu olmak şartıyla sefahatin en kötüsü, Gide'in ruhsal doyum aracı biçiminde olmak şartıyla kışkırtıcılık, beni derinden etkiliyor. Goethe'nin aşkları ise sinirime dokunuyor." Fiziksel aşk, ya aşkın kendisi ile özdeşti, ki o zaman kendi kendini açıklamış oluyor, yeni bir açıklamaya gerek kalmıyordu; ya da trajik bir erdemsizlikti, ki o zaman bunu denemeyi göze alamazdım.

*
* *

Kesinlikle mevsimlere göre değişen bir yaratıktım ben. O yıl da, baharın ilk fısıltılarıyla birlikte, tomurcuklar uç verdi içimde. Sıcak ot kokusunu doymaz bir sevinçle doldurdum ciğerlerime. Dinlenmeye ayıracak zamanım yoktu. Sınavlar yaklaşıyordu ve bilgi dağarcığımda doldurulması gereken daha çok boş yer vardı. Ama bu yorgunluk, beni arada bir dinlenmeye zorluyor, ben de bu fırsattan sonuna dek yararlanmaya çalışıyordum. Kardeşimle Marne kıyılarında yürüyorduk. Luxembourg Parkı'nda, kestane ağaçlarının altında oturup Pradelle'le uzun uzadıya konuşmak yeniden sevinçler getirmeye başlamıştı bana. Stépha ile Fernando'nun yüzlerine geniş bir gülümseme yayılmasına sebep olan kırmızı bir şapka aldım kendime. Annemleri Européen'e götürdüm; babam da bize Café Wepler'in terasında dondurma yedirdi. Annem sık sık benimle sinemaya geliyordu. Onunla beraber Moulin Rouge'da Barbette'i seyrettik. Bu adamı —ya da kadını— Cocteau'nun anlattığı ölçüde olağanüstü ve ilginç bulmadım. Zaza, Bayonne'dan döndü. Louvre'da yeni açılan Fransız resimleri galerisine gittik. Monet'yi beğenmedim. Renoir'ın bazı resimlerini sevdim. Manet'ye bayıldım. Cézanne'a ise büyük hayranlık duydum; çünkü, onun resimlerinde "ruhun duyguların yüreğine inişini" gördüğüme inanıyordum. Zaza, hemen hemen

bütün bu konulardaki beğenilerimi paylaşıyordu. Zaza'nın ablasının düğününe gittim; sandığım kadar sıkılmadım.

Paskalya tatilinde her gün Ulusal Kitaplık'a gittim. Orada Clairaut ile buluşuyorduk. Clairaut'yu hâlâ bilgiçlik taslayan biri olarak görüyordum, ama ilgimi çekmekte de devam ediyordu. Bu kara kuru adam, gerçekten "etin gaddarlığının" acısını çekmiş miydi? Cevabı ne olursa olsun, bu sorunla fazlasıyla ilgilendiği açıktı. Birkaç kez, sözü döndürüp dolaştırıp Mauriac'ın yazısına getirdi. Hıristiyan bir karı koca arasında ne ölçüye kadar cinselliğe yer vardır? Ya nişanlılar arasında? Bu soruyu bir gün Zaza'ya sordu: Zaza'nın müthiş tepesi attı. "Bu tür soruları ancak papazlarla, evde kalmış kızlar sorar" diye parladı. Birkaç gün sonra Clairaut, başından insanı kemirip bitiren bir olay geçtiğim söyledi. Ders yılının başında, bir arkadaşının kardeşiyle nişanlanmış. Kız, ona büyük hayranlık duyuyormuş ve son derece ihtiraslı yapıda bir kızmış. Eğer Clairaut dizginleri ele alıp da, kıza baskı yapmasaymış, bu aşırı güdülerin onları nereye götüreceğini Tanrı bilirmiş! Kıza, kendilerini düğün gecelerine saklamaları gerektiğini ve o zamana dek, ancak çok saf öpücüklerin yeri olabileceğini anlatmış. Kız, ağzını açarak dudaklarını ona uzatırmış; Clairaut da boyuna ağzını kaçırırmış. Sonunda kız bundan usanmış ve nişanı bozmuş. Clairaut, bu olayı, saplantı haline getirmişti; kafasından atamıyordu bir türlü. Manyaklık denilebilecek bir ısrarla evlilik, aşk ve kadınlar konusunda sürekli tartışıyordu. Anlattıklarını oldukça gülünç buldum; çünkü bu hikâye bana Suzanne Boigue'nin ilk macerasını anımsatıyordu. Yine de beni sırdaş kabul etmesine sevindim.

Paskalya tatili bitti. Leylaklar, sarı salkımlar ve erguvanlarla renklenmiş Ecole Normale'in bahçesinde arkadaşlarıma yeniden kavuşmak mutluluk getirdi bana. Hemen herkesi tanıyordum. Sadece Nizan ve Herbaud'nun da içinde olduğu Sartre'ın ufak grubu bana kapalı kalmakta devam ediyodu. Bu gruptakilerin kimseyle ilişkileri yoktu. Sadece belirli derslere giriyorlar ve her zaman bizlerden ayrı bir yere oturuyorlardı. Onları pek tutan yoktu. Antipatik kişiler oldukları söylenirdi. "Dindar" öğrencilere kesinlikle cephe almış olan bu grup, Alain'in eski öğrencilerinden kurulu bir kliktendiler. Bunlar, şiddet hareketleriyle tanınmışlardı. Geceleri, süslü giysilerle evlerine dönen Ecole Normale öğrencilerine su bombaları atarlardı. Nizan evliydi, gezip görmediği yer kal-

mamıştı. Bol büzgülü golf pantolon giyerdi. Bağa çerçeveli kalın gözlüklerinin arkasından gözleri ürkütücü bir bakışla yanardı. Sartre, pek yüzüne bakılmayacak gibi değildi; ama içlerinde en berbatının o olduğu söylenirdi. Hatta içkiye düşkün olduğunu bile söylerlerdi. İçlerinden sadece birini, ötekilere göre daha efendi, daha aklı başında ve arkadaşlık edilebilir biri olarak görüyordum: Herbaud idi bu. O da evliydi. Sartre ve Nizan'la beraber olduğu zaman beni görmezlikten gelirdi. Yalnızken karşılaştığımızda, benimle bir iki çift laf ederdi.

Ocakta Brunschvig'in dersinde bir konuşma yapmıştı. Konuşmadan sonraki açık oturumda, herkes onu pek hoş bulmuştu. Alaylı ses tonunun ve ağzını çarpıtarak küstah ve alaycı bir anlatıma bürünmesinin çok çekici olduğunu ben de biliyordum. Öğrencilerin boz bir kitle halindeki görünümlerinden usandığım zamanlar, Herbaud'nun, süt mavisi gözleri ve pembe yüzü içimi ferahlatırdı. Sarı saçları, çimen gibi sert ve yatışmaz gibi görünürdü. Bir sabah, çalışmak için Ulusal Kitaplık'a gelmişti. Mavi paltosunun şıklığına, açık renk fularına ve iyi bir terzi elinden çıkmış elbisesine rağmen, onda bir taşralı havası sezdim. Aklıma bir şey geldi. Hiç âdetim olmadığı halde, kitaplığın lokantasına gittim. Herbaud, sanki orada buluşmayı sözleşmişiz gibi son derece doğal bir tavırla kendi masasında yer açtı bana. Hume'dan ve Kant'tan konuştuk. Bir başka gün Laporte'un çalışma odasının önünde Herbaud'nun yanından geçtim. Profesör, ciddi bir sesle, "Güle güle Mösyö Herbaud" diyordu. Onun evli bir erkek olduğunu, yanına yaklaşılmaz olduğunu ve benim varlığımdan hiç habersiz olduğunu düşündüm üzüntüyle. Bir akşam üstü, Herbaud'ya Nizan ve Sartre ile birlikte Soufflot sokağında rastlamıştım. Kolunda gri mantolu bir kadın vardı. Kendimi bir yana itilmiş hissettim. Üçünden sadece Herbaud, Brunschvig'in derselerine giriyordu. Paskalya tatilinden hemen önce, sınıfta benim yanıma oturdu. Cocteau'nun *Le Potomak*'taki figürlerinden esinlenerek resimler yapmış ve kısa, buruk şiirler yazmıştı. Çok hoşuma gidiyordu. Üstelik, Sorbonne'da Cocteau'yu seven birini bulduğum için de çok sevinçliydim. Herbaud, bir bakıma, Jacques'ı andırıyordu. O da, Jacques gibi, çoğu kez söz söylemek yerine, gülümsemeyi yeğliyordu ve kitapların dışında bir yaşamı sürdürüyor gibiydi. Ne zaman Ulusal Kitaplık'a gelse, bana

dostça selam verirdi. Ona akıllıca, zekici bir söz söylemek için kafamı zorlardım. Pek de beceremezdim.

Yine de tatilden sonra Brunschvig'in dersleri yeniden başladığı zaman, Herbaud geldi, yanına oturdu. "Ortalama Bir Öğrencinin Portresi"ni, birkaç başka resmi ve bir şiirini bana adadı. Bireyci olduğunu söyleyerek hiç anlam veremediğim bir açıklama yaptı. "Ben de bireyciyim," diye cevap verdim. "Ne? Sen mi?" İnanmayan bakışlarla yüzümü araştırdı. "Senin bir Katolik, bir Thomist olduğunu ve kendini hayır işlerine, iyilik yapmaya, olumlu çalışmalara adadığını sanıyordum," Buna itiraz ettim. Bir anlaşmaya varmamız hoşuna gitti. Bana kopuk kopuk bir anlatımla, bu alandaki peygamberlerimizden, öncülerimizden söz etti; Sylla'yı, Stendhal'i, Barrès'yi ve öteki "bireycileri" övdü. Bunların içinde Alcibiades'ye özel bir zaafı olduğunu söyledi. Daha başka neler söylediğini şimdi anımsamıyorum; ama onu giderek daha hoş, daha cana yakın bulmaya başladım. Kendine mutlak güveni var gibiydi ve kendini zerre kadar ciddiye almıyordu. Asıl hoşuma giden de işte bu kibir ve alaycılığın karışımıydı. Ayrılırken, hep böyle konuşalım dediği zaman, sevinçten uçacaktım sanki. O akşam günceme, "Onda, dosdoğru yüreğime uzanan bir zekâ var" diye yazdım. Herbaud'nun uğruna Clairaut'yu, Pradelle'i, Mallet'yi ve geri kalan tümünü bir yana atmaya hazırdım. Eski ne varsa tümünü silip süpüren bir oluşum içinde olduğum açıkça ortadaydı. İnsanlara kısa sürede kapıldığını biliyordum ve bu bazen, o insanlardan daha da çabuk kopmama sebep oluyordu. Yine de, içimde gelişen bu yeni coşkunun taşkınlığı beni şaşırtıyordu: "André Herbaud ile buluşuyorum; yoksa kendi kendimi mi buluyorum...? Başka kim böylesine güçlü etkiledi beni? Bu buluşma neden bu denli etkiliyor beni; sanki en sonunda *gerçekten* bir şeyler olmuşçasına?"

Bana gerçekten de *bir şeyler olmuştu;* dolaylı olarak tüm yaşamımı biçimlendirecek bir şey. Ama bunu, çok daha sonraya kadar bilmeyecektim.

O dönemden sonra, Herbaud, Ulusal Kitaplık'ın gediklilerinden biri oldu. Yanındaki sandalyeyi hep ona ayırırdım. Bir pastanenin üst katında, çay salonuna benzer bir yerde yemek yerdik. Bende sadece o günün "spesiyalitesi"ni yiyecek kadar para olurdu; ama Herbaud, bana ille de çilekli pasta yedirmek için direttirdi. Bir seferinde, Louvois

alanındaki Fleur-de-Lys'de, bana oldukça lüks bir yemek yedirdi. Palais Royal'in bahçesinde dolaşır, havuzun yanında otururduk. Rüzgâr fıskiyeden çıkan suları etrafa savurur, yüzümüze serin damlacıklar çarpardı. Gidip çalışalım derdim. "Önce bir kahve içelim," der, "Eğer kahve içmezsen, doğru dürüst çalışamazsın. Yerinde duramaz olur, beni de çalışmaktan alıkoyarsın," diye diretirdi. Beni Poccardi'ye götürürdü. Kahvemi içeriçmez ayağa fırlayınca da "Amaaan çok yazık!" derdi. Toulouse yakınlarında bir yerde öğretmenlik yapan birinin oğluydu. Paris'te, Ecole Normale sınavlarına girmek üzere hazırlanmak için gelmişti. Sartre ve Nizan'la tanışması böyle olmuştu. Bana sık sık onlardan söz ederdi. Nizan'ın pürüzsüz, neşeli havasına hayrandı; ama Sartre ile daha yakın ilişkisi vardı. Sarte'ın, çok ilginç biri olduğunu söyler dururdu. Öteki öğrencileri ise, ister tek tek birer insan olarak, ister kitle olarak ele alalım, küçük görür, aşağılardı. Clairaut'yu kendini beğenmiş biri olarak niteler ve suratına bile bakmaz; hiç konuşmazdı. Bir öğle sonu, Clairaut, elinde bir kitap, çıkageldi. "Matmazel Beauvoir" diye, soran, araşturan bir tonda konuşmaya başladı; "Aristoteles'in Tanrısının cinsel zevki duyabileceği görüşünde olan Brochard'a ne dersiniz?" Herbaud, ters ters süzdü onu: "O Tanrının hesabına, öyle olmasını dilerim," dedi. Beraber olduğumuz ilk günlerde, kendi küçük dünyamızdan söz ederdik: Arkadaşlardan, profesörlerden, sınavlardan konuşurduk. Öğrencilerin tezleri için öne sürecekleri konuyu söylerdi bana. Bu, okulun alışılagelmiş esprilerinden biriydi zaten. Güya öğrenciler, "Kavram mefhumu ile mefhum kavramı arasındaki ayrım" konusunda tez hazırlamak isterlermiş. Kendinin de bu tarz buluşları vardı. Örneğin; "Okuduğunuz yazarlar içinde en çok hangisini beğenirsiniz ve niçin?" Ya da: "Ruh ve beden: Ayrımları, benzerlikleri, yararları ve zararları." Aslına bakılırsa Herbaud'nun Normale ve Sorbonne'la ilişkisi pek sudandı. Yaşamı, başka yerlerdeydi. Bana özel yaşantısı hakkında biraz bir şeyler anlatmıştı. Tüm kadıncıl çelişkilerin canlı bir örneği olarak gördüğü karısından, balaylarını geçirdikleri Roma'dan, gözlerini yaşartacak kadar kendini duygulandırmış olan Forum'dan, ahlak anlayışından ve yazmak istediği kitaptan söz etmişti. Bana, *Detective* ve *Autocar* gibi dergiler getirirdi. Otomobil yarışlarına, polis romanlarına büyük ilgi duyardı. Birbiriyle hiç ilintisi olmayan beklenmedik fıkraları peşpeşe

anlatır; başımı döndürürdü. Her kılığa girebiliyordu — bir bakıyordunuz kupkuru bir mantıkla karşınızda, bir bakıyordunuz fevri, anlık duygulara kapılmış gidiyor; bir anda lirik, az sonra sinik olabiliyor; saf, çocuksu olduğunu, sandığınız sırada birden küstahlaşabiliyordu. Ve bunların tümünü öylesine güzel bir rahatlığa oturtuyordu ki, davranışlarında hiçbir adilik olmuyordu. Karşısındakileri en çok çeken, onu en dayanılmaz kılan şey de gülüşüydü. Gülmeye başladı mı, beklenmedik bir anda bilinmedik bir gezegene tepeden inivermiş de, oradaki gülünçlükleri farketmiş sanırdınız. Herbaud bir kez kahkahalarını patlatmaya başladı mı, her şey bana yepyeni, şaşırtıcı ve gülünç görünürdü.

Herbaud, öteki arkadaşlarından hiçbirine benzemezdi. Ötekilerin suratlarında sağduyu öylesine yer etmişti ki, surat olmaktan çıkmıştı artık bunlar. Aslında Jacques'ın suratında bir melek anlatımı yoktu; ama bir belirli burjuva donukluğu, aşırı duyarlılığını maskelerdi. Oysa Herbaud'nun yüzünü, bir simge haline getirmeye, belirli çizgilerde kalıplamaya olanak yoktu. Kemikli çenesi, tüm yüzünü yalayan gülümseyişi, ihtiraslı bir aklık içine oturtulmuş mavi gözbebekleri, eti, derisi, kemik yapısı, silinmez, akıldan çıkmaz bir görüntü halinde kafaya çakılır ve öylece kalırdı. Herbaud'da suratın ötesinde bir şey daha vardı; kimseye benzemez bir vücut yapısıydı bu başkalık. Yaprağa sarmış ağaçların altında yürürken, ölümden ne denli nefret ettiğini, hiçbir zaman hastalığa ya da yaşlılığa boyun eğmek istemediğini anlatırdı. Damarlarında atan o kıpkırmızı, o genç kan nasıl da gurur veriyordu ona! Kendine özgü yürüyüşüyle bahçelerin içinden geçip yaklaşmasını seyrederdim. Güneşte saydamlaşıp pembe şekerlere benzeyen kulaklarına bakar ve yanımdakinin bir melek değil, gerçek bir erkek olduğunu düşünürdüm. Bana bir ermiş gibi, dünya ile hiç ilişiğim yokmuş gibi davranılmasından usanmıştım artık. Herbaud'nun, o güne dek sadece Stepha'nın yapmış olduğu gibi, bana ayakları yerde bir insan gibi davranması, yeryüzüne ait bir yaratık olarak bakması beni çok sevindiriyordu. Herbaud benim ruhumla ilgilenmediği, bana olan sevgi ve dostluğunun iyi yanlarımı değerlendirmesine bağlı olmadığı için sevinçliydim. İçinden geldiği, benden bir şeyler beklemeden sevdiği, beni olduğum gibi, bütünüyle benimsediği için sevinçliydim. Başkaları benimle, herkesten ayrı bir tavır içinde, ya da en azından ciddi ve ölçülü konuşurlardı. Oysa

Herbaud, benimle konuşurken güler, şakalaşır, elini kolumun üzerine koyar, parmağını sallaya sallaya "Benim küçücük zavallı dostum"; diye takılırdı. Giyimim, görünüşüm konusunda ağzına geleni söylemekten kaçınmazdı, ama hep dostça, şakacı ve her zaman beklenmedik anlatımlar içinde.

Onu bir düşünür olarak görmüyordum. Günceme şöyle yazmışım: "Her konuda kendine özgü kuramlar ortaya koyma yeteneğine hayranım. Bu, belki de felsefeyi fazla bilmemesinden. Ondan çok hoşlanıyorum." Gerçekten de, bütün felsefe kurallarının cahiliydi; ne var ki, benim adımımı atmayı bir türlü göze alamadığım yolları açıyordu bana. Önemli olan da buydu. Arkadaşlarımın çoğu, Tanrıya inanırdı. Onların görüş açısıyla kendiminkini bağdaştıracak bir çözüm arar ve bu konuya değinmekten kaçınırdım. Onlardan tamamen kopmak da istemiyordum. Oysa Herbaud, beni kendisinden ayıran geçmişimin üzerinden bir sünger çekmeye kararlıydı. "Dindarlar" grubuyla olan ilişkimi çatık kaşla karşılardı hep. Yobazlık, onu her zaman iten bir kavramdı. İnatla, metafizik ruh araştırmalarını bilmezden gelirdi. Dine karşıydı; kiliseye karşıydı, milliyetçiliğe ve militarizme karşıydı. Ne çeşit olursa olsun, her türlü mistisizmden kaçardı. Ona, "Kişilik" hakkındaki çalışmamı verdim okusun diye; çünkü bu araştırmam koltuklarını kabartıyordu. Suratından düşen bin parça olarak geri verdi. Katoliklik ve romantizm koktuğunu söyledi. Bunları en kısa zamanda içimden söküp atmam gerektiğini belirtti. Onun öğütlerini canla başla benimsedim. "Katolik karmaşıklıklar"dan, ruhsal çıkmazlardan, mucizevi yutturmacalardan gına gelmişti artık. Ayaklarımın yere erme zamanının çoktan geldiğini farkediyordum. İşte bu yüzden, Herbaud ile karşılaştığım zamanı kendimi bulmuş gibi oluyordum. O, benim geleceğimin bugüne uzanmış gölgesiydi. Herbaud, ne kilisenin temel direği, ne kitap kurdu, ne de zamanını barlarda öldüren biriydi. Herbaud, kendi somutladığı örnekle, kişinin herkesçe kabullenilmiş kategoriler dışında, kendi kendine saygısı olan, mutlu ve sorumlu bir yaşantı kurabileceğini; yani tam benim istediğim tür bir yaşamı olabileceğini kanıtlamıştı.

*
* *

Bu yepyeni arkadaşlık, baharın getirdiği sevinçlere ayrı bir katkıda bulunmuş oldu. Kendi kendime, yılda sadece bir kez bahar vardır ve insan sadece bir kez genç olur diye tekrarlıyordum sürekli. Gençlik dolu bahar günlerimi boşa harcamamalıyım, diyordum. Diploma tezim üzerindeki son çalışmalarımı tamamlamak üzereydim. Kant hakkında kitaplar okuyordum. Ama işin asıl güç olan bölümünü aşmıştım; şeytanın bacağı kırılmıştı artık. Başaracağıma emindim. Bu da, baharın başıma vurmasına yardım ediyordu. Akşamları, kardeşimle Bobino'ya, Lapin Agile'e, Caveau de la Bolée'ye gidiyorduk. Poupette, patronların resimlerini çiziyordu. Salle Pleyel'deki Layton ve Johnstone festivaline Zaza ile beraber gittim. Riesmann'la birlikte Utrillo sergisini gezdim. Valentine Tessier'i *Jean de la Lune*'da alkışlarla seyrettim. Stendhal'in *Lucien Leuwen*'ini hayranlıkla, benim beğenilerime göre fazla ağır ve düşündürücü olan Passos'un *Manhattan Transfer*'ini merakla okudum. Luxembourg Parkı'nda, güneşin altında uzun uzun oturuyor; akşamları Seine'in maviye çalan karasuları boyunca yürüyor; yüreğim Paris'in ışıkları, kokuları ve coşkun mutluluğumla özdeşleşerek çarpıyordu.

Nisan sonlarında bir akşam, kardeşim ve Gege ile Saint Michel alanında buluştuk. Yeni açılmış bir barda birkaç kadeh kokteyl içip, caz plakları dinledikten sonra Montparnasse'a gittik. Neon ışıklarının floresan mavisi, çocukluğumun sarmaşıklarını anımsattı bana. Jockey'de, tanıdık yüzlerden gülümseyişler koptu bana doğru ve saksofonun sesi bir kez daha burktu yüreğimi. Riquet gözüme çarptı. Konuştuk. *Jean de la Lune*'dan ve her zamanki gibi yine dostluk ve aşktan söz ettik. Riquet'ten sıkıldım. Onunla Herbaud arasında nasıl da büyük bir ayrım vardı! Cebinden bir zarf çıkardı. Üzerindeki yazı Jacques'ın yazısıydı. "Jacques değişiyor," dedi. "Yaşlanıyor artık. Ağustosun ortasından önce dönmeyecek Paris'e." Aceleyle ekledi: "On yıl sonra, akıl almaz şeyler yapacak." Kılın bile kıpırdamadı. Yüreğim ölü gibiydi sanki.

Ama ertesi sabah uyandığında, dokunsalar ağlayacak gibiydim. "Neden Jacques başkalarına yazıyor da, bana tek satır olsun bir şey yazmıyor?" Saint-Geneviève'e gittim ama bir türlü çalışmaya başlayamadım. "Kendimle salt bana özgü acım arasına insanlığın tümünü koymak" için *Odysseia*'yı okudum. Pek bir şeye yaramadı. Jacques için ne anlam taşıyordum? Yerim neresiydi onun gözünde? İki yıl önce, beni soğuk

karşıladı diye düşlerim kurulmuş; ona hiç yer vermeyeceğim "kendi yaşamımı" kurgulayarak sokaklarda dolaşmıştım. İşte şimdi, kendi yaşamıma kavuşmuştum. Ama gençlik günlerimin kahramanım, Meaulnes'in efsanevi kardeşini, "akıl almaz şeyler" yapacak ve belki de bir dâhi olanı unutabilecek, aklımdan silip atabilecek miydim? Hayır. Geçmiş, hâlâ pençesinde tutuyordu beni. O geçmişi, tümüyle, geleceğe aktarmayı öylesine istemiş, öylesine uzun süre istemiştim ki!

Yeniden anılarım, kırıklıklarım, yıkıntılarım, pişmanlıklarım arasında bocalamaya başladım ve bir akşam Stryx'in kapısını açıp içeri daldım. Riquet masasına çağırdı beni. Barda, Riquet'in sevgilisi Olga, esmer bir kızla konuşuyordu. Kız, gümüş rengi bir kürke bürünmüştü. Çok güzel buldum onu. Siyah saçlar ortadan ayrılmıştı. İnce, solgun yüzünde, kıpkırmızı dudakları göze çarpıyordu. Uzun, ince, ipek çoraplı bacakları vardı. İlk bakışta onun Magda olduğunu anladım. Riquet'e "Jacques'tan haber var mı?" diye sordu. "Beni sormuyor mu? Piç kurusu, beni bırakıp gidiyor da bir kerecik olsun sormuyor bile. Neredeyse bir yılı geçti. Hıh! Şansım hiç gülmedi ki zaten! Piç!" Bu sözleri yuttum. O anda söyledikleri beni etkilemedi. Riquet ve arkadaşlarıyla, sabahın birine kadar, sessiz sedasız konuştuk.

Yatağa girer girmez boşandım. Korkunç bir geceydi o. Ertesi gün sabahtan akşama dek, kendimi toparlayabilmek umuduyla Luxembourg Parkı'nın terasında oturdum. İçimdeki duygulara kıskançlık denilemezdi. Magda ile olan macera çoktan bitmişti. Zaten uzun sürmemişti. Jacques kısa sürede ondan bıkmış ve kestirip atmıştı. *Bizim* aşkımızın bu sefil, önemsiz ilişkisiyle hiçbir bağlantısı yoktu. Aklıma bir şey geldi: okumam için bana verdiği Pierre Jean-Jouve'nin bir kitabında Jacques şu cümlenin altını çizmişti: "Bu, yüreğimi açtığım dostum; ama kucağımı açtığım bir başkası." Düşündürmüştü bu söz beni. "Peki, öyle olsun Jacques. Ben, ötekine açıyorum." Kadınların onca hiçbir şey olmadığını ve benim, kendisi için salt kadın olmanın ötesinde bir değerim olduğunu söyleyerek, kendi kendime verdiğim önemi desteklemişti. Öyleyse, neden bu burukluğu, bu bırakılmışlığı büyütüyordum yüreğimde? Öyleyse neden, gözlerim yaşla dolarak Othello'nun "Yine de onun acısı Iago, ah Iago, onun acısı Iago!" sözünü tekrarlayıp duruyordum. Bana acı veren bir şeyi farketmiştim. Yaşamımın güzelim öyküsü, ben onu yarattıkça yanlışlarla doluyordu.

Meğer ne körmüşüm ben ve şu anda nasıl da küçük düşmüş, alçalmış buluyorum kendimi! Jacques'ın o bunalımları, çöküntüleri, kendi kendini suçlamaları! Bunların tümünü, bir olanaksızlığı istemeye bağlamıştım. Ona verdiğim cevapların soyutluğu, kimbilir Jacques'a nasıl da budalaca gelmişti! En yakın olduğumuzu sandığım anlarda, meğer ondan ne denli uzakmışım! Oysa, aklımı başıma toplamam için ipuçları da vardı: Arkadaşlarıyla, bilinmez, gizemli sıkıntılardan, dertlerden söz edişleri yetmeliydi anlamama. Üstelik, gerçekti bu dertlerin tümü! Aklıma bir şey daha geldi: Jacques'ın arabasında, yanında bir kadın ilişmişti gözüme. Esmer, ince yüzlü, çok şık, çok güzel bir kadın! Oysa ben bağlılıkta direnmiştim; onun bana bağlı olduğuna inanmakta diretmiştim. Nasıl da ustalıkla, nasıl da kör gibi inatla kendimi aldatmıştım! Son üç yıl boyunca, arkadaşlığımızın düşünü kuran salt ben olmuştum. Bugün hâlâ, geçmişe saygımdan dört elle sarılıyordum bu düşe. Oysa, geçmiş, yalanın ötesinde bir şey değildi. Her şey yıkılıyor, her şey paramparça oluyordu. Tüm köprüleri atmak, gerideki tüm teknelerimi tutuşturmak, bir başkasını sevmek ya da dünyanın öteki ucuna gitmek istiyordum.

Kendime kızdım. Kusur Jacques'da değil, benim kendi düşlerimdeydi. Ona kırılmama, kızmama neden yoktu. Kendini ne bir kahraman, ne bir ermiş gibi göstermeye kalkışmamış; hatta hayırsızın biri olduğunu söylemişti. Jouve'nin cümlesi, bir uyarıydı. Bana Magda'dan söz etmek istemişti; ama açıkça konuşmasını kolaylaştıracak tarzda davranmamıştım ona. Üstelik, uzun süredir kuşkulanıyor; hatta gerçeği biliyordum. Öyleyse, bu gerçeğin beni böylesine sarsması için ne sebep vardı? Acaba o eski Katolik önyargılarım mıydı buna yol açan? Kendimi toparladığımı, yeniden soğukkanlılığıma kavuştuğumu farkettim. Yaşamın, önceden tasarlanmış bir ideale uymasını istemekle, yanlışı yapan bendim. Bana düşen, yaşamın her getirdiğine kendimi eşit kılmaktı. Her zaman, gerçeği seraplara yeğ tutmuştum. Somut bir sorunda bocaladığım ve bunu başarıyla çözdüğüm için kendimi kutlayarak, düşüncelerimi, nerdeyse, dinsel bir sona bağlayıp bir yana bıraktım.

Ertesi sabah, Mayrignac'tan bir mektup geldi. Dedem ağır hastaymış. Kurtulma umudu yokmuş. Onu çok severdim. Ama artık çok yaşlanmıştı. Ölümü, doğal görünüyordu artık ve hiçbir üzüntü vermiyordu

bu ölüm bana. Kuzenim Madeleine Paris'teydi. Clamps-Elysées'deki kahvelerden birinin önünde oturup, dondurma yemeye götürdüm onu. Yaşadığı olayları anlatıp durdu; ne söylediğinin bile farkında değildim. Nefretle, tiksintiyle Jacques'ı düşünüyordum. Onun Magda ile ilişkisi, her zaman midemi bulandırmış olan o pek alışılmış, o pek klasik sevişmenin belirgin bir örneğiydi: Zengin ailenin büyük oğlu, aşağı tabakadan bir metresin kollarında bekâretini bırakır ve sonra saygıdeğer bir yaşantı sürmesinin zamanı geldiğine karar verdiği anda, kadını ortalıkta bırakıverir. Bu çok aşağılık, hayvanca bir şeydi. Yattım. Uyandığımda, acım ve öfkem taptaze duruyordu. "Kişinin dürüstlüğü, kendi kendine verdiği ödünlerin sayısını aşamaz." Jean Sarment'in bu cümlesini, Ecole Normale'deki dersler boyunca ve Saint-Michel bulvarındaki Yveline denilen muhallebicide Pradelle'le yediğimiz yemek süresince tekrarladım hep. Pradelle, kendinden söz ediyordu. Arkadaşlarının ileri sürdükleri gibi, hesaplı, art düşünceli olmadığını söylüyor; sadece gösterişten hoşlanmadığını; sağlam temele oturmayan duygularını ya da düşüncelerini açığa vurmak istemediğini anlatıyordu. Bu bilinçli, düşünceli davranışını yerinde buldum. Zaman zaman başkalarının yanlışlarına aşırı hoşgörü gösterdiği halde, kendini her zaman en amansız biçimde yargılardı. Başkalarına gaddar, kendine hoşgörülü olmaktansa, böylesi çok daha iyi diye düşündüm acıyla. Hayranlık duyduğumuz kişilerin üstünlüklerinden söz ettik ve Pradelle, tüm "bar köşesi estetlerini" tek sözcükle "hiç kimse" olarak tanımlayıp bir kalemde sildi. Ben de kabul ettim bu görüşü. Otobüsle Passy'ye gittik; sonra Boulogne Ormanları'nda dolaştık.

Bağatelle'de dolaşırken, yeni kesilmiş çimenin kokusunu duydum. Papatyalarla fulyaların ve çiçeğe kesmiş meyve ağaçlarının birbirine karışan kokuları başımı döndürüyordu. Koca koca tarlalar dolusu kırmızı laleler, çiçeklerin ağırlığıyla başları eğilmiş leylak fidanları ve koskoca ağaçlar vardı. Bir dereceğin kıyısında Homeros okudum. Hışırdayan yaprakların üzerinde ufacık su damlaları ile koca güneş lekeleri oynaşıyordu. Dünyanın güzelliğine kayıtsız kalabilecek denli büyük olan acı hangisidir, diye düşündüm. Her şeye karşın, Jacques, şu bahçedeki ağaçların hiçbirinden daha önemli değildi.

Konuşkandım. Başımdan geçenleri herkese anlatmayı severdim. İçinde bulunduğum durumu çevremdekilere anlatmaktan hoşlanırdım. Üstelik, içlerinden birinin, bu çıkmaza daha tarafsız gözle bakabileceği umudundaydım. Herbaud'nun bütün bunları biraz gülünç bulacağını biliyordum. Zaza ve Pradelle'e ise aşırı değer veriyor ve Jacques konusunda bir yargıya varmalarını istemiyordum. Öte yandan ise, Clairaut eskisi gibi gözümü korkutmuyordu artık. Üstelik o, kendime rağmen, hâlâ önünde diz çöktüğüm Hıristiyan ahlak görüşü içinde ele alacaktı konuyu. Derdimi ona açtım. Ciddi, somurtkan bir tavırla dinledi, sonra içini çekti: Şu kızlar, nasıl da uzlaşmaz, nasıl da yola gelmez oluyorlar, gibisinden. Örneğin o, nişanlısına, bir kez kaçamak yaptığım itiraf etmişti. Bunlar tek başına sürdürülen zevklerdi. Söylediklerinden bu anlam çıkıyordu. Nişanlısı onun bu açık sözlülüğüne hayranlık duyacak yerde tiksinti duymuştu. Sanırım kız, daha göz alıcı bir itirafı yeğ tutardı. Bunu yapamayınca en azından dilini tutması gerekirdi Clairaut'nun. Oysa, önemli olan sorun bu değildi. Benim sorunuma gelince bu konuda, Clairaut, Jacques'a fazlasıyla sert, gaddar davranmış olduğumu, bu yüzden de onun kendi tutumunu haklı çıkardığım söyledi. Clairaut'nun bu görüşünü kabullenmeye karar verdim. Jacques'm ilişkisindeki orta sınıf adiliğinin beni sarstığını bir anda unutup, Jacques'ı salt soyut ilkeler çerçevesinde suçladığım için kendi kendime kızdım. Aslında, karanlık bir geçitte yolumu yitirmiş, gölgelerle savaşıyor; artık inanmadığım bir idealin hiçbir işe yaramaz kılıcını ölüp gitmiş geçmişe savuruyor, Jacques'ın hayalete benzer gölgesine doğru sallıyordum. Ama bu ideali de kaldırıp atarsam, neye dayanacaktım? Aşkımı korumak için, gururumdan vazgeçtim; Jacques'm öteki erkeklerden ayrı olduğunda neden direnecektim? Eğer Jacques öteki erkeklerin bir eşiyse, ki birçok yönden çoğundan daha aşağı olduğunu biliyordum; o zaman onu, diğerlerinin üstünde tutmanın ne anlamı vardı. Hoşgörüm, giderek kayıtsızlığa dönüşüyordu.

Jacques'ların evine yemeğe gidişim, içinde bulunduğum karmaşayı artırmaktan öte bir işe yaramadı. Öylesine acılı, öylesine değerli anlar geçirdiğim galeride, Jacques'ın annesi, ondan gelen mektupta, "Simone'u görüğünüz zaman, beni hatırlatın. Ona pek iyi davranmadım. Ama, hiç kimseye iyi davrandığım yok zaten. Buna şaşırmaz sanırım," diye

yazdığını söyledi. Demek beni, herkes gibi biri, çevresindekiler arasında sıradan biri olarak görüyordu! Beni asıl huzursuz kılan, Jacques'ın, annesinden, Paris'e döndükten sonra üvey kardeşini kendi yanına vermesini isteyişi oldu. Demek, bekâr yaşantısını sürdürmeye kararlıydı. Ben, gerçekten de yola gelmez, adam olmazdım. Onun yer almadığı bir geçmişi düşündüğüm için kendime kızıyorken; tutup gelecekteki ortak, beraber yaşamımızı düşlemeye kalkıyordum. Bütün aldatmacaları, bütün düşleri bir yana bıraktım. Ne olursa olsun, umurumda değil diyordum kendi kendime. Hatta bu defteri hepten kapatmanın ve yeni bir yaprak daha açmanın yerinde olacağını bile düşünüyordum. Bu kesin kopmayı yine de gerçekten istemiyordum; ama akıl çelici bir düşünceydi bu. Kendi yaşamımı sürmek, yazmak ve mutlu olmak istiyorsam, Jacques'sız da pekâlâ yapabilirim diye karar verdim.

*
* *

Pazar günü, telgrafla dedemin ölüm haberi geldi. Geçmişim, kesinlikle yitip gidiyordu artık. Yüreğim tüm bağlardan kopmuş, tek başıma Paris'te dolaştım. Zaza ile Boulogne Ormanları'nda yürüdüm. Pazartesi günü öğleden sonra, Luxembourg Parkı'nın güneşte yıkanan terasında oturdum, Isadora Duncan'ın *Yaşamım*'ını okudum ve kendi yaşantımı düşündüm. Benimki fırtınalı bir yaşam olmayacaktı, şaşırtıcı, beklenmedik bir yaşam bile olmayacaktı. Bütün isteğim sevmek, iyi kitaplar yazmak, çocuklarımın ve "kitaplarımı adayabileceğim ve çocuklarıma kendi yaşantılarıyla felsefe ve şiirin ne olabileceğini örnekleyecek dostlarımın" olmasıydı. Kocamın, bu yaşamdaki yeri az olacaktı. Çünkü, onu hâlâ Jacques'ın özellikleriyle donatırken, bir yandan da artık görmekten kaçınmadığım kusurlara dostça bir hoşgörüyle bakmak niyetindeydim. Hemen başlamak üzere olduğunu sezinlediğim bu gelecek yaşamımda, temel şey, yine yazmak olacaktı. Daha çok gençken umut kırıcı bir şeyler yayımlamamış olmakla ne iyi ettiğimi anlıyordum. Şu anda, yaşamın hem trajik yönünü, hem de güzelliğini anlatmak istiyordum. Gelecek günlerim üzerinde böylesine düşünüp dalarken, Herba-

ud'nun Sartre ile birlikte gölün kıyısında yürüdüğünü gördüm. O da beni gördü, ama görmezlikten geldi. Kişilerin tuttuğu günceler, nasıl da yanıltıcı olabiliyor! Beni yürekten inciten bu olayı hiç yazmamışım günceme. Herbaud'nun arkadaşlığımızı ortaya koymaktan kaçınması beni kırmıştı. Her şeyin ötesinde nefret ettiğim, o sürülmüşlük, bir yana atılmışlık duygusunu yaşadım yeniden.

Bütün aile Meyrignac'da toplanmıştı. Belki de bu kargaşa yüzünden, ne dedemin ölüsü, ne ev, ne bahçe, duygulandırmadı beni. On üç yaşımdayken, günün birinde Meyrignac'ı evim diye benimseyemeyeceğimi düşünüp ağlamıştım. İşte o gün gelmişti. Ev, yengeme ve kuzenlerime kalmıştı. Bu yaz, bir konuk gibi gelecektim onlara ve sonra da bir daha ayak basmayacaktım, kuşkusuz. Yine de en ufak bir pişmanlık geçmiyordu içimden. Çocukluğum ve ilk genç kızlık yıllarım ve yıldız dolu gecede pencereden sarkıp dinlediğim, ahırın kapısına vuran ineklerin ayak sesleri... Hepsi, hepsi uzaklarda, çok çok uzaklarda kalmıştı. Şimdi bir başka şeye hazırdım. Tepeden tırnağa bekliyordum ve bu bekleme duygusunun kapıp götürmelerinde, tüm pişmanlıkların silinip yittiğini görüyordum.

Paris'e döndüm. Yas giysileri içindeydim. Siyah krep jorjet peçeli bir şapka vardı başımda. Oysa tüm kestane ağaçları çiçek açmıştı. Asfalt sıcaktan yumuşamıştı. Ve elbisemin üzerinden, güneşin okşayan gücünü duyuyordum. Esplanade des Invalides bir panayır yeriydi. Kardeşim ve Gege ile panayırı dolaştım. Parmaklarımızı yapış yapış eden nugalar yiyerek yürüyorduk. Sanat öğrenimi yapan bir arkadaşlarına rastladılar. Kız bizi aldı, plaklarını dinlemek ve porto şarabı içmek için stüdyosuna götürdü. Ne eğlendik o gün! Her gün, yeni bir şeyler getiriyordu bana: Salon des Tuileries'deki yağlıboya kokusu, Européen'de Mallet'le birlikte dinlediğim Damia, Zaza ve Lisa ile yaptığımız yürüyüşler, yazın masmavi göğü ve güneş. Güncemin sayfalarını doldurmaya devam ediyordum hâlâ. Bu sayfalar, bitip tükenmeden, yeni-kazanılmış mutluluğumu dile getiriyordu.

*

* *

Ulusal Kitaplık'ta Clairaut'ya rastladım. Acımı paylaştığını söyledi ve gözleri ışıl ışıl yanarak, gönül işlerimin ne alemde olduğunu sordu. Dilimin belasını çekiyordum. *Her şeyi* söylemekle yanlış yapmıştım; suç benimdi; yine de onun bu araştırıp soran tavrı, meraklı ilgisi canımı sıktı. Nişanlısıyla arasındaki aykırı noktaları işlediği kısa bir roman taslağını okuttu bana. Kültürlü, zeki geçinen birinin nasıl olup da böylesine renksiz, yavan cümlelerle böylesine tatsız hikâyeleri yazarak zaman öldürebildiğini düşündüm. Yazma yeteneği olmadığını yüzüne açıkça söylemekten çekinmedim. Aldırmaz göründü. Annemlerin pek beğendiği Pradelle'in yakın arkadaşı olduğu için, bir akşam bize yemeğe geldi ve babamın üzerinde son derecede iyi etki yaptı. Kardeşimin çekiciliği ile çok ilgilenmiş göründü ve ona, bellediği yolda yürüyen, şaşmaz bir bilgiç olmadığını kanıtlamak için öyle nükteler, öyle şakalar yaptı ki, bunların soğukluğuna Poupette de ben de şaşırdık kaldık.

Meyrignac'tan döndüğümün haftasında, Sorbonne'un koridorlarından birinde Herbaud ile karşılaştım. Açık bej bir elbise giymiş, pencerenin içinde Sartre'le beraber oturuyordu. Elini uzattı, uzun uzun, içtenlikle sıktı; bir yandan da merakla siyah elbisemi süzüyordu. Sınıfta Lisa'nın yanına oturdum. Onlar da, bizim birkaç sıra arkamızda her zamanki yerlerine geçtiler. Ertesi gün, Herbaud Ulusal Kitaplık'a geldi ve yokluğumdan meraka düştüğünü söyledi. "Köye gittin sanmıştım. Sonra dün baktım ki, yas giysileri giymişsin." Beni düşündüğüne sevinmiştim. Luxembourg Parkı'nda, Sartre'la ikisini gördüğüm günden de söz ederek, bu sevincimi pekiştirdi. O gün, beni Sartre'la tanıştıracakmış; ama, "Clairaut'nun filozofça düşünceye dalmasına saygım olmadığı halde, sen düşünürken rahatsız etmek istemedim" diye ekledi. Bana Sartre'dan bir armağan getirmişti. Sartre'ın bana imzaladığı ve "Leibniz'in monatlarla yıkanışı"nı gösteren bir resimdi bu.

Sınavdan önceki üç hafta boyunca, Herbaud her gün Ulusal Kitaplık'a geldi. Eğer çalışmaya gelmemişse, kitaplık kapanmadan mutlak gelir, beni alır, bir yerlerde içmeye giderdik. Sınavlar onu biraz heyecanlandırıyordu. Yine de, konuşmalarımızdan Kant'ı ve Stoikler'i uzak tutmaya dikkat ediyorduk. Bana, Cocteau'nun *Potomac*'ından esinlenen "Eugene kozmolojisi"ni öğretiyordu. Sartre ve Nizan'ın da ilgisini bu konuya çekmeyi becermişti. Üçü de, en yüksek sınıftan, yani Sokrates

ve Descartes'le örneklenen Eugenes sınıfındandılar. Ve bütün öteki arkadaşları daha aşağıdaki kategoriler içinde sınıflandırıyorlardı. Örneğin, sonsuz içinde dolaşıp duran Marrhane'ler ya da göklerin mavilikleri içinde yüzen Mortimer'ler arasına sokuyorlardı. Arkadaşların bir kısmı, bu sınıflamalara pek sinirleniyorlardı. Ben, "dünyevi" kadınlardan, yani geleceği olan kadınlardan biri sayılıyordum onların gözünde. Herbaud, bana metafizik hayvanların resimlerini de gösterdi: Kendi ayaklarını yiyen Catobelpas, gök gürültüsünü andırır gürlemeleri olan Catoboryx. Bu ikinci türe Charles du Bos, Gabriel Marcel ve *NRF*'e katkıda bulunanların çoğu giriyordu. Eugene'in ilk dersi, "Bu düzenin düşüncelerinin dayanılmaz ölçüde hüzünlü olduğunu söylemeliyim size" diye başlıyordu. Eugene, bilimi ve endüstriyi küçük görüyor; evrensel ahlak sistemlerinin tümüyle alay ediyor; Mösyö Lalande'ın mantığına ve Goblot'nun *Traité*'sine tükürüyordu. Eugene, yaşamım bir sanat yapıtı haline getirmeye çalışır ve Herbaud'nun bana açıkladığı gibi, tekil olanın belirli bir "idrakine" ulaşmaya çabalar. Buna karşı değildim. Hatta bu fikirden yararlanarak, Zaza, Jacques ve Herbaud gibi birbirinden tamamen değişik tutumları doğrulayacak bir çokluk, çeşitlilik yanlısı ahlak kuramı kurgulamaya çalıştım. Her bireyin, kendine özgü yasası vardır ve bu, evrensel olmamakla beraber, herhangi bir kategorik zorunluluk kadar bağlayıcıdır; kişi, davranışları bu kişisel kalıbın bir yansıması olduğu sürece, sadece bunlardan yana ya da bunlara karşı olma hakkına sahiptir, diye bir sonuca vardım kendimce. Herbaud, benim bu sistematize etme çabalarıma pek değer vermiyordu; öfkeli bir sesle, "İşte böyle şeyden nefret ederim ben" diye çıkıştı. Ama, onun mitolojik fantezilerine dört elle, içten sarılışım, bu davranışımı bağışlatmaya yeterli oldu. Eugene'i çok seviyordum. Konuşmalarımızda büyük yeri vardı. Eugene'in Cocteau'nun yaratıklarından biri olduğu kuşkusuzdu; ama Herbaud, ona yeni serüvenler yaratmış ve Eugene'in otoritesini Sorbonne düşünürlerine, düzene, mantığa, kibir ve gurura, aptallığa ve her çeşit kabalığa karşı kullanılan güçlü bir silah niteliğine kavuşturmuştu.

Herbaud, üç ya da dört kişiyi taparcasına sever, geri kalanları ise küçümserdi. Onun bu amansızlığına bayılıyordum. Blanchette Weiss hakkında söylenmedik söz bırakmaması çok hoşuma gidiyordu. Clairaut için de aklına geleni söylemesine karışmadım. Herbaud, Pradelle'i sev-

mediği halde, ona sataşmıyordu. Beni Sorbonne'da ya da Normale'de bir arkadaşla konuşurken görse, küçümser bir tavırla uzak dururdu. Böylesine alçakgönüllü, böylesine hoşgörülü olduğum için de bana çıkışırdı. Bir öğle sonu Ulusal Kitaplık'ta, Macar öğrenci, iki kez yanıma geldi ve daha başka soruların arasında, "jigolo" sözünün bir tezin önsözünde kullanılıp kullanılamayacağını sordu. Herbaud, "Nedir bunlardan çektiğin!" diye başladı. "Bir an bile rahat vermiyorlar sana! Gülünç, saçma bir şey bu! Şu Macar oğlan iki kez geldi. Clairaut da böyle, bütün öteki arkadaşların da böyle! Kafanı çevirip bakmana değmeyecek adamlarla zaman kaybediyorsun! Bu sendeki hastalık olmalı, yoksa bağışlanacak bir durum değil!" Zaza'yı fazla ciddi bulmakla beraber, pek üzerinde durduğu yoktu. Ama ona Stépha'dan söz açtığım zaman, "Bana cilveli cilveli bakıyor o!" diye kesti sözü. Baştan çıkarıcı kadınlardan hoşlanmaz; kadıncıl rollerinin dışına çıktıklarını söylerdi. Bir başka sefer de, oldukça öfkeli bir tarzda, "Bir alay insanın derdine koşuyorsun. Senin dünyanda bana bir yer kalıp kalmadığını bilemiyorum," dedi. Ona, dünyamda bir yeri, hem de büyük bir yeri olduğunu söyledim; kendisi de zaten bunu biliyordu.

Onu gitgide daha çok seviyordum. İşin asıl hoş tarafı, gitgide bana kendini daha çok sevdiriyordu. Başkaları beni hep ciddi biri olarak düşünmüşlerdi; oysa Herbaud, beni hoş bir insan olarak görüyordu. Kitaplıktan çıkarken, neşeyle "Amma da hızlı yürüyorsun! Bayılıyorum bu haline. Sanki bir yere gidiyormuşuz gibime geliyor!" derdi. Bir gün "Şu sesinin boğukluğuna bak!" demişti. "Çok sana özgü bir ses! Ama kısık, boğuk. Sartre'la benim çok hoşumuza gidiyor sesinin bu boğukluğu." Kendime özgür bir yürüyüş biçimim ve bir sesim olduğunun farkına vardım. Bu yeni bir şeydi. Görünüşüme daha çok dikkat etmeye başladım. Herbaud, bu yoldaki çabalarımı, iltifatlarıyla mükâfatlandırır: "Bu yeni saç biçimi, bu yaka pek yakışmış sana" diye gönlümü alırdı. Bir öğle sonu, Palais Royal'in bahçesinde, Herbaud, şaşkın bir tavırla, "Bizimki tuhaf bir arkadaşlık," dedi. "En azından benim yönümden. Daha önce hiç kadın arkadaşım olmamıştı." "Belki ben fazla kadınsı değilim de ondan," dedim. "Ne! Sen mi?" Koltuklarını kabartacak bir havada güldü. "Hayır. İşin aslı, senin böylesine açık görüşlü olman, her şeyi böylesine kolayca benimsemen. Bir anda eşit düzeyde oluveriyoruz." İlk

zamanlar, bana sevgi ve saygıyla "Matmazel" derdi. Bir gün defterime, kocaman harflerle BEAUVOIR = KUNDUZ diye yazmış. "Sen bir kunduzsun. Kunduzlar, topluluktan, beraber yaşamaktan hoşlanırlar ve yapıcı bir tutumları vardır," dedi.

Bütün sınırlarımızı paylaşıyorduk. Birbirimizi hemen hiç konuşmadan, içgüdülerimizle anlar olmuştuk. Yine de, olaylar ve eşyanın ikimiz üzerindeki etkileri her zaman aynı olmuyordu. Herbaud, Uzerche'i biliyordu. Orada karısıyla birkaç gün kalmıştı. Limousine'i de çok seviyordu. Ama oradaki yekpare taştan lahitlerden, anıtlardan, papazların ökseotu topladıkları ormanlardan canlı, renkli, akıcı bir dille söz etmesi şaşırtıyordu beni. Tarihsel düşler içinde kendini kaybetmeye, kendinden geçmeye bayılıyordu. Onca, Palais Royal'in bahçeleri büyük adamların gölgeleriyle doluydu; oysa geçmiş, *beni* taş kesilmiş gibi donduruyordu. Öte yandan, Herbaud'nun kuru ses tonuna, olsa-da-olur-olmasa-da-olur tavrına bakınca, onun duygusallıktan epey uzak olduğunu düşünürdüm. *The Constant Nymph, The Mill on the Floss* ve *Le Grand Meaulnes*'ü sevdiğini söylediğinde müthiş duygulanmıştım. Alain Fournier'den söz ederken, biraz titreyen bir sesle: "İnsanın, yerinde olmayı istediği bazı kişiler vardır" diye mırıldanmıştı. Bir an susmuş, sonra devam etmişti: "Temelde senden çok daha bilgiliyim; oysa iş yüreğe dayandı mı, kabul etmesem de seninle aynı duyarlılıkta olduğumu görüyorum." Bazen, salt yaşamakta olmanın sarhoş edici olduğunu söyledim ona. "Harikulade anlarım oluyor!" diye ekledim. Başını salladı: "Gerçekten öyle olmasını dilerim matmazel; buna layıksınız. Benim için harikulade anlarım olmaz. Budalanın biriyim ben. Ama ben de harikulade şeyler *yapıyorum*." Bir gülümseyiş, bu sözdeki kibri, küstahlığı aldı götürdü. Kendisi acaba buna ne kadar inanıyordu? Bazen, "Beni yargılayıp durma" derdi. Rica mı ediyor, buyuruyor mu, anlayamazdım. Onu, ondan yana çıkarak düşünmeye hazırdım. Yazacağı kitaplardan söz ederdi; bunlar, belki de gerçekten "harikulade" olacaktı. Onda bir tek şey tedirgin ediyordu beni: bireyciliğinin gerçekleşmesi, toplumsal başarıya bağlıydı. Bende bu tür istekler, hırslar hiç yoktu. Ne para istiyordum, ne şan, ne şöhret. Güncemde sık sık geçen "ruhsal huzur" ya da "iç doygunluk" gibi sözler söylesem, bir "Catoboryx" olacağımdan korkuyordum. Ama işin aslı aranırsa, "yazgım" dediğim şeyi, hâlâ bir çeşit dinsel kavram gibi düşü-

nüyordum. Herbaud, toplumda elde edeceği yere önem veriyordu. İlerde yazacağı kitapları, kişiliğinin temel öğeleri olarak görüyordu. Bu, hiçbir zaman kabul edemeyeceğim bir noktaydı. Kişinin nasıl olup da, güvenilmez bir yığının güvenilmez alkışlarını tatmak uğruna kendi yaşamı içinde ödün verebileceğini aklım almıyordu.

Kişisel sorunlarımızdan hemen hiç söz etmezdik. Ama bir gün, Herbaud, farkında olmadan, Eugene'in duyarsızlık idealine hiç erişemediği için mutlu olmadığını ağzından kaçırdı. Bu dünyanın Eugene'lerini çok iyi anladığımı; çünkü kendi yaşamımda da bir Eugene olduğunu söyledim ona. Eugene'lerle "dünyevi" kadınların ilişkisinin genellikle zor olduğunu, çünkü bu tür kadınların her şeyi almak, karşılarındakini bütünüyle kendilerinin kılmak istediklerini, Eugene'lerin de buna karşı koyduklarını söyledi. "Bunu farketmediğimi mi sanıyorsun?" diye sordum. Kahkahalarla güldü. İşte, o zaman ona Jaques'la olan ilişkimi anlattım. Jacques'la evlenmem için zorladı beni; eğer o olmazsa bir başkasıyla evlenmemi, bir kadının evlenmesi gerektiğini söyledi. Bu konuda Herbaud'nun tutumunun babamınkinden pek de farklı olmadığını görmek şaşırttı beni. Ona göre, on sekiz yaşından sonra bir kadınla yatmamış olan erkek, ruh hastasıydı. Ama bir kadın "her şeyini" ancak evlendikten sonra vermeliydi. Bir cins için bir yasanın, öteki cins için başka bir yasanın geçerli olduğunu kabul etmiyordum. Jacques'ı suçlamıyordum. Ama, bir anda, kadınların da erkekler gibi bekâretlerini özgürce bir yana atmaları gerektiğini kabul ediverdim. Michael Arlen'in romanlarından birini, *Yeşil Şapka*'yı çok beğeniyordum. Kitabın kahramanı Iris Storm'u, genç kızlık aşkı Napier'den bir yanlış yorum koparmıştı. Iris, sayısız adamla düşüp kalkmasına rağmen, onu hiç unutamayacaktı. Romanın sonunda, Iris, Napier'i, kendisini seven ve sevilebilecek nitelikteki karısından koparmak yerine, arabasını ağaca çarpıp ölmeyi yeğ tutuyordu. Iris'e hayrandım. Onun yalnızlığına, içinden geldiği gibi yaşamasına, gururla sürdürdüğü tek başına oluşuna hayrandım. Kitabı Herbaud'ya verdim. Geri verirken "Erdemsiz kadınlardan hoşlanmam" dedi. Gülümsedi. "Bir kadının bana zevk vermesinden hoşlanırım; ama sahip olduğum bir kadına saygı duyma olanağım yoktur." Direttim: "Ama insan bir Iris Storm'a 'sahip olmaz' ki" diye. "Hiçbir kadın, bir erkeğin en içten kucaklamalarına, kendini vermeden teslim

olmaz," dedi. Toplumumuzun sadece evli kadınlara saygı duyduğunda diretti. Ben, bana saygı duyulup duyulmamasına metelik vermiyordum. Jacques'la ha beraber yaşamışım, ha evlenmişim; bence aynı şeydi. Ama sevginin evlilikten kopuk düşünülebildiği durumlarda, her şeyi sevgi üzerine kurmak yeğdi bence; evliliğin canı cehenneme olsundu. Bir gün Luxembourg Parkı'nda Nizan'la karısını gördüm. Karısı bebek arabası sürüyordu. Benim geleceğimde buna benzer bir şeyin olmamasını içten diledim. Evli çiftlerin, maddi endişelerle ayrılmaz biçimde bağlanmalarının akıl almaz ölçüde saçma olduğuna inanıyordum. Birbirini seven iki insan arasındaki tek bağ, sevgi olmalıydı.

Bu yüzden, her konuda Herbaud ile aynı görüşte değildim. Onun isteklerinin, özlemlerinin önemsizliği, sıradanlığı, duyduğum saygıyı zedeliyordu. Belirli geleneklere, belirli törelere saygısı onun hakkındaki yargılarımı sarsıyordu. İkimiz de özgür olsaydık, yaşamımı onunkiyle birleştirmeyi hiç istemezdim, diye düşünüyordum. Aşkı, mutlak bir bağlılık olarak görüyordum. Bu nedenle de ona âşık değildim. Yine de, Herbaud'nun bende uyandırdığı duygular tuhaf bir biçimde Jacques'a duyduğum duyguları andırıyordu. Ondan ayrıldığım anda, bir dahaki sefer buluşmamızı iple çekmeye başlardım. Başımdan geçenlerin ve kafamdan geçenlerin tümünü ona anlatmak için biriktirir, sabırsızlanırdım. Konuşmamız bitip de, yanyana çalışmaya başladığımız anda yüreğim burkuluverirdi; çünkü, buluşmamızın en iyi bölümü sona ermiş ve ayrılmamız ufukta belirmeye başlamış olurdu. Onu bir daha ne zaman göreceğimi hiç kestiremezdim. Bu belirsizlik acı verirdi bana. Zaman zaman, ilişkimizin pamuk ipliğine bağlı oluşu, yıkar, çökertirdi beni. Herbaud, sıcacık bir sesle, "Bugün çok üzgünsün!" der ve beni neşelendirmek için elinden geleni yapardı. Bu şeyi, bana bir günden ötekine sadece sevinç getiren bu şeyi, umut ya da korku duymaksızın günden güne yaşamaya karar verdim.

Sıcak bir öğle sonu, odamda sınav için son çalışmalarımı yaparken, okulu bitirme sınavlarına hazırlanırken yaşadığım buna çok benzer saatleri anımsadım. Şu anda duyduğum, o zamankinin benzeri olan bir huzur, bir hevesti. Ama o zamandan bu yana ne denli gelişmiş, ne denli zenginleşmiştim kafaca. Üç koca yıl geçmişti; Pradelle'e bir not yazıp, ne zaman buluşacağımızı saptadım. Sonuna da "Mutlu ol!" diye ekle-

dim. Pradelle iki yıl önce, mutluluğa karşı daima tetikte olup olmadığımı kollamasını istediğimi hatırlattı bana. Onun bu uyanıklığı, iki yıl önceki sözümü unutmamış olması duygulandırdı beni. Oysa, mutluluk sözü, artık bir başka anlam taşıyordu. Mutluluk, sorumluluklardan uzak olmak ya da bir uyuşukluk olmaktan çıkmıştı artık; çünkü Jacques'a bağlı bir şey olmaktan çıkmıştı. Kararımı verdim: Gelecek yıl, sınavı veremesem de evden ayrılacağım: sınavı verirsem de, öğretmenliğe atanmayıp Paris'te kalacağım ve özel ders vererek ekmeğini çıkaracağım. Babaannem, kocasının ölümünden sonra pansiyoner almaya başlamıştı. Oradan bir oda tutacaktım. Böylelikle, ev halkım telaşa düşürmeden, endişeye salmadan mutlak özgürlüğümü elde etmiş olacaktım. Annemler, bu isteğimi kabul ettiler. Kendi ekmeğimi kendim kazanacaktım; istediğim zaman gelip, istediğim zaman gidecektim; eşimi dostumu odama çağırabilecektim; yazabilecektim: Yaşam, gerçekten önümde uzanmaya başlıyordu artık.

*
* *

Geleceğim içinde kardeşime de yer verdim. Gece bastırdı mı, Seine kıyılarında, başarılarla dolu yarınlarımızdan konuşur, konuşurduk: Benim kitaplarım, onun resimleri, gezilerimiz, dünya... Nehrin akıp giden sularında, sütunların yansımaları ve gölgeler titreşe titreşe kayar, tersine dönmüş köprülerin altından akar, geçerlerdi. Bu görüntüyü daha da düşsel kılmak için, peçelerimizi indirirdik. Çoğu kez, tasarılarımızda Jacques da yer alırdı. Ondan, ömrümün büyük aşkı olarak değil de, gençliğimizin kahramanı olmuş olan akıllı, zeki kuzenimiz olarak söz ederdik.

Binbir güçlükle bitirme sınavlarını geçmeye çalışan Lisa, "Gelecek yıl, *ben* burada olmayacağım" diyordu. Saygon'da bir iş istemişti. Pradelle, muhtemelen onun gizli aşkını farketmişti. Mümkün olduğu kadar Lisa'dan uzak duruyordu. Lisa, çarpık, kırık bir gülümseyişle. "Ah, ne mutsuzum!" diye mırıldanırdı. Ulusal Kitaplık'ta ve Sorbonne'da buluşurduk. Luxembourg Parkı'nda limonata içerdik. Ya da onun, pembe, beyaz akdiken çiçekleri kokusuyla dolu odasında mandalina yerdik

akşam basarken. Bir gün Sorbonne'un bahçesinde Clairaut'yla konuşurken, etkili olmasına çalıştığı bir tonla: "Kendinizde en beğendiniz şey nedir?" diye sormuştu. Çılgınca bir yalan atarak, "Başka biri" dedim. Lisa ise, "*Ben*, açık bir kapı bırakmayı severim," dedi. Bir başka sefer de bana, "Simone, senin en iyi yönün hiçbir şeyi reddetmeyişin. Bütün kapıların ardına kadar açık senin. Artık *ben* bütün kapıları kapatıp hepten gidiyorum ve her şeyi de bareber götürüyorum. Senin kapını çalıp, içeri girmeme kim sebep oldu? Yoksa sen mi bana geldin ve ben dönüp de kapımı açana kadar beklemene sabrını gösterdin? Tabii, ev sahibi evde olmayınca, konuklar onun kısa süre sonra evine döneceğini sanabilirler; ama insanlar öyle düşünmüyorlar... Benim için öyle düşünmüyorlar," demişti. Alacakaranlıkta bayağı güzel göründüğü olurdu bazen. Beyaz sabahlığının içinde güzelleşiverirdi. Ama yüzü, umutsuzluk ve acıyla yıpranıp gidiyordu.

Pradelle, onun adını ağzına almıyordu. Zaza'dan söz etmeye başlamıştı boyuna. Garric'le Guébenno arasındaki bir tartışmaya beni çağırırken, "Neden arkadaşını da getirmiyorsun?" demişti. Zaza, yemeğe bize geldi; sonra Dufour sokağındaki toplantıya gittik. toplantıya, Maxence başkanlık ediyordu. Jean Daniélou, Clairaut ve Normale'deki öteki kibirli düşünürlerin tümü oradaydılar. Garric'in üç yıl önceki konuşmasını anımsadım. O zaman Garric, bana yarı-tanrı gibi bir varlık olarak görünmüştü. O toplantıda Jacques, yanına yanaşılmaz tüm önemli kişilerle el sıkışmıştı da, nasıl hayranlık duymuştum! Bugün, o insanların tümüyle ben el sıkışıyordum. Garric'in sıcak, renkli sesi hâlâ hoşuma gidiyordu. Ne var ki, bir yığın saçma sapan söz söylediğini düşünüyordum artık. Tüm geçmişimi belirlemiş, doldurmuş olan bu insanlardan ne kadar da uzaktım. Guéhenno konuşmak üzere ayağa kalktığında, *Action Française*'den bir grup, kıyameti koparmaya başladı; hiçbir şey susturamazdı onları. Garric'le Guéhenno bir iki kadeh bir şey atıştırmak için, yakındaki bir bara gittiler. Dinleyiciler de dağıldı. Yağmura rağmen, Pradelle, Zaza ve ben Saint-Germain Bulvarı'nı ve Champs-Elysées'yi yürüdük boylu boyunca. İki arkadaşım da, her zaman olduklarından daha neşeliydiler ve ikisi bir olup bana takılıyorlardı. Zaza, bana "ahlâkdışı kadın" diyordu. *Yeşil Şapka*'daki Iris Storm'a takılan addı bu. Pradelle, "Sende

bir keşiş kafası var. İnsanlardan kaç bakalım," diyerek Zaza'nın sözlerine tuz biber ekti. Onların bu suç ortaklığı hoşuma gidiyordu.

Toplantı tam bir fiyasko olduğu halde, birkaç gün sonra Zaza çok güzel bir akşam geçirdiği için teşekkür etti bana. Son derece duygu yüklü, dokunaklı bir sesle, çevresinin kendisine kabul ettirmeye çalıştığı o ruh ve kafa güçsüzlüğünü hiçbir zaman benimseyemeyeceğini anlamış olduğunu söyledi. Pradelle'le ben sözlülere girdik. Zaza da dinlemeye geldi. Başarımızı Yvelines'de çay içerek kutladık. Herbaud'nun deyimiyle bir "Boulogne Ormanları numarası" düzenledim. Ilık bir akşam Zaza, Lisa, kardeşim, Gege, Pradelle, Clairaut, Zaza'nın ağabeyi ve ben gölde sandalla gezmeye çıktık. Yarışmalar yaptık; şarkılar söyledik. Zaza pembe ipekli bir elbise giymişti. Başında ufak bir hasır şapka vardı. Kara gözleri parıl parıldı. Onu hiç bu denli güzel görmemiştim. Pradelle'de ise, arkadaşlığımızın başında yüreğime sevinçler salmış olan o eski gençliği ve neşeyi yeniden gördüm. İkisiyle birlik bindiğim sandalda, onların bana karşı söz birliği etmiş havaları yine şaşırttı beni. Üstelik, özellikle o akşam bana duydukları sevgiyi böylesine taşkın biçimde ortaya dökmeleri de tuhafıma gitti. Henüz birbirlerine yöneltmeye yüreklerinin elvermediği sevgi dolu bakışları ve gülümsemeleri, *bana* yöneltiyorlardı. Ertesi gün, alışveriş yapmak için Zaza'yla otomobile atlayıp dolaştık. Zaza, Pradelle'den söz ederken, kendinden geçecek gibi oluyordu. Birkaç dakika sonra, evlenme fikrinin gitgide aklını karıştırdığını, sinirlerini bozduğunu; sıradan biriyle evlenmeye zorlanmak istemediğini, ama kendisini, gerçekten mükemmel birinin sevgisine de layık görmediğini söyledi. Bir kez daha, ondaki bu melankolinin gerçek nedenine parmak basmayı beceremedim. Doğrusunu söylemek gerekirse, Zaza'ya olan bütün sevgime rağmen, ona ancak yarım yamalak ilgi gösterebiliyordum. Öğretmenlik sınavı, iki gün sonra yapılacaktı. Herbaud ile vedalaşmıştım. Ne kadar süre içindi bu vedalaşma, bilmiyordum. Sınavlar süresince onu şöyle bir görebilecektim. Sonra Herbaud, Paris'ten gidecekti. Döndüğünde de Sartre ve Nizan'la birlikte sözlülere hazırlanacaktı. Ulusal Kitaplık'taki günlük buluşmalarımız sona ermişti. Nasıl da özleyecektim onları! Yine de, Boulogne Ormanları'na gittiğimiz takımla buluşup, ertesi gün Fontainebleau ormanında pikniğe gideceğimiz zaman neşemi bulmuştum. Pradelle'le Zaza, mutlu-

luktan ışıl ışıl parlıyorlardı. Sadece Clairaut, biraz donuk görünüyordu. Kardeşimle fazlasıyla ilgileniyor; ama Poupette'den herhangi bir olumlu karşılık göremiyordu. Poupette'i etkilemek için en akla gelmedik şeyleri yapıyordu. Bir gün ikimizi pastaneye çağırdı. Ne istediğimizi sormadan, buyurucu bir sesle, "Üç çay!" diye seslendi. Poupette, "Hayır, ben limonata içeceğim!" dedi. Clairaut, "Çay, daha iyi gelir" diye diretti. "Hayır, ben limonata istiyorum," Clairaut, "Pekâlâ, öyleyse üç limonata!" diye öfkeyle seslendi. "Çay istiyorsanız, *siz* çay için." Clairaut, homurdanarak, "Kendimi gülünç düşürmeye hiç de niyetim yok!" dedi. Kendisini öfkeyle dolduran haksızlıklara sebep olmaktan geri kalmıyordu. Arada bir kardeşime ekspres mektup gönderir, morali bozuk olduğu nedeniyle, yanlış davrandığı için özür dilerdi. İlerdeki günlerde neşeli olacağına söz verir, sevinçler yaratacağını anlatırdı. Ama mektuptan sonraki ilk buluşmamızda, zoraki sevinci, abartılmış neşesiyle kanımızı iliklerimizde dondururdu; o zaman da yüzü yeniden aynı nefretle kasılırdı.

Sorbonne kitaplığındaki yerlerimizi alırken, Herbaud, en tatlı sesiyle "Şansın açık olsun Kunduz" dedi. Yanıma, kahve dolu bir termosla, bir kutu bisküvi alarak yerime geçtim. Mösyö Lalande, konuyu açıkladı: "Özgürlük ve Olurluluk." Gözler bir süre tavana çakıldı; sonra kalemler gidip gelmeye başladı kâğıt üzerinde. Peşpeşe sayfalar doldurdum. Pek de fena olmadığı kanısındaydım. Saat ikide Zaza ile Pradelle, beni almaya geldiler. O zamanlar daha henüz mahalle arası barı niteliğindeki Café de Flore'da birer limonata içtikten sonra, koca leylak salkımları ve çiğdemlerle bezenmiş Luxembourg Parkı'nda uzun süre dolaştık. Pradelle'le sert, ama dostça bir tartışmaya girdik. Bazı belirli noktalarda hiçbir zaman anlaşamazdık. Pradelle, mutlulukla mutsuzluk, inançla inançsızlık, kısacası sözünü ettiğim tüm duyguların varlığı ile yokluğu arasında pek az bir ayrım olduğunu; birinden ötekine bir anda geçilebileceğini savunuyordu. Ben de körü körüne denilebilecek bir dirençle onun söylediklerinin tam tersini ileri sürüyordum. Herbaud, beni her önüme gelenle dostluk kuruyorum diye suçluyordu. Oysa ben, kişileri belirli iki sınıfa ayırıyor ve gerçekten sevdiğim birkaç kişiyi bir yana ayırıyor, geri kalanlar içinse küçümseyici bir kayıtsızlığı sürdürüyordum. Pradelle ise, böyle bir ayrım kabul etmeyip, herkese aynı gözle bakmak gerektiğini savunuyordu. Son iki yıl içinde, bu tutumlarımız daha belirgin, daha

köşeli bir nitelik kazanmıştı. Pradelle'den bir gün önce, beni şaşırtan bir not almışım. Şöyle diyordu: "Öylesine çeşitli noktalarda ayrıyız ve bizi ayıran öyle çok şey var ki: belki de senin ya da benim farkında olduklarımızdan da çok bunlar... Kişilere karşı tutumunda, çok kısıtlı bir ayrım yapınana dayanamıyorum. Kişi, insanlığın tümünü aynı sevgi bağları içinde birleştirmeden nasıl yaşayabilir, anlamıyorum. Oysa sen, iş bu noktaya geldi mi, tüm hoşgörülerinden, tüm gönül zenginliklerinden yoksun biri olup çıkıyorsun." Not, nazik bir cümleyle bitiyordu: "Başkalarını adam yerine koymamak gibi görünen ve benim düşünce tarzıma son derece aykırı gelen fanatik inançlarına rağmen, sana çok büyük ve sarsılmaz bir sevgi duyuyorum." O öğle sonu da, yine insanları sevmem konusunda vaız verdi bana. Zaza da, aşırıya kaçmamaya çalışarak Pradelle'i destekliyordu. Çünkü Zaza da, "İnsanları yargılamayın..." diye başlayan kutsal kitabın sözlerine inanıyordu. Benim görüşüme göre ise, insan nefret duygusunu bilmezse, sevme duygusunu da bilemezdi. Zaza'yı severdim; ama anasından da nefret ederdim. Pradelle de, ben de direnmelerimizde bir santim bile gerilemeden birbirimizden ayrıldık o gün. Ben yemek zamanına kadar Zaza'nın yanında kaldım. Zaza, Pradelle'le benim yanımdayken, kendini ilk kez fazlalık gibi görmediğini ve bu yüzden bize şükran borçlu olduğunu söyledi. Heyecanlı bir sesle de "Pradelle kadar mükemmel bir insan olabileceğini düşünemiyorum," diye ekledi.

Birkaç gün sonra son sınavı verip de çıktığım zaman, Zaza ile Pradelle, Sorbonne'un bahçesinde beni bekliyorlardı. Benim için sınavları bitirmiş olmak ne büyük bir rahatlama, ne büyük bir boşalımdı. Sırtımdan koskoca bir yük kalkmış gibiydi! O akşam, babam, beni Lune Rousse'a götürdü. Lipp'te yağda yumurta yedik. Ertesi gün, öğleye kadar uyudum. Yemekten sonra, Berri sokağına, Zaza'yı görmeye gittim. Zaza, siyah beyaz desenli mavi ipekli bir elbiseyle koskoca bir hasır şapka giymişti. Yaz başından bu yana, nasıl da renklenmiş, nasıl da güzelleşmişti! Champs-Elysées'de dolaşırken, kendisi de, bu değişikliğe, bu yeniliğe şaştığını söyledi. İki yıl önce, André ile bozuştukları zaman, o günden sonra yaşayan bir ölü gibi dolaşacağım söylerdi. Oysa şimdi karşımda tıpkı çocukluk yıllarında olduğu gibi dimdik, soğukkanlı, huzur ve güven dolu, hepsinin ötesinde mutlu bir Zaza vardı. Yeniden

kitaplarla, fikirlerle ve kendi düşünceleriyle ilgilenmeye başlamıştı. Üstelik, geleceğe, kendisinin de açıklayamadığı bir güvenle bakıyordu.

Aynı gün gece yarısına doğru, Cinéma des Agriculteurs'den çıkarken, Pradelle, arkadaşım hakkında çok iyi şeyler düşündüğünü söyledi. Zaza, çok iyi bildiği ya da çok derinden hissettiği konularda hiçbir zaman kesin yargılar vermez, bu yüzden de çoğunlukla susardı. Ama bir kez de konuştu mu, söylediği her söz anlam yüklü olur; karşı çıkılmaz nitelik taşırdı. Pradelle, Zaza'nın çok güç durumlarda duygularına hâkim olabilme gücüne de hayrandı. Zaza'yı yine gezmeye çağırmamı istedi. Eve pek sevinçli döndüm bu olaydan sonra. Geçtiğimiz kış boyunca, ne zaman Zaza'dan söz açsam, Pradelle'in nasıl can kulağıyla dinlediğini ve Zaza'nın da mektuplarında ondan nasıl bir içtenlikle söz ettiğini anımsadım birden. Birbirleri için biçilmiş kaftan gibiydiler. Birbirlerini seviyorlardı. En güzel düşlerimden biri gerçekleşiyordu sonunda; Zaza, yeniden mutlu bir yaşama kavuşacaktı!

Ertesi sabah, annem, ben sinemadayken Herbaud'nun geldiğini söyledi. Onu göremediğime üzüldüm. Sınavdan çıkarken, ne zaman görüşeceğimizi de kararlaştırmadığımız için, onu kaçırdığıma büsbütün yanıyordum. Öğle üzeri, canım alabildiğine sıkkın, krema almaya çıktığımda, merdivenlerin dibinde Herbaud ile karşılaştım. Beni yemeğe çağırdı. Kremayı kaşla göz arasında alıp anneme ulaştırdım. Eski günleri yadetmek için Fleur-de-Lys'e gittik. Annemlerin kendisini iyi karşılamaları, Herbaud'yu çok sevindirmişti. Babam, anti-militarist fikirler ileri sürmüş, Herbaud da desteklemişti. Babamın aslında hiç de böyle düşünmediğini, onun hakkında nasıl yanlış bir yargıya varmış olduğunu söylediğim zaman, Herbaud, uzun uzun kahkahalarla güldü. Ertesi gün karısıyla buluşmak için Bagnoles-de-l'Orne'a gidiyordu. On gün sonra döndüğünde, Sartre ve Nizan'la birlikte sözlü sınava hazırlanacaktı. Sartre'la Nizan, beni de kendi gruplarına çağırmak nezaketini göstermişlerdi. Sartre benimle tanışmak istiyormuş. Kısa bir süre içinde bir akşam benimle buluşmayı teklif etmiş. Ama Herbaud, Sartre'la buluşmamı istemedi. Çünkü, Sartre'ın kendi yokluğundan yararlanıp, bana söz söyleme fırsatı vermeyeceğinden endişeliydi. Herbaud, anlamlı bir tavırla "En kutsal saydığım fikirlerin çiçeğini bir başkasının yolmasına izin vermek istemem" dedi. Sonunda, kararlaştırılan randevu-

ya kardeşimin gitmesini uygun bulduk. Poupette, Sartre'a benim beklenmedik bir şekilde Fransa'dan gitmek zorunda kaldığımı ve yerime kendisinin geldiğini söyleyecekti.

Demek, Herbaud'yu görmeye devam edecektim. Üstelik, grubundakiler de beni aralarına alacaklardı. Göklerde uçuyordum sevinçten. Yarım yamalak hazırlandım sözlü sınava. Hafif, vakit geçirici şeyler okudum. Paris'i dolaştım. Gezip eğlendim. Poupette'in Sartre'la buluştuğu akşam, bitmek üzere olan yılı ve gençliğimin tümünü yeniden yaşadım kafamda. Geleceğe değgin düşünceler duygulandırdı beni. Günceme sarıldım: "İçimde varlığını duyduğum bu birikimlerin etkili olacağı, karşımdaklerin kulak kesilip dinleyecekleri sözler söyleyeceğim, yaşamının başkalarının susuzluğunu giderebilecek bir kaynak olacağı tuhaf bir kesinlik kazanıyor. Bir görevin kesinliği bu..." Mistik düşlere kapılıp bulutların üstünde yürüdüğüm günlerdeki kadar sevinçli ve gururluydum. Oysa şimdi, ayaklarım toprağa sımsıkı basıyordu. Egemen olduğum dünya, artık eskisi gibi mistik bir düşler dünyası değil, üzerinde durduğum dünya idi. Kardeşim döndüğü zaman, evde kalmakla pek iyi ettiğimi söyledi. Sartre, bizim bu saf yalanımızı pek nazik bir tavırla yutmuş. Poupette'i sinemaya götürmüş ve son derece iyi davranmış. Ama doğru dürüst tek sözcük konuşmamışlar. Poupette, "Herbaud'nun Sartre hakkında söylediklerinin tümü kendi uydurmasından başka bir şey değil" dedi. Poupette, Herbaud'yu oldukça iyi tanır ve onu pek hoş bulurdu.

Boş zamanlarımdan yararlanıp. o günlere dek şu ya da bu nedenle ihmal etmek zorunda kaldığım dostları arıyordum. Kararlılığımdan ürken Matmazel Lambert'i, evliliğin getireceği mutluluk inancıyla tohuma kaçmaya başlamış olan Suzanne Boigue'yi gördüm. Gitgide içine kapanan Riesmann'la, boğucu birkaç saat geçirdim. Stépha, son iki aydır ortalıktan kaybolmuş; Montrouge'da bir stüdyo tutan Fernando ile beraber oturmaya başlamıştı. Onların "günahkâr bir yaşam" sürdüklerini ve Stépha'nın bu uygunsuz davranışından utanarak beni aramadığını sanıyordum. Stépha, yeniden ortaya çıktı, hem de parmağında nişan yüzüğü ile. Evlenmişti. Bana sabahın sekizinde geldi. Birkaç hafta önce Montparnasse'da açılan Rus lokantası Domnique'de yemek yedik. Bütün

günü konuşa dolaşa geçirdik. Akşam, stüdyoya gittim. Duvarlarda solmuş Ukrayna halıları asılıydı. Fernando, sabahtan akşama kadar çalışıyordu ve büyük bir ilerleme içindeydi. Birkaç gün sonra, evlenmelerini kutlamak için bir parti verdiler: Ruslar vardı, Ukraynalılar, İspanyollar vardı. Hepsi de uzaktan yakından resimle ilgili kişilerdi. Bol bol içildi, dans edildi, şarkı söylenildi. Hepsi de giyinip süslenmişlerdi. Stépha, kısa bir süre sonra Madrid'e gidecekti. Oraya yerleşiyorlardı. Aklı hep bu yolculukta ve eviyle ilgili hazırlıklardaydı. Daha sonraları bir başka biçimde yeniden soluklanacak olan arkadaşlığımız, o günlerde sadece anılarda yaşamak zorundaydı.

Zaza ve Pradelle'le birlikte gezmeye devam ediyorduk. Ne var ki, artık kendini fazlalık gibi gören, ben oluyordum. Öylesine iyi uyuşuyorlardı ki! Zaza, umutlarını ve duygularını açıkça ortaya dökmeye pek cesaret edemiyordu daha; ama bu umutları, annesine karşı yeni çıkışlar yapma gücünü veriyordu. Madam Mabille, onu evlendirmek için harıl harıl çalışıyor ve bu konuda amansız bir inatla kızın başının etini yiyordu. Yeni bir damat adayı söz konusu oldu mu, Madam Mabille, "Peki, ne alıp veremediğin var bu adamdan?" diye çıkışmaya başlardı. Zaza, "Onu sevmiyorum, işte bu kadar" diye cevap verirdi. Madam Mabille, kendince bir açıklamaya girişir: "Yavrum, kadın sevmez, erkektir sevecek olan!" derdi. Sonunda, usanır, öfkelenir, söylenmeye başlardı. "Madem bir alıp veremediğin yok; niçin evlenmiyorsun çocukla? Ablan, kendinden çok daha az kültürlü birisiyle pekâlâ da geçinip gidiyor." Zaza, annesiyle olan bu çatışmaları, öfkeden çok üzülerek anlatırdı bana, çünkü annesinin kendisinden hoşnut olmayışını, hâlâ hafife alamıyor, üzülüyordu. "Onunla dalaşmaktan öylesine usandım ki; iki üç ay önce neredeyse dediklerine eyvallah diyecek hale geldim," diye anlattı. Kendisiyle evlenmek isteyen adamdan da oldukça hoşlanmış; ama adamın ne Pradelle'le ne de benimle bir türlü arkadaş olamayacağım düşünmüş. Bizim aramızda, sudan çıkmış balık gibi kalacakmış adam. Zaza ise, başkalarına duyduğu saygıyı duyamayacağı birine kocam diye sanılmak istemediği için kabul etmemiş.

Madam Mabille, kızının direnmesindeki temel nedenleri az çok seziyor olmalıydı. Berri sokağındaki evin kapısını çaldığım zaman, beni son derece buz gibi bir suratla karşıladı. Kısa süre sonra da, Zaza ile Pra-

delle'in görüşmelerine karşı çıkmaya başladı. Bir sandal gezintisi yapmayı kararlaştırmıştık. Geziden bir gün önce, Zaza'dan ekspres mektup aldım.

Az önce annemle, perşembe günü sizinle gelmemi kesinlikle olanaksız duruma getiren bir tartışma yaptık. Annem, yarın Paris'ten gidiyor O burada olduğu sürece, onunla tartışmam ve söylediklerini reddetmem olanağı var Ama onun yokluğundan yararlanıp, hiç istemeyeceği bir şeyi yapmamın olurluluğu yok. Perşembe akşamı yapılacak geziden caymak, gerçekten çok zor benim için. Çünkü, o akşamın da, seninle ve Pradelle'le Boulogne Ormanları'nda geçirdiğimiz öteki akşam kadar güzel anılarla dolu olacağını ve bana sevinç getireceğini umuyordum. Annemin dedikleri öylesine moralimi bozdu ki, neredeyse bir süre başımı dinlemek için manastıra çekilme duygusunu yaşadım. Şimdi de düşünüyorum bu konuyu. Sinirlerim harap...

Pradelle, bu duruma çok üzüldü. "Matmazel Mabille'e saygılarımı ilet" diye yazmış bana. "Bir rastlantı sonunda karşılaşmamız her zaman olanaklı; böylelikle annesine verdiği sözü de tutmamış sayılmaz, öyle değil mi?" diyordu mektubunda. Yeniden çalışmaya başladığım Ulusal Kitaplık'ta karşılaşılar sonunda. Beraber yemek yedik, sonra onlar yürüyüşe çıktılar. O günden sonra iki üç kez, buluşabildiler. Temmuz sonlarına doğru, Zaza, mutluluktan ne diyeceğini şaşırmış halde, bana birbirlerini sevdiklerini söyledi. Pradelle sınavlarını verip, askerliğini bitirdikten sonra evleneceklerdi. Ama Zaza, annesinin buna kesinlikle karşı koyacağından korkuyordu. Böylesine kaygısız olmamasını söyledim. Artık çocuk değildi, üstelik Madam Mabille'in isteği önünde sonunda onun mutluluğundan başka bir şey değildi. Kızının yaptığı seçime saygı gösterirdi. Hem, Pradelle'in karşı çıkılacak ne kusuru vardı? İyi bir ailedendi. Katolikti. Hiç kuşkusuz, mesleğinde ilerleyecek, öyle olmasa bile, üniversiteyi bitirdiği için nasılsa iyi bir iş bulacaktı. Lili'nin kocası da, para babası sayılmazdı. Ben bunları söylediğim zaman, Zaza başını salladı: "İş parada değil. Bizim çevremizde, evlilikler başka türlü düzenleniyor!" Pradelle, Zaza'yı benim kanalımla tanımıştı. Onun hakkındaki ilk kötü puan, benim arkadaşım olmasıydı.

Sonra, uzun bir nişanlılık süresi geçirme zorunluluğu, Madam Mabille'in pek hoşuna gitmeyecekti. Bütün bunlar bir yana, Zaza'nın asıl üzerinde durduğu şey, bu evliliğin, annesinin "Bunu yapamazsın!" diye kestirip attığı şeylerden biri olacağı inancıydı. Zaza, sonbahardan önce annesine açılmamaya karar vermişti. Ne var ki, Pradelle ile mektuplaşacaklardı. Madam Mabille, mektupların farkına varacaktı kuşkusuz. O zaman ne olacaktı? Bütün bu huzursuzluğa karşın, Zaza, Laubardon'a gittiğinde umutluydu. "Beni bir sürü çapraşıklıklara sürüklese de, umutlanmama ve yaşamama sebep olan bir tek şeye inanıyorum" diye yazmıştı. "Yaşamak güzel şey."

*
* *

Herbaud, temmuz başında Paris'e döndüğünde, o akşam buluşmamız için bir not gönderdi. Annemler, evli bir erkekle gezmeye gitmeme pek razı olmak niyetinde değillerdi ama, artık onların etki alanından oldukça sıyrıldığım için, onlar da bana karışmaktan vazgeçmek durumunda kalmışlardı. Herbaud'yla *Le Pèlerin*'i seyrettik; sonra Lipp'te yemek yedik. Bana Eugene'in son serüvenlerini anlattı ve kendi buluşu olan, "Brezilyalı Dışarı" diye bir oyun öğretti. Oyunu öylesine kurmuştu ki, ne yapılırsa yapılsın, sonunda kendisi kazanıyordu. "Arkadaşlarının," beni pazartesi günü Üniversite yurdunda beklediklerini söyledi. Leibniz üzerindeki çalışmalarında kendilerine yardımcı olacağımı umuyorlarmış.

Sartre'ın odasına girerken, biraz ürküyordum. Odanın her yanında yağınla kitap vardı. Bütün köşeler sigara izmariti doluydu. Odada, sigara dumanından göz gözü görmüyordu. Sartre, beni çok rahat bir tavırla karşıladı. Pipo içiyordu. Nizan, hiçbir şey söylemeden, çarpık gülümseyişinin bir ucuna kıstırdığı sigarasını nefesliyor ve kalın camlı gözlüklerinin ardından, konuşmaktan çok düşünmeyi seven bir hava içinde beni süzüyordu. Bütün gün boyunca, içimdeki korkuyu sürükleyerek, "metafizik üzerine risale"yi irdeleyip durdum. Akşam, Herbaud beni eve götürdü.

Artık her gün gidiyordum oraya. Kısa sürede yumuşamaya başladım. Leibniz canımızı sıkmaya başlamıştı. Onu yeterince öğrendiğimize karar verip, bir yana bıraktık. Sartre, kesin yargılara ve görüşlere varmış olduğu, Rousseau'nun *Toplumsal Sözleşme*'sini açıklamayı üzerine aldı. Doğrusunu isterseniz, tüm yazarlar ve tüm konular hakkında, içimizde en bilgili olan Sartre'dı. Biz, onu dinlemekten başka bir şey yapmıyorduk. Ben bazen onunla tartışmak ister; onun görüşlerine karşı çıkabilmek için kafamı zorlar dururdum. "Sinsi kedinin biri bu kız!" Herbaud gürlerdi. Nizan, büyük bir dikkatle tırnaklarını incelerdi. Sartre ise, dediklerimi her zaman bana karşı kullanıp, beni kendi görüşlerimle alt etmesini pek iyi bilirdi. Onun yanında, herhangi bir kopukluk duyma olanağı yoktu; ne yapar yapar, bilgisinden bizleri yararlandırmanın yollarını bulurdu. "Sartre, harikulade bir eğitici" diye yazmışım günceme. Onun bildiklerini böylesine bol keseden çevresine aktarması beni şaşırtırdı. Çünkü, toplantılarımız ona yeni hiçbir şey getirmiyordu. O ise, karşılığını hiç düşünmeksizin, saatlerce kendinden verip duruyordu.

Çoğunlukla çalışmalarımızı sabahları sürdürüyorduk. Yurtta ya da Montsouris Parkı yakınlarındaki Chabin'de yemeğimizi yedikten sonra, epeyce gezip dolaşırdık. Porte d'Orléans'da panayır kurulmuştu. Langırt makinelerinde oynar, minyatür futbol maçları yapar ya da nişan alırdık. Bir keresinde ben talih çarkından kocaman pembe bir vazo kazandım. Ikış-tıkış, Nizan'ın ufacık arabasına doluşur, Paris'i dolaşırdık. Kaldırımlara serilmiş kahvelerde durur, birer bira içerdik. Ecole Normale'deki yatakhaneleri ve öğrencilerin çalışma odalarını dolaştım ve artık töre sayılan dama tırmanma işini de başardım. Bu kaçamaklarımız sırasında, Sartre'la Herbaud avaz avaz şarkı söylerdi. Genellikle şarkıları kendileri uydururlardı. Descartes'ın bölüm başlıklarından birini, "Tanrı hakkında: onun varlığı konusunda nerede daha kapsamlı kanıt vardır"ı şarkı haline getirmişlerdi. Sartre'ın çok güzel sesi ve geniş bir repertuvarı vardı. *Old Man River*'ı ve o günlerin moda olan tüm caz şarkılarını bilirdi. Ecole Normale'de, komikliklerıyle ün yapmıştı. Yıllık öğrenci gösterilerinde, okul müdürü Mösyö Lanson'un taklidini yapmak hep Sartre'a düşerdi. *Güzel Helena*'da ve 1900'lerin romantik operetlerinde de büyük başarı sağlıyordu. Günlük çalışmamızın büyük yükünü kendi omzuna alıp tamamladıktan sonra, Sartre, bir plak koyardı. Sophie Tucker'ı, Layton ve

Johnstone'u, Jack Hylton'u, Reveller grubunu ve zenci şarkılarını dinlerdik. Sartre'ın odasının duvarları, her gün yeni çizilmiş resimlerle donanırdı: Metafizik hayvanların resimleri, Eugene'in son serüvenleri duvarları doldururdu. Nizan, papaz kılığında ya da Tirol şapka giymiş pantolonunun kıçında Spinoza'nın tekmesinin izini taşıyan Leibniz'in resimlerinde uzmanlaşmıştı.

Bazen yurttan çıkar, Nizan'ın odasına giderdik. Nizan, Vavin sokağında, cephesi seramik karolarla kaplı bir evde, karısının ailesiyle oturuyordu. Çalışma odasının duvarlarında, Lenin'in büyük bir portresi, bir afiş ve Boticelli'nin Venüs'ü asılıydı. Ultra modern eşyasına ve titizlikle seçilmiş kitaplarına bayılırdım. Nizan, üç arkadaşın içinde en ilerlemiş durumda olanıydı. Daha o zamanlar bir kitabı basılmıştı bile. Çeşitli edebiyat çevreleriyle ilişkisi vardı ve Komünist Partisi'ne üye olmuştu. Bize İrlanda edebiyatını ve yeni Amerikan romancılarını tanıttı. Sanattaki en son gelişmeleri dakikası dakikasına izler; hatta bu akımların önüne bile geçtiği olurdu. "Deux Magot'ların gözünü çıkarmak" için bizi Café de Flore'a götürürdü. Yerinde duramayan bir fare gibi, boyuna tırnaklarını kemirirdi. "Resmi" felsefelere saldıran bir yazı hazırlıyordu; ayrıca "Marksist Akıl" konusunda bir kitap yazıyordu. Pek ender güler, ama sık sık, çarpık gülümsemesini esirgemezdi bizden. Konuşması hoşuma giderdi; ama kayıtsız, küçümser bir soyutlama havası içindeki hali, onunla konuşmayı zorlaştırırdı.

Onlarla bu kadar kısa süre içinde nasıl böyle sıkı fıkı olabilmiştim? Herbaud, davranışlarıyla beni şaşırtmamak için elinden geleni yapmıştı. Ancak, üç kafadar bir arada oldukları zaman, sağları, solları hiç belli olmazdı. Saldırgan bir dille konuşurlar, kategorik mantık çerçevesinde düşünürler, amansız yargılara varırlardı. Burjuva düzeniyle alay ederlerdi. Din dersinden sınava girmeyi reddetmişlerdi. O konuda onlarla anlaşmakta hiç de zorluk çekmemiştim. Ama, bazı konularda, hâlâ burjuva yutturmacılığının göz boyamalarına kanan budalanın biriydim. Oysa *onlar*, şişirilmiş, abartılmış idealizmi bir balon gibi söndürmek için hiçbir fırsatı kaçırmazlar; ruha değgin her şeye, ruhsal yaşama, olağanüstü olan, gizemli olan her şeye kahkahalarla gülüp alay ederlerdi. Değerli olan şeylere dudak bükerlerdi. Her fırsatta, konuşmalarında, davranışlarında, hareketlerinde, şakalarında, insanların birer ruh değil,

etten kemikten yapılmış, fiziksel gereksinmeler duyan ve adına yaşam denilen amansız bir savaşa giren bedenler olduğunu kanıtlamaya çalışırlardı. Bir yıl önce olsaydı, onların bu hali beni ürkütürdü. Oysa, o ders yılının başından beri öylesine gelişmiştim ki, çoğu kez, o güne dek alışmış olduğumun ötesinde çetin cevizler aramaya başlamıştım. Bu arkadaşların gözlerimin önüne serdikleri dünyanın pek de çekici olmayışı, onların bu dünyaya değgin gerçeklikleri saklamaya yeltenmemelerinden geliyordu. Bunu kısa sürede farkettim. Onların benden tek istedikleri, o zamana dek hep yapmayı istediğim şeyi göze almak; yani korkusuzca gerçeklikle yüz yüze gelmekti. Bunu yapmaya karar vermem pek de uzun sürmedi.

*
* *

Herbaud, "Arkadaşlarla böylesine iyi anlaşmana seviniyorum," dedi. "Ama yine de..." diye duraladı. "Ne demek istediğini anlıyorum," dedim. "*Sen* başkasın," dedi. "*Sen* hiçbir zaman onlar gibi olamazsın. Sen yoldaş değil, kunduzsun." Sevgilerinde olduğu kadar arkadaşlıklarında da kıskanç olduğunu ve kendisine tercihli davranılmasından hoşlandığım söyledi. Arkadaşları ile olan bağımım içinde, kendisine ön plandaki yeri vermemi istiyordu. Bir akşam, hepimizin birlikte gezmeye gitmemiz söz konusu olunca dayattı: "Hayır. Bu akşam Matmazel Beauvoir'ı ben sinemaya götüreceğim," diye. Nizan, alaylı bir gülümsemeyle, "Pekâlâ, öyle olsun," dedi. Sartre, nazik bir tavırla kabul etti bu fikri. Herbaud, o gün sınavda başarılı olamadığını sandığı için ve karısıyla arasındaki bilmediğimiz bazı nedenler yüzünden, oldukça sıkılıyordu. Buster Keaton'un bir filmini seyrettikten sonra bir kahveye gidip oturduk. Ama konuşacak bir şey bulamıyorduk. Herbaud, merakla ve salt âdet yerini bulsun diye değil de, gerçek bir içtenlikle "Sıkılmıyorsun ya?" diye sordu. Sıkılmasına sıkılmıyordum ama, onun dalgınlığı, kafasının çeşitli düşüncelerle yüklü olması, onu benden koparıyor, uzaklaştırıyordu. *Nicomachus'un Ahlak Felsefesi*'ni çevirmesine yardım ettiğim gün, yeniden bir yakınlık kuruldu aramızda. Herbaud, Vanneau sokağındaki ufak bir otelde oda tutmuştu. Orada çalışıyorduk. Ama pek

uzun süre çalışamadık, çünkü Aristoteles ölesiye canımızı sıktı. Herbaud, bana, Saint-John Perse'nin *Anabase*'ından bazı bölümler okuttu. O güne dek, hiç duymamıştım bu yapıtı. Sonra Michelangelo'nun *Falcı Kadınlar*'ının röprodüksiyonlarını gösterdi. Sonra kendisi ile Sartre ve Nizan arasındaki ayrımlardan söz etti. Herbaud, yaşamın iyi yönlerinden hoşlanıyor; sanat yapıtlarını, doğayı, geziler yapmayı, aşk maceralarını, cinsel doyumları seviyordu. "*Onlar*, her şeye bir kulp takmaya bayılırlar, hele Sartre!" dedi. Sonra, belirli bir hayranlıkla ekledi: "Sartre, uyuduğu zamanlar dışında, her an *düşünür!*" On dört Temmuz akşamı Sartre'ın da bizimle beraber olması önerisini kabul etti. Bir Alsas lokantasında yemek yedikten sonra, üniversite yurdunun önündeki çimenlerde oturup, havai fişekleri seyrettik. Sonra, eli açıklığı bir efsane gibi dillerde dolaşan Sartre, bizi taksiye bindirip, Montparnasse Sokağı'ndaki Falstaff'a götürdü. Sabahın ikisine kadar, orada içtik. Sartre da, Herbaud da, bana nazik davranmakta birbirleriyle yarış ediyorlar; konuşuyor, hikâyeler anlatıyorlardı. Mutluluktan yedi kat göklerde uçuyordum. Kardeşim yanılmıştı. Sartre'ın, Herbaud'dan daha hoş olduğunu düşünüyordum. Yine de, sevgilerimde Herbaud'nun ön sırayı almasına ortaklaşa karar verdik. Sokağa çıktığımızda, Herbaud, gösterişli bir tavırla koluma girdi. O geceyi izleyen günlerde, bana gösterdiği sevgi ve yakınlığı bir daha hiç açığa vurmadı. "Seni gerçekten pek çok seviyorum, kunduzcuk," derdi. Bir keresinde Herbaud'nun işi vardı. Ben, Sartre ve Nizan'la buluşup yemeğe gidecektim. Herbaud, biraz da sahip çıkan bir yumuşaklıkla, "Bu akşam hep beni düşüneceksin, değil mi?" diye sormuştu. Onun sesindeki en ufak sevgi dalgalanmalarına ve kaşlarındaki en ufak çatılmaya aşırı duyarlıydım. Bir öğle sonu, Ulusal Kitaplık'ın kapısında Herbaud ile konuşurken, Pradelle yanımıza geldi. Onu gördüğüme sevinmiştim. Herbaud, öfkeli öfkeli veda etti ve çekip gitti. Bütün gün akşama kadar kendimi yiyip durdum. O akşam, Herbaud ile tekrar buluştuk. Davranışının üzerimdeki etkisinden pek hoşnut kalmış gibi bir hali vardı. "Vah zavallı Kunduzcuk! Kaba mı davrandım ben Kunduza yoksa?" diye neşeyle sordu. Onu Stryx'e götürdüm. "Çılgınca neşeli" bir yer olarak tanımladı. Oraya yaptığım kaçamakları anlattım. "Sen bu dünyanın dışında yaşıyorsun!" diye güldü. O da kendinden, çocukluğundan, taşrada geçen yıllarından, Paris'e gelişinden,

evliliğinden söz etti. O güne dek hiç bu denli içtenlikle açılmamıştık birbirimize. Ama içimiz bir türlü rahat değildi. Çünkü ertesi gün, yazılı sınavın sonuçlarını öğrenecektik. Herbaud, sınavı verememişse, hemen Bagnoles-de-l'Orne'a gidecekti. Neresi olursa olsun, ne iş olursa olsun, ertesi yıl da taşrada, ya da dış ülkelerden birinde bir iş bulup gidecekti. Tatillerde, Limousine'e gelip beni görmeye söz verdi. Ama, bir şeyler bitmişti, biliyorduk.

Ertesi gün, yüreğim çarpa çarpa Sorbonne'a yürüdüm. Kapıda Sartre'la karşılaştım. Geçmiştim. Sartre da, Nizan da geçmişlerdi. Herbaud çakmıştı. Daha o akşam Paris'ten gitti Herbaud. Benimle bile vedalaşmadı. Sartre'a yazdığı ve gidişini haber verdiği mektupta, "Kunduza mutluluk dileklerimi ilet" diyordu. Bir hafta sonra, bir günlüğüne geldi. Beni Balzac'a götürdü. "Ne içersin?" diye sordu. Sonra, "Eski günlerde, hep limonata içerdin," diye ekledi. "Bizim için o eski günler hep sürecek," dedim. Gülümsedi. "Bunu söylemeni umuyordum," dedi. Ama ikimiz de, bunun doğru olmadığını biliyorduk.

*
* *

Sartre, sınavı geçtiğim haberini getirdiği zaman, "Bundan böyle, seni kanadımın altına alacağım," dedi. Kadınlarla arkadaşlık etmekten hoşlanıyordu. Sartre'ı Sorbonne'da ilk gördüğüm gün, başında bir şapka vardı ve son derece çirkin bir kızla sıkı fıkı konuşuyordu. Sonra kızdan bıktı. Biraz daha eli yüzü düzgün, ama ters huylu birini başına bela etti. Çok geçmeden, onunla da kavga etti. Herbaud benden söz ettiği zaman, hemen tanışmak istemiş. Şimdi artık sadece kendisine kaldığım için pek memnundu. Bana sorarsanız, onun yanında olmadığım zamanı, boşa geçmiş saymaya başlıyordum. Sözlü sınavlar sırasındaki on beş gün boyunca, ancak yatmadan yatmaya birbirimizden ayrıldık. Beraber Sorbonne'a gidiyor, sınava giren öğrencileri dinliyorduk. Nizan'larla beraber gezmeye gidiyorduk. Meteoroloji Müdürlüğü'nde askerliğini yapan Aron, ve Komünist Partisi'ne kaydolmuş olan Politzer'le birlikte Balzac'ta içki içerdik. Ama genellikle Sartre'la ikimiz yalnız gidiyorduk. Seine kıyısındaki sahaflardan, Sartre bana *Pardayanlar*'ı, *Fantoma* dizi-

lerini alıyordu. Bu kitapları Rivière ve Fournier'nin *Yazışmaları*'na yeğ tutardı. Akşamları beni kovboy filmlerine götürürdü. O güne dek sadece soyut sinema ve sanat filmleriyle ilgilenmiş olduğum için, kovboy filmlerini yepyeni bir merakla seyrederdim. Sinemadan sonra ya kaldırım kahvelerinde ya da Falstaff'ta otururduk, saatlerce konuşurduk.

Herbaud, "Sartre'ın düşünmediği an yoktur," demişti. Bu, Sartre'ın her dakika formüller ve kuramlar üzerine kafa yorması demek değildi. Bilgiçlik taslamaktan nefret ederdi. Ama her an uyanıktı. Kafası her an çalışırdı. Uyuşukluk, durgunluk, kafanın durması, hesaplılık, açıkgözlülük, ikiyüzlülük Sartre'ın bilmediği kavramlardı. Her şeyle ilgilenir, hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmezdi. Bir engelle karşılaştığı zaman, bunu bir sözle, bir anlatımla, bir yutturmacayla ya da önyargılarla geçiştirmeye bakmaz; girdisini çıktısını iyice öğrenip, konuya tamamen hâkim oluncaya kadar üzerinde uğraşırdı. Bu konuda ne düşünmesi gerektiğini, ya da ne düşünürse işine geleceğini hiç hesaba katmaz; sadece düşünürdü. Böylece, ince anlatımlar peşinde koşan estetler için Sartre bir umutsuzluğu somutlamaktaydı. Birkaç yıl önce, Sartre'ın bir felsefe yapıtı üzerindeki eleştirisini dinleyen ve her zaman Baruzi'nin lafazanlığıyla başı dönen Riesmann, "Sartre'da ruh diye bir şey yok" demişti. Aynı yıl, Sartre'ın "sınıflandırma" konulu konuşmasındaki ayrıntılar, hepimizin sabrını tüketmişti. Ama sonunda, ilgimizi çekmeyi başarmıştı. Yeniliklerden korkmayanların aklını çelerdi hep; çünkü ille de özgün olacağım diye bir merakı olmadığı halde, hiçbir zaman da alışılmış kalıplara düşmezdi. Algılarının duruluğu ve tutarlılığı, her şeyin özünü en can alıcı noktasından kavramasına yarardı. Onun uçsuz bucaksız evreninin yanında benim ufacık dünyam, ne kadar da zavallı kalıyordu! Daha sonraları, bende aynı aşağılık duygusunu uyandıran, sadece bir gül yaprağından karmaşık sorunlar çıkaran belirli çılgınlar oldu.

Hemen her şeyden konuşurduk. Ama hepsinden çok, beni en fazla ilgilendiren konudan, yani kendimden söz ederdik. Başkaları ne zaman beni eleştirmeye, tahlil etmeye kalkışsalar, bunu kendi küçücük görüş açılarından yaparlardı. Oysa Sartre, beni kendi tasarılarım, kendi davranışlarım açısından ve kendi değer ölçülerimin ışığında ele almaya çalışırdı. Jacques hakkında ona anlattıklarımı ilgisiz karşıladı. Benim gibi yetiştirilmiş bir kadın için, belki de evlilikten kaçınmanın olanağı

olamayacağını söyledi; ama bu konuda bana iki çift sözü vardı: Ne olursa olsun, en iyi yanlarımı sürdürmeye çalışmalıymışım. Kişisel özgürlüğe olan tutkumu, yaşam sevincimi, meraklarımı, araştırıcılığımı, yazar olma konusundaki kararlılığımı yitirmemeliymişim. Sartre, bana sadece güç vermekle, beni yüreklendirmekle kalmıyor, yazarlık hevesimde başarılı bir noktaya erişebilmem için bana yardım etmeye de niyetleniyordu. Benden iki yaş büyük olmasının, ki bu iki yılı son derece iyi değerlendirmişti, benden çok daha erken çağda birtakım şeyler öğrenmeye başlamış olmasının sonucu, Sartre'ın her konuda benden daha derin ve kapsamlı bilgisi vardı. Sartre'ın, kendi kabul ettiği ve benim de ilk bakışta farkettiğim üstünlüğü, kendi yazacağı kitaplar için duyduğu soğukkanlı, ama yine de ateşli tutkuydu. Eskiden, benden kötü kroket oynayan, ya da benim kadar hevesle çalışmayan çocukları küçümserdim. Şimdi ise, benim kararlılığıma güçsüz, yetersiz diye bakan biri vardı karşımda. Gerçekten de, kendimi onunla kıyasladığım zaman, o pek coşkulu tutkularım nasıl da çelimsiz kalıyordu! Yazmadan yaşamayı aklım almadığı için, kendimi olağanüstü biri gibi görürdüm. Oysa Sartre, salt yazmak için yaşıyordu.

Hiç kuşkusuz, niyeti profesyonel bir edebiyatçı yaşantısına saplanmak değildi. Formalitelerden, edebiyat alanındaki kıdem sıralarından, edebi "akımlar"dan, mesleklerden, edebiyatçıların hakları ve ödevlerinden ve yaşamın tüm boş gösterişlerinden nefret ederdi. Bir mesleği olması, iş arkadaşları, yöneticileri olması, kurallar koyması ya da kurallara uyması fikrini bir türlü kabul edemiyordu. Hiçbir zaman bir aile babası olmayacak, hatta hiçbir zaman evlenmeyecekti. Çağın tüm romantizmi ve yirmi üç yaşının verdiği tüm düşlerle, büyük geziler yapmayı kuruyordu. İstanbul'a gidecek, oradaki liman işçileriyle kardeşçesine dost olacak; eşi menendi görülmemiş günah alemlerinde pezevenklerle ve beyaz kadın tüccarlarıyla körkütük olana kadar içecekti. Bütün dünyayı dolaşacak; ne Hindistan'daki paryaların, ne Athos Dağı'ndaki keşişlerin, ne Newfoundland balıkçılarının Sartre'dan gizlisi saklısı kalmayacaktı. Hiçbir yere yerleşmeyecek, hiç mal mülk edinmeyecekti. Mal hevesine kapılmaması, sadece bir yere bağlarup kalmama özgürlüğünü korumak için değil, aynı zamanda malın mülkün ne denli gereksiz olduğunu kanıtlamak içindi. Bütün bu gezilerde başından geçecek olan-

lar, görüp geçirecekleri deneyler, yazılarına katkıda bulunacaktı ve Sartre, kendisini yazmaktan alıkoyacak deneylerin tümünü bir yana itecekti. Bu konuda, karşı görüşlerimizde direterek tartışıyorduk. Ben, en azından kuramsal açıdan, duyuların sistemli bir biçimde dağıtılmasından, tehlikelerle dolu bir yaşantıdan, yitik ruhlardan, içkide, uyuşturucu maddelerde ve cinsellikte tüm aşırılıklardan yanaydım. Oysa, Sartre, insanın dünyaya söylenecek bir sözü varsa, gücünü başka uğraşlarla tüketmesinin yazık olacağını savunuyordu. Onun gözünde sanat ya da edebiyat yapıtı, başlı başına mutlak bir amaçtı ve tüm evrenin nedeni ve sonucu idi. Sartre bunu açık açık söylemese de, yürekten inandığım çok iyi biliyordum. Sartre, bütün metafizik tartışmalara, çatışmalara omuz silkip geçerdi. Toplumsal ve siyasal sorunlarla ilgiliydi; Nizan'ın ulaştığı yerin değerini kabul ediyordu, ama *kendisi* söz konusu olduğu sürece, en önemli şey yazmak oluyordu; geri kalan herşey ikinci plandaydı onun için. Üstelik, o dönemde Sartre, devrimci olmaktan çok, anarşistti. O günkü oluşumu içinde toplumun nefret edilecek bir toplum olduğuna inanıyor; ama bu toplumdan nefret etmekten nefret etmiyordu. Sartre'ın "muhalefet estetiği" diye adlandırdığı şey, ahmakların ve sahtekârların varlığını açık seçik kabul ediyor ve hatta bunların Dünyada varolmasını bir gereklilik olarak görüyordu. Saldıracak ve yıkacak bir şey olmazsa, kitap yazmanın bir anlamı kalmayacaktı.

Birkaç önemsiz ayırım dışında, Sartre'ın tutumu ile benimki arasında büyük benzerlikler buluyordum. Onun gözünde de, şan şeref, mal gibi dünya nimetleri yoktu. Bana, konuşmamın arasına dinsel sözler katıştırdığım için çıkışıyordu, ama, aslında o da edebiyatta bir "ruhsal kurtuluş" arıyordu. Kitaplar, özden yoksun bu dünyaya, yazara saygınlık getiren bir gereklilik katıyordu. Bazı belirli şeylerin yazar tarafından söylenmesi zorunluydu; bu nedenle de, yazarın bunları aktarmak için yararlandığı tüm anlatım araçları doğrulanmış oluyordu. Sartre, üçüncü martiniyi bitirdikten sonra ne zaman bir saksofon sesi duysa, gelecek günleri için duygusal düşüncelere saplanabilecek kadar gençti daha; ama gerekseydi, adı sanı duyulmamış biri olarak da kalmasını bilirdi. Önemli olan fikirlerinin yayılması, görüşlerinin egemen olmasıydı. İlle de şan şöhret gerekmezdi. Kişisel başarılar peşinde değildi Sartre.

Hiçbir zaman, "önemli biri" olduğunu düşünemezdi. Oysa ben, arada bir önemli biri olduğumu aklımdan geçirirdim. Sartre ise, ne belirli bir "değer"i ne de dünyada belirli bir yeri olduğunu hiç düşünmez, ama önemli hakikatleri, hatta belki de mutlak Hakikat'i bildiğine ve bu hakikatleri topluma öğretmekle görevli olduğuna inanırdı. Bana gösterdiği notlarında, konuşmalarında, hatta Üniversite'deki ödevlerinde, yeniliği ve tutarlılığıyla arkadaşları şaşırtan bir fikirler sistemi ileri sürerdi. *Les Nouvelles Littéraires*'ın üniversite öğrencileri arasında yaptığı bir "Soruşturma"da, Sartre bu fikirler sisteminin ayrıntılı bir özetini vermişti. Roland Alix, Sartre'ın soruşturmaya verdiği cevabı yayımlarken yazdığı önsözünde, "J. P. Sartre, önemli ve dikkate değer gözlemlerini sunuyor" diye yazmış ve Sartre'ın cevaplarından uzun bölümler aktarmıştı. Bu yazıda, bir bütünsel felsefe, Sorbonne'daki "resmi" felsefecilerin bize öğrettikleriyle hemen hiç ilgisi olmayan bir felsefe gün ışığına çıkarılmıştı:

Tıpkı falcıların başkalarının geleceklerini bildikleri halde, kendilerininkini bilemeyişleri gibi, uğraşı gerekli koşulları yaratmak olan İnsan'ın kendisini belirli bir yaşam düzeyinin üstüne çıkaramayışı, insan aklının bir çelişkisidir. İşte bu nedenle, doğanın temelinde olduğu gibi, insanlığın temelinde de salt mutsuzluk ve bunalımdan başka bir şey göremiyorum. Bu, İnsan'ın kendisini bir varlık *olarak görmemesi demek değildir Tam tersine, insan, tüm gücünü bir varlık olma uğruna harcar. İyi ve kötü kavramları, yani İnsan'ı yetiştirme, geliştirme çabasındaki kişilerin fikirleri işte buradan türer Ne var ki, bu kavramlar, yararsızdır Varoluş ve varlık arasında bir sentez yaratma yolundaki gereksiz çabanın gerekirciliğinde aynı şekilde yararsızdır. Bizler, aklımızın alabildiği oranda özgür, ama çaresiziz... Geri kalanlar için, iktidar isteği, eylem ve yaşam faydasız ve gereksiz ideolojilerden başka bir şey değildir İktidar isteği diye bir şey yoktur Her şey fazlasıyla güçsüzdür Her şey kendi ölümünün, kendi yokluğunun tohumlarını içinde taşır Her şeyin ötesinde, maceraya, yani olay ve koşulların rastlantısal ama kaçınılmaz biçimde birbirini izleyeceğine körü körüne inanmak kuruntudur. Bu anlamda, "maceraperest," mutlak hareket özgürlüğüne sahip olduğunu sanan önemsiz bir gerekircidir (determinist'tir).*

Sartre, kendi kuşağını bir öncekiyle karşılaştırarak, "Bizler daha mutsuzuz, ama bizleri tanımak daha güzel," diye tamamlıyordu sözlerini.

Bu son cümle beni güldürmüştü. Oysa Sartre'la konuştukça, Sartre'ın "olurluluk kuramı" dediği şeyin ne denli kapsamlı bir anlamı olduğunu, varlık, varoluş, gereklilik ve özgürlük konusundaki tüm fikirlerinin tohumunu içerdiğini farketmeye başladım. Günün birinde, Sartre'ın birinci derecede önemli bir felsefe yapıtı yazacağının somut kanıtıydı bu görüşleri. Ama, Sartre, işin kolayına kaçmıyor, aksine kendi kendine güçlükler çıkarıyordu. Çünkü, onun niyeti, geleneksel kalıplar içinde bir kuramsal yapıt meydana getirmek değildi. Sartre, Spinoza'yı sevdiği kadar Stendhal'i de seviyor ve felsefeyi edebiyattan ayrı düşünmeyi kabul etmiyordu. Onun gözünde, Olurluluk, hiç de soyut bir kavram değil; gerçek yaşamın gerçek bir boyutuydu. İnsan yüreğinin, İnsan'da ve çevresindeki dünyada uğradığı o gizli "düş kırıklığım," o "istenildiği, gerektiği gibi olamayışın" getirdiği burukluğu su yüzüne çıkarmak için sanatın tüm kaynaklarını kullanmak gerekebilirdi. O günlerde, böylesi bir işe kalkışmak, büyük yürek isteyen bir çılgınlık olarak niteleniyordu. Sartre'ın, hareket noktası olarak herhangi bir mevcut düşünce kalıbından ya da bir örnek modelden yararlanması olanaksızdı. Sartre'ın düşünceleri, olgun, gelişmiş nitelikleriyle beni etkilediği için, bu düşünceleri dile getirdiği yazılarının ağırlığı büsbütün canımı sıkıyordu. Sartre, kafasındaki hakikatleri, olanca özgürlüğüyle aktarmak istediği için efsanelere sığınıyordu: *Ermeni Er*'de Tanrılardan ve Titanlardan söz etmişti. Eskiye bağlanan bu mekanizmanın yaptığı etki, Sartre'ın ortaya sürdüğü kuramların kesin ve çarpıcı etkisini büyük ölçüde yıpratıyordu. Sartre da bunun farkındaydı, ama üzerinde uzun boylu durmuyordu. Üstelik ne olursa olsun, kısa sürede elde edeceği başarının, geleceğe güvenle bakması için yeterli olmadığını biliyordu. Ne yapmak istediğinin bilincindeydi ve bunları gerçekleştirmek için de önünde koca man bir yaşam uzanıyordu. Önünde sonunda, isteklerini istediği biçimde başaracaktı. Bundan bir an bile kuşku duymadım. Onun canlılığı ve iyi niyeti, her girişiği işi sona erdirmesine yeterliydi. Kendine olan güveni, öylesine sarsılmaz bir kararlılıktan doğuyordu ki, şu ya da bu biçimde, günün birinde mutlaka meyvesini verecekti.

Ömrümde ilk kez, kendimi zekâ ve kültür yönünden birinden aşağı buluyordum. Benden çok daha yaşlı olan Garric ve Nodier, zamanında beni etkilemişlerdi. Ama onların üzerindeki etkisi uzaktan ve belirsiz olmuş ve onları kişi olarak tartıp değerlendirme olanağını bulamamıştım. Günlerce sabahtan akşama dek Sartre'ın karşısında oturup konuşuyorduk ve konuşmalarımızda Sartre'ın düzeyine erişmediğim açıkça ortadaydı. Bir sabah Luxembourg Parkı'ndaydık. Medici çeşmesinin yakınlarında dolaşırken, Sartre'a, sevdiğim fakat benzemek istemediğim kişileri uzlaştırıp bağdaştıran çokçu ahlak görüşümü anlattım. Sartre, fikirlerimi iki üç sözle çürüttü. Ben, kurduğum sistemde direttim. Çünkü bu görüş, bana iyiyi ve kötüyü gönlümce ayırmayı sağlıyordu. Bu konuda Sartre'la üç saate yakın tartıştım. Sonunda yenildiğimi kabul etmek zorunda kaldım. Üstelik, yenik düşmemin yanı sıra, tartışmamız boyunca, fikirlerimden çoğunun ya önyargılara, düzmecelere dayandığını ya da alelacele pişirilip kotarılmış kavramlara bağlı olduğunu, mantık düzenimin yanlışlığını ve fikirlerimin belirsiz bir karmaşa içinde olduğunu da farkettim. Büyük bir çöküntü duygusuyla, günceme "Artık ne düşündüğümden hiç emin değilim, hatta düşünüp düşünmediğimi bile bilemiyorum," diye yazdım. Kendime pay çıkarmaya çalışmıyordum. Öğrenme isteğim, merakım, gururumdan önce geliyordu. Bilmeden gösteriş yapmaktansa, öğrenmeyi yeğliyordum. Ama yine de, onca yıllık yalnızlıktan sonra, Tek ve Eşsiz olmadığımı, kitlenin içinden biri olduğumu hem de en önlerden değil, aralarda biri olduğumu keşfetmek ciddi ve önemli bir şeydi. Birden, gerçek yeteneklerimin ne olduğu konusunda kuşkuya düştüm. Çünkü, kendime daha alçakgönüllülükle bakmaya beni zorlayan sadece Sartre değildi. Nizan, Aron ve Politzer, benden çok daha ilerde olan kişilerdi. Ben sınava onlardan iki kat fazla çalışarak hazırlanmıştım. Benim hiç bilmediğim bir sürü şeyi, onlar önceden biliyorlardı; tartışmalara alışıktılar. Kültürleri, benimkinden çok daha güçlü, köklü temellere oturmuştu. Hepsinin ötesinde, bendeki en büyük eksiklik, aslında yöntem bilmeyişimdi. Bana göre kültürel evren, içinde el yordamıyla yolumu aradığım bir fikirler karmaşasıydı. Oysa, *onların* yollarını arayışları, çoğunlukla belirli bir yönde uzanıyordu. Aralarında daha şimdiden önemli fikir ayrılıkları vardı. Aron'u, Brunschvig'in idealizmine fazlasıyla kapıldığı için suçluyorlardı. Tanrı'nın yokluğu fikrinden doğacak sonuçları, benden çok daha ayrıntılı ola-

rak incelemişler ve felsefelerini yeryüzü temeline oturtmuşlardı. Beni etkileyen bir başka yönleri de, yazmak istedikleri kitaplar hakkında oldukça kesin ve belirgin fikirleri oluşuydu. Bense, aptalca bir davranışla, "her şeyi ben yazacağım" diye diretmiştim. Bu hem hep, hem hiç demekti. Romanın, varlığından bile kuşkulanmadığım sayısız sorunlar ortaya çıkardığını farkettiğim zaman bayağı ürktüm.

Ama cesaretimi kırmadım. Gelecek, sandığımdan daha çetin olacaktı. Ne var ki, daha gerçek ve daha belirgin bir nitelik kazanmıştı. Belirsiz olasılıklar yerine, önümde tüm sorunlarıyla, tüm çabalarıyla, malzemeleriyle, araçlarıyla ve tüm katılığı ile açıkça belirlenmiş bir eylem alanının uzandığını görüyordum. Artık kendi kendime, ne yapacağım diye sormuyordum. Yapılacak çok şey vardı. Eskiden yapmayı özlediğim her şey önümdeydi. Yanlışla savaşmak, doğruyu bulmak, bu doğruyu bütün dünyaya anlatıp yaymak, belki de dünyayı değiştirmeye yardımcı olmak. Amacıma ulaşmak için zamana ve büyük bir çabaya ihtiyacım olacaktı. Kendi kendime verdiğim sözlerin sadece ufak bir bölümünü yerine getirmek için bile olsa, zaman ve çalışmak gerekliydi. Ama bu gözümü korkutmuyor, beni yıldırmıyordu. Henüz hiçbir şey yapılmamıştı; ama her şey yapılabilirdi.

Üstelik, bana büyük bir fırsat tanınmıştı. Bu geleceğin karşısında tek başıma da değildim. O güne dek, hoşlandığım erkekler, yani Jacques ve daha az oranda Herbaud, bana benzemeyen, başka yapının adamlarıydılar. Kopuk, değişken, tutarsız, bir çeşit ölümcül çekicilikle belirlenmiş kişilerdi. Onlarla, belirli ölçüleri kollamadan ilişki kurmak hemen hemen olanaksızdı. Oysa Sartre, ta on beş yaşımdan beri sürdürdüğüm düşlerimin kahramanına tıpa tıp uyuyordu. Sartre, akkor haline gelmiş tüm yakıcı özlemlerimin kaynağı olan düşsel kahramanımın bir eşiydi. Onunla her zaman her şeyi paylaşabilecektim. Ağustos başında ayrıldığımız zaman, Sartre'ın yaşamımdan bir daha hiç çıkmayacağım iyice anlamıştım.

Ama gelecek, kesinlikle biçimlenmeden, her şeyden önce Jacques'la olan ilişkimi açıklığa kavuşturmak durumundaydım.

*

* *

Kendimi geçmişimle yüz yüze bulduğum anda neler duyacaktım? Eylül ortalarında Meyrignac'tan döndüğümde, Laiguillon'ların kapısını çalarken işte bu soruyu soruyordum kendime. Jacques, alt kattaki bürodan çıktı. Elimi sıktı. Gülümsedi. Beni yukarıya götürdü. Kırmızı kadife kanepeye oturdum. Jacques'ın askerlik hikâyelerini, Afrika anılarını, bunalımını, can sıkıntılarını dinledim. Mutluydum; ama yüreğimde bir çarpıntı, bir duygu soluklanmıyordu. "Sanki daha bir iki gün önce ayrılmışız gibi" dedim. "Tekrar böyle buluşmak ne kolay." Parmaklarını saçlarının dalgaları arasından geçirdi. "Ben de öyle düşünüyorum," dedi. İşte yine galerinin yarı karanlığı içindeydim. Jacques'ı yeterinden fazla tanıdığımı hissettim. Bu jestleri, bu sesi öylesine iyi biliyordum ki. O akşam günceme, "Onunla hiç evlenmeyeceğim. Onu artık sevmiyorum," diye yazdım. Bütünüyle, ilişkimizin böylesine acımasız kopuşu, hiç de şaşırtmadı beni. "Onu en çok sevdiğim anlarda bile, aramızda ancak kendimi inkâr etmekle kapatabildiğim bir uçurum olduğu kesin; bu üzden de sevgime karşı savaşmak zorunda kaldım." Geleceğim konusunda bir karara varmadan önce, Jacques'ın dönüşünü bekliyor gibi yapmakla kendi kendimi aldatmışım. Aslında ok yaydan çıkalı haftalar olmuştu.

Paris, daha hâlâ yarı yarıya boştu ve Jacques'la sık sık karşılaşıyordum. Bana Magda ile olan macerasını anlattı. Hikâyeye romantik bir hava vermeye çalışıyordu. Ben de ona yeni arkadaşlarımdan söz ettim. Pek ilgilenmez göründü. Onu kırmış mıydım yoksa? Onun için neydim ben? Benden ne bekliyordu? Jacques'ın evinde ya da Stryx'de yanımızda hemen her zaman bir üçüncü kişi olduğu için, bu soruların cevaplarını bulmak daha da zorlaşıyordu benim için. Ya Riquet'le, ya Olga'yla birlikte oluyorduk. Ne yapacağımı bilemez durumdaydım. Uzaktan, tüm sevgimi, tüm aşkımı Jacques'a vermiştim; oysa Jacques, bu sevgiyi şimdi isteyecek olsa ellerim bomboştu. Benden hiçbir şey istemiyordu. Ama geleceğinden söz ederken, belli belirsiz kırgınlık taşıyan bir tonda konuşuyordu bazen.

Bir akşam Jacques'ı, Riquet, Olga ve kardeşimle birlikte, yeni evime taşınmamı kutlamak için çağırdım. Babam odayı döşeyip dayamıştı. Odamdan pek memnundum. Kardeşim bana yardım etti. Masanın

üzerine konyak, vermut şişeleriyle kadehleri ve küçük pasta tabaklarını sıraladık. Olga, oldukça geç ve yalnız geldi. Buna pek canımız sıkıldı. Yine de birkaç kadehten sonra sohbet koyulaştı. Jacques'ın geleceği üzerinde tahminler yürütüyorduk. Olga "Bu, tamamen karısına bağlı" dedikten sonra, derinden göğüs geçirdi. "Maalesef, o kız ona göre değil bana sorarsanız," dedi. "Ne demek istiyorsun?" diye sordum. "Odile Riaucourt. Jacques'ın Lucien'in kardeşiyle evleneceğini bilmiyor muydun?" dedi. Şaşkınlıktan dilim tutulmuş, bir "Hayır" diyebildim. Olga, olayın bütün ayrıntılarını bana anlatmaktan büyük zevk duyuyordu. Jacques, Cezayir'den döndüğü zaman Riaucourt'ların sayfiyedeki evlerinde üç hafta kalmış, Lucien'in kardeşi Jacques'ı görür görmez vurulmuş ve hemen annesiyle babasına, ille de koca olarak bu adamı isterim diye diretmiş. Lucien, Jacques'a önceden haber vermiş; Jacques da kabul etmiş. Jacques, kızı hemen hiç tanımıyormuş. Olga'ya göre, kızın, oldukça yüklü drahomasından başka da hiçbir özelliği yokmuş, Jacques'ı neden hiç yalnız göremediğimi, neden hep yanımızda bir üçüncü kişinin olduğunu şimdi anlıyordum. Jacques, bu konuda ne susmayı, ne de konuşmayı göze alamamıştı. Bu akşam da gelmeyişinin nedeni, Olga'nın olup biteni bana haber vermesine olanak hazırlamak içindi. Elimden geldiğince kayıtsız görünmeye çalıştım. Ama kardeşimle yalnız kaldığımız anda, şaşkınlığımızı, sarsıntımızı ortaya döküverdik. Saatler boyu Paris'in sokaklarını arşınladık. Gençlik düşlerimizin kahramanının hesaplı bir burjuvaya dönüşümü, yüreğimizden vurmuştu ikimizi de.

O geceden sonra Jacques'ı tekrar gördüğüm zaman, bana biraz mahcup, biraz utangaç bir tarzda nişanlısından ve kendini büyük ölçüde önemseyerek yeni sorumluluklarından söz etti. Bir akşam, ondan tuhaf, anlaşılmaz bir mektup aldım: Bana yolu açanın kendisi olduğunu, oysa şimdi, kendisinin geride bırakıldığım, soluğunun kesildiğini, beni izlemeye gücü kalmadığını yazıyordu: "Rüzgâr ve yorgunluk insanın gözünü sulandırır, bir çeşit gözyaşıdır bu." Duygulanmıştım; ama mektuba cevap vermedim. Çünkü söyleyecek hiçbir şeyim yoktu. Her şey bitmişti artık.

İlişkimiz, Jacques için ne anlam taşımıştı? Ve Jacques, aslında nasıl bir insandı. Evliliğinin onun gerçek rengini, gerçek yüzünü ortaya vurduğunu ve gençliğin getirdiği romantik bir devreden sonra Jacques'ın

düzenini kurup, öteden beri özlediği bir burjuva haline geleceğini düşünmekle yanılmışım. Arada bir karısıyla beraber görüyordum onu. İlişkileri sıradan bir beraberliğin ötesine geçmiyor, mutlulukla dolup taşmıyordu. Ailelerimiz bütün bağları koparmışlar; birbirleriyle görüşmez olmuşlardı. Ama bir süre sonra, Jacques'a sık sık Montparnasse barlarında rastlamaya başladım. Her zaman yalnızdı. Yüzü şişiyor, gözleri kızarıyordu. Hiç kuşkusuz sürekli içmekteydi. Beş ya da altı çocuk yaptı ve pervasız spekülasyonlara girip paralar yatırdı. Atölyesini, aynı dalda iş yapan birinin fabrikasına nakletti. Laiguillon atölyesini yıktırdı. Niyeti, burada büyük bir apartman yaptırmaktı. Ne yazık ki, evi yıktırdıktan sonra, apartman için gerekli sermayeyi sağlayamadı. Bu maceraya katılmak istemeyen annesiyle ve kayınpederiyle dalaştı. Jacques, parasını son kuruşuna kadar bu işe yatırdı; sonra atölyeyi ipotek etti. Sonunda da satmak zorunda kaldı. Birkaç ay ortağının yanında çalıştı. Ama çok geçmeden, kendisine yol verdiler.

Jacques, ihtiyatlı davranmış olsaydı ve giriştiği bu kumar da olumlu sonuç verseydi bile, babadan atadan kalma işi neden bırakmıştı? Jacques'ın demir hurdacılığıyla değil de, vitray yapımı ile ilgilenmiş olması boşuna değildi mutlak. 1925 yılındaki fuarı izleyen dönemde, süsleme sanatı büyük ilerleme göstermişti. Jacques, modern sanat biçimleriyle yakından ilgiliydi ve vitrayla denenebilecek büyük olanaklar olduğuna inanıyordu. Kuramsal olarak doğruydu bu. Ne var ki, iş uygulamaya gelince, Jacques teslim bayrağını çekmek zorunda kalmıştı. Mobilyada, cam eşyada, dokumalarda, duvar kâğıtlarında çeşitli denemelere girişmek olanağı vardı ve aslında gerekliydi de bu deneyler. Çünkü burjuva alıcılar, her yeniliğe dört elle sarılıyorlardı. Oysa Jacques'ın karşısındaki alıcılar, beğenileri gelişmemiş taşra papazlarından başkası değildi. Bu durumda Jacques, ya kendini harcayacak, ya da atölyeye kapanıp geleneksel Laiguillon vitraylarını yapmaya devam edecekti. Çirkin olan her şey, Jacques'ı hasta ederdi. Bu yüzden, sanatla uzak yakın hiçbir ilgisi olmayan bir işe varını yoğunu yatırmayı yeğ tutmuştu.

Hem parasız hem işsiz kalan Jacques, bir süre, kayınpederinin karısına verdiği harçlıkla geçindi. Ama karı kocanın arası gün geçtikçe açılıyor, ilişkileri her gün biraz daha kötüye gidiyordu. Çünkü, en hafife

alınacak kusurlarıyla, boş gezenin boş kalfası, müsrif, kadın düşkünü, sarhoş ve yalancı olan Jacques, hiç kuşkusuz, kocaların en nefret edilecek olanıydı. Sonunda Odile, boşanma davası açtı ve Jacques'ı evden attı. Yirmi yıl hiç görüşmedikten sonra, bir gün Saint-Germain Bulvarı'nda rastladım Jacques'a. Kırk beşinde, altmışını geçkin gösteriyordu. Saçı bembeyaz olmuştu. Gözleri kan çanağına dönmüş; aşırı içkiden yarı yarıya kör olmuştu. Yüzünde bomboş, kuru bir anlamsızlık vardı. Gülümsemeyi unutmuş gibiydi. Derisi buruşmuş, sarkmıştı. Zayıflamış, avurtları çökmüştü. Bir deri bir kemik kalmış suratı tıpkı büyükbabası Flandin'e benziyordu. Seine nehrinden geçen teknelerin liman harcını tahakkuk ettiren bir büroda kâtiplik gibi bir görevde çalışıyor ve ayda 25.000 frank kazanıyormuş. Bana gösterdiği kağıtlara göre, Jacques, yol bakıcısı unvanını taşıyordu. Üstü başı dökülüyordu. Hemen hiçbir şey yemiyormuş; geceleri işçi barakalarında yatıyormuş. Eline geçeni içkiye harcıyormuş. Karşılaşmamızdan kısa bir süre sonra işten atıldı ve hiçbir desteği, dayanağı kalmadı. Annesiyle erkek kardeşine gidip, yiyecek bir şeyler istediği zaman, ona hakaret etmişler; onursuzlukla suçlamışlar. Sadece kız kardeşiyle birkaç arkadaşı yardım etmiş. Ama ona yardım etmek de kolay değildi. Çünkü kendi kendisine yardım etmek için kılını bile kıpırdatmıyordu. Üstelik, fizik olarak, tamamen çökmüş, bitmişti. Kırk altı yaşında besin yetersizliğinden öldü.

Karşılaştığımız gün, "Ah, ne diye *seninle* evlenmedim!" diye ellerime sarılmıştı. "Ne yazık ettim! Ama annem, akrabalar arasındaki evliliklerin hiç de iyi gitmediğini söyler dururdu hep!" Demek bir zamanlar benimle evlenmeyi düşünmüşmüş. Peki, ne zaman fikrini değiştirmişti acaba? Ve fikir değiştirmesinin gerçek nedeni neydi? Bekâr kalmak yerine, neden o kadar genç yaşta öylesine anlamsızca hesaplı bir evliliğe atmıştı kendini? Bir türlü işin can damarına parmak basamıyordum. Belki, o da, bunları neden yaptığını artık kestiremiyordu. Beyni, içkiden öylesine uyuşmuştu artık. Ona bu yıkıntısının nedenini sormaya da kalkışmadım; çünkü bunu unutmam için elinden geleni yapıyordu. Sırtında temiz bir gömlek olduğu ve karnı doyduğu günler Laiguillon ailesinin geçmişteki parlak günlerini anmaktan ve bir büyük burjuva efendisi tavrıyla konuşmaktan hoşlanırdı. Bazen, giriştiği işleri başar-

saydı, bunun başkalarının yaptıklarından pek de farklı bir şey olmayacağını söylerdi. Kendini suçlaması gereksizdi. Çöküntüsünün bu denli büyük olması hiç de rastlantısal değildi. Jacques, sıradan bir başarısızlıkla yetinmemişti. Onu pek çok konuda suçlama olanağı vardı; ama hiçbir şeyi yarım yapmamıştı. Kendini öylesine bir uçuruma yuvarlamıştı ki, gençliğinde sezinlediğim bir kendi kendini yok etme tutkusunun pençesine düşmüştü sanırım. Sorumluluklardan sıyrılmak için evlenmiş olduğu gün gibi ortadaydı. Zevklerini ve özgürlüğünü feda etmekle, kendini yeni bir insan haline getireceğine, ödevlerinin, görevlerinin ne olduğunu iyice bilen, kendini iş hayatına ve evlilik düzenine uydurabilen biri olacağına inanmıştı. Ama insan salt istemekle, istediği yere varamıyor. İstemek yetmiyor buna. Jacques, yine eskisi gibi kalmış, ne bir burjuva ev erkeği kılığına girebilmiş, ne de bunu tümden silkip atabilmişti. Koca ve aile babası rolünden kaçmak için barlarda, içkide soluk aramıştı. Aynı zamanda burjuva toplum değerlendirmesi içinde yerini yükseltmeye de çalışıyordu; ama bunu sabır ve süre isteyen yorucu bir çalışmayla elde etmek niyetinde değildi. Bir tek sıçrayışla tepeye ulaşmak istiyordu. Nesi var nesi yoksa, aşırı bir pervasızlıkla ortaya attı; sanki gizliden gizliye, bozguna uğramaktı amacı. Hiç kuşkusuz, bu kader çizgisi, daha yedi yaşındayken Laiguillon atölyelerinin toza bulanmış debdebesi içinde kendi kaderinin efendisiymişçesine dolaşan yapayalnız, ürkek küçük çocuğun yüreğine sıkı sıkıya bağlıydı. Ve gençliğinde, bizleri "herkes gibi yaşamaya" zorlamış olmasının nedeni de, kendisinin hiçbir zaman bunu başaramayacağından kuşkulanmış olmasıydı.

*
* *

Benim geleceğim belirlenirken, Zaza da kendi mutluluğu için savaş veriyordu. İlk mektubu umut doluydu. İkincisi daha az iyimserdi. Sınavdaki başarım için beni kutladıktan sonra, şöyle devam ediyordu mektuba: "Özellikle şu sırada senden uzak olmak benim için çok zor. Seninle konuşmayı öylesine istiyorum ki, belirli ya da kesin bir şey söylemeksizin, şurdan burdan iki çift laf edebilmeyi, son üç hafta boyunca nasıl

yaşadığımı, neler yaptığımı anlatabilmeyi öylesine özlüyorum ki. Salt mutluluk dolu birkaç an dışında, geçen cumaya kadar pek çok güçlükle, pek çok üzüntüyle karşı karşıya kaldım. Cuma günü Pradelle'den uzun bir mektup aldım. Hiçbir şey söylemeyen bir mektup; tüm çabalarıma rağmen uykularımı kaçıran, beni tedirgin eden kuşkuyla savaşabilme gücünü verecek sarsılmaz kanıtı yansıtan bir tek söz taşımayan bir mektuptu bu. Dayanması en zor olan, kaldırması en ağır gelen, işte bu kuşkular, bu kendime güvensizlikler, bu alabildiğine boş umutsuzluklar. Her şey, öylesine umuttan yoksun ki, bütün bunların bir düş olmasından kuşkulanıyorum bazen. Ama yeniden mutlulukla dolduğum zaman, ona 'oldukça ürkütücü ve sert' diye nitelediği ve ikide bir değindiği mektubu yazmış olduğum için utanç duymaya başlıyorum. Senin mektubun hızır gibi yetişti, yeniden yaşama sevinci getirdi bana... Mektubunu aldığımdan beri seninleyim; sessizce konuşuyorum seninle. Cumartesi günü Pradelle'den gelen mektubu da seninle birlikte okudum. Bu mektup, mutluluğumu perçinledi. Beni öylesine kuş gibi hafifletti, öylesine bir gençlik rüzgârı estirdi ki içimde, son üç gündür, sekiz yaşındaki bir çocuk gibi şendim. Pradelle'in ilk mektubuna yazdığım cevabın, aramızda yeni birtakım güçlükler doğuracağından korkuyordum. Oysa o, o kadar zekice, o kadar ustaca bir cevap vermiş ki, her şey yeniden kolay ve harikulâde görünmeye başladı. Ondan başka hiç kimsenin böylesine güzel biçimde insanları azarlayabileceğini ve ondan başka hiç kimsenin, böylesine incelikle ve neşeyle her şeyin son derece kolay ve basit olacağına insanları inandırabileceğini; her şeyin iyi gideceğine güvendiğimiz zaman her şeyin iyi olacağını böylesine kanıtlayabileceğini sanmıyorum."

Ama çok geçmeden, başka, hem de çok daha ciddi güçlükler çıktı ortaya. Ağustos sonlarında, içimi umutsuzlukla karartan bir mektup aldım: "Bu kadar uzun süre sustuğum için bağışla beni... Laubardon'daki yaşamın ne mene olduğunu sen de bilirsin. Bir yığın konuk üşüştü. Sonra beş günlüğüne Lourdes'a gittik. Pazar günü döndük. Yarın da Bébelle ile ben yeniden trenle yola düşeceğiz; bu kez, Ariège'e, Bréville'lere konuk olmaya gidiyoruz. Pek iyi tahmin edeceğin gibi, bütün bu hikâyeler olmasa daha memnun olurdum. İnsanın canı hiç de eğlenmek istemediği bir zaman, eğlenmek zorunda bırakılmak, öylesine yorucu ki.

Üstelik şu sırada, her zamandan çok arıyorum sessizliği; çünkü yaşam, 'harikulade' olmaya devam etmekle beraber, daha bir süre çetin olacağa benzer. Mutluluğuma gölge düşüren ufak tefek olaylar, sonunda beni anneme açılmak zorunda bıraktı. Annemin, araştırıcı, endişeli ve hatta güvensiz tutumuna dayanamadım. Ve ancak yarı yarıya anlattığım şeylerin sonucu, Pradelle'e bir daha mektup yazmamak şeklinde belirlendi. Annem, ona ne yazmamı, ne de kendisi izin vermedikçe onu görmemi kesinlikle istemiyor. Bu, çok zor; daha doğrusu korkunç bir şey. Pradelle'den gelen mektupların benim için ne demek olduğunu ve bundan vazgeçmek zorunda kalacağımı düşündükçe; büyük umutlarla beklediğim, iple çektiğim, oysa şu andan sonra o harikulade buluşmalardan yoksun geçecek upuzun yılı düşündükçe, soluğumu kesen bir acı yükseliyor içimden, mutsuzluk ve umutsuzlukla buruluyor yüreğim. Birbirimizden tamamen kopuk, birbirimizi hiç görmeden yaşamak zorunda kalacağız... Müthiş bir şey, korkunç bir şey bu! Kendi hesabıma, ben, katlanmaya razıyım buna; ama onu düşündükçe, çok daha zor oluyor. Onun, benim için üzüleceğini, acı çekeceğini düşünmek, beni hasta ediyor. Ben acı çekmeye çoktan alıştım. Hem öylesine ki, acı çekmek, sanki doğal bir şey oldu benim için. Ama *onun* acı çekmesini kabul etmek, acıya inanmamak gibi bir şey olur. Üstelik şu andaki Pradelle'le üç hafta önceki Pradelle'i bağdaştırmak; mektuplarıyla, birbirimize daha uzak ve daha yabancı olduğumuz günlerdeki buluşmalarımız arasında bir bağ kurmak zor geliyor. Bazen, bütün bunların bir oyun olduğunu, her şeyin birdenbire gerçeğe döneceğini ve üç hafta önceki sükûnete ulaşacağını sanıyorum. Her türlü şeyi, hem de öylesine rahatlıkla yazdığım ve karşılaştığımız zaman bir türlü ağzımı açmaya ceraset edemediğim bu çocuktan, kaçma duygusunu yaşamadan nasıl görebilirim onu? Çünkü, onun varlığının artık beni ürküteceğine eminim. Ah Simone, neler söylüyorum böyle... Nasıl kötü anlatıyorum bunları! Yine de mutlak bilmen gereken bir şey var. Bütün bu kuşkuların ve zorlukların büyük bir anlamsızlık içinde aklımdan çıktığı ve içimde hâlâ soluklanan, bütün sıkıntılarıma rağmen ve bütün sıkıntılarımın ötesinde tüm benliğimi kaplayan mutlak ve değişmez sevinci solukladığım anlar oluyor yine. Sonra, onun sadece varolmasının bile gözlerimi yaşartacak kadar beni duygulandırdığını düşündükçe, onun, bir bakıma benim için

ve benimle varolmaya devam ettiğini düşündükçe, mutluluktan yüreğim sızlıyor; mutluluğumun bu taşınmaz ağırlığı altında yüreğim duracak gibi oluyor. Görüyorsun ya Simone, ne hale geldim. Bu akşam, nasıl bir yaşam sürdüğümü sana anlatmaya gönlüm elvermiyor. Bugünlerde, içimden yükselip taşan büyük sevinç, en kötü, en çirkin şeylere bile aydınlık getiriyor. Ama, böylesine yoğun bir iç yaşamım olduğu ve yalnız kalmayı böylesine özlediğim günlerde, yürüyüşlere katılmak, tenis oynamak, çay partilerine gitmek ve daha bir sürü ıvır zıvır eğlencede bulunmak zorunluluğu beni bitiriyor. Gün boyunca tek önemli an, postacının geldiği an... Sevgili Simone, seni hiç bugünlerdeki kadar sevmemiştim. Her an, bütün yüreğimle senin yarındayım."

Uzun bir cevap yazıp, ona biraz huzur vermeye çalıştım. Ertesi hafta Zaza'dan cevap geldi;

Anlatımsız mutluluk... Bunun ne demek olduğunu daha yeni yeni anlamaya başlıyorum sevgili Simone; ne güzel, ne muhteşem bir şey bu! Artık beni sarsacak, üzecek hiçbir şey olamayacağına hemen hemen eminim. Bütün sevinçlerimi, bütün acılarımı, bütün başkaldırmalarımı dengeleyen çok güzel bir inanç bu. Mektubunu aldığım zaman... daha hâlâ güvensizlik, belirsizlik, kararsızlık içindeydim. Pradelle'in bana yazdığı çok tatlı, ama aynı zamanda anlaşılmaz mektupları gereğince okuyup yorumlayabilecek kadar kendime güvenim yoktu daha. Bu da, nedensiz bir karamsarlığa düşmeme sebep oluyor ve ona, hiç de hak etmediği bir biçimde saldırıya geçmeme yol açıyordu. Onun, Boulogne Ormanları'nda seninle birlikte olduğumuz günkü gibi mutlulukla ışıldadığını görmekten nasıl sevinç duyduğumu anımsadıkça, böyle acı mektuplar yazdığıma büsbütün pişman oluyordum. Yine de, bunlardan yakınmam ayıptı. Utanmam gerekti. İnsan, benim içimde duyduğum o yüceliği elde etti mi, o değişmez, o sarsılmaz büyüklüğe ulaştı mı, her şeye dayanabilir, sevincimin, mutluluğumun kökleri, dış koşullara, çevreye bağlı değil; onu sadece birimizden birinin yaratacağı yeni güçlükler yıpratabilir. Oysa, bu bakımdan da korkulacak bir şey yok. Anlaşmamız öylesine bir bütünlüğe ulaştı ki, ben konuşur ve o dinlerken bile, asıl konuşan yine o oluyor ve artık, fiziksel ayrılığa rağmen, hiçbir zaman gerçekten kopamaz, ayrılamayız birbirimizden. Ve en amansız,

en acımasız düşüncelerime egemen olan büyük mutluluğum, yücelmeye ve her şeyi aydınlıklara ulaştırmaya devam ediyor... Dün, Pradelle'e, yazması o denli güç gelen mektubu yazdıktan sonra, ondan bir mektup aldım. Mektubu, bugüne dek sendeki kadar belirgin olmayan bir yaşama sevinciyle dolup taşıyordu. Ancak, bu mektup, sevgili, ahlak kurallarını yıkmış bir kadının ilkel aşk şarkılarına pek benzemiyordu. Pradelle, kız kardeşinin nişanlanmasından söz ederken, Coeli enarrant gloriam Dei *(Gökler Tanrının yüceliğini dile getiriyor) sözünün, "evrenin salt yüceliği" ve "dünyevi şeylerin bütün güzelliği ile bağdaşan bir yaşyam" için kullanılabileceğini anlatıyordu büyük bir coşkuyla. Ah, Simone! Dün gelen mektuba benzer mektuplardan vazgeçmeyi göze alabilmek ne müthiş, ne zor! İnsanın, böylesi bir acıyı, yakınmadan kabullenebilmesi için, acı çekmenin değerine gerçekten inanması ve Tanrı adına İsa'nın çarmıhını taşımaya gönüllü olması gerek ve tabii ki, bunu ben yapamam. Neyse, bu konuyu bırakalım. Her şeye rağmen, hayat güzel ve şu anda içimin bir yaşama sevinciyle, şükranla dolup taşmaması için ancak katı yürekli olmam gerek. Dünyada senin ve benim sahip olduğumuz şeylere sahip olabilen ve buna biraz benzeyen bir şeyi bilebilecek olan çok kişi var mıdır acba? Ve bu değerli armağan adına, herhangi bir şey için, ya da gerekirse her şey için ve sınırsız bir süre boyunca acı çekmek çok mu fazla olur acaba? Lili'yle kocası buradalar. Bu üç hafta boyunca konuştukları tek konu, apartmanlarına verecekleri kira ile burasını nasıl döşeyeceklerinden başka bir şey olmadı. İkisi de çok tatlı insanlar; onları suçlamıyorum. Yine de, onların yaşamıyla benimki arasında hiçbir ortak nokta, hiçbir benzerlik olmayacağını bilmek, hiçbir malım mülküm olmasa da onlardan çok daha zengin olduğumu hissetmek ve en azından bazı bakımlardan bana kaldırım taşları kadar uzak ve yabancı insanlarla yüz yüze olduğumda hiçbir zaman yapayalnız olmayacağımı duymak, bilsen ne kadar huzur verici bir şey!*

Bana, en çıkar yol olarak görünen çözümü önerdim Zaza'ya. Madem ki Madam Mabille Zaza ile Pradelle arasındaki ilişkini belirsizliğinden endişeleniyordu; o zaman yapılacak en iyi şey, Pradelle'in evlenme teklifinde bulunması, Zaza'yı annesinden resmen istemesiydi. Zaza, bu önerime şu mektupla cevap verdi:

Yorucu on günden sonra dün Ariège'den döndüğümde, uzun süredir beklediğim mektubunu buldum. Mektubunu okuduğum andan bu yana, kafamda sürekli bir cevap tasarlıyorum, sürekli seninle konuşuyorum içimden, yaşamımın bütün dış koşullarına, yoruculuğuna ve yüklülüğüne rağmen, sürekli seninle beraberim o andan beri, işler berbat. Bréville'lerde kaldığımız on gün boyunca, Bébelle benemle aynı odada olduğu için, bir dakika bile yalnız kalamadım. Bazı mektupları yazarken, onun beni gözetlemesinden öyle usandım ki, onun uyumasını bekliyor ve mektuplarımı gecenin ikisinden sabahın beşine kadar olan sürede yazıyordum. Gündüzleri, uzun gezilere götürüyorlardı bizi ve bir an dalmayı göze alamayacak biçimde konuşmalara katılmak, konuk olduğumuz kişilerin nezaketine karşılık vermek zorunda kalıyordum. Pradelle'in benden aldığı mektup, sanırım üzücü ölçüde açık seçikti. Ne denli bitkin, ne denli harap olduğunu anlamış olmalı. Onun son mektubunu, içindeki bazı bölümleri yanlış yorumlayacak kadar kafam dağınık, perişan bir halde okumuştum. Belki de yazdığım cevap, ona acı verdi. Söylemek istediklerimin; söylemem gerekenlerin tümünü söyleyemedim. Bütün bunlar beni perişan ediyor. Bugüne dek, davranışlarımda en ufak bir erdem olduğunu kabul etmezken, son günlerde bazı erdemli davranışlarım oldu sanırım. Çünkü ona yazmak ve düşündüklerimin hepsini anlatmak; ısrarla kendini suçlayışına ve durumu bilmeden benden kendisini bağışlamamı isteyişine karşı varlığımın ta derinlerinden kopup gelen itirazları dile getirebileceğim tüm güzel, yeterli ve inandırıcı şeyleri ona yazmak isteğine karşı koymak için büyük irade gücü gösterdim. Simone, Pradelle'e senin aracılığınla yazmak istememem gerekir. Bu, kabul ettiğim kararlara saygısızlık etmenin de ötesinde bir ikiyüzlülük olur. Ama, son mektuplarında yer alan ve gerektiği gibi cevaplayamadığım, aklımdan, yüreğimden çıkmayan bazı cümleler var: "Bazı mektuplarım seni düş kırıklığına uğratmış olmalı... Seninle konuşurken, sana açılırken gösterdiğim içtenlik, sende belirli bir acı, üzüntü ve huzursuzluk yaratmış olmalı" gibi cümleler beni çıldırtacak. Simone, P'ye nasıl bir mutluluk borçlu olduğumu; bana yazdığı ve söylediği her sözün, beni kırmak şöyle dursun, ona olan hayranlığımı ve sevgimi büsbütün pekiştirdiğini sen biliyorsun. Eskiden nasıl olduğumu, şimdi nereye vardığımı yine sen biliyorsun. Eskiden eksikliğini duy-

duğum ve onun bana böylesine mükemmel bir biçimde verdiği şeyi sen biliyorsun. Ah Simone! Şu anda yaşamımı dolduran bütün güzellikleri ona borçlu olduğumu; onunla ilgili olup da değersiz saydığım hiçbir şey olmadığını; söyledikleri, ya da her okuyuşta güzelliğini, tatlılığını daha iyi anlayıp duyduğum mektupları için özür dilemesinin bir çılgınlık olduğunu n'olur anlat ona. Simone, beni herkesten daha iyi tanıyan ve şu geçirdiğimiz yıl yüreğimin her atışını yakından izlemiş bulunan biri olarak, onun bana verdiği mutlak sevinci, gölgesiz, katışıksız mutluluğu, dünyada hiç kimsenin vermediğini ve veremeyeceğini ve söylesem de söylemesem de bu mutluluğu hak ettiğime hiçbir zaman inanmadığımı anlat ona.

Simone, eğer senin önerdiğin çözümün olurluluğu olsaydı, bu kış her şey çok daha kolay, çok daha yolunda olurdu. Oysa, Pradelle'in bu çözümü seçmeyişinin, onca olduğu kadar bence de geçerli ve tutarlı nedenleri var. Bu koşullar altında, annem, kesinlikle ilişkimizi koparmamızı istememekle beraber, buluşma olanaklarımızın önüne öylesine engeller, öylesine kısıtlamalar koydu ki, sonunda, beterin beterine boyun eğmek zorunda kaldım. Üzücü mektubuma verdiği cevap, böyle bir fedakârlığın onun için ne demek olacağını açıkça ortaya koyuyor. Artık, bu fedakârlığı yapacak cesaretim ve gücüm yok. Annemi biraz yatıştırabilme, biraz benden ve biraz bizden yana düşünmesini sağlayabilme umuduyla işleri daha bir düzene sokmaya, sabırlı olmaya, söz dinlemeye çalışacağım. Beni yeniden dışarı gönderme fikrinden caydırmak için elimden geleni yapacağım. Bu kolay olmayacak Simone; zor, çok zor olacak hem de. Ve onun hesabına üzülüyorum, onun hesabına acıyla burkuluyor yüreğim. Bana iki kez yazgıcılıktan söz etmişti. Onun yazgıdan söz ederken, kendine özgü dolambaçlı anlatımıyla neleri söylemeye çalıştığını anlıyorum ve onun hatırı için durumumuzu biraz daha iyiye götürebilmek umuduyla elimden geleni yapacağım. Ne olursa, neyle karşılaşırsam, ne yaparlarsa, isteyerek, onun uğruna acı çekmeden sevinç duyarak ve her şeyin ötesinde bana tanınmış olan mutluluk için, hiçbir rastlantının yok edemeyeceği sevinç içinde ne versem az olduğunu bilerek katlanacağım. Buraya, yalnız kalma özlemi içinde geldim. Oysa, eniştem yetmiyormuş gibi, beş kardeşini de burada buldum. Seninle ve Stépha ile onca güzel günleri paylaştığımız odada,

şimdi eniştemin kız kardeşi ve bizim ikizlerle beraber kalıyorum. Ailece kasabaya alışverişe gitmeden önce, bir saatten kısa süre içinde yazıyorum bu mektubu. Yarın bütün du Moulins ailesi günübirliğine buraya gelecekler. Öbür gün Geneviève de Brèville gelecek, Mulot'lardaki danslı partiye gideceğiz. Kimse bilmese de, ben bütün bunlardan kopuk, uzak kalacağım. Bütün bunlar, hiç yokmuş gibi geliyor bana. Gerçek yaşamım, içimden eksik olmayan sese gizlice gülümsemekle ve her zaman Pradelle'e sığınma, kurtuluşu onda arama umuduyla geçiyor...

Pradelle'e kızmıştım. Neden benim önerdiğim çözümü kabul etmemişti? Ona mektup yazdım. Cevabında, kız kardeşinin yeni nişanlandığını, bir süre önce evlenmiş olan ve Pradelle'in hiç sözünü etmediği ağabeyinin ise Togoland'a gitmek üzere olduğunu yazıyor ve annesine, kendisinin de ayrılıp gitmek, yeni bir düzen kurmak niyetinde olduğunu söylerse, bunun kadıncağıza ölümcül bir darbe olacağından söz ediyordu. Peki ya Zaza ne olacaktı? Eylül sonunda Paris'e geldiği zaman, bu soruyu sordum ona. Zaza'nın bu öldürücü çatışmada kendini yiyip bitirdiğini farketmiyor muydu? Pradelle, Zaza'nın, kendi tutumunu kabul ettiğini söyledi ve ne yaptımsa tuttuğu yoldan dönmeye yanaşmadı.

Zaza'yı pek kötülemiş buldum. Zayıflamış, solmuştu. Sık sık baş ağrısı çekiyordu. Madam Mabille, pek seyrek olmak şartıyla Pradelle'i yeniden görmesine izin vermişti. Ama Zaza, aralıkta yeniden Berlin'e gidecek ve bir yıl kalacaktı. Bu sürgünü aklına getirdikçe çıldıracak gibi oluyordu. Bir başka öneride daha bulundum: Pradelle annesiyle konuşmadan önce, Madam Mabille'e açılsın dedim. Zaza kabul etmedi bunu. Madam Mabille, Pradelle'in anlatacaklarını dinlemeyecekti bile, zaten buluyordu bunları ve Pradelle'le böyle bir konuşmayı, işi savsaklamak olarak yorumlayacaktı. Madam Mabille, Pradelle'in Zaza'yla evlenmeye kesin kararlı olmadığına inanmıştı; eğer kesin kararlı olmuş olsa, normal formaliteleri yerine getirir, hiçbir ana, oğlu nişanlanacağı için ölmez diye düşünüyordu. Akla yakındı gerçekten de! Bu konuda, ben de onunla aynı fikirdeydim. Hem nasıl olsa, evlenmeleri en az iki yılı bulacaktı ve bunun Madam Pradelle için neden bir üzüntü kaynağı olabileceğini anlayamıyordum bir türlü. Zaza, "Annesinin benim yüzümden acı çekmesini istemem" dedi. Onun bu yüce gönüllülüğü, beni usandırıyordu.

Zaza da, öfkemin nedenlerini anlıyordu. Pradelle'in endişelerini, Madam Mabille'in inatçılığını da anlıyordu. Birbirlerini anlayamayan bütün bu insanları anlıyor ve onların anlayışsızlıklarının, anlaşamamalarının bütün acısını ve yükünü omuzlamak zorunda kalıyordu.

Pradelle, sinir bozucu bir tarzda, "Sadece bir yıl bekleyeceğiz, ne çıkar bundan!" deyip duruyordu. Bu ihtiyatlı söz, Zaza'ya huzur vermek yerine onun güvenini acı bir sınamadan geçiriyordu. Oysa, uzun bir ayrılığa aşırı acı çekmeden katlanabilmek için, Zaza'nın mektuplarında özlemle sözünü ettiği ve ondan gaddarca esirgenen bir güvene ihtiyacı vardı. Tahminlerim doğru çıktı: Pradelle, sevmesi kolay bir insan değildi. Hele Zaza gibi aşırı duygusal biri için hiç kolay değildi. Pradelle, kendi kendine hayranlık olarak tanımlanabileck bir içtenlikle, Zaza'nın yeterince sevgi duymadığından, yeterince tutkulu olmadığından ve kendisinin Zaza'ya duyduğu sevginin Zaza tarafından oldukça kayıtsızmış gibi anlaşıldığından yakınıyordu. Davranışları da Zaza'ya güven verici nitelikte değildi. Zaza'nın ailesiyle karşılaşmaktan titizlikle kaçınır bir hali vardı ve Zaza bu yüzden acı çektiği zaman da aldırış etmez görünüyordu.

O güne dek ancak bir tek kez buluşabilmişlerdi. İkinci buluşmalarını Zaza sabırsızlıkla beklemiş ve iple çektiği gün gelip çattığında da, Pradelle'den bir ekspres mektup almıştı. Amcalarından biri ölmüş de, Pradelle Zaza'yla buluşmanın getireceği mutlulukla bağdaşmayan bir üzüntü içindeymiş de, o gün buluşmasalarmış da gibilerden bir yığın mazeretle özür diliyordu. Ertesi gün, Zaza, kardeşim ve Stépha ile birlikte bir kadeh bir şey içmek için bana geldi. Gülümsemeye bile gücü kalmamıştı. Aynı akşam, bana bir pusula gönderdi:

Vermuta ve senin içten konukseverliğine rağmen, bugün öylesine iç karartıcı bir havada olduğum için senden özür dilemeyeceğim. Çünkü, dün akşam aldığım ekspres mektubun beni nasıl yıktığını anlayacağını biliyorum. Mektup, çok kötü bir zamanda geldi. Eğer Pradelle, buluşmamızı nasıl umutla, nasıl yürek çarpıntısıyla beklediğimi bilseydi, buluşmamızı ertelemekten vazgeçerdi. Ama bilmemiş olması da iyi oldu; bu biçimde davranmış olduğuna çok memnunum. Ayrıca, annemin bana uygun gördüğü acı verici öğütlere ve sert sözlere karşı koyma çabamda

tek başıma kaldığım zaman nasıl derin bir umutsuzluğa yuvarlanacağımı görmek de benim için iyi oldu. İşin en üzücü yanı da, onu arayamamam. Evine mektup yazmaya cesaret edemedim. Seni yalnız görebilseydim, bir not yazardım. Sen de, okunaklı yazınla zarfın üstünü yazıp gönderebilirdin. Ona bir mektup yazıp, zaten bildiğini sandığım bir şeyi, yani sevincine olduğum kadar acısına da ortak olduğumu ve istediği zaman eve mektup yazabileceğini Pradelle'e bildirirsen çok sevinirim. Mektubunu fazla geciktirmese çok iyi olur; çünkü onu tekrar görünceye kadar uzun bir süre geçecek sanırım ve ondan en azından bir tek söz duymayı, bir tek sözcüğünü okumayı özlüyorum. Beni fazla neşeli, fazla sevinçli bulmaktan endişelenmesin. Kendimiz hakkında bile konuşsak, ciddiyet sınırını aşamayacak bu. Pradelle'in, varlığı ile beni üzüntülerden uzaklaştıracağını varsaysak dahi, insanların yas tutarken konuşabilecekleri pek çok acılı konu var yaşamda. Örneğin Rosamund Lehmann'ın Bulanık Cevap'ı. *Bu kitabı dün akşam yeniden okumaya başladım ve tatilin başlangıcında okuduğum zamanki duygulanmadan hiç de aşağı kalmayan bir duyguya kapıldım yine. Gerçekten de Judy, harika bir kişi, son derece çekici biri. Yine de, bütünlenmemiş bir yanı var. Ve ne üzgün, ne acılı. Onun yaşama ve bütün canlı varlıklara duyduğu sevginin, kendisini varolmanın acılarından, yıkıcılığından kurtaracağını kabul edebilirim. Ama böyle yapma bir mutluluk, ölümün karşısında hiçbir anlam taşımaz ve sanki ölüm yokmuşçasına yaşamak da yetmez. Kitabı elimden bıraktığım zaman, beni sevinçlerden uzak tutan bütün güçlüklerin ve üzüntülerin ötesinde, çoğu zaman kendi güçsüzlüğüm yüzünden benimsenmesi zor olan ve yadsınan gerçek bir sevinç, en azından dünyada hiç kimseye hatta kendime bağımlı olmayan bir sevinç duyduğum zamanki burukluğumdan utandım. Bu sevinç hiçbir şeyi değiştirmiyor Sevdiklerimin endişelenmesine gerek yok, onlardan kaçmaya çalışmıyorum. Ve şu anda, şimdiye dek olmadığı ölçüde bir yoğunlukla kendimi dünya ve kendi yaşamımla özdeş görüyorum.*

Bu son cümledeki iyimser havaya rağmen, Pradelle'in kararını kesinlikle doğrulamasına rağmen, Zaza duyduğu acıyı mektubuna yansıtmadan edememişti. "Bütün canlı varlıklara" karşı "en azından dünyada hiç kimseye bağımlı olmayan" doğaüstü bir sevinç yaratabilmek

için, Zaza'nın artık hiç kimseye güvenmeyi ummadığı açıkça görülüyordu. Pradelle'e ekspres mektup attım. O da hemen Zaza'ya yazmış. Zaza'dan teşekkürlerini taşıyan bir not aldım: "Sayende, cumartesiden bu yana beni perişan eden korkulardan, endişelerden kurtuldum." Ama korkular, endişeler, onu uzun süre rahat bırakmadılar. Bunların karşısında alabildiğine yalnızlık duyuyordu. Onun mutluluğu için duyduğum endişe, onun mutluluğuna zarar vermeme çabası yüzünden pek görüşemiyorduk. Çünkü, Pradelle'e çok kızmıştım. Zaza ise, beni, onu yanlış anlayıp, yanlış yargılamakla suçluyordu. Zaza, feragat, fedakârlık yolunu seçmişti ve ne zaman onu, mutluluğu adına savaşmaya zorlasam, beni duymazlıktan geliyordu. Ayrıca, annesi de, benim Berri sokağındaki evlerine ayak basmamam için kesin emir vermişti. Zaza'yı evden dışarı bırakmamak için de, akla hayale gelebilecek her çareye başvuruyordu. Yine de benim odamda oturup uzun uzun konuşma olanağı yaratıtık. Zaza'ya kendi yaşamımdan söz ettim. Ertesi gün, Zaza, bana bir not göndererek, çok içten bir dille, anlattıklarımın kendisini ne denli mutlu kıldığını, nasıl sevinç duyduğunu yazdı. Ancak, not şöyle bitiyordu: "Şimdi açıklaması çok uzun sürecek bazı ailevi nedenlerden dolayı, seni bir süre göremeyeceğim. Bekle."

Pradelle, Zaza'ya ağabeyinin Togoland'a gitmiş olduğunu ve o haftayı annesini yatıştırmakla geçirmek zorunda olduğunu bildirmişti. Zaza, Pradelle'in, annesi uğruna kendini feda etmesini yine olağan karşıladı. Ama emindim ki, yeni yeni kuşkulara kapılmıştı ve o hafta boyunca, Pradelle'in Madam Mabille'in acı sözlerini yalanlayacak bir davranışta bulunmaması beni bayağı umutsuzluğa düşürdü.

On gün sonra, Zaza'ya Boccardi Barı'nda rastladım. Ulusal Kitaplık'ta çalışmış, yorulmuştum. Zaza da alışverişe çıkmıştı. Onunla birlikte dolaştım. Zaza, sevinçten kabına sığamıyordu. Şaşırdım kaldım. Geçen hafta boyunca her şeyi inceden inceye düşünmüş, tartmış ve giderek her şey kafasında ve yüreğinde duruluk kazanıp, yerli yerine oturmuş. Artık Berlin'e gitmek korkutmuyordu onu. Orada bol bol boş zamanı olacaktı ve uzun süredir tasarladığı romanı yazabilecekti. Okuyacak ve çalışacaktı. Hiçbir zaman kitaplara böylesi bir özlem duymadığını söylüyordu. Stendhal'i yeniden keşfetmişti ve büyük hayranlık besliyordu. Ailesi, Stendhal'i öylesine yermişti ki bugüne dek, Zaza da

onların karşı çıkışlarını aşmayı bir türlü başaramamıştı. Oysa son günlerde yeniden okuduğu zaman Stendhal'i anlamış ve ölçüsüz sevmişti. Eski değer yargılarından pek çoğunu yeniden kurgulamaya ihtiyaç duyuyordu. Kendisinde önemli bir değişim olduğu kanısındaydı. Benimle, hemen hemen inanılmaz bir içtenlik, sıcaklık ve coşkuyla konuşuyordu. Bu iyimserliğinde doğal olmayan, çılgınca bir coşkunluk vardı. Yine de, şu ya da bu şekilde yeni bir güç kaynağı bulmuş olmasına sevindim ve Zaza'nın bana eskisinden de yakın olacağım farkettim. Vedalaştık. Umutlu ve iyimserdim.

Dört gün sonra Madam Mabille'den bir not aldım. Zaza, ağır hastaymış. Ateşi çok yükselmiş ve başında dayanılmaz bir ağrı varmış. Doktor, Zaza'yı Saint-Cloud'da bir hastaneye kaldırtmış. Mutlak sessizliğe ve yalnızlığa ihtiyacı varmış. Kimsenin yanına girmesine izin verilmiyormuş. Ateşi düşmezse, yaşamasından umut yokmuş.

Pradelle'i görmeye gittim. Bildiği ne varsa anlattı. Zaza ile karşılaştığımızın ertesi günü, Madam Pradelle evde yalnızken kapı çalınmış. Madam Pradelle kapıyı açmış. Karşısında, iyi giyimli, ama şapkasız bir genç kız duruyormuş. O günlerde şapka giymemek "uygun olmayan" davranışlardandı. Genç kız, "Siz Jean Pradelle'in annesi misiniz?" diye sormuş. "Sizinle görüşebilir miyim?" demiş. Kendini tanıtmış. Madam Pradelle de içeri buyur etmiş. Zaza, çevresine bakınmış. Yüzü duvar gibi bembeyazmış. Sadece yanaklarının üzerinde pençe pençe kırmızılıklar varmış. "Jean yok mu?" diye sormuş. "Neden yok? Yoksa şimdiden cennete mi gitti?" Madam Pradelle'in aklı başından gitmiş korkusundan. Oğlunun kısa sürede döneceğini söylemiş. *Zaza* "Benden nefret ediyor musunuz, Madam?" diye sormuş. Madam Pradelle, böyle bir şey olmadığını söylemiş. "Öyleyse, evlenmemizi neden istemiyorsunuz?" demiş. Madam Pradelle, onu yatıştırmak için elinden geleni yapmış. Biraz sonra Pradelle geldiğinde, Zaza daha sakinmiş; ama alnı ve elleri ateş içindeymiş. Pradelle, "Seni eve götüreyim" demiş. Taksiye binmişler. Beri sokağına giderlerken Zaza, kırgın bir tavırla, "Beni öpmeyecek misin? Beni neden hiç öpmedin?" diye sormuş. Pradelle de onu öpmüş.

Madam Mabille, Zaza'yı yatırmış, doktor çağırmış. Sonra da Pradelle'le uzun boylu konuşmuş. Kızının mutsuzluğuna sebep olmak istemezmiş; evlenmelerine de karşı değilmiş. Madam Pradelle de evlenme-

lerine karşı değilmiş. O da kimsenin mutsuzluğuna sebep olmak istemiyormuş. Her şey yoluna girecekmiş. Ne var ki Zaza'nın ateşi 42 dereceye çıkmış ve kendinden geçmiş.

O günü izleyen dört gün boyunca, hastanede hep "Kemanım, Pradelle, Simone, şampanya" diye sayıklamış durmuş. Ateş düşmemiş. Annesine, son geceyi kızının yanında geçirme izni vermişler. Zaza annesini tanımış ve öleceğini anlamış. "Benim için ağlama anneciğim" demiş. "Her ailenin bir yüzkarası vardır. Ben de bizim ailenin yüzkarasıyım."

Zaza'yı tekrar, hastanenin kilisesinde gördüğümde, mumlar ve çiçeklerle çevrili bir katafalkın üzerinde yatıyordu. Kaba dokumadan uzun bir gecelik vardı sırtında. Saçları uzamıştı, incecik ve sapsarı yüzünün iki yanından sarkıyordu. Neredeyse tanıyamayacaktım onu. Uzun, solgun tırnaklı elleri haçın üzerinde kenetlenmişti ve eski bir mumyanın elleri kadar ince, nazik, dağılıverecekmiş gibi duruyordu. Madam Mabille hıçkırıyordu. Mösyö Mabille, ona "Biz Tanrının elinde birer araçtan başka bir şey değiliz" dedi.

Doktorlar, menenjit dediler; beyin iltihabı dediler. Kimse ne olduğundan kesinlikle emin değildi. Mikrobik bir hastalık mıydı, rastlantısal bir şey miydi bilinmedi. Yoksa Zaza, acıya ve tükenmeye mi dayanamamıştı? Rüyamda sık sık görürüm onu. Pembe bir şapkanın altında, yüzü sapsarı, kırgın kırgın bakar sanki bana. Önümüze serilmiş, o isyan ettirici yazgıya karşı ikimiz birlikte savaşmıştık. Ve uzun bir süre, kendi özgürlüğümün karşılığını onun ölümüyle ödediğime inandım. *

* Simone de Beauvoir'ın anılarının devamı yayınlarımız arasında çıkan *Olgunluk Çağı* adlı kitaplarda devam ediyor.

SIMONE DE BEAUVOIR

Çağdaş kadın yazarların en büyüğü olarak kabul edilen Simone de Beauvoir, dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de sevilen, çok okunan bir yazar ve düşünürdür. Daha önce yayımladığımız **Kadın** (Le Deuxième Sexe), **Kadınlığımın Hikâyesi** (La Force de l'Age - La Force des Choses) ve ünlü romanı **Konuk Kız** ın (L'Invitée) kısa sürede büyük ilgi görmesi de bunu doğrulamaktadır.

Şimdi de Beauvoir'ın en az öteki eserleri kadar seveceğiniz ve yayımlandığı her yerde büyük yankılar bırakmış olan bir başka büyük eserini sunuyoruz. **Bir Genç Kızın Anıları** (Les Mèmoires d'une jeune fille rangèe) genç kızlık çağının tüm sorunlarını en küçük ayrıntılarına kadar olanca çıplaklığı ile ele alan ve bir roman kadar rahat okunan bir eser

ISBN: 975-388-004-9